**T.C.**

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

# DÂNİŞMEND Ü MELÎKE HEZÂR SUÂL ADLI ÇAĞATAYCA ESERİN DİL ÖZELLİKLERİ, TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE DİZİNİ HAZIRLANARAK DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

**Özge AKTAŞ**

**(Doktora Tezi)**

**İstanbul, 2025**

**T.C.**

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI**

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

# DÂNİŞMEND Ü MELÎKE HEZÂR SUÂL ADLI ÇAĞATAYCA ESERİN DİL ÖZELLİKLERİ, TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE DİZİNİ HAZIRLANARAK DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

THE LINGUISTIC FEATURES TRANSCRIBED TEXT AND INDEX OF THE CHAGATAI WORK TITLED DANISHMAND U MALIKA HEZAR SUAL AN ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

**Özge AKTAŞ**

**(Doktora Tezi)**

**Danışman**

**Prof. Dr. Mesut ŞEN**

**İstanbul, 2025**

**Tüm kullanım hakları**

**M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.**

**© 2025**

**ONAY**

Özge AKTAŞ tarafından hazırlanan "Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl Adlı Çağatayca Eserin Dil Özellikleri, Transkripsiyonlu Metni ve Dizini Hazırlanarak Dil ve Edebiyat Eğitimi Yönünden İncelenmesi" konulu bu çalışma, 14/11/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda aşağıdaki jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

| | **Adı Soyadı** | **İmza** |
|---|---|---|
| **TEZ DANIŞMANI** | **Prof. Dr. Mesut ŞEN** | |
| **JURİ ÜYESİ** | **Prof. Dr. Gülden Sağol YÜKSEKKAYA** | |
| **JURİ ÜYESİ** | **Dr. Öğretim Üyesi Mahmut BABACAN** | |
| **JURİ ÜYESİ** | **Prof. Dr. Uğur GÜRSU** | |
| **JURİ ÜYESİ** | **Doç Dr. Sevda KAMAN** | |
| **YEDEK JURİ ÜYESİ** | **Prof. Dr. Mehmet AÇA** | |
| **YEDEK JURİ ÜYESİ** | **Doç. Dr. Feryal KORKMAZ** | |

## ÖZ GEÇMİŞ

2009'da Fatih Vatan Anadolu Lisesinden mezun oldu.

2014'te Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu.

2017'de Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu.

2019'da Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Doktora Programı'na giriş.

## ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

14/11/2025

Özge AKTAŞ

# ÖN SÖZ

Bu çalışmada, İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu'nda, 347 numara ile "Malika Danishmand" olarak geçen, yine aynı koleksiyonda 531 numara ile "The story of Malika" adıyla kayıtlı olan, ilk nüshadaki başlıktan hareketle orijinal adını *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* olarak belirlediğimiz eserin iki nüshasının tenkitli metni, dil bilgisel dizini hazırlanmış ve eser Türk dili ve edebiyatı eğitimi açısından incelenmiştir.

Tenkitli metni oluştururken 347 numara ile kayıtlı olan nüshayı A nüshası olarak belirledik, metnin sayfa ve satır düzeninde de bu nüshayı esas aldık. 531 numara ile kayıtlı olan nüshanın adı ise tenkitli metinde B nüshası olarak geçmektedir. Jarring Koleksiyonu'nda her iki nüshanın künyesinin bulunduğu yerde metnin dili Uygurca olarak kaydedilmiştir. Ancak dil özellikleri incelendiğinde Doğu Türkistan Bölgesi'nde yazılmış olsa da metnin dilinin Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi olduğu görülmektedir. Doğu Türkistan bölgesi Çin egemenliğine geçtikten sonra Şincan Uygur Özerk Bölgesi adını almış ve burada yaşayan halkın diline de Uygurca adı verilmiştir. Bu nedenle koleksiyonda eserin diline de Uygurca adı verilmiş olmalıdır.

Rum padişahının kızı Melike ile Melike'nin sorduğu soruları yanıtlamak için Türkistan'dan gelen Danişmend Abdülalim arasında geçen diyaloglar eserin esasını oluşturmaktadır. Diyaloglar Sokratik yöntem ya da Platoncu yaklaşım diyebileceğimiz bir tarzda sürdürülmektedir. Eserde, peygamberler tarihi, *Kur'an-ı Kerim*'in içerik bilgisi, sahabe hikâyeleri, peygamber kıssaları, ilmihal bilgileri, adalet, helal-haram gibi kavramlar yanında gece ve gündüzün oluşumu, cennet-cehennem, yeraltı-gökyüzü tasvirleri geniş bir biçimde ele alınmaktadır. Yaptığımız araştırmalarda özellikle yeraltı betimlemelerinin metnimize özgü unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar bölümünde Türk edebiyatında kaleme alınmış benzer özellik taşıyan eserler ile eserimiz arasında karşılaştırmalara yer verilmiştir.

Kâşgar, Yarkend, Hotan, Aksu, Turfan gibi şehirlerden çokça yazma eserin bulunduğu Jarring Koleksiyonu'nda yer alan eserin her iki nüshasında da müellifi ve müstensihi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bulgular bölümünde, eserin adı, içeriği, nüshaları hakkında bilgiler verildikten sonra tenkitli metni hazırlanmış, dil incelemesi yapılmış ve eser Türk dili ve edebiyatı eğitimi açısından değerlendirilmiştir. Tenkitli metinde ülkemizde kullanılan transkripsiyon harfleri kullanılmıştır. Metinde yer alan ayet ve hadisler orijinal yazılışlarına sadık kalınarak Arap

harfleriyle gösterilmiştir. Nüshalarda tespit ettiğimiz farklılıklar dipnotlarda verilmiştir. Her iki nüshanın farkı belirlenirken metin eleştirel bir gözle incelenmiş, nüshalarda geçen biçimlerden filolojik ve dil bilgisel bakışla doğru olarak değerlendirdiğimiz sözcük ya da ibareler asıl metne alınmış, hatalı, farklı ya da eksik olarak değerlendirdiklerimiz dipnotlarda gösterilmiştir.

Metinden sonra sözcük ve sözcük öbeklerinin yer aldığı açıklamalı dizin yer almaktadır. Sözcüklerin anlamları, bağlamları dikkate alınarak çeşitli sözlüklerden yararlanılarak verilmiştir. Bu yüzden bazı sözcüklere birden fazla anlam verilmiştir. Böylece sözcüklerin tarihsel süreç içinde göstermiş oldukları yapı ve anlam değişimleri tespit edilerek alan yazına kazandırılmıştır. Sonuç bölümünde elde ettiğimiz verilerden çıkan sonuçlar yer almaktadır.

Tez sürecim boyunca beni destekleyen, engin bilgi ve birikimiyle sabırla sorularıma yanıt veren, Türk diline duyduğum sevgi ve sorumluluğu derinleştirmemde bana ilham olan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mesut ŞEN'e teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni her konuda daima destekleyen, sevgileriyle bana güç veren cânım aileme teşekkür ederim.

Özge AKTAŞ

İstanbul, Kasım 2025

## ÖZET

Bu tezde, Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eser çalışılmıştır. İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu'nda, 347 numara ile "Malika Danishmand" olarak geçen, yine aynı koleksiyonda 531 numara ile "The story of Malika" adıyla kayıtlı olan, ilk nüshadaki başlıktan hareketle orijinal adını *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* olarak belirlediğimiz eserin iki nüshasının tenkitli metni, dil bilgisel dizini hazırlanmış ve eser Türk dili ve edebiyatı eğitimi açısından incelenmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın amacı ve kapsamının belirtildiği giriş kısmıdır. İkinci bölümde Çağatay edebiyatının genel özellikleri ve Türk edebiyatında dinî içerikli eserlerin yer aldığı kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Üçüncü bölümde yöntem bölümü yer almakta ve çalışmada kullanılan araştırma modeli, evren ve örneklem gibi bilgileri kapsamaktadır. Dördüncü bölüm olan bulgularda *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* ile ilgili bilgiler yer almakta, eserin dil incelemesi, transkripsiyonlu metni ile açıklamalı dizini bulunmaktadır. Sonuç bölümünün yer aldığı beşinci bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlara yer verilerek değerlendirmede bulunulmuştur.

Çalışmamız Türk dilinin tarihsel dönemleri ile ilgili bilgiler sunması, edebî eserlerin edebiyat eğitimindeki önemine işaret etmesi yönüyle önem taşımaktadır.



**Anahtar kelimeler:** Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl, Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi, Doğu Türkistan yazmaları, Jarring Koleksiyonu, Dil ve Edebiyat Eğitimi.

## ABSTRACT

This thesis examines the work *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl,* written in Post-Classical Chagatai Turkish. In the Jarring Collection of the Lund Library in Switzerland, it is listed as “Malika Danishmand” under number 347. and also recorded in the same collection under number 531 as “The story of Malika.” Based on the title in the first copy, we determined the original title of the work to be *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl.* The critical text and linguistic index of the two copies of the work have been prepared, and the work has been examined in terms of Turkish language and literature education.

The study consists of five sections. The first section is the introduction, which states the purpose and scope of the research. The second section contains the conceptual framework, which includes language and literature concepts, and related studies. The third section is the methodology section, which covers information such as the research model, universe, and sample used in the study. The fourth section, findings, contains information about *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*, a linguistic analysis of the work, a transcribed text, and an annotated index. The fifth section, conclusions, evaluates the results and recommendations obtained from the study.

Our study is significant in that it provides information about the historical periods of the Turkish language and highlights the importance of literary works in literary education.



**Keywords:** Danishmand u Malika Hazar Sual, Post-Classical Chagatai Turkish, East Turkistan manuscripts, Jarring Collection, Language and Literary Education.

## KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

A : Eserin A nüshası
a : Her bir yaprağın ön yüzü
Ar. : Arapça
B : Eserin B nüshası
b : Her bir yaprağın arka yüzü
Bk. : Bakınız
C : Cilt
çev. : Çeviren
Ed. : Editör
Far. : Farsça
Hz. : Hazreti
hzl. : Hazırlayan
Krş. : Karşılaştırınız
Moğ. : Moğolca
s. : Sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : ve benzeri
vs. : vesaire
Y. Uyg. : Yeni Uygur Türkçesi
+ : İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.
- : Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.
/ : Eklerdeki şekilleri gösterir. Dizinde yaprak numaraları ile satır numaralarına ayırmak için kullanılır.
>/< : Kelimenin hangi yöne değişim gösterdiğini belirtir.
~ : Değişik iki şekli gösterir.
[ ] : Yazmada okunamayan, olmayıp eklenen veya onarılan yerleri gösterir.
( ) : Yazmada yanlışlıkla yazılan tekrarları göstermek için kullanılır.
? : Okunamayan sözcükleri veya okunup anlam verilemeyen kelime veya ekleri belirtir.
< > Haşiyede yazılı kısmı gösterir.

## TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

| | |
|---|---|
| ء | ʾ |
| ا | a, ā, e |
| آ | a, ā |
| ب | b, p |
| پ | p |
| ت | t |
| ث | s̲ |
| ج | c, ç |
| چ | ç |
| ح | ḥ |
| خ | ḫ |
| د | d |
| ذ | z̲ |
| ر | r |
| ز | z |
| س | s |
| ش | ş |
| ص | ṣ |
| ض | ż |
| ط | ṭ |
| ظ | ẓ |
| ع | ʿ |
| غ | ġ |
| ف | f |
| ق | ḳ |
| ك | k, g |
| نك | ŋ |
| ل | l |
| م | m |
| ن | n |
| و | v, o, ö, u, ü |
| ه | h, a, e |
| ى | y, é, ı, i, ī |

## İÇİNDEKİLER

**ONAY** ..... **İ**

**ÖZ GEÇMİŞ** ..... **İİ**

**ETİK BEYANI** ..... **İİİ**

**ÖN SÖZ** ..... **İV**

**ÖZET** ..... **Vİ**

**ABSTRACT** ..... **Vİİ**

**KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ** ..... **Vİİİ**

**TRANSKRİPSİYON ALFABESİ** ..... **İX**

**İÇİNDEKİLER** ..... **X**

**BÖLÜM I: GİRİŞ** ..... **1**

**1.1. Problem Durumu** ..... **1**

**1.2. Araştırmanın Amacı** ..... **2**

**1.3. Araştırmanın Önemi** ..... **2**

**1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları** ..... **2**

**1.5. Araştırmanın Varsayımları** ..... **3**

**1.6. Tanımlar** ..... **3**

1.6.1. Dil ..... 3

1.6.2. Edebiyat ..... 3

1.6.3. Eğitim ..... 4

**BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR** ..... **5**

**2.1. Çağatay Edebiyatının Genel Özellikleri ..... 5**
2.1.1. Klasik sonrası devirde yazılmış Çağatay edebiyatı ürünleri ..... 7

**2.2. Türk edebiyatında dinî içerikli eserler ..... 8**
2.2.1. Peygamberler tarihi ve dinî hikâyeler ..... 9
2.2.2. Dinî ve ahlaki eğitim veren eserler ..... 10

**2.3. Yaratılış Söylenceleri ..... 11**
2.4. Türk edebiyatında soru-yanıt türünde yazılmış eserler ..... 15

**BÖLÜM III: YÖNTEM ..... 17**

**3.1. Araştırmanın Modeli ..... 17**

**3.2. Evren ve Örneklem ..... 17**

**3.3. Veri Toplama Araçları ..... 17**

**3.4. Verilerin Toplanması ..... 17**

**3.5. Verilerin Analizi ..... 18**

**BÖLÜM IV: BULGULAR ..... 19**

**4.1. Giriş ..... 19**
4.1.1. Eserin adı ve yazarı ..... 19
4.1.2. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin nüshaları ..... 19
4.1.3. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin içeriği ..... 20
4.1.4. Tenkitli metin ..... 28
4.1.4.1. Tenkitli metin yöntem ve uygulama süreci ..... 28
4.1.4.2. Tenkitli metnin önemi ..... 29
4.1.4.3. Tenkitli Metin Oluşturulurken Uygulanan Yöntem ..... 29

**4.2. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'in Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanımı ..... 30**

**4.3. Dil İncelemesi ..... 33**

**4.3.1. Yazım özellikleri ..... 33**

4.3.1.1.Ünlülerin yazımı ..... 34
4.3.1.1.1. a ünlüsünün yazımı ..... 34
4.3.1.1.2. e ünlüsünün yazımı ..... 34
4.3.1.1.3. é ünlüsünün yazımı ..... 35
4.3.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazımı ..... 35
4.3.1.1.5. o, ö, u, ü ünlülerinin yazımı ..... 35
4.3.1.2. Ünsüzlerin yazımı ..... 36
4.3.1.2.1. ç ünsüzünün yazımı ..... 36
4.3.1.2.2. g ünsüzünün yazımı ..... 36
4.3.1.2.3. ŋ ünsüzünün yazımı ..... 36
4.3.1.2.4. p ünsüzünün yazımı ..... 36
4.3.1.2.5. s ünsüzünün yazımı ..... 37
4.3.1.2.6. t ünsüzünün yazımı ..... 37
4.3.1.3. Bazı ek ve sözcüklerdeki yazım özellikleri ..... 37
4.3.2 Ses bilgisi ..... 38
4.3.2.1.Ünlüler ..... 38
4.3.2.1.1.Ünlü değişmeleri ..... 38
4.3.2.1.1.1. e > é değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.2. e > ü değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.3. i > e değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.4. ı > u değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.5. u > ı değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.6. ü > i değişimi ..... 38
4.3.2.1.1.7. i > ü değişimi ..... 39
4.3.2.1.1.8. u > a değişimi ..... 39
4.3.2.1.1.9. ü > e değişimi ..... 39
4.3.2.1.1.10. o > a değişimi ..... 39
4.3.2.1.1.11. o > u değişimi ..... 39
4.3.2.1.2. Ünlü uyumu ..... 39
4.3.2.1.2.1. Kalınlık-incelik uyumu ..... 39
4.3.2.1.2.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu ..... 40
4.3.2.1.2.3 Ünlü-ünsüz uyumu ..... 41
4.3.2.1.3. Ünlü düşmesi ..... 41
4.3.2.1.4. Ünlü birleşmesi ..... 42

4.3.2.2. Ünsüzler ..... 42
4.3.2.2.1. Ünsüz değişmeleri ..... 42
4.3.2.2.1.1. b > m değişimi ..... 42
4.3.2.2.1.2. b > p değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.3. b > v değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.4. d > ḏ > y değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.5. d > ḏ > y > g değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.6. ġ/g > v değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.7. ḳ > ḫ değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.8. p > f değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.9. r > z değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.10. t > d değişimi ..... 43
4.3.2.2.1.11. z > s değişimi ..... 44
4.3.2.2.2. Ünsüz düşmesi ..... 44
4.3.2.2.2.1. b > ṿ > v düşmesi ..... 44
4.3.2.2.2.2. r düşmesi ..... 44
4.3.2.2.2.3. n düşmesi ..... 44
4.3.2.2.2.4. ġ/g düşmesi ..... 44
4.3.2.2.3. Ünsüz türemesi ..... 44
4.3.2.2.3.1. y türemesi ..... 44
4.3.2.2.3.2. h türemesi ..... 44
4.3.2.2.3.3. n türemesi ..... 44
4.3.2.2.4. Ünsüz benzeşmesi ..... 45
4.3.2.2.5. Göçüşme ..... 45
4.3.2.2.6. Hece düşmesi ..... 45
4.3.3 Biçim bilgisi ..... 45
4.3.3.1. İsim ..... 45
4.3.3.1.1. İsim çekim ekleri ..... 45
4.3.3.1.1.1. Çoğul eki ..... 45
4.3.3.1.1.2. İyelik ekleri ..... 45
4.3.3.1.1.3. Aitlik eki ..... 46
4.3.3.1.1.4. Hâl ekleri ..... 46
4.3.3.1.1.4.1. İlgi hâli ..... 46
4.3.3.1.1.4.2. Yükleme hâli ..... 46

4.3.3.1.1.4.3. Yönelme hâli ..... 46
4.3.3.1.1.4.4. Bulunma hâli ..... 46
4.3.3.1.1.4.5. Ayrılma hâli ..... 47
4.3.3.1.1.4.6. Vasıta hâli ..... 47
4.3.3.1.1.4.7. Eşitlik hâli ..... 47
4.3.3.1.1.4.8. Yön gösterme hâli ..... 47
4.3.3.1.1.5. Soru eki ..... 47
4.3.3.1.2. İsim yapım ekleri ..... 48
4.3.3.1.2.1. İsimden isim yapan ekler ..... 48
4.3.3.1.2.2. Fiilden isim yapan ekler ..... 48
4.3.3.1.3. İsimlerde tamlama ..... 49
4.3.3.1.3.1. Belirtili isim tamlaması ..... 49
4.3.3.1.3.2. Belirtisiz isim tamlaması ..... 49
4.3.3.1.3.3. Zincirleme isim tamlaması ..... 49
4.3.3.1.4. Sayı isimleri ..... 50
4.3.3.1.5. Renk isimleri ..... 50
4.3.3.2. Sıfat ..... 51
4.3.3.2.1. Niteleme sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2. Belirtme sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2.1. İşaret sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2.2. Sayı sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2.2.1. Asıl sayı sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2.2.2. Sıra sayı sıfatları ..... 51
4.3.3.2.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatları ..... 52
4.3.3.2.2.2.4. Kesir sayı sıfatları ..... 52
4.3.3.2.2.2.5. Topluluk sayı sıfatları ..... 52
4.3.3.2.2.3. Soru sıfatları ..... 52
4.3.3.2.2.4. Belgisiz sıfatlar ..... 52
4.3.3.3. Zamir ..... 52
4.3.3.3.1. Kişi zamirleri ..... 52
4.3.3.3.2. Dönüşlülük zamirleri ..... 53
4.3.3.3.3. İşaret zamirleri ..... 53
4.3.3.3.4. Belgisiz zamirler ..... 53
4.3.3.3.5. Soru zamirleri ..... 54

4.3.3.3.6. Bağlama zamirleri ..... 54
4.3.3.4. Zarf ..... 54
4.3.3.4.1. Durum zarfları ..... 54
4.3.3.4.2. Zaman zarfları ..... 54
4.3.3.4.3. Miktar zarfları ..... 54
4.3.3.4.4. Yer-yön zarfları ..... 55
4.3.3.4.5. Soru zarfları ..... 55
4.3.3.5. Edat ..... 55
4.3.3.5.1. Ünlem edatları ..... 55
4.3.3.5.2. Bağlama edatları (Bağlaçlar) ..... 55
4.3.3.5.3. Son çekim edatları (İlgeçler) ..... 56
4.3.3.5.3.1. Yalın hâl ile birleşenler: ..... 56
4.3.3.5.3.2. Yönelme hâli ile birleşenler: ..... 57
4.3.3.5.3.3. Uzaklaşma hâli ile birleşenler ..... 57
4.3.3.6. Fiil ..... 57
4.3.3.6.1. Fiil yapım ekleri ..... 57
4.3.3.6.1.1. İsimden fiil yapan ekler ..... 57
4.3.3.6.1.2. Fiilden fiil yapan ekler ..... 57
4.3.3.6.2. Fiillerde olumsuzluk ..... 58
4.3.3.6.3. Fiil çekimi ..... 58
4.3.3.6.3.1. Fiil çekiminde kişi zamirleri ..... 58
4.3.3.6.3.2. İyelik kökenli kişi ekleri ..... 59
4.3.3.6.3.3. Emir kişi ekleri ..... 59
4.3.3.6.3.4. Biçim ve zaman ekleri (Kipler) ..... 59
4.3.3.6.3.4.1. Koşaç (Bildirme Eki) ..... 59
4.3.3.6.3.4.2. Bildirme (Haber) kipleri ..... 60
4.3.3.6.3.4.2.1. Geniş zaman ..... 60
4.3.3.6.3.4.2.2. Şimdiki zaman ..... 60
4.3.3.6.3.4.2.3. Gelecek zaman ..... 60
4.3.3.6.3.4.2.4. Görülen geçmiş zaman ..... 61
4.3.3.6.3.4.2.5. Öğrenilen geçmiş zaman ..... 61
4.3.3.6.3.4.3. Tasarlama kipleri ..... 61
4.3.3.6.3.4.3.1. Emir kipi ..... 61
4.3.3.6.3.4.3.2. İstek kipi ..... 62

4.3.3.6.3.4.3.3. Şart kipi ..... 62
4.3.3.6.3.4.3.4. Gereklilik kipi ..... 63
4.3.3.6.3.4.4. Fiillerin bileşik çekimi ..... 63
4.3.3.6.3.4.4.1. Hikâye bileşik çekimi ..... 63
4.3.3.6.3.4.4.2. Rivayet bileşik çekimi ..... 63
4.3.3.6.3.4.4.3. Şartlı bileşik çekimi ..... 63
4.3.3.6.3.5. Fiillerde soru ..... 63
4.3.3.6.4. Bileşik fiiller ..... 64
4.3.3.6.4.1. İsimlerden yardımcı fiillerle yapılan bileşik fiiller ..... 64
4.3.3.6.4.2. Fiillerden bileşik fiillerle yapılan yardımcı fiiller (Tasvir fiilleri) ..... 64
4.3.3.6.4.2.1. Yeterlik fiili ..... 64
4.3.3.6.4.2.2. Sürerlik fiili ..... 64
4.3.3.6.4.2.3. Yarı tasviri fiiller ..... 65
4.3.3.6.5. Fiilimsiler ..... 65
4.3.3.6.5.1. İsim- fiiller ..... 65
4.3.3.6.5.2. Sıfat-fiiller ..... 65
4.3.3.6.5.3. Zarf-fiiller ..... 65

**4.4. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* ..... 67**

**4.5.Açıklamalı Dizin ..... 198**

**BÖLÜM V: SONUÇ ..... 481**

# BÖLÜM I: GİRİŞ

## 1.1. Problem Durumu

Üzerinde çalıştığımız eser, Doğu Türkistan Bölgesi'nde Klasik Sonrası Dönem'de Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir eserdir. Çağatay Türkçesi, özellikle Klasik Dönem'de dil ve yazım birliğini oluşturarak standart bir yazı dili hâline gelmiş olmasına karşın Klasik Sonrası Dönem'de bazı yerel unsurların dile girmesiyle birlikte bölgesel özellikleri de yazı diline yansıtan bir dil hâline gelmiştir. Bu nedenle söz konusu eserlerin çeviri yazıları ve söz varlığı belirlenerek bilim dünyasına kazandırılmaları gerekmektedir. Hive, Buhara, Hokand ve Doğu Türkistan hanlıklarında yazılmış eserler üzerinde birçok akademik çalışma yapılmış olmakla birlikte bu eserlere dayanarak hazırlanmış çok fazla gramer ve sözlük çalışmaları bulunmamaktadır. Biz de bu nedenle söz konusu alanda çalışmak suretiyle alanın problem durumuna katkı sunmak istiyoruz. Ayrıca her bir eserin kendine özgü dil özellikleri, söz varlığı bulunmaktadır, yani eserler filolojik açıdan kendi zenginliğini içinde barındırmaktadır. Ontolojik açıdan da konuyu değerlendirecek olduğumuzda bir sanat eserinin edebiyatta kendine özgü bir yeri ve değerinin olduğunu kabul etmek gerekir.

Bizi böyle bir eseri çalışmaya sevk eden diğer bir husus, konusunun ilginçliğidir. Eser peygamberler tarihi, ilmihal bilgileri gibi pek çok eserde bulunabilecek bilgiler yanında özellikle dünyanın ve evrenin yaratılışı ile ilgili özel bilgileri de barındırmaktadır. Alan yazınında bu tür bilgileri yansıtan çok fazla eser bulunmamaktadır. Çalıştığımız eser bu açıdan özgündür.

Bir toplumun dili ve edebiyatı, sosyal, siyasal, dinî şartlar içinde gelişir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte hayatın birçok alanında olduğu gibi dil ve edebiyatta da birtakım değişiklikler görülmeye başlar. Özellikle İslam medeniyeti çevresinde gelişen Türk edebiyatında, *Kur'an-ı Kerim*'i esas alarak kıssadan hisse çıkarma geleneği olgunlaşma gösterir. Didaktik edebiyatın gelişmesinde bu geleneğin önemi yadsınamaz. *Kutadgu Bilig, Nehcü'l-ferâdis, Divan-ı Hikmet* gibi eserlerde, sanatlı söyleyiş yanında dinî konularda didaktik bilgilerin de verildiği görülmektedir. Üzerinde çalıştığımız *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eser de böyle bir eserdir.

Bizi bu eseri çalışmaya yönelten bir diğer önemli etmen de Türk dili ve edebiyatı eğitimine Doğu Türkçesiyle yazılmış ilginç metinlerle katkı sunmak ve edebiyat eğitiminin metinler temelinde zenginliğini artırmaktır. Bu döneme ait eserler Türkçenin tarihsel gelişiminde büyük öneme sahiptir.

Şu hâlde bu çalışmanın problem tümcesi şudur: *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eser dil özellikleri ve söz varlığı ile nasıl bir değere sahiptir? Türk dili ve edebiyatı öğretimi çerçevesinde dil ve edebiyat eğitimine ne tür katkılar sunabilir?

### 1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı;

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin Türk diline olan katkısını belirlemek.

- Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir eser olarak tenkitli metnini, dil özelliklerini ve söz varlığını çalışarak filolojik önemini ortaya çıkarmak.

-Türk dili ve edebiyatı öğretimine katkı sunmak amacıyla Doğu Türkçesi ile yazılmış bir metni bilim dünyasına kazandırmak. Sokratik yöntem ya da Platoncu yaklaşım adı verilen, *Kutadgu Bilig*'de de örneğini gördüğümüz soru-yanıt yöntemi ile yazılmış bir eserin tanınmasını sağlamak.

### 1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmadan elde edilen bulguların;

- Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış eserleri çalışan araştırmacılara kaynak teşkil edeceği,

- MEB Talim ve Terbiye Kurulunun program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı,

- Türk Dil Kurumunca ya da özel çalışmalarda yapılacak Doğu Türkçesinin söz varlığını belirleme çalışmalarına faydalı olacağı,

- Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, İlahiyat, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği gibi bölümlerinin çalışmalarına destek sunacağı,

- Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde tarihî metin örneği olarak kaynak olabileceği,

- Türk kültürü ve şiveleri arasındaki bağın güçlenmesine yardımcı olacağı

beklenmektedir.

### 1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu'nda, 347 numara ile "Malika Danishmand" olarak geçen, yine aynı koleksiyonda 531 numara ile "The story of Malika" adıyla kayıtlı olan eserin iki nüshası ile sınırlıdır.

## 1.5. Araştırmanın Varsayımları

- Örneklem, evreni temsil eder niteliktedir.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin dönemin dil özelliklerini yansıttığı,

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin Çağatay Türkçesi çalışmalarına ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretimine kaynak olabileceği varsayılmaktadır.

## 1.6. Tanımlar

### 1.6.1. Dil

Dil, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde "İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemi; lisan, zeban" olarak tanımlanmaktadır.

Aksan'a göre dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır (Aksan, 2020, s.11).

Chomsky'e göre dil, insan zihninde doğuştan bulunan bir yeti, sınırsız sayıda anlamlı tümceyi üretebilen bir yapıdır ( Chomsky, 1965).

Saussure dili toplumca kabul edilmiş göstergeler sistemi olarak görür. Bireysel konuşmalardan farklı olarak toplumsal ve kurallı bir sistemdir (Saussure, 2001, s. 37-39).

Dil, insanlar arasında antlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 2009, s. 3).

### 1.6.2. Edebiyat

Edebiyat, insanın duygu, düşünce ve hayal dünyasını estetik biçimde dile getiren bir sanat dalıdır. Temelinde dil bulunan edebiyat, yalnızca bir anlatım biçimi değil aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı ve değer aktarıcısıdır. Edebiyat eserleri, bir toplumun zihniyetini, tarihsel tecrübelerin ve estetik anlayışını yansıtan kültürel metinlerdir (Çetişli, 2021).

Edebiyatın en önemli özelliği, estetik bir dil kullanımıyla insan deneyimini anlamlandırmaktır. Sanatçının dil aracılığıyla oluşturduğu dünya, okuyucuda hem duygusal hem de zihinsel bir etki yaratır (Eagleton, 201, s. 15-16). Edebiyat yalnızca bir söylem biçimi değil düşünce biçimidir de.

### 1.6.3. Eğitim

Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde eğitim; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye olarak tanımlanmıştır.

Zuhal Cafoğlu "Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak, istendik bir şekilde değişme meydana getirme sürecidir." diyerek *eğitim*'in tüm bireylerde bizzat kendi yaşamı aracılığı ile aktarılan bilinçli bir değişim süreci olduğunu vurgulamıştır (2010, s. 14).

## BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışma ile ilgili literatürde yer alan dokümanlara dayalı olarak bazı açıklamalara yer verilmiştir.

### 2.1. Çağatay Edebiyatının Genel Özellikleri

Moğol imparatoru Cengiz Han'ın Cüci, Çağatay, Ögedey ve Tuluy olmak üzere dört oğlu bulunmaktaydı. Bunlardan en büyük oğlu Cüci, Cengiz Han'dan altı ay önce ölmüştü. Cengiz ölmeden evvel Moğol İmparatorluğunu oğulları arasında paylaştırmıştı. Cüci'nin oğlu Batu'yu da mirasından mahrum etmemişti. Cengiz Han'ın 1227'de ölümünden sonra, 1229 yılında üçüncü oğlu Ögedey, Moğol Kurultayı tarafından yeni han seçildi. Ögedey'in hanlığını bütün kardeşleri tanıdılar. Söz konusu miras paylaşımında ikinci oğlu Çağatay'a Harizm bölgesi dışında Mâveraünnehir, İli ırmağı vadisi, Isık Göl, Çu ve Talas bölgeleri düşmüştü, daha sonra Kâşgar, Turfan, Hotan gibi Doğu Türkistan bölgeleri de Çağatay hanlığının topraklarına katılmıştı. Batı Türkistan'ın bir parçası olmasına karşın Cengiz Han, Harizm bölgesini de Cüci'nin oğlu Batu'ya vermişti.

Birinci kuşağın ölümünden sonra imparatorluk Tuluy'un oğlu Möngke'nin idaresinde idi. Möngke 1259 yılında ölünce imparatorluk, Möngke'nin kardeşleri olan Arık Böke ve Kubilay arasında ilk kez taht kavgası ile yüzleşti. Çağatay'ın torunlarından olan Algu, bu kavganın etkisi ile dedesi Çağatay'ın topraklarına gelerek burada Çağatay hanlığının ayrı bir devlet statüsünde örgütlenmesine önemli katkı verdi (Şen, 2021).

Çağatay Hanlığı Mâveraünnehir bölgesinde kurulmasından dolayı yüz yıl içinde Türkleşme ve İslamlaşma sürecine girdi. Türk kökenli beyler de Çağatay hanlığında önemli bir etkiye sahip oldular. Bu beylerden biri olan Timur, Soyurgatmış adlı Çağatay soyundan gelen bir kişinin han olmasını sağlayarak hanlık üzerindeki etkisini giderek artırdı. Hattâ 1370 yılında Semerkant'ı ele geçirerek bağımsızlığını da ilan etti. Ayrıca Çağatay soyundan gelen Gazan Han'ın kızı Saray Mülk ile de evlenerek Çağatay hanedanına damat oldu. Moğolcada küregen/kürgen sözcüğü damat anlamına gelmekteydi. Bu nedenle Timur, Emir Timur (Timur Bey) unvanı dışında, Kürgen Timur olarak da anılmaya başlandı. Kürgen sözcüğü Çağatay harfleriyle كوركان biçiminde yazıldığı için yanlış okumanın etkisi ile Timur, ülkemizde Gürkan Timur olarak da bilinmektedir. Tabii Cengiz soyundan gelmediği için kendisi ve ardılları han unvanını kullanamamışlardır.

Timur'un Semerkant merkezli olarak yeniden örgütlediği Çağatay hanlığı 35 yılda çok büyük bir imparatorluk hâline geldi. Dönemin kaynaklarında devletin adı yine Çağatay

olarak anılmaktaydı. Dönemin kaynaklarında Timur'un askerlerine de Çağatay çerigi (Çağatay askeri) denilmekteydi.

Çağatay Türkçesi İslamiyet'ten sonra müşterek Orta Asya Türkçesinin üçüncü safhası olarak Timur devletinde teşekkül etmiştir. Bu yönüyle Çağatay Türkçesi Karahanlı ve Harezm Türkçelerinin devamı niteliğindedir. Çağatay Türkçesinin bir diğer önemli niteliği, Timur imparatorluğu parçalandıktan, yerine Özbek, Buhara, Hive, Hokand ve Doğu Türkistan hanlıkları kurulduktan sonra da 15. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıla kadar bütün Türkistan'ın tek edebî dili olarak kullanılmasıdır. Bu niteliği ile Çağatay Türkçesi Osmanlı Türkçesine benzemektedir. Nasıl ki İstanbul fethedildikten sonra Osmanlı Türkçesi İstanbul ağzını esas alarak yüzyıllarca Batı Türklerinin edebî dili olmuşsa Çağatay Türkçesi de Babür'ün saptamasıyla Andican ağzını esas alarak tüm Doğu Türklerinin yazı dili olmuştur. Babür'ün deyişiyle Ali Şir Nevai, Herat'ta oturmasına karşın Andican ağzıyla eserlerini yazmıştır.

15. yüzyıldan itibaren 20 yüzyıla kadar tüm Doğu Türklerinin ürettiği edebiyata Çağatay edebiyatı adını veriyoruz. Fuad Köprülü bu genel anlayıştan farklı olarak Çağatay edebiyatını 13. yüzyıldan başlatmaktadır. Yani o, Harezm Türkçesi ile yazılmış eserleri de ilk dönem Çağatay edebiyatı ürünleri olarak görmektedir. Bunun dışında bilim dünyası genel olarak 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar müştereken oluşturulan edebiyatı Çağatay edebiyatı olarak kabul etmektedir. Tabii Sovyet bilim adamları, Türkistan topraklarının yeni ulus kimlikleri ile düzenlenmesinden ve devletlerin de buna göre teşkilatlandırılmasından sonra, Özbek ulus kimliğine koşut olarak Çağatay Türkçesi ile yazılmış ürünlerin diline Eski Özbekçe adını vermişlerdir. Onlara göre örneğin Ali Şir Nevai, Babür gibi edebi şahsiyetler ürünlerini Eski Özbekçe ile yazmışlardır. Ancak bu nitelendirme elbette eksik bir nitelendirmedir. Çünkü Çağatay edebiyatı yüzyıllarca Özbek, Buhara, Hive, Hokand ve Doğu Türkistan hanlıklarının da edebi dili olmuştur. Günümüzde Özbekistan'ın sınırları bu hanlıkların sınırlarını kapsamamaktadır. Yani söz konusu eski hanlıkların üzerinde günümüzde Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Çin'e bağlı Şincan Uygur Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Hâlbuki Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Şincan Özerk Bölgesinde geçmişte yaşayan halklar da yazı dili olarak Çağatay Türkçesini kullanıyorlardı. Bu nedenle örneğin Şincan Uygur Özerk Bölgesinde yazılmış bir Çağatay metnine Eski Özbekçe adını vermek doğru olmaz. Nitekim bizim üzerinde çalıştığımız eser de dil özellikleri bakımından muhtemelen Doğu Türkistan hanlıklarından birinde yazılmış bir metin olmalıdır. Dolayısıyla eski hanlıklar döneminde

yazılmış bütün metinlerin dilini, bazı yerel dil özelliklerini bünyesinde barındırsa da Çağatay Türkçesi adı altında birleştirmek yerinde olur. Çağatay Türkçesini Timur döneminden başlatıp Özbek hanlığı dönemiyle sınırlandırmak da konuyu bazı açılardan eksik bırakır düşüncesindeyiz. Çünkü böyle bir ayrıma gidersek örneğin Hive hanı Ebülgazi Bahadır Han'ın eserlerini Çağatay edebiyatının dışında bırakmak gibi bir sorunsalla karşı karşıya kalırız. Bu nedenle 15-16. yüzyıllar arasında yazılmış eserlere Çağatay Türkçesi, bu dönemden sonra yazılmış eserlere Doğu Türkçesi adını vermek de konuyu çözüme kavuşturmaz. Ayrıca Doğu Türkçesi terimi Batı Türkçesi gibi geniş bir sahayı kapsayan bir terimdir. Nasıl ki Batı Türkçesi dendiğinde Eski Türkiye Türkçesinden başlayarak günümüze kadar gelen bir dönemi içine alıyorsak Doğu Türkçesi dendiğinde de Uygur Türkçesinden günümüze kadar gelen tüm Türkistan bölgelerinde kullanılan dili anlamamız gerekir.

Çağatay Türkçesini János Eckmann'ın Çağatay El Kitabı adlı çalışmasında belirttiği tasnife uygun olarak üç döneme ayırmak mümkündür (s. 21). Buna göre 15. yüzyılın başlarından Nevai'nin ilk divanını tertip ettiği zamana kadar olan döneme Klasik Öncesi Dönem denmektedir. Sekkâki, Mevlana Lütfi, Atâi, Harezmi, Yusuf Emiri, Gedai gibi önemli şahsiyetler bu döneme girmektedir. Ali Şir Nevai, Hamidi, Muhammed Salih, Meclisi, Babür, Şıbani Han, Kâmran Mirza, Bayram Han gibi önemli şahsiyetlerin olduğu döneme Klasik Dönem adı verilmektedir. 17. yüzyıldan başlayarak 1920'li yıllara kadar süren dönem ise Klasik Sonrası dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemin belli başlı edebi şahsiyetleri olarak Ebülgazi Bahadır Han, Sûfi Yar, Turdı, Munis Harezmi, Âgehi, Nadire, Mahzune, Üveysi, Ömer Han, Şevki sayılabilir.

### 2.1.1. Klasik sonrası devirde yazılmış Çağatay edebiyatı ürünleri

Bir dil, edebi dil olarak genellikle bağımsız bir krallığın ya da devlet başkanlığının olduğu, onun etrafında şair ve yazarların toplandığı devlet çatısı altında gelişir, yıllarca bu şekilde varlığını sürdürebilir. Nitekim Osmanlı Türkçesi de varlığını yüzyıllarca böyle sürdürebilmiştir. İstanbul alınıp başkent yapıldıktan sonra, yer yer mahalli ögelerin etkisine girse de Osmanlı Türkçesi, yüzyıllarca ülkenin standart dili olarak kalmayı başarmıştır. Çağatay Türkçesinin talihi ne yazık ki bu kadar müsait şartlarda ilerleyememiştir. Timur döneminde ortaya çıkan bu edebi dil, Timur'un 1405 yılında ölümünden sonra elli yıl içinde ülke parçalanma sürecine girince kendisi dışında oluşan koşullardan etkilenerek Semerkant, Andican, Herat, Kâbil, Hindistan gibi geniş bir bölgede farklı farklı merkezlerde yazılma durumunda kalmıştır. Ancak Babür hatıratında Ali Şir Nevai Herat'ta

oturmasına karşın Andican diliyle yazmış demektedir. Buradan da anlıyoruz ki Çağatay Türkçesi, farklı farklı merkezlerde yazılsa da Andican ağzını esas alan standart dil olmayı başarmıştır. Bunun böyle olmasında en önemli etmen, kuşkusuz Ali Şir Nevai gibi kendisinden sonraki şair ve yazarları etkisi altına alan büyük bir aydının yetişmiş olmasıdır. Ali Şir Nevai'nin Çağatay Türkçesi ile yazdığı eserler, kendisinden sonra o kadar etkili olmuştur ki bu dile Nevai dili de denmiştir. Daha döneminde Ali Şir Nevai'nin eserlerini anlayabilmek için Osmanlı, İran ve Hindistan sahalarında Nevai sözlükleri yazılmaya başlanmıştır. İşte bu gibi nedenlerle Çağatay Türkçesinin kullanıldığı merkezlerde siyasi birlik oluşmasa da Nevai'nin dili, önemli ölçüde Çağatay Türkçesinin de standardını oluşturmuş ve bu standart dil yüzyıllarca eserlerde etkisini göstermiştir.

Tabii Özbek hanlığının 1599 yılında Safaviler tarafından parçalanmasından sonra Batı ve Doğu Türkistan topraklarında Buhara Hanlığı (1599-1920), Hive Hanlığı (1512-1920), Hokand Hanlığı (1710-1876), Kâşgar-Turfan Hanlığı (1418-1877), Yarkend Hanlığı (1514-1680), Kumul Hanlığı (1696-1930) gibi hanlıklar kuruldu.

Ayrı ayrı merkezlerde kurulan hanlıklarda bazı kopuklukların yaşanmasından, standart dilin tek bir devlet çatısı altında ve tek bir merkezde gelişme olanağı bulamamasından dolayı, 17. yüzyıldan itibaren mahalli ögelerin yer yer standart dilde etkisini göstermesine engel olunamamıştır. Ancak bu mahalli etkilenme -örneğin bazı sözcüklerde görülen p > f değişikliği gibi- ses özellikleri ve ses değişiklikleri düzeyinde kalmıştır. Çağatay Türkçesinin klasik biçimsel özellikleri standart dili büyük ölçüde muhafaza etmiştir. Söz gelimi isim ve fiil çekimlerinde ve cümle yapılarında büyük ölçüde farklılık gözlenmez. Asıl büyük farklılık Özbekçe, Yeni Uygurca, Kırgızca, Kazakça, Tatarca gibi çağdaş standart diller oluşturulurken dile yansıtılmıştır. Bir ölçüde Türkistan topraklarında yeni ulus kimlikleri imal edilirken Çağatay Türkçesinden de yeni yeni standart diller imal edilmiştir diyebiliriz.

Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi, tıpkı Batıdaki Osmanlı Türkçesi gibi, hanlıklar döneminin yazı dili olmuştur. Yani hanlıklarda hemen her şey bu dille yazılmıştır. Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi Çağatay Türkçesiyle de dinî, bilimsel, günlük yaşayışla ilgili hemen her şey yazılabilmiştir. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde, hanlıklar döneminde Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış sayısız eser bulunmaktadır diyebiliriz.

### 2.2. Türk edebiyatında dinî içerikli eserler

Türklerin 8. yüzyılda Maniheizm, daha sonra da Budizm dinine girmesiyle birlikte 9. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında dinî içerikli eserlerle karşılaşmaktayız. Tövbe

duaları, Buda'nın ve diğer dinî azizlerin öykülerini anlatan eserler, sudur (sutra) adı verilen Budizme ait inanç ve davranış esaslarından söz eden yapıtlar, Budizm'i inanç ve felsefi açıdan ele alan abidhanm'lar, Maytrısimit gibi Budizm'in mehdisi Maitreya ile buluşmayı anlatan tiyatro tarzı metinler bu türden yapıtlar olarak anılabilir (Ağca ve Uzunkaya, 2020). Kısaca söylemek gerekirse İslamiyet'ten önce de Türklerin bir dinî edebiyatı vardır.

Türkler, 10. yüzyıldan itibaren İslamiyet'e girmeye başlayınca Arap ve Fars edebiyatları ile karşılaştılar. 11. yüzyıldan itibaren de dinî içerikli metinler başta olmak üzere hemen her türde eserler vermeye başladılar. Türkler dinî içerikli eserlerini Karahanlı, Harezm, Kıpçak, Beylikler, Osmanlı, Çağatay dönemlerinde kaleme almışlardır. Bu eserler hiç şüphesiz Arap ve Fars edebiyatlarının devamı niteliğindedir, ancak kendi içlerinde yazar ve şairlerinin yaratıcı özelliklerini, özgün değerlendirmelerini de içinde barındırmaktadır. İslamiyet'ten sonra, dinî içerikli eserlerin belli başlı kaynakları olarak başta Kur'an'ı, hadisleri, peygamber öykülerini, menkıbeleri, tefsir, kelam, tasavvuf ile inanç ve ibadete dair bilgileri içeren eserleri sayabiliriz. Yine belli başlı dinî içerikli eserler olarak da tevhid, münacaat, na't, miraciyye, esmayıhüsna şerhleri, kırk hadis çeviri ve şerhleri, peygamberler tarihi, siyer, hılye, Kaside-i Bürde, mevlid, mucize, mersiye, Hz. Ali'ye ve On İki İmam'a medhiye, evliya tezkireleri, kaside, mesnevi, ilahi, nefes türünde yazılmış eserler, hattâ gazavatnâmeler, siyasetnâmeler, nasihatnâmeler sayılabilir (Levend 1973, s. 121-122), (Köprülü 1980, 161-164).

Üzerinde çalıştığımız Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl adlı eseri de kendine özgü biçemi ve değeri olmakla birlikte, Türk edebiyatında hemen her sahada yazılmış, peygamberler tarihi, kıssalar, menkıbeler, ilmihal kitapları, özellikle Acâibü'l-mahlûkat, Marifetnâme gibi dünyanın ve evrenin yaratılışını, dünyada ve evrende var olduğuna inanılan, şaşırtıcı (acâib) nitelikteki varlıkları ele alan eserler kategorisine sokabiliriz.

### 2.2.1. Peygamberler tarihi ve dinî hikâyeler

İslamiyet'ten sonraki Türk edebiyatının hemen bütün türlerinde genel olarak Kısasü'l-enbiyâ adı verilen peygamberlere ait tarihi bilgiler, konusu peygamberler olan öyküler yazılmıştır. Türk edebiyatında peygamberler tarihi hakkında yazılmış ilk eser olarak Rabguzi'nin 1310 yılında Harezm Türkçesi ile kaleme aldığı Kısasü'l-enbiyâ adlı eserini söyleyebiliriz (Köprülü 1980, 286-287). Sadece bir peygamberin ele alındığı Kıssa-i Yusuf gibi çokça yazılmış eseri de aynı minvalde eserler olarak görebiliriz (Köprülü 1980, s. 262-263). Peygamberlere ait bilgiler, öyküler farklı türlerde yazılmış dinî içerikli eserlerde de yer almaktadır. Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl de böyle bir eserdir. Eserde Hz.

Âdem'den başlayarak Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Süleyman, Hz. İsa ile ilgili bilgiler soru-yanıt yöntemiyle anlatılmaktadır. Bu bağlamda eserde peygamber kıssalarına ve dinî hikâyelere de yer verilmektedir. Kısmen de olsa peygamberler tarihine ve dinî hikâyelere yer verdiği için eserimizi bu türde yazılmış eserler arasında zikredebiliriz.

### 2.2.2. Dinî ve ahlaki eğitim veren eserler

İslamiyet'ten sonraki Türk edebiyatında yazılan dinî ve ahlaki eğitim veren eserlerin birincil kaynakları Kur'an ve hadislerdir. Bunun dışında tefsir, kelam, tasavvuf sahasında yazılan eserler ve fıkıh kitapları dinî, ahlaki eğitim veren eserlerin temelini teşkil etmektedir. Türk edebiyatında dinî ve ahlaki eğitim veren eserlere genel olarak nasihatnâme (pendnâme) adı verilmektedir. Aristo ve Galen'in ahlak üzerine Eski Yunanca olarak yazdığı eserler Abbasiler döneminde Arapçaya çevrilmiştir. Bunlardan özellikle Galen'in ahlak hakkında yazdığı eser, Arapça çevirisi olan Fi'l-Ahlak adıyla bilinmektedir (Aydın 1989, s. 10). Söz konusu eser İslam filozoflarını da etkilemiştir. Bu etkilenmenin sonucu yazılan Tûsî'nin Farsça Ahlâk-ı Nasırî adlı eseri Türk edebiyatında nasihat türünde yazılmış eserlerin temelini teşkil etmektedir (Şahinoğlu 1989, s. 17-18). Türk edebiyatında özellikle Kınalızâde Ali'nin 16. yüzyılda kaleme aldığı Ahlak-ı Alâî adlı eser, bu etkilerle yazılmış ve kendinden sonra çığır açmış önemli bir eserdir (Kahraman 1989, s. 15-16).

Türk edebiyatında İslamiyet'ten sonra, doğrudan ahlak kitabı olmasa da nasihatname türünde yazılmış ilk eser Kutadgu Bilig'dir. Kitap hükümdara yönelik yazıldığı için aynı zamanda bir siyasetnamedir (Şen 2016, s. 81). İnsana özgü doğruluk ve adalet, mutluluk, anlayış, kanaat ve akıbet gibi ahlaki ögelerin alegorik tarzda anlatıldığı yapıt, Türk edebiyatının başyapıtları arasındadır. Türkler arasında Türkistan'da başlayan sufilik, Edip Ahmet Yükneki'nin Atebetü'l-hakâyık ve Ahmet Yesevi'nin Dîvân-ı Hikmet'i ile en önemli eserlerini ortaya çıkarmıştır. 13. yüzyılda Yunus Emre, ilahileri ile sufiliğin Anadolu'daki en büyük temsilcisi olmuştur (Köprülü 1980, s. 192-193).

Türk edebiyatında İslam inanç ve kulluğunun ana ilkelerini belirten yapıtlar da bu bağlamda önemli dinî içerikli yapıtlardır. Fıkıh ve ilmihâl adı verilen bu tür yapıtların en önemlileri Kıpçak ve Oğuz sahasında yazılmıştır. Örneğin, 1387 yılında Berke Fakih tarafından istinsah edilen İrşâdü'l-mülûk adlı eser bunlardan biridir (Şen 2021, s. 77-78). Yine tasavvuf ehlinin ve ahilerin mesleki örgütlenmesine yönelik yazılmış, gençliğin ahlaki değerlerinin oluşmasına yönelik fütüvvetname adı verilen yapıtlar da dinî içerikli, ahlaki türde yazılmış temel eserlerdir (Ocak 1996, s. 265). Çalışmamızı kavramsal çerçeve

ve ilgili alan yazını kapsamında değerlendirdiğimizde Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl de elbette dinî ve ahlaki eğitim veren bir yapıttır.

### 2.3. Yaratılış Söylenceleri

İslam öncesi Türk söylencelerinde de dünyanın yaratılışı ile ilgili pek çok öge dikkati çekmektedir. Örneğin Altay Türklerinden derlenmiş yaratılış mitinde bu ögelere rastlanmaktadır. W. Radloff tarafından derlenen Yaratılış Söylencesi bunlardan en ünlü olanıdır (Radloff, 1994). Ancak Müslüman olmayan Altay Türkleri arasında derlenmesine karşın bu söylencede de İran söylenceleri yanında, ilk örneği Tevrat'ta görülen tek tanrılı dinlerin yaratılış motiflerinin izlerini bulmak mümkündür. Nitekim bu söylencede de iyilik ve kötülüğün karşılaştırıldığı dualism prensibi vardır. İslam düşüncesinde Tanrının iyiliği, şeytanın kötülüğü temsil etmesi gibi Altay söylencesinde de Tanrı Ülgen iyiliği, Kişioğlu (Erlik) ise kötülüğü temsil etmektedir (Ögel 1971, s. 419-421).

Soroevskiy'nin Yakut Türklerinden derlediği Yaratılış Söylencesi'nde Tanrı Ürüng-Ayıng-Toyon, başlangıçta büyük bir denizin üzerinde yükseklerde dururken su üstünde yüzen bir köpük görür. Köpüğe "Sen kimsin?" diye sorduğunda, köpük, "Ben şeytanım, denizin dibinde yaşarım." yanıtını verir. Tanrı, "O hâlde yaşadığın yerden bana bir parça toprak getir." diye emreder. Şeytan denize dalar ve yerden bir parça toprak getirir. Tanrı toprağı eline aldığında şeytan Tanrıyı nasıl denize düşürüp onu suda boğarım diye düşünürken Tanrı elindeki toprağı takdis eder. Toprak birden katılaşıp büyüyerek denizin neredeyse tamamını kaplar. Böylece bugünkü evren meydana gelir.

Soroevski'nin Yakutlardan derlediği söylence ile İslami söylenceler arasında yaratılışla ilgili bazı benzerliklerin olduğu açıktır. Birçok İslami kaynakta da Yakutlardan derlenen söylencedeki köpük motifine rastlanmaktadır. Örneğin Marifetnâme'de, Tanrı, Hz. Muhammet'in nuruna rahmet nazarı ile bakınca o nur su gibi erimiş ve o sudan bir köpük ortaya çıkmıştır. Tanrı evreni bu köpükten yaratmıştır (Ulusoy 1979, s. 11-12). Metnimizde de benzer motif şöyle anlatılmaktadır:

> Dānışmand aydı: Miŋ yıl ilgeri Ḫażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallamnıŋ nūrlarını yarattı. Ḫudāy Taʿālā ul nūrġa naẓar-ı raḥmat birle baḳtı. Ul nūr daryā-yı ʿaẓīm boldı. Yana daryāġa naẓar ḳıldı. Daryānıŋ suyını ḳaynap bir mevc paydā boldı. Ul mevcdin bir köfük paydā boldı. Ul köfükni yete fāra ḳılıp ṣanba küni yete ṭabaḳa-yı yerni yarattı. Bir biriniŋ üstünide her bir yerniŋ miŋ türlüg rengi bar. Bu ṭabaḳa-yı yerdin ul ṭabaka-yı yerge beş yüz yılçılıḳ yol turur. Ul mevcni ṣanba küni avvalḳı ṭabaḳa-yı yerde taġ yarattı. Ḳalġanı ḳara boldı, taş boldı. Baytu'l muḳaddasda yatḳan taşdın ḳıyāmat küni bir aḳlıḳ paydā bolur, kümüşdin aḳraḳ. Çoŋluḳı bu dunyāça ḳırḳ [yıl] bar. Avvalḳı yerniŋ atını Mekkā dérler. Ḫudāy Taʿālā on sekiz miŋ ʿālemni

yarattı. Heme z̲ātlar şubu yerde ve ādamlarnıŋ ornı turur. Çahār-şanba küni daryālarnı, bulaḳlarnı camīʿ aḳadurġān sular yarattı. (70a-70b).

Türklerin İslam öncesi dönemden getirdikleri yaratılış söylencelerini Müslüman olduktan sonra da devam ettirdiklerini, çeşitli dönem ve ortamlardan derlenmiş başka metinlerde de gözlemlemekteyiz. Söz gelimi Vücud-ı Mutlak kuramının anlatıldığı Bektaşi nefeslerinden birinde bu izleri görebiliyoruz:

Arif sundu aldı cihanı biçti
Cebrail çok vakit deryada uçtu
Hak bir avuç toprak deryaya saçtı
Derya süzülüp de yer olmadı mı

Veli Baba

Yine Azmi Baba'nın bir nefesinde geçen şu dörtlük çalışmamızdaki yeraltı betimlemelerin anlatıldığı kısımda geçen motiflerle benzerlik göstermektedir:

Kazanlarda katranların kaynarmış
Yeraltında balıkların oynarmış
Ol bu dünya kadar ejderhan varmış
Şerbet mi satarsın yalancı mısın

Yeraltı, Türk/ Sibirya halk anlatılarında fiziksel bir coğrafi katmandan ziyade ölüm sonrası yargılama, günahın görünürleştirilmesi ve cezalandırmanın mekânsal karşılığı olarak kurgulanmıştır. Sibirya anlatılarında "Ölüler Ülkesi" ve "Alt Dünya" biçiminde adlandırılır (Aça, 2017).

Çalışmamızın yeraltı betimlerinin anlatıldığı kısımda da benzer motiflere tesadüf edilmektedir:

İkinçi ṭabaḳa yerniŋ atı Cılda. Munıŋ dūzaḫīler üçün yılan, çayanlar yaratıpdur. Tişleri neyzege oḫşa, zehr-ālūde. Eger birisi bu ʿālemge kelse hemeni ḫarāb ḳılur. Yana on beş miŋ ferseng yerde bād-ı muḫālıf yaratıpdur. Bu bād-ı muḫālıfnıŋ yarmını avvalḳı yerge iberip ʿĀdnıŋ ḳavmını helāk ḳıldı. Avvalḳı yerdin ikinçi yerge beş yüz yılçılıḳ yol. Üçünçi ṭabaḳa yerniŋ atı ʿArḳa. Rengi miŋ türlüg, munıŋda ādamlar bardur ki yüzleri ādamnıŋ yüzlerige oḫşa, aġızları ıtnıŋ aġzıġa oḫşa, ḳolları ādamnıŋ ḳollarıġa oḫşa, putları uynıŋ putıġa oḫşa. Bularġa ḳıyāmatda ʿaz̲āb hem bolmas s̲avāb hem bolmas. Bizlerge kündüz bolsa bularġa kéçe bolur. Heme yerdin ʿArḳa çoŋdur. Törtünçi ṭabaḳa yerniŋ atı Carmā. Rengi gün-a-gün, munıŋda bir uluġ taş yaratıpdur ki munı seng-i kibrīt derler. Dūzaḫīlarġa ʿaz̲āb-ı ʿuḳūbat ḳılġalı ḳavluhu Taʿālā وَ قُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَه ملٰئكة غِلَاظٌ شِدَادٌ yaʿnī: Ḳorḳuŋlar ul otdın ki otunı ḫalāyıḳdur, seng-i kibrītni ular üçün āfrīde ḳılġan ki otnı tīz yandurur. Anıŋ otı barça otlardın köydürgey turur, rivāyet ḳılurlar. Rasūlu'llāh ʿalayhi's-salāmdın seng-i kibrītniŋ andaġ otdur ki eger dunyādaḳı héme taġlarġa tüşse köydürüp kül ḳılur. Beşinçi ṭabaḳa yerniŋ atı Multā dérler. Gün-ā-gün renglig bu yerde tola yılan ve çayanlar bar, tévege oḫşa. Tilleri neyzeçe zehr-ālūde ve yüz altmış fırḳa zumradur. Her fırḳası üç yüz altmış ḳalʿa. Eger biri bu ālemge kelse heme cānvarlar zehridin ölerler. Dunyādaḳı ṭāʿām ve mīve ve su hemesi zehrdin

açıġ bolur. Altınçı ṭabaḳa yerde sekiz yüz miŋ türlüg renglig turur. Munda kāfırlarnıŋ ʿamelleri atı turur. Yana bir daryā āfrīda ḳılıpdur otluġ yılandın. Eger heme taġlarnı bu daryāġa salsa ayrıp su bolup keter. Yetinçi yernin atı ʿAcībā yana bir rıvāyatda Serī derler. Bu yerde şayṭānlar bardurlar ki bir ḳolı sīneside baġlıḳ, bir ḳolı uçasıda baġlıḳ. İki putı hem baġlıḳ bā-vucūd uşbu ḥāl bile. Avvalḳı yerge ceng ḳılġalı leşker tartıp keledür. Bu yete ḳat yerniŋ her ḳaysınıŋ aralıḳı beş yüz yılçılıḳ yol turur (73a-74b).

Yukarıdaki metne göre Tanrı yeri yedi tabakadan yaratmıştır. İlk tabakada yeryüzü ve yeryüzündeki dağlar, denizler, ırmaklar var edilmiştir. Daha sonrasında ise yeraltı tabakaları oluşmaktadır. Bu tabakalardan beşinin özel adı vardır. Hemen her tabakada yılan, çıyan gibi canavarları andıran varlıklar bulunmaktadır. Örneğin; ikinci tabakada cehennemlikler için dişleri mızrağa benzeyip zehir saçan yılan, çıyan ve akrepler bulunmaktadır. Bu yaratıkların zehirlerinin bir damlası dünyaya gelse bütün dünyayı mahvedecek derecededir. Binbir türlü rengi olan üçüncü tabakada elleri ve yüzleri insana, ağızları köpek ağzına, bacakları sığır bacağına benzeyen yaratıklar vardır. Yine rengârenk bir tabaka olan dördüncü tabakada deveye benzeyen ve yüz altmış türü olan çok fazla yılan, çıyan ve akrep gibi hayvanlar yaratılmıştır. Bu yaratıkların dilleri zehir saçan mızrağa benzer. Bir başka tabakada da bir kolu göğsüne, bir kolu da sırtına bağlı şeytanlar bulunmaktadır.

Yer ve gök tabakaları ile cennet ve cehennem betimlemeleri her ne kadar hadislere dayandırılarak anlatılsa da görüldüğü üzere metnimizde de İslam öncesi pek çok söylenceden esinlenmelerin olduğu açıktır. İslami dönemde yazılmış başka kitaplarda da yaratılış söylenceleri ile ilgili benzer motiflere rastlanmaktadır. Bununla ilgili iki esere dikkat çekmek istiyoruz. Bu eserlerden biri kütüphanelerde birçok yazması bulunan ve Arap, İran ve Türk edebiyatının ortak ürünü olarak değerlendirilebilecek nitelikte bir eser olan Acâibü'l-mahlûkat'tır. Söz konusu eserde de yeryüzünde ve göklerde bulunan şaşırtıcı nitelikteki varlıklar tanıtılmaktadır. Esere de zaten "acâib" adının verilmesi bu yüzdendir. Acâibü'l-mahlûkat'ı dünyanın görülmemiş, bilinmeyen yerlerini tanıttığından dolayı coğrafik, gökyüzündeki varlıklardan bahsettiğinden dolayı da kozmografik özellikler gösteren bir eser olarak görmek mümkündür (Sarıkaya 2019, s. 30). Bir konudaki bir diğer önemli eser Erzurumlu İbrahim Hakkı tarafından kaleme alınan Marifetnâme'dir. Bahse konu eserde de dünyanın yaratılışı ile ilgili metnimize benzer anlatılar görülmektedir (Ulusoy 1979, s. 11-27). Başaran (2023) ve Turan'ın (2025) kitaplarında ise metnimizdeki canavar özelliklerinde canavar tasvirlerine rastlanmamıştır.

İslam etkisi görülmeyen Türk destanlarında dünyanın öküz üzerinde durduğu motifi de bulunmaktadır. Altay Türklerinden Teleüt destanında "dört gök öküz, tabağa benzeyen dünyayı altına girerek değil, kenarlarına koşulmuş olarak tutuyorlardı" ibaresinin bulunduğu bazı kaynaklarda yer almaktadır (Ögel 1995, 248-250). İslamiyetten sonra yazılmış bazı metinlerde görülen dünyanın öküzün ve balığın üzerinde durduğu motifi tamamen hadis kaynaklıdır. Bir hadise göre sahabenin "Dünya ne üzerinde durmaktadır?" sorusuna Hz. Muhammet "Dünya öküz ve balığın üzerindedir." yanıtını vermiştir. (Kenzü'l Ummal, 15216). Bu hadisten kaynaklı olarak pek çok İslami metinde öküz ve balık motifine rastlanmaktadır. Bunlardan biri de Acâibü'l-mahlûkat adlı eserde geçmektedir:

> Eydürler ki, Allāhu Taʿālā çünki yiri yaratdı öküz arḳasında, İblįs bir gün geldi. Eydür: "Ben günāh itdüm, melʿūn oldum. Sen ne günāh itdün kim yiri bunca ʿaẕameti-y-ile senüŋ arḳaŋa yükletdi? Bu zaḥmeti dāyim çekersin. Arḳaŋdan bıraḳ, rāḥat ol. Ol öküz bu nesneyi ḳaṣd itdi. Allāhu Taʿālā bir üyez viribidi, aña musallaṭ eyledi. Her bār ki şeyṭān vesvese itse, üyez aŋa zaḥmet ider. Ol vesveseyi unıdur, üyezüŋ defʿine meşġūl olur. Pes Allāhu Taʿālā aʿẓam-ı maḫlūḳa aż'af-ı maḫlūḳ ile ʿaẕāb ider." (214b-215a) "Bil ki Allāhu taʿālā yerleri ve gökleri ve bunlaruñ ehlini çünki yaratdı ve bir balıġun arḳasına ḳodı… Ol balıḳ şu içindedür ve öküz üstindedür (323a-323b).

Pir Sultan Abdal da bir şiirinde şöyle demektedir:

Musa söyler idi birbir kelamı
Kudret eli ile çaldı kalemi
Öküze yükletti cümle âlemi
Dünyanın temelin kurandan beri

Metnimizde de hadis kaynaklı olarak öküz ve balık motifi bulunmaktadır. Melike tarafından yeraltının merkezinin nerede olduğu ve toprağın altında kimlerin bulunduğu sorusuna Danişmend şöyle yanıt verir: Tanrı yeraltını kendi kudretinden var ettikten sonra onu tutması için Rumail adlı bir melek yaratmıştır. Bu meleğin dört kolu bulunmaktadır. Melek Tanrının emri ile yeraltının dört burcunu dört kolu ile kaldırıp tutar. Meleğin bacakları da yeraltının üzerindedir. Tanrı ayrıca bir ak öküz yaratmıştır. Ak öküzün dört bin başı, kırk bin bacağı vardır. Başlarının arası beş yüz yıllık yoldur. Her başında iki boynuzu bulunmaktadır. Yeraltı, öküzün boynuzlarının üzerindedir. Yine Tanrı Nârem adlı bir balık yaratmıştır ki onun büyüklüğünü Tanrıdan başkası bilmez. Ak öküz bu balığın üstünde durmaktadır. Bu balığı da bir sivrisinek taşımaktadır. Sivrisinek de deniz köpüğünün üzerindedir. Deniz köpüğü rüzgârın üzerinde durmakta, rüzgârın altında ateş, ateşin altında da cehennem bulunmaktadır.

> **Melīke sordı**: Yete ḳat yerniŋ medārı néme? Taḫta'ş-şarāġaça kimler bar? Dānışmand aydı: Ḫudāy Taʿālā, Rūmāʾīl atlıġ bir firişte yaratıpdur, tört ḳolı bar turur. Ḫudāy Taʿālānıŋ emri birle

yete ḳat yerni tört ḳolıda tört burcıdın tutup turar. Ḫudāy Taʿālā Taḫta'<u>s</u>-<u>s</u>arānı öz kudratıdın paydā ḳıldı. Çoŋluḳı beş miŋ yılçılıḳ yol turur. Rūmāʾīlniŋ putı Taḫta'<u>s</u>-<u>s</u>arānıŋ üzeside turar. Yana hem Ḫudāy Taʿālā bir aḳ uy yarattı. Tört miŋ başı bar, kırḳ miŋ putı bar. Her başınıŋ aralıḳı beş yüz yılçılıḳ yol turur. Her başıda iki müŋüzi bar turur. Taḫta'<u>s</u>-<u>s</u>arā uynıŋ müŋüziniŋ üstünide turur. Yana hem Ḫudāy Taʿālā bir balıḳ yaratıpdur, atı Nāram. Bu balıḳnıŋ çoŋluḳını Ḫūdādın bölek kişi bilmes. Uy, balıḳnıŋ üstünide turur. Yana hem Ḫudāy Taʿālā bir peşe yarattı. Bu balıḳ peşeniŋ üstünide turur. Peşe daryānıŋ kefkiniŋ üstünide turur. Daryānıŋ çoŋluḳı otuz miŋ yılçılıḳ yol turur. Bu daryā, şımālnıŋ üstünide turur; şımāl otnıŋ üstünide turur; ot, dūzaḫnıŋ üstünide turur; dūzaḫ ḳaraŋġuluḳnıŋ üstünide [turur]. Ḳaraŋġuluḳ taḫta'<u>s</u>-<u>s</u>arānıŋ üstünide turur. Taḫta'<u>s</u>-<u>s</u>arānı, Ḫudāy Taʿālādın bölek kişi bilmes (110a-110b).

## 2.4. Türk edebiyatında soru-yanıt türünde yazılmış eserler

Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl adından da anlaşılacağı üzere bin soruya verilen yanıtları içeren bir eserdir. Rum padişahının kızı Melike ile Türkistanlı bilgin Abdülalim (Dânişmend) arasında geçen diyaloglar eserin esasını teşkil etmektedir. Adında "bin soru" ifadesi geçmesine karşın eserde tam olarak iki yüz elli sekiz soruya yanıt verilmektedir. Soru-yanıt türündeki eserlere Sokratik yöntem ya da Platoncu yaklaşım diyebileceğimiz tarzda yazılmış eserler gözüyle bakabiliriz.

Türk edebiyatında soru-yanıt yöntemiyle yazılmış ilk eser Kutadgu Bilig'dir. Fuad Köprülü Kutadgu Bilig'deki en belirgin etkinin İbn Sina etkisi olduğunu söylemektedir. Hatta o, Otto Albert'e dayanarak Yusuf Hâs Hâcip'in İbn Sina'nın öğrencisi olduğunu da ihtimal dâhilinde görmektedir (Köprülü 1980, s. 168-170). İbn Sina da Farabi'nin öğrencisi olduğuna göre bu soru-yanıt yöntemi Platon'dan geçme bir yöntem olmalıdır diye düşünmekteyiz.

Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl'de olduğu gibi Kutadgu Bilig'de de temsilî kişilere sorular yöneltilmekte ve bu sorulara yanıtlar verilmektedir. Eser karşılıklı diyaloglar hâlinde sürüp gitmektedir. Kutadgu Bilig dışında Türk edebiyatında soru-yanıt yöntemini özgül olarak kullanan başka eserlere de rastlanmaktadır. Örneğin kütüphanelerde onlarca yazması bulunan Acâibü'l-mahlûkat böyle bir eserdir. Ancak Acâibü'l-mahlûkat'ta temsili kişiler yoktur. Söz konusu eserde soru "eger sorarlarsa ki" sözüyle başlamakta ve soruya yanıt "buna diyevüz kim", "eydürüz ki" sözleriyle verilmektedir (Sarıkaya 2019, 106,107, 121). Yani bu eserde Dânişmend ü Melîke Hezâr Suâl'de olduğu gibi belirli iki kişinin soru-yanıt yöntemiyle karşılıklı diyalogları yoktur. Bu yönüyle çalıştığımız eser, dünyanın ve evrenin yaradılışı, cennet-cehennem tasvirleri gibi birçok ortak noktaları barındırsa da Acâibü'l-mahlûkat'tan farklılık göstermektedir. Son dönemlerde yazılmış bazı ilmihal

kitapları da soru-yanıt yöntemi kullanılarak yazılmış eserlerdir. Örneğin 19. yüzyılda Hasan Tevfik tarafından yazılmış Ravza-i Muhâvere de böyle bir eserdir.

# BÖLÜM III: YÖNTEM

## 3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel bir araştırma ve inceleme çalışmasıdır. Çalışmada tarama yöntemiyle *Kutadgu Bilig,* menakıbnameler, hikmetler, kırk hadisler ve Klasik Sonrası Çağatay Türkçesiyle yazılmış diğer eserler ile ilgili literatür taraması yapılmıştır.
Araştırmada Çağatay Tükçesi ile yazılmış *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin dil incelemesi, transkripsiyonlu metni ve açıklamalı dizini hazırlanarak Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yeri ve önemi, doküman incelemesi ve tarama yöntemi uygulanarak tespit edilmiştir.

## 3.2. Evren ve Örneklem

- Araştırmanın evreni Türk edebiyatında yazılmış öğretici ve dinî metinlerdir.

- Araştırmanın örneklemi, Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserdir.

## 3.3. Veri Toplama Araçları

Alan odaklı olarak yapılacak olan bu araştırmada verilerin toplanması, doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilmiştir. Araştırma konumuzla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenerek alan yazını gözden geçirilmiş ve ampirik bilgi geliştirmek için bu bilgiler çalışmaya dâhil edilmiştir

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Yöntemin avantajlı bir yanı diğer yöntemlerle kıyaslandığında, görüşme ve gözlem gibi çalışmalarda katılımcıların tepkiselliği sorununa yol açmaktadır. Çünkü dokümanlar, araştırmaya katılan kişiler gibi fiziksel, davranışsal ve duygusal tepkiler vermedikleri ve etkileşimde bulunmadıkları için avantajlı oldukları söylenebilir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Doküman analizinde araştırılan konu ile ilgili dokümanların bilimsel esaslara uygun olarak incelenmesi söz konusudur.

## 3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında literatür taramasından yararlanılmıştır ve veriler doküman incelenmesi yöntemi ile elde edilmiştir.

Bu araştırma alan odaklı olarak yapıldığından veriler toplanırken öncelikle bu alanla ilgili literatür taraması yapılarak bu sayede kullanılabilecek kaynaklar elde edilmiştir.

Kaynaklara çeşitli kütüphanelerden, internet ortamında yer alan veri tabanlarından ve diğer internet kaynaklarından ulaşılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen bilgi ve bulgulardan yola çıkılarak veriler toplanmıştır.

### 3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde doküman analizi yöntemi kullanılmış olup istatistiksel herhangi bir analiz çalışması yapılmamıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde literatür taramasından da faydalanılarak toplanan verilerin çözümlenmesi yapılmıştır.

# BÖLÜM IV: BULGULAR

## 4.1. Giriş

### 4.1.1. Eserin adı ve yazarı

İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonunda korunan eser, A nüshasında "Malika Danishmand", B nüshasında ise "The story of Malika" olarak kaydedilmiştir. A nüshasında geçen başlık niteliğinde yaldızlı harflerle yazılmış *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* ifadesinden hareketle eserin adı *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* olarak belirlenmiştir. B nüshasında herhangi bir başlık ibaresi bulunmamaktadır. Her iki nüshada da eserin yazarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

### 4.1.2. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin nüshaları

Eserin A nüshası İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu 347 numarada "Malika Danishmand" adıyla kayıtlıdır. Ölçüleri 200x135 mm boyutlarındadır. Tamamı 119 yapraktır. Sayfa numaraları G. Jarring tarafından verilmiştir. Eserin cildinden sonra 5 sayfa boşluk bulunmaktadır. Bu boşluklar Jarring tarafından numaralandırılmamıştır. Biz de bu nedenle 3 numaranın verildiği sayfanın bir önceki yaprağının arka yüzünü 2b olarak kabul ettik. Ancak metni bütüncül bir yapı olarak gördüğümüz için Jarring'in verdiği numaraya göre 2b'ye tekabül eden sayfayı 1b olarak belirledik ve eserin tamamını buna göre numaralandırdık. Bu sebeple yazmadaki numaralandırma ile çeviri yazı numaralandırılması arasında bir basamak fark bulunmaktadır. Örneğin, el yazmasındaki 40a, çeviri yazıda 39a olarak görünmektedir.

Yazmanın kâğıdı, Doğu Türkistan Bölgesi'nde imal edilen yöreye özgü kâğıttır, sarımsı renktedir ve cilalanmamıştır. Asıl metinden önce yazmada sonradan eklenmiş 1-2 beyaz, cilalı kağıt bulunmaktadır. Söz konusu kâğıtlar muhtemelen Hint veya İran malıdır. Eser, süslemesiz, kahverengi deri cilt içindedir. Metin 11 satırdan oluşmakla birlikte 12 satırdan oluşan yapraklar da bulunmaktadır. "Melīke" sözcüğünün yazımında kırmızı renkli mürekkep kullanılmıştır.

Eserin müstensihi ve istinsah tarihine ilişkin bir bilgi elde edilememiştir. Sadece en son sayfanın haşiyesinde Farsça olarak *"in kitābet roz-i se-şanba tamām"*[1] ibaresi bulunmaktadır. Yazma, üniversite kütüphanesine, yazmanın genel görünümü ve durumuna bakılarak 18. yüzyıla ait Uygurca bir eser olarak kaydedilmiştir. Yine söz konusu kayıtta eserin 20. yüzyılın ilk yarısında Kâşgar veya Yarkend'de Gustaf Raquette tarafından satın

[1] Bu kitap salı günü tamamlanmıştır.

alındığı bilgisine ulaşılmaktadır. 1960'larda Raquette'nin eşi Hanna Raquette tarafından Lund Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.

Eserin B nüshası da İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu 531 numarada "The story of Malika" adıyla kayıtlıdır. Ölçüleri 210x120 mm olarak belirlenen eserin tamamı 106 yapraktır. Bu eserin sayfa numaraları da G. Jarring tarafından verilmiştir.

Yazmanın kâğıdı 1-6, 103-106 arası Doğu Türkistan Bölgesi'nde imal edilen yöreye özgü kâğıttır, beyaz renkte ve cilalıdır; 7-102 arası ise sarımsı renkte, hafif cilalı veya cilalanmamış, yine Doğu Türkistan Bölgesi'nde imal edilen yöreye özgü kâğıttır. 7-10, 99-102 arası sayfalar yazmanın en eski kısmı gibi görünmektedir. Yazma, süslemeli, kahverengi deri cilt içindedir. Kütüphane kaydında yazmanın durumu kötü olarak verilmektedir. Metnin sayfalardaki satır sayısı 11, 12, 13 satır olarak değişiklik göstermektedir.

Bu yazmanın kütüphane kaydında da 19. yüzyıla ait ve Doğu Türkistan'da yazılmış Uygurca bir eser bilgisine ulaşılmaktadır. Bu yazmada da eserin müellifi, müstensihi ve yazılma tarihi hakkında bir bilgi elde edilememiştir. 1935 yılı civarında İsveçli misyoner Ella Svedberg tarafından İsveç'e getirilmiştir. Ağustos 1991'de İsveç misyonerlik Kilisesi tarafından Lund Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.

### 4.1.3. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* adlı eserin içeriği

Esere göre Rum padişahı Müslüman olmaya karar vermiş, gece gündüz ilimle uğraşan, gönül gözü açık bir padişahtır. Ancak bir müddet sonra Rum padişahı vefat eder. Padişahın oğlu bulunmadığı için kızı tahta geçer. Eserde padişahın kızından Melike olarak bahsedilmektedir. Melike tahta geçtikten sonra ülkesinin önde gelen bilgin, ekâbir, çalışanlarını çağırtır ve onlara şöyle hitap eder: "Benim bin sualim var, ister padişah ister köle ister halktan biri olsun kim sorularıma doğru yanıt verirse ben kendimi ona eş olarak seçip tahtımı devredeceğim." der. Melike'nin bu sözü şehirden şehire, ülkeden ülkeye yayılır. Rum ülkesindeki tüm bilginler (dânişmend) Melike'nin sorularını yanıtlamak için toplanıp gelirler. Ancak bilginler Melike'nin soruları karşısında şaşkınlık geçirip hiçbirine yanıt veremezler. Melike onlardan sorularına gerekli yanıtları alamayınca öldürülmelerini emreder. Daha sonra danışmanlarının ricaları ile bu düşüncesinden vazgeçerek ülkesini kırk yıl boyunca, bilginlere dost olarak ve adil bir şekilde yönetir. Yıllar sonra Melike'nin bu çağrısını Türkistanlı Abdülalim de işitir. Melike'nin sorularını yanıtlamak için Rum ülkesine gelir. Daha sonra eserde Melike ve Dânişmend adlarıyla geçen iki kişinin soru ve

yanıtlarına yer verilmektedir. Bütün sorularını doğru biçimde yanıtlayan Dânişmend Abdülalim'i Melike kendisine eş olarak geçer.

Melike, Müslüman olmak için Dânişmend'e toplam 258 soru sorar. Bu sorular içeriklerine göre şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. grupta, Tanrı'nın varlığını birliğini anlamaya yönelik Melike'nin soruları vardır. Dânişmend; Tanrı'nın her şeyi bildiğini, Tanrı'ya benzer bir kişinin olmadığını, Tanrı'nın mekândan münezzeh olduğunu söyler.

2. grupta, Melike, Dânişmend'i tanımaya yönelik sorular sorar. Aldığı yanıtlar karşısında bazen Dânişmend'den delil göstermesini ister. Dânişmend bu sorulara yanıt verir ve yer yer *Kur'an-ı Kerim*'den ayetleri delil olarak göstermektedir.

3. grupta, Melike'nin Tanrı'nın ateşten neyi yarattığı sorusuna Dânişmend, erkeği yılan kuyruğuna, dişiyi de akrebin kuyruğuna benzer şekilde yarattığı bilgisini vermektedir. Metinde erkeğini yılan kuyruğundan, dişisini de akrep kuyruğundan yaratılan varlığın adı metinde açık olarak zikredilmemektedir. Bu varlık cin olmalıdır.

4. grupta, Melike canı olmayıp başı olan nesnenin ne olduğunu sorar. Dânişmend Hz. Musa'nın asaları yanıtını vererek Hz. Musa ile ilgili kıssalar anlatmaktadır.

5. grupta Melike kimlerin anne ya da babasız olarak yaratıldığını sormaktadır. Dânişmend bu soruya Hz. Adem, Havva, Hz. İsmail'in koçu, Salih peygamberin develeri, Hz. İsa'nın babasız, Hz. Şit annesiz olarak yaratılmıştır yanıtını vermektedir.

6. grupta Melike hangi çeşit yemek ahirette ve dünyada yoktur diye sorar. Dânişmend, Hz. İsa'ya inanmayan bir grup insanın bize gökten pişmiş balık yemeği getirt ki sana inanalım dediğinde, Hz. İsa'nın Tanrı'dan pişmiş balık istediği ve pişmiş balığın kâfirlerin önüne geldiğini bildiren kıssayı anlatır. Melike'nin delil istemesi üzerine Dânişmend *Kur'an-ı Kerim*'den Maide suresini delil gösterir.

7. grupta Melike hangi şey çift yaratılmıştır diye sormaktadır. Dânişmend bu soruyu ilk karı ve koca, ikinci arz ve sema, üçüncü gece ve gündüz, dördüncü güneş ve ay, beşinci cennet ve cehennem, altıncı küfr ve iman, yedinci hayat ve memat, sekizinci kara ve deniz, dokuzuncu arş ve kürsü, onuncu levha ve kalem, on birinci ilim ve amel, on ikinci güzellik ve aşk diye yanıtlamaktadır.

8. grupta, Melike namaz için ezan okumak nedir diye sorar. Dânişmend beş vakit namaz için ezan okumanın sünnet-i müekkede olduğunu anlatır. Melike'nin delil istemesi üzerine Hz. Muhammed ile sahabeleri arasında geçen bir kıssayı aktarır.

9. grupta, Melike kaç vakit namazın farz olduğu, bunların hangi vakitler olduğu gibi sorular sorar. Dânişmend sabah namazından başlayarak vitr namazına kadar hangi peygamberlere hangi olay üzerine namazın farz kılındığını aktarır:

Sabah namazı, Hz. Adem'in karanlık bir gecede gamlı hâldeyken sabah olunca şükür için iki rekat namaz kılması ile farz kılınmıştır.

Öğle namazı, İbrahim peygamber, oğlu İsmail'i kurban edeceği sırada gökten kurbanlık koyun geldiğinde İbrahim peygamber şükür nişanesi olarak 4 rekat namaz kılmıştır. Böylelikle bize farz kılınmıştır.

İkindi namazının farz kılınmasının nedeni şudur: Yunus peygamber, biri gecenin, biri balığın midesinin, diğeri denizin karanlığı olmak üzere üç çeşit karanlıkta kalmıştır. Bunlardan kurtulduğunda şükretmek için dört rekat namaz kılar.

Hristiyanlar Hz. İsa'ya "üç Tanrı var" dediklerinde yer ve gök sarsılır. Tanrı'ya bize emir ver, bu kâfirleri yutalım, derler. Tanrı sizler durun onların cezasını ben vereceğim der. Bu esnada Hz. İsa tövbe ederek üç rekat namaz kılar. Bu tövbe sonucunda akşam namazı bize farz kılınır.

Musa peygamber Medine'den Mısır'a gidince Şuayb peygamber'in kızı ve Hz. Musa'nın eşi Bibi Safura hastalanır. Yağmur yağmaya başlar. Hz. Musa çakmağını taşa vurur ve müjde işareti olarak Tur Dağı'nda bir nur ortaya çıkar. Hz. Musa, Tur Dağı'ndan dönüp geldiğinde Bibi Safura'nın hamile olduğunu anlar. Bunun şükrünü eda etmek için dört rekat namaz kılar. Bu nedenle yatsı namazı bize farz kılınır.

Vitr namazı, Hz. Muhammed son peygamber olduğu için vitir namazı namazların sonuncusudur. Bu nedenle en son namaz olarak kılınması gerekir.

Melike'nin, daha sonra namazla ilgili olarak, gece ve gündüz kaç rekat namaz kılındığı, bunların kaçının farz, kaçının sünnet ve kaçının vacip olduğu, namazda kaç kez rüku, secde, tesbih ve tekbir bulunduğu, yatsı namazının yüksek sesli okunmasının sebebi, cenaze namazında neden ezan ve tekbir okunmadığına dair soruları gelir. Dânişmend bunları da ayrı ayrı yanıtlar.

10. grupta Melike denizin aslının neden geldiğini sorar ve Dânişmend Nuh Tufanı'ndan geldiğini söyler.

11. grupta, Melike deve, sığır ve keçi gibi hayvanların aslının nereden geldiğini sorar. Dânişmend yine ayetlerle delillendirerek soruları yanıtlandırmaktadır.

12. grupta, Melike kıyamete kadar birbirini kovalayan şeyleri sormaktadır. Dânişmend gündüz ve gece yanıtını verir.

13. gupta, Melike on iki dalı ve otuz yaprağı olan, bir tarafında beyaz, bir tarafında kara renk bulunan ağaç nedir diye sorar. Dânişmend ayları, 12 dalında 30 yaprağı olan yelden doğma bir ağaca benzetmektedir. Bu metaforik anlatımda her yaprağının bir yüzü beyaz bir yüzü karadır. Bu ak ve kara renleri gündüz ve geceyi temsil eder.

Melike yine gece ve gündüz devam eden iki şeyi sormaktadır. Dânişmend ay ve güneş yanıtını verir.

14. grupta, Melike dünyada ve cennette olan ağacın hangi ağaç olduğunu sormaktadır. Dânişmend bu ağacın, hurma ağacı olduğunu söyler.

15. grupta, Melike Hz. Adem'in kan döken çocuğunu sorar. Dânişmend Kabil yanıtını verir.

16. grupta Melike peygamberlere kaç kitap, kaç name verildiğini ve kaç kitabın değiştirildiğini sorar. Peşinden, meşhur olan dört kitabın adları ve bu kitapların hangi peygamberlere indirildiği, bu dört kitapta kaç sure, kaç ayet bulunduğu gibi sorular gelir. Dânişmend dört kitabın özelliklerini indirilmiş oldukları dillerle birlikte aktarır.

17. Melike, *Kuran-ı Kerim*'le ilgili sorularına şöyle devam eder: İlk inen ve son inen ayet hangisidir, *Kur'an-ı Kerim*'de kaç sure bulunur? Surelerin adları nedir? Kur'an'da kaç ayet bulunur? Kur'an kaç harften meydana gelmiştir? *Kur'an-ı Kerim*'deki ayetlerden hangileri Mekke'de hangileri Medine'de nazil olmuştur? Dânişmend bu soruların her birini tek tek yanıtlar.

18. grupta Melike, peygamberler, özellikle kitap sahibi olan ve ululgaram olarak geçen peygamberler hakkında sorular sorar.

19. Ardından en faziletli olan peygamberler hangileridir, Hz. Muhammed ömründe ne kadar yemek yemiştir gibi sorular gelir. Dânişmen her birini ayrı ayrı yanıtladıktan sonra, sufilik, âlimlik, ariflik ve sâbırlık gibi özelliklerin hangi peygamberlerden kaldığı sorularını yanıtlar.

20. grupta Melike Hz. Havva'dan kaç peygamber doğduğu ve bunların ömürlerinin kaç yıl sürdüğü, hangi gün ve ayda öldükleri sorularını yöneltir. Dânişmend tek tek hangi peygamberin hangi gün doğup, kaç yıl ömür sürerek hangi gün öldüklerini söyler.

Hz. Muhammed'in kaç yaşında peygamber olduğu aktarılır. Bu grupta kaç peygamberin hem padişah hem peygamber olduğu sorusuna Dânişmend dört peygamber cevabını vermekte ve peygamberleri saymaktadır.

21. grupta Melīke, kaç kişinin doğudan batıya kadar padişahlık yaptığını sormaktadır. Dânişmend, Hz. Süleyman ile Hz. İskenderi Zulkarneyn'in Müslüman, Şeddad ile Nemrud'un kâfir olarak doğuya ve batıya hükmeden padişahlar olduklarını söyler.

22. grupta Melīke'nin hangi ateşin nurunun yakmadığı sorusunu Dânişmend, Hz. Musa'nın kollarındaki nur diye yanıtlamaktadır.

23. grupta Melīke'nin gece ve gündüz olmayan yerler hangi yerlerdir sorusuna Dânişmend cennet yanıtını verir. Yine bu grupta Melike, cennet ehlinde olmayan özellikler nelerdir sorusuna, Dânişmend, hastalık, ölüm vb. yanıtlarını verir.

24. grupta Hacerülesved taşından bahsedilmektedir. Bu taş diğer cansız varlıklardan farklı olarak canı olmamasına rağmen havada durur.

25. grupta Süleyman peygamberle konuşan karınca hakkında bilgi verilmektedir.

26. grupta bilginlerin evliya mı yoksa dost mu sorusuna yanıt verilmektedir. Dânişmend bu soruyu *Kur'an-ı Kerim*'den delil göstererek yanıtlamaktadır.

27. grupta Melīke'nin cennet ve cehennemle ilgili soruları bulunmaktadır. Dânişmend bu soruları geniş cennet ve cehennem tasvirleriyle birlikte yanıtlandırmakradır. Cennet ehli, kevser, Tuba ağacı, Sırat Köprüsü, tahta's-sera gibi kavramları da açıklamaktadır.

28. grupta sorulan soruların metaforik anlatımlarla yanıtlandırıldığı görülmektedir. Melike'nin olgunlaşmamış ekini kimlerin biçtiği sorusuna Azrail'in genç yaşlı demeden öldürdüğü yanıtı verilmektedir. Odun yığıp götüremeden başkasının sırtına koyan kişi, mal biriktirip öbür dünyaya götüremeyen kişi olarak aktarılır. Bu grupta kendi kovasını doldurmayıp başkasınınkini dolduran, kendi yemeyip başkasını yediren insanlardan da bahsedilmiştir. Ağızdan çıkan kötü söz, delikten çıkan canavar gibi tekrar deliğe girememesi olarak betimlenmiştir. Yine alegorik bir anlatımla hangi yılanın zehirleyip insanı öldürdüğü sorulmaktadır. Yanıt ise dünyadır.

29. grupta helal ve haram kavramları helal ve haram et satan kasap örnekleri verilerek aktarılmaktadır. Yine benzer bir örnek fırıncı ile verilmektedir. Dünya hırsı büyük bir geyiğe benzetilerek arkasından giden kişilerin ona bir türlü yetişemeyeceği söylenmektedir.

30. grupta Dânişmend annesinden doğan üç çocuğun küçük olanının sakalının beyaz, ortancısının kır, küçüğünün ak olmasının nedenini eşlerinin onların sözünü dinleyip dinlemediğine bağlayarak anlatmıştır.

31. grupta padişahların davranışları, adaletli olmaları ile ilgili konular anlatılmaktadır. Dânişmend, Abdulhamit adlı adil bir padişahın bir mal paylaşımı konusunda nasıl bir tutum izlediğine dair bir kıssa anlatmaktadır.

32. grupta Melike dünya ile ilgili sorular sormaktadır. Kıyamete kadar dünyanın kaç yıl olduğu, Huday Taala'nın kaç çağ yarattığı ile ilgili kısımlar bu bölümde anlatılmaktadır.

33. grupta Melike Hz. Adem'e neden Adem denildiğini sorar. Dânişmend'in cevabı Adem'in topraktan yaratılması ve Arapçada ademin toprak demek olduğu şeklindedir.

34. grupta Melike insanoğlunun Hz. Adem'den mi Hz. Havva'dan mı yaratıldığını sorar. Dânişmend Hz. Adem'den yaratıldığı cevabını vermektedir.

35. grupta Hz. Adem'e akıl, utanma, sevgi, sabr gibi özelliklerin verilmesi ve hangi durumlarda bunları kaybedebileceği alegorik bir biçimde anlatılmıştır.

36. grupta gece ve gündüzün kaç saat olduğu, bir saatte kaç kişinin doğup öldüğü anlatılmıştır.

37. grupta kadın ve erkeklerin yaşlandıklarında nasıl olacakları anlatılmaktadır.

38. grupta her bir insanda kaç melek olduğu sorusunu Dânişmend bu meleklerin isimlerini görevlerini anlatarak yanıtlamaktadır. Dânişmend Tanrı'nın her şeyden önce Hz. Muhammed'in nurunu yarattığını söyler.

39. grupta insanlarda bulunan çeşitli hasletler yine alegorik bir anlatımla aktarılmaktadır.

40. grupta insanın öldükten sonraki hâlinin ne olacağı aktarılmaktadır.

41. grupta Melike herkesten güçlü olan kişiyi sorar. Dânişmend pehlivanın, arslanın güçlerinden yola çıkıp örneklendirerek Hz. Muhammed cevabını vermektedir.

42. grupta mukarreb melekler ve onların özellikleri anlatılmaktadır.

43. grupta Melike gök ve yerin yaratılışı ile ilgili sorular sormaktadır. Dânişmend bu soruları yerin ve göğün tabakalarıyla birlikte ayrıntılı betimlemelerle yanıtlamaktadır.

44. grupta Melike tekrar dünya ile ilgili sorularına devam etmektedir. Yeryüzünde viranelikler mi abad olan yerler mi çoğunlukta diye sormaktadır. Dânişmend bu soruyu hisselere paylaştırarak çeşitli milletlerden örneklerle yanıtlamaktadır.

45. grupta tekrar yer tabakalarından bahsedilmektedir. Şeytan'ın cenneten kovulma hadisesi anlatılmaktadır.

46. grupta Melike kimlerin sohbetinden uzak durulması gerektğini sormaktadır. Dânişmend yedi kişinin diyerek bunları sebepleriyle birlikte açıklamaktadır. Yine bu grupta bir kişinin sırrını kimlere söylememesi gerektiği örneklendirilerek açıklanmaktadır.

47. grupta Melike nelerden uzak durulması gerektiği ve uzak durulmazsa ne olacağını sormaktadır. Dânişmend çok yemek, çok uyumak, çok konuşmaktan uzak durmak gerektiğini sebepleriyle açıklamaktadır. Nelerin sonsuz olmadığı da bu grupta açıklanmaktadır. Dânişmend, insanın nefsini nasıl terbiye edebileceğini yine burada anlatmaktadır.

48. grupta Melīke, Hak Taala'nın bu dünyada güzelliği on hisseye bölüp sekiz hisseyi Hz. Havva'ya, bir hisseyi Hz. Sare'ye, kalan bir hisseyi de ona bölüp onda dokuzunu Hz. Yusuf'a, kalan bir hisseyi de diğer insanlara verdiği anlatılmaktadır.

49. grupta hilm ve sabır gibi özelliklerin hangi peygamberlere verildiği anlatılmaktadır.

50. grupta Hz. Adem'in cennetten kovulma sebebi anlatılmaktadır. Ayrıca bu grup sorulara verilen yanıtlarda, Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Muhammed cennette sakallı olacak peygamberler olarak geçmektedir.

51. grupta Melike, İmam Mehdi ve Hz. İsa'nın ne zaman ortaya çıkacakları ve Yecüc Mecüc, dabbetülarz hakkında sorular sormaktadır. Dânişmend bu soruları kıssalarla yanıtlamaktadır. Bu grup sorulara verilen yanıtlarda, Hz. Muhammed'in Deccal'le karşılaşması anlatılmaktadır. Ayrıca Hz. Muhammed, Deccal ortaya çıktığında olacak alametlerden söz etmektedir. Dânişmend hadislerden örnekler vererek anlattıklarını delillendirmektedir. Bu grupta ayrıca Hz. İsa ile İmam Mehdi karşılaşmaktadır.

52. grupta Melike Ashab-ı Kehf hakkında sorular sormakta ve bunlara yanıtlar verilmektedir.

53. grupta Melike, Kâbe'nin kim tarafından yapıldığını ve Kâbe'nin mucizelerini sormaktadır. Dânişmend 24 mucizeyi tek tek saymaktadır.

54. grupta Melike güneşin, ayın, yıldızların neden yaratıldıkları ve özelliklerini sorar. Dânişmend bu soruları yanıtlamaktadır.

55. grupta Hz. İsa, Hz. Yusuf'a şahitlik eden Zakir adlı çocuk, Carihurrahip adlı bir kâfir, Hz. İbrahim ve Deccal'in doğar doğmaz konuştukları söylenmektedir.

56. grupta Hz. İsa, Hz. Yahya, Hz. Süleyman, Hz. Yusuf büluğ çağına ermeden vahiy gelen peygamberler olarak geçmektedir.

57. grupta yedi kat yerin kaynağı ve burada kimler olduğuna dair bilgilere yer verilmektedir. Bunlar metnimize özgü anlatı olarak karşımıza çıkmaktadır.

58. grupta Melike insan, dev, peri cinsinden olmayıp cennete girecek varlıkların neler olduğunu sormaktadır. Dânişmend Ashab-ı Kehf'in köpekleri, Hz. Ali'nin düldülü ve Hz. Salih'in develeri cevabını vermektedir.

59. grupta meleklerin, cin ve perilerin cennette olup olmadıkları anlatılmaktadır. Dânişmend *Kur'an-ı Kerim*'den örneklerle söylediklerini delillendirmektedir.

60. grupta ömür, rızk vb. gibi insanda bulunan beş şeyi yiyip bitiren diğer beş şey nedir soruları yanıtlanmaktadır. And içmekle ilgiler bilgilere yer verilmektedir.

61. grupta balığın karnına girip çıkan Hz. Yunus'tan bahsedilmektedir.

62. grupta Melīke'nin, kış olunca yazın nereye gittiği, ölü insanlar mı, diri insanlar mı fazla gibi sorularına yanıtlar verilmektedir.

63. grupta Melīke'nin dünyada rahat olan şey nedir sorusuna Dânişmend Huday Taala'yı yâd etmek, Kuran okumak ve akraba ziyareti cevabını vermektedir.

64. grupta Melike dervişlerin nasıl olması gerektiğini sormaktadır. Dânişmend bu soruyu, zor zamanda kanaatkâr olmalı, ibadet yapmalı ve açgözlü olmamalıdır diye yanıtlanmaktadır.

65. grupta Melike Müslümanlık nasıl olur diye sormaktadır. Dânişmend Allah'ın birliğine şahitlik etmek ve Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğuna inanmak cevabını vermektedir.

66. grupta şeriat nedir, kafirler iyi işler yapsalar ahirette sevap alabilirler mi gibi sorular ile bunlara verilen yanıtlar yer almaktadır.

67. grupta bir insana kaç meleğin vekil olarak tayin edildiği, Huday Taala'nın kullarına her gün kaç kez rahmet nazarı ile baktığı sorularına yanıtlar verilmektedir.

68. grupta gökyüzünün maviliği, Kûh-i Kaf, güneş, rüzgâr gibi varlıklarla ilgili sorular ile yanıtları yer almaktadır. Dünyaya neden dünya dendiği, kıyamete neden kıyamet dendiği ile ilgili sorular da bu grupta bulunmaktadır.

69. grupta kaç kişinin cennetten dünyaya gönderildiği sorusunun cevabı sebepleriyle birlikte verilmektedir.

70. grupta Melīke, Huday Taala'nın görünüşünü değiştirdiği canlıları sormaktadır. Dânişmend görünüşü değişen on tane hayvan sayarak bunların neden değiştikleri ve asıllarının ne olduğunu anlatmaktadır.

71. grupta meleklerin cinsiyetlerinin olup olmadığı, tövbenin kabul olması için, her daim Tanrı ile birlikte olmak için, rızk fazlalığı için ne yapmak gerektiği gibi sorulara yanıtlar verilmektedir.

Tüm bu soruların ardından Melīke, Dânişmend'in ilmine teşekkürlerini ve takdirlerini sunar. Bu teşekkürlerinde bazen "sadaka senin üstadına" ifadesini kullanır.

Altı ay süren düğün düzenleyip Dânişmend ile Melike evlenirler. Bu hikâye onlardan bize yadigâr kalmıştır.

### 4.1.4. Tenkitli metin

Tenkitli metin ya da eleştirel metin (İngilizce: *critical edition),* bir eserin farklı nüshalarının filolojik ve dil bilimsel ölçütlerle karşılaştırılarak oluşturulmuş, mümkün olduğunca müellif nüshasına yaklaştırılmaya çalışılmış, yani bilimsel esaslara göre yeniden düzenlenerek elde edilmiş bir metindir. Bu tür metinler, özellikle el yazması eserlerin ya da matbu kaynakların farklı versiyonları arasında ortaya çıkan farkların değerlendirilmesiyle oluşturulur. Amaç, eserin müellifine en yakın ve en güvenilir biçimini ortaya koymaktır.

Akyüz, metin tenkidi için, bir eserin sağlam bir metnini elde etmeye yönelik sistemli bir çalışmadır, der (2013, s. 53).

Korkmaz'a göre metin tenkidi, yalnızca doğru bir metin elde etmekle kalmaz; aynı zamanda metnin tarihî, dilsel ve edebî özelliklerini de ortaya koyar." (Korkmaz, 1992, s. 27).

#### *4.1.4.1. Tenkitli metin yöntem ve uygulama süreci*

Tenkitli metin hazırlama süreci genellikle şu aşamaları içerir:

a. Nüsha Tespiti: Eserin elde mevcut tüm nüshaları (el yazmaları, baskılar vs.) belirlenir.

b. Nüsha Karşılaştırması (Mukabele): Nüshalar satır satır karşılaştırılarak aralarındaki farklar tespit edilir.

c. Metnin Tenkidi: Yazıldığı döneme göre dil bilgisel özellikler, hatalı okunuşlar, anlam bozuklukları belirlenir.

ç. Metnin Tertibi: Elde edilen en sağlam metin ortaya konur.

d. Dipnotlandırma: Yapılan düzeltmeler ve tercih edilen okumalar dipnotlarla açıklanır.

e. İlmî Giriş ve İnceleme: Eserin müellifi, dili, içeriği, tarihî bağlamı hakkında bilgi verilir.

#### *4.1.4.2. Tenkitli metnin önemi*

Tenkitli metinler, özellikle dil çalışmaları, klasik edebiyat ve tarih için vazgeçilmez kaynaklardır. Çünkü tarihî metinlerin yazmaları zamanla tahrip olabilir, kopyalanırken hatalar yapılabilir veya farklı kişiler tarafından değişikliğe uğratılabilir. Bu bağlamda, tenkitli metinler hem güvenilir akademik çalışma zeminini sağlar hem de kültürel mirasın doğru şekilde aktarılmasına imkân tanır.

Bir metnin tenkitli neşri, hem metni hem de ait olduğu kültürel, tarihî ve dilsel bağlamı aydınlatmak bakımından hayati öneme sahiptir (Andrews, 1985, s. 14).

#### *4.1.4.3. Tenkitli Metin Oluşturulurken Uygulanan Yöntem*

- Metin çeviri yazıya aktarılırken ülkemizde kullanılan transkripsiyon alfabesi tercih edilmiştir.

- Noktalama işaretleri, metnin anlam bütünlüğüne dikkat edilerek günümüz Türkçesine uygun olarak kullanılmıştır.

- Nüshaların isimlendirilmesinde 347 kayıt numaralı yazma A, 531 numaralı yazma B harfiyle gösterilmiştir.

- A nüshası çeviri yazı metinde 1b ile başlamaktadır.

- Yaprak numaraları köşeli parantez içinde [ ], satır numaraları ise yay ayraç ( ) içinde gösterilmiştir.

- Metni oluştururken A nüshası esas alınmıştır. Lakin B nüshasında dönemin dil ve imla özelliklerine uygun olan kelime ve kelime grupları da yer yer tercih edilmiştir. Nüsha farkları dipnotlarda gösterilmiştir.

- Bir nüshada bir kelime, kelime grubu ya da cümle eksikliği varsa bu durum dipnotlarda eksi (-) işaretiyle gösterilmiştir. Örneğin: ( A -)

- Kelimelerin anlamları Açıklamalı Dizin bölümünde verilmiştir.

- Çeviri yazı metninde özel isimlerden sonra gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrılmamıştır.

- Eksik olan ve tamamlanan kısımlarda köşeli parantez [ ] kullanılmıştır.

- Arapça tamlamaların yazımında kesme işareti (’) kullanılmıştır.

- Farsça ön eklerin yazımında kısa çizgi (-) kullanılmıştır.

- Kişi adları, yer adları ve unvan adları büyük harfle yazılmıştır.

### 4.2. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'in Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanımı

Kaplan'a (2006), göre edebiyat, insanın kendini ve çevresini anlamasında aracılık eden, bireysel deneyimleri evrensel değerlere dönüştüren bir sanattır. Yani edebiyat, yalnızca estetik bir uğraş değil, aynı zamanda insanı eğiten bir süreçtir.

Edebiyat eğitimi, bireyin edebiyat eserleri aracılığıyla dil, duygu, düşünce ve değer dünyasının geliştirilmesini amaçlayan sistemli bir öğretim sürecidir. Dilin estetik kullanımını öğretmenin yanında öğrencinin kültürel bilincini, empati gücünü ve eleştirel düşünme becerisini geliştirmeyi hedefler (Kavcar, 1999, s.12-13).

Öğrencilerin farklı dilsel becerilerini geliştirme, kültürel kimlik bilinci oluşturma, eleştirel okuma ve düşünme becerisi kazandırma, estetik duyarlılık uyandırma edebiyat eğitiminin temel amaçlarındandır (Ongun, 2017 s. 45-58).

Platon, insanın doğasında bilgiye yönelme isteğinin bulunduğunu savunur; eğitimin görevi bu yönelimi doğrultmak ve iyiliğe çevirmektir (de Oliveira, 2024).

Edebiyat eğitimi dil bilimi, psikoloji, tarih, kültür kuramları, estetik ile ilişki hâlindedir. Ayrıca çeşitli yaklaşımları esas alarak ilerlemektedir.

Dil merkezli yaklaşıma göre edebiyat eğitimi öncelikli olarak dilin yapısal ve biçimsel özelliklerinin öğretilmesini hedefler. Ele alınan edebî metinlerin özellikle dili ve üslubu üzerinde durulur. Bir diğer yaklaşım 20. yüzyılda yaygınlaşmaya başlayan okur merkezli yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre öğrencinin metinle etkileşimi, yorumlama becerisi ve kişisel deneyimi okurun anlam kurma sürecinde etkilidir. Kültürel ve değer odaklı yaklaşımda ise bireylerin öğrenme süreçlerinde kültürel kimlikleri, toplumsal değerleri ve ahlaki ilkeleri merkeze alır.

2024-2025 eğitim-öğretim yılı itibariyle ortaöğretim 9. Sınıf düzeyinde uygulanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı'nın temel felsefesi ve özel amaçları güncellenmiştir. Buna göre dil; insanın varlık dünyasına erişiminin, düşünceyi oluşturmasının ve değer üretmesinin, dolayısıyla kendini ve başkalarını anlamlandırmasının temel aracı olarak önem kazanır. Türkçe bütün zenginliği, derinliği ve estetiği ile toplumun birbiriyle iletişimine, bu iletişimi anlamlandırma çabalarına ve kültür unsurlarımızın nesilden nesile aktarılmasına öncülük ve eşlik eder. Bu nedenle Türkçemizin öğretimi ve geliştirilmesi, eğitim sistemimizde temel bir politika olarak yer alır. Eğitimin her aşamasında Türkçemizin öğretimine, doğru kullanımına titizlikle dikkat edilir ve etkili kullanılmasına yönelik becerilerin kazandırılması hedeflenir (TYMM, s. 4).

Yalçın'ın dilin dört temel becerisinin (okuma, yazma, konuşma, dinleme) birbirinden kopuk değil, etkileşimli yatay yapı içerisinde tasarlanması gerektiği görüşü maarif modelinde metin merkezli öğretimle birlikte sağlanmaya çalışılmıştır (2002).

Metin boyunca süren soru-yanıt tekniği soyut düşüncelerin somutlaştırılması, karakterlerin psikolojik durumlarını belirtme açısından önem arz etmektedir.

***Melīke** sordı: (8) "Behişt néçe turur?" Dānışmand aydı: "Sekiz turur."*

Metnimiz yazıldığı dönemin dinî, toplumsal ve kültürel yapısını anlamamız açısından önemli veriler sunmaktadır. Örneğin; namazın nasıl farz kılındığı ile ilgili bölümün dinî öğretimde neden-sonuç ilkesi ve öyküleyici anlatım biçimiyle öğrencilerin dikkatini çekebileceği düşünülmektedir:

**Melīke** sordı: "Namāz-ı bāmdādnı (8) kim ötedi?" Dānışmand aydı: "Mihter Ādam ʿalayhi's-salām dunyāġa keldiler. (9) Kéçe érdi havā ḳaraŋġu érdi. Ḥażrat-ı Ādam bu ḳaraŋġuluḳ- (10) ḳa ġam-gīn érdiler.[2] Ṣabr ḳıldılar taŋ attı érse[3] maʿlūm boldı-ki iki (11) merkeb kelgüçi ve[4] barġuçı éken anıŋ şükrānesige iki rekʿat **[A 8b]** (1) namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı dédi."[5]

(2) **Melīke** sordı: "Namāz-ı pīşīnni kim ötedi?" Dānışmand aydı: "Ibrāhīm (3) Peyġāmberge tüşleride[6] farmān **[B 9a]** boldı-ki oġluŋ Ismāʿīlni[7] (4) ḳurbānlıḳ[8] ḳıl dép. Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber, Ismāʿīlni (5) bir yerige élttiler.[9] Ḳurbānlıḳ[10] ḳılġalı anda[11] Ḫudāy Taʿālā nıdā iberdi. (6) Ḳavluhu Taʿālā [12]وَ فَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ul[13] ḳoynı (7) ḳurbānlıḳ ḳıldılar. Munıŋ şükrānesige tört rekʿat namāz (8) ötediler. Yana bir rıvāyatda Ḥażrat-ı Ibrāhīmnı Nemrūd ʿalayhu'l-laʿna (9) mancınıḳ birle otḳa taşladı. Otdın ḫalāṣ bolup (10) édiler. Ḳavluhu Taʿālā [14]يَا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمْ (11) anıŋ şükrānesige bu tört rekʿat namāznı ötediler.[15] Ḫudāy Taʿālā **[A 9a]** (1) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı, dédiler."[16]

---

[2] érdiler : A boldılar
[3] érse : A -
[4] ve : B -
[5] dédi: A -
[6] tüşleride : B -
[7] oġlıŋ Ismāʿīlni : A Ismāʿīl oġluŋnı
[8] ḳurbānlıḳ : B ḳurbān
[9] élttiler : B elttiler.
[10] ḳurbānlıḳ : B ḳurbān
[11] anda : B -
[12] وَ فَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ Saffat Sûresi 107. Ayet. : B -
[13] ul : A bu
[14] يَا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمْ Enbiyâ Sûresi 69. Ayet. : B-
[15] Yana bir rıvāyatda Ḥażrat-ı Ibrāhīmnı Nemrūd ʿalayhu'l-laʿna (9) mancınıḳ birle otḳa taşladı. Otdın ḫalāṣ bolup (10) édiler. Ḳavluhu Taʿālā (11) anıŋ şükrānesige bu tört rekʿat namāznı [15]يَا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمْ ötediler: B -
[16] dédiler : A -

**Melīke** sordı: “Namāz-ı dīgerni (2) kim ötedi?” Dānışmand aydı: “Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmberni (3) balıḳ yuttı. Üç ḳaraŋġuluḳda ḳaldılar. Biri kéçe- (4) niŋ ḳaraŋġuluḳı, biri balıḳnıŋ ḳursaḳınıŋ ḳaraŋġu- (5) luḳı, biri daryānıŋ ḳaraŋġuluḳı. Bulardın ḫalāṣ taptılar. (6) Şükrānesige tört rekʿat namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā (7) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı.”[17]

**Melīke** sordı: “Namāz-ı şāmnı (8) kim ötedi?” Dānışmand aydı: “Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi’s-salāmġa (9) ul küni-ki tersālar Ḫudānı üç dédiler. Yer ve[18] kök lerzege (10) kelip[19] Ḫudāy Taʿālāġa nāla ḳıldı ki: Ey[20] Bārā-Ḫudāyā bizge emrī[21] ḳılsaŋ. (11) Bu kāfirlerni yutsaḳ dép. Ḫudāy Taʿālā ayttılar ki[22]: ‘Sizler **[B 9b]** bar-ḳarār turuŋlar. **[A 9b]** (1) Ularnıŋ cazāsını berür men.’ dép.[23] Ḥażrat-ı ʿĪsā ıstıġfār (2) ḳıldılar. Öz şarmlarını saḳlap anıŋ[24] şükrānesige üç rekʿat (3) namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı. Bizge farż boldı.”

(4) **Melīke** sordı: “Namāz-ı ḫuftenni kim ötedi? Sebeb néme édi?”[25] (5) Dānışmand aydı: “Mūsā ʿalayhi’s-salām Medīnedin Mıṣrġa[26] barġunça (6) Ḥażrat-ı Şuʿayb Peyġāmberniŋ ḳızları Bibi Ṣafūrānı (7) aġrıḳ tuttı. Havā ḳaraŋġu boldı, yamġur yaġa başladı[27] (8) ve otlar çaḳıldı,[28] böriler ḳoylarġa çaptı.[29] Ḥażrat-ı Mūsā ʿalayhi’s-salām (9) her çend ki[30] çaḳmaḳını[31] taşḳa urdılar, hīç ot çıḳmadı. (10) Ḥażrat-ı Mūsā çaḳmaḳ[32] birle taşnı alıp yerge urdılar.[33] (11) Ḫudāy Taʿālānıŋ farmānı **[B 10a**] birle taş çaḳmaḳ[34] sözledi ki[35]: ‘Biz **[A 10a]** (1) Ḫudāy Taʿālānıŋ buyruġıda.’[36] dép. Ḥażrat-ı Mūsā[37] ümīdni[38] munḳaṭıʿ (2) ḳılıp[39] Ṭur tağıda nūrī[40] kördiler. Gumān ḳıldılar ki otdur, dép (3) pes[41] ḳadem ḳoyup ul yerge yettiler. Otuz yüz ferseng (4) yol édi. Āvāzı[42] çıḳtı ki إِنِّي

---

[17] **Melīke** sordı: “Namāz-ı dīgerni (2) kim ötedi?” Dānışmand aydı: “Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmberni (3) balıḳ yuttı. Üç ḳaraŋġuluḳda ḳaldılar. Biri kéçe- (4) niŋ ḳaraŋġuluḳı, biri balıḳnıŋ ḳursaḳınıŋ ḳaraŋġu- (5) luḳı, biri daryānıŋ ḳaraŋġuluḳı. Bulardın ḫalāṣ taptılar. (6) Şükrānesige tört rekʿat namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā (7) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı : B -

[18] ve : B -

[19] kelip : B keldi

[20] ey : A -

[21] emrī : A emr

[22] Taʿālā ayttılar ki : B Taʿālādın nıdā keldi-ki

[23] cazāsını berür men dép : Aʿa ẕābnı men berey

[24] anıŋ : A -

[25] sebep néme édi : B -

[26] Mıṣrġa : B Mıṣrīġa

[27] yaġa başladı : B yaġdı

[28] çaḳıldı : B çaḳındı

[29] böriler ḳoylarġa çaptı : B ḳoylarġa böri çaftı

[30] ki : B -

[31] çaḳmaḳını : A çaḫmaḳnı

[32] çaḳmaḳ : A çaḫmaḳ

[33] taşnı alıp yerge urdılar : A taşnı yerge alıp urdılar, B taşnı urdılar.

[34] çaḳmaḳ : A çaḫmaḳ

[35] ki : B -

[36] buyruġıda : B farmānıda

[37] Ḥażrat-ı Mūsā : A Musā

[38] ümīdni : ümīd

[39] ḳılıp : B ḳılıp édi

[40] nūrī : B nūr

[41] pes : B -

اَنَا اللهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ[43] (5) اَنَا اِلْقِ عَصَاكَ dép[44] Ḥażrat-ı Mūsā beşāret éşitip (6) yandılar, havā ṣāf boldı. Bibi Ṣafūrānı yükde koyup (7) édiler. Anıŋ şükrānesige tört rekʿat namāz öte- (8) diler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı."

(9) **Melīke** sordı: "Namāz-ı vitrni kim ötedi? Sebeb néme édi?"[45] Dānışmand (10) aydı: "Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāh **[B 10b]** ötediler. Ḥażrat-ı Muḥammad[46] rasūlu'llāh (11) peyġāmberleriŋ tükençisi, namāz-ı vitr[47] hem namāzlarıŋ tükençisi. **[A 10b]** (1) Anıŋ üçün namāz-ı vitrni[48] ötediler."

Metinde tarihsel unsurların dönemin gerçekliğiyle olan ilişkisine dair öğrencilerin anlama ve yorumlama gücünü ölçebileceğimiz bölümler bulunmaktadır. Ayrıca tarihsel unsurlar öğrencilere hem edebî hem kültürel bir birikim kazandıracaktır. Padişah Abdülhamit kıssası buna örnektir.

Bu tür metinler edebiyat öğretiminde bağlam merkezli yaklaşımın uygulanabilmesine fırsat sunar. Ayrıca öğrenciler, metinlerin tarihsel şivelerini günümüz Türkçesiyle karşılaştırarak dildeki değişimleri gözlemleyebilirler.

Çalıştığımız eserin dinî-öğretici bir metin olarak söz varlığı ve içerik yönüyle Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında örnek metin olarak yer almasının Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

## 4.3. Dil İncelemesi

### 4.3.1. Yazım özellikleri

Çağatay Türkçesinin imlası Karahanlı ve Harezm Türkçelerinin devamı olarak Uygur yazı geleneğinden gelmektedir. Bu imla geleneğine göre ünlüler, Batı Türkçesinin imla dizgesine oranla metinde daha fazla gösterilmekte, hattâ bu özellik Arapça ve Farsça kökenli sözcüklere de yansıtılabilmektedir. Batı Türkçesinin genel imla anlayışından farklı olarak elif harfi hem a hem de e sesi için kullanılabilmektedir. Çağatay Türkçesinin bir diğer özelliği sık kullanılan sözcüklerde, uluġ (الغ) örneğinde olduğu gibi kısaltılmış yazılışların olmasıdır. Yine Çağatay Türkçesinde fark ettiğimiz özellikler arasında bazı sözcük ve eklerin kendisine özgü imlasının olduğunu da söylememiz gerekir. Bu durum

---

[42] āvāzı : B āv[ā]z
[43] Kasas Sûresi 30.-32. Ayet.
[44] dép : A -
[45] sebeb néme édi : B -
[46] Muḥammad : A -
[47] vitr : B vitri
[48] vitr: B vitrini

Çağatay Türkçesinde bir imla geleneğinin oluştuğunu göstermektedir. Genel Çağatay imlası metnimiz için de söz konusudur.

#### *4.3.1.1.Ünlülerin yazımı*

##### *4.3.1.1.1. a ünlüsünün yazımı*

**Ön seste:** Türkçe sözcüklerde a ünlüsü, ilk ses olması durumunda medli elif (آ) ve elif (ا) ile yazılmaktadır:

aç آج (76b/11) açığ آجیغ (74b/1) ağramçı آغرامجی (95b/6)
aġzı اغزی (37b/11) alta التە (22a/10) ağrıḳ اغریق (34b/3)

**İç seste:** İç seste a ünlüsü elif harfi ile gösterilerek yazıldığı gibi gösterilmeden de yazılmaktadır:

taşḳarı تاشقاری (83b/7) yarattı یراتّی (63a/7) bala بلا (84b/10)
ḳalap قلاب (95b/2) yaşar érdi یشار ایردی (53a/1) baḳar بقار (65b/6)

**Son seste:** Türkçe sözcüklerde son seste a ünlüsü genellikle elif (ا) harfi ile gösterilmektedir, Batı Türkçesinin imlası kadar olmasa da a ünlüsünün nadiren güzel h (ه) ile yazılması da söz konusudur:

ḳara قرا (32b/5) anda اندا (78a/6) ḳolıda قولیدا (87b/4)
havāġa هواغه (88a/2) bolmasa بولماسه (38b/4) arḳasıdın ارقهسیدین (12b/4)

##### *4.3.1.1.2. e ünlüsünün yazımı*

**Ön seste:** Metinde e ünlüsü, ilk ses olması durumunda, mutlaka elif (ا) ile yazılmaktadır. İlk ses olmak dışında e ünlüsü genellikle bir harfle gösterilmez. Klasik Çağatay Türkçesinde Eski Türkçedeki kök hece e'si tamamen kapalı é (ya da i) sesine dönüştüğünden imlada bu özellik y (ى) harfiyle gösterilmektedir. Ancak metnimizde böyle bir ölçünlü durum söz konusu değildir. Bu nedenle biz imlada ikili yazılışları olduğu gibi bıraktık:

ellig الیك (13b/1) eçkü اجکو (12a/11)
eşigidin اشیکیدین (45a/10) ~ éşigini ایشیکینی (85a/9)
eştip اشتیب (69a/4) ~ éştip ایشتیب (49b/9)

**İç seste:** Türkçe sözcüklerde a ünlüsünün yazılışında da görüldüğü üzere, e ünlüsü, elif (ا) ile gösterilerek yazıldığı gibi, gösterilmeden de yazılabilmektedir:

émes mü ایماسمو (111a/5) köterip کوتاریب (14a/2)
éşekge ایشککا (91a/7) ikevlen ایکولان (45a/4)

**Son seste:** Genellikle güzel h (ه) ile bazen de elif (ا) ile yazılmaktadır.

kéçe كيجه (29a/5) birle بيرله (48a/1) kişige كشيكا (44b/7) özge ازكا (55b/7)

#### *4.3.1.1.3. é ünlüsünün yazımı*

**Ön seste:** Kapalı e (é) ünlüsü ilk ses olması durumunda daima elif (ا) ve y (ى) ile yazılmaktadır: érdi ايردى (49b/5), érkek ايركاك (5a/8), éşigi ايشيكى (97a/5).

**İç seste:** Kapalı e (é) ünlüsü iç seste daima y (ى) ile yazılır: dép ديب ( 50a/1), kéçe كيجه (29a/5) téve تيوه (14a/2).

**Son seste:** Çağatay Türkçesinde kapalı e (é) ilk hecede görülen bir ünlü olduğu için son seste yazımı bulunmaz.

#### *4.3.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazımı*

**Ön seste:** Türkçe sözcüklerde ı ve i ünlüleri ilk ses olması durumunda daima elif (ا) ve y (ى) harfleri ile yazılmaktadır:

ısıġ ايسيغ (6a/11) iki ايكى (18a/10)

ilgeri ايلكارى (100b/6) işlemey ايشلامای (42a/10)

**İç seste:** Türkçe sözcüklerin imlasında ı ve i ünlüleri ilk hecede çoğunlukla gösterilmekle birlikte nadiren gösterilmeden yazıldığı da görülür:

ḳıçḳırġıl قيجقرغيل (106b/2) bilgil بيلكيل (118a/3) tilide تيليدا (66b/10)

yıġaçı يغاجى (84a/5) ḳırḳ قرق (70b/11) kişi كشى (44b/5)

**Son seste:** Son ses olması durumunda ı ve i ünlüleri imlada daima y (ى) ile gösterilir: ḳaysı قيسى (12a/9), tişi تشى (29b/3).

#### *4.3.1.1.5. o, ö, u, ü ünlülerinin yazımı*

**Ön seste:** Türkçe sözcüklerde o, ö, u, ü ünlüleri ilk ses olması durumunda daima elif (ا) ve vav (و) harfleri ile yazılmaktadır:

oġul اوغول (44a/2) oḳudılar اوقوديلار (8a/3)

ölüm اولوم (56b/10) öz اوز (40b/5)

uralı اورالى (7b/10) uyḳu اويقو (32a/8)

üç اوج (68b/5) üzüp اوزوب (50a/7)

**İç seste:** Türkçe sözcüklerin imlasında o, ö, u, ü ünlüleri ilk hecede çoğunlukla gösterilmekle birlikte nadiren gösterilmeden yazıldığı da görülür: boldı بولدى (70b/2), kök كوك (30b/5), fuçuḳ فوجوق (108a/11), tofraḳ تفراق (81a/1), kümüş كموش (81a/2).

**Son seste:** Son ses olması durumunda u, ü ünlüleri imlada daima vav (و) ile gösterilir:

ḳuruḳ قوروق (72b/4) tapşurdum تابشوردوم (48a/6)

teşük تشوك (37b/10) üzülüp اوزولوب (103a/11)

### *4.3.1.2. Ünsüzlerin yazımı*

#### *4.3.1.2.1. ç ünsüzünün yazımı*

Metnimizde ç ünsüzü ön, iç ve son seslerde daima cim (ج) harfi ile yazılmaktadır.

çevre جوره (35a/4) çoŋ جون (31a/8) néçe نيجه (71a/7)

üçün اوجون (69b/2) onġaça اونغجه (3b/5) aç آج (76b/11)

#### *4.3.1.2.2. g ünsüzünün yazımı*

Çağatay Türkçesinde g ünsüzü kef (ك) harfi ile yazılmaktadır. Metnimizin imlası oluşturulurken Çağatay Türkçesinde ön seste g sesinin bulunmadığı varsayılarak göz, gün, gir-, gör- gibi bazı sözcükler köz, kün, kir-, kör- biçiminde okunmuştur. Ancak gerek Senglah'ta, gerek Clauson'un etimoloji sözlüğünde, gerekse Şeyh Süleyman'ın Lugat-ı Çağatayî ve Türkî-yi Osmânî'sinde bahse konu sözcüklerde Çağatay Türkçesinde g ön sesinin (kâf-ı Fârsî) olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle metnimizde ön seste g yazımı aranmamıştır. İç seste g ünsüzü kef harfi ile yazılmaktadır:

ötemegen اوتامكان (38a/2) tégdi تيكدى (86a/10) yigirme يكرمه (13b/2)

Son seste g ünsüzü ile yazılan tek sözcük bulunmaktadır: ellig (13b/1)

+lig, +lüg isimden sıfat yapma ekleri, kalın biçimlerinin yazımı dikkate alınarak imlada g'li olarak gösterilmiştir: ʿilletlig علتليك (105a/8), ḳuvvetlig قوّتليك (119a/8), türlüg تورلوك (69a/5).

#### *4.3.1.2.3. ŋ ünsüzünün yazımı*

Çağatay Türkçesinde ŋ ünsüzü Uygur imla geleneğinin devamı olarak nun ve kef harfleri ile daima نك biçiminde yazılmaktadır:

köŋülde كونكلدا (56b/3) miŋ مينك (17b/4)

kursaḳınıŋ قورساقينينك (9a/4) seniŋ سنينك (56a/7)

#### *4.3.1.2.4. p ünsüzünün yazımı*

Metnimizde p ünsüzü ön seste daima p (پ) harfi ile yazılmaktadır:

putı پوتى (74b/8) peşe پشه (110b/4) pat پات (82a/5)

İç ve son seste görülen p ünsüzü daima b (ب) harfi ile yazılmaktadır:

taptılar تابتيلار (9a/5) çap جب (55b/5) çaptı جابتى (9b/8)

Zarf-fiil eki olan -p de metnimizde bütün tarihsel şivelerde görüldüğü gibi daima b (ب) ile gösterilmektedir.

boluptur بولوبتور (101a/1) ḳılıpdur قيليبدور (4b/6)

uçup اوجوب (33b/3 körüp كوروب (88a/8)

***4.3.1.2.5. s ünsüzünün yazımı***

Doğu ve Kuzey Türkçelerinde kalın ve ince sıradaki bütün Türkçe sözcükler daima sin (س) ile yazılmaktadır. Sad (ص) harfi yalnızca Arapça ve Farsça asıllı sözcüklerde kullanılmıştır. Bu durum metnimizde de aynıdır:

satḳuçıdın ساتقوجيدين (45b/2) sındurdılar سيندورديلار (25a/7) ḳaysı قايسى (4a/3)

seksen سكسان (28a/5) sizler سيزلار (100b/10) kelsün كلسون (47a/8)

***4.3.1.2.6. t ünsüzünün yazımı***

Metnimizde t ünsüzü ön, iç ve son seslerde bir istisna dışında daima t (ت) ile yazılmaktadır:

tola تولا (48/9) töpe توپا 56a/2 ḳat قات (60b/6)

aytıp ايتب (50b/4) éşitip ايشتيب (46b/11)

aṭ sözcüğü geleneksel Çağatay imlasına bağlı kalınarak metnimizde daima tı (ط) ile yazılmaktadır:

aṭ اط 31a/8

***4.3.1.3. Bazı ek ve sözcüklerdeki yazım özellikleri***

Çağatay Türkçesi ile yazılmış metinlerde Arapça sözcüklerin geleneksel imlalarından farklı olarak Türkçe sözcüklermiş gibi ünlülerinin gösterildiği göze çarpmaktadır. Benzer durum metnimiz için de söz konusudur:

bālıġ بالیغ (45b/3) ḥākim حاكيم (38b/10) ḥāžır حاضير (45b/7) vaḳıtlarıda وقيتلاريدا (83b/6)

Bazı Farsça tamlamalarda asli yazılışından farklı olarak tamlama ünlüsünün y (ى) harfi ile yazıldığı görülmektedir: daryā-yı ʿaẓīm دريای عظيم (63b/8), dunyā-yı fānīni دونيايی فاننی (37a/7).

Her iki nüshanın metni harekesiz olmakla birlikte bazı sözcüklerin imlalarında nadiren harekelerin kullanıldığı görülmektedir: mülk-i cahān-panāh مُلكِ جهان پناهدا (2b/11)

### 4.3.2 Ses bilgisi

#### *4.3.2.1.Ünlüler*

Tarihsel şivelerde Türkçenin sekiz ünlüsünün bulunduğu genel olarak kabul edilmektedir: a, e, ı, i, o, ö, u, ü. Bunu yanında kapalı e (é)'nin olup olmadığı hususu tartışma konusudur. Klasik Çağatay Türkçesinde Türkçenin kök hece e'si dizgeli bir biçimde kapalı e (é)'ye dönüşmüştür. Yani başka bir deyişle söylemek gerekirse Türkçenin ilk hece e'si Çağataycada yerini kapalı e (é)'ye bırakmıştır diyebiliriz. Klasik Çağatay Türkçesinde yine sekiz ünlüden söz etmemiz gerekir. Çünkü e ünlüsü é ile yer değiştirmiştir. Ancak Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi metinlerinde hem e ünlüsünün hem de é ünlüsünün gösterildiği ikili yazım söz konusudur. Burada iki ayrı ses biriminin (phoneme) mi olduğu yoksa kapalı e (é) ünlüsünün bazen e ünlüsü gibi mi yazıldığı açık değildir. Biz bu nedenle her iki imlayı da metinde göstermeyi tercih ettik. Buna göre metnimizde kapalı e (é) ile birlikte dokuz ünlünün bulunduğunu söylemek de mümkündür.

##### *4.3.2.1.1.Ünlü değişmeleri*

###### *4.3.2.1.1.1. e > é değişimi*

Bazı sözcüklerde ilk hecede e sesi hem e ile hem kapalı e (é) ile yazılmaktadır. Örneğin: erkeklerin (52b/4) > érkek (5a/8), dedi (49/9) > démegil (92a/2).

###### *4.3.2.1.1.2. e > ü değişimi*

év > üy "ev" (37b/7)

###### *4.3.2.1.1.3. i > e değişimi*

yigirmi > yigirme "yirmi" (24b/1)

###### *4.3.2.1.1.4. ı > u değişimi*

oḳı- > oḳu- "okumak" (8a/3), toḳı- > toḳu- "dokumak" (54a/6), soġıḳ > savuḳ "soğuk" (89a/1)

###### *4.3.2.1.1.5. u > ı değişimi*

taşġaru > taşḳarı "dışarı" (83a/7), yoḳġaru > yoḳarı "yukarı" (101b/2)

###### *4.3.2.1.1.6. ü > i değişimi*

ilgerü > ilgeri "ileri" (11b/3)

#### *4.3.2.1.1.7. i > ü değişimi*

tilkü > tülki “tilki” (116a/3), biti- > pitü- “yazmak” (62b/11)

#### *4.3.2.1.1.8. u > a değişimi*

tolu > tola “dolu” (71a/8), tolġuz- > tolġaz- “doldurmak” (42a/2)

#### *4.3.2.1.1.9. ü > e değişimi*

bölük > bölek “bölük” (67b/7), töpü > töpe “tepe” (56a/2), kötür- > köter- “kaldırmak” (14a/2), ötgür- > ötker- “geçirmek” (88a/7).

#### *4.3.2.1.1.10. o > a değişimi*

soġıḳ > savuḳ (89a/1)

#### *4.3.2.1.1.11. o > u değişimi*

ol > ul ‘o’ (6a/9)

### *4.3.2.1.2. Ünlü uyumu*

Ural-Altay dillerinin en temel özelliklerinden biri damak uyumudur. Damak uyumu ünlü ve ünlü-ünsüz uyumu olmak üzere iki biçimde karşımıza çıkar. Damak uyumuna göre kalın ünlüleri kalın ünlüler, ince ünlüleri de ince ünlüler izler. Yine damak uyumuna göre kalın ünlülerle arka damak ünsüzleri arasında ve ince ünlülerle de ön damak ünsüzleri arasında bir uyum söz konusudur. Çağatay Türkçesinde istisnai durumları bir yana bırakacak olursak damak uyumu tam olarak vardır diyebiliriz. Ancak özellikle son dönem Çağatay Türkçesinde damak uyumunun yer yer bozulduğunu söylemek de gerekir. Nitekim günümüzde Çağatay Türkçesinin devamı olan Özbek Türkçesinin yazı dilinde damak uyumu bulunmamaktadır. Damak uyumunu kalınlık-incelik uyumu ve ünlü-ünsüz uyumu olmak üzere iki başlıkta ele alacağız.

#### *4.3.2.1.2.1. Kalınlık-incelik uyumu*

Damak uyumunun ünlüler arasındaki uyumuna dilimizde kalınlık-incelik ya da büyük ünlü uyumu adı verilmektedir. Kalınlık-incelik uyumuna göre kalın ünlüleri kalın ünlüler, ince ünlüleri ince ünlüler izler. Metnimizde Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uyumunun tam olduğu görülmektedir.

| | | |
|---|---|---|
| bolġıl (118a/10) | ḳalġan (47a/10) | körgeli (84b/8) |
| taġıġa (95b/11) | tapġay men (119a/2) | ölgey (33b/4) |

Metnimizde kalınlık-incelik uyumuna aykırı örneklere ödünç sözcüklerde rastlanmaktadır:

ḳaḥṭlik (94b/7) mīsḳa (97b/11)

***4.3.2.1.2.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu***

Düzlük-yuvarlaklık uyumu Batı Türkçesinde 18. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan bir uyumdur. Bu nedenle ona küçük ünlü uyumu da denir. Bu uyuma göre düz ünlüleri düz ünlüler, yuvarlak ünlüleri yuvarlak dar ya da düz geniş ünlüler izler. Düz ünlüleri düz ünlülerin izlemesi kuralı esasen Eski Türkçeden itibaren görülen bir özelliktir, ancak dizgesel değildir. Bu kurala uymayan pek çok türemiş sözcük karşımıza çıkmaktadır.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu kuralının bir diğer özelliği yuvarlak ünlü ile başlayan bir sözcüğü yuvarlak dar ya da düz geniş ünlünün izlemesi kuralıdır. Eski Türkçede de genellikle yuvarlak ünlüleri yuvarlak dar ünlülerin izlediği görülmektedir, ancak bu özellik de bu dönemde dizgesel değildir. Bazı bilginler Eski Türkçe metinlerde geçen bazı sözcük ve ekleri, törö, -doḳ/-dök gibi örneklerde görüldüğü üzere, geniş ünlülü olarak okusa da bunları bir okuma tercihi olarak görmek gerekir. Bu tür okuma tercihleri Eski Türkçe döneminde ilk heceden sonra o, ö geniş ünlülerin bulunduğuna kanıt gösterilemez. Eski Türkçede ikinci hecede görülen bazı yuvarlak ünlüler Çağatay Türkçesinde düz geniş ünlüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik metnimiz için de söz konusudur: ötker- gibi.

**Yalnızca düz biçimleri kullanılan ekler:**

+çı isimden isim yapma eki: ḳoyçı (36a/11).

+dın/+din ayrılma durumu eki: arḳasıdın (83b/4), kümüşdin (69b/2).

+ḳı/+gi aitlik eki: başıdaḳı (69b/1), yerdegi (101b/3).

-ġıl/-gil teklik 2. kişi emir eki: tutġıl (4a/4), tilegil (35b/10).

+ġına küçültme eki: azġınası (101a/9).

-mış/-miş öğrenilen geçmiş zaman eki: sözler érmiş (84b/7).

+nçı/+nçi isimden isim yapma eki: altınçı (14b/8), ikinçi (28b/6).

+nı/+ni yükleme durumu eki: anasını (42b/8), sözini (75a/7).

**Yalnızca yuvarlak biçimleri kullanılan ekler:**

-dük görülen geçmiş zaman 1. çokluk kişi eki : keldük (45a/4).

-dur-/-dür-, -tür- fiilden fiil yapma eki: ḳılduruŋ (50b/8), keydürdiler (48a/1), öltürdi (13a/9).

-ġuçı/-güçi sıfat-fiil eki: ḳılġuçı (41a/8), ötegüçilerge (69b/8).

-ġunça/-günçe zarf-fiil eki: ḳoyġunça (62a/4), körmegünçe (34b/1).

-gür- fiilden fiil yapma eki: yetgürürler (34b/11).

-ġuz-/-güz-, -ḳur fiilden fiil yapma eki: olturġuzdılar (1b/11), kirgüzdiler (53a/11).

-sun/-sün teklik 3. kişi emir eki: ḳalmasun (47b/1), ibersün (6b/9).

#### *4.3.2.1.2.3 Ünlü-ünsüz uyumu*

Ünlü-ünsüz uyumu kalın ünlülerle arka damak ünsüzleri (ġ, ḫ, ḳ) ve ince ünlülerle ön damak ünsüzleri (g, k) arasındaki bir uyumdur. En az çabayı sarf etme yasası gereği ağız kaslarını zorlanmaktan alıkoyan bu uyuma göre kalın ünlüler, arka damak sesleri oldukları için kalın ġ, ḫ, ḳ ünsüzleri ile ince ünlüler de ön damak sesleri oldukları için ince g, k ünsüzleri ile uyumludurlar. Bu kural Eski Türkçe döneminden beri Türkçenin temel kurallarından biridir. Klasik Çağatay Türkçesinde de bu kural etkili bir biçimde metinlerde izlenebilmektedir. Ancak dilimize giren Arapça ve Farsça kökenli ödünç sözcüklerin ince ya da kalın telaffuzlarında kararsızlık yaşandığı için özellikle Doğu Türkçesi metinlerinde bu sözcüklere çoğunlukla kalın sırada ek getirilmektedir. Bu durum metnimize de yansımıştır. Bu özellik Doğu Türkçesi metinlerinde ek uyumsuzluğu vardır anlayışının doğmasına da yol açmıştır. Metnimizde Arapça ve Farsça kökenli ödünç sözcüklere ek getirilme durumu şöyledir: daryāġa, dīnimġa, havāġa, kaġaẕġa, murīdlarıġa, muḳaddasġa, ölkeġa, sürmeġa, ḫalḳlarge, ḫātūnige, ḳabrlerige, ḳabżasıge, niʿmetige, vaʿdesige, ṭerefige, ḫilāfetge, mīvelik.

#### *4.3.2.1.3. Ünlü düşmesi*

Türkçede orta hece vurgusuzdur. Bu durum Türkçede orta hece ünlülerinin düşmesine yol açmaktadır. Eski Türkçeden beri, özellikle vücut organlarının adı olan sözcüklerde bu özelliği gözlemlemekteyiz. Metnimizde de aynı özellik bulunmaktadır: aġzı (37b/11), boynıġa (83a/10), köŋli (19a/5).

Metnimizde sözcük başında da ünlü düşmesi görülmektedir. Özellikle bazı ünlü düşmelerini metnimize özgü ünlü düşmeleri olarak değerlendirebiliriz: şubu شبو < uşbu (66a/3), şul < uşol (49a/9).

#### *4.3.2.1.4. Ünlü birleşmesi*

neçük < neçe ök (17b/5), némerse < neme erse (29a/10)

### *4.3.2.2. Ünsüzler*

Metnimizde Türkçenin ünsüz dizgesine uygun olarak Türkçe sözcüklerde 21 ünsüz bulunmaktadır: b, c, ç, d, f, g (ġ/g),h, ẖ, k (ḳ/k), l, m, n, ŋ, p, r, s, ş, t, v, y, z.

b: başı (18b/11).

ç: çaḳmaḳ (9b/10).

d: dadaları (28a/4).

f: fütün (108b/1), yafılur (118b/7).

g (ġ/g): ġaçır (116a/4).

h: haydi- (36a/11).

ẖ: yaẖşı (42a/11).

k (ḳ/k): ḳanat (61a/3), kerek (47a/5).

l: kül (74a/7).

m: men (49a/6), tamları (80b/7).

n: néçe (8a/3), tün (52b/10).

ŋ: taŋla (93a/11).

p: putı (74b/8), tirgüzüp (92b/1).

r: érkek (117a/11).

s: sarıġ (31b/1).

ş: şeherde (50b/8) .

t: tüşi (7b/12).

v: téve (14a/2).

y: yaman (43b/8).

z: közi (91a/8).

#### *4.3.2.2.1. Ünsüz değişmeleri*

Türkçede ünsüz değişmeleri Uygur Türkçesinden bu tarafa metinlerde gözlenmektedir. Ünsüz değişmeleri Çağatay Türkçesinde de Uygur Türkçesinin devamı niteliğindedir. Diğer bir deyişle Doğu Türkçesinin karakteristiğini yansıtmaktadır.

##### *4.3.2.2.1.1. b > m değişimi*

baŋa > maŋa (63b/2), ben > meŋ (5b/10), bin- > min- (91a/8), buz > muz (35a/1).

***4.3.2.2.1.2. b > p değişimi***

bat > pat “çabuk” (82a/05), biti- > pitü- “yazmak” (62b/11), but > put “bacak” (74b/08).

***4.3.2.2.1.3. b > v değişimi***

tebe > teṿe > téve “deve” (14a/02), eb > eṿ > év > üy “ev” (37b/07).

***4.3.2.2.1.4. d > d̲ > y değişimi***

Türkçede d > d̲ > y değişimi 13. yüzyıldan itibaren kuzey, doğu ve batı Türkçelerinde görülen ortak bir özelliktir. Eski Türkçede iç ve sos seste görülen d sesi Çağatay Türkçesinde birkaç istisna dışında bütünüyle y’ye dönüşmüştür:

adaḳ > aḏaḳ > “ayaḳ” (64a/4), bod > boḏ > “boy” (97b/9), ked- > keḏ- > key- “giymek” (90b/6), kedin > keḏin > keyin “sonra” (20b/1) ḳod- > ḳoḏ- > ḳoy- “ḳoymak” (42a/1), küḏegü > küyev “güveyi” (45b/5), tod- > toḏ- > toy- “doymak” (6a/6), ud > uḏ > uy “sığır” (12a/06)

***4.3.2.2.1.5. d > d̲ > y > g değişimi***

ediz > eḏiz > ∗eyiz > égiz “yüksek” (91b/1), idi > iḏi > iye > ige “iye” (104a/5).

***4.3.2.2.1.6. ġ/g > v değişimi***

soġık > savuḳ “soğuk” (89a/1), soġıḳlıḳ > savuġluḳ “soğukluk” (39b/5), biregü > birev “herhangi biri” (46a/11), ikegü > ikevlen “her ikisi” (45a/4).

***4.3.2.2.1.7. ḳ > ḫ değişimi***

oḳşa- > oḫşa- “benzemek” (44b/01), yaḳşı > yaḫşı “iyi, güzel” (42a/11).

***4.3.2.2.1.8. p > f değişimi***

pād-şāh > fād-şāh “padişah” (98a/04), pūlād > fūlād “çelik” (52b/05), bütün > fütün “bütün” (108b/01), toprаḳ > tofraḳ “toprak” (81a/02), çap- > çaf- “atı dolu dizgin sürmek” (86a/09), yapıl- > yafıl- “örtülmek” (11b/07).

***4.3.2.2.1.9. r > z değişimi***

ötker- > ötkez- “geçirmek” (43b/8).

***4.3.2.2.1.10. t > d değişimi***

Metnimizde t > d değişikliği şu sözcüklerde görülmektedir: te- > de- “demek” dedi (49b/9), té- > dé- “demek” (34a/5), teg > dek “gibi” (2a/6).

***4.3.2.2.1.11. z > s değişimi***

-maz/-mez > -mas/-mes: ḳılmas “ḳılmaz” (35a/08).

***4.3.2.2.2. Ünsüz düşmesi***

Metnimizde tespit edebildiğimiz ünsüz düşmesi örnekleri şunlardır:

***4.3.2.2.2.1. b > y > v düşmesi***

sub > suy > suv > su “su” (6a/6).

***4.3.2.2.2.2. r düşmesi***

birle> bile “bile” (74b/8), ér- > é- “i- fiili” (38a/1), érmes > émes “değil” (56a/2).

***4.3.2.2.2.3. n düşmesi***

bolġunça > bolġuça “olunca” (47b/2).

***4.3.2.2.2.4. ġ/g düşmesi***

ḳulġak > ḳulaḳ “kulak” (11b/2), yoḳġaru > yoḳarı > yoḳarısıġaça (101b/2), kergek > kerek “gerek” (47a/5).

***4.3.2.2.3. Ünsüz türemesi***

***4.3.2.2.3.1. y türemesi***

Metnimizde sözcük başında y- türemesi görülen Türkçe sözcükler şunlardır**:**

ıġaç > yıġaç “ağaç” (84a/5), ıġla > yıġla “ağlamak” (37a/5), ıpar > yıpar “misk” (104a/3), ıraḳ > yıraḳ “uzak” (83b/4).

Bu örnekler dışında Arapça ve Farsça asıllı sözcüklerin iç ve son seslerinde de y türemesi görülmektedir.

ʿacāʾib > *ʿacāyıb* “acayip” (49b/5), *dāʾīm* > dāyım “daim” (118a/3), ḳaʾim > ḳāyım “devam eden” (81a/1), ṭāʾife > ṭāyıfa “grup” (54a/1).

***4.3.2.2.3.2. h türemesi***

öl > höl “ıslak” (76b/8), ür- > hür- “havlamak” (117a/5).

***4.3.2.2.3.3. n türemesi***

içinde (40b/7), altında (41b/6), başında (56b/11).

#### *4.3.2.2.4. Ünsüz benzeşmesi*

Türkçede en az çabayı sarf etme yasasının bir gereği olarak ötümlü ünsüzler ötümlü ünsüzlerle, ötümsüz ünsüzler de ötümsüz ünsüzlerle bir araya gelirler. Buna ünsüz benzeşmesi ya da ünsüz uyumu adını veriyoruz. Doğu Türkçesinde Batı Türkçesine oranla sözcükler ve sözcüklere getirilen ekler arasında ünsüz benzeşmesi daha fazla görülmektedir:

kördiler كوردیلار (86a/2) çıḳtı جیقتی (44b/7)

#### *4.3.2.2.5. Göçüşme*

buyur- > buyru- "buyurmak" (48a/2), orta > otra "orta" (40b/6), ortançı > otrançı "ortanca" (44a/6), yaġmur > yamġur "yağmur" (58b/8).

#### *4.3.2.2.6. Hece düşmesi*

turur > -tur/-tür/-dur/-dür: köl turur > köldür (34b/7), kire turur > kiredür (111a/1).

### 4.3.3 Biçim bilgisi

#### *4.3.3.1. İsim*

#### *4.3.3.1.1. İsim çekim ekleri*

#### *4.3.3.1.1.1. Çoğul eki*

Çağatay Türkçesinde, bütün tarihsel şivelerde olduğu gibi, çoğul eki olarak Eski Türkçeden beri gelen +ler/+lar eki kullanılmaktadır: balalarını (42a/6), daryālar (41a/7), bégler (38b/9), şeherlerde (2b/9).

#### *4.3.3.1.1.2. İyelik ekleri*

Çağatay Türkçesinde iyelik ekleri Eski Türkçe ile aynıdır. Bağlantı ünlülerinde Doğu Türkçesinin devamı olarak yuvarlaklaşma görülmez.

**Tekil 1. Kişi** + m: anamnıŋ (4b/10), maḳṣadım (46a/8), ḳulumnıŋ (105b/2), közümdin (88a/6).

**Tekil 2. Kişi** +ŋ: ḳanıŋ (3a/11), oġluŋ (109b/3), ornuŋ (56b/10), özüŋ (86a/5).

**Tekil 3. Kişi** +ı, +i; +sı/+si: ḳudratı (5a/7), sözi (42b/6), anası (6b/2), tişisi (5a/9).

**Çoğul 1. Kişi** +mız/+miz, +muz/+müz: rızḳımızını (46a/6), işimizni (98b/4).

Metnimizde +muz/+müz'lü örneklere rastlanamamıştır.

**Çoğul 2. Kişi** +ŋız/+ŋiz, +ŋuz/+ŋüz: ḳadrıŋızlarnı (2b/4), yeriŋizdin (44b/7), köŋlüŋüzde (57b/1).

**Çoğul 3. Kişi** +ları/+leri: peyġāmberlerniŋ ḳıṣṣalarınıŋ (17b/1), peyġāmberlerdin néçeleri (23a/2).

3. teklik şahıs iyelik ekinde iyelik işlevini pekiştirmek maksadıyla ek yığılması da görülmektedir: birisi (49b/7).

#### *4.3.3.1.1.3. Aitlik eki*

Eski Türkçede sadece +ḳı/+ki biçimi olan aitlik eki, Çağatay Türkçesinde, genellikle ünlü-ünsüz uyumuna bağlı olarak +ġı/+gi, +ḳı/+ki bıçimindedir: pād-şāhġı (1b/3), avvalḳı (7b/12), āsmāndaḳıça (64/11), şeheridegi (2a/6).

#### *4.3.3.1.1.4. Hâl ekleri*

##### *4.3.3.1.1.4.1. İlgi hâli*

Çağatay Türkçesinde ilgi hâli Uygur Türkçesinin devamı olarak men ve sen zamirleri dışında ünlü ve ünsüzle biten isimlerden sonra daima +nıŋ/+niŋ biçimindedir. Çağatay sahası metinlerde ilgi hâlinin +nuŋ/+nüŋ biçimine genellikle rastlanmaz: seniŋ (104a/6), bizniŋ (46a/8), ‘arşnıŋ (60b/1), dīvniŋ (60a/7), ḫātūnlarınıŋ (54a/5), Melīkeniŋ (2b/4) Nūḫnıŋ (26b/10).

##### *4.3.3.1.1.4.2. Yükleme hâli*

Çağatay Türkçesinde, Harezm Türkçesinin devamı olarak genel yükleme hâli eki +nı/+ni, üçüncü kişi iyelik ekinden sonra gelen yükleme hâli ise +n’dir: ṭaʿāmnı (7a/1), āsālarını (5b/6), şīşeni (25a/3), yüzlerini (7a/12); bularnıŋ vāḳıʿasın (79b/4).

##### *4.3.3.1.1.4.3. Yönelme hâli*

Klasik Çağatay Türkçesinde yönelme hâli, Eski Türkçeden farklı olarak ünlü-ünsüz uyumuna göre +ġa/+ge, +ḳa/+ke biçimindedir. Bilindiği üzere Eski Türkçede ekin sadece +ḳa/+ke biçimi bulunmakta idi. Metnimizde yönelme hâli eki, nadiren +ḳa/+ke’ye rastlanmakla birlikte genellikle +ġa/+ge biçimindedir: aġızlarıġa (25a/11), suvālıġa (3a/6), ḫalḳġa (50a/10), yerge (74b/9), ḳaraŋġuluḳḳa (8a/9), otḳa (8b/9), taşḳa (9b/9), bāġḳa (51a/5).

##### *4.3.3.1.1.4.4. Bulunma hâli*

Çağatay Türkçesinde bulunma hâli eki genellikle ünlü-ünsüz uyumuna bağlı olarak +da/+de, +ta/+te biçimindedir: namāzda (11b/5), tağıda (10a/3), ḳaruŋġuluḳda (9a/3), Medīnede (21b/3), taḫtta (32a/1), éşikte (87a/9).

#### *4.3.3.1.1.4.5. Ayrılma hâli*

Çağatay Türkçesinde bulunma hâlinde olduğu gibi ayrılma hâli eki, genellikle ünlü-ünsüz uyumuna bağlı olarak +dın/+din, +tın/+tin biçimindedir. Metnimizde +tın/+tin örneğine rastlanmamaktadır: Ḫudāy Taʿālādın (3b/3), anıŋdın (4b/2), otdın (5a/7), raḥmatıdın (35b/8), şeherdin (2a/4), birdin (3b/6), üçdin (11a/1), behiştdin (35b/7).

#### *4.3.3.1.1.4.6. Vasıta hâli*

Çağatay Türkçesinde özgül olarak vasıta hâli eki bulunmamaktadır. Metnimizde de bu görev, birle, bile, birlen, bilen biçiminde örnekleri bulunan ilgece verilmiştir: böri birle (81a/5), öz ḳudratı birlen (64a/3), uşbu ḥāl bile (74b/8), tüş körgen bilen (7b/12). Eski Türkçede kullanılan +n vasıta eki metnimizde tamamen kalıplaşmış olarak bazı sözcüklerde bulunmaktadır: birlen (64a/3), bilen (7b/12) gibi.

#### *4.3.3.1.1.4.7. Eşitlik hâli*

Eşitlik hâli metnimizde daima cim (ﺟ) ve güzel h (ﻩ) ile yazılıdır. Ancak biz bu imlaya karşın metinde eşitlik hâlini +ça/+çe'li olarak okuduk: ança (46a/5), ḳança (60b/1), āsmāndaḳıça (64/11), neyzeçe (74a/9), mīlçe (93b/4).

#### *4.3.3.1.1.4.8. Yön gösterme hâli*

Eski Türkçedeki +ġaru/+gerü yön gösterme hâli, Çağatay Türkçesinde +ġarı/+geri, +ḳarı/+keri biçimindedir. Metnimizde sadece +geri, +ḳarı biçimlerine rastlanmaktadır: ilgeri (100b/6), taşḳarı (83a/7). Eski Türkçedeki +ra/+re ve +ru/+rü yön gösterme hâli ekleri Türk dilinin bütün şivelerinde kapılaşmış olarak varlığını sürdürmektedir. Metnimizde bu ekle ilgili bir örneğe rastlanmaktadır: içre (23b/6).

#### *4.3.3.1.1.5. Soru eki*

İsimlere gelen soru eki Çağatay Türkçesinde, Eski Türkçe olduğu gibi +mu/+mü biçimindedir. Bu durum metnimizde de aynıdır. Metinde geçen soru eki, bitişik yazılıp yazılmadığına bakılmaksızın Türkiye Türkçesindeki imlaya bağlı kalınarak daima ayrı yazılmıştır: revā mu (111a/11), tola mu (112/5), cahānda mu sén (86a/2), tirig mü (100a/9), behiştde mü (110a/8).

Metnimizde bir yerde bar +mu+kinler 'var mı ki' biçiminde geçen bir ibareye rastlanmaktadır. Burada geçen +mu+kin yapısının Uygur Türkçesindeki +mu/+mü erki yapısından geldiğini düşünmekteyiz. Yani Uygurcadaki erki pekiştirme takısı metnimizde işlevi aynı kalarak +kin biçiminde ekleşmiştir.

***4.3.3.1.2. İsim yapım ekleri***

***4.3.3.1.2.1. İsimden isim yapan ekler***

**+*an*:** İşlek olmayan bu ek aslen çokluk ifade etse de kalıplaşmış adlar yapar: oġlan (111a/3).

**+*çı/+çi:*** Meslek adları ve uğraş bildiren adlar türetir: ḳoyçı (36a/11), satḳuçı (45b/2), fetaçı (98b/1).

**+*av/+ev:*** birev (46a/11).

**+*ek:*** ikizek (53a/10).

**+evlen:** Topluluk belirtir: ikevlen (45a/4).

**+ge:** İşlek bir ek değildir. Metnimizde bir örnekte görülmektedir: özge (11b/5).

**+*ġına:*** Küçültme ifade eder: azġına (101a/9).

**+*ḳı/gi :*** avvalḳı (29b/9), tübidegi (69a/10), yerdegi (69a/11).

**+*l:*** Özellikle renk adlarında karşımıza çıkmaktadır: ḳızıl (31a/11), yaşıl (31b/1).

**+*la:*** -layın eki ile aynı görevde kullanılmıştır: taŋla (93a/11).

**+*lıġ/+lig/+luġ/+lüg, +lıḳ/+lik+/+luḳ/+lük:*** İsimlerden çeşitli anlamlarda sıfatlar türetir. Türkiye Türkçesindeki +lı/+li/+lu/+lü ekine karşılık gelir: atlıġ (3a/4), ḳanatlıġ (114a/1), tatlıġ (33a/2), kurtluġ (36b/8), otluġ (36a/10), türlüg (31b/4), yüzlüg (43b/9), ḳarlıḳ (36b/7) revşenlig (107b/11), lez̲z̲etlig (7a/2), pitüklüg (30b/7), kuvvetlig (119a/10).

**+*lıḳ/+lik/+luḳ/+lük:*** Adlardan yer, meslek, topluluk isimleri ve soyut isimler yapar: āsānlıḳ (100b/2), pād-şāhlıḳ (96a/9), tutulmaḳlıḳ (108a/7), çoŋluḳ (90a/10), uzunluḳ, (84a/3), bilmeklik (112a/5), içmeklik (111a/11), körmeklik (112b/3), köklük (113b/2).

**+*nçi/+nçi:*** Sayı adları yaparak sıra ve derece bildirir: ḳırḳınçı (15b/2), ikinçi (38a/7), tokuzunçı (59a/7), üçünçi (13b/9).

**+*raḳ/+rek:*** Karşılaştırma ifade eder: aḳraḳ (70b/11), çoŋraḳ (64a/6), ravşanraḳ (35a/1), savuḳraḳ (35a/2), tatlıġraḳ (35a/2), bekrek (43b/11).

**+*sız/+siz/+suz/süz:*** Olumsuzluk ifade eder: ʿaz̲ābsız (19a/4), nihāyatsız (89a/1), tuzsuz (51b/9), çeçeksiz (31b/6).

***4.3.3.1.2.2. Fiilden isim yapan ekler***

***-a:*** tola (71a/8), yana (37b/5).

***-aḳ/ek:*** ḳorḳaḳ (118a/4), bölek (14a/10).

***-ç:*** ḳorḳunç (37a/5).

***-çek:*** emçek (25a/9).

***-g/ġ, k/ķ:*** İsim ve sıfat türetir: arıġ (18b/05), ölüg (112a/11), uzaķ (82b/10), aġrıķ (34b/3), buyruķ (10a/1), tutuķ (89a/1), tükrük (68a/10).

***-ġu/-ķu:*** Bazen yapan kişiyi bazen fiilin hareketiyle ilgili nesneleri karşılar: ķaraġu (91a/9), uyķu **(**32a/9).

***-ġuçı/-güçi, -ķuçı,:*** alġuçı (45b/4), ötegüçi (69b/8), satķuçı (45b/2).

***-ı:*** yaẖşı (48a/10).

***-ķa:*** ķısķa (116b/10).

***-m:*** yarım (108b/11), ölüm (35b/2).

***-n:*** yaķın (81b/7), tütün (63b/9), uzun (80a/1).

***-ş:*** öltürüş (94a/2).

#### *4.3.3.1.3. İsimlerde tamlama*

Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturur, buna ad tamlaması denir. Birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir (Korkmaz, 2019, s.285).

##### *4.3.3.1.3.1. Belirtili isim tamlaması*

Tamlayanın ilgi hâli ekini ve tamlananın iyelik ekini almasıyla oluşturulan isim tamlamasıdır. Metnimizde geçen bazı belirtili isim tamlaması örnekleri şunlardır: otrançısının saķalı (44a/2), Ḥudāy-Taʿālānıŋ farmānı (25a/7), dıraẖtlarnıŋ hemesini (49a/8), seniŋ ornuŋnı (57b/1).

##### *4.3.3.1.3.2. Belirtisiz isim tamlaması*

Tamlayanı ek almayıp tamlananın iyelik eki almasıyla oluşturulan isim tamlamasıdır.

Metnimizde geçen bazı belirtisiz isim tamlaması örnekleri şunlardır:

namāz vaķtıda (68b/11), ķıyāmat küni (11b/6), āẕīne kéçesi (25a/3).

##### *4.3.3.1.3.3. Zincirleme isim tamlaması*

Önceden oluşturulmuş iki ya da daha fazla isim tamlamasının birleştirilerek oluşturulan tamlamadır.

Metnimizde geçen bazı zincirleme isim tamlaması örnekleri şunlardır:

ķurban ayınıŋ on beşi (27b/2), dīvniŋ erkeklerініŋ teni (52b/4).

#### *4.3.3.1.4. Sayı isimleri*

Metnimizde belki hiçbir Çağatayca metinde görülmeyecek kadar çok sayı ismi, sayılardan oluşmuş sıfat tamlaması ve sayı öbekleri bulunmaktadır. Bu husus da bize göre metnimizin ayırt edici bir özelliğidir. Metnimizde geçen bazı sayı isimleri şunlardır:

bir “bir” (30b/5)
iki “iki” (13a/02)
üç “üç” (9a/9)
tört “dört” (52a/11)
beş “beş” (41b/7)
alta “altı” (100a/2)
yete “yedi” (63b/ 10)
sekiz “sekiz” (61a/9)
toḳuz “dokuz” (58b/2)
on “on” (29a/6)
on iki “on iki” (10b/4)
on beş “on beş” (54a/8)
yigirme “yirmi” (24b/1)
yigirme toḳuz “yirmi dokuz” (26b/1)
seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ “sekiz milyon sekiz yüz altmış dokuz bin” (58a/05)
toḳuz yüz altmış bir “dokuz yüz altmış bir”
yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz “yirmi beş bin dokuz yüz on dokuz” (20a/09)
otuz “otuz” (23a/2)
ḳırḳ “ḳırḳ” (96a/9)
ellig “elli” (13b/1)
altmış bir “altmış bir” (18a/4)
yetmiş “yetmiş” (32a/1)
seksen “seksen” (28a/5)
toḳsan “doksan” (26b/7)
yüz “yüz” (17b/7)
iki miŋ sekiz yüz “iki bin sekiz yüz” (95b/6)
üç yüz on üç “üç yüz on üç” (82a/11)
beş yüz “beş yüz” (64a/8)

Metnimizde Türkçe sayı adlarından başka Farsça sayı adlarına da yer verilmektedir: hezār “bin”, lek “yüz bin”.

#### *4.3.3.1.5. Renk isimleri*

Metnimizde geçen renk isimleri şunlardır:

aḳ “beyaz” (31a/11)
ḳara “siyah” (80a/2)
ḳızıl “kızıl, kırmızı” (37b/2)
kök “mavi” (30b/5)
sarıġ “sarı” (31b/3)
yaşıl “yeşil” (31b/1)

#### *4.3.3.2. Sıfat*

Adların çeşitli niteliklerini durumlarını, sayı ve ölçülerini belirten sözcüklerdir (Aksan, 2020, s.95).

##### *4.3.3.2.1. Niteleme sıfatları*

Nesnenin nesne vasfını bildirerek tek başlarına kalıcı isimler olarak kullanılan isim asıllı sözcüklerdir (Ergin, 2009, s. 246).

açıġ şerbet (33a/3), aḳ uy (110a/9), kök gevher (61b/4), uluġ daryalar (71a/6), zehrlig yılan (38a/10).

##### *4.3.3.2.2. Belirtme sıfatları*

Kullanış bakımından birbirlerine ve vasıflama sıfatlarına benzemekle beraber kaynakları ayrıdır ve anlamca farklı kavram sınıflarına girerler (Banguoğlu, 2011, s. 351).

###### *4.3.3.2.2.1. İşaret sıfatları*

Nesnelerin yerini işaret yoluyla gösteren sıfatlardır.

bu yerde (74a/8), ul otdın (74a/2), şul zamān (49a/9), şubu āsmān (66a/3), uşbu tertīb (8a/1).

###### *4.3.3.2.2.2. Sayı sıfatları*

Nesnelerin sayılarını, sıralarını belirten sıfatlardır. Asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları, topluluk sayı sıfatları olarak beş gruba ayrılmaktadır.

###### *4.3.3.2.2.2.1. Asıl sayı sıfatları*

Adların önüne gelerek sayılarını belirtir. Metnimizde geçen asıl sayı sıfatlarından bazıları şunlardır:

bir gürūh (36b/2), iki kişi (45a/10), üç yıldın (49a/4), tört kitāb (13a/10), beş némedin (77a/4), alta aẏġaça (119b/8), yete peyġāmber (22b/3), toḳuz firişte (58b/2), on némerse (29a/6), yigirme nāme (13b/2), yüz yılda (62b/11).

###### *4.3.3.2.2.2.2. Sıra sayı sıfatları*

Sayı adlarına +nçı eki getirilerek yapılır: ikinçi āsmān (64a/8), üçünçi muʿcızāt (105a/9), törtünçi martaba (106a/5), beşinçi yerde (113b/11), yetinçi dūzaḫ (41a/4).

#### *4.3.3.2.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatları*

Sayılara bölüştürme anlamı vermek için +ar/+er ekleri getirilerek yapılır: birer birer (44a/7).

#### *4.3.3.2.2.2.4. Kesir sayı sıfatları*

Metnimizde kesir sayı sıfatı olarak herhangi bir örnek tespit edilememiştir.

#### *4.3.3.2.2.2.5. Topluluk sayı sıfatları*

Asıl sayı adlarına eklenen +av/+ev, +avlan/+evlen eki topluluk sayı sıfatı yapmaktadır. Metnimizde bu eki alan sözcükler isim olarak kullanılmaktadır: birevge (46a/11), ikevlen (45a/4).

Ayrıca +lesi ekiyle oluşturulmuş bir örnek de mevcuttur: ikilesi (5a/10).

#### *4.3.3.2.2.3. Soru sıfatları*

Adları soru yoluyla belirten sıfatlardır. Metnimizde yer alan soru sıfatları şunlardır: ḳança yamġur (66a/5), ḳaysı küni (70a/10), ne yer (56b/6), né-çend kışm (108a/9) neçe kişi (58a/2), neçük kişidür (42a/11), néme iş (63b/5).

#### *4.3.3.2.2.4. Belgisiz sıfatlar*

Nesnelerin sayı ve miktarlarını belirsiz bir şekilde bildiren sıfatlardır. Metnimizde tespit edilen belirsiz sıfatları şunlardır: barça otlardın (74a/4), baʿżı firişteniŋ (61b/9), bir cānvar (68a/11), heme peyġāmberlerdin (23b/9), her başıda (66b/10), hīç kişi (47b/1), özge kişi (35a/4), tola pād-şāhlar (48a/9).

### *4.3.3.3. Zamir*

Ardında bir nesne veya kimse kavramı olan, dolayısıyla bir adın yerini tutan sözcüğe *zamir* denir (Banguoğlu, 2011, s.356).

#### *4.3.3.3.1. Kişi zamirleri*

Kişi adlarının yerini temsil yoluyla karşılar. Metnimizde yer alan kişi zamirleri ve almış olduları hâl ekleri şu şekildedir:

Tekil 1. Kişi Zamiri: men (45a/1), meni (35b/11), meniŋ (43b/3), mendin (43b/3), maŋa (85a/3).

Tekil 2. Kişi Zamiri: sen (57a/3) ~ sén (45a/3), seni (78a/6), seniŋ (56a/8), saŋa (56b/5).

Tekil 3. Kişi Zamiri: ul (3b/10), anda (57a/3), andaġ (42a/4), andaķ (36a/2), andın (20b/3), anı (39b/2) , anıŋ (10a/7), anıŋda (71b/3), anıŋdın (63a/1), aŋa (78a/4).

Çoğul 1. Kişi Zamiri: biz (9b/11), bizdin (46b/2), bizge (10a/8), bizlerdin (45b/1), bizlerge (73b/7), biziŋ (53b/10).

Çoğul 2. Kişi Zamiri: siz (44b/10), sizdin (100b/10), sizge (101a/1), sizler (2b/3), sizlerge (34a/1), sizleriŋ (45a/6), siziŋ (44b/8).

Çoğul 3. Kişi Zamiri: ular (74a/3).

#### *4.3.3.3.2. Dönüşlülük zamirleri*

Asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mana bakımından daha kuvvetlileri olan zamirlerdir. Dönüşlülük zamirleri birer iyelik şekilleri olduğundan çekim ve edata bağlanma durumları isimlerden farksızdır (Ergin, 2009, s. 272-273).

Doğu Türkçesinin bütün tarihsel ve çağdaş şivelerinde olduğu gibi metnimizde de dönüşlülük zamiri olarak öz sözcüğü kullanılmaktadır:

öz (5a/7), özi (42a/10), özini (43a/2), özleri (42b/3), özümge (91b/8), özümni (2a/3), özüŋ (75b/4).

#### *4.3.3.3.3. İşaret zamirleri*

Varlıkların yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir. Metnimizde geçen işaret zamirleri ve zamirlerin çekimli hâlleri şunlardır:

bu: bu (13b/11), munda (50a/9), mundaġ (19b/2), mundın (43a/1), munı (40b/4), muniŋ (41a/6), muniŋda (72a/1), muniŋdın (17a/11), munuŋ (107a/8).

bular: bular (43b/8), bularda (100a/9), bulardın (34b/4), bulardur (4b/8), bularġa (73b/6), bularnı (2b/5), bularnıŋ (55b/6).

ul: ul (12b/5).

ular: ular (74a/3), ulardın (119b/9), ularġa (99b/5), ularnı (58b/6), ularnıŋ (23b/8).

şu: şunı (84b/7).

şubu: şubudur (62b/3).

#### *4.3.3.3.4. Belgisiz zamirler*

Belgisiz zamirler, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Kimse, herkes, şey gibi belli başlı belirsiz zamirleri dışında belirsizlik sıfatlarına, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eki getirilerek oluşturulur (Korkmaz, 2019, s. 412 ).

baʿżılar (35a/5), baʿżıları (64a/5), biri (31b/8), heme (23b/9), her bir (58b/3) her kim (23b/10), her néme (48a/7), hīç ḳaysı (44b/11), hīç kişi (43a/1), hīç néme (3b/8), hīç némerse (40a/5), özgesi (13b/4).

#### *4.3.3.3.5. Soru zamirleri*

Metnimizde geçen soru zamirleri şunlardır: ḳança (60b/1), ḳayan (5a/2), ḳayda (75b/10), ḳaysı (18b/9) kim (100b/5), ne (78a/4), néçe (112b/1), néme (30a/5).

#### *4.3.3.3.6. Bağlama zamirleri*

Bağlama zamiri; bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda içinde "zamir" anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür (Korkmaz, 2019, s. 426).

Metnimizde bağlama zamiri olarak Türkçe *kim* ve Farsça *ki* kullanılmaktadır:

…Butlarıdın āvāz çıḳtı kim: Oġluŋ rāst aytıp- (4) dur, bizdin bīzār bol (109b/3).

Aydılar ki: (2) ʿUmr[ı]mız içre mundaġ leẕẕetlig ṭaʿām yemep édük dép (3) hemesi īmān keltürdi (7a/1).

#### *4.3.3.4. Zarf*

Kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlere verilen addır (Ergin, 2009, s.258). Zarflar zaman, yer, hâl ve miktar belirtirler.

#### *4.3.3.4.1. Durum zarfları*

Nasıllık, nicelik ifade eden zarflardır. Diğer zarflara göre sayıları daha fazladır. Metnimizdeki bazı örnekleri şunlardır: āhasta aḳar (35a/7), bekrek ḳaçadur (43b/11), ḫūş kelmedi (47a/6), keŋ bolġay (118a/11), pāk ḳılġaylar (101b/10), yaman boldı (6a/11).

#### *4.3.3.4.2. Zaman zarfları*

Oluş veya kılışın zamanını bildiren zarflardır. Metnimizde geçen zaman zarfı örnekleri şunlardır: bu kün (30b/2), émdi (2b/3), hemīşe (48a/10), kéçe (49b/7), kéçe ve kündüz (13a/2), kündüz (29a/5), soŋ (7b/12), taŋla (93a/11), tün yarmı (28a/9), vaḳtī ki (53b/11).

#### *4.3.3.4.3. Miktar zarfları*

Metnimizde yer alan bazı örnekler şunlardır: az (55a/4), bī-ḥad (33a/7), bī-nihāyat (33a/6), kem (118a/7), şundaġ (3b/8), tola (107b/8), ziyāde (77a/11).

#### *4.3.3.4.4. Yer-yön zarfları*

Fiilllerin yönünü gösteren yer isimleridir.

anda (29a/3), içre (38a/3), taşḳarı (83a/7), yoḳarısıġaça (101b/2).

#### *4.3.3.4.5. Soru zarfları*

Fiilleri soru yoluyla belirten zarflardır.

ḳandaġ (11b/3), ḳaydaġ (99a/9), neçük (36a/1), ne çend (75a/5).

### *4.3.3.5. Edat*

Tek başlarına anlam ifade etmeyen, isim ve isim soylu sözcük ile sözcük gruplarından sonra gelerek onlarla yeni anlam ilişkileri kuran sözcüklere *edat* denir. Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üçe ayrılır.

#### *4.3.3.5.1. Ünlem edatları*

His ve heyecanları, sevinç, keder, ızdırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat hâllerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır (Ergin, 2009, s.349).

Metnimizde yer alan bazı ünlem edatları şunlardır:

**ahī** “bir ah” (117b/8): cānıŋ birle ahī ḳılġıl!

**dırīġ** “ah, eyvah” (3a/9): dırıġ günāhsız öler sén!

**mabādā “**Zinhar”(108a/5): mābāda Ḫudāy Taʿāla ḳıyāmat küni azāb ḳılur mu?

Seslenme edatları:

**ey** “ey” (34a/1): Ey müʾminler!

**ilāhī** “Ey benim Allah’ım” anlamında Allah’a hitap sözü. (51a/7) : İlāhī ḳādırā!

**yā** “Ey” (37a/10): Yā Cabrāʾīl!

#### *4.3.3.5.2. Bağlama edatları (Bağlaçlar)*

Kelimeden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır (Ergin, 2009, s.353). Bağlama edatlarının sayıları fazladır. Metnimizde geçen bağlama edatlarına şunlar örnek verilebilir:

**ammā** “ancak, fakat” (39a/7): cānvarlar ölerler. Ammā aġzı yafıġlıḳ

**belki** “belki” (90b/10): érenler hem belki ér ve ḫātūnlar

**bile** “ile” (82b/8): Imām Mahdī bile Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh

**birle** “ile” (9b/10): çaḳmaḳ birle taş

**çü** “çünkü” (3b/1): Çü men parvāna-ı ul şamʿdur

**eger** “eğer” (31a/8): Eger yüz yıl at yügürtse

**egerçi** (102b/8): Egerçi körmegen bolsa

**émes** “değil” (34a/9): rāḥat ve farāġat émes.

**ḥattā** “bile, hatta” (106b/6): Ḥattā ki atasınıŋ puştıdaḳı anasınıŋ raḥmıdaḳı éşitti.

**ḫ…ḫᵛāh… ḫᵛāh** “hah… hah” (2a/1): hᵛāh (2) pād-şāh, ḫᵛāh gedā, ḫᵛāh raʿıyyat bolsun.

**hem…hem** “hem… hem” (6b/6): dunyāda hem yoḳ āḫıratda hem yoḳ.

**ki** “ki” (11a/2): ḥikmet nedür ki

**kim** “ki” (104a/3): kördiler kim

**meger** “oysa ki” (92b/6): Meger tört şeherni ala’lmadı.

**tā** “ta” (19b/2) : elifdin tā yaġaça

**u** “ve” (63b/1): yaman u yaḫşı

**ü** “ve” (31b/4): reng ü būyıları

**ve** “ve” (11b/3): kéçe ve kündüz

**velī** “ama, fakat” (33b/4): ölgey velī yetmegey

**yā** (37b/11) evlā mu yā evliyā mu

**yaʿnī** “yani” (29b/5): yaʿni māda

**zīrā ki** “zira, çünkü” (72a/3): Zīrā ki ʿarşdın avvalḳı yerge keledür.

#### *4.3.3.5.3. Son çekim edatları (İlgeçler)*

İşletme eki vazifesi görür ve isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar (Ergin, 2009, s. 365).

##### *4.3.3.5.3.1. Yalın hâl ile birleşenler:*

**bile** uşbu ḥāl bile (74b/8).

**bilen** tüş körgen bilen (7b/12).

**birle** uşbu terkīb birle (8a/1).

**dék** çırāġ dék (33b/11).

**dép** bar dép (53b/4).

**üçün** anıŋ üçün (69b/4).

*4.3.3.5.3.2. Yönelme hâli ile birleşenler:*

**oḫşa** “benzer” ḳuyruḳıġa oḫşa (5a/10).

*4.3.3.5.3.3. Uzaklaşma hâli ile birleşenler*

**bölek** “başka” māldın bölek (47b/8).

**ilgeri** “önce” birdin ilgeri (3b/6).

**keyin** “sonra” ḳırḳ yıldın keyin (45b/11).

**özge** “başka” Ḫudāy Taʿālādın özge (60b/2).

**soŋ** “sonra” andıŋ soŋ (7b/12).

**taşḳarı** “dışarı” üydin taşḳarı (86b/4).

*4.3.3.6. Fiil*

Bir eylemi, bir durumu veya bir oluşu anlatan sözcüklere *fiil (eylem)* denir.

*4.3.3.6.1. Fiil yapım ekleri*

*4.3.3.6.1.1. İsimden fiil yapan ekler*

**+a-/+e-:** Yapma veya olma ifade eden fiiller türetir: oyna- (90a/6), yaşa- (53a/1), tile- (6a/7)

**+ar-/+er-:** aḳar- (91a/3), sarġar- (65b/3), köger- (80b/5).

**+ġar-:** suġar- (42a/9).

**+la-/+le-:** baġla- (32a/3), başla- (51a/4), uyḳula- (77a/10), yıġla- (46a/11), işle- (42a/10), sözle- (29b/2).

**+laş-/+leş-:** ḳoġlaş- (12b/6), sözleş- (67b/8).

*4.3.3.6.1.2. Fiilden fiil yapan ekler*

**-ar-/-er-:** çıḳar- (103a/9).

**-dur-/-dür-, -tür-:** sındur- (25a/7), keltür- (109b/4), keydür- (48a/1), köydür- (74a/4), sindür- (104a/1), yedür- (115b/2), öltür- (13a/9).

**-ḳar-/-ker-:** toşḳar- (42b/9), ötker- (88a/7).

**-ġaz-/-kez-:** tolġaz- (42a/2), ötkez- (43b/8).

**-gür-:** keygür- (66a/9), kigür- (111b/7), yetgür- (34b/11).

**-ġuz-/-güz-:** olturġuz- (48a/4), kirgüz- (111b/7), yetgüz- (117b/4).

**-l-:** açıl- (105b/4), asıl- (36b/4), yıġıl- (94a/10), tolul- (107a/8), çevrül- (98b/7), tökül- (61a/2), üzül- (103a/11).

**-n-:** tapın- (107b/6), körün- (92b/5).

**-r-:** içür- (100b/3), keçür- (115b/1).

**-sa-/-se-:** kör-se-t- (25a/11).

**-ş-:** çafış- (35a/3), ilniş- (104b/8).

**-t-:** ayt- (3a/6), ḳızıt- (37b/2), solat- (103b/9).

#### *4.3.3.6.2. Fiillerde olumsuzluk*

Metnimizde olumsuzluk genel Türkçedeki gibi -ma/-me eki ile yapılmaktadır. Geniş zamanda ise olumsuzluk eki olarak -mas/-mes kullanılmaktadır.

#### *4.3.3.6.3. Fiil çekimi*

##### *4.3.3.6.3.1. Fiil çekiminde kişi zamirleri*

Çağatay Türkçesinde fiil çekiminde görülen kişi zamirleri henüz tam olarak ekleşmemişlerdir. Birinci ve ikinci tekil ile çoğul kişilerde zamirler belirgin biçimde görülmektedir. Üçüncü çoğul kişilerde ise Eski Türkçedeki olar/anlar zamiri, bütün tarihsel şivelerde olduğu gibi metnimizde de ekleşerek -lar/-ler biçimini almıştır. Geniş/şimdiki zaman koşacı ile bildirme kiplerinden geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, II. tip geçmiş zaman kipleri kişi zamirleri ile çekimlenir:

**Tekil 1. Kişi** men: parvānadur men (3b/2), lāyıḳ érmesdür men (108a/5), aytur men (77b/11), öler men (55a/7), cavāb beredür men (3a/6), bolġay men (118a/1).

**Tekil 2. Kişi** sén/siz (Metinde siz 2. tekil kişi zamiri olarak da kullanılır): öler sén (55a/2), alıp sén (99a/10), ḫabar almay siz (49a/5).

**Tekil 3. Kişi** Eski Türkçe döneminden sonra üçüncü kişi zamiri olan ol, bütün tarihsel şivelerde düşmüştür: kāfır bolur (23b/11), müteġayyır boluptur (7b/7), yetgey (11/9).

**Çoğul 1. Kişi** Eski Türkçedeki biz zamiri Klasik Çağatay Türkçesinde fiil çekimlerinde kendisini korumasına karşın Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi metinlerinde ekleşerek -mız/-miz biçimini almıştır: berürmiz (46a/5), ölermiz (48a/9), aytamız (2a/7), ḳıladurmız (101a/1).

**Çoğul 2. Kişi** siz, sizler: bed-nām bolur siz (2b/8), almay siz (49a/5), tutup siz (49a/8), ḳıla sizler (2a/11), bermey sizler (47a/4).

**Çoğul 3. Kişi** Eski Türkçede 3. çoğul kişi zamiri olarak kullanılan olar/anlar tarihsel şivelerde ekleşerek -lar/-ler biçimini almıştır: meşġūl bolurlar (34b/5), öteydürler (11a/9), yepdürler (23b/7).

#### *4.3.3.6.3.2. İyelik kökenli kişi ekleri*

Eski Türkçe döneminden itibaren iyelik kökenli kişi ekleri fiil çekiminde kullanılmaktadır. Metnimizde görülen geçmiş zaman kipi ile şart kipi iyelik kökenli kişi ekleri ile çekimlenmektedir. Üçüncü kişilerde ise zamir çekiminde olduğu gibi olar/anlar zamirinin ekleşmiş biçimi olan -lar/-ler kullanılmaktadır.

**Tekil 1. Kişi** -m: ḫarc ḳıldım (49a/1), tepredim (49b/4), tapşurdum (48a/6), oġrı bolsam (105a/4), désem (45a/3).

**Tekil 2. Kişi** -ŋ: aldıŋ (99a/9), yetmediŋ (61a/7), duʿā ḳılsaŋ (118b/4), körseŋ (118b/6).

**Tekil 3. Kişi** Eksiz kullanılır. Metnimizde 3. çoğul kişi eki -lar/-ler de özellikle saygı işlevinde 3. tekil kişi eki olarak kullanılmaktadır: ḳurudı (105a/5), berdi (116b/2), içse (111b/5), Hz. Rasūlu'llāh bu faryādnı éşitip sordılar (87b/6), eger bir ḫūr tırnaḳlarını uzatıp behiştdin çıḳarsalar (32a/5).

**Çoğul 1. Kişi** -ḳ/-k: ʿācız bolduḳ (93a/10), keldük (45a/4), yutsaḳ (9a/11).

**Çoğul 2. Kişi** -ŋız/-ŋiz (Metinde tek örnek bulunmaktadır): ḳayda ėdiniz (109a/9).

**Çoğul 3. Kişi** -lar/ -ler: sordılar (93a/9), tüştiler (93a/3), çıḳarsalar (32a/5).

#### *4.3.3.6.3.3. Emir kişi ekleri*

Emir kişi ekleri bütün tarihsel şivelerde olduğu gibi metnimizde de aynı zamanda biçim eki durumundadır. Bu nedenle bu ekler emir kipi bahsinde anlatılmıştır. Bk. **Emir Kipi**

#### *4.3.3.6.3.4. Biçim ve zaman ekleri (Kipler)*

##### *4.3.3.6.3.4.1. Koşaç (Bildirme Eki)*

Koşaç (copula) ya da bildirme eki adını verdiğimiz biçim birimleri (morpheme), isimleri yüklem hâline getiren yapılardır. Türkçede Eski Türkçe döneminden beri er- fiili isimleri yüklem durumuna getiren ana yardımcı fiil durumundadır. Er- fiilinin ikinci işlevi de fiillerin bileşik zamanlı çekimlerini oluşturmasıdır. Orta Türkçe döneminde bir de buna tur- fiilinin geniş zaman biçimli olan turur sözcüğü eklenmiştir. Turur söcüğü, zamanla turur/durur biçimleri yanında bazen ekleşerek -dur/-dür, -tur/-tür biçimini almıştır.

Metnimizde Eski Türkçedeki er- fiili Çağatay Türkçesinin bütün dönemlerinde olduğu gibi ér- ya da é- biçimindedir. Bunun yanında özellikle üçüncü kişilerde turur, -dur/-dür, -tur biçimleri de görülmektedir: ādam érdi (53a/1), bar érmiş (84b/7), ḳayda ėdiŋiz (109/9),

yoḳ ėse (3a/11), yıl turur (54a/2), Muḥammad turur men (89b/2), Musulmāndur men (87a/3), Ḫudāsı mendür men (91b/7).

#### *4.3.3.6.3.4.2. Bildirme (Haber) kipleri*

##### *4.3.3.6.3.4.2.1. Geniş zaman*

Eski Türkçe döneminde şimdiki zaman kipi için de kullanılan geniş zaman kipi, metnimizde sadece geniş zamanı bildirmek için kullanılmaktadır. Gelecek zaman eki olan -ġay/-gey de bütün Çağatay Türkçesi ile yazılmış metinlerde görüldüğü üzere metnimizde de geniş zaman işlevinde kullanılmaktadır. Eski Türkçedeki olumsuz geniş zaman eki olan -maz/-mez, Çağatay Türkçesinin bütün dönemlerinde -mas/-mes biçimindedir: öler sén (3a/9), yer sén (5a/3), ḳopar (114a/9), kirer (113a/1), mescid éterler (94a/7), içerler (9b/4); bolmas (29a/4), yoḳlamas (32b/2), öte'lmes (102a/6), hīç cān-dār tirig ḳalmaġay, anıŋ heybetidin hemesi nā-būd bolur (40b/7).

##### *4.3.3.6.3.4.2.2. Şimdiki zaman*

Şimdiki zaman kipi Doğu Türkçesinde özgül olarak 13. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Harezm Türkçesinde -a/-e (zarf-fiil) ve tur- fiilinin geniş zamanlı biçimi olan turur sözcüğünün eklenmesi ile ortaya çıkan bu yapı, metnimizde -adur/-edür, -a/-e, -y olumsuzu -maydur/-meydür, -may/-mey biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır: vesvese ḳıladur men (75b/9), keledür (105b/7), bola men (5a/5), deydürler (84b/2), yürüydür (13a/2), tınmaydur (13a/2), te's̲īr ḳılmaydur (61b/a), ʿaz̲āb ḳılmay men (31b/9).

##### *4.3.3.6.3.4.2.3. Gelecek zaman*

Doğu Türkçesinde, Uygur Türkçesinden itibaren görülmeye başlanan genel gelecek zaman kipinin eki -ġay/-gey'dir. Klasik Çağatay Türkçesinde -ġay/-gey ekinin ötümsüz ünsüzlerle biten fiillerden sonra -ḳay/-key değişkesi de bulunmakla birlikte Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile yazılmış metinlerde -ḳay/-key biçimine genelde rastlanmamaktadır. Metnimizde ise bir örnek dışında gelecek zaman kipinin -ġay/-gey biçimi bulunmaktadır: endīşe ḳılġay (35b/6), yetgey sizler (11a/8), tapḳay (100b/3).

Gelecek zaman kipi Çağatay Türkçesinde gelecek zaman, geniş zaman, istek ve tahmin olmak üzere dört işlevde kullanılmaktadır. Metnimizde bunlardan gelecek, geniş, istek ve gereklilik işlevlerine tesadüf edilmektedir: ẓuhūr ḳılġan vaḳda ḳırḳ yaşta bolġaylar (gelecek işlevinde) (80a/9), camʿ bolup olturġaylar (geniş zaman işlevinde) (33b/9), eger yüz yıl aṭ yügürtse ul dıraḫtnıŋ sāyasıdın çıḳmaġay (geniş zaman işlevinde) (31a/9), Ḫudāy

Taʿālā raḥmat ḳılġay ata anaŋnı (istek/dilek/dua işlevinde) (49a/3), camāʿatnı tapḳalı ülgürgeli bir nişāne bolġay ėrdi (gereklilik işlevinde) (7b/8).

Yine Klasik Çağatay Türkçesinde çok sık görülen mutlak gelecek zaman kipi adını verebileceğimiz -ġu/-gü ve iyelik eki (-dur/-dür) biçimli yapılara metnimizde rastlanmamaktadır.

#### *4.3.3.6.3.4.2.4. Görülen geçmiş zaman*

Eski Türkçeden beri kullanılan ve iyelik kökenli kişi ekleri ile çekimlenen -dı/-di, -du/-dü; -tı/-ti, -tu/-tü eki, metnimizde de biricik "görülen geçmiş zaman eki" durumundadır. İlk olarak Çağatay Türkçesinde karşımıza çıkan II. tip görülen geçmiş zaman eki -ġan/-gen biçimine metnimizde rastlanmamaktadır: secde ḳıldıŋ (11b/8), ʿācız bolduḳ (93a/10), keldük (85b/2), kirdiler (103b/4), uzattı (103a/8), ketti (103a/6), uttum (102b/10), öttüm (105b/3).

#### *4.3.3.6.3.4.2.5. Öğrenilen geçmiş zaman*

Çağatay Türkçesi metinlerinde iki tip öğrenilen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır. Bunlardan -mış/-miş eki ile kullanılan öğrenilen geçmiş zaman Eski Türkçe döneminden beri hem Doğu Türkçesinde hem de Batı Türkçesinde görülen bir ektir. Bu eke metnimizde bir kez tesadüf edilmektedir: sözler érmiş (84b/7).

II. tip öğrenilen geçmiş zaman kipi, ilk kez 13. yüzyılda Harezm Türkçesinde karşımıza çıkmış bir yapıdır. Bu yapı, bağlamda geçtiği yere göre bazen görülen geçmiş, bazen de öğrenilen geçmiş zaman işlevinde kullanılmaktadır: -p, turur, kişi zamirleri: kel-i-p turur men "geldim", "gelmişim" gibi. Çağatay Türkçesi metinlerinde bu yapıyı -p turur, -p durur, -ptur/-ptür, -p biçimlerinde görmekteyiz. II. tip öğrenilen geçmiş zaman kipinin olumsuzu şimdiki zamanda olduğu gibi yine -maydur/-meydür, -may/-mey olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu yapı metnimizde de -p turur, -ptur/-ptür, -pdur/-pdür, -p biçimlerinde görülmektedir. yaratıp turur (33a/10), müteġayyır boluptur (7b/7), az ḳalıptur (55a/4), ẕikr ḳılıpdur (4b/6), kélipdür (3a/6), alıp sén (99a/10), kélip sizler (2b/4), bir ér kişi birle bir maẓlūm kişi ıtḳa oḫşa ilnişip ḳalıpdur hergiz birbiridin cudā bolmaydur (104b/9).

#### *4.3.3.6.3.4.3. Tasarlama kipleri*

#### *4.3.3.6.3.4.3.1. Emir kipi*

Emir kipi, tasarlama kiplerinden olduğu için zaman bildirmez, hem emir hem de istek/dilek (dua) işlevinde kullanılan bir kiptir. Eski Türkçeden itibaren her kişi için ayrı

ayrı kişi ve biçim ekleri olarak kullanılırlar. Metnimizde birinci kişi emir ekleri, Çağatay Türkçesi ile yazılmış bütün metinlerde olduğu gibi, Karahanlı Türkçesinin devamı niteliğindedir. Bu yönüyle Harezm Türkçesinden farklılık gösterir. Asıl emir kipinden farklı olarak -ġay/-gey gelecek zaman eki de bütün Çağatay Türkçesi metinlerinde görüldüğü gibi metnimizde de emir, istek işlevlerinde kullanılan bir ektir. Krş. Gelecek Zaman Eki.

Tekil 1. Kişi Eki: -ayım/-eyim, -ayın/-eyin (Metnimizde örnek yoktur), -ay/-ey: aytay (46a/2), éşitey (7b/12).

Tekil 2. Kişi Eki: Eksiz, -ġıl/-gil, -ġın/-gin: ḳurbanlıḳ ḳıl (8b/4), ġaza ḳıl (55a/1), çıḳmaġıl (77a/2), tutġıl (4a/4), yıraḳ ḳılġıl (46b/10), démegil (92a/3), yemegil (79a/3), ḥükm ḳılġın (60b/10), bergin (46a/11).

Tekil 3. Kişi Eki: -sun/-sün: cārī bolsun (47b/1), ḳarar ḳılsun (57a/8), ḳalmasun (47b/1), ibersün (6b/10), kelsün (34a/3).

Çoğul 1. Kişi Eki: -alı -eli, -ylı/-yli: uralı (7b/11), īmān keltüreli (6b/10), kömeli (47a/5), namāz öteyli (93a/5), öltürmeyli (2b/10).

Çoğul 2. Kişi Eki: -ŋ, -ŋlar/-ŋler, -ŋızlar/ŋizler: alıŋ (44b/11), aẕān oḳuŋ (81/1), ümīd-vār boluŋ (35b/8), bayān ḳılıŋ (37a/10), alıŋlar (43b/4), ṭavāf ḳılıŋlar (106b/2), oḳuŋlar (11a/7), keliŋler (48a/3), üzmeŋler (50b/2), boluŋızlar (35b/4), ʿafv ḳılıŋızlar (50b/3), ḳorḳmaŋızlar (35b/4).

Çoğul 3. Kişi Eki: -sunlar/-sünler: buyrusunlar (47a/7), oltursunlar (86b/6), yesünler (50b/10).

#### *4.3.3.6.3.4.3.2. İstek kipi*

Bütün Çağatay Türkçesi metinlerinde görüldüğü gibi -ġay/-gey gelecek zaman kipi, metnimizde de istek kipi işlevindedir. Bunun dışında emir kipi de diğer metinlerde görüldüğü üzere metnimizde istek işlevinde kullanılmaktadır.

#### *4.3.3.6.3.4.3.3. Şart kipi*

Şart kipi Çağatay Türkçesi ile yazılmış metinlerde görüldüğü üzere metnimizde de II. tip kişi ekleri ile çekimlenmektedir: oġrı bolsam (105a/4), duʿā ḳılsam (118b/3), ḳabūl ḳılsaŋ (46a/2), kirseŋ (115a/15), yutsaḳ (9a/11), ḳılsaŋız (35b/8), çıḳarsalar (32a/5).

#### *4.3.3.6.3.4.3.4. Gereklilik kipi*

Çağatay Türkçesinde özgül olarak kullanılan bir gereklilik kipi yoktur. Gelecek zaman kipi eki olan -ġay/-gey, metnimizde gereklilik işlevinde de kullanılmaktadır. Krş. Gelecek Zaman Kipi.

#### *4.3.3.6.3.4.4. Fiillerin bileşik çekimi*

Eski Türkçede fiillerin bileşik çekimleri er- fiili yapılmakta idi. Metnimizde de söz konusu bileşik çekim, bütün Çağatay Türkçesi metinlerinde görüldüğü üzere, Eski Türkçedeki er- fiilinin ér-/é- biçimleri ile yapılmaktadır. Metnimizde bileşik fiil çekimlerinin hikâye ve rivayet biçimleri bulunmaktadır:

#### *4.3.3.6.3.4.4.1. Hikâye bileşik çekimi*

tuġar ėrdi (53a/6), yürür érdiler (52b/9), yer érdiler (52b/9), olturmas érdiler (53b/10), nişāne bolġay érdi (7b/9), satıp érdim (46b/8), tuġulup érdi (84b/2), bolmasa érdi (39b/7); kelgey édi (7b/9), yetip édi (28a/5), yemep ėdük (7a/2).

#### *4.3.3.6.3.4.4.2. Rivayet bileşik çekimi*

Metnimizde bir örnek bulunmaktadır: sözler érmiş (84b/7).

#### *4.3.3.6.3.4.4.3. Şartlı bileşik çekimi*

Metnimizde şartlı bileşik çekim bulunmamaktadır. Sadece, -ınca/-ince zarf-fiili işlevinde, Harezm ve Kıpçak sahası metinlerde sıkça, Çağatay sahası metinlerde ise nadiren görülen -dı/-di, -tı/-ti érse yapısına B nüshasında bir kez rastlanmaktadır: taŋ attı érse (8a/10).

#### *4.3.3.6.3.5. Fiillerde soru*

Çağatay Türkçesinde soru eki, Eski Türkçede olduğu gibi yalnızca -mu/-mü biçimindedir. Bu durum metnimizde de aynıdır. Transkripsiyonlu metinde soru eki Türkiye Türkçesindeki imlaya bağlı kalınarak bitişik yazılıp yazılmamasına bakılmaksızın daima ayrı yazılmıştır: aytur mu sén (3a/8), yarattı mu (56a/3), almay siz mü (49b/5), tarıp ėdim mü (50a/9) gibi.

Metnimizde isim soru eklerinde de geçtiği üzere bir yerde öldiler mü-kinler “öldüler mi ki” biçiminde bir ibareye rastlanmaktadır. Burada geçen -mu-kin yapısının Uygur Türkçesindeki -mu/-mü erki yapısından geldiğini düşünmekteyiz. Yani Uygurcadaki erki pekiştirme takısı metnimizde işlevi aynı kalarak -kin biçiminde ekleşmiştir.

#### *4.3.3.6.4. Bileşik fiiller*

##### *4.3.3.6.4.1. İsimlerden yardımcı fiillerle yapılan bileşik fiiller*

Türkçenin bütün tarihsel şivelerinde olduğu gibi metnimizde de isimlere getirilen asıl yardımcı fiiller ét-, eyle-, ḳıl-, bol-, tap- fiilleridir. Ancak metnimizde yardımcı fiil olarak eyle- fiili bulunmamaktadır.

ét- ile yapılanlar: naṣīb étgil (36a/1), ıntıḳāl éttiler (1b/10).

ḳıl- ile yapılanlar: yād ḳılıpdurlar (23a/3), secde ḳıldılar (24b/7).

bol- ile yapılanlar: revşenlig bolur (32a/6), tamām bolsa (46a/7).

tap- ile yapılanlar: ḥalāṣ taptılar (9a/5).

Metnimizde, tarihsel şivelerde de rastlanacağı üzere, al-, ayt-, ber-, bil-, oḳu-, öte-, sal- fiilleri ile yarı yardımcı fiil adını verebileceğimiz örneklere rastlanmaktadır:

al- ile yapılanlar: ḫabar almay siz (49a/5), esīr alurlar (82a/1).

ayt- ile yapılanlar: söz aytmadım (75b/5).

ber-/bér- ile yapılanlar: cavāb beredür men (3a/6), ḫabar bérdiler (44b/7).

bil- ile yapılanlar: ḥısāb bilmeklik (3b/4), bir bilgil (118a/3).

oḳu- ile yapılanlar: aẕān oḳup (7b/12).

öte- ile yapılanlar: namāz öteyli (93a/5).

sal- ile yapılanlar: adāvat saldıŋ (75b/1), bısāṭ salay (85b/4).

##### *4.3.3.6.4.2. Fiillerden bileşik fiillerle yapılan yardımcı fiiller (Tasvir fiilleri)*

Tasviri fiil zarf-fiil eki almış bir fiille yardımcı fiilin bir araya gelerek tek bir fiili tasvir edecek biçimde oluş ya da kılış ifade ederek kullanılmasıdır. Metnimizde bu kapsamda yeterlik, sürerlik ve yarı tasviri fiil diyebileceğimiz biçimler bulunmaktadır.

###### *4.3.3.6.4.2.1. Yeterlik fiili*

Çağatay Türkçesinde yeterlik işlevinde kullanılan yardımcı fiillller al-, bil- ve bol- fiilleridir. Metnimizde genellikle al- fiilinin ekleşmiş hâli ve bir yerde de bol- fiili yeterlik işlevinde kullanılmaktadır: ala'lmadılar (92b/7), çıḳa'lmaydurlar (87b/8), ötüre'lmediler (95b/1); bola bolup (115a/4).

###### *4.3.3.6.4.2.2. Sürerlik fiili*

Metnimizde sürerlik fiili -a/-e zarf-fiil ve tur- yardımcı fiili ile yapılmaktadır: tevbe ḳıla turġan (79a/6), teprete turġan (11b/10). Ancak -p zarf-fiili ile ḳal- ve tur- yardımcı fiilleri de sürerlik fiili olarak kullanılmaktadır: ġanī bolup ḳalġay (83a/8), ḳurup kaldı

(51a/3), unutulup ḳalıptur (102b/5), ilnişip ḳaldı (104b/5), aḳıp turadur (31b/8), ḫabar alıp turdum (49a/7), tutup turarlar (33a/4), ḳol bağlap turarlar (33a/7).

#### *4.3.3.6.4.2.3. Yarı tasviri fiiller*

Çağatay Türkçesinde -p zarf-fiili ve başla-, kél-, kiriş-, sal-, tüş-, yiber- gibi fiillerle, yarı tasviri fiil adını verebileceğimiz kalıpsal ifadeler bulunmaktadır. Metnimizde de kel-, tüş- fiileriyle bu tür kalıplar görülmektedir: alıp keldiler (48a/3), kirip keldiler (7a/12), kelip tüşti (7a/1). Yine Çağatay Türkçesi metinlerinde sık rastlanan -a/-e zarf-fiil ile başla- fiili kalıbına metnimizde bir yerde rastlanmaktadır: yaġa başladı (9b/7).

### *4.3.3.6.5. Fiilimsiler*

#### *4.3.3.6.5.1. İsim- fiiller*

Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır (Korkmaz 2019, s. 247).

**-ş:** öltürüşge (94a/2).

**-ma/-me:** Bir sözcükte kalıcı isim olarak karşımıza çıkmaktadır: sürme (88b/7).

**-maḳ/-mek:** aġrımaḳ (29a/8), oḳımaḳ (7b/1), ölmek (32b/1), yemek (50a/10).

#### *4.3.3.6.5.2. Sıfat-fiiller*

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Hareket ifadesi dışında zaman da ifade ederler. Anlam bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girerler (Ergin, 2009, s. 333).

**-ar:** çıḳar (88b/1).

**-ġan/-gen, ḳan :** aytġan (41b/1), ḳıldurġan (39b/10), oynaġan (41a/1), tökgen (13a/8), yürgeni (33b/10), yetmegen (38b/9), satḳan (44b/6), yaratḳannıŋ (52a/8).

**-ġuçı/-güçi, -ḳuçı:** barġuçı (8a/11), ḳılġuçılar (01b/6), kelgüçi (8b/11), ötegüçilerge (69b/8).

#### *4.3.3.6.5.3. Zarf-fiiller*

Hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Mana bakımından sıfat-fiillerden farklı olarak isim değil fiil ifade ederler (Ergin, 2009, s.338).

**-arda:** çıḳarda (108a/2).

**-ġalı/-geli, -ḳalı:** oḳuġalı (18b/4), tapḳalı (7b/8).

**-ġança/-gençe:** ḫ$^{v}$āhlaġança (31b/3).

**-ġuça/-güçe:** bolġuça (47b/2), ḳoyġuça (64a/4), yetgüçe (33b/4), yürügüçe (76b/1).

**-ġunça/-günçe:** bolġunça (82a/6), ḳılġunça (44b/10), körmegünçe (34b/1), ölgünçe (47b/5).

**-masdın:** bolmasdın (109b/9), ḳılmasdın (81a/8).

**-may:** aytmay (11a/10), tanumay (2b/4).

**-p:** alıp (4a/4), ḳılıpdur (2a/6), içip (6a/5), kélip (2b/4), tutup (25a/11), uçup (33b/3), körüp (27b/8), ötüp (36b/11).

### 4.4. *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*

**[A, B 1b]** Bismi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm

(1) El-ḥamdu li'llāhi rabbi'l-ʿālamīn ve'l ʿāḳıbati li'l-muṭṭaḳīn ve'ṣ-ṣalātu ve's-salāmu (2) ʿalā rasūlihi Muḥammad ve ālihi ve aṣḥābihi ecmāʿīn.

**Ammā baʿdu:** Ez-ḥamd-ı bī-ḥadd u s̲anā-yı (3) bī-ʿadad, ul pād-şāhġı-ki cahānnı āfrīda ḳıldı. Ve ṣalavāt (4) z̲ākırāt[49] z̲ākır pat, ul ʿarṣa-ı mavcūdāt, yaʿnī Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā (5) ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam, afḍalu'ṣ-ṣalāt ve ekmelü't-taḥiyyāt ve ular- (6) nıŋ āl u aṣḥāblarıġa hem ammā rivāyet ḳılġuçılar ve tārīḫ (7) pitügüçiler[50], andaġ rivāyet ḳılıpdurlar kim: Sulṭānu'l-ʿārifīn (8) yaʿnī Rūm pād-şāhı érdi ve Musulmānçılıḳda bar-ḳarār érdiler. (9) Kéçe ve kündüz ʿılm u ʿamelge tola saʿy bar érdi.[51] Ve ḳatıge ḳażā-yı (10) muḳaddar yetti, Dāru'l-fanādın Dāru'l-baḳāġa ıntıḳāl éttiler. Oġulları (11) yoḳ érdi, ammā bir ḳızı bar érdi. Anı[52] atasıdın keyin teḫtge[53] olturġuz- (12) dılar. Bir kün Melīke **[B 2a]** camīʿ umarā ve ʿulamālarını ve ekābir ʿamel-dārlarını[54] **[A 2a]** (1) çarlattı ve[55] ayttı ki: Meniŋ miŋ suvālım[56] bar. Her kişi-ki[57] hᵛāh (2) pād-şāh, ḫᵛāh gedā, ḫᵛāh raʿıyyat[58] bolsun suvālımġa cavāb aytsa[59], (3) men özümni ul-kişige ḳabūl ḳılay ve taḫt [u] baḫtımnı[60] aŋa bérey, dédi.[61]

(4) **Melīke**niŋ bu sözi ʿālemge[62] maşhūr boldı. Şeherdin şeherge, (5) vilāyetdin vilāyetge āvāza ketti.

**Melīke** şundaġ şarṭ (6) ḳılıpdur dép Rūm şeheridegi camīʿ dānışmandlar éşitip (7) **Melīke**ge cavāb aytamız dép camʿ bolup keldiler.

**Melīke** ayttı ki: (8) "Meniŋ suvālımġa cavāb aytur mu[63] sizler?" Dānışmandlar (9) "Cavāb ayturmız." dédiler.

---

[49] z̲ākırāt : A z̲ākır z̲ākır
[50] pitügüçiler : B yazġuçılar
[51] saʿy bar érdi : B say ḳılur érdi.
[52] atasıdın keyin : A atası
[53] Metinde تختیلاریغه biçiminde yazılıdır.
[54] ʿulamālarını ve ekābır ʿamel-dārlarını çar : B ekābırlarını
[55] çarlattı ve : B çarlatıp
[56] suvālım : A mesʾele suvālım
[57] kişi-ki : A kişi
[58] gedā ve raʿıyyat : B raʿıyya
[59] aytsa : B bérse
[60] taḫt [u] baḫtımnı : A taḫtımnı
[61] bérey dedi : B nisār ḳılay
[62] ālemge : A ālamġa
[63] aytur mu : B aytar mu

**Melīke** suvālġa maşġūl boldı. Dānışmand- (10) lar ḥayrān bolup cavāb ayta almadılar.

**Melīke** ayttı ki: "Bularnı (11) bendge salıŋlar dép néme üçün çoŋluḳ daʿvāsı ḳıla sizler ki."[64] **[A 2b]** (1) Ḥażrat-ı amīru'l-muʾmīnīn ʿalā **[B 2b]** kerem-allāhi vechehi aytıpdurlar: (2) هَلَكَ مَن لَا يَعْرِفُ قَدْرَهُ[65] yaʿnī helāk bolur. Ul (3) kişi ki tanumasa öz ḳadrını,[66] émdi sizler öz ḳadrıŋızlarnı[67] (4) tanumay kélip sizler dép.

**Melīke**niŋ ḥükmi birle üyge bend ḳıldılar, ḳayd-ḫānaġa buyrudı.[68] (5) Su berdiler, nān bermediler. On kündin keyin bularnı (6) öltürüŋler dép ḥükm boldı. **Melīke**niŋ umarā ve nadīmları (7) bularnı tilep alġalı yār bolup ayttılar ki: "Ey **Melīke,** bu- (8) larnı öltürseŋiz[69] şeherlerde bed-nām bolur siz.[70] Obdanraḳ[ı][71] (9) uldur ki bularnıŋ ḳul ve[72] çākerlerini alalı, özlerini (10) öltürmeyli" dép, tilep aldılar. **El-ḳıṣṣa** ḳırḳ yıl bu (11) mülk-i cahān-penāhda **Melīke** pād-şāhlıḳ ḳıldı. **[A 3a]** (1) Salṭanatıda ḫūş-ḫūyluḳı ve darvīş-nuvāz ve ʿālım[73] dost- (2) luḳı yete iḳlīmdin ötti. Ferāset-i ʿaḳlnıŋ şuʿāʿı (3) ʿālem-i melekūtda yarudı.[74] **[B 3a]** Türkistānda bir dānışmand[75] (4) bar édi, ʿAbdu'l-ālīm atlıġ. Bu āvāzanı éşitip ḳırḳ künde (5) Rūmġa kéldi. **Melīke**ge ayttılar[76] ki: "Türkistāndın bir dānışmand (6) kelipdür, atı ʿAbdu'l-alīm.[77] Aytadur ki: Men **Melīke**niŋ suvālıġa cavāb bere- (7) dür men"[78] deydür.

**Melīke** anı çarlattı ve aydı-ki[79]: "Meniŋ[80] suvālımġa cavāb (8) aytur mu séŋ?" Dānışmand aydı: "Ārī cavāb aytur men," dédi.

---

[64] ki : B -

[65] "Kendi değerini bilmeyen helak olur."

[66] helāk bolur ul kişi ki tanumasa öz ḳadrını : B her āyine helāk bolur kişi-ki tanumısa öz mıḳdārını

[67] ḳadrıŋızlarnı : A ḳadrılarıŋızını

[68] ḳayd-ḫānaġa buyrudı : A -

[69] öltürseŋiz : A öltürsek

[70] bolur siz : A bolur-mız

[71] obdanraḳı : B hūbraḳı

[72] ḳul ve : A -

[73] Metinde عاليم şeklindedir

[74] mülk-i cahān-penāhda **Melīke** pād-şāhlıḳ ḳıldı. **[3a]** (1) Salṭanatıda ḫūş-ḫūyluḳı ve dervīş-nüvāz ve ʿālım dost- (2) luḳı yete iḳlīmdin ötti. Ferāset-i ʿaḳlnıŋ şaʿāi (3) ʿālam-ı melekūtda yarudı : B ṭārikada **Melīke** pād-şāhlıḳ ḳıldı ve her yerde dervīş, fakīrlerni körse dīl-nuvāzlıḳ ḳılur érdi. Ve ālam-ı ʿulamā [ve] Dānışmandlarnı tafsa dost bolur érdi. Bu **Melīkenin** cūd u sahāvatı ve aḳl [u] kiyāseti ʿālemge maşhūr boldı.

[75] dānışmand : A dānışmandī

[76] ayttılar : B éşidürdiler

[77] kelipdür atı ʿAbdu'l-alīm : A kelipdür

[78] beredür men : B ayta men

[79] çarlattı ve aydı ki : B çarlatıp dedi ki

[80] meniŋ : B -

(9) **Melīke** aydı-ki[81]: Dırīġ günāhsız öler sén ki كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ (10) اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ[82] (11)

**Şiʿr:** Miŋ suvālım eger berseŋ cavāb
Yoḳ ése ḳanıŋ tökür nā-ṣavāb

**[A 3b]**

(1) **Beyt:** Yüzüŋniŋ ki nūrıdur şamʿ-ı tābān
Çü men parvāna-ı ul şamʿdur men
(2) Eger köysem camālıŋ şamʿıda parvāna yaŋlıġ
ʿAcab érmes ki men parvānadur men.

(3) **Melīke** suvālġa maşġūl boldı. "Sordı-ki: Ḫudāy Taʿālādın néme?" (4) Dānışmand aydı: "Ḥısāb bilmeklik."

**Melīke** aydı: "Ārī ḫūb (5) bilür men." Dānışmand aydı: "Birdin onġaça sana."

**Melīke** engüşt- (6) lerini **[B 3b]** onġaça[83] sanadı. Dānışmand aydı: "Birdin ilgeri (7) néme?" **Melīke** aydı: Birdin ilgeri hīç néme yok. Dānışmand aydı: (8) "Şundaġ ki Ḫudāy Taʿālādın özge hīç néme yok édi."

**Melīke** (9) sordı: "Ul némedür ki Ḫudāy Taʿālānı bilmeydür?" Dānışmand (10) aydı: "Özige oḫşa hīç kişi bilmeydür."

**Melīke** sordı: "Ul (11) nedür ki Ḫudāy Taʿālāda yoḳ?" Dānışmand aydı: "Bendelik ḳılmaġlıḳ **[A 4a]** (1) bir némege."

**Melīke** sordı: "Ul nedür ki miṣli ü mānendi zen ü farzandı (2) yoḳ?" Dānışmand aydı: "Ḫudāy Taʿālā."

**Melīke** sordı: "Ḫudāy Taʿālānıŋ (3) yüzi ḳaysı ṭerefge turur?" Dānışmand aydı: "Çırāġ keltürgil, (4) ḳaraŋġu hucraġa tutġıl." Çırāġ alıp keltürüp tuttılar. Ḫucra- (5) nıŋ tört ṭerefige yaruġluḳ tüşti. Dānışmand (6) sordı: "Ey **Melīke** çırāġnıŋ yüzi ḳaysı ṭerefge?"

**Melīke** (7) aydı: "Hīç ṭerefge émes ammā hucranıŋ hemesi revşenlig." (8) Dānışmand aydı: "Ḫudāy Taʿālānıŋ keremi **[B 4a]** şundaġ ʿām turur[84] (9) Ḫudāy Taʿālā yüz[i]din menzedür. Yaʿnī pāk."

**Melīke** sordı: (10) "Ḫudāy Taʿālā ʿarşda mu yā kürsīde mü?" Dānışmand aydı[85]: (11) " ʿArşda hem érmes[86] kürsīde hem érmes.[87] Ḫudāy Taʿālā lā-mekān turur."[88]

---

[81] aydı : B ayttı
[82] Kasas Sûresi 88. ayet.
[83] onġaça : B onġıça
[84] ʿām turur : A ʿām

**[A 4b]** (1) **Melīke** sordı: “Ul nédür[89] mīvedür ki behiştge oḫşa?” (2) Dānışmand aydı: “Ḫudāy Taʿālānıŋ[90] kelāmı ki anıŋdın rūḥ (3) tāze bolur.”

**Melīke** sordı: “Hemedin ilgeri Ḫudāy Taʿālā (4) némeni yarattı? ” Dānışmand aydı[91]: “Ḳāf u nūnnı yarattı.”[92]

**Melīke** (5) sordı: “Ḳaysı delīl birle?” Dānışmand aydı[93]: “Bu delīl (6) birle ki Ḳurānda[94] zikr ḳılıpdur: ” كُنْ فَيَكُوْنُ[95]

**Melīke** sordı: (7) “Anıŋdın néme ḥāṣıl bolur?” Dānışmand aydı: “Ḫudāy Taʿālā (8) özi ayttı: كُن yaʿnī bolġıl,[96] فَيَكُوْنُ pes boldı. Ve bulardur[97] (9) her néme[98] ki iki cahāndadur.”

**Melīke** sordı: “Sén ne yerdin?” Dānışmand (10) aydı[99]: “Men atamnıŋ ṣulbıdın ve anamnıŋ raḥmıdın.”

**Melīke** sordı: (11) “Ḳaysı delīl birle?” Dānışmand **[B 4b]** aydı[100]: Bu delīl birle ki Ḳurānda[101] meẕkūrdur. **[A 5a]** (1) ” يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبَ[102]

**Melīke** sordı: (2) “Ḳayan barur sén?” Dānışmand aydı[103]: “Lā-mekān barur men.” (3) **Melīke** sordı: “Néme yer sén?” Dānışmand aydı: “Ġam yer men.**”**

**Melīke** (4) sordı: “Néme ġamı[104] yer sén?” Dānışmand aydı[105]: “Āḫırat ġamı yer men.” (5) **Melīke** sordı: “Ḳayda bolur sén?” Dānışmand aydı[106]: “Gorıstān- (6) lıḳda bolur men.”[107] **Melīke** aydı[108]: “Ṣadaḳa seniŋ üstādıŋġa.”

---

[85] aydı : B ayttı
[86] ʿarşda hem érmes : B ʿarşda mu émes
[87] érmes : B émes
[88] turur : A -
[89] nédür : A nedür
[90] Ḫudāy Taʿālānıŋ : A Ḫudāynıŋ
[91] aydı : B ayttı
[92] yarattı : A -
[93] aydı : B ayttı
[94] Ḳurān : B Ḳur’ān
[95] Bakara Sûresi'nin 117. ayetinde, Nahl Sûresi'nin 40. ayetinde, Âl-i İmrân Sûresi 6., 47. ve 59. ayetlerde, En'âm Sûresi 73. ve 19. ayetlerde, Meryem Sûresi 35. ve 36. ayetlerde, Yâsin Sûresi 82. ve 40. ayetlerde Mü'min Sûresi 68. ayette geçmektedir.
[96] bolġıl : A bolġın
[97] ve bulardur : A -
[98] néme : B némerse
[99] aydı : B ayttı
[100] aydı : B ayttı
[101] Ḳurānda : B Ḳur’ānda
[102] Târık Sûresi 7. ayet.
[103] aydı: B ayttı
[104] ġamı : B ġam
[105] aydı : B -

**Melīke** (7) sordı: “Ḫudāy Taʿālā öz ḳudratı birle[109] otdın némeni yarattı?” (8) Dānışmand aydı:[110] “İki néme[111] yarattı. Dūzaḫda[112] biri érkek ve biri tişi. (9) Érkegi yılannıŋ ḳuyruḳıġa oḫşa, tişisi çayannıŋ (10) ḳuyruḳıġa oḫşa, ikilesi cüft boldı.”

**Melīke** sordı: “Ḳaysı (11) delīl birle?” Dānışmand aydı[113]: Bu delīl birle ki: “Ḳur’ānda meẕkūrdur **[A 5b]** (1) ” [114]وَالْجَلَنَ خَلَقْنَا هُ مِنْ نَارِالسَّمُوم

**Melīke** sordı: (2) “Ul nedür ki cānı yoḳ, başı bar. Dunyāda ot yeydür?” (3) Dānışmand aydı[115]: “Mūsā ʿalayhi’s-salāmnıŋ ʿaṣāları.”

**[B5a] Melīke** (4) sordı: “Ḳaysı delīl birle?” Dānışmand aydı[116]: “Vaḳtī ki Firʿavn (5) Ḥażrat-ı Mūsā ʿalayhi’s-salāmġa siḥr körsetti[117] ġālıb boldı.[118] Ḥaẕrat-ı (6) Mūsā ʿalayhi’s-salāmġa[119] ʿaṣālarını taşladılar. Cān berdi,[120] ajdar bolup,[121] (7) yügürüp yürdi. Aldığa uçraġan nerseni dem tarttı,[122] anıŋ heybetidin (8) Firʿavn ḳorḳup ḳaçtı. Yana Mūsāʿʿalayhi’s-salām[123] ḳollarığa aldılar, ʿaṣā (9) boldı.”

**Melīke** sordı: “Ul nedür ki cānsız édi, ornıdın (10) uçup ketti?” Dānışmand aydı[124]: “Ṭūr taġı édi-ki Ḫudāy Taʿālā- (11) nıŋ nūrı tecellī ḳılġanıdın ẕerre ẕerre bolup havāda uçtı.”

**Melīke [A 6a]** (1) sordı: “Āvāzı-ki bir kişidin éşitmedi, ḳaysı āvāz turur?” (2) Dānışmand aydı[125]: “Ul āvāz Tūr taġıda tecellī ḳılġan āvāz édi, (3) nūrnıŋ āvāzı[126] édi. Ḥażrat-ı Mūsā ʿalayhi’s-salāmdın (4) özge kişi éşitmedi.”

---

[106] aydı : B ayttı
[107] bolur men : A bola men
[108] aydı : B dédi
[109] öz ḳudratı birle : B -
[110] aydı : B ayttı
[111] néme : B nérse
[112] dūzaḫda : B -
[113] aydı : B ayttı
[114] Hicr Sûresi 27. Ayet.
[115] aydı : B ayttı
[116] aydı : B ayttı
[117] siḥr körsetti : A -
[118] ġālıb boldı : B -
[119] ʿalayhi’s-salāmġa : A -
[120] cān berdi : B -
[121] bolup : A boldı
[122] uçraġan nerseni dem tarttı : A her néme ki uçrasa yedi
[123] ʿalayhi’s-salām : A -
[124] aydı : B ayttı
[125] aydı : B ayttı
[126] āvāz édi. Nūrnıŋ āvāzı : B āvāz-ı nūr

**Melīke** sordı: “Ul suyı ki yerdin ve (5) āsmāndın[127] émes érdi. Ḫalḳlar ul sudın içip (6) toydılar, **[B5b]** ul-su ḳaysı su turur?”[128] Dānışmand aydı[129]: “Ḥażrat-ı Mūsā (7) Peyġāmberniŋ[130] ḳavmları su tilediler.[131] Mūsā Peyġāmber[132] ʿaṣā- (8) larını taşḳa urdılar. On iki çeşme[133] ravān boldı. Ḫalḳ- (9) lar[134] içip sīr-āb boldı.”[135]

**Melīke** sordı: “Ul sāya ki bir gürūh ḫalḳġa sāya (10) boldı. Neçük sāya boldı?[136]” Dānışmand aydı[137]: “Ḥaẓrat-ı[138] Mūsā ʿalayhi’s-salām- (11) nıŋ ḳavmlar[ı] ısıġ yaman boldı dép Mūsā ʿalayhi’s-salām[139] duʿā ḳıldılar. Ḫudāy Taʿālā **[A 6b]** (1) bir bulut paydā ḳıldılar.[140] Ul ḳavmġa sāya berdi.”

**Melīke** sordı: (2) “Néçe kişidür[141] ki ata anası yoḳ?” Dānışmand ayttı:[142] “Avval[143] Ādam ʿalayhi’s-salām[144], ikinçi[145] (3) Ḫavva, üçünçi Ismāʿīl ʿalayhi’s-salāmnıŋ ḳoçḳarları, (4) törtünçi Ṣālıḥ Peyġāmberniŋ[146] téveleri, Ḥażrat-ı ʿĪsā- (5) nıŋ ʿalayhi’s-salām[147] ataları yoḳ édi.[148] Ḥażrat-ı Şīt ʿalayhi’s-salāmnıŋ[149] anaları yoḳ.”

**Melīke** (6) yana sordı: “Ul ne ṭaʿāmdur ki dunyāda hem yoḳ āḫıratda **[B 6a]** hem (7) yoḳ?” Dānışmand aydı[150]: “Ḥażrat-ı ʿĪsā Peyġāmberniŋ[151] māiʾde- (8) leri bir gürūh kāfirler kelip Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi’s-salāmġa[152] aydılar[153] ki: ‘Yā ʿĪsā duʿā ḳılġıl. (9)

---

[127] āsmāndın : B āsmān
[128] ul-su ḳaysı su turur : A ul ḳaysı su turur
[129] aydı : B ayttı
[130] peyġāmberniŋ : B ʿalayhi’s-salāmnıŋ
[131] tilediler : A içemiz dédiler
[132] peyġāmber : B ʿalayhi’s-salām
[133] çeşme : A çeşm
[134] ḫalḳlar : B ḫalāyıḳ
[135] içip sīr-āb boldı : A içtiler
[136] boldı : A turur
[137] aydı : B ayttı
[138] ḫażrat : B -
[139] dép Mūsā ʿalayhi’s-salām : A -
[140] paydā ḳıldılar : B iberdi
[141] kişidür : A némedür
[142] Dānışmand ayttı: A -
[143] avval : B -
[144] ʿalayhi’s-salām : B ʿalayhi’s-salāmnıŋ
[145] ikinçi : B ve
[146] peyġāmberniŋ : Bʿalayhi’s-salāmnıŋ
[147] ʿalayhi’s-salām : A -
[148] édi : B -
[149] ʿalayhi’s-salāmnıŋ : A Ṣīs[t]niŋ
[150] aydı : B ayttı
[151] peyġāmberniŋ : B ʿalayhi’s-salāmnıŋ
[152] ʿalayhi’s-salāmġa : A İsāġa
[153] aydılar : B ayttılar

Ḫudāyıŋ bizge āsmāndın bışıḳ balıḳ ṭaʿāmı[154] iber- (10) sün, anı yep saŋa īmān keltüreli.' dédiler.[155] Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām[156] (11) munācāt[157] ḳıldılar. Şul zamān[158] āsmāndın bir çoŋ bışıḳ balıḳ **[A 7a]** (1) ḫūn bile[159] kelip tüşti. Kāfirler bu ṭaʿāmnı yédiler.[160] Aydılar[161] ki: (2) ''Umr[ı]mız içre[162] mundaġ leẕẕetlig ṭaʿām yemep édük.' dép (3) hemesi īmān keltürdi."

**Melīke** sordı: "Ḳaysı delīl birle? Dānışmand ayttı[163]: (4) Ḳur'ānda mezḳūrdur[164] ki اَللّٰهُمَّ اَنزِلْ عَلَيْنا مَائِدَةً مِنَ السَّمَآءِ[165] " (5)

**Melīke** sordı: "İsneyn ve isneteyn néçedür?"[166] Dānışmand (6) aydı: "On ikidür:[167] Avval zevceyn, isneyn ikinçi ve'l-arż (7) ve's-semā, üçünçi veʿl-leyl ve'n-nehār, törtünçi ve'ş-şems (8) ve'l-ḳamer, beşinçi ve'l-cennet ve'n-nār, altınçı ve'l-küfr ve'l-īmān, (9) yetinçi ve'l-ḥayāt ve'l-memāt, sekizinçi ve'l-ber ve'l-baḥr, (10) toḳuzunçı ve'l-ʿarş ve'l-kürsī, **[B 6b]** onunçı ve'l-lavḥ (11) ve'l-ḳalam, on birinçi ve'l-ʿilm ve'l-ʿamel, on ikinçi ve'l-ḥüsn ve'l-ʿışḳ.**"**

**[A 7b]** (1) **Melīke** sordı: "Namāzġa aẕān oḳımaḳ néme[168] turur?" Dānışmand aydı[169]: (2) "Beş vaḳt namāzġa, namāz-ı cumʿaġa[170] aẕān aytmaḳ sünnet-i müʾekkede (3) turur."[171]

**Melīke** sordı: "Ḳaysı delīl birle?" Dānışmand aydı[172]: "Alta[173] ṣaḥābe (4) yaʿnī Abū Zer Ġıfārī[174] ve Salmān-ı Fārıs ve Ukkāşe ve ʿAbdu'llāh (5) ibn Mesʿūd ve ebū Derdā ve ʿAlḳame Ḥażrat-ı rasūlu'llāhnı kördiler. (6) Mubārek beşereleri müteġayyır bolupdur.

---

[154] ṭaʿāmı : B -
[155] dédiler : B -
[156] ʿalayhi's-salām : A -
[157] munācāt : B duāʿ
[158] şul zamān : B -
[159] ḫūn bile : A bar-ḫūnda
[160] bu ṭaʿāmnı yédiler : B munı yep
[161] aydılar : B ayttılar
[162] ʿumr[ı]mız içre : B ʿumrımızda
[163] ayttı : A -
[164] mezḳūrdur : A mezḳūr
[165] Mâide Sûresi 114. Ayet.
[166] néçedür : B néçe turur
[167] ikidür : B iki turur
[168] néme : A ne
[169] aydı : B ayttı
[170] cumʿaġa : A cumʿage
[171] müʿekkede turur : B müʿekkededür
[172] aydı : B ayttı
[173] Metinde التى şeklinde yazılıdır.
[174] Ġıffārī : B Ġaffār

Sordılar ki: Yā rasūla'llāh (7) sebeb nédür ki bu kün beşere-i mubārekleri müteġayyır bolupdur?[175] Ḥażrat-ı rasūlu'llāh[176] (8) aydılar[177] ki: 'Namāzda[178] baʿżı ṣaḥābeler[179] camāʿatdın[180] maḥrūm[181] ḳaladur. Namāz vaḳtıda kelip ülgürüp camāʿatnı tapḳalı,[182] (9) ülgürgeli[183] bir nişāne bolġay érdi. Ḫalāyıḳ ul nişāne birle cemʿaātge kelgey édi ve camʿaāt s̲avabını tapḳay érdi, **[B 7a]** bolġay érdi.' dédiler.[184] Anda baʿżı ṣaḥābe ayttılar ki: (10) 'Nāḳūs uralı.' Rasūl ʿalayhi's-salām ayttılar ki[185]: 'Nāḳūs urmaġ- (11) lıḳ naṣārīlerniŋ[186] nişānesidür, mundaġ ḳılıp bolmas.' Baʿżı (12) ṣaḥābe ayttılar ki: 'Sātūr uralı.' Rasūl ʿalayhi's-salām aydılar: 'Bu nişāne Yahūdī turur, bu hem bolmas.' Baʿżı ṣaḥābe aydılar: 'ʿAlem uralı.' Ḥażrat-ı rasūlu'llāh aydılar: 'ʿAlem ursa aʿlām ḫaṣıl bolmas. Çunānçi ḳaraŋġu kéçe bolsa maʿlūm bolmas.' dédiler. Taŋlası ʿAbdu'llāh Ansārī kirip keldiler aydılar ki: 'Yā rasūla'llāh men kéçe tüş kördüm, iki firişte āsmāndın tüştiler. Yüzlerini ḳıblaġa ḳılıp pīrleri a̲zān oḳıdılar, pīrleri tekbīr **[B 7b]** ayttılar. Men hem örgenip aldım.' dediler. Ḥażrat-ı rasūl-ı ekrem aydılar ki: 'A̲zān aytmaḳ tüş kö[r]gen bilen s̲ābit bolmaydur, meger peyġāmberniŋ tüşi vaḥydur.' dédiler. Andın soŋ Ḥażrat-ı ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanh kirip keldiler, aydılar ki: 'Yā rasūla'llāh men kéçe bir tüş kördüm. ʿAbdu'llāh Ansārīniŋ tüşige oḫşa.' dép. Ḥażrat-ı Rasūl ālayhı's-salām buyrıdılar ki: 'Yā ʿAbdu'llāh a̲zān oḳımaḳnı örgendim dediŋiz. Men hem éşitey ki a̲zān aytıŋ.' dédiler. A̲zān oḳup tekbīr ayttı. Rasūl alayhi's-salām taṣdīḳ ḳıldılar. Yādlarıġa keldi-ki Mīʿrāc kéçesi Ḥażrat-ı Cabrāʾīl Mescid-i Āḳsāda a̲zan oḳup tekbīr aytıp édiler. **[B 8a]** Ḥażrat-ı rasūlu'llāh enbiyālarnıŋ arvāḥlarıġa imāmetlik ḳılıp iki rekʿat namāz ötep édiler. Avvalḳı reḳʿatıġa elem-terekeyf, ikinçi reʿkatıġa Li īlāfi Ḳureyş oḳup tamām ḳılıp aydılar: Namāzġa a̲zān oḳımaḳ andın ḳaldı. Andın keyin Ḥażrat-ı rasūl alayhi's-salām Ḥażrat-ı[187]

---

[175] nédür ki bu kün beşere-i mubārekleri müteġayyır bolupdur : A néme ki beşere taġayyür tafıptur
[176] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh : B rasūl sallahu alayhı ve sellem
[177] aydılar : B ayttılar
[178] namāzda : A -
[179] ṣaḥabeler : B ṣaḥabe
[180] camāʿatdın : A cemʿiyyetdin
[181] maḥrūm : A maḥrem
[182] namāz vaḳtıda kelip ülgürüp caʿmaātnı tapḳalı : A -
[183] ülgürgeli : B -
[184] ḫalāyıḳ ul nişane birle cemʿaātge kelgey édi ve camʿaāt s̲avabını tapḳay érdi, dédiler : A -
[185] ayttılar ki : B aydılar
[186] naṣārīlerniŋ : A naṣārīniŋ
[187] (12) ṣaḥābe ayttılar ki: 'Sātūr uralı.' Rasūl ʿalayhi's-salām aydılar: 'Bu nişāne Yahūdī turur, bu hem bolmas.' Baʿżı ṣaḥābe aydılar: 'ʿAlem uralı.' Ḥażrat-ı rasūlu'llāh aydılar: 'ʿAlem ursa aʿlām ḫaṣıl bolmas. Çunānçi ḳaraŋġu kéçe bolsa maʿlūm bolmas.' dédiler. Taŋlası ʿAbdu'llāh Ansārī kirip keldiler aydılar ki: 'Yā rasūla'llāh men kéçe tüş kördüm, iki firişte āsmāndın tüştiler. Yüzlerini ḳıblaġa ḳılıp pīrleri a̲zān oḳıdılar pīrleri tekbīr **[B 7b]** ayttılar. Men hem örgenip aldım.' dediler. Ḥażrat-ı rasūl-ı ekrem aydılar ki: 'A̲zān

**[A 8a]** (1) Bilālġa buyrudılar ki: “Uşbu tertīb birle[188] aẕān oḳuŋ.” (2) dép. Ḥażrat-ı Bilāl bülend-āvāz birle beş vaḳt namāzġa (3) uşbu tertīb birle aẕān oḳudılar.”[189]

**Melīke** sordı: “Néçe vaḳt (4) namāz farżdur?” Dānışmand aydı: “Beş vaḳt namāz farżdur.”[190]

(5) **Melīke** sordı: “Ḳaysı vaḳtlarda?”[191] **[B 8b]** Dānışmand aydı: “Avval vaḳt-ı (6) bāmdād, ikinçi vaḳt-ı pīşīn, üçünçi vaḳt-ı dīger, törtünçi (7) vaḳt-ı şām, beşinçi vaḳt-ı ḫuften.”

**Melīke** sordı: “Namāz-ı bāmdādnı (8) kim ötedi?” Dānışmand aydı: “Mihter Ādam ʿalayhi’s-salām dunyāġa keldiler. (9) Kéçe érdi havā ḳaraŋġu érdi. Ḥażrat-ı Ādam bu ḳaraŋġuluḳ- (10) ḳa ġam-gīn érdiler.[192] Ṣabr ḳıldılar taŋ attı érse[193] maʿlūm boldı-ki iki (11) merkeb kelgüçi ve[194] barġuçı éken anıŋ şükrānesige iki rekʿat **[A 8b]** (1) namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı dédi.”[195]

(2) **Melīke** sordı: “Namāz-ı pīşīnni kim ötedi?” Dānışmand aydı: “Ibrāhīm (3) Peyġāmberge tüşleride[196] farmān **[B 9a]** boldı-ki oġluŋ Ismāʿīlni[197] (4) ḳurbānlıḳ[198] ḳıl dép. Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber, Ismāʿīlni (5) bir yerige élttiler.[199] Ḳurbānlıḳ[200] ḳılġalı anda[201] Ḫudāy Taʿālā nıdā iberdi. (6) Ḳavluhu Taʿālā [202]وَ فَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ul[203] ḳoynı (7) ḳurbānlıḳ ḳıldılar. Munıŋ şükrānesige tört rekʿat namāz (8) ötediler. Yana bir rıvāyatda

---

aytmaḳ tüş kö[r]gen bilen s̱ābit bolmaydur, meger peyġāmberniŋ tüşi vaḥydur.’ dédiler. Andın soŋ Ḥażrat-ı ʿAlī raḍıya’llāhu ʿanh kirip keldiler, aydılar ki: ‘Yā rasūla’llāh men kéçe bir tüş kördüm. ʿAbdu’llāh Ansārīniŋ tüşige oḫşa.’ dép. Ḥażrat-ı Rasūl ālayhı’s-salām buyrıdılar ki: ‘Yā ʿAbdu’llāh aẕān oḳımaḳnı örgendim dediŋiz. Men hem éşitey ki aẕān aytıŋ.’ dédiler. Aẕān oḳup tekbīr ayttı. Rasūl alayhi’s-salām taṣdīḳ ḳıldılar. Yādlarıġa keldi-ki Mīʿrāc kéçesi Ḥażrat-ı Cabrāʾīl Mescid-i Āḳsāda aẕan oḳup tekbīr aytıp édiler. **[B 8a]** Ḥażrat-ı rasūlu’llāh enbiyālarnıŋ arvāḥlarıġa imāmetlik ḳılıp iki rekʿat namāz ötep édiler. Avvalḳı rekʿatıġa elem-terekeyf ikinçi reʿkatıġa Li īlāfi Ḳureyş oḳup tamām ḳılıp aydılar: Namāzġa aẕān oḳımaḳ andın ḳaldı. Andın keyin Ḥażrat-ı: A -

[188] birle : B -

[189] dép. Ḥażrat-ı Bılāl bülend-āvāz birle beş vaḳt namāzġa (3) uşbu tertīb birle : B bülend-āvāz birle dép Ḥażrat-ı Bilāl uşbu tertīb birle beş vaḳt namāzġa

[190] farżdur : A farż

[191] vaḳtlarda : A vaḳt

[192] érdiler : A boldılar

[193] érse : A -

[194] ve : B -

[195] dédi: A -

[196] tüşleride : B -

[197] oġlıŋ Ismāʿīlni : A Ismāʿīl oġluŋnı

[198] ḳurbānlıḳ : B ḳurbān

[199] élttiler : B elttiler.

[200] ḳurbānlıḳ : B ḳurbān

[201] anda : B -

[202] وَ فَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ Saffat Sûresi 107. Ayet. : B -

[203] ul : A bu

Ḥażrat-ı Ibrāhīmnı Nemrūd ʿalayhu'l-laʿna (9) mancınıḳ birle otḳa taşladı. Otdın ḫalāṣ bolup (10) édiler. Ḳavluhu Taʿālā (11) anıŋ şükrānesige يٰا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرَاهِيْمْ[204] bu tört rekʿat namāznı ötediler.[205] Ḫudāy Taʿālā **[A 9a]** (1) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı, dédiler."[206]

**Melīke** sordı: "Namāz-ı dīgerni (2) kim ötedi?" Dānışmand aydı: "Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmberni (3) balıḳ yuttı. Üç ḳaraŋġuluḳda ḳaldılar. Biri kéçe- (4) niŋ ḳaraŋġuluḳı, biri balıḳnıŋ ḳursaḳınıŋ ḳaraŋġu- (5) luḳı, biri daryānıŋ ḳaraŋġuluḳı. Bulardın ḫalāṣ taptılar. (6) Şükrānesige tört rekʿat namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā (7) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı."[207]

**Melīke** sordı: "Namāz-ı şāmnı (8) kim ötedi?" Dānışmand aydı: "Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salāmġa (9) ul küni-ki tersālar Ḫudānı üç dédiler. Yer ve[208] kök lerzege (10) kelip[209] Ḫudāy Taʿālāġa nāla ḳıldı ki: Ey[210] Bārā-Ḫudāyā bizge emrī[211] ḳılsaŋ. (11) Bu kāfirlerni yutsaḳ dép. Ḫudāy Taʿālā ayttılar ki[212]: 'Sizler **[B 9b]** bar-ḳarār turuŋlar. **[A 9b]** (1) Ularnıŋ cazāsını berür men.' dép.[213] Ḥażrat-ı ʿĪsā ıstıġfār (2) ḳıldılar. Öz şarmlarını saḳlap anıŋ[214] şükrānesige üç rekʿat (3) namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı. Bizge farż boldı."

(4) **Melīke** sordı: "Namāz-ı ḫuftenni kim ötedi? Sebeb néme édi?"[215] (5) Dānışmand aydı: "Mūsā ʿalayhi's-salām Medīnedin Mıṣrġa[216] barġunça (6) Ḥażrat-ı Şuʿayb Peyġāmberniŋ ḳızları Bibi Ṣafūrānı (7) aġrıḳ tuttı. Havā ḳaraŋġu boldı, yamġur yaġa başladı[217] (8) ve otlar çaḳıldı,[218] böriler ḳoylarġa çaptı.[219] Ḥażrat-ı Mūsā ʿalayhi's-salām

---

[204] يٰا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرَاهِيْمْ Enbiyâ Sûresi 69. Ayet. : B-

[205] Yana bir rıvāyatda Ḥażrat-ı Ibrāhīmnı Nemrūd ʿalayhu'l-laʿna (9) mancınıḳ birle otḳa taşladı. Otdın ḫalāṣ bolup (10) édiler. Ḳavluhu Taʿālā (11) anıŋ şükrānesige bu tört rekʿat [205]يٰا نَار كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرَاهِيْمْ namāznı ötediler: B -

[206] dédiler : A -

[207] **Melīke** sordı: "Namāz-ı dīgerni (2) kim ötedi?" Dānışmand aydı: "Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmberni (3) balıḳ yuttı. Üç ḳaraŋġuluḳda ḳaldılar. Biri kéçe- (4) niŋ ḳaraŋġuluḳı, biri balıḳnıŋ ḳursaḳınıŋ ḳaraŋġu- (5) luḳı, biri daryānıŋ ḳaraŋġuluḳı. Bulardın ḫalāṣ taptılar. (6) Şükrānesige tört rekʿat namāz ötediler. Ḫudāy Taʿālā (7) ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı : B -

[208] ve : B -

[209] kelip : B keldi

[210] ey : A -

[211] emrī : A emr

[212] Taʿālā ayttılar ki : B Taʿālādın nıdā keldi-ki

[213] cazāsını berür men dép : Aʿa ẕābnı men berey

[214] anıŋ : A -

[215] sebep néme édi : B -

[216] Mıṣrġa : B Mıṣrīġa

[217] yaġa başladı : B yaġdı

[218] çaḳıldı : B çaḳındı

(9) her çend ki[220] çaḳmaḳını[221] taşḳa urdılar, hīç ot çıḳmadı. (10) Ḥażrat-ı Mūsā çaḳmaḳ[222] birle taşnı alıp yerge urdılar.[223] (11) Ḫudāy Taʿālānıŋ farmānı **[B 10a**] birle taş çaḳmaḳ[224] sözledi ki[225]: ‘Biz **[A 10a]** (1) Ḫudāy Taʿālānıŋ buyruġıda.’[226] dép. Ḥażrat-ı Mūsā[227] ümīdni[228] munḳaṭıʿ (2) ḳılıp[229] Ṭur taġıda nūrī[230] kördiler. Gumān ḳıldılar ki otdur, dép (3) pes[231] ḳadem ḳoyup ul yerge yettiler. Otuz yüz ferseng (4) yol édi. Āvāzı[232] çıḳtı ki [233]إِنِّي أَنَا اللهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ (5) أَنَا أَلْقِ عَصَاكَ dép[234] Ḥażrat-ı Mūsā beşāret éşitip (6) yandılar, havā ṣāf boldı. Bibi Ṣafūrānı yükde koyup (7) édiler. Anıŋ şükrānesige tört rekʿat namāz öte- (8) diler. Ḫudāy Taʿālā ḳabūl ḳıldı, bizge farż boldı.”

(9) **Melīke** sordı: “Namāz-ı vitrni kim ötedi? Sebeb néme édi?”[235] Dānışmand (10) aydı: “Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu’llāh **[B 10b]** ötediler. Ḥażrat-ı Muḥammad[236] rasūlu’llāh (11) peyġāmberlerniŋ tükençisi, namāz-ı vitr[237] hem namāzlarnıŋ tükençisi. **[A 10b]** (1) Anıŋ üçün namāz-ı vitrni[238] ötediler.”

**Melīke** sordı: “Kéçe kündüz (2) néçe rekʿat namāz?” Dānışmand aydı: “Otuz iki rekʿat namāz.”

**Melīke** (3) sordı: “Néçesi farż, néçe sünnet néçesi vācıb?” Dānışmand (4) aydı: “On yete rekʿat [239] namāz farż, on iki rekʿat namāz[240] sünnet,[241] (5) üç rekʿat namāz vācıb.”

**Melīke** sordı: (6) “Bu namāznıŋ néçesi kündüzde néçesi kéçede?”[242] Dānışmand (7) aydı: “On sekiz rekʿat namāz kündüzde on tört (8) rekʿat namāz kéçede.”

---

[219] böriler ḳoylarġa çaptı : B ḳoylarġa böri çaftı
[220] ki : B -
[221] çaḳmaḳını : A çaḫmaḳnı
[222] çaḳmaḳ : A çaḫmaḳ
[223] taşnı alıp yerge urdılar : A taşnı yerge alıp urdılar, B taşnı urdılar.
[224] çaḳmaḳ : A çaḫmaḳ
[225] ki : B -
[226] buyruġıda : B farmānıda
[227] Ḥażrat-ı Mūsā : A Musā
[228] ümīdni : ümīd
[229] ḳılıp : B ḳılıp édi
[230] nūrī : B nūr
[231] pes : B -
[232] āvāzı : B āv[ā]z
[233] Kasas Sûresi 30.-32. Ayet.
[234] dép : A -
[235] sebeb néme édi : B -
[236] Muḥammad : A -
[237] vitr : B vitri
[238] vitr: B vitrini
[239] on yete rekʿat : B on yetesi
[240] namāz : B namāz -
[241] sünnet : A sünnet, namāz sünnet-i müʿekkede

**Melīke** sordı: “Nèçe rukūʿ ve néçe sucūd ve[243] néçe tekbīr (9) ve néçe tesbīḥ bar?” Dānışmand aydı: “Otuz iki rukūʿ, altmış (10) tört sucūd, iki yüz seksen sekiz tesbīh. Toḳsan (11) altası rukūʿda, yüz toḳsan ikisi sucūdda, yetmiş yete tekbīr **[A 11a]** (1) tesbīhni üç aytmaġlıḳ sünnet, üçdin (2) ziyāde aytmaġlıḳ faẓīlat.”

**Melīke** sordı: “Ḥikmet nedür ki (3) kéçegi namāznıŋ ḳırāʿatını bülend oḳuydurlar? Kündüzgi (4) namāznıŋ ḳırāʿatını āhasta oḳuydurlar?” Dānışmand aydı: (5) “Firişteler kündüzgi namāznıŋ ḳırāʾatını āhasta, kéçegi (6) namāznıŋ ḳırāʾatını bülend oḳuydurlar. Pes Ḫudāy Taʿālā (7) müʾminlerge yarlıḳadı-ki: ‘Kündüz āhasta, kéçe bülend oḳuŋlar.’ (8) Tā bu firiştelerniŋ savābıġa yetgey sizler.”

**Melīke** sordı: (9) “Beş vaḳt namāzġa aẕān ve tekbīr aytıp öteydürler. Namāz-ı (10) meyyitge néme üçün aẕān ve tekbīr aytmay öteydürler.” (11) Dānışmand aydı: “Vaḳtī farzand-ı ādam oġul tuġar yā ḳız **[A 11b]** (1) tuġar. Ḥażrat-ı Rasūlu’llāhnıŋ sünnetleriniŋ muvafaḳıyya[tı]da (2) oŋ ḳulaḳıda aẕān ayturlar, çap ḳulaḳıda tekbīr ayturlar. (3) Anıŋ üçün ilgeri aytġan aẕān ve tekbīrni ḥısāb (4) ḳılıp namāz-ı meyyitni aẕān ve tekbīr aytmay öteydürler.”

**Melīke** (5) sordı: “Özge namāzda rukūʿ ve sucūd bar, meyyit namāzıda néme (6) üçün yoḳ?” Dānışmand aydı: “Ḳıyāmat küni Ḫudāy Taʿālā (7) kāfirlarġa ḫıṭāb ḳılur ki: ‘Néme üçün mendin özgege secde (8) ḳıldıŋ.’ dép. Anıŋ üçün namāz-ı meyyitde rukūʿ ve sucū[d]nı (9) menʿ ḳıldılar. Tā müʾminlerge savāb yetgey.”

**Melīke** sordı: (10) “Teprete turġan farż ḳaysı? Dānışmand aydı: Uşaḳ ḳol- (11) larını ṭahāratda, ġuslda tepretmeklik farż turur.”

**[A 12a]** (1) **Melīke** sordı: “Daryānıŋ aṣlı némedin turur?” Dānışmand aydı: (2) “Ṭūfān-ı Nūḥ ʿalayhi’s-salāmdın turur.”

**Melīke** sordı: “Téveniŋ (3) aṣlı némedin turur?” Dānışmand aydı: “Behiştdin turur.”

**Melīke** (4) sordı: “Ḳaysı delīl birle?” Dānışmand aydı: “Ḳur’ānda meẕkūrdur ki: (5) ‘Ḳavluhu Taʿālā وَ مِنَ الْاِبْلِ اثْنَيْنِ’

**Melīke** sordı: “Uynıŋ aṣlı némedin (6) turur?” Dānışmand aydı: “Uy hem behiştdin çıḳan turur.”

(7) **Melīke** sordı: “Ḳaysı delīl birle?” Dānışmand aydı: “Ḳavluhu Taʿālā: وَ مِنَ ٱلْبَقَرِ (8) اثْنَيْنِ **Melīke** sordı: “Ḳoynıŋ aṣlı némedin?” Dānışmand (9) aydı: “Ḳoy hem behiştdin çıḳan.”

---

[242] néçesi kündüzde néçesi kéçede : B néçesi kéçede néçesi kündüzde

[243] ve : A -

**Melīke** sordı: “Ḳaysı delīl (10) birle ḳavluhu Taʿālā: [244]اثْنَيْنِ وَ مِنَ الْغَنَم

**Melīke** sordı: “Eçkü- (11) niŋ aṣlı némedin?” Dānışmand aydı: “Eçkü hem behiştdin çıḳan.”

**[A 12b]** (1) **Melīke** sordı: “Ḳaysı delīl birle? Dānışmand aydı: Ḳavluhu Taʿālā (2) مِنَ الْمَعْز وَ اثْنَيْنِ”

**Melīke** sordı: “Aṭnıŋ aṣlı némedin?” (3) Dānışmand aydı: “Yeldin turur.”

**Melīke** sordı: “Éşekniŋ (4) aṣlı némedin?” Dānışmand aydı: “Taşdın turur.”

**Melīke** sordı: (5) “Ul nedür ki ḳıyāmatġaça birisi ḳaçar yana birisi arḳa- (6) sıdın ḳoġlaşur?” Dānışmand aydı: “Biri kündüz biri (7) kéçe.”

**Melīke** sordı: “Ul ne dıraḫtdur ki on iki şāḫı (8) bar? Her şāḫıda otuz yafraġı, her yafraġınıŋ bir yüzi (9) aḳ, bir yüzi ḳara.” Dānışmand aydı: “Ul dıraḫt bir yel turur. (10) Ul on iki şāḫı on iki ay turur. Ul her şāḫı- (11) nıŋ otuz yafraġı otuz kündüz her yafraġınıŋ bir yüzi **[A 13a]** (1) aḳı kündüzī turur. Bir yüzi ḳarası[245] kéçesi[246] turur.”

(2) **Melīke** sordı: “Ul iki nemersedür[247] ki ḳıyamatġaça kéçe ve[248] kündüz (3) yürüydür, bir sāʿat tınmaydur?”[249] Dānışmand aydı: “Biri (4) ay, biri kün turur.”[250]

**Melīke** sordı: “Ul ne dıraḫtdur ki Ḫudāy Taʿālā (5) behiştde ve[251] dunyāda yarattı, ḳadr ḳıymetlik?” Dānışmand aydı: (6) “Ul dıraḫt ḫurmādur ki benī Ādam ve peyġāmberler yediler,[252] ve[253] (7) dost tuttılar.”[254]

**Melīke** sordı: “Ādam ʿalayhi’s-salāmnıŋ ḳan (8) tökgen[255] farzandınıŋ avvalḳısı ḳaysı[256] turur?”[257] Dānışmand aydı: “Hābīlni[258] Ḳābīl (9) öltürdi.”

**Melīke** sordı: “Āsmāndın peyġāmberlerge[259] néçe (10) kitāb ve néçe nāme tüşti?” Dānışmand aydı: “Yüz nāme, tört (11) kitāb tüşti.”

---

[244] Enâm Sûresi 143. Ayet.

[245] iki yüz seksen sekiz tesbīḥ … toḳsan **[11a]** (1) tesbīhni … ḳız **[11b]** (1) tuġar … farż turur. **[12a]** (1) **Melīke** sordı … çıḳan. **[12b]** (1) **Melīke** sordı … yüzi **[13a]** (1) aḳı kündüzi turur. Bir yüzi ḳarası : B -

[246] keçesi : B kéçe

[247] nemersedür: A kimdür

[248] ve : A -

[249] yürüydür, bir sāʿat tınmaydur : B tınmay yürüydür

[250] turur : A -

[251] ve : A -

[252] yediler: B yeydürler

[253] ve : A -

[254] tuttılar : B tutadurlar

[255] tökgen : A töken

[256] farzandınıŋ avvalḳısı ḳaysı : B farzandı ḳaysı

[257] turur : A -

[258] Hābīlni : B -

**Melīke** sordı: “Ḳaysı paygāmbarġa néçe nāme tüşti?” **[A 13b]** (1) Dānışmand aydı: **[B 11b]** “Üç peygāmberge.[260] Ellig nāme Şīt Peygāmberge,[261] (2) otuz nāme Idrīs Peygāmberge,[262] yigirme nāme Ibrāhīm Peygāmberge[263] (3) tüşti.”

**Melīke** sordı: “Néçe kitāb meşhūr, néçe kitāb mensūḫ?” (4) Dānışmand aydı: “Tört kitāb meşhūr, özgesi (5) mensūḫ.”[264]

**Melīke** sordı: “Meşhūr tört kitāb ḳaysı, (6) atı néme ve néçe peygāmberge[265] tüşti?” Dānışmand aydı: “Avval (7) Tevrīt, ʿIbrān tilide Mūsā ʿalayhi’s-salāmġa tüşti. (8) İkinçi İncīl, Yūnān tilide ʿ İsā ʿalayhi’s-salāmġa tüşti. (9) Üçünçi Zebūr, Suryānī[266] tilide Dāvud ʿalayhi’s-salāmġa[267] tüşti. (10) Törtünçi Furḳān, ʿArab tilide Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā (11) ṣallallāhu ʿalayhi ve-sallāmġa tüşti.”

**Melīke** sordı: “Bu[268] tört **[A 14a]** (1) kitābda néçe sūrada, néçe āyatdur?”[269] Dānışmand aydı: **[B 12a]** “Tevrīt- (2) de toḳuz miŋ sūra turur. Tört téve köterip yürür. (3) Her sūrası toḳuz miŋ āyat turur[270], her āyatınıŋ uzunluḳı (4) sūra-ı Baḳaraça bar. İncīl sekiz miŋ sūra turur. Her sūra- (5) sı sekiz yüz altmış alta āyat turur. Her āyatınıŋ (6) uzunluḳı sūra-ı Baḳaraça bar. Zebūr on miŋ sūra turur.[271] (7) Her sūrası on miŋ āyat her āyatnıŋ uzunluḳı (8) sūra-ı Baḳaraça bar turur.”[272]

**Melīke** sordı: “Furḳānnı néme üçün Furḳān (9) atadılar?” Dānışmand aydı: “Anıŋ[273] üçün ki: Her sūra āsman- (10) dın bölek bölek tüşti. Özge kitāblar[274] bir yolı tüşti. (11) Lavḥ-ı maḥfūẓdın, kürsīdin.”[275]

**Melīke** sordı: “Furḳān néçe yılda **[A 14b]** (1) tüşti?” Dānışmand **[B 12b]** aydı: “Yigirme[276] üç yılda tüşti.”

---

[259] peygāmberlerge : B paygāmbarlarġa
[260] peygāmberge : B paygāmbarġa
[261] peygāmberge : B paygāmbarġa
[262] peygāmberge :B paygāmbarġa
[263] peygāmberge : B paygāmbarġa
[264] özgesi mensūḫ : B -
[265] peygāmberge : B paygāmbarġa
[266] Suryānī : A Suryān
[267] ʿalayhi’s-salāmġa : Bʿalayhiʾsalām
[268] bu : A -
[269] āyatdur: B āyat
[270] turur : A -
[271] turur : A -
[272] turur : A -
[273] anıŋ : B anıŋ anıŋ
[274] kitāblar : B kitāb
[275] lavḥ-ı maḥfūẓdın, kürsīdin : B -
[276] yigirme : B -

**Melīke** sor- (2) dı: “Avval ḳaysı āyat tüşti? Āḫır ḳāysı āyat tüşti?” (3) Dānışmand aydı: Avval āyat: اقرا ء باسم ر بك الذى (4) خلق ve āḫır āyat: اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت (5) عليكم[277] نعمتى و رضيت لكم الا سلام دينا”

**Melīke** (6) sordı: “Ḳur’ānda néçe sūradur ve[278] her[279] sūranıŋ atı néme?” Dānışmand (7) aydı: “Avval sūra-ı Fātiḥa, ikinçi sūra-ı Baḳara, üçünçi sūra-ı Āl-i (8) ʿİmrān,[280] törtünçi sūra-ı Niṣā, beşinçi sūra-ı Māʾīde, altınçı sūra-ı (9) Enʿām, yetinçi sūra-ı Aʿrāf, sekizinçi sūra-ı [281] Enfāl, toḳuzunçı (10) sūra-ı Tevbe, onunçı sūra-ı Yūnus, on birinçi sūra-ı Hūd, (11) on ikinçi sūra-ı Yūsuf, on üçünçi sūra-ı Raʿd, on **[A 15a]** (1) törtünçi **[B 13a]** sūra-ı Ibrāhīm, on beşinçi sūra-ı Ḥicr,[282] on altınçı (2) sūra-ı Naḫl,[283] on yetinçi sūra-ı benī Isrāīl, on sekizinçi (3) sūra-ı Kehf, on toḳuzunçı sūra-ı Meryem, yigirmençi sūra-ı (4) Ṭa-ha, yigirme birinçi sūra-ı Ḥac, yigirme ikinçi sūra-ı Enbiyā[284], yigirme (5) üçünçi sūra-ı Müʾminūn, yigirme törtünçi sūra-ı Nūr, yigirme (6) beşinçi sūra-ı Furḳān, yigirme altınçı sūra-ı Şuʿarā,[285] yigirme yetinçi (7) sūra-ı Neml, yigirme sekizinçi sūra-ı Ḳaṣaṣ, yigirme toḳuzunçı (8) sūra-ı ʿAnkabūt, otuzunçı sūra-ı Rūm, otuz birinçi (9) sūra-ı Loḳmān, otuz ikinçi sūra-ı Secde, otuz üçünçi (10) sūra-ı Aḥzāb,[286] otuz **[B 13b]** törtünçi sūra-ı[287] Sebe,[288] otuz beşinçi (11) sūra-ı Fāṭr, otuz altınçı sūra-ı Yā-sīn, otuz yetinçi **[A 15b]** (1) sūra-ı Ṣāffāt, otuz sekizinçi sūra-ı Ṣad, otuz toḳuzu- (2) nçı sūra-ı Zümer, ḳırḳınçı sūra-ı Müʾmin, ḳırḳ birinçi sūra-ı (3) Ḥā-mim Secde,[289] ḳırḳ ikinçi sūra-ı Ḥā-mim-ʿayın-sin-ḳaf, ḳırḳ üçünçi (4) sūra-ı Zuḫruf, ḳırḳ törtünçi sūra-ı Duḫān, ḳırḳ beşinçi (5) sūra-ı Cāşiye,[290] ḳırḳ altınçı sūra-ı Aḥḳāf, ḳırḳ yetinçi sūra-ı (6) Muḥammad ʿalayhi’s-salām, ḳırḳ sekizinçi sūra-ı Feṭḥ, ḳırḳ toḳuzunçı (7) sūra-ı Ḥucurāt, elliginçi sūra-ı Ḳaf, ellig birinçi (8) sūra-ı va’ẕ-Ẕārıyāt, ellig ikinçi sūra-ı va’ṭ-Ṭūr, (9) ellig üçünçi sūra-ı ve’n-Necm, ellig törtünçi (10) sūra-ı Ḳamer, ellig beşinçi sūra-ı er-Raḥman, ellig altınçı

---

[277] Mâide Sûresi, 3. Ayet.
[278] ve : A -
[279] her : B -
[280] Sūra : B -
[281] Enʿām, yetinçi sūra-ı Aʿrāf, sekizinçi sūra-ı : B -
[282] Ḥicr : B Ḥucurāt
[283] Metinde نحل şeklinde yazılıdır.
[284] Enbiyā : B -
[285] Şuʿarā : B Şuʿar[ā]
[286] Aḥzāb : B Aḥzāf
[287] sūra- ı : B sūr
[288] Metinde سبا şeklinde yazılıdır.
[289] Secde : B -
[290] Cāşiye : B Cāşiye

(11) sūra-ı Vāḳıʿa[291], ellig yetinçi **[B 14a]** sūra-ı Ḥadīd, ellig sekizinçi **[A 16a]** (1) sūra-ı Mücādele, ellig toḳuzunçı sūra-ı Ḥaşr, altmışınçı (2) sūra-ı Mümteḥine, altmış birinçi sūra-ı Ṣaf,[292] altmış (3) ikinçi sūra-ı Cumʿa, altmış üçünçi sūra-ı Münāfıḳūn,[293] (4) altmış törtünçi sūra-ı Teġābun,[294] altmış beşinçi sūra-ı (5) Ṭalāḳ,[295] altmış altınçı sūra-ı Taḥrīme,[296] altmış yetinçi sūra-ı (6) Mülk,[297] altmış sekizinçi sūra-ı Nūn,[298] altmış toḳuzunçı (7) sūra-ı el-Ḥāḳḳa,[299] yetmişinçi sūra-ı Meʿāric,[300] yetmiş birinçi (8) sūra-ı Nūḥ,[301] yetmiş ikinçi sūra-ı Cin,[302] yetmiş üçünçi (9) sūra-ı Müzemmil,[303] yetmiş törtünçi sūra-ı Müdessir,[304] yetmiş (10) beşinçi sūra-ı Ḳıyāma,[305] yetmiş altınçı sūra-ı Dehr,[306] yetmiş (11) yetinçi **[B 14b]** sūra-ı Mursalāt,[307] yetmiş sekizinçi sūra-ı Nebeʾ,[308] yetmiş toḳuzunçı **[A 16b]** (1) sūra-ı Nāzıʿāt,[309] sekseninçi sūra-ı ʿAbese,[310] seksen birinçi sūra-ı (2) Küvvirat[311], seksen ikinçi sūra-ı Infıṭarat, seksen üçünçi (3) sūra-ı Muṭaffifīn, seksen törtünçi sūra-ı İnşiḳaḳ,[312] (4) seksen beşinçi sūra-ı Burūc, seksen altınçı sūra-ı (5) Ṭārıḳ,[313] seksen yetinçi sūra-ı Aʿlā, seksen sekizinçi (6) sūra-ı Ġāşiye, seksen toḳuzınçı sūra-ı Fecr, (7) toḳsanınçı sūra-ı Beled, toḳsan birinçi sūra-ı Şems, (8) Toḳsan ikinçi sūra-ı Leyl,[314] toḳsan üçünçi sūra-ı (9) Ḍuḥā, toḳsan törtünçi sūra-ı Neşraḥ, toḳsan (10) beşinçi sūra-ı Tīn,[315] toḳsan altınçı sūra-ı ʿAlaḳ, toḳsan (11) yetinçi sūra-ı Ḳadr, toḳsan sekizinçi

---

[291] Vāḳıʿa : B İẕā vāḳʿat
[292] Ṣaf : B Ṣayf
[293] Münāfıḳūn : B Teġabun
[294] Teġābun : B Ṭalāḳ
[295] Ṭalāḳ : B Taḥrīme
[296] Taḥrīme : B Mülk
[297] Mülk : B Nūn
[298] Nūn : B El-Ḥāḳ
[299] El-Ḥāḳḳa : B Meʿāric
[300] Meʿāric : B Nūḥ
[301] Nūḥ : B Cīn
[302] Cin : B Müzemmil
[303] Müzemmil : B Müdessir
[304] Müdessir : B Ṣāme
[305] Ḳıyāma : B Dehre
[306] Dehr : A Mursalāt
[307] Mursalāt : B Enbiyā
[308] Nebeʿ : B Nāzʿiāt
[309] Nāzıʿāt : B ʿ Abes
[310] ʿAbese : B Küvvirat
[311] Küvvirāt : B İnfiṭarat
[312] Metinde انشقت şeklinde yazılıdır.
[313] sūra-ı Ṭārıḳ : B sūrau'ṭ-Ṭārıḳ
[314] sūra-ı Leyl : B sūrau'l-Leyl
[315] sūra-ı Tīn : B sūrau't-Tīn

sūra-ı **[B 15A]** Beyyine, **[A 17a]** (1) toksan toḳuzunçı sūra-ı Zülzilet,[316] yüzünçi sūra-ı (2) ʿĀdiyāt, yüz birinçi sūra-ı Ḳāriʿa, yüz ikinçi sūra-ı (3) Tekāsur,[317] yüz üçünçi sūra-ı ʿAsr, yüz törtünçi sūra-ı (4) Hümeze, yüz beşinçi sūra-ı Fīl, yüz altınçı sūra-ı (5) Ḳureyş, yüz yetinçi sūra-ı Māʿūn, yüz sekizinçi sūra-ı (6) Kevser, yüz toḳuzunçı sūra-ı Kāfirūn, yüz onunçı sūra-ı (7) Naṣr, yüz on birinçi sūra-ı Tebbet, yüz on ikinçi sūra-ı (8) Iḫlāṣ, yüz on üçünçi sūra-ı Felaḳ, yüz on (9) törtünçi sūra-ı Nās."

**Melīke** sordı: "Ḳur'ānda[318] néçe āyat (10) turur? Avval[319] āyat nāzıl bolġannıŋ vechi néme?" Dānışmand (11) aydı: "Sekiz miŋ[320] tört yüz yigirme üç āyat turur. **[B 15b]** Munıŋdın[321] **[A 17b]** (1) bir[322] miŋ alta yüz āyat peyġāmberleriniŋ ḳıṣṣalarınıŋ bayānıda, (2) miŋ iki yüz āyat īmān şarṭlarınıŋ bayānıda, (3) miŋ yigirme āyat Ḫudāy-Taʿālānıŋ vaḥdāniyetiniŋ bayānıda, (4) miŋ āyat pād-şāhlarnıŋ şāʾnıda ki raʿıyyat birle (5) neçük zindegānlıḳ ḳıladurlar?[323] İki yüz āyat dārū- (6) larnıŋ[324] şaʾnıda, iki yüz āyat satmaḳ ve almaḳnıŋ[325] (7) bayānıda, yüz āyat ḫalḳlarnıŋ[326] rızḳınıŋ bayānıda, (8) yüz āyat güneh-kār bendeniŋ[327] tevbesiniŋ bayānıda, (9) yetmiş āyat ġāzīleriniŋ bayānıda[328], ellig āyat (10) ḥācīlarnıŋ bayānıda[329], alta yüz toḳsan tört (11) āyat ḫātūn almaḳnıŋ, ḫātūn ḳoymaḳnıŋ[330], zınā ḳılġannı **[A 18a]** (1) ḥad urmaḳnıŋ[331], ḳıṣāṣ ḳılmaḳnıŋ farāyiżnıŋ[332] bayānıda, (2) miŋ yüz ellig āyat tevḥīdniŋ bayānıda, üç (3) yüz altmış āyat zekātnıŋ[333] bayānıda, iki yüz āyat (4) ṣadaḳa **[B16a]** bermekniŋ bayānıda, altmış bir āyat güvāhnıŋ (5) bayānıda, yüz ellig āyat ata ananı ḫoşnūd ḳılmaḳnıŋ (6) bayānıda[334], otuz iki āyat salām ḳılmaḳnıŋ

---

316 zülzilet: B Zülzile
317 sūra-ı Tekāsur : sūrau't-Tekāsur
318 Ḳur'ānda : B Ḳur'ān
319 avval : B bu
320 sekiz miŋ : B Bu cemʿi sekiz miŋ
321 munıŋdın : A Bu cemʿdin
322 bir : B -
323 pād-şāhlarnıŋ şānıda ki raʿiyyet birle (5) neçük zindegānlıḳ ḳıladurlar : B fād-şāhlar raʿıyyatlar bayānıda
324 dārūlarnıŋ : B dārūlar
325 iki yüz āyat satmaḳ ve almaḳnıŋ : B almaḳ satmaḳnıŋ
326 ḫalḳlarnıŋ : A ḫalḳıŋ
327 güneh-kār bendeniŋ : B güneh-kārlarnıŋ
328 bayānıda : A şaʾnıda
329 bayānıda : A şaʾnıda
330 ḫātūn almaḳnıŋ, ḫātūn ḳoymaḳnıŋ : B ḫātūn almaḳ ve ḳoymaḳ
331 zınā ḳılġannı ḥad urmaḳnıŋ : A zınānıŋ
332 ḳıṣāṣ ḳılmaḳnıŋ farāyiżnıŋ : B -
333 Metinde زكوة zekūt şeklinde yazılıdır.
334 yüz ellig āyat ata ananı ḫoşnūd ḳılmaḳnıŋ (6) bayānıda : B -

bayānıda, (7) yete āyat çaġır içmekdin menʿ ḳılmaḳnıŋ[335] bayānıda, (8) iki yüz āyat roza tutmaḳnıŋ[336] bayānıda.”

**Melīke** sordı[337]: (9) “Yol yürüp Ḳur’ān oḳımaḳ revā mu yā revā émes-mü?”[338] (10) Dānışmand aydı: “İki rivāyet amīru’l-mu’minīn ʿOs̱mān (11) ibn ʿAffān ve[339] ʿAlī ibn Ebā Ṭālıb ve Bılālnıŋ ḳavlları birle[340] ṣaḥrāda **[A 18b]** (1) cengelde yürüp oḳumaḳ[341] revā turur.[342] Bāzārda yürüp (2) oḳumaḳ[343] revā érmes[344] ve[345] Mūʿāvıya ve ʿAbdu’llāh ibn Mesʿūd- (3) nıŋ ḳavlları birle[346] yürüp[347] oḳumaḳ cāyız.”

**Melīke** (4) sordı: “Ul muṣḥafı ki[348] köhne bolup oḳuġalı bolmasa (5) anı[349] néme ḳılmaḳ kerek?” Dānışmand aydı: Arıġ lattaġa yörgep **[B 16b]** (6) arıġ[350] yerde kömmek[351] kerek. Musulmānlarnı gorġa defn (7) ḳılġanġa oḫṣa.[352] Baʿzılar ḫaṭṭını yusun-dépdürler.”

(8) **Melīke** sordı: “Ḳur’ān cānı[353] ve başı ve anası ve köŋli (9) ve ḳorġanı ve ʿarşı[354] ve ḳuflı ve tācı ve çıraġı ve yārı ḳaysı (10) turur?” Dānışmand aydı: “Ḳur’ānnıŋ cānı ṭahārat ḳılıp (11) edeb birle oḳumaḳ turur. Ḳur’ānnıŋ başı ıʿtıḳād birle **[A 19a]** (1) bismi’llāḥi’r-raḥmāni’r-raḥīm dép Ḳur’ānġa şurūʿ ḳılmaġlıḳ (2) turur.[355] Ḳurānnıŋ anası Fātiḥa turur.[356] Her kişi sūra-ı Fātiḥanı (3) ıʿtıḳād birle oḳusa dunyā ve āḫıratnıŋ miḫnet[i]din ḫalāṣ (4) tapar. Ḥısābsız ve ʿaz̲absız behiştge kirer.[357] Ḳur’ān- (5) nıŋ[358]

---

[335] çaġır içmekdin menʿ ḳılmaḳnıŋ : B çaġır içmekniŋ
[336] roza tutmaḳnıŋ : B rozanıŋ
[337] sordı : B aydı
[338] yā revā émes-mü : B -
[339] ve : B -
[340] ḳavlları birle : B rıvāyatlarıda
[341] oḳumaḳ : A oḳusa
[342] turur : B -
[343] oḳumaḳ : B oḳımaḳ
[344] érmes : B érmestür
[345] ve : B -
[346] ḳavlları birle : B rıvāyatlarıda
[347] yürüp : B bir yerde
[348] ul muṣḥafı ki : Ḳurānnı
[349] anı : B -
[350] arıġ : B pāk
[351] kömmek : A defn ḳılmaḳ
[352] musulmānlarnı gorġa defn (7) ḳılġanġa oḫṣa : B -
[353] cānı : B -
[354] ʿarşı : A -
[355] Ḳur’ānnıŋ cānı ṭahārat ḳılıp (11) edep birle oḳumaḳ turur : B -
[356] turur: B -
[357] her kişi sūra-ı Fātiḥanı (3) ıʿtıḳād birle oḳusa dunyā ve āḫıratnıŋ miḫnet[i]din ḫalāṣ (4) tapar. Ḥısābsız ve ʿaz̲absız behiştge kirer : B -
[358] Ḳur’ān- (5) nıŋ : B -

ḳorġanı Ayete'l-Kürsī turur. Ḳur'ānnıŋ[359] köŋli sūra-ı (6) Yā-sīn turur.[360] Ḳurānnıŋ[361] ʿarşı sūra-ı eʿr-Raḥman turur. Ḳurān- (7) nıŋ[362] ḳuflı sūra-ı Iḫlāṣ turur. Ḳurānnıŋ[363] tācı medler (8) turur. Ḳurānnıŋ çırāġı sūra-ı Tebārek turur.[364] Ḳurānnıŋ[365] (9) yārı teşdīdler turur. ʿUlamālar ve fuḳahālar[366] buyrudılar ki[367]: (10) Her kim bu suvāldın[368] ḫabar-dār bolmasa ve bu suvāllarnı bilmese[369] ( 11) Ḳur'ān oḳımaḳ revā érmes."

**Melīke** sordı: "Ḳurān[370] néçe lek, **[A 19b]** (1) néçe miŋ ḥarf turur?"[371] Dānışmand aydı: "Üç lek otuz (2) miŋ üç yüz ḥarf birle tamām boladur.[372] Ḳur'ān elifdin tā[373] yāġaça mundaġ ḥısāb birledür kim[374]: Ḳırḳ (3) miŋ[375] toḳuz yüz toḳsan toḳuz **elif**, on **[B 17a]** beş (4) miŋ tört yüz yigirme **be**, on iki miŋ tört (5) yüz tört **te,** üç miŋ yüz beş **se,** tört (6) miŋ üç yüz yigirme iki **cim,** tört miŋ yüz otuz (7) **ḥā,** iki miŋ beş yüz beş[376] **ḫı**, beş miŋ toḳuz (8) yüz yetmiş sekiz **dal,** tört miŋ yete yüz otuz (9) toḳuz **ze,** iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta **re**, üç miŋ (10) üç yüz seksen **ẕel,** beş miŋ toḳuz yüz yetmiş alta (11) **sin,** iki miŋ yüz on beş **şın,** iki miŋ otuz yete **ṣād, [A 20a]** (1) miŋ alta yüz seksen iki[377] **ḍād,** iki miŋ otuz yete **ṭı**, (2) üç[378] yüz seksen iki **ẓı,** toḳuz miŋ iki yüz seksen (3) tört ʿ**ayn**[379]**,** miŋ iki yüz on yete **ġayın,** sekiz miŋ tört (4) yüz tört **fe,** sekiz miŋ tört yüz tört[380] (5) **ḳaf,** iki miŋ beş yüz yigirme sekiz **kef,** otuz miŋ beş yüz (6) yigirme iki **lām, [B 17b]** yigirme alta miŋ yigirme beş **mīm,** ḳırḳ beş[381] miŋ (7) yüz toḳsan **nūn,** yigirme üç miŋ beş yüz seksen alta

---

[359] Ḳur'ānnıŋ : B -
[360] turur : B -
[361] Ḳurānnıŋ : B -
[362] Ḳurānnıŋ : B -
[363] Ḳurānnıŋ : B -
[364] Ḳurānnıŋ çırāġı sūra-ı Tebārek turur : B -
[365] Ḳurānnıŋ : B -
[366] ve fuḳahālar : B -
[367] buyurdılar ki : B aytıpdurlar kim
[368] suvāldın : A suvālġa
[369] ve bu suvāllarnı bilmese : B -
[370] Ḳurān : B -
[371] turur : B dur
[372] ḥarf birle tamām boladur : A tamāmdur
[373] tā : A -
[374] mundaġ ḥısāb birledür kim : A -
[375] miŋ : B -
[376] beş : B -
[377] iki : B alta
[378] üç : B -
[379] toḳuz miŋ iki yüz seksen (3) tört ʿayn : B -
[380] tört: B -
[381] beş : B -

(8) **vāv,** on alta miŋ yetmiş **he,** tört miŋ yete yüz toḳuz (9) **lā** yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz **ye,** va'llāhu (10) ʿālem biʿṣ-ṣavāb.

**Melīke** sordı: "Néçe sūra Mekkede (11) nāzıl boldı?"[382] Dānışmand aydı: "Seksen yete sūra Mekkede **[A 20b]** (1) nāzıl boldı. Bu ṭarīḳ birle ki[383]: Avval Fātiḥa, andın keyin (2) İḳraʾ, andın keyin[384] Müdessir, andın keyin[385] Müzemmil, andın keyin[386] (3) Tebbet, andın keyin[387] Küvvirat, andın Müʾminūn, (4) andın Berʾāt, andın Zuḫruf, andın Duḫān, (5) andın Cāsiye, andın Aḥḳāf, andın Ḳaf ve'l-Ḳurān[388], (6) andın va'ṭ-Ṭārıḳ[389], andın el-Beled, andın ve'l-Ādiyāt, (7) andın el-Kevser, andın Aʿlā, andın ve'l-Leyl, andın (8) ve'l-Fecr, andın va'ḍ-Ḍuḥa, andın elemnaşraḥ, andın ve'l-aṣr[390], (9) andın el-hakīmü't- **[B 18a]** Tekāsür[391], andın Māʿūn, andın (10) Kāfirūn, andın Fīl, andın Felaḳ, andın Nās, andın (11) Iḫlāṣ, andın ʿAbes, andın Ḳadr, andın Şems, andın **[A 21a]** (1) Burūc, andın Tīn,[392] andın Ḳureyş, andın Ḳārʿia, andın Ḳıyāmat, (2) andın Hümeze, andın Mursalāt, andın Ḳamer, andın Ṣad, andın Furḳān,[393] andın (3) ʿĀrāf, andın Cin, andın Ya-sin, andın Fāṭr, andın (4) Meryem, andın Ṭa-ha, andın Nūn veʿl-Ḳalam, andın Elif-lām-mim-ṣad, andın (5) Vāḳıʿa, andın Şuʿar[ā], andın Neml, andın Ḳaṣaṣ, andın benī (6) Isrāʿīl, andın Yūnus, andın Hūd, andın Yūsuf, andın (7) Hicr, andın Enʿām, andın Ṣāffāt, andın Loḳman, andın Sebe,[394] (8) andın Zümer, andın Ḥā-mim, andın Ẕārıʿyāt, andın andın[395] (9) Ġāşiye, andın Kehf, andın Naḥl, andın Nūḥ, andın (10) Ibrāhīm, andın Enbiyā, andın **[B 18b]** Müʾmin[396] , andın elif-lām-mīm[397] tenzīl, andın (11) (andın) Ṭūr, andın (andın)

---

[382] boldı : B bolġan
[383] ki : B kim
[384] keyin : B -
[385] keyin : B -
[386] keyin : B -
[387] keyin : B -
[388] ve'l-Ḳurān : B -
[389] va'ṭ-Ṭārıḳ : B Ṭarūk
[390] ve'l-aṣr : B aṣr
[391] el-hakümü't-Tekāsür : B Tekāsür

[392] Tīn : B ve't-Tīn

[393] andın Furḳān : A -
[394] Metinde سبا şeklinde yazılıdır.
[395] andın : B -
[396] Müʾmin : B Müʾminūn
[397] elif-lām-mīm : B -

Mülk, andın El-Ḥāḳḳa, andın Meʿāric,**[A 21b]** (1) andın Nebeʾ, andın Nāziʿāt, andın Infıṭār,[398] andın (2) Rūm, andın ʿAnkabūt, andın Muṭaffifīn, andın (3) İnşaḳḳat."[399]

**Melīke** sordı: "Medīnede néçe sūra nāzıl boldı?" (4) Dānışmand aydı: "Otuz sūra. Bu tarīḳ birle kim[400]: Avval Baḳara, (5) andın keyin[401] Enfāl, andın Al-i ʿİmrān, andın Mümteḥine, andın (6) Berāʿat, andın Aḥzāb, andın Nisā, andın Zülzilet, (7) andın Muḥammad, andın Raʿd, andın er-Raḥman, andın Dehr, andın (8) Ṭalāḳ, andın Beyyine, andın Ḥaşr, andın Naṣr, andın Nūr, (9) andın Ḥac, andın el-Münāfiḳūn, andın Mucādala, andın (10) Hucurāt, andın Taḥrīme, andın (andın) Cumʿa, andın Teġābün, (11) andın Feth, andın Māʾīde, andın Necm, **[B 19a]** andın Tevbe, andın **[A 22a]** (1) Ḥadīd, andın aṣ-Ṣayf."

**Melīke** sordı: "Ḳur'ānnıŋ kelimeler- (2) niŋ ʿadadı néçe?"[402] Dānışmand aydı: "Yetmiş yete[403] miŋ tört yüz (3) otuz toḳuz kelime turur."

**Melīke** sordı: "Camīʿ[404] peyġāmberler néçe turur?" (4) Dānışmand aydı: "Ādam Peyġāmberdin Muḥammad Payġāmbarġaça bir lek[405] (5) yigirme tört miŋ peyġāmber turur."[406]

**Melīke** sordı: "Heme peyġāmberler- (6) niŋ martabaları barābar mu yā tafāvutı bar mu?" Dānışmand (7) aydı: "Avval ülüʾl-ʿazm fāżılraḳ[407] ṣāḥıb-kitāb- (8) dın, ṣāhıb-kitāb fāżılraḳ mursaldın, mursal (9) fāżīlraḳ nebīdin."

**Melīke** sordı[408]: "Ūlūʿl-ġaram néçe peyġāmber, (10) atları néme?" Dānışmand aydı: "Alta peyġāmber.[409] Avval Ādam Ṣafīyu'llāh, (11) ikinçi Nūḥ Necīyu'llāh, üçünçi Ibrāhīm Ḫalīlu'llāh, törtünçi **[A 22b]** (1) Mūsā Kelīmu'llāh, beşinçi ʿĪsā Rūḥu'llāh, altınçı Muḥammad **[B19b]** Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām[410] (2) ḥabību'llāh."

---

[398] Metinde انفطرت şeklinde yazılıdır.
[399] Metinde انشقت şeklinde yazılıdır.
[400] tarīḳ birle kim : B tarīḳda ki
[401] keyin : B -
[402] kelimelerniŋ ʿadadı néçe : B ḳança kelimeleri bar turur?
[403] yete : B -
[404] camīʿ : A -
[405] Ādam Peyġāmberdin Muḥammad Payġāmbarġaça bir lek : B -
[406] turur : B olturur
[407] Metinde فاضيلراق şeklinde yazılıdır.
[408] Melīke sordı : B -
[409] alta peyġāmber : B -
[410] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam : A -

**Melīke** sordı: “Ṣāḥıb-kitāb néçe (3) peyġāmber turur?” Dānışmand aydı: “Yete peyġāmber. Avval Şīt (4) ʿalayhi’s-salām[411], ikinçi Idrīs ʿalayhi’s-salām[412], üçünçi (5) Ibrāhīm ʿalayhi’s-salām[413], törtünçi Mūsā ʿalayhi’s-salām[414], (6) beşinçi ʿĪsā ʿalayhi’s-salām[415], altınçı Dāvud ʿalayhi’s-salām[416], (7) yetinçi Muḥammad ʿalayhi’s-salām.”[417]

**Melīke** sordı: “Néçe peyġāmber mursal (8) turur?” Dānışmand aydı: “Üç miŋ üç yüz on üç (9) peyġāmber mursal, özgeleri nebī.”

**Melīke** sordı: “Mursal ḳaysı, (10) nebī ḳaysı?”[418] Dānışmand aydı: “Mursal uldur ki: Cabrāʾīl ʿalayhi’s-salām (11) vaḥy alıp kelse Ḫudāy Taʿālādın. Nebī uldur ki[419]: Uyḳuda **[A 23a]** (1) ḫabar berseler, uyġaḳıda āvāz éşitse.”

**Melīke** sordı: (2) “Bu peyġāmberlerdin néçeleri afżal?” Dānışmand aydı: “Otuz (3) peyġāmber afżāldurlar,[420] Ḫudāy Taʿālā Ḳurānda yād ḳılıpdurlar.”

**Melīke** (4) sordı: “Ḳaysı peyġāmber, atları néme?” Dānışmand aydı: Avval (5) Ādam ʿalayhi’s-salām,[421] **[B 20a]** ikinçi Şīt ʿalayhi’s-salām[422], üçünçi Nūḥ ʿalayhi’s-salām,[423] törtünçi Idrīs ʿalayhi’s-salām,[424] (6) beşinçi Dāvud ʿalayhi’s-salām,[425] altınçı Sulaymān ʿalayhi’s-salām,[426] yetinçi Yūşaʿ, sekizinçi (7) Zü’l-kifl, toḳuzunçı Yafas,[427] onunçı Eyūb, on (8) birinçi Şuʿayb, on ikinçi Mūsā, on üçünçi (9) Harūn, on törtünçi ʿĪsā, on beşinçi Ibrāhīm, (10) on altınçı Ismāʿīl, on yetinçi Isḥāḳ , on (11) sekizinçi Yaʿḳūb, on toḳuzunçı Yūsuf, yigirminçi **[A 23b]** (1) Hūd, yigirme birinçi Lūṭ, yigirme ikinçi Yūnus, yigirme üçünçi (2) Zekeriyā, yigirme törtünçi Yaḥyā, yigirme beşinçi Ermiyā, yigirme (3) altınçı Ṣālıḥ, yigirme yetinçi Loḳmān, yigirme sekizinçi (4) Ḫıżr, yigirme toḳuzunçı

---

411 ʿalayhi’s-salām : B -
412 ʿalayhi’s-salām : B peyġāmber
413 ʿalayhi’s-salām : B peyġāmber
414 ʿalayhi’s-salām : B peyġāmber
415 ʿalayhi’s-salām : B peyġāmber
416 ʿalayhi’s-salām : B peyġāmber
417 ʿalayhi’s-salām : B Muṣṭafā ṣalla’llāhu ʿalayhi ve-sallam
418 nebī ḳaysı : B -
419 Cabrāʾīl ʿalayhi’s-salām vaḥy alıp kelse Ḫudāy Taʿālādın. Nebī uldur ki : B -
420 durlar : A ki
421 ʿalayhi’s-salām : A -
422 ʿalayhi’s-salām : A-
423 ʿalayhi’s-salām : A -
424 ʿalayhi’s-salām : A -
425 ʿalayhi’s-salām : A -
426 ʿalayhi’s-salām : A -
427 Metinde شفس şeklinde yazılıdır.

Ilyās, otuzunçı Ẕūlḳarneyn, (5) otuz birinçi **[B 20b]** Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām.[428]."

**Melīke** sordı: "Ḥażrat-ı (6) Rasūl-ı ekrem ʿumrları içre[429] néçe patman[430] aşlıḳ[431] yep- (7) dürler?"[432] "Dānışmand aydı: "Yete patman[433] aşlıḳ ṣarf bolupdur. (8) Ularnıŋ ḳursaḳlarını[434] Ḫudāy Taʿālā öz niʿmetige (9) çaḳ[435] ḳılıp édi."

**Melīke** sordı: "Heme peyġāmberlerdin ḳaysıları efżaldur?"[436] (10) Dānışmand aydı: "Heme peyġāmberlerdin[437] Ḥażrat-ı Muḥammad ʿalayhi's-salām[438] efżaldurlar.[439] Her kim bu peyġāmber- (11) lerge münkir bolsa kāfir bolur naʿuẕu-bi'l-lāh."[440]

**Melīke** ayttı[441]: "Ṣadaḳa séniŋ üstādıŋġa."

**[A 24a]** (1) **Melīke** sordı[442]: "Ṣofīlıḳ kimdin ḳaldı?" Dānışmand aydı[443]: (2) "Ādam Peyġāmberdin ḳaldı."

**Melīke** sordı: "Zāhıdlıḳ kimdin (3) ḳaldı?" Dānışmand aydı[444]: "ʿĪsā Peyġāmberdin ḳaldı."

(4) **Melīke** sordı[445]: ʿĀbıdlıḳ kimdin ḳaldı? Dānışmand (5) aydı: "Idrīs Peyġāmberdin ḳaldı."

**Melīke** sordı: "Şākır- (6) lıḳ kimdin ḳaldı?" Dānışmand aydı: "Nūḥ Peyġāmberdin (7) ḳaldı."

**Melīke** sordı: "Zākırlıḳ kimdin ḳaldı?" Dānışmand (8) aydı: "Zekeriyā Peyġāmberdin ḳaldı."

**Melīke** sordı[446]: "Ṣābır- **[B 21a]** lıḳ (9) kimdin ḳaldı?" Dānışmand aydı[447]: Eyūb Peyġāmberdin (10) ḳaldı."[448]

---

[428] Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam : A ʿalayhi's-salām
[429] içre : B içide
[430] patman : B ḳança
[431] aşlıḳ : B ḫūrāk
[432] yepdürler : B yeydürler
[433] patman : B fatman
[434] ḳursaḳlarını : B açıġlarıge
[435] çaḳ : B ḳor
[436] heme peyġāmberlerdin ḳaysıları efżaldur : A ḳaysı peyġāmber hémedin efżal
[437] heme peyġāmberlerdin : A -
[438] ʿalayhi's-salām : A -
[439] turlar : A -
[440] naʿuẕu-bi'l-lāh : A -
[441] ayttı : B sordı
[442] Melīke sordı : B -
[443] Dānişmend aydı : B -
[444] Dānışmand aydı : B -
[445] Melīke sordı : B -

**Melīke** sordı: "ʿĀlımlıḳ[449] kimdin [ḳaldı?]" Dānışmand aydı[450]: "Ḫıżr ʿalayhi's-salām."[451]

(11) **Melīke** sordı[452] : "ʿĀrif kim?"[453] Dānışmand aydı[454]: "Ḥażrat-ı Muḥammad ʿalayhi's-salām."[455]

**[A 24b]**(1) **Melīke** sordı: "Ḥavvā raḍıya'llāhu ʿan-hadın[456] yigirme peyġāmber ḳaysı ayda (2) ve ḳaysı künde tavallud boldılar?[457] ʿUmrları néçe yıl ḳaysı (3) ayda ve ḳaysı künde fevt boldılar?" Dānışmand (4) aydı: "Avval Ādam ʿalayhi's-salām, muḥarram ayınıŋ onı (5) āẕīne küni çaşt vaḳtıda badanlarıġa[458] cān kirdi, (6) tirildiler. Muḥarramnıŋ on birinçi küni heme firişte- (7) ler secde ḳıldılar. Ḥażrat-ı Ḥavvā, Muḥarram ayınıŋ[459] on (8) ikisi şanba küni Ādam Peyġāmberniŋ[460] çap yanlarıdın (9) paydā[461] boldı. Ādam Peyġāmberniŋ toḳuz yüz altmış (10) yıl on bir kün ʿumr kördiler[462], aġrıp[463] rabīu'l-avval ayınıŋ on (11) beşi āẕīne küni çaşt vaḳtıda ʿālemdin naḳl ḳıldılar. **[A 25a]** (1) Ḥażrat-ı **[B 21b**] Ḥavvānıŋ ʿumrları toḳuz yüz altmış bir yıl, (2) on kün aġrıp[464] ʿumrları tükendi.[465] Rabīu'l-avval ayıŋın yetesi, (3) āẕīne kéçesi[466] ʿālemdin[467] naḳl ḳıldılar. İkinçi[468] Şīt ʿalayhi's-salām Ādam Peyġāmberdindürler.[469] Ādam Peyġāmber[470] néçe kün[471] nuṭfalarını şīşege alıp ḳoydılar? (4) Ādam Peyġāmberniŋ nuṭfalarını şīşege alıp (5)

---

[446] Melīke sordı : B -
[447] kimdin ḳaldı? Dānışmand aydı : B -
[448] ḳaldı : B -
[449] Metinde عاليم ʿālīm şeklinde yazılıdır.
[450] Dānışmand aydı : B -
[451] ʿalayhi's-salām : B peyġāmberdin
[452] Melīke sordı : B -
[453] ʿarīf kim : B -
[454] Dānışmand aydı : B -
[455] ʿalayhi's-salām : B Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam
[456] -dın : A -
[457] tavallud boldılar : B vucūdlarıġa keldiler.
[458] badanlarıġa : B bedenlerige
[459] muḥarram ayınıŋ : A muḥarramnıŋ
[460] Ādam Peyġāmberniŋ : B Ḥażrat-ı Ādamnıŋ
[461] paydā : B faydā
[462] ʿumr kördiler : A - ʿumrı
[463] aġrıp : B
[464] on kün aġrıp : B -
[465] ʿumrları tükendi : A -
[466] kéçesi : B küni
[467] ʿālemdin : A -
[468] ikinçi : B -
[469] Şīt ʿalayhi's-salām Ādam Peyġāmberdindürler : A-
[470] peyġāmber : B ʿalayhi's-salām
[471] néçe kün : A ne-çand ḳaṭra

ḳoydılar. ʿIyd ayınıŋ onı, şanba küni çaşt (6) vaḳtıda Ḥażrat-ı Ādam Peyġāmberniŋ ḥużūrlarıda ul (7) şīşeni sındurdılar.[472] Ḥudāy Taʿālānıŋ farmānı birle (8) şīşedin farzand paydā[473] boldılar. Atlarını[474] Şīt (9) ḳoydılar. Rasūl-ı zamān Ḥażrat-ı[475] Ḥavvānıŋ iki emçek- (10) lerige süt paydā boldı.[476] Şītġa emçeklerini (11) körsettiler,[477] aġızlarıġa saldılar.[478] Şīt iki ḳollarıda tutup émdiler. **[A 25b]** (1) Toḳuz yüz on iki yıl ʿumr kördiler.[479] Rabīu'l-avval ayınıŋ (2) on ikisini **[B 22a]** āẕīne kéçesi naḳl ḳıldılar. Üçünçi Idrīs (3) Peyġāmber Ḥażrat-ı Ādamnıŋ oġlı. ʿIyd-ı ḳurbān ayınıŋ[480] onı, (4) dū-şanba küni āf-tāb[481] çıḳar vaḳtıda[482] vucūdlarıġa keldiler.[483] ʿUmrları (5) tört[484] yüz ellig yıl ʿumr kördiler.[485] Muḥarram ayınıŋ onı, yek-şanba küni (6) behiştge kettiler.[486] Törtünçi Enüş[487] Peyġāmber, Şīt Peyġāmber- (7) niŋ oġlı. Muḥarram ayınıŋ onı, şanba küni vucūdlarıġa kelip.[488] (8) ʿUmrları yete yüz ellig yıl, muḥarram ayınıŋ on birinçi,[489] yek-şanba küni (9) āf-tāb çıḳar maḥalda[490] naḳl ḳıldılar. Beşinçi Nūḥ Peyġāmber, (10) Melkānnıŋ oġlı. Melkān, Ḳaylnıŋ oġlı; Ḳayl, Menū Salıḫ- (11) nıŋ oġlı; Menū Salıḫ, Ḫanūḫnıŋ oġlı; Ḫanūḫ, Idrīs Peyġāmber- **[A 26a]** (1) niŋ oġlı.[491] Ḥażrat-ı Nūḥ Peyġāmberniŋ anaları mestūre édiler. (2) Muḥarram ayı- **[B 22b]** nıŋ on ikisi, dū-şanba küni vucūdlarıġa keldiler.[492] (3) Miŋ beş yüz yıl ʿumr kördiler,[493] muḥarramnıŋ on beşi, dū-şanba (4) küni naḳl ḳıldılar. Altınçı Dāvud ʿalayhi's-salām Ḳaylnıŋ oġlı. (5) Receb ayınıŋ on ikisi se-

[472] Ḥażrat-ı Ādam Peyġāmberniŋ ḥużūrlarıda ul şīşeni sındurdılar : B şişeni Ādam Peyġāmberniŋ ḥużūrlarıda keltürüp sındurdılar.
[473] paydā : B faydā
[474] atlarını : B aṭlarını
[475] Ḥażrat : B -
[476] pāyda boldı : B kirdiler
[477] Şīstġa emceklerini körsettiler : B -
[478] aġızlarıġa saldılar : A -
[479] ʿumr kördiler : A - ʿumrları
[480] ayı : A -
[481] āf-tāb : B kün
[482] vaḳtıda : A maḥalda
[483] vucūdlarıġa keldiler: A tavallud boldılar
[484] tört : B -
[485] ʿumr kördiler : A -
[486] behiştge kettiler : B naḳl ḳıldılar
[487] Enüş : B Aḳuş
[488] vucūdlarıġa kelip: A tavallud boldılar
[489] on birinçi : B on biri
[490] āf-tāb çıḳar maḥalda : B -
[491] oġlı : A atı
[492] vucūdlarıġa keldiler : A tavallud boldılar
[493] ʿumr kördiler: A ʿumrları

şanba küni vucūdlarıġa kelip[494] (6) yüz yıl ʿumr kördiler.[495] Ẕü'l-ḥicce ayınıŋ yigirme yeteside[496] naḳl ḳıldılar. (7) Yetinçi Sulaymān Peyġāmber, Dāvud Peyġāmberniŋ oġlı. Muḥarram ayı (8) on ikisi[497] şanba küni vucūdlarıġa keldi.[498] Yüz (9) yetmiş yıl ʿumr kördiler,[499] rabīu'l-āḫır ayınıŋ başı, şanba küni naḳl (10) ḳıldılar. Sekizinçi Zekeriyā Peyġāmber. Ramażān ayınıŋ yigirme- (11) si se-şanba küni vucūdıġa keldiler.[500] Üç yüz yıl ʿumr kördiler,[501] yana[502] ramażān ayınıŋ **[A 26b]** (1) yigirme toḳuzı āẕīne küni naḳl **[B 23a]** ḳıldılar. Toḳuzunçı Ṣālıḥ (2) Peyġāmber, ʿUbaydnıŋ oġlı. ʿUbayd, Ḥārişniŋ oġlı; (3) Ḥāriş, ʿĀbır[503]nıŋ oġlı; ʿĀbır,[504] Sāmnıŋ oġlı; Sām, Nūḥ ʿalayhi's-salāmnıŋ oġlı.[505] Receb (4) ayınıŋ on beşi,[506] āẕīne küni vucūdġa keldi. (5) İki yüz altmış yıl ʿumr kördiler,[507] ḳurbān ayınıŋ beşi dū-şanba küni (6) naḳl ḳıldılar. Onunçı Yaḥyā Peyġāmber, ramażānnıŋ beşi,[508] (7) āẕīne küni vucūdıġa keldi.[509] ʿUmrları toḳsan yıl, ḳurbān (8) ayınıŋ onı dū-şanba küni naḳl ḳıldılar. On birinçi (9) Hūd Peyġāmber, Arḫams oġlı. Arḫams, Sāmnıŋ (10) oġlı; Sām, Nūḥnıŋ oġlı.[510] ʿUmrları iki yüz ellig yıl ʿumr kördiler[511], (11) muḥarram ayınıŋ beşi,[512] dū-şanba küni tavallud boldılar. ʿUmrları **[A 27a]** (1) iki yüz ellig yıl, muḥarram ayınıŋ[513] āẕīne küni naḳl ḳıldılar. (2) On ikinçi Ibrāhīm Peyġāmberniŋ ataları[514] Nūmā édi, Āzer- (3) niŋ oġlı. Āzer, Nāḫūrnın oġlı; Nāḫūr, Ṣārūḫ- (4) nıŋ oġlı; Ṣārūḫ, Rāġūnıŋ oġlı; Raġū Pālıḫnıŋ (5) oġlı; Fālıḫ, Aysarnıŋ[515] oġlı. Rabīu'l-avval ayı[516]

[494] vucūdlarıġa keldiler : A tavallud boldılar
[495] ʿumr kördiler : A ʿumrları
[496] yeteside : B -
[497] ikisi : A iki
[498] vucūdlarıġa keldiler : A tavallud boldılar
[499] ʿumr kördiler : A ʿumrları
[500] vucūdıġa keldiler : A tavallud boldılar
[501] ʿumr kördiler : Aʿumrları
[502] yana : A -
[503] ʿĀbır : B Cābır
[504] ʿĀbır : B Cābır
[505] Sām Nūḥ ʿalayhi's-salāmnıŋ oġlı : A -
[506] beşi : A beşinçi
[507] ʿumr kördiler : A ʿumrları
[508] beşi : A beşinçi
[509] vucūdġa keldi : A tavallud boldılar
[510] Arḫams oġlı Arḫams Sāmnıŋ (10) oġlı Sām Nūḥnıŋ oġlı : B -
[511] ʿumr kördiler : A -
[512] beşi : A başı
[513] ayı : B ayıda
[514] peyġāmberniŋ ataları : A peyġāmber atları
[515] Āzer Nāḫūrnın oġlı Nāḫūr Ṣārūḫ nıŋ oġlı Ṣārūḫ Rāġūnıŋ Raġū oġlı Pālıḫnıŋ oġlı Fālıḫ Aysarnıŋ oġlı : B -
[516] ayı : A -

nıŋ **[B 23b]** beşi dū-şanba (6) küni vucūdıġa keldi.[517] Yüz yıl ʿumr kördiler,[518] ẕü'l-ḥicce ayı[519]nıŋ yetesi, şanba (7) küni naḳl ḳıldılar. Arż-ı muḳaddasda ḳabrları Balḫ[520] şeheride. (8) On[521] Üçünçi Ismāʿīl Peyġāmber, Ibrāhīm Peyġāmberniŋ oġlı. (9) Rabīu'l-avval ayınıŋ on ikisi, şanba küni vucūdıġa keldi.[522] (10) Yüz tört yıl ʿumr kördi,[523] ramażān ayı[524]nıŋ onı cumʿa küni (11) naḳl ḳıldılar. On törtünçi Isḥāḳ Peyġāmber, Ibrāhīm Peyġāmber- **[A 27b]** (1) niŋ oġlı. Muḥarramnıŋ onı, dū-şanba küni vucūdıġa keldi.[525] (2) Yüz otuz tört yıl ʿumr kördiler,[526] ḳurbān ayınıŋ on (3) beşi, cumʿa küni naḳl ḳıldılar. On beşinçi Yʿaḳūb Peyġāmber, (4) Isḥāḳ Peyġāmberniŋ oġlı. Cumāda'l-avval ayı[527]nıŋ beşi[528] (5) se-şanba küni vucūdıġa keldi.[529] Yüz yigirme yıl ʿumr kördi,[530] muḥarram- (6) nıŋ onı **[B 24a]** cumʿa küni naḳl ḳıldılar. On altınçı Yūsuf (7) Peyġāmber, Yaʿḳūb Peyġāmberniŋ oġlı. Receb ayınıŋ (8) beşi āzīne küni vucūdıġa keldiler.[531] Yüz[532] altmış yıl ʿumr körüp[533] (9) muḥarram ayınıŋ on ikisi, se-şanba küni naḳl ḳıldılar. (10) On yetinçi Şuʿayb Peyġāmber ṣafar ayınıŋ onı şanba (11) küni naḳl ḳıldılar. On sekizinçi Mūsā Peyġāmber, ʿUmrānnıŋ **[A 28a]** (1) oġlı. Duʿā ayınıŋ yetesi, āzīne küni[534] tavallud boldılar. (2) ʿUmrları yüz yigirme yıl, duʿā ayınıŋ onı āzīne kéçe- (3) si naḳl ḳıldılar.[535] On toḳuzunçı ʿĪsā Peyġāmberniŋ (4) dadaları yoḳ anaları Bibi Meryem. Muḥarramnıŋ[536] onı (5) yek-şanba küni vucūdıġa keldiler.[537] ʿUmrları seksen yılġa yetip (6) édi.[538] Receb ayınıŋ yetesi panc-şanba küni āsmānġa (7) çıḳtılar, tā ḳıyāmatġaça[539] āsmānda[540]

[517] vucūdıġa keldi : A tavallud boldılar
[518] ʿumr kördiler : A ʿumrları
[519] ayı : A -
[520] Balḫ : A Necīl
[521] on : A -
[522] vucūdıġa keldi : A tavallud boldılar
[523] ʿumr kördi : A ʿumrları
[524] ayı : A -
[525] vucūdıġa keldi : A tavallud boldılar
[526] ʿumr kördiler : A ʿumrları
[527] ayı : A -
[528] beşi : A başı
[529] vucūdıġa keldi : A tavallud boldılar
[530] ʿumr kördi : A ʿumrları
[531] vucūdıġa keldi : A tavallud boldılar
[532] yüz : B -
[533] yıl ʿumr körüp : A ʿumrları
[534] küni : B kéçesi
[535] tavallud boldılar. (2) ʿumrları yüz yigirme yıl, duʿā ayınıŋ onı āzīne kéçe-(3) si naḳl ḳıldılar : B -
[536] muḥarram ayınıŋ : A -
[537] vucūdıġa keldiler : B tavallud boldılar
[538] ʿumrları seksen yılġa yetip édi : B seksen yıl ʿumr kördiler
[539] tā ḳıyāmatġaça : A -

tirigdürler.[541] Yigirminçi Ḥażrat-ı Muḥammad (8) Muṣṭafā ṣallaʿllāhu ʿalayhi ve-sallām ʿAbdu'llāhnıŋ[542] oġlı. (9) Rabīu'l-avval ayı[543]nıŋ on törti dū-şanba[544] kéçesi **[B 24b]** tün yarmıda (10) vucūdıġa keldiler.[545] Altmış üç yıl üç (11) kün on sāʿat ʿumr kördiler.[546] Rabīu'l- avval ayı[547]nıŋ on ikisi, **[A 28b]** (1) āf-tāb[548] çıḳardın ilgeri naḳl ḳıldılar."

**Melīke** sordı: "Ḥażrat-ı[549] Muḥammad (2) Muṣṭafā ṣallaʿllāhu ʿalayhi ve-sallām néçe yılda mertebege yettiler?" Dānışmand (3) aydı: "Ḳırḳ yıldın keyin vaḥy keldi[550] Ḥażrat-ı[551] Cabrāʾīl ʿalayhi's-salām (4) ḥāżır boldılar."

**Melīke** sordı: "Néçe peyġāmber bu[552] dunyāda pād-şāh- (5) lıḳ[553] ḳıldı?" Dānışmand aydı: "Tört peyġāmber. Avval Ḥażrat-ı (6) Yūsuf, ikinçi Ḥażrat-ı Sulaymān, üçünçi Ḥażrat-ı (7) Ẕu'lḳarneyn, törtünçi Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣallaʿllāhu (8) ʿalayhi ve-sallām."

**Melīke** sordı: "Maşrıḳdın maġrıbġa neçe kişi (9) pād-şāhlıḳ[554] ḳıldı?" Dānışmand aydı: "Tört kişi **[B25a]** fād-şāh boldı.[555] İkisi (10) Musulmān, ikisi kāfir.[556] Biri Ḥażrat-ı Sulayman Peyġāmber,[557] biri Ḥażrat-ı Ẕu'l-ḳarneyn.[558] (11) Kāfirlerniŋ[559] biri Şeddād, biri Nemrūd."

**Melīke** sordı: "Ul ot ki nūrı **[A 29a]** (1) tābiş ḳıladur köydürmeydür. Ḳaysı turur?"[560] Dānışmand (2) aydı: "Yed-i bayżā, Ḥażrat-ı Mūsānıŋ ḳollarıdaḳı nūr (3) tabiş ḳıladur. **Melīke** sordı: "Ul ne yerdür ki anda (4) kéçe hem bolmas kündüz hem bolmas?"

---

[540] āsmānda : B -
[541] tirigdürler : A tirig bar
[542] ʿAbdu'llāhnıŋ : B ḫᵛāce-i ʿAbdu'llāhnıŋ
[543] ayı : A -
[544] dū-şanba : B -
[545] vucūdıġa keldiler : tavallud boldılar
[546] ʿumr kördiler : A mubārek ʿumrları
[547] ayı : A -
[548] āf-tāb : B kün
[549] Ḥażrat : A -
[550] keldi : B kelgen
[551] Ḥażrat : A -
[552] bu : B -
[553] pād-şāhlıḳ : B fād-şāhlıḳ
[554] pād-şāhlıḳ : B fād-şāhlıḳ
[555] fād-şāh boldı : A -
[556] ikisi musulmān, ikisi kāfir : B İkisi kāfir, ikisi musulmān
[557] peyġāmber : A -
[558] Zu'l-ḳarneyn : B İskenderī
[559] kāfirlerniŋ : A -
[560] ḳaysı turur : B -

Dānışmand aydı: “Ul yer (5) behişt turur. Anda kéçe hem bolmas kündüz hem bolmas. (6) Revşenligi ṣubḥge oḫşa.”[561]

**Melīke** sordı: “Ul on[562] (7) némerse ki behişt ḫalḳıġa bolmas ḳaysıdur?”[563] Dānışmand (8) aydı: “Behiştde bendelik ḳılmaḳ, nıʿmat zevāl bolmaḳ, aġrımaḳ (9) ölmek, bevl ġayıṭ ḳılmaḳ, puştıda[564] nuṭfa, ḳursaḳıda[565] (10) beçe bolmaḳ bu on némerse bolmas.”[566]

**Melīke [B25b]** sordı: “Ul nedür ki (11) cānı yoḳ ḥavada muʿallaḳ turadur? Ḫalḳlar[567] anı ṭavāf ḳıladur.” **[A 29b]** (1) Dānışmand aydı: “Ul Ḥacaru’l-asvad turur.”[568]

**Melīke** sordı: “Ul (2) çümeli ki Sulaymān Payġāmbarġa[569] sözledi[570], naṣīḥatlar[571] ḳıldı, mıhmānda[r]lıḳ ḳıldı. (3) Érkek[572] mü tişi mü?”[573] Dānışmand aydı: “Ul çümeli[574] tişi érdi.”[575]

**Melīke** sordı: (4) “Ḳaysı delīl birle?”[576] Dānışmand aydı: “Ḳur’ānda meẕkūrdur[577]: يٰا اَيَّتُهاَ (5) yaʿnī māda.” [578]الّنَمْلَةُ تاى مؤنش

**Melīke** sordı: “ʿUlamā evlā mu (6) yā evliyā mu?” Dānışmand aydı: “ʿUlamā evlādur.”[579]

**Melīke** sordı[580]: “Ḳaysı (7) delīl birle?[581] ki: اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْا نَبِيَاءِ”

**Melīke** sordı: (8) “Behişt néçe turur?”[582] Dānışmand aydı: “Sekiz turur.”[583]

---

[561] **Melīke** sordı: “Ul ne yerdür ki anda (4) kéçe hem bolmas kündüz hem bolmas?” Dānışmand aydı: “Ul yer (5) behişt turur. Anda kéçe hem bolmas kündüz hem bolmas. (6) Revşenligi ṣubḥge oḫşa” : B Nüshasında yeri farklı verilmiş.
[562] on : B -
[563] dur : A -
[564] puştıda : B -
[565] ḳursaḳıda : B -
[566] bu on némerse bolmas : B -
[567] ḫalḳlar : B ḫalḳ
[568] turur : A -
[569] payġāmbar : B -
[570] sözledi : B -
[571] naṣīḥatlar : A mıhmānda[r]lıḳ
[572] érkek : B mīve érkek
[573] tişi mü : A -
[574] ul çümeli : A -
[575] érdi : A -
[576] ḳaysı delīl birle : B delil kerek
[577] meẕkūr : A kelipdür ki
[578] Neml Sûresi.
[579] dur : A -
[580] sordı : B aydı
[581] ḳaysı delīl birle : B delīl kerek
[582] turur : A -
[583] turur : A -

**Melīke** sordı: “Atı ne turur?” (9) Dānışmand aydı[584]: “Avvalḳı behiştniŋ atı[585] Dāru’s-salām, ikinçi (10) behiştniŋ atı[586] Dāru’l-ḫuld, **[B 26a]** üçünçi[587] behiştniŋ atı[588] (11) Dāru’l-ḳarār,[589] törtünçi[590] behiştniŋ atı[591] Cennetü’n-naʿīm,[592] beşinçi **[A 30a]** (1) behiştniŋ atı[593] Cennetü’l-ʿadn, altınçı[594] behiştniŋ (2) atı[595] Cennetü’l-firdevs, yetinçi[596] behiştniŋ atı[597] Cennetü’l-maʾvā, (3) sekizinçi[598] behiştniŋ atı Dāru’l-āḫırat.”

**Melīke** sordı: (4) “Sekiz behiştni ḳaysı küni yarattı?” Dānışmand aydı[599]: “Bu behiştlerni[600] āẕīne (5) küni[601] yarattılar.”[602]

**Melīke** sordı: “Bu[603] behiştlerni némedin yarattı?” (6) Dānışmand aydı: “Behişt-i[604] Daru’s-salāmnı bağlarını, arıḳ- (7) larını, gülzārlıḳlarını sarāylarını heme[605] ḳızıl yāḳūt- (8) dın yarattı.[606] Behişt-i[607] Dāru’l-ḫuldnı kümüşdin yarattı. Behişt-i[608] (9) Dāru’l-ḳarārnı kök[609] zumurruddın yarattı.[610] Behişt-i[611] Cennetü’n-naʿīmni (10) marvārīddın yarattı. Behişt-i[612] Cennetü’l-ʿadnnı lʿaldın yarattı. (11) Behişt[613]- i Cennetü’l-firdevsni […]

---

[584] Melīke sordı: Atı ne turur? Dānışmand aydı : B -
[585] avvalḳı behiştniŋ atı : B avval
[586] ikinçi (10) behiştniŋ atı : B dü hem
[587] üçünçi : B siyūm
[588] behiştniŋ atı : B -
[589] Dāru’l-ḳarār : B Cennetü’n-naʿīmā
[590] törtünçi : B çehārum
[591] behiştniŋ atı : B -
[592] Cennetü’n-nāīm : B Dāru’l-ḳarār
[593] beşinçi behiştniŋ atı : B -
[594] altınçı : B şeşim
[595] behiştniŋ atı : B -
[596] yetinçi : B heftim
[597] behiştniŋ atı :B -
[598] sekizinçi : B heştim
[599] Melīke sordı: Sekiz behiştni ḳaysı küni yarattı? Dānışmand aydı : B -
[600] bu behiştlerni : A -
[601] küni : B -
[602] -lar : A -
[603] bu : B -
[604] behişt : B -
[605] bağlarını arıḳ- (7) larını gülzārlıḳlarını sarāylarını heme : B -
[606] yarattı : B -
[607] behişt : B -
[608] behişt : B -
[609] kök : B -
[610] yarattı : B -
[611] behişt : B -
[612] behişt : B -
[613] behişt : B -

Behişt-i[614] Cennetü'l-maʾvanı **[A 30b]** (1) nūrdın yarattı. Behişt[615]-i Dāru'l-āḫıratnı altundın (2) yarattı."[616]

**Melīke** sordı: "Bu kün behişt ḳayda turur?"[617] Dānışmand (3) aydı: "Bu kün ḳıyāmatġaça behişt āfrīda bolup[618] yetinçi āsmānda (4) muʿallaḳ. Bir biriniŋ astında[619] her behiştni ḳoş ḳapuġ- (5) luḳ yarattı. Bir ḳapuġını kök zabarcaddın, **[B 26b]** bir ḳapuġını (6) zumurruddın yarattı. Her ḳapuġınıŋ[620] keŋligi[621] maşrıḳdın (7) maġrıbġaça bar.[622] Her ḳaysı[623] ḳapuġıda bu kelime pitüklüg[624] turur[625] ki[626]: (8) اَنَا لَا اُعَذِّبُ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ اِلٰه maʿnīsi ul bolur ki[627] ʿAẕāb ḳılmay me[n] (10) ul kişini ki aytıpdur. Bu kelime-i şerīfni ıʿtıḳādı (11) birle ve[628] behiştge kigürür men."

**Melīke** sordı: "Ehl-i behiştnin[629] **[A 31a]** (1) ṣaffatı ve behiştniŋ ṣaffatı ne turur?" Dānışmand (2) aydı: "Her ehl-i behiştniŋ sarāyınıŋ bir ḫıştı altun,[630] (3) bir ḫıştı kümüşdin.[631] Bir ḫıştı ḳızıl[632] laʿldın, bir ḫıştı (4) kök lāldın. Çalpuḳı[633] yıpardın obdanraḳ. Bu dunyā- (5) nıŋ yıparıdın miŋ martaba[634] uşaḳ taşları marvārīd- (6) dın kiyāhları zaʿfarāndın obdanraḳ.[635] Bu dunyānıŋ (7) zaʿfarāndın miŋ martaba[636] mīvelik dıraḫtları baʿżı- (8) sı kiçik, baʿżısı çoŋ. Eger yüz yıl aṭ yügürtse (9) ul dıraḫtnıŋ sāyasıdın çıḳmaġay.[637] (10) Dıraḫtnıŋ[638] tenesiniŋ[639] teŋi[640] altundın, teŋi[641] kümüş- (11) din.[642] Şāḫ

[614] behişt : B -
[615] behişt : B -
[616] yarattı : B -
[617] turur : A -
[618] āfrīda bolup : A -
[619] astında : B üstünde
[620] ḳapuġınıŋ : B ḳabınıŋ ḳoġınıŋ
[621] keŋligi : B arası
[622] bar : B -
[623] ḳaysı : B -
[624] pitüklük : B fitüklik
[625] turur : A -
[626] ki : B -
[627] ul bolur ki : B uldur ki
[628] ve : B -
[629] behiştniŋ : A behiştlernin
[630] bir ḫıştı altun : B -
[631] bir ḫıştı kümüşdin : B -
[632] ḳızıl : B -
[633] çalpuḳı : B çalfıḳı
[634] miŋ martaba : B -
[635] obdanraḳ : B -
[636] bu dunyānıŋ zaʿfarāndın miŋ martaba : B -
[637] eger yüz yıl aṭ yügürtse (9) ul dıraḫtnıŋ sāyasıdın çıḳmaġay : B -
[638] dıraḫtnıŋ : B -
[639] tenesiniŋ : B tenesi

[u] bergleri[643] baʿzısı ḳızıl ve[644] baʿzısı aḳ, baʿżısı **[A 31b]** (1) kök, **[B 27a]** baʿżısı yaşıl,[645] baʿżısı sarıġ,[646] reng-ā-reng.[647] Yā sadaḳları ṭāvusnıŋ ḳanatıġa oḫṣa.[648] Bergleriniŋ baʿżısı ḳızıl yāḳūt- (2) dın, baʿżısı kök yāḳūtdın, baʿżısı aḳ ve (3) sarıġ yāḳūtdın.[649] Her ḳaydaġ[650] mīvedin ḫᵛāh- (4) laġança yegen yerler, tükemes. Barıp istep yemegi yoḳ, ḳaysı mīvedin ḫᵛāhlasa aldıda ḥāżır[651] bar. Yetmiş türlüg reng ü būyıları bar turur. (5) Ehl-i behişt ul mīvedin yerler. Her dıraḫtnıŋ (6) yetmiş miŋ şāḫı bar turur. Mīveleri çeçeksiz bo- (7) lmas. Her behiştde tört arıḳ bar.[652] Bu arıḳnıŋ biri[653] (8) sütdin, biri[654] ʿaseldin, biri şarābdın, biri sudın.[655] Şarāb u şerbetleri aḳıp turadur.[656] (9) Ehl-i behiştniŋ azġınasıġa[657] yetmiş türlüg sarāy (10) berürler.[658] Her sarāyı hemesi[659] biri[660] altundın, biri[661] kümüşdin, laʿldın[662], biri yāḳut- (11) dın, biri nūrdın.[663] Her sarāynıŋ çoŋluḳı bir ayçılıḳ. Her sarāyda **[A 32a]** (1) miŋ ḥucra, her ḥucrada miŋ[664] taḫt, her taḫtta miŋ ferş[665], her ferşde[666] iki bısāṭ iki tekiye, her ferşde[667] yetmiş (2) ḥūr, her ḥūrda[668]

---

[640] teŋi : B -
[641] teŋi : B -
[642] kümüşdin: B kümüşdin, laʿl cavāhırdın
[643] şāḫ [u] bergleri : A şāḫları
[644] ve : A -
[645] baʿżısı yaşıl : A -
[646] sarıġ : B sarıḳ
[647] reng-ā-reng : A -
[648] yā sadaḳları ṭāvusnıŋ ḳanatıġa oḫṣa : A -
[649] bergleriniŋ … (3) sarıġ yāḳūtdın : B -
[650] ḳaydaġ : B ḳaysı
[651] ḫᵛāh- (4) laġança yegen yerler tükemes. Barıp istep yemegi yoḳ, ḳaysı mīvedin ḫᵛāhlasa aldıda ḥażır : A ḫᵛāhlasalar
[652] bar turur. (5) Ehl-i behişt ul mīvedin yerler. Her dıraḫtnıŋ (6) yetmiş miŋ şāḫı bar turur. Mīveleri çeçeksiz bo- (7) lmas. Her behiştde tört arıḳ bar : B -
[653] bu arıḳnıŋ biri : B -
[654] biri : B -
[655] biri şarābdın, biri sudın : B -
[656] şarāb u şerbetleri aḳıp turadur : A -
[657] azġınasıġa : B azıġınasıġa
[658] erürler : B -
[659] her sarāyı hemesi : A -
[660] biri : B -
[661] biri : B -
[662] laʿldın : A -
[663] biri nūrdın : B -
[664] miŋ : B yetmiş
[665] miŋ ferş : B -
[666] ferşde : B bısāṭ
[667] ferşde : B ḥūr
[668] ḥūrda : B ḥūrnıŋ

yetmiş[669] ḥulle, tāc-ı muraṣṣa, başlarıda[670] ḳol (3) bağlap muntaẓır müʾminlerge[671] turarlar. Tā müʾminler ḳara- (4) laġaylar. Eger bir ḥūr **[B 27b]** tırnaḳlarını uzatıp behişt- (5) din çıḳarsalar[672] maşrıḳdın maġrıbġa revşenlig (6) bolur. Eger ehl-i behişt[673] ul[674] hūrlarnıŋ hemesi[675] birle mübā- (7) şeret ḳılay dése[676] ḳılur. ʿĀcızlıḳ, malāllıḳ keltürmes,[677] her müʾminge[678] miŋ (8) érniŋ ḳuvvetini berür.”[679]

**Melīke** sordı: “Uyḳu hem kimge[680] rāḥatdur? Néme (9) üçün behiştde uyḳu yoḳ.”[681] Dānışmand aydı: “Uyḳu ölümniŋ birāderidür,[682] uyḳu aġrıḳ (10) ḳıladur[683], aġrıḳnıŋ başıdur.[684] Behiştde aġrımaḳ ve derd-ser bolmaḳ yoḳ.[685] (11) Anıŋ üçün uyḳu yoḳ[686] yana hem uyḳunı ölümniŋ ornıda **[A 32b]** (1) dépdürler. Behiştde ölmek bolmas, anıŋ üçün (2) behiştde uyḳu yoḳlamas.[687] Ḥūr ehl-i behiştniŋ (3) cüftleriniŋ[688] ṣıfatı uldur ki[689] ḫūş-ḫūy ve[690] ḫūş- (4) güftār ve ḫūş-reftār, ḳadd u ḳāmatları ḫūb (5) ve saçları ḳara ve uzun,[691] badanları aḳ, her ehl-i behiştge taʿyīn bolġay.[692] Ehl-i (6) behiştniŋ azġınasıġa[693] miŋ sarāy,[694] **[B 28a]** miŋ bāġ her bāġıda reng-ā-reng[695] miŋ (7) türlüg[696] mīvelik dıraḫt, miŋ

---

669 yetmiş : A yetmiş ḫayl
670 başlarıda : B -
671 muntaẓır müʾminlerge : B -
672 eger bir ḥūr tırnaḳlarını uzatıp behişt- (5) din çıḳarsalar : B ul ḥūrlarnıŋ birde birinin tırnaġı bu ʿālemge çıḳsa
673 ehl- i behişt : B her kim
674 ul : A -
675 hemesi : B hemesini
676 ḳılay dese : B ḳılsa
677 ʿācızlıḳ, malāllıḳ keltürmes : A -
678 müʾminge : B müʾminler
679 ḳuvvetini berür : B ḳuvveti bardur
680 kimge : B kişige
681 néme üçün behiştde uyḳu yoḳ : A Uyḳu raḥat néme (9) üçün behiştde yoḳ
682 uyḳu ölümniŋ birāderidür : A -
683 uyḳu aġrıḳ (10) ḳıladur : B -
684 aġrıḳnıŋ başıdur :A -
685 behiştde aġrımaḳ ve derd-ser bolmaḳ yoḳ : B behişt aġrıḳ, ölüm yoḳ, renc, maşaḳḳat yoḳ
686 yoḳ : B yoḳdur
687 uyḳunı ölümniŋ ornıda **[A 32b]** (1) dépdürler. Behiştde ölmek bolmas, anıŋ üçün (2) behiştde uyḳu yoḳlamas : B -
688 ḥūr ehl-i behiştniŋ (3) cüftleriniŋ : B behişt ḥalḳınıŋ ṣıfatı
689 uldur ki : A -
690 ve : B -
691 ve saçları ḳara ve uzun : B saç ve mūyları hūş-būy
692 her ehl-i behiştge taʿyīn bolġay : A -
693 ehl-i (6) behiştniŋ azġınasıġa : B -
694 miŋ sarāy : A -
695 reng-ā-reng : A -
696 türlüg : A -

arıḳ,[697] miŋ burāḳ, miŋ ayvān, (8) miŋ bostān. Her bostanıda[698] miŋ bulaḳ miŋ (9) türlüg reng-ā-reng hūş-būy[699] güller açılıp[700] miŋ türlüg cānvar[701] ḫūş-āvāz, (10) ḫūş-elḥān birle sayrarlar.[702] Behiştniŋ alvān (11) türlüg nıʿmatlarıdın ġılmānla[r] ḫᵛānlarda tutup **[A 33a]** (1) turarlar. Her ṭaʿāmdın her ḳança yeseler[703] żar ḳılmaġay,[704] bevl ve ġayıṭ (2) bolmas. Teşneliklerige miŋ kāsede tatlıġ (3) şerbet ve açıġ şerbetdin, kand ve ʿasaldın (4) tutup turarlar.[705] Ehl-i behiştlerniŋ cüftiniŋ (5) ḳaşlarıda miŋ ġılmān başlarıda tāc-ı murassaʿ (6) ve ḥulleler keyip çırāylıḳda bī-nihāyat fehm-i idrākleri (7) bī-ḥad ġāyat[706] ḳol baġlap turarlar. Her ehl-i[707] behişt- (8) niŋ çoŋluḳı otuz miŋ yılçılıḳ yol."[708]

**Melīke** sordı: (9) "Dıraḫt-ı **[B 28b]** Ṭūbānıŋ ṣıfatı ne turur?" Dānışmand aydı: (10) "Dıraḫt-ı Ṭūbānı Ḫudāy Taʿālā behiştde yaratıpdur.[709] (11) Muḥammad ʿalayhi's-salāmnıŋ[710] manzıl-gāhlarıda turur. Ṭūbā dıraḫtınıŋ[711] şāḫları altundın, şāḫları **[A 33b]** (1) havāġa çıḳıp ketipdür. Her bergleride firişte oltu- (2) rup[712] Ḫudāġa[713] ḥamd u sanā aytıpdurlar.[714] Şāḫlarınıŋ çoŋ- (3) luḳı[715] eger bu şāḫıdın bir ḳuş uçup ul (4) şāḫıġa yetgüçe ḳarıp ölgey. Velī yetmegey hīç (5) yer yoḳ ki Dıraḫt-ı Ṭūbānıŋ sāyası revşen- (6) ligi tüşmegey. Dıraḫt-ı Ṭūbā ḳaşıda iki (7) bulaḳ bardur.[716] Biri Sebīl,[717] biri Zencebīl

---

[697] arıḳ : B ayrıḳ
[698] bostānıda : B bostānda
[699] reng-ā-reng hūş-būy : A -
[700] güller açılıp : B -
[701] cānvar : A - cānvarlar
[702] ḫūş-āvāz (10) ḫūş-elḥān birle sayrarlar : A āvāz-ı ḫūş-elḥān ḳılıp turadurlar.
[703] behiştniŋ alvān (11) türlüg nıʿmatlarıdın ġılmānla[r] ḫᵛānlarda tutup **[33a]** (1) turarlar. Her ṭaʿāmdın her ḳança yeseler : B behiştniŋ nıʿmatlarıdın her ḳaysıdın her ḳança yeseler
[704] żar ḳılmaġay : A -
[705] teşneliklerige miŋ kāsede tatlıġ (3) şerbet ve açıġ şerbetdin kand ve ʿasaldın (4) tutup turarlar : B ḫünkār ḥūrlar miŋ kāsede tatlıġ şerbetler tutup turarlar.
[706] ehl-i behiştlerniŋ cüftiniŋ (5) ḳaşlarıda miŋ ġılmān başlarıda tāc-ı murassaʿ (6) ve ḥulleler keyip çırāylıḳda bī-nihāyat fehm-i idrākleri (7) bī-ḥad ġāyat : B her ḳaysı ehl-i behiştniŋ ḳaşıda miŋ ġılmānlar tāc-ı muraṣṣaʿ reng-ā-reng ḥulleler heyip ḫūş-rūy ve saçıp camālı ḫūş-ḫūy ḫūş-reftār
[707] ehl-i : A -
[708] yol : B -
[709] behişde yaratıpdur : B behişt yaratıp turur
[710] Muḥammad ʿalayhi's-salāmnıŋ : B ḥażrat-ı rasūl sallallāhu ʿalayhi's-salamnıŋ
[711] Ṭūbā dıraḫtınıŋ : A -
[712] şaḫları **[33b]** (1) havāġa çıḳıp ketipdür : B her şāḫıda her begide bir firişteler olturupdur.
[713] Ḫudāġa : B Ḫudāy Taʿālāġa
[714] aytıpdurlar : A aytur
[715] çonluḳı eger bu şāḫıdın bir ḳuş uçup ul (4) şāḫıġa yetgüçe ḳarıp ölgey velī yetmegey hīç (5) yer yoḳ ki dıraḫt-ı Ṭubanıŋ sāyası revşen- (6) ligi tüşmegey. Dıraht-ı Ṭūbā ḳaşıda : B uzunluḳı bu şāḫıdın yana bir şaḫḳa bir ḳuş uçup barġanda yeter, hīç yer yoḳ-ki sāye tüşmegen anıŋ tübide
[716] bardur : A bar
[717] sebīl : B selsebīl

ve[718] teki ḳızıl (8) yāḳūtdın giyāhları, zaʿfarāndın[719] seng-rīzeleri (9) marvārīd[d]ın[720] anda hem[721] ehl-i behişţler[722] camʿ bolup olturġaylar. (10) Her ḳaysılarıġa bir aṭ altun yürgeni birle aldılarıda[723] (11) tutup **[B 29a]** turġaylar. Bu aṭlarnıŋ revşenligi çırāġ **[A 34a]** (1) dék ve firişteler kélip[724] ayturlar[725] kim:[726] Ey müʾminler sizlerge[727] Ḫudāy (2) Taʿālā salām iberdi.[728] Bu aṭlarnı minip meniŋ mıhmāndārlıḳımġa (3) kelsün dép farmān boldı,[729] dédiler.[730] Müʾminler ul aṭġa minip havāġa çıḳaylar.[731] Barġu[n]ça havāda bir bulut paydā bolup (5) sāya ḳılıp barur.[732] Şavḳu'l-cennet dégen yerde[733] Ḫudāy Taʿālā (6) mıhmāndārlıḳ ḳılur.[734] Şarāb-ı ṭahūr[735] içerler[736], gūn-ā-gūn (7) ṭaʿāmlar yerler.[737] Ul yerde[738] Ḫudāy Taʿālā[739] camālını körsetür[740] peyġāmber- (8) ler ve[741] şehīdler ve ṣālıḥ müʾminler[742] ayturlar[743] ki:[744] (9) 'Bizge[745] Cemālu'llāhdın ziyāde nıʿmat yoḳtur.[746] Ḫudāy Taʿālānıŋ camālıdın bölek nıʿmat ve rāḥat ve farāġat kerek émes.'[747] dép. Ammā bu dunyāda (10) Ḫudāy Taʿālānıŋ dīdārıġa mest-i mustaġraḳ (11) bolup yürgen ʿāşıḳ

[718] teki : B -
[719] zafarāndın : A zafarān
[720] marvārīd[d]ın : A marvārīd, B marvārīdın
[721] anda hem : A -
[722] ehl-i behişţler : A heme behişţīler
[723] her ḳaysılarıġa bir at-altun yürgenī birle aldılarıda : B eger taḳavvumluḳ Burāk
[724] bu aṭlarnıŋ revşenligi çırāġ **[34a]** (1) dék ve firişteler kélip : B -
[725] ayturlar : B ayġaylar
[726] kim : A -
[727] sizlerge : A -
[728] iberdi : A iberdiler
[729] bu aṭlarnı minip menin mihmāndārlıḳımġa kelsün dép farmān boldı : A sizlerni mıhmāndarlıḳġa (3) kelsün dédiler
[730] dédiler : A degeyler
[731] ul aṭġa minip havāġa çıḳaylar : A taḫtlarıda olturup (4) barurlar
[732] barġu[n]ça havāda bir bulut paydā bolup (5) sāya ḳılıp barur : B başlarıġa bulut sāya berip turġay
[733] yerde : B yerge menzīlde
[734] ḳılur : B ḳılġaylar
[735] şarāb-ı ṭahūr : B şarābu'ẕ-ẕuhūr
[736] içerler : B içürler
[737] ṭaʿāmlar yerler : B leẕīẕler yep
[738] ul yerde : A -
[739] Ḫudāy Taʿālā camālını körsetür : B Ḫudāy Taʿālānıŋ camālını körerler.

[741] ve : B -
[742] ṣālıḥ müʾminler : A - sālıḥlar ve müʾminler
[743] ayturlar : A aytġaylar
[744] ki : B -
[745] bizge : A -
[746] cemālu'llāhdın ziyāde nıʿmat yoḳtur : B -
[747] Ḫudāy Taʿālānıŋ camālıdın bölek nıʿmat ve rāḥat ve farāġat kerek émes : A -

behişt ṭaʿāmını yemesler.[748] **[A 34b]** (1) Tā Ḫudāy Taʿālānıŋ camālını körmegünçe[749] peyġāmberlerdin, evliyā- (2) lardın, şühedālardın, **[B 29b]** ʿulamālardın, pārsā maẓlūmlar- (3) dın,[750] bu dunyāda aġrıḳ[751] renc[752] tartıp muṣībet-zede bolġan (4) bolsalar, ṣabr ḳılġan bolsalar bulardın bir gürūh ḫalḳını behiştge (5) kigürürler.[753] ʿAyş ʿişretge meşgūl bolurlar.”[754]

**Melīke** (6) sordı: “Kevs̲er ḳaydaġ némedür?”[755] Dānışmand aydı: “Kevs̲er (7) dégen bir uluġ[756] köldür ki Ḫudāy Taʿālā behiştde yaratıpdur.”[757] **Melīke** aydı: “Delīl kerek.” Dānışmand aydı:[758] “Behiştīler üçün çunānçi Ḫudāy Taʿālā (9) Ḳur’ānda ḫabar beripdür ki:[759] اِنَّ اَعْطَيْناكَ الْكَوثَر [760] (10) Ḥavż-ı Kevs̲erni firişteler başlarıda köterip[761] turup[762] (11) behiştīlerniŋ[763] hemesige[764] su yetgürürler.[765] Ḥavż-ı **[A 35a]** (1) Kevs̲erniŋ[766] suyı gül-ābdın ravşanrāḳ,[767] sütdin[768] (2) aḳraḳ,[769] ʿaseldin tatlıġraḳ,[770] muzdın savuḳraḳ.[771] (3) Anıŋ[772] keŋrüligi aṭ çafışıda on aylıḳ yol uzunluḳını[773] (4) Ḫudāy Taʿāladın[774] özge kişi bilmes. Çevresi **[B 30a]** ḳızıl altun- (5) dın, seng-rīzeleri marcāndın,[775] marvārīddın,[776]

---

[748] ammā bu dunyāda (10) Ḫudāy Taʿālānıŋ dīdārıġa mest-i mustaġraḳ (11) bolup yürgen ʿāṣıḳ behişt ṭaʿāmını yemesler : B behişt nıʿmatlarını yemey mest-i mustaġraḳ bolup hīç némeni hᵛāmīş ḳılmaslar

[749] Tā Ḫudāy Taʿālānıŋ camālını körmegünçe : B -

[750] peyġāmberlerdin, evliyā- (2) lardın, şühedālardın, ʿulamālardın, pārsā maẓlūmlar- (3) dın : B peyġāmber ve evliya ve şehīd ve ʿulamā ve ṣālıḥ ve farsa ḫᵛāh ér ḫᵛā[h] maẓlūm

[751] aġrıḳ : B aġrıp

[752] renc : A -

[753] muṣibet-zede bolġan (4) bolsalar ṣabr ḳılġan bolsalar bulardın bir gürūh ḫalḳını behiştge (5) kigürürler : B her ḳaydaġ balāġa ṣabrī ḳılġaylar behişt ḫandān ḫandān rāḥat ve farāġatlar

[754] bolurlar : B bolġaylar

[755] ḳaydaġ némedür : B dégen ne turur?

[756] uluġ : A-

[757] yaratıpdur : A āfrīda ḳılıpdur

[758] Melīke aydı: Delīl kerek. Dānışmand aydı : A -

[759] behiştīler üçün çunānçi Ḫudāy Taʿālā (9) Ḳurānda ḫabar beripdür ki : B -

[760] اَلْكَوثَر : B كالكوثر

[761] firişteler başlarıda köterip : B bir firişte köterip

[762] turup : A -

[763] behişt ḫalḳınıŋ : A behiştīlerniŋ

[764] hemesige : A hemelerige

[765] yetgürürler : B yetgüzüp berürler

[766] ḫavż-ı **[35a]** (1) Kevs̲erniŋ : B anıŋ

[767] ravşanrāḳ : B ravşan

[768] sütdin : A ḳardın

[769] aḳraḳ : B aḳ

[770] tatlıġraḳ : B tatlıḳ

[771] savuḳraḳ : B savuḳ

[772] anıŋ : A -

[773] aṭ cafışıda on aylıḳ yol uzunluḳını : B -

[774] Ḫudāy Taʿāladın : A Ḫudādın

[775] marcāndın : A marcān

çalpuḳı[777] kāfūrdın, zafārandın.[778] Çevreside baʿżılar[779] aytıpdurlar[780] ki: Ḥavż-ı Kevs̲er ʿarş- (7) nıŋ tübidin çıḳıp[781] Cennetü'l-firdevsge[782] aḳar, āhasta aḳar.[783] (8) Aḳışıda[784] kişini aḳıtmas ve[785] ġarḳ ḳılmas ve andaḳ[786] murġ-ı ābīler[787] ḥūş-āvāz, (9) ḫūş-elḥān[788] birle Ḥażrat-ı rasūllu'llahnıŋ[789] manḳıbatlarını[790] (10) aytur[lar].[791] Ḫażrat-ı rasūlu'llāh müʾminlerge ve (11) ʿālimlerge ki bu dunyāda aç ḳalġan bolsalar bu ḫavż-ı Kevs̲er **[A 35b]** (1) suyıdın içürürler, hergiz teşne bolmaslar.[792] Firişte- (2) ler nıdā ḳılurlar[793] ki: Ey ehl-i behişt[794] emdi[795] sizlerge ölüm aġrıḳ yoḳ[796] ve[797] bu rāḥat, farāġat-nāz (3) nıʿmatlarda zevāl (4) yoḳ.[798] Ḳorḳmaŋızlar,[799] emīn boluŋızlar ki cāvidān ḥayāt- (5) lıḳınıŋ pād-şāhlıḳı naṣīb bolur.[800] Müʾmin endīşe (6) ḳılġay ki ḳaydaġ iş ḳılmaḳ kerek dép emr-i maʿrūf (7) ve nehy-i münkerni ba-cā keltürgey. Ey **Melīke,** behiştdin ṭamaʿ (8) ḳılsaŋız Ḥaḳ Taʿālānıŋ raḥmatıdın ümīd-vār boluŋ. (9) […] Ḥaḳ Taʿālānıŋ rıżāsıda tevbe ve tażarruʿ (10) birle maşġūl bol. Behiştni Ḫudāy Taʿālādın tilegil. (11) Behişt hem aytur: Ḫudāyā meni ārzū ḳılġan bendelerge **[A 36a]** (1) naṣīb étgil, dér."[801]

---

[776] marvārıd : A -
[777] çalpuḳı : B layḳası
[778] kāfūrdın zafārandın : A kāfūr-ı zaʿfarān- (6) lar
[779] çevreside baʿżılar : B -
[780] aytıpdurlar : A ayturlar
[781] çıḳıp : A -
[782] Cennetü'l-firdevsge : B Cennātü'l-firdevsge
[783] āhasta aḳar : B -
[784] aḳışıda : A -
[785] ve : B -
[786] andaḳ : A -
[787] murġ-ı abīler : B cānvarlar
[788] ḫūş-āvāz ḫūş-elḥān : A āvāz-ı ḫūş-elḥān
[789] Ḥaz̲rat-ı rasūllu'llahnıŋ : B Ḥaz̲rat-ı rasūllu'llah ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallamnıŋ
[790] mankıbatlarını : A ṣıfatlarını
[791] aytur[lar] : A ḳılurlar B aytur
[792] Ḫażrat-ı rasūlu'llāh …bolmaslar : B -
[793] nıdā ḳılurlar : B aytur
[794] ehl-i behişt : A ehl-i behiştīler
[795] emdi : A -
[796] ölüm aġrıḳ yok : A tiriglikdür ölüm yok
[797] ve : B -
[798] bu rāḥat, farāġat-nāz nıʿmatlarda zevāl yoḳ : A ölüm yoḳ ve nıʿmatlardur zevāl yoḳ
[799] ḳorḳmaŋızlar : A ḳorḳumaŋızlar, B -
[800] emīn boluŋızlar ki cāvıdān ḥayāt- (5) lıḳınıŋ pād-şāhlıḳı naṣīb bolur : B -
[801] müʾmin endīşe (6) ḳılġay ki ḳaydaġ iş ḳılmaḳ kerek dép emr-i maʿrūf (7) ve nehy-i münkerni ba-cā keltürgey. Ey **Melīke,** behiştdin ṭamaʿ (8) ḳılsaŋız Ḥaḳ Taʿālānıŋ raḥmatıdın ümīd-vār boluŋ. (9) […] Ḥaḳ Taʿālānıŋ rıżāsıda tevbe ve tażarruʿ (10) birle maşġūl bol. Behiştni Ḫudāy Taʿālādın tilegil. (11) Behişt hem aytur: Ḫudāyā meni ārzū ḳılġan bendelerge **[A 36a]** (1) naṣīb étgil." dér : B nıʿmat şubu ḳısmı cāvīd dégeyler, müʾminler Ḫudāy Taʿālaġa şükr keltürüp z̲ikri tesbīḥġa maşġūl bolup rāḥat u farāġatlar birle olturġaylar.

**Melīke** sordı: “Ṣırāt köprük[802] neçük némerse (2) turur?”[803] **[B 30b]** Dānışmand aydı: “Ṣırāt köprük andaḳ nemersedür ki[804] yete (3) duzāḫnıŋ yüzige tartıġlıḳ heme ḫalḳ andın öter- (4) ler. Uzunluḳı yete miŋ yılçılıḳ yol turur.[805] Bir miŋ (5) yılçılıḳ yol rāst ṭerefige, bir miŋ yılçılıḳ[806] yol (6) töben ṭerefige turur. Ḳıldın yinçige ve ḳılıçdın (7) itik turur.[807] Ḫudāy Taʿālā nıdā ḳılur ki: Ey firişteler, heme īn (8) ḫalāyıḳlar ve şayṭān ve kāfir ve güneh-kār bendeler, (9) ér ve ḫātūn hemesini firişteler ḳollarıda (10) otluġ tayaḳ tutup pül-i Ṣırāṭġa haydirler. (11) Ḳoyçı ḳoynı haydigen dék. Avval şayṭān, ikinçi **[A 36b]** (1) kāfirler ḳadem ḳoyarlar. Putları kesilip, başları (2) töben bolup dūzaḫḳa yıḳılurlar. Yana bir gürūh pül-i (3) Ṣırāṭġa ḳadem ḳoyarlar, putları kesilür. Ḳolları birle (4) tutarlar, tişleri birle asılıp manda bolup dūzaḫḳa (5) tüşerler. Baʿżısı otluġ dūzaḫḳa tüşer, (6) baʿżısı çayan ve yılanlıḳ dūzaḫḳa tüşer. Baʿżı- (7) sı ḳarlıḳ ve muzluḳ dūzaḫḳa tüşer. Baʿżısı (8) ḳaraŋġuluḳ dūzaḫḳa tüşer. Baʿżısı ḳurtluġ (9) dūzaḫḳa tüşer. Peyġāmberler, ʿāṣıḳlar ve ḫācılar (10) ve ġāzīler ve şehīdler ve ṣālıḥ ér ve ḫātūnlar ot (11) çaḳnıġan-dék ötüp behiştge barurlar.”[808]

**Melīke** sordı: **[A 37a]** “(1) Dūzaḫnıŋ aḥvālı ḳaydaġ ve neçe dūzaḫ, her dūzaḫ- (2) nıŋ atı ne turur? Dūzaḫ némedin yaratıpdur ve neçe gürūh (3) dūzaḫda ḳalur?[809] Ḳaysı ʿaẕabġa giriftār bolur?” Dānışmand (4) aydı: “Muḳarrab firişteler duzaḫnıŋ[810] heybetidin titrer- (5) ler.[811] Ḫudāy Taʿālānıŋ ḳorḳunçıdın yıġlap közleri- (6) niŋ yaşı hergīz ḳurumas. Bī-çāra ādam farzandı (7) bu ḥāldın ġāfıldurlar.[812] Hemīşe[813] ġaflat birle bu dunyā-yı (8) fānīnı ötkezürler.[814] Bir küni Ḥażrat-ı rısālat-panāh (9)

---

[802] Ṣırāt köprük : A pül-i Ṣırāṭ

[803] neçük némerse (2) turur : B neçük turur

[804] Ṣırāt köprük andaḳ nemersedür ki : A pül-i Ṣırāṭ köprügidür ki

[805] pül-i Ṣırāṭ … yol turur : B yete duzaḫnıŋ töfeside heme ḫalḳ anındın ötmes ki çün çāra yoḳ uzaḳlıḳı üç miŋ yılçılıḳ yol turur.

[806] Metinde يولجيليق yolçılıḳ şeklinde yazılıdır.

[807] bir miŋ (5) yılçılıḳ yol rāst ṭerefige, bir miŋ yılçılıḳ yol (6) töben ṭerefige turur. Ḳıldın yinçige ve ḳılıçdın (7) itik turur : B Miŋ yılçılıḳ birle üstün çıḳar. Yana miŋ yılçılıḳ yol töben tüşer, ḳıldın yinçige ḳılıçdın itikdür.

[808] heme īn, … ötüp keterler.

[809] (1) Dūzaḫnıŋ aḥvālı … (3) dūzaḫda ḳalur : B dūzaḫ néçe turur? Her ḳaysınıŋ atı neme néçe ṭāyıfa dūzaḫda ḳalur ḳaysı

[810] duzaḫnıŋ : B anıŋ

[811] titrerler : B titregeyler

[812] Metindeغافيل şeklinde yazılıdır. ḳorḳunçıdın yıġlap közleri- (6) niŋ yaşı hergīz ḳurumas. Bī-çāra ādam farzandı (7) bu ḥāldın ġāfıldurlar : B ġaẕābıdın ḳorḳup faryād nale ve zārī ḳılġaylar tevbe ve ıstıġfār ḳılıp fena tilemek lāzımdur. Ādām farzandı bu dunyāda ḳıyāmatnıŋ vaḳıʿasıdın ġāfıldurlar.

[813] hemīşe : A -

[814] bu dunyā-yı (8) fānīnı ötkezürler : B dunyā işiġa maşġūldurlar, ʿumrlarını bar-bād ötkerürler.

**[B 31b]** ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām, Cabrāʾīl ʿalayhi's-salāmdın sor- (10) dılar[815] ki: Yā Cabrāʾīl, dūzaḫnıŋ aḫvālını bayān ḳılıŋ dédiler.[816] (11) Ḥażrat-ı Cabrāʾīl ayttılar ki:[817] Yā Muḥammad, avvalḳı dūzaḫnı Hāvīye **[A 37b]** (1) dérler. Otdın yaratıpdur,[818] bu dūzaḫnı ot (2) birle[819] miŋ yıl ḳızıttılar ḳızıl boldı. Yana miŋ yıl (3) ḳızıttılar, aḳ boldı. Yana miŋ yıl ḳızıttılar (4) ḳara boldı.[820] Bu dūzaḫnıŋ çonluḳı on beş miŋ (5) yılçılıḳ yol turur ve yana otdın miŋ vādī turur.[821] (6) Her vādīside[822] otdın miŋ taġ turur.[823] Yana miŋ (7) ayvān otdın turur. Her ayvānda otdın miŋ üy, (8) her üyde otdın miŋ hucra, her hucrada otdın miŋ (9) ṣandūḳ, her ṣandūḳda yüz miŋ türlüg ʿażāb (10) turur.[824] Eger bu dūzaḫdın dunyāġa[825] bir[826] teşük açılsa **[B 32a]** maşrıḳdın maġrıbġaça (11) yā[827] hīç néme ḳalmay köyer.[828] Ammā aġzı yafıġlıḳ turur bolmasa **[A 38a]** (1) müşkil édi.[829] Bu dūzaḫ ul kişilerniŋ[830] cāyıdur ki: (2) Beş vaḳt namāznı cemʿiyyet birle ötemegen, (3) ʿumrı içre secde ḳılmaġan ve şerʿīatge pütmegen (4) ve tevbesiz ölgen şirk ve küfrġa rāżī bolġan (5) ḫalḳlar, āf-tāb-perestler ve māh-tāb-perestler (6) ve sitāre-perestler bu ṭāyıfalar kirerler.[831] (7) İkinçi dūzaḫnıŋ atını[832] Naṭī dérler. Ḫudāy Taʿālā öz (8) açıġıdın[833] yaratıpdur.[834] Anıŋ[835] çonluḳı tört yüz yıl- (9) çılıḳ yol,[836] miŋ vādīsi bar.[837] Her vādīside

---

[815] bir küni Ḥażrat-ı rısālat-penāh (9) ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam Cabrāʾīl ʿalayhi's-salāmdın sor- (10) dılar : B ḥażrat-ı rasūl ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam Ḥażrat-ı Cabrāʾīlġa aydılar

[816] dédiler : A -

[817] ayttılar ki : B aydı-ki

[818] yaratıpdur : B yaratıp turur

[819] bu dūzaḫnı ot (2) birle : B -

[820] yana miŋ yıl (3) ḳızıttılar, aḳ boldı. Yana miŋ yıl ḳızıttılar (4) ḳara boldı : B Yana miŋ yıl ḳızıttılar, ḳara boldı. Yana miŋ yıl ḳızıttılar aḳ boldı

[821] yana otdın miŋ vādī turur : B hemesi otdın miŋ vadīsi bar.

[822] vādīside : B vādīsi

[823] turur : B -

[824] her ayvānda otdın … ġażab (10) turur : B Her taġda yüz miŋ üy her üyde otdın miŋ sandūḳ her ḳaysı sandūḳda yüz miŋ türlüg ʿaẕablar bar turur

[825][825] dunyāġa : A-

[826] bir : B -

[827] yā : B -

[828] köyer : B köydürür

[829] ammā aġzı yafıġlıḳ turur bolmasa **[38a]** (1) müşkil édi : B -

[830] kişilerniŋ : B tāyıfalarnıŋ

[831] beş vaḳt namāznı … ṭāyıfalar kirerler : B bī-namāzlar, roza tutmaġanlar, şarīʿat işlerini bercā keltürmegenler, tevbe ḳılmaġanlar, tevbe ḳılıp tevbesige turmaġanlar ve müşrik kāfirlerni dost tutḳanlarnıŋ cāyīdur.

[832] dūzaḫnıŋ atını : B dūzaḫnı

[833] öz açıġıdın : B ḳahr ġażabıdın

[834] yaratıpdur : B yaratıp turur

[835] anıŋ : A -

[836] yol : B yer

[837] vādīsi bar : B vādī

yetmiş (10) miŋ zehrlig yılan ve çayan. Boyunları téveniŋ (11) boynıġa oḫşa, uzunluḳı üç ḳarı. Eger kişini çaḳsa **[A38b]** (1) miŋ yılda hem aġrıġı pes bolmas.[838] Eger biri bu dunyāġa (2) **[B 32b]** kelse anıŋ zehriniŋ açıḳlıḳıdın dunyā yüzidegi (3) némerseler hémesi açıġ[839] bolur. Eger ser-pūşı bar, eger ser-pūşı (4) bolmasa ʿālemni ḫarāb ḳılur édi.[840] Bu dūzaḫ ul (5) kişilerniŋ mekānıdur[841] ki: Tekebbür ḳılıp kişi salām (6) ḳılsa ʿaleyke almay. Özlerini dānā ve ẓarīf tutḳan (7) ve Musulmānlarnıŋ köŋlini āzār ḳılġan ve tillerini yaman (8) sözdin yıġmaġan kişilerge dād- ı ʿadl ḳılmaġan (9) bī-çāra ve ġarīblar dādıġa yetmegen pād-şāhlar ve bég- (10) ler ve hāḳimler[842] ve rişve[843] alġan müftīler ve ḳāżīlar (11) bu ṭāyıfalar kirerler.[844] Üçünçi dūzaḫnıŋ atını[845] **[A 39a]** (1) Saḳar dérler. Mu[nı] hem Ḫudāy Taʿālā öz açıġıdın yaratıpdur.[846] (2) Anıŋ[847] çonluḳı on üç miŋ yılçılıḳ yol turur. Miŋ (3) vādīsi[848] bar. Her vādīside[849] miŋ ḳuduḳ bar.[850] Her[851] (4) ḳuduḳda ḳan ve[852] yiriŋ, bevl ve necāset turur.[853] Eger bir uluġ[854] (5) taşnı salsalar[855] miŋ yılda ḳuduḳ tübige yeter.[856] Eger bir (6) pāra[857] necāset ḳuduḳdın[858] bu dunyāġa kelse bed-būyluḳıġa[859] (7) ʿālemdegi[860] ḫalḳ camīʿ cānvarlar ölerler. Ammā aġzı (8) yafıġlıḳ, eger ser-pūşı bolmasa ʿālem ḫarāb bolur édi. (9) Bu dūzaḫ ul kişilerniŋ mekānıdur ki: Māl

---

[838] her vādīside … dunyā yüzidegi : B Her vādīde yetmiş miŋ ḳalʿa her ḳaysıda çıḳ tuşḳarġan yılan ve çayan her birisi uluġ taġ-dék zehri ve zaḳḳūmlarınıŋ eseri dūzaḫnıŋ içidedür. Eger ādemlerge teʾsīr ḳılsa tā ḳıyāmatġaça derdi pest bolmas

[839] hemesi açıġ : B nā-būd

[840] eger ser-pūşı bar eger ser-pūşı (4) bolmasa ʿālemni ḫarāb ḳılur édi : B -

[841] mekānıdur ki : B cāyıdur ki

[842] Metinde حاكيم şeklinde yazılıdır.

[843] Metinde ريشوه şeklinde yazılıdır.

[844] tekebbür ḳılıp … (11) bu ṭāyıfalar kirerler : B kibri tekebbür ḳılġan özini heme kişilerdin obdan bilip musulmānlar ve yetim bīvelerniŋ köŋlini agrıtıp dād-ı ʿadl ḳılmay rişve alıp yüz körgen fād-şāh kāżī, müftīlerniŋ cāyıdur

[845] dūzaḫnıŋ atını : B dūzaḫnı

[846] mu[nı] hem Ḫudāy Taʿālā öz açıġıdın yaratıpdur : B -

[847] anıŋ : B -

[848] vādīsi : B şeher

[849] vādīside : B şeheride

[850] bar : B -

[851] her : B her ḳaysı

[852] ve : B -

[853] bevl ve necāset turur : B necāset birle tuşḳarġan turur

[854] uluġ : A -

[855] salsalar : B salsa

[856] ḳuduḳ tübige yeter : B tübige tüşer

[857] bir pāra : B ul dūzaḫdın bir farça

[858] ḳuduḳdın : B -

[859] bed-būyluḳıġa : B -

[860] ʿālemdegi : B ʿālamdaḳı

(10) camʿ ḳılıp zekāt bermegen ve pulnı sūdġa bergen (11) ve yetimlerniŋ pulını yep, ʿaraḳ içip mest bolup **[A 39b]** (1) yürügen bu ṭāyıfalarnıŋ ornıdur.[861] Törtünçi dūzaḫ- (2) nıŋ atını Saʿīr dérler. Anı hem Ḫudāy öz açıġıdın (3) yaratıpdur. Çonluḳı on iki miŋ yılçılıḳ yol turur. (4) Miŋ vādīsi bar. Her vādīside miŋ taġ ḳardın, (5) miŋ taġ muzdın. Bu dūzaḫnıŋ savuġluḳıdın (6) bir ẕerre bu ʿālemge kelse hīç cān-dār tirig ḳalmaġay ammā (7) ser-pūşı bar. Eger ser-pūşı bolmasa érdi, (8) ʿālem ḫarāb bolur édi. Bu dūzaḫ ul kişilerniŋ (9) mekānıdur ki: Dunyāda zor ve ġażab birle ʿımārat (10) ḳıldurġan ve yalġan güvāh bolup and içgen, (11) vaʿdesige ḫılāf ḳılġan ve tevbesiz ölgen bu ṭāyıfa- **[A 40a]** (1) larnıŋ ornı turur. Beşinçi dūzaḫnıŋ atını Cahīm (2) dérler. Ḫudāy Taʿālā öz ḳahrıdın yaratıpdur. Çoŋluḳı (3) on bir miŋ yılçılıḳ yol turur. Bu dūzaḫda yetmiş (4) miŋ şımāllar bar turur. Eger bir şımāl buʿālemge kelse (5) heme dıraḫtlar tübi yildizi birle yıḳılur. Hīç némerse (6) ḳalmay nā-būd bolur. Ammā aġzı yafıġlıḳ turur. Bu (7) dūzaḫ ul kişilerniŋ ornıdur ki: Dunyāda (8) öz ḫātūnlarını ḳoyup nā-maḥram birle zınā ḳılġan (9) ér kişi ve ér kişi birle zınā ḳılġan maẓlūm kişi ata ve (10) anasını azar bergen, himāyesini azar bergen (11) Musulmānlarnıŋ ʿaybını āşkāra ḳılġan özleriniŋ **[A 40b]** (1) ḥurmatlarını saḳlap ḫabar-dār bolmay ve özleri- (2) niŋ ḥurmatlarını [aşkāra] ḳılmaġan tevbesiz ölgen (3) kişiler bu ṭāyıfalarnıŋ ornı turur. Altınçı (4) dūzaḫ, atını Sicīn dérler. Ḫudāy Taʿālā munı hem (5) öz ḳahrıdın yaratıpdur. Çoŋluḳı on miŋ yıl- (6) çılıḳ yol turur. Bisyār ḳaraŋġu turur.[862] **[B 33a]** Otrasıda (7) bir ḳuduḳ içinde bir çoŋ yılan.[863] Eger ul yılan bu dunyāġa çıḳsa hīç cān-dār tirig ḳalmaġay,[864] anıŋ heybetidin hemesi nā-būd bolur.[865] Eger bir ẕerre ḳaraŋġuluḳı bu ʿālemge kelse dunyā héme (10) ḳaraŋġuluḳ bolur, ammā aġzı yafıġlıḳ turur.[866] Bu dūzaḫ (11) ul kişilerniŋ cāyıdur ki: Dunyāda namāz ötemegen, **[A 41a]** (1) namāzġa kāhıllıḳ ḳılġan saṭranç ve kebūṭer oynaġan, (2) naḳāra ve ṣū[r]-nāy, daf ve rabāb āvāzıda uṣūl (3) ḳılġan, firīfte bolġan bu ṭāyıfalarnıŋ ornı turur.[867] (4) Yetinçi dūzaḫnı, Cehennem dérler. Munı hem Ḫudāy Taʿālā (5) öz ḳahrıdın yaratıpdur.[868] Çoŋluḳı toḳuz

[861] camīʿ cānvarlar ölerler… **[39b]** (1) yürügen bu ṭāyıfalarnıŋ ornıdur. : B -

[862] cānvarlar ölerler...[40b] ḳaraŋġu turur : B -

[863] otrasıda (7) bir ḳuduḳ içinde bir çoŋ yılan : B otrasıda bir ḳuduḳ anıŋ içide bir uluġ yılan bar.

[864] ul yılan bu dunyāġa çıḳsa hīç cān-dār tirig ḳalmaġay : A bu yılan dunyāġa kelse hīç cān-darī ḳalmay

[865] anıŋ heybetidin hemesi nā-būd bolur : A heme (?) bolup (9) ölgeyler

[866] dunyā héme (10) ḳaraŋġuluḳ bolur ammā aġzı yafıġlıḳ turur : B heme ʿālem ḳaranġu bolġay aġzı serpūşluḳ turur

[867] dunyāda namāz ötemegen, **[41a]** (1) namāzġa kāhıllıḳ ḳılġan saṭranç ve kebūṭer oynaġan, (2) naḳāra ve ṣū[r]-nāy, daf ve rabāb āvāzıda uṣūl (3) ḳılġan, firīfte bolġan bu ṭāyıfalarnıŋ ornı turur : B namāz ötmey, roza tutmay, fāsıḳlar işiġa köşīş ḳılıp satranç oynap ḳimār, naḳḳāra ve sūrnāy ve aḳ dabūl nāmeler avāzıġa maīl bolup Ḫuday Taʿālanıŋ bendelig[i]ni ḳılmaġan ṭāyıfalarnıŋ cāyī turur.

[868] munı hem Ḫudāy Taʿālā (5) öz ḳahrıdın yaratıpdur : B -

miŋ yılçılıḳ (6) yol turur. Heme dūzaḫdın munıŋ ısıġlıḳıdın heme ʿazāb [ve] ʿuḳūbatları **[B 33b]** ḳatıġ turur.[869] Yetmiş miŋ ısıġ eger bir ısıġ bu ʿālemge (7) kelse heme daryālar ḳaynar. Eger taşḳa tegse mūm bolur.[870] Bu dūzaḫ (8) ul kişilerniŋ mekānıdur[871] ki: Amānat ḳılġuçı ér ḫātūnġa, ḫātūn érge ʿızzat ḥurmat ḳılmaġay;[872] (10) ḫūrāk ve poşaḳları üçün küylerige[873] īẕā ḳılġan (11) ve ul kimerse ki ḫātūnlarıġa ḫūrāk ve poşāk bermegen, faḥş **[A 41b]** (1) aytġan ve soḳḳan mehr-i muʿaccellerini adā ḳılmaġan,[874] ḫayż (2) körgende yaḳınçılıḳ ḳılġan bevl ve ġāyıṭlarını (3) bedenlerige ve eginlerige tégürgen ve ḫātūnları (4) mālını żāyiʿ ḳılġan ve bī-tevbe ketgen bu ṭāyıfalarnıŋ (5) mekānı turur. Bu kün ḳıyāmatġaça yete dūzaḫ yetinçi ḳat (6) yerniŋ altında turur."[875]

**Melīke** ayttı[876]: "Ey Dānışmand[877] ṣadaḳa seniŋ üstādıŋġa (7) bolsun."[878]

**Melīke** sordı: "Kimdür ki bışmaġan zırāʿatnı (8) uradur?"[879] **[B 34a]** Dānışmand aydı: "Melekü'l-mevt ki yaşnı ve ḳarını (9) gedā ve şāhnı öltüredür."[880]

**Melīke** sordı: "Ul kimdür ki (10) otun yıġıp kötere'lmey yana biriniŋ uçasıġa ḳoydı?" (11) Dānışmand aydı: "Ul kişidür ki māl camʿ ḳılıp ḥısāb **[A 42a]** (1) bere'lmey, ziyāde ḳoyadur."[881]

**Melīke** sordı: "Ul kimdür ki (2) ḳuduḳdın su alıp ḫalḳnıŋ ḳaçasını[882] tolġaza- (3) dur,[883] öziniŋ ḳaçası[884] ḫālī[885] ḳaladur?"[886] Dānışmand (4) aydı: "Ul andaġ[887] kişidür ki[888]

---

[869] heme dūzaḫdın munıŋ ısıġlıḳıdın heme ʿazāb [ve] ʿuḳūbatları ḳatıġ turur : A -

[870] yetmiş miŋ ısıġ eger bir ısıġ bu ʿālemge (7) kelse heme daryālarḳa yanar. Eger taşḳa tegse mūm bolur : B -

[871] kişilerniŋ mekānıdur : B ṭāyıfalarnıñ cāyıdur

[872] emānet ḳılġuçı ér ḫātūnġa ḫātūn érge ʿızzat ḥurmat ḳılmaġay : A emānetge ḫıyānat ḳılġan ul ḫātūnı-ki ériniŋ ḥurmatını ḳılmaġan

[873] Metinde کیولاریکا şeklinde yazılıdır.

[874] ḫūrāk ve poşākları üçün küylerige īẕā ḳılġan (10) ve ul kimerse ki ḫātūnlarıġa ḫūrāk ve poşāk bermegen faḥş **[41b]** (1) aytġan ve soḳḳan mehr-i muʿaccellerini adā ḳılmaġan : B -

[875] ḫayż (2) körgende yaḳınçılıḳ ḳılġan bevl ve ġāyıṭlarını (3) bedenlerige ve eginlerige tégürgen ve ḫātūnları (4) mālını żāyiʿ ḳılġan ve bī-tevbe ketgen bu ṭāyıfalarnıŋ (5) mekānı turur. Bu kün ḳıyāmatġaça yete dūzaḫ yetinçi ḳat (6) yerniŋ altında turur. : B ḫayż ve nifās içinde yaḳınçılıḳ ḳılġuçılar bevl ġayıtlar bedenlerige tégürgüçi ḥalāldın māl tafıp ḥarāmġa ḫarc ḳılġanlarnıŋ cāyıdur. Bu dūzaḫlarnıŋ haṭṭı nihayeti yoḳ turur. Heme ḥalāyıḳlarnıŋ ḳahr ġażabıdın yaratḳan turur. Bu dūzaḫ yete ḳat yerniŋ üstide turur.

[876] ayttı : B aydı

[877] ey Dānışmand : A -

[878] bolsun : B raḥmat ḳılsun saŋa ve senin üstādıŋġa Ḫudāy Taʿāla

[879] kimdür ki bışmaġan zirāʿatnı : B Bir kimerse zirāʿatge kirip ḫʸāh ḫīşḳān ḫʸāh fīşmeġan ḫʸāh égiz ḫʸāh himmet hemeni

[880] melekü'l-mevt ki yaşnı ve ḳarını (9) gedā ve şāhnı öltüredür : B Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl ʿalayhi's-salām yaş ḳarını pād-şāh gedānı yeksān cānını aladur hīç kim ḳalmas

[881] **Melīke** sordı: Ul kimdür ki (10) otun yıġıp kötere'lmey yana biriniŋ uçasıġa ḳoydı? (11) Dānışmand aydı: Ul kişidür ki māl camʿ ḳılıp ḥısāb **[42a]** (1) bere'lmey, ziyāde ḳoyadur. : B -

[882] ḳaçasını : A közesini

[883] tolġazadur : B tuşḳarur

bīgāne kişilerge ḫayr ve (5) ıḥsān ḳıladur. Meni seḫī dégeyler dép özineŋ (6) balalarını, uruġ tuḳġanlarını aç ḳoyadur. Mundaġ (7) kişi ḳıyāmatda yaḫşılıḳdın ḫālī ḳalur."[889] **Melīke** sordı: (8) "Ul kimdür ki özineŋ zırāʿatını ḳurutup salıp (9) yana bir kişineŋ zırāʿatını suġaradur." Dānışmand aydı: (10) Ul kişidür ki özi yer suyıġa işlemey yana birev- (11) niŋ yer suyıġa işleydür."[890]

**Melīke** sordı: "Ul neçük kişidür aldıdaḳı yaḫşı leẕẕetlig ṭaʿāmnı **[A 42b]** yemey, yana birevige berip özi aç ḳalur."[891] (2) Dānışmand **[B 34b]** aydı: "Āḫır zamāndaki ʿālīmlar ḫalḳḳa pend (3) ve naṣıḥat ayturlar. Özleri ʿamel ḳılmaslar. Ümīdleri (4) uldur ki nacāt ve ḫalāṣlıḳ."[892]

**Melīke** sordı: "Ul cānvarī-ki (5) teşükdin çıḳtı. Yana ḫ$^{v}$āhladı-ki teşükge kirey dép, (6) kire'lmedi."[893] Dānışmand aydı: "Ul sözi ki her kimniŋ aġzıdın çıḳar yana fişmān ḳılıp yandurġalı bo[l]a'lmas."[894]

**Melīke** sordı: "Sémiz (8) eçkü her çend ki anasını émedür, uruḳraḳ boladur." Dānışmand (9) aydı: : "Pād-şāh-ı ẓālım fakīrdin ẓulm birle ḫarāç alġança tācı hem ḥarīṣ ziyāde boladur, ammā ẓulm birle alıp ḫizānelerni toşḳarġan birle ul mālı bu dunyāda yā āḫıratda özige manfaʿat ḳılmas ʿaẕab ʿuḳūbatdın bölek."[895]

---

[884] ḳaçası : A közesi

[885] ḫālī : B bi-kār

[886] ḳaladur : B ḳaladur ki

[887] ul andaġ : A bu ul

[888] ki : B kim

[889] bīgāne kişilerge ḫayr ve (5) ıḥsān ḳıladur. Meni seḫī dégeyler dép özineŋ (6) balalarını, uruġ tuḳġanlarını aç ḳoyadur. Mundaġ (7) kişi ḳıyāmatda yaḫşılıḳdın ḫālī ḳalur : B meni yaḫşı kişi désünler dép bigāne kişige ḫayr u seḫāvet ḳılġan öz bala barḳası uruġ tuġḳan bala barḳası aç-ḳalur mundaġ kişiler bu dunyāda her ḳança ḥayr ve seḫāvet ḳılġan birle aḫıratda hem ṣavābıdın maḥrūm ḳalur.

[890] **Melīke** sordı: (8) "Ul kimdür ki özineŋ zırāʿatını ḳurutup salıp (9) yana bir kişineŋ zırāʿatını suġaradur." Dānışmand aydı: (10) "Ul kişidür ki özi yer suyıġa işlemey yana birev- (11) niŋ yer suyıġa işleydür." : B -

[891] ul neçük kişidür aldıdaḳı yaḫşı leẕẕetlik ṭaʿāmnı yemey yana birevige berip özi aç ḳalur: A birevniŋ aldıda **[42b]**(1) ṭaʿām özi yemey yana birevniŋ aġzıġa soḳup béredür

[892] ul neçük kişidür aldıdaḳı yaḫşı leẕẕetlik ṭaʿāmnı yemey yana birevige berip özi aç ḳalur : B ul andaġ ʿālımdur ki aḫır zamānada ḫalḳḳa pend u naṣıḥat ḳılur özi hīç ʿamel ḳılmay, savābıdın maḥrūm ḳalur.

[893] ul cānvarī-ki (5) teşükdin çıḳtı. Yana ḫ$^{v}$āhladı-ki teşükge kirey dép (6) kire'lmedi : B ul cānvar ki töşükdin çıḳıp yana kirer dése kire'lmes

[894] her kimniŋ aġzıdın çıḳar yana fişmān ḳılıp yandurġalı bo[l]a'lmas : A aġzıdın (7) çıḳtı yana yandurmaḳ mümkün émes.

[895] semīz eçkü anası her çend emgençe uruḳlar Dānışmand aydı: "Pād-şāhı ẓālım fakīrdin ẓulm birle ḫarāç alġança tācı hem ḥarīṣ ziyāde boladur ammā ẓulm birle alıp ḫizānelerni tuşḳarġan birle ul mālı bu dunyāda yā āḫıratda özige menfaʿat ḳılmas ʿaẕab ʿuḳūbatdın bölek." : A Sémīz (8) eçkü her çend ki anasını émedür, uruḳraḳ boladur. Dānışmand (9) aydı: "Pād-şāh-ı ẓālım ẓulm birle éldin altun aladurlar. Taḫtı (10) hem ḫarīṣraḳ boladur."

**Melīke** sordı: “Ul ne yılandur ki (11) yolda yatıpdur, kelgen kişini zehr urup öltüredür? **[A 43a]** (1) Yā hīç kişi mundın perhīz ḳılmaydur.”[896] Dānışmand aydı: “Ul zehrlig yılan (2) dunyā **[B 35a]** turur. Her çend ḫalḳnı firīfte ḳılıp özini ölümge iberür. Yana ḫalāyıḳlar şuŋa firīfte bolur.”[897]

(3) **Melīke** sordı: “Ul neçük ıtdur ki balaları ḳursaḳıda (4) faryād ḳıladur?” Dānışmand aydı: “Aḫır zamanda bolġan (5) balalar maclısıda dadalarını[898] sözlegeli ḳoymay, özlerini (6) ḥarīf tutarlar.”[899]

**Melīke** sordı: “İki ḳaṣṣāb biri aruḳ (7) ḥarām göşt satadur, biri sémiz ḥalāl göşt satadur. (8) Ḫalḳlar sémiz ḥalāl göştdin almay, aruḳ[900] ḥarām göşt- (9) din aladur.” Dānışmand aydı: “Ul kişi-ki ḥalālnı ḳoyup (10) ḥarāmnı istep yer. Çunānçi pullarını[901] sūdge berip yeydürler.[902] (11) Ḳıyāmat küni ʿaẕābġa[903] giriftār bolurlar.”

**Melīke** sordı: “İki aş- **[A 43b]** (1) pez[904] biri obdan[905] leẕīẕ pākīze[906] ḥalāl ṭaʿām bışuradur[907]. Yana[908] biri zebūn[909] (2) murdār ṭaʿām bışuradur.[910] Ḫalāl ṭaʿām bışurġan aytadur ki: (3) Meniŋ ṭaʿāmım ḥalāl obdan mendin alıŋlar déydür. Murdar (4) ṭaʿām bışurġan aytadur ki: Meniŋ ṭaʿāmım murdār, zebūn-pelīd (5) mendin alıŋlar deydür. Ḫalāl ṭaʿām ḳaşıġa yā hīç kişi kelmeydür. (6) Murdar ṭaʿāmdın heme ḫalḳ aladur.” Dānışmand aydı: “Bu ul (7) kişiler ki ḥalāl ve mestūre maẓlūmlar turup ʿumrlarını (8) yaman ḫātūnlar birle zınā ḳılıp ötkezgen tururlar. Bular (9) ḳıyāmat küni ḳara yüzlüg ḳoparlar.”[911]

---

[896] ul ne yılandur ki (11) yolda yatıpdur kelgen kişini zehr urup öltüredür? **[43a]** (1) Yā hīç kişi mundın perhīz ḳılmaydur : B ul yılandur ki kelgen kişige zehrini salıp nābūd ḳıladur ki anındın hīç kim ḳaçmay ḳaşıġa baradur

[897] ul zehrlik yılan (2) dunyā turur her çend ḫalḳnı firīfte ḳılıp özini ölümge iberür. Yana ḫalāyıḳlar şuŋa firīfte bolur : A ul yılan (2) dunyādur ki her çend ḫalḳnı öltüredür. Yana şuŋa meyl ḳıladurlar

[898] maclısıda dadalarını : B maʿreke maclısda ata [a]nasını

[899] özlerini (6) ḥarīf tutarlar : B özini ḥarīf Dānışmand biledür

[900] Metinde اوروق şeklinde yazılıdır.

[901] pillerini : B pilini

[902] yeydürler : B yeydür

[903] ʿaẕābġa : A ʿaẕāb

[904] aşpez : B aşfez

[905] obdan : B -

[906] lezīz pākīze : A -

[907] bışuradur : B bışurur

[908] yana : B -

[909] zebūn : B ḥarām

[910] bışuradur : B bışurur

[911] ḫalāl ṭaʿām bışurġan aytadur ki: (3) Meniŋ ṭaʿāmım ḫalāl obdan mendin alıŋlar déydür. Murdar (4) ṭaʿām bışurġan aytadur ki: Meniŋ ṭaʿāmım murdār zebūn-pelīd (5) mendin alıŋlar deydür. Ḫalāl ṭaʿām ḳaşıġa yā hīç kişi kelmeydür. (6) Murdar ṭaʿāmdın heme ḫalḳ aladur. Dānışmand aydı: “Bu ul (7) kişiler ki ḥalāl ve mestūre maẓlūmlar turup ʿumrlarını (8) yaman ḫātūnlar birle zınā ḳılıp ötkezgen tururlar. Bular (9) ḳıyāmat küni ḳara yüzlüg ḳoparlar.” : B ḳaçḳurur ki: Ey ḫalāyıḳ menin ḥalāl pākīze ṭaʿamnı alıŋlar dér. Biri aytur: Ey

**Melīke** sordı: “Bir çoŋ (10) keyikge ḫalḳlar arḳasıdın yügüredürler, yete’lmeydürler (11) keyik bekrek ḳaçadur?” Dānışmand aydı: “Ul keyik dunyānıŋ **[A 44a]** (1) ḫırṣı. Her çend yügüredürler yete’lmeydür.”[912]

**[B 35b] Melīke** sordı: “Üç (2) oġul bir anadın tuḳḳan.[913] Kiçikniŋ saḳalı aḳ, otrançısı- (3) nıŋ saḳalı[914] çal, uluġınıŋ saḳalı ḳara. Sebeb ne turur?”[915] Dānışmand (4) aydı: “Kiçikiniŋ saḳalınıŋ aḳlıḳı ul sebebdindür ki: (5) Ḫātūnı nā-ḳābıl ériniŋ sözige kirmeydür her küni érini (6) til ḳıladur. Otrançısınıŋ saḳalınıŋ çallıḳı ul (7) sebebdindür ki: Ḫātūnı endek ḳābıl birer birer érige (8) serkeşlik ḳıladur. Uluġınıŋ saḳalınıŋ ḳaralıḳı (9) ul sebebdindür ki: Ḫātūnı ḫūb ḳābıl, mestūre éri- (10) niŋ farmānıda.”[916]

**[B 36a] Melīke** sordı: “Pād-şāhlarġa[917] néme obdanraḳ?” (11) Dānışmand aydı: “ ʿAdl[918] ḳılmaġlıḳ. Eger pād-şāhda[919] ʿadl **[A 44b]** (1) bolmasa bulutıġa oḫşar ki yamġurı yoḳ.[920] ʿAdl-ı pād-şāh[921] bu ṭarīḳ- (2) da bolġay-ki[922] Ḥażrat-ı Ismāʿīl Peyġāmber, Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber- (3) niŋ oġlı[923], mülkleride[924] bir pād-şāh bar érdi. Bisyār ʿadıl érdi.[925] Atları[926] ʿAbdu’l-ḥamīd érdi.[927] Bu pād-şāhnıŋ[928] vaḳtıda (5) bir kişi bir kişidin yer satıp aldı. Bu küni[929] ul[930] yerni hemvār ḳıl- (6) ġunça yerniŋ altındın bir ḫażīne çıḳtı.

---

ḫalāyıḳlar menin ḥarām, murdār ṭaʿāmnı alıŋlar déseler ḥalāl pākīze leziz ṭaʿām ḳaşıġa kişi barmas. Ḥarām, murdar ṭaʿāmdın alurlar. Ul andaġ kişidür kim mestūre şerm ḥalāyıḳ ḫātūnlar turup bī-şerm ve bī ḥayā ḫātūnlarġa māīl bolup zınā ḳılurlar. Ḳıyāmat küni ʿaẕab ʿuḳūbetge giriftar bolur.

912 **Melīke** sordı: “Bir çoŋ (10) keyikge ḫalḳlar arḳasıdın yügüredürler, yete’lmeydürler (11) keyik bekrek ḳaçadur?” Dānışmand aydı: “Ul keyik dunyānıŋ **[44a]** (1) ḫırṣı her çend yügüredürler yete’lmeydür.” : B -

913 toḳḳan : B -

914 saḳalı : B -

915 ne turur: B néme

916 kiçikiniŋ saḳalınıŋ aḳlıḳı ul sebebdindür ki: (5) Ḫātūnı ne ḳābıl ériniŋ sözige kirmeydür her küni érini (6) til ḳıladur. Otrançısınıŋ saḳalınıŋ çallıḳı ul (7) sebepdindür ki: Ḫātūnı endek-ḳābıl birer birer érige (8) serkeşlik ḳıladur. Uluġınıŋ saḳalınıŋ ḳaralıḳı (9) ul sebebdindür ki: Ḫātūnı ḫūb-ḳābıl mestūre éri- (10) niŋ farmānıda. : B Kiçikiniŋ saḳalı aḳ bolmaḳı ḫātūnı nā-ḳābıl érdi ériniŋ farmānıda émes érdi. Otrançınıŋ saḳalı çāl bulaḳı ḫātūnı kāhi kāhi serkeşlik ḳılur érdi. Uluġınıŋ saḳalı ḳara bolmaḳı ḫātūnı ériniŋ farmānıda érdi

917 pād-şāhlarġa : B pād-şāhlıḳġa

918 ʿadl : B ʿādıllıḳ

919 pād-şāhda : B pād-şāhnıŋ

920 bulutıġa oḫşar ki yamġurı yoḳ. : B aŋa oḫşaydur ki yamġurı yoḳ bulutġa oḫşa

921 ʿadl-ı pād-şāh : A ʿadl

922 bu ṭarīḳ- (2) da bolġay-ki : B bu ṭarīḳdadur kim

923 Ḥażrat-ı Ismāʿīl Peyġāmber Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber- (3) niŋ oġlı : B Ḥażrat-ı Ibrāhīmniŋ oġlanları Ḥażrat-ı Ismāʿīl Peyġāmberniŋ

924 mülkleride : B zamānalarıda

925: bisyār ʿadıl érdi : A ʿādıllıḳda (4) bī-nihāyat

926 atları : B atı

927 érdi : A -

928 bu pād-şāhnıŋ : B anıŋ

929 bu küni : B -

930 ul : A -

Yerni satḳan (7) kişige ḫabar bérdiler.[931] Satḳan yeriŋizdin bir ḫaẕīne çıḳtı (8) dép.[932] Ul kişi ayttı ki:[933] Yerni sizge satıp érdim. Yer siz- (9) niŋ ḫaẕīne hem sizniŋ.[934] Bu yer mende ékende men hemvār (10) ḳılġunça çıḳmap édi. Siz alġandın keyin çıḳıpdur, (11) siz alıŋ dédi.[935] Hīç ḳaysısı alġalı unamay, ceng **[A 45a]** (1) ḳılıp pād-şāh ḳaşıġa keldiler. ʿArż ḳılıp ayttılar ki: Men (2) bu kişidin yer satıp alıp édim. Hemvār ḳılġu[n]ça ḫaẕīne (3) çıḳtı. Sén alġın désem ul meni sén alġın deydür. (4) İkevlen almay ceng ḳılıp keldük, dédiler.[936] Pād-şāh (5) vazīrıġa baḳıp ayttı ki: Ey vazīr bu ḫaẕīne néme ḳılalı ? (6) Vazīr ayttı ki: Ey sultān-ı ʿālem bu ḫaẕīne sizleriŋ (7) dédi. Pād-şāhnıŋ vazīrġa açıġı keldi. Ayttı ki: Ey bī- (8) ʿaḳl ve bī-ḥayā vazīr āḫıratda bu mālnıŋ ḥısābını (9) neçük cavāb berür men ki ḥalālġa ḥısāb ve ḥarāmġa ʿaẕāb (10) dépdürler. Vazīrnı eşigidin koġlattı. Anda bu iki (11) kişi yıġlap ʿarż ḳıldı ki: Ey pād-şāh ʿadl ḳılġın, bu ḫaẕīne né **[A 45b]** (1) balā-yı ʿaẕīmdür bizlerdin yıraḳ ḳılġın, dép. Pād-şāh (2) sordı: Yer satḳuçıdın farzandıŋ bar mu dép. (3) Farzandım bar, bālıġ üylegen émes, dédi. Yana (4) pād-şāh yer alġuçıdın sordı: Farzandnıŋ bar mu (5) dép. Farzandım bar bālıġ, küyevge bergen émes, dédi. (6) Pād-şāh ḫūş-ḥāl bolup bularnıŋ üyge bardı. (7) Bularnıŋ oġlı ve ḳızını ḥāżır[937] ḳıldılar. Biriniŋ atı (8) Hārūn, biri atı Selīme, ikilesini nikāḥ ḳıldılar. Bu ḫaẕīne (9) māllarnı bu oġul birle ḳızġa berdiler. Pād-şāhlıḳ- (10) nıŋ ʿadalatınıŋ ınṣāfını ba-cā keltürdiler. Andın (11) keyin pād-şāhī ʿAbdu'l-ḥamīd üyge yandı.[938] Neçe kündin keyin **[A 46a]** (1) Selīme

---

[931] berdiler : B berdi

[932] satḳan yeriŋizdin bir ḫaẕīne çıḳtı (8) dép : B satḳan yerindin munça māl çıḳtı alġıl dedi

[933] ayttı ki : B aydı

[934] yerni sizge satıp érdim yer siz- (9) niŋ ḫaẕīne hem sizniŋ : B men saŋa yerni satıp érdim yer senin bolġandın keyin ḫazīne hem senin bolur

[935] Bu yer mende ékende men hemvār (10) ḳılġunça çıḳmap édi. Siz alġandın keyin çıḳıpdur, (11) siz alıŋ dédi : B ul yer mende ékende … hemvāre ḳılġan érdim manā çıḳmap érdi ul senin [B 36b] naṣībiŋ turur dép alġalı unamadı

[936] Hīç ḳaysısı alġalı unamay, ceng (1) ḳılıp pād-şāh ḳaşıġa keldiler. ʿarż ḳılıp ayttılar ki: Men (2) bu kişidin yer satıp alıp édim. Hemvār ḳılġu[n]ça ḫaẕīne (3) çıḳtı. Sén alġın désem ul meni sén alġın deydür. (4) İkevlen almay ceng ḳılıp keldük dediler : B ḥāṣılu'l-kelam bir biri birle murāḳabat ḳılıp ʿarz-ı ḥālnı pād-şāhġa bayān ḳıldı

[937] Metinde حاضير şeklinde yazılıdır.

[938] Pād-şāh (5) vazīrıġa baḳıp ayttı ki: 'Ey vazīr bu ḫaẕīne néme ḳılalı?' (6) Vazīr ayttı ki:' Ey sultān-ı ʿālem bu ḫaẕīne sizleriŋ.' (7) dédi. Pād-şāhnıŋ vazīrġa açıġı keldi. Ayttı ki: 'Ey bī- (8) ʿaḳl ve bī-ḥayā vazīr āḫıratda bu mālnıŋ ḥısābını (9) neçük cavāb berür men ki ḥalālġa ḥısāb ve ḥarāmġa ʿaẕāb (10) dépdürler.' Vazīrnı eşigidin koġlattı. Anda bu iki (11) kişi yıġlap ʿarż ḳıldı ki: 'Ey pād-şāh ʿadl ḳılġın, bu ḫaẕīneni **[45b]** (1) balā-yı ʿaẕīmdür bizlerdin yıraḳ ḳılġın.' dép. Pād-şāh (2) sordı: 'Yer satḳuçıdın farzandıŋ bar mu?' dép. (3) 'Farzandım bar, bālīġ , üylegen émes.'dédi. Yana (4) pād-şāh yer alġuçıdın sordı: 'Farzandnıŋ bar mu?' (5) dép. 'Farzandım bar bālīġ, küyevge bergen émes.' dédi. (6) Pād-şāh ḫūş-ḥāl bolup bularnıŋ üyge bardı. (7) Bularnıŋ oġlı ve ḳızını ḥażīr ḳıldılar. Biriniŋ atı (8) Hārūn, biri atı Selīme, ikilesini nikāḥ ḳıldılar. Bu ḫaẕīne (9) māllarnı bu oġul birle ḳızġa berdiler. Pād-şāhlıḳ- (10) nıŋ ʿadalatınıŋ ınṣāfını ba-cā keltürdiler : B Pād-şāh ikisinin ınsābıġa ḥayrān ḳalıp vazīrıdın sordı: Bu mālnı hīç ḳaysı alġalı unamasa neçük ḳılmaḳ

Hārūnġa ayttı ki:[939] Ey Hārūn, saŋa[940] bir sözüm (2) bar eger ḳabūl ḳılsaŋ aytay, dédi. Hārūn aytıŋ[941], dédi. (3) Selīme ayttı ki:[942] ‘Ey Hārūn bu dunyā-yı fānīde né-çend (4) kün bu ḫaẕīne māl bolur.[943] Ammā[944] aḫıratda ḥısābını (5) neçük cavāb[945] berürmiz? ʿAẕabġa giriftār bolu[r]mız. Ança ki (6) bu dunyāda[946] Ḫudāy Taʿālā ezelde rızḳımızını bitigen[947] vaḳtī ki rızḳ[948] (7) tamām bolsa yana birevniŋ rızḳını yemesmiz. Meniŋ (8) maḳṣadım[949] uldur ki bizniŋ[950] ata ve anamız alġalı una- (9) maġan mālnı biz neçük alalı?[951] Obdanraḳ budur ki (10) pād-şāh ḳāşıġa ikevlen baralı taẕarruʿ ve zārī ḳılıp (11) yıġlap aytalı ki: Ey pād-şāh, bu mālnı bizdin alıp yana birevge bergin.’ dép. **[A 46b]** (1) Harūn ayttı ki: ‘Ey Selīme, men hem şundaġ ḫᵛāhlay-mén ki bu (2) māl bizdin yıraḳ bolsun.’ dép. El-farż Hārūn ve Selīme (3) pād-şāhġa lāyıḳ béş kişi alıp pād-şāh ḳaşıġa bardılar.[952] (4) Pād-şāh vaḳtī camīʿ umarāları birle ḥāżır olturup éken- (5) ler. Hārūn ve Selīme yıġlap taẕarruʿ ve zārī birle pād-şāhġa ʿarż (6) ḳıldılar ki: ‘Ey pād-şāh, bu mālnı bizdin alıp yana birevge buyruġın.’[953] (7) Pād-şāh ʿAbdu’l-ḥamīdniŋ Ismāʿīl Peyġāmberge bisyār (8) muḥabbatı

---

kerek? Vazīr aydı: ‘Mundaġ ḫazīne pād-şāhnıŋ naşibesidür pād-şāhlıḳ ḫazīnesige almaḳ lazım.’ dedi. Pād-şā[h]nıŋ vazīrġa ġażabı kelip ayttı ki: ‘Ey bī-şarm, bī-ḥayā yer igesi alġalı unamaydur. Men neçükdin alġay-men ḥalālġa ḥısāb, ḥarāmġa ʿaẕāb.’ dép güneh-kār ḳıldı. Ul yer satḳuçı ve yer alġuçı ʿarż ḳıldı kim: ‘Yā pād-şāh-ı ʿālem bu ḫazīne bizge balā-yı ʿaẓīmdür bizni munıŋdın ḫalāṣ ḳılıŋ.’ dédi. Pād-şāh söz sordı: Farzandlarıŋız bar mu dép. Yerni satḳuçı aydı kim oġlum bar… bālīġ bolġanı yoḳ. Yer alġuçı aydı-kim [B 37a] bir ḳız farzandım bar ul hem bālīġ bolġan émes, dép érdi. Pād-şāh ḫūş-ḥāl ve … bolup ikilesiniŋ oġlı ḳızını keltürüp ʿaḳd-ı nikâhlap bu ḫazīnelerni ikilesige ṣarf ḳılıp pād-şāhlıḳ ba-cā keltürdi. Oġulnıŋ aṭını Hārūn ḳızıŋ aṭı Selīme érdi

[939] néçe kündin keyin **[46a]** (1) Selīme Hārūnġa ayttı ki : B ul ḳız aydı ki

[940] saŋa : B meniŋ

[941] aytıŋ : B aytġıl

[942] ayttı ki : B aydı

[943] Ey Hārūn bu dunyā-yı fānīde né çend (4) kün bu ḫaẕīne māl bolur : B bu dūnyā-yı fænī āḫıratda neçe kün bu ḫazīne mālġa maġrūr bolur miz

[944] ammā : B -

[945] cavāb : B -

[946] ʿaẕabġa giriftār bolu[r]-miz ança ki (6) bu dunyāda : B -

[947] pitigen : B pitügendür

[948] rızḳ : B ul rızḳımız

[949] maḳsadım : B ıḫtıyārım

[950] bizniŋ : B mizniŋ

[951] neçük alalı : B [B 37b] neçükdin alġay-miz

[952] obdanraḳ budur ki: (10) Pād-şāh ḳāşıġa ikevlen baralı taẕarruʿ ve zārī ḳılıp (11) yıġlap aytalı ki: ‘Ey pād-şāh bu mālnı bizdin alıp yana birevge bergin. dép. **[46b]** (1) Harūn ayttı ki: Ey Selīme men hem şundaġ ḫᵛāhlay-mén ki bu (2) māl bizdin yıraḳ bolsun dép. Elfarż Hārūn ve Selīme (3) pād-şāhġa layıḳ béş kişi alıp pād-şāh ḳaşıġa bardılar : B obdanraḳı ul-ki biz ikevlen barıp fād-şāhġa ʿarż ḳılġay-miz bu mālnı bizdin alsanız yana birevge berseŋiz déseŋ şāyed bu māldın bizni ḫalāṣ ḳılġay dép, aydı. Hārūn hem maʿḳūl dép fād-şā[h] ḳaşıġa bardı

[953] Pād-şāh vaḳtī camīʿ umarāları birle ḥāżır olturup éken- (5) ler : B fād-şāh camīʿ umara ve fużālā ve ekābır eşrafları birle olturur érdi. Hārūn ayttı-kim: ‘Ey fād-şāh-ı ʿālem-penāh bu mālnı bizdin alġıl bu dunyānıŋ ʿaẕabıdın āḫıratnıŋ ʿaẕabıdın ḫalāṣ ḳılsaŋız.’ dép érdi.

bar érdi. Anıŋ üçün Hārūn ve Selīme aydılar: (9) Ey pād-şāh Ismāʿīl Peyġāmberniŋ muḥabbatlarıdın (10) bu mālnı bizdin yıraḳ ḳılġıl, dép. Pād-şāh, peyġāmber- (11) niŋ atlarını éşitip ornıdın ḳoptı.[954] Ḳol bağlap **[A 47a]** (1) turup umarālarıġa baḳıp ayttı ki[955]: Ey umarālar, bu māl-ı ḫaẕīne- (2) ni néme maṣlaḥat ḳılalı dép üç martaba sordı. Yā hīç kişidin (3) ün çıḳmadı. Pād-şāh ayttı ki: Ḥamūşluḳnıŋ (4) vechi néme, cavāb bermey sizler dép?[956] Bir umarāsı ayttı ki:[957] (5) 'Bu mālnı yana ilgerki ornıġa alıp barıp[958] **[B 38a]** kömeli kerek.'[959] dédi. Pād-şāh- (6) ġa ḫūş kelmedi.[960] Yana bir umarāsı ayttı ki: 'Mālnı yerde kömüp (7) ḳoymaġıl vebāl. Buyrusunlar ki raʿıyyatlar cengeldin (8) mīvelik dıraḫt alıp kelsün. Bu mālnı berip satıp (9) alalı, keŋgirü yerlerge köçüreli. Né-çend kişilerni bu dıraḫtġa (10) baḳġalı ḳoyup ḳālġan mālnı bu kişiler dıraḫt (11) baḳḳanıġa bereli. Vaḳtı ki dıraḫtlar mīve kelgirse faḳīr ve ġarīb bī-çāralar **[A 47b]** (1) yesün. Hīç kişi menʿ ḳalmasun tā dıraḫtlar yoḳ (2) bolġuça ḫayr cārī bolsun.' dédi. Pād-şāhġa bu söz (3) ḫūş keldi.[961] Atıŋ néme dép, sordı. Ġulāmu'd-dīn, (4) dédi.[962] Pād-şāh ayttı ki: 'Ey Ġulāmu'd-dīn be-ḥaḳ Ismāʿīl (5) Peyġāmber tā men ölgünçe vazırlıḳnı saŋa berdim, néme (6) buyrusaŋ ḳılay.' dédi.[963] Andın keyin pād-şāh[964] Hārūnġa[965] (7) ve[966] Selīmege

---

[954] pād-şāh ʿAbdu'l-ḥamīdniŋ Ismāʿīl Peyġāmberge bisyār (8) muḥabbatı bar érdi. Anıŋ üçün Hārūn ve Selīme aydılar: (9) 'Ey pād-şāh Ismāʿīl Peyġāmberniŋ muḥabbatlarıdın (10) bu mālnı bizdin yıraḳ ḳılġıl.' dép. Pād-şāh peyġāmber- (11) niŋ atlarını éşitip ornıdın ḳoptı : B -

[955] ḳol bağlap **[47a]** (1) turup umarālarıġa baḳıp ayttı ki : B Fād-şāh bu iki […] ınşābıḳa taḥsīn ve āfrīn ḳıldılar. Vazīr umārālarıdın sordı

[956] Ey umarālar bu māl-ı ḫaẕīne- (2) ni néme maṣlaḥat ḳılalı dép üç martaba sordı: Yā hīç kişidin (3) ün çıḳmadı. Pād-şāh ayttı ki: 'Ḥamūşluḳnıŋ (4) vechi néme cavāb bermey sizler.' dép : B andaġ bolsa neçük ḳılġan ḫūbdūr

[957] bir umarāsı ayttı ki: : vazīr aydı-kim

[958] barıp : B -

[959] kerek : A -

[960] pād-şāh- (6) ġa ḫūş kelmedi : B -

[961] yana bir umarāsı ayttı ki: 'Mālnı yerde kömüp (7) ḳoymaġıl vebāl. Buyrusunlar ki riʿayatlar cangaldın (8) mīvelik dıraḫt alıp kelsün. Bu mālnı berip satıp (9) alalı keŋgirü yerlerge köçüreli né çend kişilerni bu dıraḫtġa (10) baḳġalı ḳoyup ḳālġan mālnı bu kişiler dıraḫt (11) baḳḳanıġa bereli. Vaḳt ki dıraḫtlar mīve, kelgirse faḳīr ve ġarīb bī-çāralar **[47b]** (1) yesün. Hīç kişi menʿ ḳalmasun tā dıraḫtlar yoḳ (2) bolġuça ḫayr cārī bolsun.' dédi. Pād-şāhġa bu söz (3) ḫūş keldi : B Yana bir vazīrı aydı-kim : Ḫudāy Taʿālā āşkāre ḳılġan ḫaẕāneni pınhān ḳılmaḳ ḫūb émes ul ḫaẕāneni andaġ ḳılmaḳ lāzımdur kim kimge ḫabar aytalı bir kişi cengeldin ḫᵛāh üydin mīvelik dıraḫtnıŋ […] alıp kelsün. Bu ḫazīneni berip satıp alıp bir keŋgirü ve ābdān yerge salıp vaḳf ḳılıp ne çend kişini baḳḳalı ḳoyalı bul dıraḫt-ı mīvege kirgende her kim faḳīr, miskin, ġarīblar öz ıḫtıyārıça alıp yegey, hīç kim menʿ ḳılmaġay tā anıŋ ul dıraḫt yoḳ bolġunça ḫayr bī-rıyā ṣadaḳa-yı cari bolġay dép érdi. Fād-şāhġa ḫalāyıḳlarġa nihāyatını maʿḳūl boldı.

[962] atıŋ néme dép sordı. Ġulāmu'd-dīn (4) dédi. : B ul vazīrnıŋ atı Ġulāmu'd-dīn érdi

[963] pād-şāh ayttı ki: Ey Ġulāmu'd-dīn be-ḥaḳ Ismāʿīl (5) Peyġāmber tā men ölgünçe vazırlıḳnı saŋa berdim, néme (6) buyrusaŋ ḳılay dédi. : B fād-şāh aydı-kim: Ey Ġulāmu'd-dīn senin bu tedbīriŋ nihāyatını obdandur. Seniŋ **[B 38b]** bu ʿaḳl dānışıŋġa heme vazīrlardın ve umarālardın uluġ ḳıldım dép pāda-şāh yana tāc ser-pāy berip heme vazīrlardın uluġ ḳıldım. Ul ḫazīne mālnı saŋa tapşurdum. Her neme ḳılsaŋ ölümni yād ḳılġıl,

baḳıp[967] ayttı ki[968]: ‘Sizler mendin bir némerse alıŋlar.’ (8) dép. Harūn ve Selīme ayttılar ki: ‘Bu māldın bölek némerse (9) berseler alalı.’ dép. Pād-şāh bularġa ser-ü-pāy her ḳısmı- (10) dın aşlıḳ ınʿām ḳıldılar.[969] Bular pād-şāhġa[970] duʿā-yı ḫayr ḳılıp (11) üylerige[971] yandılar.[972] Andın keyin pād-şāh Ġulāmu’d-dīnġa ḫılʿat-ı **[A 48a]** (1) şāhāne keydürdiler. Tāc birle destār başıġa ḳoydı. (2) Pād-şāh taḫtda olturup buyrudı-ki vazīrlıḳ (3) taḫtnı alıp keliŋler dép, alıp keldiler. Ġulāmuddīnnı (4) ul taḫtda olturġuzdılar heme umarālar mubārek-bād- (5) lıḳ ḳıldılar. Pād-şāh ayttı ki: ‘Ey Ġulāmu’d-dīn vazīrlıḳnı (6) saŋa berdim, ul ḫaẕīne mālnı saŋa tapşurdum. (7) Her néme ḳılsaŋ ḳıl ammā ölümni hemīşe yād ḳıl ve ʿadl ḳıl. (8) Ġarīb ve bī-çāralarġa raḥm ḳıl. Bu dunyā-yı fānīde (9) tola pād-şāhlar, vazīrlar ölgen, sén ve men hem ölermiz. (10) Eger bu dunyāda yaḫşı ʿamel ḳılsaŋ āḫıratda hemīşe (11) behiştde bolur sén.’[973] Bir küni Ġulāmu’d-dīn ḫaẕīneni **[A 48b]** (1) körgeli bardı. Mālnı üyge alıp keldi. Raʿıyyatlar buyr[u]dı-ki : (2) Cengeldin[974] mīvelik dıraḫtlar alıp kelip bahāsını (3) alıŋlar, dédi. Toḳsan miŋ top dıraḫt alıp keldiler. (4) Her dıraḫtġa ḳızıl altundın otuz eşrefī bu māl- (5) dın berdi. Bir hemvār keŋgerü yer bar édi. Kişiniŋ mülki (6) émes édi. Ul yerde bu dıraḫtlarnı kéçürdiler. (7) Otuz kişini üç yılġaça bu dıraḫtlarnı suġarıp (8) baḳġalı ḳoydılar. Ḳalġan mālnıŋ hemesini bu otuz kişige (9) sālyāne berdiler. Bu otuz kişi üy étip mutavaṭṭın bolup (10) dıraḫtlarnı perverīş ḳılġalı turdılar.[975] Andın keyin (11) vazīr Ġulāmu’d-dīn[976] pād-şāh[977] ḳaşıġa bardı.[978]

---

unutma. ʿAdl ıḥsān birle bolup hem yātīm, bī-çārelerge şafḳat ḳılıp bu dunyānıŋ devletiġa ve ʿızzatıġa maġrūr bolmaġıl. Āḫıratnı hem yād ḳılġıl, dedi

[964] pād-şāh : B -

[965] Hārūnġa : B Hārūn

[966] ve : B -

[967] baḳıp : B -

[968] ayttı ki : B ayttılar ki

[969] bu māldın bölek némerse (9) berseler alalı dép pād-şāh bularġa ser-ü-pāy her ḳısmī (10) dın aşlıḳ ınʿām ḳıldılar : B bir munça māl alıŋlar dép érdi

[970] pād-şāhġa : B pād-şāh

[971] üylerige : B üyge

[972] yandılar : B yandı

[973] andın keyin pād-şāh Ġulāmu’d-dīnġa ḫılʿat-ı **[48a]** (1) şāhāne keydürdiler. Tāc birle destār başıġa ḳoydı. (2) Pād-şāh taḫtda olturup buyrudı-ki vazīrlıḳ (3) taḫtnı alıp keliŋler dép, alıp keldiler. Ġulāmu’d-dīnnı (4) ul taḫtda olturġuzdılar heme umarālar mubārek-bād- (5) lıḳ ḳıldılar. Pād-şāh ayttı ki: Ey Ġulāmu’d-dīn vazīrlıḳnı (6) saŋa berdim, ul ḫaẕīne mālnı saŋa tapşurdum. (7) Her néme ḳılsaŋ ḳıl ammā ölümni hemīşe yād ḳıl ve ʿadl ḳıl. (8) Ġarīb ve bīçāralarġa raḥm ḳıl. Bu dunyā-yı fānīde (9) tola pād-şāhlar, vazīrlar ölgen, sén ve men hem öler miz. (10) Eger bu dunyāda yaḫşı ʿamel ḳılsaŋ āḫıratda hemīşe (11) behiştde bolur sén : B -

[974] Metinde جنككال şeklinde yazılıdır.

[975] bir künī Ġulāmu’d-dīn ḫaẕīneni **[48b]** (1) körgeli bardı. Mālnı üyge alıp keldi. Raʿıyyatlar buyurdı-ki : (2) Ceŋgeldin mīvelik dıraḫtlar alıp kelip bahāsını (3) alıŋlar, dédi. Toḳsan miŋ top dıraḫt alıp keldiler. (4) Her dıraḫtġa ḳızıl altundın otuz eşrefī bu māl- (5) dın berdi. Bir hemvār keŋgerü yer bar édi. Kişiniŋ mülki (6) émes édi. Ul yerde bu dıraḫtlarnı kéçürdiler. (7) Otuz kişini üç yılġaça bu dıraḫtlarnı suġarıp (8) baḳġalı

Ayttı ki:[979] Yā sulṭān[980] **[A 49a]** (1) ḫazīnedegi mālnıŋ hemesini ḫarc ḳıldım. Toḳsan miŋ (2) dıraḫt keçürdüm.[981] Otuz kişi taʿayyun ḳılıp ḳoydum, dédi.[982] (3) Anda pād-şāh ayttı ki:[983] Ḫudāy Taʿālā raḥmat ḳılġay ata anaŋnı, (4) avlādıŋnı[984], dédi.[985] Üç yıldın keyin pād-şāh vazīrġa ayttı ki: (5) ‘Ey vazīr-ı nīk-rāy dıraḫtlardın ḫabar almay siz mü?’ dép. (6) Vazīr ayttı ki: ‘Ey pād-şāh-ı ʿādıl, cānım fedāīŋiz bolsun. Men (7) her haftada ḫabar alıp turdum. Sizlerniŋ keremleridin (8) dıraḫtlarnıŋ hemesini tutup siz ve ḫurram bolupdur. (9) Hīç dıraḫt ḳuruġanı yoḳ.’ dédi. Şul zamān pād-şāh (10) ḳolını köterip duʿā ḳıldı-ki: ‘Ey Bār-Ḫudāyā, bu dunyāda (11) Ġulāmu’d-dīnnı camīʿ balā ve ḳażādın öz pāyıŋda tutġıl. **[A 49b]** (1) Āḫıratda ḥısābsız behişt naṣīb ḳılġıl, āmīn Rabbu’l- (2) ʿālamīn.’’[986] Bir küni[987] Ġulāmu’d-dīn[988] pād-şāhġa[989] ʿarż ḳıldı:[990] (3) ‘Yā sulṭān-ı ʿādl,[991] Ḫudāy Taʿālā öz ḳudratı birle[992] (4) üç yılda dıraḫtlar[993] mīve berdi. Bu şeherlerde[994] bu vilāyet- (5) de mundaġ mīveler yoḳ érdi. Yana[995] bir ʿacāyıb uldur ki yete (6) miŋ dıraḫt muttaṣıl gevher-i şeb çırāġ mīve keltürüp- (7) dür[996] her birisi yete[997] iḳlīmniŋ[998] bahası bar.[999]

---

ḳoydılar. Ḳalġan mālnıŋ hemesini bu otuz kişige (9) sālyāne berdiler. Bu otuz kişi üy étip mutavaṭṭın bolup (10) dıraḫtlarnı berür yaş ḳılġalı turdılar : B Vazīr ul ḫazīneni üyge alıp kelip raʿiyetlerge cengeldin mīvelik dıraḫtnı yildizi birle aldurup kelip bahasını berip **[B 39a]** bir top dıraḫtge bir eṣrefni berip toḳsan miŋ top dıraḫtnı bir yerge köçürdiler. Otuz [otuz] kişi bu dıraḫtlarge baḳḳalı ḳoydı. Bu hazīnedin bir munça mālnı bu otuz kişige sālyāne berdiler

[976] Ġulāmu’d-dīn : B -

[977] pād-şāh : B fād-şāh

[978] bardı : B barıp

[979] ayttı ki : B aydı-ki

[980] sulṭān : B fād-şāh-ı ʿālem

[981] dıraḫt keçürdüm : B tof dıraḫtnı satıp alıp bir tofige bir eṣrefī berip obdan yerge saldurdum

[982] otuz kişi taʿayyun ḳılıp ḳoydum, dédi : B otuz kişi … baḳḳalı ḳoydum. Ḫazīnedegi artıp ḳalġan mālnı ularġa sālyāne ḳılıp berdim dédi

[983] anda pād-şāh ayttı ki : B fād-şāh ḫūş… bolup ayttı-ki

[984] avlādıŋnı : B avlādınġa

[985] dédi : B dédiler.

[986] pād-şāh vazīrġa ayttı ki: (5) Ey vazīr-ı nik-ray dıraḫtlardın ḫabar almay siz mü dép. (6) Vazīr ayttı ki: Ey pād-şāh-ı ʿādıl cānım fedāyīŋiz bolsun. Men (7) her ḥaftada ḫabar alıp turdum. Sizlerniŋ keremleridin (8) dıraḫtlarnıŋ hemesini tutup siz ve ḫurram bolupdur. (9) Hīç dıraḫt ḳuruġanı yoḳ, dédi. Şul zamān pād-şāh (10) ḳolını köterip duʿā ḳıldı-ki: Ey Bār-Ḫudāyā bu dunyāda (11) Ġulāmu’d-dīnnı camīʿ belā ve ḳażādın öz pāyıŋda tutġıl. **[49b]** (1) Āḫıratda ḥısābsız behişt naṣīb ḳılġıl, āmīn Rabbu’l- (2)ʿālamīn B -

[987] bir küni : B -

[988] Ġulāmu’d-dīn : B vazīr

[989] pād-şāhġa : B fād-şāhġa

[990] ʿarż ḳıldı: : B ʿarż ḳıldı-kim

[991] sulṭān-ı ʿādıl : B fād-şāh-ı ʿālem

[992] birle : B bilen

[993] dıraḫtlar : B dıraḫtlerge

[994] şeherlerde : B şeherde

[995] yana : A -

[996] keltürüp- (7) dür : B berip turadur

Kéçe bolsa anıŋ revşenligidin (8) barça mīveler körünüp turadur kündüzge oḫşa.[1000] Kündüz bolsa (9) maydān körünedür.'[1001] dédi.[1002] Bu sözni éşitip pād-şāh ḫūş-ḥāl ve (10) ḫurram boldı. Ayttı ki:[1003] 'Ey Ġulāmu'd-dīn, ul maydānda her türlüg ṭaʿām- (11) dın bışurġıl.[1004] Men nadīmlarım ve umarālarım birle baray. Ul mīve-i **[A 50a]** (1) gevher-i şeb çırāġnı özge mīvelerni tamāşā ḳılalı.' dép, (2) buy[u]rdı.[1005] Ġulāmu'd-dīn niʿmethāy gūn-a gūn ul maydānda (3) bışurup rāst ḳıldı.[1006] Şanba kéçesi pād-şāh nadīmları, (4) umarāları birle keldi. Gevher-i şeb çırāġ mīvelerni körüp (5) ḥayrān ḳaldılar.[1007] Heme ḫalḳ ayttı ki: Kéçe édi kündüz bolupdur (6) dép, yeyturġan mīveni pāra yediler.[1008] Pād-şāhnıŋ[1009] nadīmları[1010] (7) ayttı ki: 'Bu gevher[1011] mīvelerdin üzüp pād-şāhnıŋ ser-kārıġa[1012] (8) alıp baralı.' dép.[1013] Anı pād-şāh éşitip nadīmlarıġa ġażab (9) ḳıldı ki:[1014] 'Men munda gevher tarıp édim mü dép, bu gevherni (10) üzüp almaḳ yemek zar-dār ḫalḳġa revā érmes.' Pād-şāh (11) nadīmlarıġa ayttı ki: 'Men sizlerge anıŋ üçün ġażabnāk boldum ki **[A 50b]** (1) dunyāġa ḥırşlıḳ ḳıldıŋlar. Dunyānıŋ ḥırşı ahırat- (2) dın maḫrūm koyar. Zīnhār bu gevher mīvelerni üzmeŋler (3) ve sizlerge yaman yaḫşı sözledim, ʿafv ḳılıŋızlar. (4) Mendin ḫoşnūd boluŋızlar.' dép ʿuẕr aytıp bisyār (5) navāzış ḳıldı. Nadīmları ve umarāları pād-şāhġa yaḫşı (6) duʿālar ḳılıp üyge yandılar.[1015] Andın keyin

---

[997] yete : B bir

[998] iḳlīmniŋ : A iḳlīm

[999] bar : A-

[1000] kündüzge oḫşa. : B -

[1001] Metinde كورونودور şeklinde yazılıdır: B körenedür

[1002] dédi : A -

[1003] boldı. Ayttı ki: : B bolup ayttı-ki

[1004] bışurġıl : B ṭaʿām … ḳılġıl

[1005] nadīmlarım ve umarālarım birle baray. Ul mīve-i **[50a]** (1) gevher-i şeb çırāġnı özge mīvelerni tamāşā ḳılalı dép, (2) buyurdı : B yurt ʿumarāları **[B 40a]** ve fużalālar veʿulamālar birle barıp ul mīvelerni sayr tamāşā ḳılıp yanadur men dédi.

[1006] Ġulāmu'd-dīn niʿmethāy gūn-a gūn ul maydānda (3) bışurup rāst ḳıldı : B -

[1007] şanba kéçesi pād-şāh nadīmları, (4) umarāları birle keldi. Gevher-i şeb çırāġ mīvelerni körüp (5) ḥayrān ḳaldılar : B şanba kéçesi érdi kelip tamāşā ḳılıp bu mīvelerni körüp ḫayrān ḳaldı

[1008] kéçe édi kündüz bolupdur (6) dép yeyturġan mīveni pāra […] yediler. : B bu kéçe kündüzge mübeddel boldı dép ul mīvelerdin yediler

[1009] pād-şāhnıŋ : B fād-şāhnıŋ

[1010] nadīmları : B umarāları

[1011] bu gevher : B bu gevher-i şeb çırāġ

[1012] pād-şāhnıŋ ser-geriġa : B fād-şāh ḳaşıġa

[1013] alıp baralı dép : B alıp baralı dép ıḫtıyār ḳılıp édiler

[1014] anı pād-şāh éşitip nadīmlarıġa ġażab (9) ḳıldı ki : B Fād-şāh éşitip ġażabnāk boldılar aydılar ki

[1015] men munda gevher tarıp édim mü dép bu gevherni (10) üzüp almaḳ yemek zar-dār ḫalḳġa revā érmes. Pād-şāh (11) nadımlarıġa ayttı ki: 'Men sizlerge anıŋ üçün ġażabnāk boldum ki **[50b]** (1) dunyāġa ḥırşlıḳ ḳıldıŋlar. Dunyānıŋ ḥırşı āḫırat- (2) dın maḫrūm ḳoyar.' : B Ey ḫalāyıḳ men munda gevher tarıp […] Ḫudāy **[B 40b]** Taʿālānıŋ ḳudratı birle gevher-i şeb çırāġ mīveler āfrīda ḳılıpdur. Munı üzüp almaḳ, yemek, içmek

pād-şāh Ġulāmu’d-dīn- (7) nı aldıġa çarlap ayttı ki: Ey vazīrnıŋ rāy[ını] munādī (8) ḳılduruŋ ki bu şeherde faḳīr ve ġarīb ve musāfır (9) ve ʿıyāl-mend ve miskīnler bolsalar[1016] ul baġdaḳı mīve- (10) lerdin barıp yesünler.[1017] Gevherlerini üzüp[1018] alıp (11) satıp yesünler dép.[1019] Ġulāmu’d-dīn munādī ḳıldurdı.[1020] **[A 51a]** (1) Ġarīb bī-çāralar camʿ bolup keldiler, ul baġḳa kirdiler.[1021] (2) Avval ḳollarını gevher mīvelerge uzattılar.[1022] Ḳolları (3) ḳurup ḳaldı. Ġarīb bī-çāralar yıġı ve zārī ḳıla (4) başladılar.[1023] Bu ḫabarnı pād-şāhġa yetgüzdiler.[1024] Pād-şāh (5) dilgir boldı. Tīz kopup yalaŋ ayaġ bāġḳa kirip ṭahārat-ı (6) kāmil ḳıldı rū-ba-ḳıbla olturup başını berhene ḳılıp (7) munācāt ḳıldı. Ilahī ḳādırā, perverdigārā Ismāʿīl Peyġāmber- (8) niŋ ḥurmatıdın bu ḫalāyıḳnıŋ ḳollarını rāst ḳılġıl. (9) Şul zamān Ḫudāy Taʿālā munācātnı müstecāb ḳılıp ḫalāyıḳ- (10) nıŋ ḳollarını rast ḳıldı.[1025] Pād-şāh buyrudı-ki:[1026] Ey ḫalāyıḳ[1027] (11) özge mīvelerdin yeŋler ve üyge[1028] hem alıp barıŋlar ammā gevher-şeb çırāġ[1029] **[A 51b]** (1) mīvelerge ḳol yetgüzmeŋler[1030] dép. Yana buyrudı-ki: (2) ‘Şaşıda ḫarīṭe ḳılıp gevher mīvelerni ḫarītege alıp (3) ḳoyuŋlar.’ dédi. Ḫarīṭege alıp ḳoydılar,[1031] ul vaḳtdın (4) bu vaḳtġaça pād-

---

zar-dārlar davlat-mandlarġa revā érmestür. Sizler bu dunyānıŋ ḫırṣ āḫırat nıʿmatlarıdın maḥrūm ḳoyar. Zinhār bu gevher-i şeb çırāġ mīvelerdin hergiz üzmenler. Bu gevher-i şeb çırāġ mīveler faḳīr, miskīnlerniŋ, yatīm bīvelerniŋ naṣibesidür dép üyge yandı

[1016] Andın keyin pād-şāh Ġulāmu’d-dīn- (7) nı aldıġa çarlap ayttı ki: Ey vazīrnıŋ rāy[ını] münādī (8) ḳılduruŋ ki bu şeherde faḳīr ve ġarīb ve musāfır (9) ve ʿıyāl-mend ve miskīŋler bolsalar : B andın keyin ul vazīrnı çarlatıp ayttı ki : ey vazīr munādi ʿamel-mend kişiler bolsa

[1017] yesünler : B yesün

[1018] üzüp : B -

[1019] yesünler dép : B ḫarc ḳılsun dédi

[1020] Ġulāmu’d-dīn munādī ḳıldurdı. : B Vazīr heme ḫalḳġa munādī ḳıldurdı

[1021] camʿ bolup keldiler, ul baġḳa kirdiler : B yıġlıp ul baġḳa bardılar

[1022] avval ḳollarını gevher mīvelerge uzattılar : B ul gevheri mīvelerge ḳol uzattılar

[1023] yıġı ve zārī ḳıla (4) başladılar. : B ḫayrān ḳaldılar

[1024] bu ḫabarnı pād-şāhġa yetgüzdiler : B bu ḫabar fād-şāhġa éşitildi

[1025] Pād-şāh (5) dilgir boldı. Tīz kopup yalaŋ ayaġ baġḳa kirip ṭahārat-ı (6) kāmil ḳıldı rūba-ḳıble olturup başını bir yana ḳılıp (7) munācāt ḳıldı. Ilahī ḳādırā perverdigārā Ismāʿīl Peyġāmber- (8) niŋ ḥurmatıdın bu ḫalāyıḳnıŋ ḳollarını rāst ḳılġıl. (9) Şul zamān Ḫudāy Taʿālā munācātnı müstecāb ḳılıp ḫalāyıḳ- (10) nıŋ ḳollarını rast ḳıldı. : B fād-şāh bu vāḳʿadın ferīşān bolup özi ul baġḳa barıp ġusl ṭahārat ḳılıp munācāt […] ḳażāu’l-ḥācāt ḳılıp ayttı ki : ilāhī Ḫudā ve nıdā… perverdigārā Ibrāhīm Peyġāmberniŋ oġlı Ismāʿīl Peyġāmberniŋ ḥaḳḳı ḥurmatıdın bu ḫalḳnıŋ ḳolını salāmat ḳılġay sén dép duʿā ḳıldı. Ḫudāy Taʿālā duʿāsını icabet ḳıldı. Bu ḫalāyıḳlarnıŋ ḳolları **[B 41b]** […] salāmat boldı

[1026] buyrudı-ki: : B aydılar ki

[1027] ḫalāyıḳ : B ḫalāyıḳlar

[1028] üyge : B üyleriŋlerge

[1029] gevher-i şeb çırāġ : A gevher

[1030] yetgüzmeŋler : B tegürmeŋler

[1031] dép yana buyrudı-ki: (2) ‘Şaşıda ḫarīṭe ḳılıp gevher mīvelerni ḫarītege alıp (3) ḳoyuŋlar.’ dédi. Ḫarīṭege alıp ḳoydılar : B dedi andın keyin gevher mīvelerni bu ḫālte tegip aŋa aldurup ḳoydılar

şāhnıŋ[1032] ʿadālatınıŋ āsārı bāḳī turur. (5) Ul bāġnıŋ mīvesi yıldın yılġa bar ḫalāyıḳlar yerler.[1033] Ammā[1034] gevher (6) mīvelerniŋ revşenligi ḫarīṭedin[1035] ẓāhır bolur.[1036] Ḫudāy Taʿālānıŋ ʿınāyatı birle[1037] ḫarīte- (7) ler[1038] **[B 42a]** köhne bolmas, gevherler hem buzulmas."

**Melīke** sordı: "Ḫātūnlar- (8) ġa hemedin ḳaysı iş obdanraḳdur?[1039] Dānışmand aydı: Şarm ḥayā[1040] obdanraḳdur. (9) Her ḫātūnī-ki ḥayāsı yoḳ[1041] tuzsuz ṭaʿāmġa oḫşar."

(10) **Melīke** sordı: "Yaş kişilerge[1042] néme obdanraḳ?" "Dānışmand aydı: (11) Tevbe ḳılmaḳ. Her yaş kişiniŋ ki tevbesi yoḳ oḫşar ki ṣadefī-ki **[A 52a]** (1) gevheri yoḳ."[1043]

**Melīke** sordı: " ʿĀlımlarġa néme obdanraḳ?"[1044] Dānışmand (2) aydı: "Zühd obdanraḳ. Her ʿālımī ki zühdi yoḳ aŋa oḫşar- (3) ki dıraḫtīdur-ki mīvesi yoḳ."[1045]

**Melīke** sordı: "Çırāylıḳlarġa (4) néme obdanraḳ?" Dānışmand aydı: "Ḥılm obdanraḳ. Her çırāylıġı- (5) ki ḥılmı yok aŋa oḫşar ki ṣūretīge cānı yoḳ."[1046]

**Melīke** sordı: (6) "Zar-dārlarġa néme obdanraḳ?"[1047] Dānışmand aydı: "Saḫāvat (7) obdanraḳ. Her zar-dārī-ki saḫāvatı <yoḳ> aŋa oḫşar arıḳīdur-ki (8) suyı yoḳ."[1048]

**Melīke** sordı: "Āsmānnı ve yerni yaratḳan- (9) nıŋ bu yüzige ḳıyamatġaça neçe lek néçe miŋ yıl turur?"[1049] Dānışmand (10) aydı: "Altmış lek seksen miŋ yıl turur."[1050]

---

[1032] pād-şāhnıŋ : B fād-şāhnıŋ

[1033] bar ḫalāyıḳlar yerler. Gevher (6) mīvelerniŋ revşenligi ḫarīṭedin ẓāhir bolur : B kengrü bolup ne mıḳdār faḳīr, miskinler öz ıḫtıyārıça yep içtiler

[1034] ammā : A -

[1035] ḫarīṭedin : B ḫālṭeniŋ taşıdın

[1036] bolur : B boladur

[1037] Ḫudāy Taʿālānıŋ ʿınāyatı birle : A -

[1038] ḫarīte- (7) ler : B ḫālteler

[1039] ḫātūnlar- (8) ġa hemedin ḳaysı iş obdanraḳdur : A ḫātūnlar- (8) ġa néme obdanraḳ

[1040] şarm ḥayā : A ḥayā

[1041] yoḳ : B yoḳdur

[1042] kişilerge : B kişige

[1043] tevbe ḳılmaḳ. Her yaş kişiŋ ki tevbesi yoḳ oḫşar ki ṣadefī-ki **[52a]** (1) gevheri yoḳ : B yaşlarġa hemedin tevbe obdanraḳdur. Tevbe ḳılmaġan aŋa oḫşar ki gevher yoḳ ṣadefdür

[1044] obdanraḳ : B obdandur

[1045] zühd obdanraḳ. Her ʿālımī ki zühdi yoḳ aŋa oḫşar- (3) ki dıraḫtīdur-ki mīvesi yoḳ : B ʿālımlarġa zühd-i taḳvā(y) obdandur her ʿālım ki zühdi yoḳ aŋa oḫşaydur ki **[B 42b]** mīvesiz dıraḫtdur

[1046] **Melīke** sordı: "Çırāylıḳlarġa (4) néme oprandaḳ?" Dānışmand aydı: "Ḥılm obdanraḳ. Her çırāylıġı- (5) ki ḥılmı yok aŋa oḫşar ki ṣūretīge cānı yoḳ." : B -

[1047] obdanraḳ : B obdandur

[1048] saḫāvat (7) obdanraḳ. Her zar-dārī-ki saḫāvatı <yoḳ> aŋa oḫşar arıḳīdur-ki (8) suyı yoḳ : B saḫāvatı yoḳ zar-dār aŋa oḫşaydur ki suyı yoḳ arıḳdur

[1049] ḳıyamatġaça néçe lek néçe miŋ yıl turur : B néçe yıldur

[1050] yıl turur : B yıldur

**Melīke** sordı: (11) “Ḫudāy-Taʿāla dunyāda[1051] néçe ḳarn yaratıpdur?” Dānışmand aydı: “Tört **[A 52b]** (1) ḳarn yaratıpdur.”

**Melīke** sordı: “Avvalḳı ḳarn néçe lek néçe (2) miŋ yıldur? Anda ḳaysı kişiler bar édi?”[1052] Dānışmand aydı: (3) “Avvalḳı ḳarn yigirme tört miŋ lek yigirme miŋ yıl turur.[1053] Avvalḳı zamanda[1054] iki (4) gürūh ḫalḳlar[1055] bar édi.[1056] Biri ādam, biri dīv.[1057] Dīvniŋ **[B 43a]** erkek- (5) leriniŋ teni[1058] fuladdın érdi,[1059] ḫātūnlarınıŋ teni rūdın.[1060] Bular (6) kāfir érdiler. Bular hem iki gürūh érdiler.[1061] Biri āf-tāb- (7) perest biri māh-tāb-perest.[1062] Ḳaddı ḳāmatları miŋ gez […] (8) ḫūrākları, buġdaynı bışurup bir vaḳt namāz-ı pīşīn (9) vaḳtıda yer érdiler.[1063] Kéçe ve kündüz yalaŋaç yürür érdiler.[1064] Ceŋgel- (10) ler[de] taşdın üy étip tün yarmıda ér ḫātūn mübāşeret (11) ḳılurlar.[1065] Ḫātūnları on beş yılda tuġarlar.[1066] ʿUmrları iki **[A 53a]** (1) miŋ yılġa yetip yaşar érdi.[1067] Yana[1068] bir gürūhı ādam érdi.[1069] Érkeklériniŋ teni[1070] altun- (2) dın, ḫātūnlarınıŋ teni[1071] kümüşdin érdi. Ḳaddı ḳāmat- (3) ları bir miŋ on beş[1072] gez, poşişleri[1073] **[B 43b]** ḳayın dıraḫtınıŋ[1074] (4) postı[1075] érdi. Ḫūrākları, buġdaynı aş nān bışurup kün (5) olturur vaḳtda yer érdiler.[1076] Ḫātūnları iki yılda (6) ikizek tuġar érdiler.[1077] Pād-şāhlar[1078] ve[1079]

---

[1051] dunyāda : B buʿālemni
[1052] **Melīke** sordı: Avvalḳı ḳarn néçe lek néçe (2) miŋ yıldur? Anda ḳaysı kişiler bar édi : B -
[1053] turur : B dur
[1054] avvalḳı zamanda : A -
[1055] ḫalḳlar : B -
[1056] édi : B érdi
[1057] dīv : B dīv ferī érdi
[1058] teni : B tenesi
[1059] érdi : A -
[1060] teni rūdın : B tenesi rūḫdın érdi
[1061] bular (6) kāfir érdiler. Bular hem iki gürūh érdiler. : B -
[1062] biri āf-tāb- (7) perest biri māh-tāb-perest. : B bu iki gürūhnıŋ biri āf-tāb-ferest ve biri māh-tāb-ferest érdi
[1063] bışurup bir vaḳt namāz-ı pīşīn (9) vaḳtıda yer érdiler : B buġday bir vaḳt ṭaʿām yer érdi
[1064] érdiler : B érdi
[1065] ceŋgel- (10) ler[de] taşdın üy étip tün yarmıda ér ḫātūn mübāşeret (11) ḳılurlar : B -
[1066] tuġarlar : B tuġar érdi
[1067] yılġa yetip yaşar érdi : A yıl
[1068] yana : A -
[1069] bir gürūhı ādam érdi : B bir gürūh ḫalḳ ādam érdi
[1070] teni : B tenesi
[1071] teni : B tenesi
[1072] on beş : B -
[1073] poşişleri : B fūşīşleri
[1074] dıraḫtınıŋ : B dıraḫtlarınıŋ
[1075] postı : B fostı
[1076] ḫūrākları, buġdaynı aş nān bışurup kün (5) olturur vaḳtda yer érdiler : B ḫūrākları buġday
[1077] ikizek tuġar érdiler : B tuġar érdi iknizek
[1078] pād-şāhlar : B fād-şāh

ekābirler[1080] ve[1081] ʿālımlar[1082] (7) ḫāṣ ʿām[1083] bu[1084] ḫalḳlar[1085] her ḳaysı ṭerefde bar érdiler.[1086] Hīç nikāḥ (8) vāḳıʿ bolmadı,[1087] dunyā işini ḳılmadılar.[1088] Āḫırat işini (9) ḳılıp Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ dīnide érdiler. Ḫudāy Taʿālā- (10) nıŋ ḥükmi birle Ḥażrat-ı Cabrāʾīl bularnıŋ ʿālımlarını Ḥażrat-ı (11) Imām-ı Aʿẓamnıŋ meẕheblerige kirgüzdiler. **[A 53b]** (1) Kelime-i şahādat aytur érdiler. Bilip édiler ki Ḥażrat-ı (2) Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām āḫır zamānda paydā bolup. (3) Yana bilip édiler ki: Āsmānda[1089] Ḥażrat-ı Cabrāʾīl ve **[B 44a]** Mīkāʾīl (4) ve Isrāfīl ve ʿAzrāʾīl bar dép.[1090] Yana hem bilip édiler ki:(5) yerde tört ṣaḥābe-i kirām Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu (6) ʿalayhi ve-sallāmnıŋ yārları dép.[1091] Avval Abū Bekr,[1092] dü[v]üm ʿÖmer, (7) siyūm ʿOs̱mān, çehārum ʿAlī raḍīya'llāhu ʿanhum [1093] acmaʿīn.[1094] (8) Ularnıŋ ʿumrları üç lek tört ʿumr körerler ve[1095] vaḳtī[1096] (9) öldiler, ölügleri bir kün turdı.[1097] Andın keyin ġāyb (10) boldı.[1098] Üy étip olturmas érdiler. Biznіŋ ʿumrmız (11) ḳısḳa dép

---

[1079] ve : B -
[1080] ekābirler : B ekābır
[1081] ve B -
[1082] ʿālımlar : B ʿālım
[1083] ʿām : B -
[1084] bu : A -
[1085] ḫalḳlar : B ḫalḳ
[1086] érdiler : B érdi
[1087] hīç nikāḥ (8) vāḳıʿ bolmadı : B -
[1088] ḳılmadılar : B ḳılmadı
[1089] dīnide érdiler. Ḫudāy Taʿālā- (10) nıŋ ḥükmi birle Ḥażrat-ı Cabrāʾīl bularnıŋ ʿālımlarını Ḥażrat-ı (11) İmām-ı ʿAẓamnıŋ meẕheplerige kirgüzdiler. **[53b]** (1) Kelime-i şahādat aytur érdiler. Bilip édiler ki: Ḥażrat-ı (2) Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam āḫır zamānda paydā bolup. (3) Yana bilip édiler ki āsmānda : B dīnleride Ḥażrat-ı İmām-ı ʿAẓamnıŋ meẕhebleride kelime-i şahadāt aytur érdiler. Ammā Ḥażrat-Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu (6) ʿalayhi ve-sallamnıŋ āḫır zamanda kelip peyġāmber-i āḫır zamān bolup muḳarreb firişteler
[1090] bar dép : B -
[1091] yana hem bilip édiler ki: (5) Yerde tört ṣaḥābe-i kirām Ḥażrat- ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu (6) ʿalayhi ve-sallamnıŋ yārları dép : B peyġāmber-i āḫır zamānnıŋ tört yārları
[1092] Abū Bekr : B Ḥażrat-ı Abā Bekr Ṣıddıḳ
[1093] anhum : B anha
[1094] acmaʿīn : B bilip érdiler
[1095] ularnıŋ ʿumrları üç lek tört ʿumr körerler ve : B -
[1096] vaḳtī : B vaḳtī ki
[1097] ölügleri bir kün turdı : B -
[1098] andın keyin ġāyb (10) boldı : B ġāyb bolur érdiler

ġarda bolur érdiler[1099] ve vaḳtī ki ḳarn tamām **[A 54a]** (1) boldı. Bu iki gürūh-ı ṭāyıfa[1100] hem fānī[1101] boldı."

**Melīke** sordı: (2) "İkinçi ḳarn néçe lek, néçe miŋ yıl turur?[1102] Anda ḳaysı kişiler (3) bar édi?"[1103] Dānışmand aydı: **[B 44b]** "On alta lek yigirme miŋ yıl turur.[1104] (4) Bu ḳarnda[1105] Musulmān dīvler[1106] bar érdiler.[1107] Ḳadd u ḳāmatları yete (5) yüz gez. Érkeklerinin teni ḳızıl lāldın ḫātūnları- (6) nıŋ teni keh-rubādın, poşişleri[1108] samannı[1109] toḳup[1110] (7) keyer érdiler. Ḫūrākları[1111] ḫurmā, iki vaḳt yer érdiler.[1112] (8) Çaşt vaḳtıda ḫuften vaḳtıda ʿumrları on beş yıl (9) on bir yıl érdi.[1113] Üyleri çalıḳdın yıġaç birle (10) ḫas-pūş ḳılıp olturur érdiler.[1114] Dīnleri[1115] Ḥażrat-ı (11) Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallāmnıŋ dīnleride, meẕhebleri **[A 54b]** (1) Ḥażrat-ı İmām-ı Aʿẓamnıŋ meẕhebleride. Bular[1116] üç[1117] fırḳa.[1118] (2) İki fırḳaları[1119] dīn işini ḳıldılar. Bir fırḳaları[1120] aṭrāf- (3) larġa[1121] pād-şāhlıḳ[1122] ḳıldılar. Ḫudāy Taʿālā ḥükmi birle Ḥażrat-ı (4) Dardāʾīl ve Rūmāʾīl, pād-şāhlarġa Ḥażrat-ı Muḥammad (5) Muṣṭafā ṣalla'llāhu

[1099] üy étip olturmas érdiler. Bizniŋ ʿumrmız (11) ḳısḳa dép ġarda bolur érdiler : B ammā ʿumrmız ḳısḳa dép aṣla ʿımārat ḳılmay, taġlarnıŋ arasıda yürüp érdi
[1100] gürūh-ı ṭāyıfa : B ṭāyıfa
[1101] fānī : B yoḳ
[1102] turur : B -
[1103] anda ḳaysı kişiler (3) bar édi? : B neçük ṭāyıfalar bar érdi
[1104] turur : B -
[1105] bu ḳarnda : B -
[1106] musulmān dīvler : B musulmānlar dīvler
[1107] érdiler : B érdi
[1108] poşişleri : B fūşīşleri
[1109] samannı : B buġdaynıŋ bergini
[1110] toḳup : B toḳuf
[1111] ḫorekleri : B ḫoregi
[1112] iki vaḳt yer érdiler : B -
[1113] çaşt vaḳtıda ḫuften vaḳtıda ʿumrları on beş yıl (9) on bir yıl érdi : B ʿumrları on beş yigirme yıl yaşar érdi
[1114] üyleri çalıḳdın yıġaç birle (10) ḫas-pūş ḳılıp olturur érdiler : B çalfıḳ birle yıġaçda üy etip olturur érdi
[1115] dīnleri : B dīn meẕhebleri
[1116] bular : B -
[1117] üç : B iki
[1118] fırḳa : B ṭāyıfa édi
[1119] iki fırḳaları : B birileri
[1120] fırḳaları : B ṭāyıfaları
[1121] aṭrāflarġa : B aṭrāfda
[1122] pād-şāhlıḳ : B fād-şāhlıḳ

ʿalayhi ve-sallāmnıŋ şarīʿatlarını taʿallum (6) berdiler.[1123] Vaḳtī ki[1124] öldiler, yalaŋaç yerge kömdiler.[1125] (7) Ḳarn tamām boldı, bular[1126] hem fānī boldılar."[1127]

**Melīke** sordı: (8) "Üçünçi ḳarn néçe lek[1128] néçe miŋ yıl turur? Anda ḳaysı kişiler (9) bar édi?"[1129] "Dānışmand aydı: On iki lek, yigirme miŋ yıl turur. (10) Bu ḳarnda miŋ türlüg renglig bir çoŋ cānvar (11) yarattı[1130] ve[1131] Ḫudāy Taʿālā öz ḳudratı birle tamām-ı ʿālemni tarıḳḳa[1132] **[A 55a]** (1) tolġazdı.[1133] Buyrudı-ki:[1134] Ey cānvar[1135] bu tarıḳnı ġaẕā ḳıl (2) ve vaḳtī ki tarıḳ tamām bolsa sén hem[1136] öler sén, dédi.[1137] Bu cān- (3) var[1138] toḳuz **[B 45b]** lek yıl bu tarıḳnı yedi.[1139] Andın keyin[1140] baḳtı ki tarıḳ[1141] (4) az ḳalıptur. Üç lek yıl künde bir vaḳt[1142] yedi. Andın (5) keyin[1143] on alta miŋ yıl, her yılda on beş künde bir ıftār (6) ḳıldı.[1144] Andın keyin üç miŋ yılda bir aylıḳ[1145] dāneni[1146] (7) yedi. Baḳtı ki bir tarıḳ[1147] ḳalıpdur.[1148] Munı yesem öler men dép (8) miŋ yıl bu[1149] bir dāne tarıḳnı tumşuḳıda köterip yürdi.[1150] (9) Andın keyin yedi, öldi. Ḳarn hem tamām boldı."

---

[1123] Ḫudāy Taʿālā ḥükmi birle Ḥażrat-ı (4) Dardāʾīl ve Rūmāʾīl, pād-şāhlarġa Ḥażrat-ı Muḥammad (5)Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallamnıŋ şarīʿatlarını taʿallum (6) berdiler. : B -
[1124] vaḳtī ki : B vaḳti-ki
[1125] kömdiler : B kömer érdiler
[1126] bular : B ular
[1127] boldılar : B boldı
[1128] néçe lek : B -
[1129] anda ḳaysı kişiler (9) bar édi : B -
[1130] yarattı : B yarattılar
[1131] ve : B -
[1132] tarīḳḳa : B tarīḳġa
[1133] tolġazdı : B tuşḳardılar
[1134] buyrudı-ki : B farmān ḳıldılar
[1135] cānvar : B cānvarlar
[1136] bu tarıḳnı ġaẕā ḳıl (2) ve vaḳtī ki tarıḳ tamām bolsa sén hem : bu tamām-ı ʿālemge tuşḳarġan ṭarık senin rozāŋ turur. Ul ṭarıḳ ḳaçan-ki tükese sén hem şunda
[1137] dédi : B dédiler
[1138] cānvar : B cānvarlar
[1139] yedi : B yep
[1140] andın keyin : B -
[1141] tarıḳ : B ṭarıḳ
[1142] vaḳt : B dāne
[1143] keyin : B -
[1144] ıftār (6) ḳıldı : B dāne yedi
[1145] aylıḳ: B ayda
[1146] dāneni : B dāne
[1147] tarıḳ : B dāne
[1148] ḳalıpdur : A ḳalıp
[1149] miŋ yıl bu : B -
[1150] yürdi : B yürdiler

**Melīke** sordı: (10) “Törtünçi ḳarn néçe lek néçe miŋ yıl turur? Bu ḳarnda (11) ḳaysı kişiler[1151] bar édi?[1152] Dānışmand aydı: Bu ḳarn[1153] sekiz lek, yigirme **[A 55b]** (1) tört miŋ[1154] yıl turur. Bu ḳarnda heme némeler bar érdi?[1155] **[B 46a]** Ammā (2) sekiz lek on yete[1156] miŋi heme atlar birle[1157] bar-ābād[1158] érdi. Andın (3) keyin Ḫażrat-ı Ādamnı ʿanāṣır-ı[1159] erbaʿadın āfrīda ḳıldı.[1160] Yaʿnī tofrak- (4) dın, şımāldın, sudın, otdın[1161] Mekkede āfrīda ḳıldı. (5) Ḫażrat-ı Ādam Peyġāmberniŋ[1162] çap yanlarıdın Ḫavvānı āfrīda (6) ḳıldı.[1163] Bularnıŋ avlādı bu ʿālemge yayılıp tā ḳıyamatġaça yer yüzide bolurlar.[1164] (7) Bularnıŋ[1165]ʿadadını Ḫudāy Taʿāladın özge kişi bilmesler.[1166] Her yılda baʿžısı āfrīda (8) bolur, baʿžı öler.”[1167]

**Melīke** sordı: “Cān Ḫażrat-ı (9) Ādamnıŋ tenige ḳaysı ṭerefdin kirdi?” Dānışmand aydı: (10) “Aġızlarıdın[1168] kirdi.”

**Melīke** sordı:[1169] “Ādamnı néme üçün Ādam deydürler?”[1170] Dānışmand aydı: “Ādamnı kildin yarattılar. Kilni ʿArab tilide ādam dér érdiler.”[1171]

**[A 56a] Melīke** sordı: “Ādam néme[1172] üçün bir rengde, bir ḫūyda[1173] (2) émes? Dānışmand aydı: Töpe her rengde, ādam hem her renglig.[1174] Ādamnı her némedin yarattı

---

[1151] kişiler : B ṭāyıfalar
[1152] édi : B érdi
[1153] bu ḳarn : B -
[1154] miŋ : B -
[1155] érdi : A turur
[1156] yete : B -
[1157] birle : A -
[1158] bar-ābād : B ābād
[1159] ʿanāṣır : B anaṣur
[1160] āfrīda ḳıldı : A -
[1161] tofrak- (4) dın, şımāldın, sudın, otdın : B tofraḳ, şımāl, ot, sudın
[1162] Ādam Peyġāmberniŋ : A Ādamnıŋ
[1163] āfrīda (6) ḳıldı : B yarattılar
[1164] bularnıŋ avlādı bu ʿālemge yayılıp tā ḳıyamatġaça yer yüzide bolurlar : A bulardın nasl-ı avlād ḳıyāmatġaça paydā bolur
[1165] bularnıŋ : A -
[1166] Ḫudāy Taʿāladın özge kişi bilmesler : A Ḫudādın özge kişi bilmes
[1167] her yılda baʿžısı āfrīda (8) bolur, baʿžı āfrīda öler : B -
[1168] aġızlarıdın : B aġzıdın
[1169] Melīke sordı : B yana sordı
[1170] Ādamnı néme üçün Ādam deydürler : B ne üçün [B 46b] Ādam aṭ ḳoydı
[1171] yarattılar. Kilni ʿArab tilide ādam dér érdiler : A yaratḳan anıŋ üçün ādam deydürler
[1172] néme : B né
[1173] bir ḫūyda : A -
[1174] töpe her rengde ādam hem her renglig : B -

anıŋ üçün bir ḫūyda émes. Ot, su, şımāl, tofraḳdın yaratḳan turur anıŋ üçün rengi, ḫūyı bir ḫayl émes.”[1175]

**Melīke** (3) sordı: “Avlād-ı Ādamnı Ḫavvādın yarattı mu yā Ādamdın mu?”

(4) Dānışmand aydı: “Eger Ḫavvādın yaratsa heme ḳız bolur érdi. (5) Avval Ḥażrat-ı Ādamnı yarattı.”

[**Melīke** sordı:] “Aŋa néme iberdi?” [1176] Dānışmand aydı: (6) “Avval ʿaḳl iberdi. ʿAḳl kelip aydı kim:[1177] ‘Ey[1178] Ādam, meni saŋa iberdi.’ Ḥażrat-ı (7) Ādam ayttılar ki:[1179] ‘Seniŋ ornuŋ ne yerde?’ ʿAḳl ayttı ki: ‘Meniŋ (8) ornum seniŋ başıŋda.’ Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, (9) ʿaḳl olturdı.[1180] İkinçi[1181] şarm kelip aydı kim:[1182] ‘Ey[1183] Ādam, meni saŋa (10) iberdi.’ dédi.[1184] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: [1185] ‘Seniŋ ornuŋ ne yer?’ (11) Şarm ayttı ki: ‘Meniŋ ornum seniŋ közüŋde.’ Ḥażrat-ı Ādam **[A 56b]** (1) olturdılar, şarm olturdı.’[1186] Üçünçi mihr keldi. Ayttı ki:[1187] (2) ‘Ey[1188] Ādam, meni saŋa iberdi.’ dédiler?[1189] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1190] ‘Seniŋ (3) ornuŋ ne yer?’ Mihr ayttı ki: ‘Meniŋ ornum seniŋ köŋülde.’ (4) Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, mihr olturdı.[1191] Törtünçi[1192] (5) ṣabr keldi. Ayttı ki:[1193] ‘Ey[1194] Ādam, meni sana iberdi.’ Ḥażrat-ı Ādam (6) ayttılar ki:[1195] ‘Seniŋ ornuŋ ne yer?’ Ṣabr ayttı ki: ‘Meniŋ ornum (7) seniŋ ḳursaḳıŋda.’ Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, (8)

[1175] Ādamnı her némedin yarattı anıŋ üçün bir ḫūyda émes. Ot, su, şımāl, tofraḳdın yaratḳan turur anıŋ üçün rengi, ḫūyı bir ḫayl émes. : A -

[1176] avlād-ı Ādamnı Ḫavvādın yarattı mu yā Ādamdın mu? (4) Dānışmand aydı: Eger Ḫavvādın yaratsa heme ḳız bolur érdi. (5) Avval Ḥażrat-ı Ādamnı yarattı : B Ādamnı yaratıp avval aŋa némeni iberdi

[1177] kelip aydı kim : A ayttı ki

[1178] ey : A yā

[1179] ayttılar ki : B aydılar

[1180] seniŋ ornuŋ ne yerde? ʿaḳl ayttı ki: Meniŋ (8) ornum seniŋ başıŋda. Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, (9) ʿaḳl olturdı : B ornuŋ ḳayda bolsa [B 47a] anda turġıl dediler. ʿaḳl kelip başlarıda ḳarār taftı

[1181] ikinçi : B andın keyin

[1182] kelip aydı kim : A keldi, ayttı ki

[1183] ey : A yā

[1184] dédi : A -

[1185] ayttılar ki : B aydılar

[1186] seniŋ ornuŋ ne yer? (11) Şarm ayttı ki: Meniŋ ornum seniŋ közüŋde. Ḥażrat-ı Ādam **[56b]** (1) olturdılar, şarm olturdı : B ornuŋ ḳayda bolsa anda turġıl dediler. Şarm kelip közleride turdılar

[1187] üçünçi mihr? keldi. Ayttı ki : B andın mihr kelip aydı

[1188] ey : B yā

[1189] dédiler : A -

[1190] ayttılar ki : B aydılar

[1191] seniŋ (3) ornuŋ ne yer? Mihr ayttı ki: Meniŋ ornum seniŋ köŋülde. (4) Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, mihr olturdı : B ornuŋ ḳayda bolsa şunda turġıl dédiler. Mihr kelip köŋülleride ḳarār taftı

[1192] törtünçi : andın keyin

[1193] ayttı ki : B aydı

[1194] ey : A yā

[1195] ayttılar ki : B aydılar

ṣabr olturdı.[1196] Andın keyin yana tört néme Ḥażrat-ı Ādamġa (9) keldi.[1197] Avval ölüm keldi, ayttı ki:[1198] ‘Ey Ādam meni saŋa iberdi.’ dédi.[1199] (10) Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1200] ‘Seniŋ ornuŋ ne yer?’[1201] Ölüm (11) ayttı ki:[1202] ‘Meniŋ ornum seniŋ[1203] başında.’ dédi.[1204] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1205] **[A 57a]** (1) ‘Seniŋ ornuŋnı ʿaḳl alıpdur.’ dédiler.[1206] Ölüm ayttı:[1207] ‘Her vaḳtda[1208] ölüm (2) kelse, ʿaḳl keter.’ dédi.[1209] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: ‘Yā ölüm, āḳl müddetī (3) anda ḳarār tapsun. Andın keyin sen kelgil.’[1210] İkinçi[1211] ṭamaʿ keldi, (4) ayttı ki:[1212] ‘Ey[1213] Ādam, meni saŋa iberdi.’ dédi.[1214] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1215] (5) ‘Yā ṭamaʿ, seniŋ ornuŋ ne yer?’[1216] **[B 48a]** Ṭamaʿ ayttı ki:[1217] ‘Meniŋ ornum seniŋ (6) közüŋde.’[1218] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1219] ‘Seniŋ ornuŋnı (7) şarm alıpdur.’ Ṭamaʿ ayttı:[1220] ‘Vaḳtī-ki[1221] ṭamaʿ kelse şarm ḳalmas, keter.’[1222] dédi.[1223] (8) Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: ‘Yā ṭamaʿ, müddetī şarm anda ḳarār (9) ḳılsun, andın keyin sén kelgil.’ Üçünçi[1224] ḥırṣ keldi, (10) ayttı ki:[1225] ‘Ey[1226] Ādam, meni

---

[1196] seniŋ ornuŋ ne yer? Ṣabr ayttı ki: Meniŋ ornum (7) seniŋ ḳursaḳıŋda. Ḥażrat-ı Ādam olturdılar, (8) ṣabr olturdı : B ornuŋ ḳayda bolsa şunda turġıl **[B 47b]** dédiler. Ṣabr kelip ḳursaḳlarıda ḳarār taftı

[1197] Ḥażrat-ı Ādamġa (9) keldi : B iberdi

[1198] ayttı ki: : B -

[1199] dédi : A -

[1200] ayttılar ki : B aydılar

[1201] seniŋ ornuŋ ne yer : B ornuŋ ḳayda bolsa şunda turġıl dediler

[1202] ayttı ki : B aydı

[1203] seniŋ : B

[1204] dédi : A -

[1205] ayttılar ki : B aydılar ki

[1206] dédiler : A -

[1207] ayttı : B ayttı-ki

[1208] her vaḳtda : A vaḳtī ki

[1209] dédi : A -

[1210] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: Yā ölüm, āḳl müddetī (3) anda ḳarār tapsun. Andın keyin sen kelgil : B -

[1211] ikinçi : B andın

[1212] ayttı ki : B -

[1213] ey : A yā

[1214] dédi : A-

[1215] ayttılar ki : B aydılar

[1216] seniŋ ornuŋ ne yer : B ornuŋ ḳayda bolsa şunda turġıl dédiler

[1217] ayttı ki : B aydı

[1218] meniŋ ornum seniŋ (6) közüŋde : menin ornum siziŋ közünüzde turur dédi

[1219] ayttılar ki : B aydılar

[1220] ayttı : B aydı

[1221] vaḳtī-ki : B her vaḳtī-ki

[1222] ḳalmas, keter : B ḳaçar

[1223] dédi : A -

[1224] üçünçi : B andın

[1225] ayttı ki : B -

[1226] ey : A yā

saŋa iberdi.’ dédi.[1227] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1228] (11) ‘Seniŋ ornuŋ ne yerde turur?’[1229]Ḥırṣ ayttı ki:[1230] ‘Meniŋ ornum seniŋ **[A 57b ]** (1) köŋlüŋde.’[1231] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1232] ‘Seniŋ ornuŋnı (2) mihr alıpdur.’ dédiler.[1233] Ḥırṣ ayttı ki:[1234] ‘Vaḳtī ki[1235] ḥırṣ kelse mihr ḳalmas keter.’[1236] (3) dédi. Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: ‘Yā ḥırṣ, müddetī mihr anda (4) ḳarār tapsun, andın keyin sén kelgil.’[1237] Törtünçi[1238] nefs keldi. (5) Ayttı ki:[1239] ‘Ey[1240] Ādam, meni saŋa iberdi.’ dédi.[1241] Ḥażrat- [ı Ādam] ayttılar ki:[1242] (6) ‘Seniŋ **[B 48b]** ornuŋ ne yer turur?’[1243] Nefs ayttı ki:[1244] ‘Meniŋ ornum seniŋ (7) ḳursaḳıŋda.’[1245] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki:[1246] ‘Seniŋ ornuŋnı (8) ṣabr alıpdur.’ dédiler.[1247] Nefs ayttı ki:[1248] ‘Vaḳtī ki[1249] nefs kelse ṣabr ḳalmas keter.’[1250] dédi.[1251] (9) Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: ‘Yā nefs, müddetī ṣabr anda ḳarār tap- (10) sun, andın keyin sén kelgil.”[1252]

**Melīke** ayttı: “Ṣadaḳa seniŋ ustā- (11) dıŋġa.”[1253]

**Melīke** sordı: “Bir kéçe kündüzde néçe saʿātdur?”[1254] Dānışmand aydı: **[A 58a]** (1) “Yigirme tört saʿāt.”[1255]

---

[1227] dédi : B -
[1228] ayttılar ki : B aydılar
[1229] ne yerde turur : A ne yer
[1230] ayttı ki : B aydı
[1231] meniŋ ornum senin **[57b ]** (1) köŋlüŋde : B köŋlüŋüzde turur
[1232] ayttılar ki : B aydılar
[1233] dédiler : A -
[1234] ayttı ki : B aydı
[1235] vaḳtī ki : B her vaḳtī-ki
[1236] ḳalmas keter : B ḳaçar
[1237] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: Yā ḥırṣ, müddetī mihr anda (4) ḳarār tapsun, andın keyin sén kelgil : B -
[1238] törtünçi : B andın keyin
[1239] ayttı ki : B -
[1240] ey : yā
[1241] dédi : A-
[1242] ayttılar ki : B aydılar
[1243] turur : A -
[1244] ayttı ki : B aydı
[1245] seniŋ (7) ḳursaḳıŋda : B siziŋ ḳursaḳınızda
[1246] ayttılar ki : B aydılar
[1247] dédiler : A -
[1248] ayttı ki : B aydı
[1249] vaḳtī ki : her vaḳtī-ki
[1250] ḳalmas keter : B ḳaçar
[1251] dédi : A -
[1252] Ḥażrat-ı Ādam ayttılar ki: Yā nefs, müddetī ṣabr anda ḳarār tap- (10) sun, andın keyin sén kelgil : B -
[1253] Melīke ayttı: ṣadaḳa seniŋ üstā- (11) dıŋġa : B -
[1254] saʿātdur : A saʿāt
[1255] Dānışmand aydı: **[58a]** (1) Yigirme tört saʿāt : B -

**Melīke** sordı: “Her saʿātda (2) neçe kişi vucūdġa keledür,[1256] neçe kişi öledür?”[1257] Dānışmand aydı: (3) “Her saʿātda toḳsan miŋ kişi vucūdġa keledür.[1258] Toḳsan (4) miŋ kişi[1259] öledür.”[1260]

**Melīke** sordı: “Dunyāda[1261] her yılda neçe lek, neçe (5) miŋ kişi tuġar?” Dānışmand aydı: “Her yılda[1262] seksen bir lek sekiz yüz[1263] (6) altmış toḳuz miŋ[1264] kişi[1265] tuġar. Ḥażrat-ı ʿalayhi’s-salām (7) ayturlar: Miŋ **[B 49a]** ʿāşıḳ vucūdġa kelür, dunyā bular birle (8) bar-pādur.”[1266]

**Melīke** sordı:[1267] “Ér kişi, maẓlūm kişi pīr bolsa néme bolur?[1268] (9) Dānışmand aydı: Avval ʿaḳldın keter, ikinçi unutḳaḳ (10) bolur, üçünçi ḥırs ve[1269] ṭamaʿ ziyāde[1270] bolur. Törtünçi (11) ötken sözni tola ẕikr ḳılur, ḫūş kelür.”[1271]

**Melīke** sordı: “Her kişide [néme firişte] **[A 58b]** (1) turur?” Dānışmand aydı: “ʿAdadını Ḫudāy Taʿālādın bölek kişi (2) bilmes. Ammā meşhūrı toḳuz firişte. Her biri yetmiş miŋ firiştege (3) serdār, her bir serdārınıŋ yetmiş miŋ umarāsı firiştele[r] (4) tābiʿ her bir ʿālem firiştege yetmiş miŋ ʿāmmı firişte tābiʿ.” [1272]

(5) **Melīke** sordı: “Maşhūr toḳuz firişte ḳaysı turur? Atları (6) néme? Ularnı néme ḫizmetge taʿyīn[1273] ḳılġan?”[1274] Dānışmand aydı: (7) “Avval Ḥażrat-ı Cabrāʾīl, Ḫudāy Taʿālādın[1275] peyġāmberlerge vaḥy (8) alıp keldiler.[1276] **[B 50b]** İkinçi Ḥażrat-ı Mīkāʾīl

---

[1256] keledür : B kelür
[1257] néçe kişi öledür : B -
[1258] keledür : B kelür
[1259] kişi : B -
[1260] öledür : B öler
[1261] dunyāda : B heme ʿālemde
[1262] her yılda : A -
[1263] sekiz yüz : B -
[1264] miŋ : B miŋ
[1265] kişi : B mażlūm
[1266] Ḥażrat-ı ʿalayhi’s-salām (7) ayturlar: Miŋ ʿāşıḳ vucūdġa kelür, dunyā bular birle (8) bar-pādur : B munıŋdın ʿāşık vucūdġa kelü[r] dunyā birle bar-pā bolur
[1267] sordı : B so[r]dı
[1268] ér kişi maẓlūm kişi pir bolsa néme bolur : B pīr bolsa neçük bolur
[1269] ḥırs ve : B -
[1270] ziyāde : B ṭamaʿ kén
[1271] ötken sözni tola ẕikr ḳılur, ḫūş kelür : B sözni tola ḳılur
[1272] toḳuz firişte : B toḳuz turur
[1273] Metinde تعين şeklinde yazılıdır.
[1274] maşhūr toḳuz firişte ḳaysı turur? Atları (6) néme? Ularnı néme ḫizmetge taʿyın ḳılġan : B ul toḳuz maşhūr firişte ḳaysı turur, aṭları neme? Ular ne işḳa müʾekkeldür
[1275] Ḫudāy Taʿālādın : B -
[1276] vaḥy (8) alıp keldiler : B keltürgüçi

yamġurġa ḫalḳ (9) rızḳıġa müʾekkel.[1277] Üçünçi Ḥażrat-ı Isrāfīl heme[1278] sūrnı (10) aġızlarıġa alıp turarlar, ḳıyāmat küni tartḳalı.[1279] (11) Törtünçi Ḥażrat-ı ʿAzraīl melekʿül-mevt dérler,[1280] ḫalayıḳnıŋ **[A 59a]** [1] cānını alġalı müʾekkel.[1281] Beşinçi Ḥażrat-ı Dardaīl yete āsmānġa (2) müʾekkel ve yulduzlarġa, ayġa, künge müʾekkel.[1282] Altınçı Ḥażrat-ı (3) Ismāʿīl yete ḳat yerge müʾekkel yerde una turġan (4) némerselerge müʾekkel.[1283] Yetinçi Ḥażrat-ı Rumāʾīl[1284] ḫalāyıḳlarnı (5)ʿarāṣāt küni mīzānġa[1285] ḥāzır ḳılmaḳġa müʾekkel.[1286] Sekizinçi (6) Ḥażrat-ı Aḥraīl daryālarġa, bulaḳlarġa, arıḳ- (7) larġa müʾekkel.[1287] Toḳuzunçı Ḥażrat-ı Mālik yete dūzaḫḳa, (8) pül-i Ṣırāṭġa[1288] müʾekkel."[1289]

**[B 51a] Melīke** sordı: "Ḫudāy[1290] Taʿālā hemedin[1291] (9) ilgeri némeni yarattı?" Dānışmand aydı: "Ḥażrat-ı Muḥammad- (10) nıŋ nūrını yarattı. Hemeni[1292] ul nūrdın yarattı. Ul şanba (11) küni ʿarşnı nūrdın kürsīni altundın yarattı."[1293]

**Melīke** sordı: **[A 59b]** (1) "Her kişide[1294] néçe gevher, néçe oġrı, néçe pās-bān turur?"[1295] Dānışmand aydı: (2) "Tört gevher, tört oġrı, tört pāsbān[1296] turur.[1297] Gevher-i (3) avval[1298] īmān turur, anıŋ oġrısı şayṭān turur.[1299] Pāsbānı (4) kelime-i ṭayyibeni[1300]

---

[1277] yamġurġa ḫalḳ (9) rızḳıġa müʾekkel : B ḫalḳlarnıŋ rızḳıġa yamġurġa müʾekkel
[1278] heme : A -
[1279] ḳıyāmat küni tartḳalı : B ḳıyāmatda farmān bolġanda tartarlar
[1280] melekʿül-mevt derler : B -
[1281] ḫalayıḳnıŋ **[59a]** [1] cānını alġalı müʾekkel : B cān alġalı müʾekkeldür
[1282] yete āsmānġa (2) müʾekkel ve yulduzlarġa, ayġa, küŋe müʾekkel : B āsmān yulduzlarġa, ay, künlerġa müʾekkeldür
[1283] yete ḳat yerge müʾekkel yerde una turġan (4) némerselerge müʾekkel : B yerdegi una durġan nerselerge müʾekkeldür
[1284] Rūmāʾīl : B Rubāʾīl
[1285] ḫalāyıḳlarnı (5)ʿarāṣāt küni mīzānġa: B ʿarāsāt küni ḫalāyıḳlarnı mīzānġa
[1286] müʾekkel : B müʾekkeldür
[1287] müʾekkel : B müʾekkeldür
[1288] pül-i Ṣırāṭġa : B -
[1289] müʾekkel : B müʾekkeldür
[1290] Ḫudāy : B Ḫudā
[1291] hemedin : B heme
[1292] Ḥażrat-ı Muḥammad- (10) nıŋ nūrını yarattı. Hemeni: B Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ nūrlarını yarattı. Heme nerselerni
[1293] ul şanba (11) küni ʿarşnı nūrdın kürsīni altundın yarattı : B -
[1294] her kişide : A -
[1295] néçe gevher, néçe oġrı, néçe pāsbān turur : B néçe gevher bolur, néçe uġrı bolur, néçe fāsbān
[1296] pāsbān : B fāsbān
[1297] turur : B bolur
[1298] gevher-i (3) avval : B avvalḳı gevher
[1299] turur : B bolur
[1300] ṭayyibeni : B ṭayyib

aytmaġlıḳ turur. İkinçi gevher namāz, anıŋ oġrı- (5) sı kāhıllıḳ turur.[1301] Pāsbā[nı][1302] **[B 49b]** himmet turur. Üçünçi gevher ʿılm turur,[1303] anıŋ (6) oġrısı kibr turur.[1304] Pāsbānı[1305] ḥılm turur. Törtünçi gevher saḥāvat, (7) anıŋ oġrısı baḫīllıḳ, pāsbānı[1306] mihr[1307] turur."

**Melīke** sordı: (8) "Kişi ölse ḥālı néçe ḳısm bolur?" Dānışmand aydı: "Beş ḳısm bolur. (9) Avval mālını mirās elter, ikinçi cānını melekü'l-mevt elter, (10) üçünçi göştini ḳurt elter, törtünçi üstüḫʷānnı (11) töpe elter, beşinçi yaḫşılıḳnı duşmān elter. Eger mālını **[A 60a]** (1) vāris eltse cāyız. Canını melekʿül-mevt eltse cāyız, göştini (2) ḳurt eltse cāyız, üstüḫʷānnı töpe eltse cāyız. Ammā (3) naʿuẕu-bi'l-lāh ki īmānını şaytān eltse hemedin yaman."[1308]

(4) **Melīke** sordı: "Hemedin küçluḳ kimdür?"[1309] Dānışmand aydı: "Ḳırḳ (5) kişiniŋ küçi bir şīrde, ḳırḳ yolbarsnıŋ küçi bir pahlavānda, (6) ḳırḳ pahlavānnıŋ küçi bir ṣaḥābede, ḳırḳ ṣaḥābeniŋ kü[çi] tört (7) yārnıŋ biride yā bir dīvde bolur. Ḳırḳ dīvniŋ küçi bir müʾmin (8) ʿāşıḳda, ḳırḳ müʾmin āşıḳnıŋ küçi bir peyġāmberde, ḳırḳ (9) peyġāmberniŋ küçi bir firişte, ḳırḳ firişteniŋ küçi bir muḳarrab (10) firişte, ḳırḳ muḳarrab firişteniŋ küçi Ḥażrat-ı Muḥammad (11) rasūlu'llāhda turur."[1310]

**Melīke** sordı: "Muḳarrab firişte néçe **[A 60b]** (1) ʿarşnıŋ kürsīniŋ çoŋluḳı ḳança bar?"[1311] Dānışmand (2) aydı: "Ḫudāy Taʿālādın özge kişi bilmes. ʿArşge on (3) sekiz

---

[1301] turur : A -

[1302] pasba[nı] : B anıŋ fāsbānı

[1303] turur : A -

[1304] turur : A -

[1305] pāsbānı : B anıŋ fāsbānı

[1306] pāsbānı : B fāsbānı

[1307] mihr : B mihr şehvet

[1308] Melīke sordı: (8) Kişi ölse ḥālı néçe ḳısm bolur? Dānışmand aydı: Beş ḳısm bolur: (9) Avval mālını mirās elter, ikinçi cānını melekü'l-mevt elter, (10) üçünçi göştini ḳurt elter, törtünçi üstüḫʷānnı (11) töpe elter, beşinçi yaḫşılıḳnı duşmān elter. Eger mālını varis **[60a]** (1) vāris eltse cāyız. Canını melekʿül-mevt eltse cāyız, göştini (2) ḳurt eltse cāyız, üstüḫʷānnı töpe eltse cāyız. Ammā (3) naʿuẕu-bi'l-lāh ki īmānını şaytān eltse hemedin yaman : B -

[1309] kimdür : B kim turur

[1310] ḳırḳ yolbarsnıŋ küçi bir pahlıvānda, (6) ḳırḳ pahlıvānnıŋ küçi bir ṣaḥābede, ḳırḳ ṣaḥābeniŋ kü[çi] tört (7) yārnıŋ biride yā bir dīvde bolur. Ḳırḳ dīvniŋ küçi bir müʾmin (8) ʿāşıḳda ḳırḳ müʾmin āşıḳnıŋ küçi bir peyġāmberde ḳırḳ (9) peyġāmberniŋ küçi bir firişte ḳırḳ firişteniŋ küçi bir muḳarrab (10) firişte ḳırḳ muḳarrab firişteniŋ küçi Ḥażrat-ı Muḥammad (11) rasūlu'llāhda turur : B ḳırḳ şīrniŋ küçi bir ṣaḥābada bolur. Ḳırḳ saḥābanıŋ küçi tört yārnıŋ birleride bolur. Tört yārnıŋ küçi bir dīvde bolur. Ḳırḳ dīvniŋ küçi bir müʾmin ʿāşıḳda bolur. Ḳırḳ müʾminiŋ küçi bir peyġāmberde bolur. Ḳırḳ [B 50a] peyġāmberniŋ küçi bir firişte bolur. Ḳırḳ firişteniŋ küçi Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāh bolur

[1311] muḳarrab firişte néçe **[60b]** (1) ʿarşnıŋ kürsīniŋ çoŋluḳı ḳança bar : B ʿarşnıŋ uluġluḳı ḳançadur

miŋ burç paydā ḳıldı.[1312] Her burcıda miŋ rükn (4) paydā[1313] ḳıldı. Her rüknde miŋ küngüre paydā ḳıldı.[1314] (5) Her küngürede on sekiz miŋ ḳandīl paydā ḳıldı.[1315] Her ḳandīlniŋ çoŋluḳı (6) andaġdur ki eger yete ḳat āsmānnı yete ḳat yerni ḳandīl- (7) niŋ içide ḳoysa bir dāne küncüdçe körüngey.[1316] Ḫabarda andaġ (8) keltürüpdürler ki[1317] Şemʿāʾīl dégen bir muḳarrab[1318] firişte (9) Ḫudāy Taʿālāġa ʿarż ḳıldı-ki: ‘Ey perverdigārım meŋe ḥükm (10) ḳılġın ki ʿarşıŋnı ṭavāf ḳılay.’ dép.[1319] Ḫudāy-Taʿālā barġın, (11) ṭavāf ḳılġın, dédiler.[1320] Ḥażrat-ı Şemʿāʾīl kéçe ve kündüz **[A 61a]** (1) ʿarşnıŋ çevresige miŋ yıl uçtılar,[1321] ḳanatları (2) töküldi. Ḫudāy Taʿālā[1322] yana ḳanat berdi. Yana miŋ yıl uçtı- (3) lar[1323] yana ḳanatları töküldi. Ḫudāy Taʿālā[1324] yana ḳanat berdiler, (4) yana miŋ yıl uçtılar.[1325] Ḫudāy Taʿālāġa munācāt ḳılıp ayttılar ki:[1326] (5) ‘Ey Bār-Ḫudāyā[1327] seniŋ ʿarşıŋnı néçe marātıba ṭavāf ḳıldım.’ (6) dédiler.[1328] Ḫudāy Taʿālā ayttılar ki:[1329] Ey Şemʿāʾīl, taḫt-ı ʿarş- (7) nıŋ bir küngüresidin yana birisige[1330] yetmediŋ, dédiler.” Dānışmand (8) aydı:[1331] **[B 52a]** “Ḫudāy Tāʿāla tört miŋ tört firişte yarattı. (9) ʿArşnıŋ tübide[1332] sekiz ṣaf bolup turupdurlar.[1333] Bu ṣaf- (10) dın yana bir ṣafġaça[1334]

---

[1312] Ḫudāy Taʿālādın özge kişi bilmes. ʿarşge on (3) sekiz miŋ burç paydā ḳıldı : B ʿarşı-ki on sekiz miŋ burcı yarattı

[1313] paydā : B faydā

[1314] payda ḳıldı : B -

[1315] paydā ḳıldı : B -

[1316] her ḳandīlniŋ çoŋluḳı (6) andaġdur ki eger yete ḳat āsmānnı yete ḳat yerni ḳandīl- (7) niŋ içide ḳoysa bir dāne küncüdçe körüngey : B her ḳandīlde yete ḳat āsmān yete ḳat yerni bir ḳandīl içide ḳoysa bir dāne küncüdçe körünmegey

[1317] keltürüpdürler ki : B keliptürler kim

[1318] muḳarrab : B -

[1319] ey perverdigārım meŋe ḥükm (10) ḳılġın ki ʿarşıŋnı ṭavāf ḳılay dép : B ilāhī Ḫudāvandār Ḫażrat senin ʿarşnı [B 51b] tavaf ḳılsam dédi

[1320] Ḫudāy-Taʿālā barġın, (11) ṭavāf ḳılġın dediler : B Ḫudāy-Taʿālādın tavaf ḳıl dép farmān boldı

[1321] Ḥażrat-ı Şemʿāʾīl kéçe ve kündüz **[61a]** (1) ʿarşnıŋ çevresige miŋ yıl uçtular : B ʿarşnıŋ çevresige kéçe kündüz miŋ yıl uçtı

[1322] Ḫudāy Taʿālā : B -

[1323] uçtılar : B uçtı

[1324] Ḫudāy Taʿālā : B -

[1325] uçtılar : B uçtı ḳanat perleri yana töküldi yana miŋ yıl uçtı

[1326] munācāt ḳılıp ayttılar ki: : B -

[1327] bār-ḫudāyā : B bārā-ḫudāyā

[1328] ḳıldım dédiler : B ḳılsam dédi

[1329] Ḫudāy Taʿālā ayttılar ki : B Ḫudāy Taʿālādın nıdā keldi

[1330] taḫt-ı ʿarş- (7) nıŋ bir küngüresidin yana birisige : B ʿarşnıŋ bir küngüresidin yana bir küngüresiġa

[1331] aydı : B aydılar

[1332] ʿarşnıŋ tübide : B ʿarşda

[1333] turupdurlar : B turarlar

[1334] ṣafġaça : B ṣafnıŋ

aralığı beş yüz miŋ[1335] yılçılıḳ yol. Her ṣaf- (11) ları[1336] üç miŋ[1337] firişte başları ʿarşnıŋ tübide **[A 61b]** (1) putları[1338] yete ḳat yerniŋ altında turur.[1339] Bu firişteler- (2) niŋ[1340] çoŋluḳınıŋ[1341] ḥaddı eger[1342] bir ḳuş miŋ yıl kéçe (3) ve kündüz[1343] uçsa oŋ ḳulaḳıdın[1344] çap ḳulaḳıġa (4) yetmegey. Bu[1345] firişterniŋ başı kök gevherdin baʿżısı- (5) nıŋ başı[1346] ḳızıl yāḳūtdın muyları zaʿfarāndın ten- (6) leriniŋ teŋi[1347] otdın, teŋi ḳardın,[1348] ḳar otġa **[B 52b]** teʾsīr (7) ḳılmaydur. Ot ḳarġa teʾsīr ḳılmaydur.[1349] Baʿżı firişte- (8) niŋ teŋi, sudın teŋi otdın. Su otġa teʾsīr (9) ḳılmaydur. Ot suġa teʾsīr ḳılmaydur. Baʿżı (10) firişteniŋ teŋi töpedin, teŋi otdın.[1350] Teŋi tesbīḥ (11) aytadur, teŋi tehlīl aytadur.[1351] Yana tört firişte **[A 62a]** (1) yaratıpdur.[1352] Biri ādam ṣūratıda, biri uy ṣūratıda. (2) Bularnıŋ çoŋluḳınıŋ ḥaddı putları taḥta'ṣ-ṣarāda (3) bāzūları ʿarşnıŋ tübide putlarını köterip (4) ḳoyġunça aralıḳı yete yılçılıḳ yol.[1353] Ḫudādın[1354] bu tört (5) fırıştaġa[1355] farmān bolur. ʿArşnıŋ tört gencini köte- (6) riŋler dép firişteler zor ḳılurlar, kötere'lmesler.[1356] (7) Yana nıdā kelür[1357] köteriŋler dép. Āsmānnıŋ, yerniŋ ḳuvvetini (8) sizlerge berdim.[1358] Yana

---

[1335] miŋ : A -
[1336] ṣafları : B ṣafda
[1337] üç miŋ : B üç yüz miŋ
[1338] putları : B ayaġları
[1339] altında turur : B astıda
[1340] firişteler- (2) niŋ : B firişteniŋ
[1341] çoŋluḳınıŋ : B çoŋluġınıŋ
[1342] eger : B -
[1343] kéçe (3) ve kündüz : B -
[1344] ḳulaḳıdın : B ḳulaġıdın
[1345] bu : B -
[1346] başı : B -
[1347] ten- (6) leriniŋ teŋi : B badanlarının yarmı
[1348] teŋi ḳardın : B yarmı muzdın
[1349] ḳar otġa teṣīr (7) ḳılmaydur. Ot ḳarġa teṣīr ḳılmaydur : B ot muzġa [B 52b] teʾsīr ḳılmas muz otġa
[1350] baʿżı firişte- (8) niŋ teŋi sudın teŋi otdın. Su otġa teṣīr (9) ḳılmaydur. Ot suġa teṣīr ḳılmaydur. Baʿżı (10) firişteniŋ teŋi töpedin, teŋi otdın : B -
[1351] teŋi tesbīḥ (11) aytadur, teŋi tehlīl aytadur : B bular hemesi tesbīḥ ve tehlīl ayturlar
[1352] yaratıpdur : B yaratıp turur
[1353] biri ādam ṣūratıda biri uy ṣūratıda. (2) Bularnıŋ çoŋluḳınıŋ ḥaddı putları taḥta'ṣ-ṣarāda (3) bāzūları ʿarşnıŋ tübide putlarını köterip (4) ḳoyġunça aralıḳı yete yılçılıḳ yol : B ādām ṣūratıda. Çoŋluġınıŋ ḥaddı yoḳ başları ʿarşnıŋ yuḳarısıda, bāzūları ʿarşnıŋ tübide, ayaġları putları taḥta'ṣ-ṣarāda, ayaġlarını büŋeseler aralıḳı yete yüz … yol turur
[1354] Ḫudādın : B Ḫudāy Taʿālādın
[1355] fırıştaġa : B firiştege
[1356] gencini köte- (6) riŋler dép firişteler zor ḳılurlar, kötere'lmesler : B tört … töküp köteriŋler dép bu firişteler … zor ḳıldılar kötere'lmediler
[1357] nıdā kelür : B farmān boldı-ki
[1358] köteriŋler dép. Āsmānnıŋ, yerniŋ ḳuvvetini (8) sizlerge berdim : B Ey firişteler āsmānı-ı zemīn arasıdaḳı heme nemerseniŋ [B 53a] küç ḳuvvetini sizlerge berdim derler

inhīme[1359] zor ḳılurlar, kötere'lmesler. Ḫudādın[1360] (9) bularġa ılhām bolur ki: سُبْحَانَ اللهِ مَاشَآءَ اللهُ كَانَ وَمالَمْ (1) **[A 62b]** وَلاَ حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ اْلعَلِى اْلعظيم (11) لِلّٰهِ وَلاَ اِلٰهَ ١اللهُ اَكْبَر (10) وَالْحَمدُ لَرنْكنُ نَشَاء (2)[1361] Bu kelimeni firişteler[1362] oḳıp[1363] köterürler. Ḳıyāmatġaça bularnıŋ (3) aytadurġan tehlīlleri şubudur.[1364] Kürsī- (4) niŋ çoŋluḳınıŋ[1365] ḥaddı[1366] yete āsmāndın yete (5) yerdin çoŋ çunānçi[1367] ḳavluhu Taʿālā [1368]وَسِعَ كُرْسِيُّهُ (6) السَّمَوَاتِ وَالَارْضِ"

**Melīke** sordı:[1369] "ʿArş- (7) dın[1370] kürsīdin keyin némeni yarattı?" Dānışmand aydı: (8) "Yek-şanba küni lavḥ ve[1371] ḳalamnı yarattı. Ḳalam[1372] ḳızıl altundın[1373] (9) uzunluḳı on beş yılçılıḳ yol turur.[1374] Ḫudāy Taʿālā[1375] (10) farmān ḳıldı.[1376] Lavḥ-ı maḥfūẓġa lā-ilāhe illa'llāh Muḥammad rasū- (11) lu'llāhnıŋ s̲avābını bitigil dép[1377] tört yüz yılda pitüdi."[1378]

**[A 63a]** (1)ʿArşnıŋ üstide[1379] bir dāne marvārīd yarattı. Anıŋ- (2) dın lavḥ-ı maḥfūẓnı yarattı.[1380] Lavḥ-ı maḥfūẓnıŋ[1381] u- (3) zunluḳı miŋ yılçılıḳ yol, çonluḳı yete yüz yıl- (4) çılıḳ yol.[1382] Çevre- **[B 54a]** side ḳızıl yākūtdın ḫaṭ (5) pitüklüg.[1383] Kenāresiniŋ yarmı kök zumurruddın,[1384] (6) yarmı[1385] ḳızıl altundın. Lavḥnıŋ başı ʿarşge (7) pitüse[1386]

---

[1359] yana inhīme : A -
[1360] Ḫudādın : B Ḫudāy Taʿālā

[1362] firişteler : A -
[1363] aytıp : A oḳıp
[1364] ḳıyāmatġaça bularnıŋ (3) aytadurġan tehlīlleri şubudur : B köterip tā ḳıyamātġaça bularnıŋ tesbīḥleri bu turur
[1365] çoŋluḳınıŋ : B çoŋluġı
[1366] ḥaddı : B -
[1367] yete āsmāndın yete (5) yerdin çoŋ : B [B 53b] ança bardur yete āsmān ve yete ḳat yerniŋ arasıça bardur
[1368] Bakara Sûresi, 255. Ayet.
[1369] Melīke sordı : B Melīke
[1370] ʿarşdın : B ʿarş
[1371] ve : B -
[1372] ḳalam : B -
[1373] altundın : B laʿldın
[1374] turur: A -
[1375] Ḫudāy Taʿālā : A Ḥaḳ Taʿālā
[1376] farmān ḳıldı : B nıdā ḳıldı
[1377] pitigil dép : B pitüŋler
[1378] pitüdi : B fitüdiler
[1379] üstide : A altında
[1380] yarattı : B -
[1381] lavḥ-ı maḥfūẓnıŋ : B küngrülügi
[1382] yol çonluḳı yete yüz yıl- (4) çılıḳ yol : B -
[1383] pitüklük : B fütüklük
[1384] kenāresiniŋ yarmı kök zumurruddın : B kenāresi zeberceddin
[1385] yarmı : B -
[1386] pitüse : B فبوسته

pes[1387] Ḫudāy Taʿālā[1388] nıdā ḳıldı-ki:[1389] ‘Ey[1390] ḳalam, ögetip (8) عِلْمِي فِي جَلقِي يعنى’ yaʿnī ey ḳalam pitügin.ʿIlmnı ḥalḳımda (9) yaʿnī men yaratġan némeniŋ hémesini pes ḳalam (10) pitüdi. Lavḥ-ı maḥfūẓġa Ḫudāy Taʿālānıŋ ʿılmnı (11) ḳıyāmatġaça وَ الرزق وَالْاَجَلُ وَالسَّعَا دَةِ **[A 63b]** (1)[1391] وَالْشِقَاوَةِ yaman u yaḫşı taḳdīrni ezelde ḳalam (2) pitüdi.”[1392]

**Melīke** sordı: “Ḫabar bergin maŋa[1393] Ḫudāy Taʿālā (3) āsmānlarnı[1394] ḳaysı küni yarattı? Her ḳaysınıŋ atı néme, (4) rengi néme,[1395] her ḳaysı[1396] āsmāndaḳı firişteler ḳaydaġ, (5) néme iş ḳıladur?[1397] Çoŋlarınıŋ atı néme?”[1398] Dānışmand (6) aydı: “Ḫudāy Taʿālā avval **[B 54b]** Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla’llāhu ʿalayhi ve-sallām- (7) nıŋ[1399] nūrlarını yarattı.[1400] Ḫudāy Taʿālā[1401] raḥmat naẓarı[1402] (8) birle ul nūrġa baḳtı. Daryā-yı ʿaẓīm paydā boldı. Bu[1403] (9) daryādın bir tütün çıḳtı. Bir pāra édi yete pāra (10) ḳıldı.[1404] Bu yete pāra tütünni dū-şanba küni yete āsmānnı (11) paydā ḳıldı,[1405] bir biriniŋ üzeside. Avvalḳı āsmānnıŋ atını[1406] **[A 64a]** (1) Daḳīʿā yana bir rıvāyatda[1407] Yerkīʿ[1408] dérler. Kök zumurruddın ve[1409] baʿżı-(2) lar[1410] aytur seng-i ḫāradın, baʿżılar[1411] aytur

---

[1387] pes : B -

[1388] Ḫudāy Taʿālā : B Ḫudā Taʿālā

[1389] nıdā ḳıldı-ki : nıdā ḳıldı-kim

[1390] ey : A yā

[1391] الرزق وَالْاَجَلُ وَالسَّعَا دَةِ **[63b]** (1) وَالْقَا وَةِ : B -

[1392] ḳalam ögetip (8) ʿılmı fīḫalḳı yaʿnī ey ḳalam pitügin ʿılmnı ḥalḳımda (9) yaʿnī men yaratġan némeniŋ hémesini pes ḳalam (10) pitüdi. Lavḥ-ı maḥfūẓġa Ḫudāy Taʿālānıŋ ʿılmnı (11) ḳıyāmatġaça er-rızḳ **[63b]** (1) وَالْشِقَاوَةِ yaman yaḫşı taḳdīrni ezelde ḳalam (2) pitüdi : B fitügil menin ʿılmımnı yaʿnī men yaratḳan nemerselerniŋ hemesini ḳalam fitüdi. Lavḥu’l-maḥfūẓġa Ḫudā Taʿālānıŋ ʿılmnı ḳıyamatġaça yaman yaḫşı hemeniŋ rızḳını taḳdīrler ezelde pütildi

[1393] ḥabar bergin maŋa : B -

[1394] āsmānlarnı : A āsmānnı

[1395] néme : B némedin

[1396] ḳaysı : B -

[1397] firişteler ḳaydaġ, (5) néme iş ḳıladur : B firişteleriniŋ işi ḳaysıdur, çoŋlarınıŋ atı néme

[1398] çoŋlarınıŋ atı neme : B -

[1399] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla’llāhu ʿalayhi ve-sallam- (7) nıŋ : B Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu’llahnıŋ

[1400] yarattı: A yarattılar

[1401] Ḫudāy Taʿālā : B -

[1402] raḥmat naẓarı : A naẓar-ı raḥmat

[1403] bu : B ul

[1404] çıḳtı. Bir pāra édi yete pāra (10) ḳıldı : B çıḳıp yete farca boldı

[1405] bu yete pāra tütünni dū-şanba küni yete āsmānnı (11) paydā ḳıldı : B yete bolup yete āsmānnı dū-şanba küni āfrīda ḳıldı

[1406] atını : A atı

[1407] Daḳīāʿ yana bir rıvāyatda : B -

[1408] Yerkīʿ : B رفريقا

[1409] ve : B -

[1410] baʿżı-(2) lar : B baʿża-(2) lar

[1411] baʿżılar : B baʿżalar

temürdin, pūlāddın[1412] (3) ay yulduznı öz ḳudratı birlen[1413] ḳıyamatġaça[1414] āfrīda ḳıldı. Firişteler andaġ (4) toladur ki ayaḳ ḳoyġuça yer tapılmas.[1415] Bāʿżıları[1416] ḳıyāmda, (5) baʿżıları[1417] [r]ukūʿda, baʿżıları sucūdda tesbīhleri (6) **[B 55a]** سُبْحَانَ ذِى ٱلْمُلْكِ وَٱلْمَلَكُوتُ ularnıŋ çoŋ- (7) raḳı iki firişte. Biri Ismāʿīl, biri raʿd-ı müʾekkeldür bulutġa, (8) yamġurġa. Avvalḳı āsmāndın ikinçi āsmānġa aralıḳı beş (9) yüz yılçılıḳ[1418] yol turur.[1419] İkinçi āsmānnıŋ[1420] atı Āraflūn dérler.[1421] Kümüş-(10) din, baʿżılar[1422] aytur mīsdin. Revşenligini ṣaffetge (11) alġu siz. Anıŋdın firişteler bu āsmānda. Avvalḳı āsmāndaḳıça **[A 64b]** (1) iki barābar hemeleri rükūda tesbīḥ سُبْحَانَ ذِى ٱلْعِزَّةِ (2) وَٱلْجَبَرُوت bularnıŋ çoŋı Ḳābīl. Baʿżı otdın, (3) baʿżı ḳardın turur. Bu tesbīhni ayturlar: سُبْحَانَ (4) مَنْ بَيْنَ الثَّلَج وَالنَّر[1423] İkinçi āsmāndın **[B 55b]** üçünçi (5) āsmānġa aralıḳı beş yüz yılçılıḳ yol turur.[1424] Üçünçi āsmān- (6) nıŋ atı Ḳulzum, baʿżılar aytur Yelūs,[1425] ḳızıl yāḳūtdın. (7) Bu āsmāndaḳı firişteleriŋ ʿadadını Ḫudāy Taʿālādın (8) özge kişi bilmes. Tesbīhleri yā Ḥay, yā Ḳayyūm, yā Ḥannān (9) yā Mennān, yā Dayyān, yā Ġufrān, yā Müsteʿān, yā Bedīʿu's-semavāt (10) ve'l-arż yā ẕü'l-celāl ve'l-ikrām. (11) Çoŋınıŋ[1426] atı Keykāvūs[1427] bu tesbīḥni aytur: سُبْحَانَ الملك الحى **[A 65a]** (1) ٱلَّذِى لَايَمُوت Üçünçi āsmāndın törtünçi (2) āsmānġa aralıḳı[1428] beş yüz yılçılıḳ yol turur. Törtünçi (3) āsmānnıŋ atı Māʿūn, baʿżılar aytur Hūmā. (4) Aḳ gevherdin bark urar, firişteler ṣaf ṣaf turarlar. (5) Tesbīḥleri: سُبْحَانَ الملك القدوس çoŋınıŋ atı Mūmnān. (6) Bu tesbīhni aytur: اشهدو ان لا اله الا الله وحده (7)

---

[1412] temürdin pūlāddın : B fūlād[d]ın

[1413] ay yulduznı öz ḳudratı birlen : A yulduz ay

[1414] ḳıyamatġaça : B -

[1415] ayaḳ ḳoyġuça yer tapılmas : B alaḳança yer ḫalī émesdür

[1416] bāʿżıları : B bāʿżalar

[1417] baʿżıları : B ve baʿżaları

[1418] çoŋ- (7) raḳı iki firişte biri Ismāʿīl biri raʿd-ı müʾekkeldür bulutġa (8) yamġurġa avvalḳı āsmāndın ikinçi āsmānġa aralıḳı beş (9) yüz yılçılıḳ : B uluġınıŋ atı biri Ismāʾīl bulut yamġurġa müekkeldür. Avvalḳı āsmāndın ikinci āsmānġa beş yüz yılçılıḳ yol

[1419] yol turur : A yol

[1420] ikinçi āsmānnıŋ : B ikinçiniŋ

[1421] dérler : A -

[1422] baʿżılar : B baʿżalar

[1423] revşenligini ṣaffetge (11) alġu siz. Anıŋdın firişteler bu āsmānda. Avvalḳı āsmāndaḳıça **[A 64b]** (1) iki barābar hemeleri rükūda tesbīḥ سُبْحَانَ ذِى ٱلْعِزَّةِ (2) وَٱلْجَبَرُوت bularnıŋ çoŋı Ḳābīl baʿżı otdın (3) baʿżı ḳardın turur. Bu tesbīhni ayturlar: سُبْحَانَ (4) مَنْ بَيْنَ الثَّلَج وَالنَّر: B revşen hem[e]din ziyāde firişteleri avvalḳı āsmānnıŋ firişteleridin iki ḥiṣṣe ziyādedür. Hemeleri rukūʿda turur. Tesbīḥleri سُبْحَانَ ذِى ٱلْعِزَّةِ uluġınıŋ atı Ḳabāīl. Nıṣfı otdın nıṣfı ḳardın. Bu tesbīḥni aytur ki: سُبْحَانَ مَنْ بَيْنَ الثَّلَج وَالنَّر

[1424] turur: A -

[1425] āsmān- (6) nıŋ atı Ḳulzum baʿżılar aytur Yelūs : B āsmannı Ḳulzum dérler

[1426] çoŋınıŋ : B uluġı

[1427] Keykāvūs : A Keykā

[1428] aralıḳı : B arası

(8) Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīlniŋ mekānları bu لا شريكله و اشهدان محمد اعبده و رسوله و رسوله[1429] āsmānda turur. Aldılarıda (9) bir lavḥ bendelerniŋ atları bu lavḥda pitüklüg bu lavḥ- (10) nıŋ uzunluḳı beş yüz yılçılıḳ yol. Yana hem bir çoŋ (11) dıraḫt Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīlniŋ aldılarıda bergleri tola. Her bergide **[65b]** (1) ḫalāyıḳnıŋ atı pitüklüg turur. Firişteler Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl- (2) niŋ ḳaşıda ḳol baġlap turarlar. Her kişiniŋ eceli (3) ḳırḳ kün ilgeri atı pitüklüg. Bir kişi sarġarur, lavḥ-ı maḥfūẓ- (4) daḳı atını hem yoḳ ḳılurlar. Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl firiştelerni (5) iberürler. Ul kişiniŋ cānını alġalı firişte kelip cānını (6) tartarlar. Cānı ḥalḳıġa kelür, āsmānġa baḳar. Ḥażrat-ı ʿAżrāīl- (7) niŋ yüzleri tört rengde bolur. Biri otdın, biri (8) ḳaradın, biri ġażabdın, biri raḥmatdın. Otluḳ yüz- (9) lerini kāfirler körer, cān berür. Ḳara yüzlerini[1430] **[B 56a]** munāfıḳ- (10) lar körer, cān berür.[1431] Ġażab yüzlerini güneh-kār bendeler körer, (11) cān berür.[1432] Raḥmat yüzlerini peyġāmberler, müʾminler, evliyālar[1433] ve ṣālıḥlar[1434] **[A 66a]** (1) körer, cān berür.[1435] Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīlniŋ çoŋluḳı[1436] andaġ- (2) dur ki[1437] eger[1438] tamām rūy-ı zamīnnı ḳolıġa alsa köterür bir ḫurmānı (3) kötergen dék.[1439] Ḥażrat-ı Mīkāʾīlniŋ hem mekānları[1440] şubu āsmānda[1441] turur.[1442] (4) Törtünçi āsmānda yamġurġa ḫalāyıḳnıŋ rızḳıda muteṣaddī. (5) Avval dunyādın āḫır dunyāġa ḳança yamġur yaġsa ḫalāyıḳḳa néçe (6) rızḳ yeseler. Ḫudāy Taʿālāġa Ḥażrat-ı Mīkāʾīl cavābını berürler.[1443] (7) Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ mekānları hem[1444] şubu āsmānda **[B 56b]** turur. (8) Ṣūrnı aġızlarıda tutup[1445] turarlar. Sūrnıŋ çoŋluḳı- (9) nıŋ

---

[1429] لا شريك له و و رسوله(7) اشهدو ان لا اله الا الله وحده :

[1430]eceli (3) ḳırḳ kün ilgeri atı pitüklüg. Bir kişi sarġarur. Lavḥ-ı maḥfūẓ- (4) daḳı atını hem yoḳ ḳılurlar. Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl firiştelerni (5) iberürler. Ul kişiniŋ cānını alġalı firişte kelip cānını (6) tartarlar. Cānı ḥalḳıġa kelür, āsmānġa baḳar. Ḥażrat-ı ʿAżrāīl- (7) niŋ yüzleri tört rengde bolur. Biri otdın, biri (8) ḳaradın, biri ġażabdın, biri raḥmatdın. Otluḳ yüz- (9) lerini kāfirler körer, cān berür. Ḳara yüzlerini: B -

[1431] cān berür : B -

[1432] cān berür : B -

[1433] evliyālar : B -

[1434] ṣālıḥlar : B ṣālıḥ muʾmīnlar

[1435] körer cān berür : B körer

[1436] çoŋluḳı : B çonluġı

[1437] ki : B kim

[1438] eger : B -

[1439] köterür bir ḫurmānı (3) kötergen dék : B bir ḥurmānı kötergen dék köterürler

[1440] hem mekānları : B menzīllleri

[1441] āsmānda : A -

[1442] turur : B -

[1443] törtünçi āsmānda yamġurġa ḫalāyıḳnıŋ rızḳıda muteṣaddī. (5) Avval dunyādın āḫır dunyāġa ḳança yamġur yaġsa ḫalāyıḳḳa néçe (6) rızḳ yeseler. Ḫudāy Taʿālāġa Ḥażrat-ı Mīkāʾīl cavābını berürler : B yamġurġa camʿ-ı ḫalāyıḳlarnıŋ rızḳıġa müekkildür. Avvaldın tā aḫırıġaça yamġur yaġsa camʿ-ı ḫalāyıḳlar ḳança rızḳı yéseler Ḫudāy Taʿālāġa ḥısābını berürler

[1444] mekānları hem : A hem mekānları

[1445] aġızlarıda tutup : B aġızlarıġa alıp

ḥaddı eger ḫalāyıḳ hemesini ṣūrnıŋ teşükige keygürseler (10) pür bolmas.[1446] Ḥażrat-ı Mīkāʾīlniŋ çoŋluḳı andaġdur ki[1447] (11) Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl, Ḥażrat-ı Mīkāʾīlniŋ oŋ ḳulaḳlarıdın **[A 66b]** (1) kirip sol ḳulaḳlarıdın çıḳṣalar Ḥażrat-ı Mīkāʾīlniŋ (2) ḫabarı bolmas. Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ çoŋluḳı Ḥażrat-ı (3) Mīkāʾīl oŋ ḳulaḳlarıdın kirip sol ḳulaḳlarıdın (4) çıḳsalar Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ ḫabarı bolmas.[1448] Ḥażrat-ı Isrāfīl- (5) niŋ ornı hem şubu āsmānda turur.[1449] Törtünçi āsmāndın (6) beşinçi āsmānġa aralıḳı[1450] beş yüz yılçılıḳ yol turur.[1451] Beşinçi (7) āsmānnıŋ atı Rīḳā baʿżılar aytur Dayyān[1452] ḳızıl altun- (8) dın. Bu āsmāndaḳı firiştelerniŋ çoŋluḳı boyları (9) yerge tegip turar, başları āsmānġa.[1453] Her firişteniŋ miŋ (10) başı bar, her başıda miŋ aġzı bar, her aġzıda miŋ tili bar. (11) Her tilide miŋ tesbīh, tehlīl ḥamd u s̲anā aytur Ḫudāyġa.[1454] Bularnıŋ **[A 67a]** (1) çoŋınıŋ[1455] atı **[B 57a]** Aṣṭafāīl bu tesbīḥni aytur:[1456] سُبْحَانَ (2) رَبِّ كُلِّ شَيْئٍ beşinçi āsmāndın altınçı āsmānġa[1457] beş (3) yüz yılçılıḳ yol turur.[1458] Altınçı āsmānnıŋ atı Fenā.[1459] Ḳızıl (4) yākūtdın baʿżılar aytur kök zumurruddın.[1460] Bu āsmāndaḳı (5) firiştelerniŋ çoŋluḳını Ḫudāy Taʿālādın bölek[1461] kişi bilmes. (6) Hemeleri Ḫudāy Taʿālānıŋ ḳahr ġażabıdın ḳorḳup[1462] ḳıyāmatġaça yıġlarlar.[1463] (7) Bularnıŋ çonluḳınıŋ atı Rūmāʾīl bu tesbīḥni aytur:[1464] (8) سُبْحَانَ خَالِقُ النُّوْرِ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ Altınçı (9) āsmāndın yetinçi āsmānġa aralıḳı[1465] beş yüz yılçılıḳ yol turur.[1466] (10) Yetinçi āsmānnıŋ atı

---

[1446] sūrnıŋ çoŋluḳı- (9) nıŋ ḥaddı eger ḫalāyıḳ hemesini ṣūrnıŋ teşükige keygürseler (10) pür bolmas. : B -

[1447] andaġdur ki : B ançadur kim

[1448] Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīl, Ḥażrat-ı Mīkāʾīlniŋ oŋ ḳulaḳlarıdın **[66b]** (1) kirip sol ḳulaḳlarıdın çıḳṣalar Ḥażrat-ı Mikāilniŋ (2) ḫabarı bolmas. Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ çoŋluḳı Ḥażrat-ı (3) Mīkāʾīl oŋ ḳulaḳlarıdın kirip sol ḳulaḳlarıdın (4) çıḳsalar Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ ḫabarı bolmas : B Ḥażrat-ı ʿAzrāʾīlniŋ ançа uluġluḳı birle Ḥażrat-ı Mīkāʾīl oŋ ḳulaḳıdın kirip çap ḳulaḳıdın çıḳṣa aslā tuymaslar

[1449] Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ çoŋluḳı Ḥażrat-ı (3) Mīkāʾīl oŋ ḳulaḳlarıdın kirip sol ḳulaḳlarıdın (4) çıḳsalar Ḥażrat-ı Isrāfīlniŋ ḫabarı bolmas. Ḥażrat-ı Isrāfīl- (5) niŋ ornı hem şubu āsmānda turur : B -

[1450] āsmānġa aralıḳı : B āsmānnıŋ arası

[1451] turur : B -

[1452] Rīḳā baʿżılar aytur Dayyān : B Dayyān dérler

[1453] boyları (9) yerge tegip turar, başları āsmānġa : B başı āsmānda

[1454] miŋ tesbīh, tehlīl ḥamd u s̲anā aytur Ḫudāyġa : B bölek ḥamd śenā tesbīḥ ayturlar

[1455] çonnıŋ : B uluġlarınıŋ

[1456] bu tesbīḥni aytur : B derler. Tesbīḥi ...

[1457] āsmāndın altınçı āsmānġa : B beşinçi āsmāndın altınçı āsmānnıŋ aralıḳı hem

[1458] turur : A -

[1459] āsmānnıŋ atı Fenā : B āsmānnı Penā derler

[1460] ḳızıl (4) yākūtdın baʿżılar aytur kök zumurruddın : B ḳızıl (4) yāḳutdın

[1461] bölek : B bölek özge

[1462] ḳahr ġażabıdın ḳorḳup : B ḳahrıdın

[1463] ḳıyāmatġaça yıġlarlar : B tā ḳıyamatġaça yıġlap turarlar

[1464] bularnıŋ çonluḳınıŋ atı Rūmāʾīl bu tesbīḥni aytur : B -

[1465] āsmānġa: B āsmānnıŋ

ʿArībane **[B 57b]** derler[1467] yana[1468] bir rıvāyatda ʿArūbāt derler.[1469] (11) Ḳızıl yāḳūtdın baʿżılar aytur gevherdin, baʿżılar nūrdın.[1470] **[A 67b]** (1) Bu āsmānda firişteler bī-şumār.[1471] Bularnı Kerrūbiyān dérler. (2) Baʿżılar[1472] yek-pāy turarlar, baʿżıları ṣaf-der-ṣaf (3) oltururlar. Baʿżıları ḳıyāmda ḳol bağlap turarlar. (4) Baʿżıları rukūʿda baʿżıları sucūdda turarlar. Baʿżıları (5) tesbīḥ oḳurlar, [1473] baʿżıları ummat-ı Muḥammadnıŋ günāhını tilerler.[1474] (6) Baʿżıları hemīşe yıġlap turarlar.[1475] Bu firişteler (7) her ḳaysıları[1476] bölek ṣūratda āfrīda bolġan[1477] bir birlerige[1478] ḳara- (8) lamaslar ve[1479] sözleşmesler. Tesbīḥ bu turur:[1480] سُبْحَانَ الله (9) عَدَدَ خَلْقِهِ وَزِينَةَ عَرْشِهِ وَرِضَاءِ نَفْسِهِ وَ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ (10)[1481] Bularnıŋ (11) çoŋnınıŋ atı[1482] Nūrāʾīl.[1483] Bu āsmānda bir **[B 58a]** dıraḫt bar[1484] atını **[A 68a]** (1) Sidretu'l-muntehā dérler. Ḥażrat-ı Cabrāʾīlnıŋ mekānları (2) bu dıraḫtda.[1485] Yana hem[1486] bu āsmānda bir daryānı[1487] yaratıpdurlar.[1488] (3) Çoŋluḳı yetinçi āsmāndın yetinçi yerniŋ altında.[1489] (4) Ḫudāy Taʿālā[1490] bu[1491] daryāda bir firişte yaratıpdur.[1492] Bu firişte (5) daryāda yükünüp olturur.[1493] Oltursa daryānıŋ suyı ḳarnıġa kelür. Tā avvaldın

---

[1466] turur : B -
[1467] derler : A -
[1468] yana : B -
[1469] derler : A -
[1470] ḳızıl yāḳūtdın baʿżılar aytur gevherdin, baʿżılar nūrdın : B nūrdın
[1471] bu āsmānda firişteler bī-şumār : B bu āsmān firişteleri bī-ḥad ve bī-ʿadad ve bī-şumārdur
[1472] baʿżılar : B baʿżaları
[1473] baʿżıları ṣaf der-ṣaf (3) oltururlar. Baʿżıları ḳıyāmda ḳol bağlap turarlar. (4) Baʿżıları rukūʿda baʿżıları sucūdda turarlar. Baʿżıları (5) tesbīḥ oḳurlar : B baʿżaları ḳıyamda ve baʿżaları sucūdda, baʿżaları rukūʿda hemeleri tesbīḥ tehlīllerni aytıp
[1474] tilerler : B tilep turarlar
[1475] baʿżıları hemīşe yıġlap turarlar : B -
[1476] ḳaysıları : B ḳaysı
[1477] āfrīda bolġan : B -
[1478] bir birlerige : B bir birige
[1479] ḳara- (8) lamaslar ve : B ḳaralamas
[1480] tesbīḥ bu turur : B tesbīḥ
[1481] سُبْحَانَ الله (9) عَدَدَ خَلْقِهِ وَزِينَةَ عَرْشِهِ وَرِضَاءِ نَفْسِهِ وَ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ (10) : B -
[1482] çoŋnınıŋ atı : B çoŋlarınıŋ atını
[1483] Nūrdāīl dérler : A Nūrdāīl
[1484] bar : B bardur
[1485] Ḥażrat-ı Cabrāʾīlnıŋ mekānları (2) bu dıraḫtda : B -
[1486] yana hem : B -
[1487] daryānı : B daryā
[1488] yaratıpdurlar : B yaratıpdur
[1489] çoŋluḳı yetinçi āsmāndın yetinçi yerniŋ altında : B -
[1490] Ḫudāy Taʿālā : B -
[1491] bu : B ul
[1492] yaratıpdur: A āfrīda ḳılıpdur
[1493] bu firişte (5) daryāda yükünüp olturur : B -

yā āḫırġaça Ḫudāy Taʿālānıŋ miŋ bir ṣaffatını toḳsan toḳuz atını aytıp[1494] (7) Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallāmnıŋ[1495] ummatlarınıŋ günāhlarını[1496] (8) tilep munācāt ḳılurlar ki:[1497] اَللّٰهُمَّ اَغْفِرْلِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ (9) الْخَالِقِينَ dérler[1498] (10) ʿarşnıŋ altında[1499] Ḫudāy Taʿālā[1500] bir tükrük[1501] (11) yaratıpdur.[1502] Bu tükrükniŋ başıda bir cānvar ḫurūsġa oḫşa. **[A 68b]** (1) Bir ḳubba yaratıpdur ḳubbanıŋ başıda bir cānvar ḫurūsġa oḫşa.[1503] (2) Közleri ḳızıl yāḳūtdın,[1504] oŋ ḳanatı[1505] yete yüz (3) ḳanat, sol ḳanatı[1506] yete yüz ḳanatı bar.[1507] Her ḳanatıda miŋ (4) tügi[1508] bar kāfūrdın, ʿanberdin.[1509] Yete miŋ tügi zaʿfar[ān]dın, (5) ıpardın.[1510] Ḳanatlarıda[1511] üç ḫaṭ pitüklüg. Avvalḳı ḫaṭṭı (6) bu ki:[1512] Bismi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm. İkinçi ḫaṭṭı:[1513] lā-ilāhe illa'llāh (7) Muhammad rasūlu'llāh. Üçünçide[1514] كُلُّ شَيْئٍ هَالِكٌ (8) اِلَّا وَجْهَهُ لِلّٰهِ اَلْوَاحِدُ اَلْقَهَّارِ Yetmiş (9) marātıbaʿarşdın bu cānverge ıpar-ı ʿanber-i kāfūr (10) yaġar.[1515] Her yaġḳanda[1516] ḳanatlarını tepretip ehl-i behişt- (11) lerge saçar. Namāz vaḳtıda her küni[1517] müʾezzinler aẕān **[A 69a]** (1) aytsa[1518] bu cānvar ḳanatlarını[1519] bir birige urup[1520] bu tesbīhni (2)

---

[1494] oltursa daryānıŋ suyı ḳarnıġa kelür. Tā avvaldın yā āḫırġaça Ḫudāy Taʿālānıŋ miŋ bir ṣaffatını toḳsan toḳuz atını aytıp : A daryanıŋ suyını saŋa (6) kelür ḳıyāmatġaça Ḫudāy Taʿālānıŋ miŋ bir atını oḳup

[1495] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallamnıŋ : B Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ

[1496] günāhlarını : A -

[1497] ki : B kim

[1498] dérler : A -

[1499] altında : B astıda

[1500] Ḫudāy Taʿālā : B -

[1501] tükrük : B tüprük

[1502] yaratıpdur : B -

[1503] bu tükrükniŋ başıda bir cānvar ḫurūsġa oḫşa. **[68b]** (1) Bir ḳubba yaratıpdur : B ul tükrükniŋ tübide bir ḳubba ul

[1504] közleri ḳızıl yāḳūtdın : B -

[1505] ḳanatı: B yanıda

[1506] ḳanatı : B yanıda

[1507] ḳanatı bar : A ḳanat

[1508] tügi : B bāl-ı péri

[1509] ʿanberdin : B zaʿfarāndın

[1510] yete miŋ tügi zaʿfar[ān]dın, (5) ıpardın : B -

[1511] ḳanatlarıda : B ḳanatıda

[1512] avvalḳı ḫaṭṭı bu ki : B avvalḳı

[1513] ikinçi ḫaṭṭı : B ikinçide

[1514] üçünçide : A üçünçi

[1515] yetmiş marātıba ʿarşdın bu cānverge ıpar-ı ʿanber-i kāfūr yaġar : B bu cānverige ʿarşdın kāfūr saçar iber. Zaʿfarān yıġar

[1516] her yaġḳanda : B -

[1517] her küni : B -

[1518] aytsa : B aytsalar

[1519] ḳanatlarını : B ḳanatını

[1520] urup : B soḳup

aytur:[1521] سُبْحَانَ اللهِ وَ بِحَمْدِهِ **[B 59a]** سُبْحَانَ اللهِ ٱلعَظِيم (3) بِحَمْدِه [1522] استغفر الله dép her ḳanatıdın yetmiş miŋ marātıba[1523] āvāz (4) çıḳar.[1524] Behiştdegi cānvarlar eştip tepreşgeyler. (5) Dıraḫtlarnıŋ şāḫları bir birige tegip türlüg[1525] āvāz- (6) lar paydā bolur.[1526] Ḥūr u ġılmānlar bu āvāznı eştip derīce - (7) din başlarını çıḳarıp bir birige ḫūş ḫabar berür ki[1527] (8) ‘Ul dunyāda namāz vaḳtı bolupdur.[1528] Müʾminler[1529] namāzġa (9) maşġūlluḳ ḳılurlar.’ dép.[1530] El-farż[1531] bu cānvar tepregende (10) ʿarşnıŋ tübidegi tükrük teprer.[1532] Andın ʿarşdaki (11) cānvarlar teprer. Andın yerdegi cānvarlar teprer.[1533] Pes[1534] Ḫudāy Taʿālā **[A 69b]** (1) nıdā ḳılur ki ḳubbanıŋ başıdaḳı cānvarġa:[1535] ‘Ey cānvar, néme[1536] (2) üçün teprersin?’[1537] Cānvar[1538] aytur:[1539] ‘Ey Ḫudāyā[1540] seniŋ müʾmin (3) bendeleriŋ[1541] ul dunyāda farmānıŋ[1542] tutup namāzġa (4) maşġūl boldılar, anıŋ üçün tepredim.[1543] dédi.[1544] Ḫudāy-Taʿālā (5) ayttı ki:[1545] قَدْ وَ جَبَتْ اَنْ اَنْظُرَ اِلَيْهِمْ بِا لرَّحْمةِ (6) Maʿnīsi uldur ki:[1546] Taḥḳīḳ ve āceb boldı. Müʾmin - (7) lerge naẓar-ı raḥmatım her beş vaḳt namāzda Ḫudāy-Taʿālā (8) namāz ötegüçilerge beş marātaba raḥmat ḳılur. Ḥarām ḳılur, (9) Ḫudāy Taʿālā

---

[1521] aytur : B ayturlar
[1522] استغفر الله : A-
[1523] merātebe : A -
[1524] çıḳar : B çıḳay
[1525] türlüg : B türlüg türlüg
[1526] paydā bolur : B çıḳaylar
[1527] berür ki : B ḳılurlar ki
[1528] bolupdur : B bolup
[1529] müʿminler : B musulmānlar
[1530] maşġūlluḳ ḳılurlar dép : B maşgūl bolurlar
[1531] el-farż : B -
[1532] tübidegi tükrük : B tükrügi
[1533] andın ʿarşdaki (11) cānvarlar teprer. Andın yerdegi cānvarlar teprer : B ʿarşnıŋ tükrügi teprese ḳubbadaḳı ḫurūs ḳanatlarını **[B 59b]** ḳaḳarlar
[1534] pes : B -
[1535] Ḫudāy Taʿālā **[69b]** (1) nıdā ḳılur ki ḳubbanıŋ başıdaḳı cānvarġa : B Ḫudāy Taʿālādın farmān bolur ki
[1536] néme : B ne
[1537] teprersin : B teprenür sén
[1538] cānvar : B ul ḫurūs
[1539] aytur : B aytur ki
[1540] ey Ḫudāyā : B ilāhī Ḫudāvandā
[1541] müʾmin bendeleriŋ : B müʾminleriŋ
[1542] farmānıŋ : B seniŋ emri farmānıŋnı
[1543] tepredim : B teprendim
[1544] dédi : B degey
[1545] ayttı ki : B yarlıġ bolġay-kim
[1546] maʿnīsi uldur ki : B -

ātaş-ı dūzaḫnı namāz-güzār bendelerge.[1547] Yetinçi (10) āsmāndın ʿarşge beş yüz yılçılıḳ yol[1548] ʿarş- (11) nıŋ üstünide yetmiş perde **[B 60a]** yaratıpdur. Baʿżısı[1549] **[A 70a]** (1) altundın, baʿżısı[1550] nūrdın, baʿżısı[1551] marvārīddın, (2) baʿżısı[1552] kümüşdin, baʿżısı zumuruddın, baʿżısı (3) laʿldın.[1553] Bu perdedin ul perdege miŋ yılçılıḳ (4) yol.[1554] Bu perdelerniŋ üstünidegi némerselerni[1555] Ḫudāy-Taʿālā- (5) dın özge[1556] kişi bilmes. Yetinçi[1557] āsmānda ʿarş u kürsī[1558] (6) lavḥ u ḳalamda ʿılm u ḫāṣ[1559] tola firişteler bar. (7) Ḫudāy Taʿālānı yād ḳılıp hemesi[1560] ẕikr ü tesbīḥ[1561] ayturlar. Ḳıyāmat (8) bolġanda ʿuẕr tilini[1562] açıp سُبْحَانَكَ مَا عَبَدْنَاكَ (9) حَقَّ عِبَادَتِكَ dérler."

**Melīke** sordı: "Yete ṭabaḳa yerni (10) ḳaysı küni **[B 60b]** yarattı? Her ḳaysı yerniŋ atı néme[1563] rengleri[1564] ḳaydaġ?" (11) Dānışmand aydı: "Miŋ yıl ilgeri Ḫażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām- **[A 70b]** (1) nıŋ[1565] nūrlarını yarattı. Ḫudāy Taʿālā[1566] ul nūrġa naẓar-ı raḥmat[1567] (2) birle baḳtı. Ul nūr daryā-yı ʿażīm boldı.[1568] Yana[1569] daryāġa (3) naẓar ḳıldı. Daryānıŋ suyını ḳaynap bir mevc paydā (4) boldı. Ul mevcdin bir köfük paydā boldı.[1570] Ul köfükni[1571] (5) yete fāra ḳılıp[1572] şanba

---

[1547] müʾmin - (7) lerge naẓar-ı raḥmatım her beş vaḳt namāzda Ḫudāy Taʿālā (8) namāz ötegüçilerge beş marātaba raḥmat ḳılur, ḥarām ḳılur (9) Ḫudāy Taʿālā ātaş-ı dūzaḫnı namāz-güzār bendelerge : B ul muʾmīŋlarġa ve meniŋ raḥmat ve naẓarım ve ḥaram ḳıldım, ātaş-ı dūzaḫnı ul namāz ötegüçilerge dérler

[1548] yol : B -

[1549] baʿżısı : B baʿżası

[1550] baʿżısı : B baʿżası

[1551] baʿżısı : B baʿżası

[1552] baʿżısı : B baʿżası

[1553] baʿżısı zumuruddın, baʿżısı (3) laʿldın : B baʿżası laʿldın, baʿżası yāḳūtdın, baʿżası zumurruddın

[1554] bu perdedin ul perdege miŋ yılçılıḳ (4) yol : B bir ferdeniŋ aralıḳı miŋ yılçılıḳ

[1555] perdelerniŋ üstünidegi némerselerni : B bu ferdeniŋ ustunıdaḳı nerselerni

[1556] özge : B özge bölek

[1557] yetinçi : B -

[1558] ʿarş u kürsī : B ʿarşda, kürsīde

[1559] ʿāmm u ḫāṣ : B ʿılm u ḫāṣ

[1560] hemesi : A -

[1561] ẕikr ü tesbīḥ : B ẕikr-i tesbīḥ

[1562] ḳıyāmat (8) bolġanda ʿuẕr tilini : B ḳıyamāt küni ʿuẕr tilin

[1563] néme : A -

[1564] rengleri : B rengi

[1565] Ḫażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam- **[70b]** (1) nıŋ : B Ḫażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ

[1566] Ḫudāy Taʿālā : B -

[1567] naẓar-ı raḥmat : B raḥmat naẓarı

[1568] ul nūr daryā-yı ʿażīm boldı : B daryā-yı ʿażīm faydā boldı

[1569] yana : B andın

[1570] daryānıŋ suyını ḳaynap bir mevc paydā (4) boldı. Ul mevcdin bir köfük paydā boldı : B ḳaynap mevc urdı köfükledi

[1571] köfükni : B köfük

küni yete ṭabaḳa-yı yerni yarattı. Bir biri- (6) niŋ üstünide her bir yerniŋ miŋ türlüg rengi bar. Bu ṭabaḳa-yı (7) yerdin ul ṭabaḳa-yı yerge beş yüz yılçılıḳ yol turur.[1573] (8) Ul mevcni şanba küni avvalḳı ṭabaḳa yerde taġ yarattı.[1574] (9) Ḳalġanı ḳara boldı, taş boldı.[1575] Baytu'l-muḳaddasda yatḳan[1576] (10) taşdın ḳıyāmat küni bir aḳlıḳ paydā[1577] bolur, kümüş- (11) din aḳraḳ.[1578] Çoŋluḳı[1579] bu dunyāça **[B 61a]** ḳırḳ [yıl] bar. Avvalḳı yerniŋ **[A 71a]** (1) atını[1580] Mekkā dérler.[1581] Ḫudāy Taʿālā on sekiz miŋ ʿālemni yarattı. Heme ẕātlar (2) şubu yerde ve ādamlarnıŋ ornı turur.[1582] Çahār-şanba küni (3) daryālarnı, bulaḳlarnı camīʿ aḳadurġān sular[1583] yarattı."[1584]

(4) **Melīke** sordı: "Sudın keyin bu yerde yana[1585] némeni yarattı? Dānışmand (5) aydı: Panc-şanba küni camʿ[1586] dıraḫtlarnı, dānelerni,[1587] uruġlarnı heme[1588] ḫalāyıḳḳa[1589] (6) menfaʿātlik némerseler[1590] yarattı."

**Melīke** sordı: "Uluġ daryā- (7) lar yarattı, atı ne turur? Her daryā néçe ferseng?" Dānışmand aydı:[1591] (8) "Yerde tola daryā, bulaḳ yaratıpdur.[1592] Ammā yete iḳlīmde[1593] yete daryā-yı ʿaẓīm yaratıp- (9) dur ki:[1594] Biriniŋ atı daryā-yı Bāḳī derler,[1595] ʿālemniŋ aṭrāfını (10) tamām alıpdur. Bu daryāda sudın bölek némerse yoḳtur. (11) Bu daryā **[B**

---

[1572] ḳılıp : B boldı

[1573] bir biri- (6) niŋ üstünide her bir yerniŋ miŋ türlüg rengi bar Bu ṭabaḳa-yı (7) yerdin ul ṭabaḳa-yı yerge beş yüz yılçılıḳ yol turur : B bir biriniŋ üstünide bir ṭabaḳ[a-yı] yerdin yana bir ṭabaḳ[a-yı] yerniŋ aralıḳı beş yüz yılçılıḳ yol turur

[1574] ul mevcni şanba küni avvalḳı ṭabaḳa yerde taġ yarattı : B avvalḳı ṭabaḳadın bir taġ yarattı

[1575] taş boldı : B -

[1576] baytu'l muḳaddasda yatḳan : B baytu'l muḳaddas baḳġan

[1577] paydā : B faydā

[1578] kümüş- (11) din aḳraḳ : B -

[1579] çoŋluḳı : B ammā çoŋluġı

[1580] atını : A atı

[1581] dérler : A -

[1582] ẕātlar (2) şubu yerde ve ādamlarnıŋ ornı turur : B zātīlar, ādamnıŋ cāyī turur

[1583] Metinde سورلار şeklinde yazılıdır.

[1584] daryālarnı, bulaḳlarnı camīʿ aḳadurġān sular yarattı : B daryālarnı, aḳadurġān sularnı, bulaḳlarnı yarattı

[1585] yana : A -

[1586] camʿ : A -

[1587] dānelerni : A -

[1588] heme : A -

[1589] ḫalāyıḳḳa : B ḫalāyıḳġa

[1590] némerseler : B némerselerni

[1591] Melīke sordı: Uluġ daryā- (7) lar yarattı, atı ne turur? Her daryā néçe ferseng? Dānışmand aydı : B -

[1592] yerde tola daryā, bulaḳ yaratıpdur : B ammā dunyāda tola bulaḳlar daryālar yaratıpdur

[1593] yete iḳlīmde : A -

[1594] ki : B -

[1595] derler : B -

**61b]** üç lek yetmiş miñ ferseng turur.[1596] İkinçi daryānıŋ **[A 71b]** (1) atı daryā-yı Ḳulzum[1597] derler.[1598] Daryāda ẕātlar, balıḳlar, yılanlar, (2) faḳalar bar turur.[1599] Daryā-yı Ḳulzum[1600] ellig miŋ ferseng yılçılıḳ yol turur.[1601] Üçünçi (3) daryānıŋ atı daryā-yı Cīn[1602] derler.[1603] Anıŋda hem ẕātlar bar (4) turur.[1604] Daryā-yı Cīn[1605] ḳırḳ miŋ ferseng. Törtünçi daryā- (5) nıŋ atı daryā-yı Baḥr[1606] dérler.[1607] Bu daryāda hem türlüg ẕātlar bar (6) turur.[1608] Ammā suyı açıġ turur,[1609] bu daryā miŋ ferseng turur.[1610] Beşinçi daryā- (7) nıŋ atı daryā-yı Hurmuz[1611] dérler.[1612] Munda hem ẕātlar bar turur.[1613] Bu daryā (8) on beş miŋ ferseng turur.[1614] Altınçı daryānıŋ atı daryā-yı (9) **[B 62a]** Muḥīṭ[1615] dérler. On iki miŋ ferseng turur.[1616] Yetinçi daryānıŋ atı daryā-yı (10) ʿUmman[1617] dérler.[1618] On miŋ ferseng turur."[1619]

**Melīke** sordı: "Yer yüzide[1620] néçe çoŋ (11) arıḳ yarattı?" Dānışmand aydı: "Tört arıḳ yarattı.[1621] Avvalḳı atı Nīl,[1622] **[A 72a]** (1) munıŋda hem türlüg ẕātlar, balıḳlar, ḫarçengler (2) bar turur.[1623] Uzunluḳı[1624] üç lek seksen miŋ ferseng (3) zīrā ki ʿarşdın

---

[1596] turur : B -
[1597] daryānıŋ **[72b]** (1) atı daryā-yı Ḳulzum : B daryānı Ḳulzum
[1598] derler : A -
[1599] ẕātlar, balıḳlar, yılanlar, (2) faḳalar bar turur : B uluġ balıḳlar ve yılanlar ve baḳalar bardur
[1600] daryā-yı Ḳulzum : B bu daryā
[1601] yılçılıḳ yol turur : A -
[1602] üçünçi (3) daryānıŋ atı daryā-yı Cīn : B üçünçi daryānı Cīn
[1603] derler : A -
[1604] ẕātlar bar (4) turur : B reng-ā-reng cānvarlar bardur
[1605] daryā-yı Cīn : B bu daryā
[1606] daryā- (5) nıŋ atı daryā-yı Baḥr : B daryānı Baḥre
[1607] dérler : A -
[1608] bu daryāda hem türlüg ẕātlar bar (6) turur : B türlüg türlüg ẕātlar bardur
[1609] turur : B -
[1610] turur : B -
[1611] beşinçi daryā- (7) nıŋ atı daryā-yı Hurmuz : B beşinçi daryānı Hūrmīz
[1612] dérler : A -
[1613] ẕātlar bar turur : B reng-ā-reng cānvarlar yaratıp turur
[1614] turur : B -
[1615] altınçı daryānıŋ atı daryā-yı (9) Muḥīṭ : B altınçı daryānı daryā-yı Muḥīṭ
[1616] turur : B -
[1617] yetinçi daryānıŋ atı daryā-yı (10) ʿUmmān : B Yetinçi daryānı daryā-yı ʿUmmān
[1618] dérler : B -
[1619] turur : B -
[1620] yer yüzide : A bu yerde
[1621] arıḳ yarattı : A -
[1622] avvalḳı atı Nīl : B avvalḳısı daryā-yı Nīl
[1623] munıŋda hem türlüg ẕātlar, balıḳlar, ḫarçengler (2) bar turur : B türlüg ẕātlar bar, uluġ balıḳlar bar turur
[1624] uzunluḳı : B -

avvalḳı yerge keledür,[1625] daryā-yı Ḳulzumġa (4) ḳoşuladur. İkinçiniŋ atı Fırāt[1626] dérler.[1627] Munıŋda hem ẕāt- (5) lar bar turur.[1628] Yete miŋ ferseng daryā-yı Cīndin çıḳıp (6) ölkeġa barur.[1629] Daryā-yı Hurmuzġa dāḫil[1630] bolur.[1631] Üçünçi (7) arıḳnıŋ atı Seyḥūn[1632] derler.[1633] Munıŋda hem ẕātlar bar turur.[1634] (8) Uzunluḳı toḳuz miŋ ferseng, keŋligi iki ferseng.[1635] Daryā-yı (9) **[B 62b]** Muḥīṭdin çıḳıp daştġa barur.[1636] Daryā-yı ʿUmmānġa dāḫil[1637] (10) bolur.[1638] Törtünçi arıḳnıŋ atı Cayḥūn[1639]. Daryā-yı Ḳulzum- (11) dın çıḳıp cangalġa barur. Uzunluḳı[1640] on miŋ fersenglik yol turur."[1641]

**[A 72b]** (1) **Melīke** sordı: "Maşrıḳdın maġrıbġa, yemīndin yesārġa (2) néçe miŋ ferseng yol, néçe bayā[bā]n[1642] turur?" Dānışmand (3) aydı: "Bir lek[1643] yete miŋ ferseng yol ellig bir miŋ (4) bayā[bā]n turur."

**Melīke** sordı: "Yer yüzide ḳoruḳ tola mu? (5) Mamūl mu ābādlıḳ tola mu[1644] vīrānalıḳ tola[1645] mu?" Dānışmand (6) aydı: "Toḳuz ḥiṣṣesi[1646] ḳoruḳ, özgesi[1647] mamūl. (7) Bu bir ḥiṣṣesi ḳoruḳnıŋ, toḳuz ḥiṣṣesi vīrānalıḳ, (8) özgesi abadlıḳ.[1648] Bir ḥiṣṣe ābādlıḳnıŋ altmış alta miŋ[1649] (9) **[B 63a]** ferseng yerde Musulmān ḫalḳ[1650] bar, özgesi kāfir.[1651] On miŋ[1652] (10) ferseng yerde Hındūstān on miŋ[1653] fersengde[1654] (11) Rūm.

---

[1625] ferseng (3) zīrā ki ʿarşdın avvalḳı yerge keledür : B fersenglik yer turur. ʿArşdın avvalḳı yerge kelür
[1626] ikinçiniŋ atı Fırāt : B ikinçi daryānı Fırād
[1627] dérler : B -
[1628] munıŋda hem ẕāt- (5) lar bar turur : B -
[1629] ölkeġa barur : B -
[1630] Metinde داخيل şeklinde yazılıdır.
[1631] dāḫıl bolur : B ḳoşulur
[1632] üçünçi (7) arıḳnıŋ atı Seyḥūn : B üçünçi daryānı Ceyḥūn
[1633] derler : B -
[1634] munıŋda hem ẕātlar bar turur : B -
[1635] keŋligi iki ferseng : B -
[1636] daştġa barur : B -
[1637] Metinde داخيل şeklinde yazılıdır.
[1638] dāḫīl (10) bolur : B ḳoşulur
[1639] törtünçi arıḳnıŋ atı Cayḥūn : B törtünçi arıḳnı Cayḥūn
[1640] uzunluḳı : B -
[1641] fersenglik yol turur : B ferseng
[1642] néçe bayān : B -
[1643] bir lek : B -
[1644] ābādlıḳ tola mu : A -
[1645] tola : A -
[1646] ḥiṣṣesi : B ḥiṣṣe
[1647] özgesi : B bir ḥiṣṣe mamūl
[1648] bu bir ḥiṣṣesi ḳoruḳnıŋ, toḳuz ḥiṣṣesi vīrānalıḳ, (8) özgesi abadlıḳ : B yana toḳuz ḥiṣṣe ābādlıḳ bir ḥiṣṣe vīrānalıḳ
[1649] bir ḥiṣṣe ābādlıḳnıŋ altmış alta miŋ : B ābād yerde yetmiş alta ferseng
[1650] ḫalḳ : A -
[1651] kāfir : B fırıstānlıḳ

Baʿžılar aytur Rūmnı on tört miŋ ferseng **[A 73a]** (1) dép. Tört miŋ ferseng Türkistān. Ḫıṭay Türkistānġa (2) dāḫil turur. Toḳuz yüz ferseng ʿAḳur, üç miŋ (3) ferseng Saḳlab turur. Çekmen şundın çıḳar: [1655] Miŋ (4) ferseng Bulġar, tört miŋ ferseng Rīgistān, (5) miŋ ferseng Yūnān iki miŋ ferseng Yaʾcūc ( 6) Maʾcūc, miŋ ferseng Iṣfahān, üç yüz ferseng (7) Tebrīz.

İkinçi ṭabaḳa yerniŋ atı, Cılda. Munıŋ[1656] dūzaḫīler (8) üçün yılan,[1657] çayanlar yaratıpdur. Tişleri neyzege oḫşa, (9) zehr-ālūde. Eger birisi **[B 63b]** bu ʿālemge kelse[1658] hemeni[1659] ḫarāb ḳılur. Yana[1660] on (10) beş miŋ ferseng yerde[1661] bād-ı muḫālıf yaratıpdur.[1662] Bu bād-ı muḫālıfnıŋ (11) yarmını avvalḳı yerge[1663] iberip ʿĀdnıŋ ḳavmını helāk ḳıldı. **[A 73b]** (1) Avvalḳı yerdin ikinçi yerge beş yüz yılçılıḳ yol.[1664] Üçünçi (2) ṭabaḳa yerniŋ atı ʿArḳa.[1665] Rengi miŋ türlüg, munıŋda (3) ādamlar bardur ki yüzleri ādamnıŋ yüzlerige oḫşa, (4) aġızları ıtnıŋ aġzıġa oḫşa, ḳolları ādam- (5) nıŋ ḳollarıġa oḫşa,[1666] putları uynıŋ putıġa (6) oḫşa. Bularġa[1667] ḳıyāmatda ʿaẕāb hem bolmas (7) ṣavāb hem bolmas. Bizlerge kündüz bolsa[1668] bularġa (8) kéçe bolur. Heme yerdin ʿArḳa çoŋdur.[1669] Törtünçi ṭabaḳa yerniŋ (9) atı Carmā.[1670] Rengi gün-a gün, munıŋda[1671] bir uluġ taş (10) yaratıpdur ki[1672] **[B 64a]** munı[1673] seng-i kibrīt[1674] derler. Dūzaḫīlarġa (11)

---

[1652] miŋ : B -
[1653] miŋ : B -
[1654] fersengde : B ferseng yerde
[1655] baʿžılar aytur Rūmnı on tört miŋ ferseng **[73a]** (1) dép. Tört miŋ ferseng Türkistān. Ḫıṭāy Türkistānġa (2) dāḫıl turur. Toḳuz yüz ferseng ʿAḳur üç miŋ (3) ferseng Saḳlab turur. Çekmen şundın çıḳar: Miŋ (4) ferseng Bulġar, tört miŋ ferseng Rīgistān, (5) miŋ: B tört miŋ ferseng yerde Türkistān. Toḳuz yüz ferseng Ḫıtāy, yüz ferseng yerde ʿAḳur, üç ferseng yerde Saḳlat. Çekmenniŋ obdanı andın çıḳar
[1656] ikinçi ṭabaḳa yerniŋ atı, Cılda. Munıŋ : B -
[1657] yılan : B -
[1658] kelse : B çıḳsa
[1659] hemeni : A -
[1660] yana : B -
[1661] ferseng yerde : B -
[1662] yaratıpdur : B yaratıp turur
[1663] avvalḳı yerge : B -
[1664] yol : B -
[1665] üçünçi (2) ṭabaḳa yerniŋ atı ʿArḳa : B üçünçi yerni ʿArḳa dérler
[1666] aġızları ıtnıŋ aġzıġa oḫşa, ḳolları ādam- (5) nıŋ ḳollarıġa oḫşa : B -
[1667] bularġa : B ularġa
[1668] bolsa : B bolġanda
[1669] heme yerdin ʿArḳa çoŋdur : B -
[1670] törtünçi ṭabaḳa yerniŋ (9) atı Carmā : B törtünçi yerni Carmā dérler
[1671] munıŋda : B munda
[1672] yaratıpdur ki : B yaratıp turur
[1673] munı : A -
[1674] kibrīt : B كبروت

ʿaẕāb-ı ʿuḳūbat[1675] ḳılġalı ḳavluhu Taʿālā: [1676]وَ قُودُهَا **[A 74a]** (1) النَّاسُ وَالْحجَارَه ملٰئكة غِلَاظٌ شُوَاظٌ Yaʿnī: (2) Ḳorḳuŋlar ul otdın ki[1677] otunı ḫalāyıḳdur, seng-i (3) kibrītni ular üçün āfrīda ḳılġan ki otnı tīz (4) yandurur. Anıŋ otı barça otlardın köydürgey (5) turur rivāyet ḳılurlar. Rasūlu'llāh ʿalayhi's-salāmdın (6) seng-i kibrītniŋ andaġ otdur ki eger dunyādaḳı héme taġlar- (7) ġa tüşse köydürüp kül ḳılur.[1678] Beşinçi ṭabaḳa yerniŋ atı (8) Multā dérler.[1679] Gün-ā-gün renglig[1680] bu yerde tola[1681] yılan ve[1682] çayanlar bar tévege (9) oḫşa.[1683] Tilleri neyzeçe zehr-ālūde ve yüz altmış fırḳa (10) zumradur. Her fırḳası üç yüz altmış ḳalʿa.[1684] Eger biri bu ālemge (11) kelse[1685] heme cānvarlar zehridin ölerler. Dunyādaḳı ṭāʿām **[A 74b]** (1) ve mīve ve su hemesi zehrdin açıġ bolur.[1686] Altınçı (2) yerde[1687] **[B 64b]** sekiz yüz miŋ türlüg renglig turur.[1688] Munda (3) kāfirlerniŋ ʿamelleri atı turur. Yana bir daryā āfrīda ḳılıpdur (4) otluġ yılandın.[1689] Eger heme taġlarnı bu daryāġa salsa ayrıp (5) su bolup keter.[1690] Yetinçi yernin atı ʿAcībā yana bir rıvāyatda (6) Serī derler.[1691] Bu yerde şayṭānlar bardurlar ki[1692] bir (7) ḳolı sīneside baġlıḳ, bir ḳolı ucasıda (8) baġlıḳ. İki putı[1693] hem baġlıḳ bā-vucūd uşbu[1694] ḥāl bile.[1695] (9) Avvalḳı

---

[1675] oḳıp : B ḳılġalı

[1676] النَّاسُ وَالْحجَارَه ملٰئكة غِلَاظٌ شُوَاظٌ وَ قُودُهَا : B -

[1677] ki : B -

[1678] otunı ḫalāyıḳdur seng-i (3) kibrītni ular üçün āfrīda ḳılġan ki otnı tīz (4) yandurur. Anıŋ otı barça otlardın köydürgey (5) turur rivāyet ḳılurlar. Rasūlu'llāh ʿalayhi's-salāmdın (6) seng-i kibrītniŋ andaġ otdur ki eger dunyādaḳı héme taġlar- (7) ġa tüşse köydürüp kül ḳılur. : B tīz-bāndur anıŋ otı. Barça otdın tābışlıḳ

[1679] dérler : B -

[1680] renglig : B -

[1681] tola : B -

[1682] yılan ve : B -

[1683] bar tévege (9) oḫşa : B bardur heme tévege oḫşar

[1684] tilleri neyzeçe zehr-ālūde ve yüz altmış fırḳa (10) zumradur. Her fırḳası üç yüz altmış ḳalʿa : B neyzege oḫşa. Zehr-ālūde

[1685] kelse : B çıḳsa

[1686] heme cānvarlar zehridin ölerler. Dunyādaḳı ṭāʿām **[74b]** (1) ve mīve ve su hemesi zehrdin açıġ bolur : B hīç nemerse ḳalmas nā-būd bolur. Anıŋ zehriniŋ derdidin heme daryālarnıŋ suyını içgeli bolmas. Tamām ḫalḳı helāk bolur

[1687] altınçı yerde : A altınçı ṭabaḳa (2) yerniŋ atı

[1688] sekiz yüz miŋ türlüg renglig turur : B sekiz miŋ türlük yerler bolur reng-ā-reng

[1689] kāfirlerniŋ ʿamelleri atı turur. Yana bir daryā āfrīda ḳılıpdur otluġ yılandın : B kāfir ʿamellerini ḳılur. Munda hem bir daryā yapardur otluġ yılanlar bolur

[1690] eger heme taġlarnı bu daryāġa salsa ayrıp (5) su bolup keter : B egerçe daryālarġa salsa […] perīniŋ derdidin heme daryālar suyı güdāz bolur

[1691] yetinçi yernin atı ʿacībā yana bir rıvāyatda (6) serī derler : B yetinçi ṭabaḳa yerni ʿAcībā dérler

[1692] bardurlar ki : B bardur

[1693] putı : B futı

[1694] uşbu : B şubu

[1695] bile : B birle

yerge ceng ḳılġalı[1696] leşker ta[r]tıp keledür.[1697] Bu yete ḳat yerniŋ (10) her ḳaysınıŋ aralıḳı[1698] beş yüz yılçılıḳ yol turur."

**Melīke** (11) sordı: "Ul kimdür ki[1699] firişţelerni güvāh ḳılıp **[B 65a]** Ḫudāy-Taʿālāġa **[A 75a]** (1) güstā[ḫā]ne[1700] ʿarż ḳıldı." Dānışmand aydı: "Ul şayṭān (2) édi-ki[1701] Ḥażrat-ı Ādamġa secde ḳılmadı, merdūd bolup (3) āsmāndın yerge tüşti. Taḫtı hem āsmānġa ṣuʿūd ḳıladur. (4) Ul küni ʿarşnıŋ sāḳıda çeng urup ayttı ki:[1702] 'Ey (5) firişţeler meniŋ ne-çend suvālım bar[1703] ḫabar-dār boluŋlar. (6) Ḫudāy Taʿālāġa ʿarż ḳıladur meŋ.' dédi. Firişţeler şayṭān- (7) nıŋ[1704] bu sözini éşitip[1705] başlarını töben saldılar.[1706] Şayṭān (8) suvālını ḳıldı.[1707] Ayttı ki: 'Ey perver-kerīm[1708] meni yarattıŋ (9) bu bābda ıḫtıyārım yoḳ édi. Eger h$^{v}$ āhlamasaŋ néme üçün (10) Ḥavvānı yarattıŋ.[1709] İkinçi Ḥażrat-ı Ādam tofraḳdın yarattıŋ, (11) meni otdın yarattıŋ. Meniŋ Ḥażrat-ı Ādamġa ʿadavatım yoḳ érdi. **[A 75b]** (1) Néme üçün ʿadavat saldıŋ.[1710] Üçünçi Ḥażrat-ı Ādamġa[1711] (2) behişţde yer[1712] berdiŋ meni yer yüzide[1713] ser-gerdān[1714] ḳıldıŋ. Men Ḥażrat-ı (3) Ādamnı[1715] vesvese ḳılġalı ḳasd ḳıldım. Bā-vucūd ḳasd ḳılġanımnı[1716] (4) özüŋ[1717] bilip turup maŋa behişţde néme üçün yol berdiŋ?[1718] Törtünçi (5) Ḥażrat-ı Ādamġa[1719] tola söz aytmadım. Meniŋ

---

[1696] ceng ḳılġalı : A -
[1697] ta[r]tıp keledür : B tartıp kelse heme
[1698] aralıḳı : B aralıġı
[1699] ki : B kim
[1700] güstā[ḫā]ne : B bī-edeplik birle
[1701] ul şayṭān (2) édi-ki : B şayṭān-ı laʿīndür
[1702] ayttı ki : B ayttı-ki
[1703] bar : B bardur
[1704] şayṭān- (7) nıŋ : B şaytāndın
[1705] éşitip : B éşitti
[1706] saldılar : B saldı
[1707] şayṭān (8) suvālını ḳıldı : B -
[1708] perver-kerīm : B perverdigārım
[1709] meni yarattıŋ (9) bu bābda ıḫtıyārım yoḳ édi. Eger h$^{v}$ ahlamasaŋ néme üçün (10) Ḥavvānı yarattıŋ : B meni mundaġ yarattıŋ meniŋ bu bedbaḫtlikde mundaġ […] ıḫtıyārım yoḳ érdi. Eger ḫ$^{v}$āhlamasaŋ **[B 65b]** Ādamnı Ḥavvānı tofraḳdın yarattıŋ ve meni otdın yarattıŋ

[1710] ikinçi Ḥażrat-ı Ādam tofraḳdın yarattıŋ (11) meni otdın yarattıŋ. Meniŋ Ḥażrat-ı Ādamġa ʿadavatım yoḳ érdi. **[75b]** (1) néme üçün ʿadavat saldın : B ikinçi meniŋ Ādamge hīçʿAdāvatım yoḳ érdi ne üçün maŋa ʿadavat saldıŋ
[1711] Ḥażrat-ı Ādamġa : B Ādamge
[1712] yer : B cāy
[1713] yer yüzide : A -
[1714] ser-gerdān : B ser-nıgūn
[1715] Ḥażrat-ı (3) Ādamnı : B Ādamnı
[1716] ḳasd ḳılġanımnı : B meniŋ ḳaṣdımnı
[1717] özüŋ : A -
[1718] behişţde néme üçün yol berdiŋ : B nemege berdiŋ

sözümge[1720] néme[1721] üçün firīfte ḳıldıŋ (6) Ḥażrat-ı Ādam[1722] behiştde her ṭerefge bardı. Her yerge barsa[1723] dıraḫt-ı buġdaynı (7) aldıġa saldıŋ.[1724] Beşinçi men[1725] ḥażratıŋdın zeban-ḫᵛāst-(8) lıḳ ḳıldım, néme[1726] **[B 66a]** üçün helāk ḳılmadıŋ? Altınçı ādamlarnı (9) vesvese ḳıladur men. Ularnıŋ ʿıbādat ḳılġanıdın (10) saŋa néme ḳayda günāh ḳılsalar néme üçün dūzaḫḳa iberür (11) sen.'[1727] dép suvālını tamām ḳıldı. Ḫudāy Taʿālādın ḫıṭāb **[A 76a]** (1) keldi-ki: 'Ey melʿūn[1728] meniŋ dar-gāhımda çūn u çirā yetmeydür.'[1729] يَحْكُمُ اللهُ مَا يَشَاءُ وَ يَحْكُمُ مَا يُرِيْدُ (2)

**Beyt** کر عمارت (3) [1730]سام از ویران کنم /پادشاهم هرجه خواهم آن کنم "

(4) **Melīke** sordı: "Néçe kişiniŋ ṣuḥbatıdın yıraḳ bolmaḳ kerek?"[1731] (5) Dānışmand aydı: "Yete kişiniŋ ṣuḥbatıdın yıraḳ bolmaḳ.[1732] (6) Avval kāfirlerdin, ikinçi mubtadaʿlar ṣuḥbatıdın munāfıḳ- (7) lıḳ mīve keltürür.[1733] Kāfir bolur ki اِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ (8) فِي الدَّرَكِ الْا سَفِلِ مِنَ النَّارِ Üçünçi[1734] cāhiller ṣuḥbatı- (9) dın şayṭānnıŋ vesvesesi mīve keltürür.[1735] (10) **[B 66b]** Törtünçi[1736] fāsıḳlar suḥbat[ı]dın fısḳ fucūr mīve keltürür.[1737] Beşinçi şarāb-ḫorlardın, altınçı ḥarām-ḫorlardın.[1738] Yetinçi[1739] kiçik balalar (11) ṣuḥbat[ı]dın ʿadāvat mīve keltürür. Ḥātūnlar ṣuḥbat[ı]dın **[A 76b]** (1) behişt mīve keltürür."[1740]

---

[1719] Ḥażrat-ı Ādamġa : B Ādamge
[1720] meniŋ sözümge : A -
[1721] néme : B ne
[1722] Ḥażrat-ı Ādam : B Ādam
[1723] her yerge barsa : A -
[1724] dıraḫt-ı buġdaynı (7) aldıġa saldın : B buġday dıraḫtnı körsettiŋ
[1725] nen : B -
[1726] néme : B ne
[1727] néme ḳayda günāh ḳılsalar néme üçün dūzaḫḳa iberür (11) sen : B néme żarar
[1728] ey melʿūn : B -
[1729] çūn u çer yetmeydür : B hīç taʿrīż yetmes
[1730] کر عمارت (3) سام از ویران کنم /پادشاهم هرجه خواهم آن کنم : B /کر عمارت سازُم ویرآن کنم
[1731] kerek : A -
[1732] ṣuḥbatıdın yıraḳ bolmaḳ : B -
[1733] mubtadaʿlar ṣuḥbatıdın münāfıḳ- (7) lıḳ mīve keltürür : B
[1734] üçünçi : A -
[1735] cāhıllar ṣuḥbatı- (9) dın : B cāhıllardın
[1736] törtünçi : A -
[1737] fāsıḳlar suḥbat[ı]dın fısḳ fucūr mīve keltürür : B fāsıḳlardın
[1738] beşinçi şarāb-ḫorlardın, altınçı ḥarām-ḫorlardın : A -
[1739] yetinçi : A -
[1740] balalar (11) ṣuḥbat[ı]dın ʿadāvat mīve keltürür. Ḥātūnlar ṣuḥbat[ı]dın **[76b]** (1) behişt mīve keltürür. : B nādānlardın

**Melīke** sordı: “Köŋüldegi[1741] sırnı[1742] néçe (2) kişige aytmaġay”? Dānışmand aydı: “Beş kişige aytmaġay. (3) Avval ḫātūnige, ikinçi kiçik balaġa, üçünçi düşmenige, törtünçi (4) ḳulġa dādekge[1743] beşinçi dostige.”[1744]

**Melīke** sordı: “Bu ṭāyife- (5) lerge sırnı aytmaḳ neçük turur?”[1745] Dānışmand aydı: “Ḥükemā- (6) lar aytıpdurlar ki:[1746] Sırnı ḫātūnıġa aytmaġlıḳ ḳuruḳ (7) samannı otġa salıp köyme dégenge oḫşa.[1747] Sırnı kiçik (8) balaġa aytmaġlıḳ ḳuruḳ çalmanı **[B 67a]** suġa salıp höl bolma (9) dégenge oḫşa.[1748] Sırnı düşmenige[1749] aytmaġlıḳ özini daryāġa[1750] (10) salıp meni ġarḳ ḳılma dégenge oḫşa.[1751] Sırnı ḳulġa dādekge[1752] (11) aytmaġlıḳ tāze göştni aç möşükge salıp berip yemegin **[A 77a]** (1) dégenge oḫşa.[1753] Sırnı dostıġa[1754] aytmaġlıḳ üyde ot (2) ḳılap tütünni çıḳmaġıl dégenge oḫşa.[1755] Bihter uldur ki:[1756] (3) Sırrını[1757] ata anasıġa, üstādıġa, ḫılfetige, pīr-i kāmilġa, köŋüldegi (4) dostıġa aytmaḳ kerek.”[1758]

**Melīke** sordı: “Néçe némedin perhīz[1759] (5) ḳılmaḳ kerek?” Dānışmand aydı: “Beş némedin perhīz ḳılmaḳ kerek.[1760] (6) Avval tola yemekdin, ikinçi tola **[B 67b]** uyḳulamaḳdın, üçünçi (7) tola sözlemekdin, törtünçi dunyā istemek- (8) din,[1761] beşinçi tola māl farzand istemekdin.”[1762]

**Melīke** sordı: (9) “Bulardın perhīz ḳılmasa néme bolur?” Dānışmand aydı: “Tola yemek (10) köŋli ḳara ḳılur, cānnı aġrıtur. Tola uyḳulamaḳ (11) ġaflatnı ziyāde ḳılur,

---

[1741] köŋüldegi : B köŋüldaġı
[1742] sırnı : B sırrını
[1743] ḳulġa dādekge : B ḳul dīdekge
[1744] dostige : B nādānġa
[1745] bu ṭāyife- (5) lerge sırnı aytmaḳ neçük turur : B bularġa sırrını aytsa néme bolur ve neçükdür
[1746] ḫükemā- (6) lar aytıpdurlar ki : B -
[1747] samannı otġa salıp köyme? dégeŋe oḫşa : B némeni **[B 67a]** suġa salıp mul bolmasun dégen bolur
[1748] bolma (9) dégeŋe oḫşa : B bolsun dégen bolur
[1749] sırnı düşmenige : B düşmenige sırrını
[1750] daryāġa : A daryā
[1751] salıp meni ġarḳ ḳılma dégeŋe oḫşa : B salāmat çıḳar men dégen bolur
[1752] sırnı ḳulġa dādekge : B ḳul didekge sırrını
[1753] möşükge salıp berip yemegin **[77a]** (1) dégeŋe oḫşa : B itniŋ aldıġa taşlap yemesün dégen bolur
[1754] sırnı dostıġa : B nādānġa sırrını
[1755] çıḳmaġıl dégeŋe oḫşa : B çıḳmasun dégen bolur
[1756] bihter uldur ki : B -
[1757] sırrını : A -
[1758] ata anasıġa, üstādıġa, ḫılfatige, pīr-i kāmilġa, könüldegi (4) dostıġa aytmaḳ kerek : B ata anaġa üstādıġa, pīr-i kāmīlġa obdan dost yārıġa aytmaġlıḳ afżaldur
[1759] perhīz : B ferhīz
[1760] perhīz ḳılmaḳ kerek : B -
[1761] dunyā istemek- (8) din : B dunyānı tola yıġmaḳdın
[1762] beşinçi tola māl farzand istemekdin : B māl emvāl yıġmaḳdın

başını aġrıtur.[1763] Tola sözlemekdin **[A 77b]** (1) günāh ḥaṣıl bolur ki ḥadīṯ-i peyġāmberniŋ maẓmūnı birle: (2) سَايِرُ الذُّ نوُبِ مِنَ لِسانِهِ Dunyānı tola istemekdin (3) duşmān tola paydā bolur. Dunyāġa balā yıġar, āḫıratda ʿaẕābġa (4) giriftār bolur. Āḫıratda nigūnsār bolur. Ḳur'ānda meẕkūr (5) [1764] اِنَّماَ اَمْوالِكُمْ عدَوُّاَلَكُمْ"

**Melīke** sordı: "Néçe némeniŋ baḳāsı (6) yoḳ?" Dānışmand aydı: "Beş némeniŋ baḳası yoḳ.[1765] Avval (7) dunyānıŋ, iḳinçi ḫūş vaḳtliknıŋ,[1766] üçünçi (8) yaşlıḳnıŋ, törtünçi ʿumrnıŋ, beşinçi ḫātūnlar (9) mihrniŋ[1767] baḳāsı yoḳ."[1768]

**[B 68a] Melīke** sordı: "Nefsiŋge néme naṣīḥat ḳıla[1769] sén?" (10) Dānışmand aydı: "Eger naṣıḥatnı bāver ḳılsa künde tört (11) marātıba naṣīḥat ḳılur men. Avval aytur men ki:[1770] Ey nefs, eger Ḫudāy Taʿālā- **[A 78a]** (1) nıŋ[1771] ṭaʿatnı ḳılsaŋ ḫūb eger[1772] ḳılmasaŋ Ḫudāy Taʿālānıŋ[1773] rızḳını yeme. İkinçi (2) aytur men ki:[1774] Ey nefs, ançа Ḫudāy Taʿālā menʿ ḳılġan némeni ḳılma (3) eger ḳılsaŋ mülkidin çıḳ.[1775] Üçünçi aytur men ki:[1776] Ey nefs, (4) ançа[1777] Ḫudāy Taʿālā saŋa her ne[1778] beripdür aŋa rāżī bol,[1779] aŋa rāżī bolmasaŋ (5) yana Bār-Ḫudā[1780] ṭalab ḳıl. Törtünçi aytur men ki:[1781] Ey nefs, (6) eger günāh ḳılġalı ḳaṣd ḳılsaŋ[1782] bir yeri **[B 68b]** tapġıl ki[1783] anda seni (7) Ḫudāy Taʿālā körmegey."[1784]

---

[1763] başını aġrıtur : B aġrıḳ […] ḳılur

[1764] günāh ḥaṣıl bolur ki ḥadīṯ peyġāmberniŋ maẓmūnı birle (2) سَايِرُ الذُّ نوُبِ مِنَ لِسانِهِ dunyānı tola istemekdin (3) duşmān tola paydā bolur. Dunyāġa balā yıġar. Āḫıratda ʿaẕābġa (4) giriftār bolur. Āḫıratda negü nisār bolur. Ḳurānda meẕkūr (5) اِنَّماَ اَمْوالِكُمْ عدَوُّاَلَكُمْ: B tola sözlemek özni ḫār ḳılur. Dunyā yıġmaġlıḳ düşmenni tola ḳılur

[1765] baḳası yoḳ : B -

[1766] vaḳtliknıŋ : B vaḳtlıḳnıŋ

[1767] ḫātūnlar (9) mihrniŋ : B ḫātūnnıŋ

[1768] baḳāsı yoḳ : A -

[1769] néme naṣīḥat ḳıla : B ne dép naṣīḥat ḳılur

[1770] aytur men ki : B ul ki

[1771] Ḫudāy Taʿālā- **[79a]** (1) nıŋ : B Ḫudānıŋ

[1772] ḫūb eger : A -

[1773] Ḫudāy Taʿālānıŋ : A-

[1774] aytur men ki: : B -

[1775] menʿ ḳılġan némeni ḳılma (3) eger ḳılsaŋ mülkidin çıḳ : B ḳılma dégen işni aşlā ḳılma

[1776] aytur men ki : B -

[1777] ançа : B -

[1778] her ne : A -

[1779] aŋa rāżī bol : A -

[1780] Bār-Ḫudā : A bölek Ḫudā

[1781] aytur men ki : B -

[1782] ḳılġalı ḳaṣd ḳılsaŋ : B ḳılsaŋ

[1783] ki : B -

[1784] körmegey : B körmesin

**Melīke** sordı: “Ḥaḳ Taʿālā[1785] bu ʿālemde (8) çırāylıġlıḳını kimge berdi?”[1786] Dānışmand aydı: “Ḫudāy Taʿālā (9) bu ʿālem çıraylıġlıḳnı[1787] on ḥışṣe ḳıldı.[1788] Sekiz ḥışṣeni (10) Ḥażrat-ı Ḫavvāġa[1789] berdi, bir ḥışṣeni Ḥażrat-ı Sārege[1790] (11) berdi. Ḳalġan bir ḥışṣeni on ḥışṣe ḳıldı.[1791] Toḳuz ḥışṣeni **[A 78b]** (1) Ḥażrat-ı Yūsuf ʿalayhi’s-salāmġa berdi, bir ḥışṣeni ḫalāyıḳ- (2) nıŋ hemesige[1792] berdi.”

**Melīke** sordı: “Ḥılmnı[1793] kimge berdi?” (3) Dānışmand aydı: “Ḫudāy Taʿālā[1794] ḥılmnı on ḥışṣe ḳıldı.[1795] (4) Toḳuz cuzvını[1796] Ḥażrat-ı Ibrāhīmġa berdi, bir cūzvını (5) heme[1797] ḫalḳlarġa berdi.”

**Melīke** sordı: “Ḫudāy Taʿālā **[B 69a]** bu ʿālemde (6) ṣalābatnı kimge berdi?” Dānışmand aydı: “Ṣalābatnı on (7) cūzvını[1798] ḳıldı. Toḳuz cūzvını[1799] Ḥażrat-ı Mūsā ʿalayhi’s-salāmġa (8) berdi, bir cūzvını heme ḫalāyıḳġa[1800] berdi.”

**Melīke** sordı: “Ḥaḳ (9) Taʿālā[1801] bu ʿālemde ṣabrnı kimge berdi.” Dānışmand aydı: “Ḫudāy (10) Taʿālā[1802] ṣabrnı[1803] on ḥisse[1804] ḳıldı.[1805] Toḳuz ḥışṣeni Ḥażrat-ı (11) Eyūb ʿalayḥı’s-salāmġa[1806] berdi, bir ḥışṣeni özge ḫalḳlarge[1807] **[A 79a]** (1) berdi.”

**Melīke** sordı: “Ḥażrat-ı Ādamnı behiştdin çıḳar- (2) maḳḳa[1808] ḥikmet néme?”[1809] Dānışmand aydı: “Avval bu ki[1810] Ḫudāy Taʿālā (3) menʿ ḳılıp aydı:[1811] Dıraḫt-ı

---

[1785] Ḥaḳ Taʿālā : B Ḫudāy Taʿālā
[1786] Ḥaḳ Taʿālā bu ʿālemde (8) çırāylıġlıḳını kimge berdi : B Ḫudāy Taʿālā çıraynı kimge beripdür
[1787] bu ʿālem çıraylıġlıḳnı : B çıraynı
[1788] ḳıldı : B ḳılıp
[1789] Ḥażrat-ı Ḫavvāġa : B Ḫavvāġa
[1790] Sārege : B Sārāġa
[1791] ḳalġan bir ḥışṣeni on ḥışṣe ḳıldı : B yana bir ḥisseni on bölüp
[1792] ḫalāyıḳ- (2) nıŋ hemesige : B camʿ ʿālem ḫalkıġa
[1793] ḥılmnı : B -
[1794] Ḫudāy Taʿālā : B -
[1795] ḳıldı : B ḳılıp
[1796] cūzvını : B ḥisseni
[1797] bir cūzvını (5) heme : B bir ḥisseni camʿ ḫalayıḳġa
[1798] cūzvını : B ḥisse Metinde جزوینی şeklinde yazılıdır.
[1799] cūzvını : B ḥisseni
[1800] ḫalāyıḳġa : B ḫalḳġa
[1801] Ḥaḳ (9) Taʿālā : B -
[1802] Ḫudāy (10) Taʿālā : B -
[1803] ṣabrnı : B ṣabrını
[1804] ḥisse : A -
[1805] ḳıldı : B ḳılıp
[1806] Eyūb ʿalayḥıs’-salāmġa : B Eyūbġa
[1807] özge ḫalḳlarge : B heme ʿālem ḫalkıġa
[1808] çıḳar- (2) maḳḳa : B çıḳar- (2) maḳġa
[1809] néme : B ne érdi
[1810] bu ki : B -

buġdaynı[1812] yemegil dép, bī-farmānlıḳ (4) ḳılıp[1813] buġdaynı yedi. İkinçi mustacāb-ı[1814] ʿaẕāb boldı.[1815] **[B 69b]** (5) Behiştde ʿaẕāb ḳıla turġan[1816] yer émes. Üçünçi tevbe-i muḥtāc (6) boldı. Behişt[1817] tevbe ḳıla turġan yer émes. Törtünçi (7) ṣulbıda nasl-ı Ādam muḳarrar édi.[1818] Behişt[1819] tenāsul[1820] ḳıla (8) turġan[1821] yer émes. Beşinçi ādamnı ölmekge yarattı.[1822] Behişt- (9) de ölmek yoḳ."

**Melīke** sordı: "Behiştde néçe peyġāmber saḳal- (10) lıḳ ḳıldı?"[1823] Dānışmand aydı: "Tört peyġāmber. Avval Ḥażrat-ı Ādam, (11) ikinçi Ḥażrat-ı Nūḥ, üçünçi Ḥażrat-ı Ibrāhīm, törtünçi Ḥażrat-ı **[A 79b]** (1) Muḥammad Muṣṭafa ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallām."[1824]

**Melīke** sordı: "Imām Mahdī (2) āḫıru'l-zamān,[1825] Ḥażrat-ı ʿĪsā[1826] **[B 70a]** ḳaysı vaḳtda ḫurūc (3) ḳılurlar?[1827] Muʿcızaları néme ? Daccāl,[1828] Yaʾcūc Maʾcūc, (4) dabbatu'l-ʿarż bularnıŋ vaḳıʿasın[1829] bayān ḳıl."[1830] Dānışmand aydı: "Imām Mahdī[1831] sādāt-ı Ḥüseyndin bolurlar. Dadalarınıŋ atları[1832] (5) Ḥażrat-ı Rasūlu'llāhnıŋ[1833] atları- (6) ġa muvāfıḳ. Yaʿnī Muḥammad bin[1834] (7) ʿAbdu'llāh Medīnede tavallud bolurlar,[1835] Mekkede[1836] ẓuhūr ḳılurlar. (8) Öz ecelleri[1837] birle baytu'l-muḳaddasda vafāt

---

[1811] menʿ ḳılıp aydı : B -
[1812] dıraḫt-ı buġdaynı : B buġdaynı
[1813] ḳılıp : B ḳıldı
[1814] Metinde مستوجب şeklinde yazılıdır.
[1815] mustacāb-ı ʿaẕāb boldı : B güneh-kār bolup ʿaẕābġa giriftār boldı
[1816] ḳıla turġan : B ḳıla durġan
[1817] behişt : B behiştde
[1818] ṣulbıda nasl-ı Ādam muḳarrar édi : B ṣulbda Ādamnıŋ naslı muḳarrar boldı
[1819] behişt : B behiştde
[1820] tenāsul : B tenāsīl
[1821] ḳıla (8) turġan : B ḳıla durġan
[1822] ādamnı ölmekge yarattı : A ölüm anıŋda bar édi
[1823] ḳıldı : A -
[1824] ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallam : B Muḥammadu'r-rasūlu'llāḥ
[1825] āḫıru'l-zamān : B āḫır-ı zamān
[1826] Ḥażrat-ı ʿĪsā : B -
[1827] ḳılurlar : A ḳıladurlar
[1828] Daccāl : B Daccāl-ı laʿīn
[1829] bularnıŋ vaḳıʿasın : A bularnı
[1830] ḳılġıl : B ḳılġıl dé
[1831] Mahdī : B Muḥammedī
[1832] sādāt-ı Ḥüseynīdin bolurlar. Dadalarınıŋ atları : A -
[1833] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāhnıŋ : B Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ
[1834] bin : B ibn
[1835] bolurlar : B bolur
[1836] Mekkede : B Medīnede
[1837] öz ecelleri : ervāḫları

bolurlar.[1838] (9) Dalularıda nişāne pitüklüg[1839] çunānçi Ḥażrat-ı Muḥammad[1840] rasūlu'llāh- (10) nıŋ nişānelerige oḫşa.[1841] **[B 70b]** Yüzleri yulduzġa oḫşa.[1842] (11) Barḳ urup turar,[1843] pişāneleri[1844] küşāde, burunları **[A 80a]** (1) uzun, miyāna[1845] ḳaşları[1846] yaġa oḫşa,[1847] közleri (2) ḳara vāsī',[1848] tişleri bir birige muttaşıl émes, arası (3) oçuḳ, rengleri buġday öŋlüg, (4) yüzleride ḳara ḫālları bar.[1849] Oŋ ḳol- (5) larınıŋ alaḳanlarıda hem ḳara ḫāl [bar],[1850] tilleriniŋ (6) kelimātı bolġay.[1851] Sözlerde oŋ ḳollarını çap (7) tizleriġa[1852] urup sözlegeli bolġay.[1853] İki tizleriniŋ (8) aralıḳı küşāde yıraḳ bolġay.[1854] Saḳalları tola, közleri (9) sürmeġa oḫşa bolġay. Ẓuhūr ḳılġan vaḳtda[1855] ḳırḳ yaşda (10) bolġaylar.[1856] Ḫāṣ kerāmātlarınıŋ bayānı uldur ki burunları **[B 71a]** (11) bülend çoŋ bolġay, on beş uşaḳ ḳolça bolġanı.[1857] İkinçi çap yüzleride **[A 80b]** (1) çoŋ ḳara ḫālları bolġay. Üçünçi keygen éginleri- (2) din āvāz paydā bolġay.[1858] Törtünçi […] kün saḳalları (3) gird bolġay. Beşinçi badanları çıraylıḳ bolġay.[1859] Cānvarġa[1860] (4) ışārat ḳılsalar[1861] uçup[1862] kelip ḳollarıġa ḳonġay. Ḳuruḳ (5) şāḫnı[1863] keçürseler kögergey[1864] mīve bergey.[1865] Her şeherni alurda (6) bu kelimeni oḳuġaylar.[1866] Lā'ilāheillallāh

---

[1838] vafāt bolurlar : B -
[1839] pitüklük : B fitüklük
[1840] Muḥammad : B -
[1841] oḫşa : B oḫşaş
[1842] oḫşa : B oḫşaş
[1843] urup turar : B urar
[1844] pişāneleri : B fişāneleri
[1845] miyāna : A : يلبا miyāna
[1846] ḳaşları : B ḳadd-ı ḳaşları
[1847] yaġa oḫşa : B كيك
[1848] Metinde وسيع şeklinde yazılıdır.
[1849] ḳara ḫālları bar : A ḳara ḫāl
[1850] oŋ ḳol- (5) larınıŋ alaḳanlarıda hem ḳara ḫāl [bar] : B -
[1851] oŋ ḳol- (5) larınıŋ alaḳanlarıda hem ḳara ḫāl tilleriniŋ (6) kelimātı bolġay : B tilleriniŋ kelimātı bolġay
[1852] oŋ ḳollarını çap (7) tizleriġa : B oŋ tizleriġa urup
[1853] sözlegeli bolġay : B sözlegey
[1854] iki tīzlerinin (8) aralıḳı guşāde yıraḳ bolġay : B -
[1855] vaḳtda : B vaḫtda
[1856] bolġaylar : B bolġay
[1857] on beş uşaḳ ḳolça bolġanı : B -
[1858] paydā bolġay : B çıḳay
[1859] törtünçi […] kün saḳalları (3) gird bolġay. Beşinçi badanları çıraylıḳ bolġay : B -
[1860] cānvarġa : cānvarnı
[1861] ḳılsalar : B ḳılsa
[1862] uçup : B uçuf
[1863] ḳuruḳ (5) şāḫnı : B her ḳaydaġ ḳuruġ yıġaçnı keçürseler
[1864] kögergey : B şul zamān
[1865] bergey : B berür
[1866] oḳuġaylar : B oḳuġay

Muḥammad Rasūllu'llāh. Şeherniŋ[1867] (7) tamları[1868] özidin özige yıḳılıp ketgey.[1869] Başlarıda bulut[1870] (8) sāya ḳılıp turġay. Firişteler nıdā ḳılurlar ki:[1871] Ey ḫalāyıḳ[1872] bu Imām Mahdī (9) biʿat ḳılıŋlar[1873] dép yana rıvāyatda[1874] bu āvāz **[B 71b]** maşrıḳdın (10) maġrıbġa éşitilür.[1875] Bu martaba-ı ġavs̲dur ki[1876] her kimge naẓar ḳılsalar (11) ʿālem bolur. Bu martaba-yı evliyādur yana[1877] maşrıḳdın maġrıbġa[1878] naẓar- **[A 81a]** (1) ları ḳāyım. Bu martaba-yı peyġāmberdür[1879] yana[1880] her kimge bir muşt tofraḳ (2) berseler[1881] altun kümüş[1882] bolur. Bu martaba-yı ʿaṭāyīdur.[1883] Hakez̲ā (3) fī'l-matlūbi'l-Müslimin [1884] leşkerleride[1885] Ḥażrat-ı Cabrāʾīl ve Mīkāʾīl (4) bolġaylar.[1886] Otuz miŋ firişte bularġa meded ü mulāzım (5) bolġaylar.[1887] Bularnıŋ vaḳtıda ḳoy, böri[1888] birle yürgey. (6) Kiçik balalar yılan ve çayan oynaġaylar. Yerdegi[1889] ḫāz̲īnelerni (7) yaralıp taşlaġay, ḫalāyıḳlar[1890] zar-dār bolġaylar.[1891] Zekātnı[1892] (8) ḳabūl ḳılmaġaylar.[1893] Bu Imām Mahdī[1894] ẓuhūr ḳılmasdın ilgeri (9) boladurġan ʿalāmat bu ki[1895] Hāşimīni bī-günāh Ḥacaru'l-asvadnıŋ (10) maḳām-ı Ibrāhīmnıŋ arasıda[1896] oltururlar. Yana bir

---

[1867] şeherniŋ : B ul şeherniŋ
[1868] tamları : tamı
[1869] özidin özige yıḳılıp ketgey : B yıḳılġaylar […]
[1870] bulut : B bir bulut
[1871] ḳılurlar ki : B ḳılġay-ki
[1872] ey ḫalāyıḳ : A -
[1873] biʿat ḳılıŋlar : B aḫır zamān muŋa […]
[1874] yana rıvāyatda : B -
[1875] éşitilür : B éşitilgey
[1876] bu martaba-ı ġavs̲dur ki : B ularnıŋ martabaları ġavs̲dur ki
[1877] bu martaba-yı evliyādur yana : B -
[1878] maġrıbġa : B maġrıbġaça
[1879] ḳayım bu martaba-yı peyġāmberdür : B ḳayımdur ki bu martaba peyġāmberde bardur
[1880] yana : B -
[1881] berseler : B berse
[1882] kümüş : B -
[1883] Bu martaba-ı ʿaṭāyīdur : B bu martaba Ḫudāy Taʿālānıŋ ʿaṭāsıdur
[1884] fī maṭlūbu'l-müslimīŋ : B -
[1885] leşkerleride : B لشكركاريدا
[1886] bolġaylar : B başlaġın
[1887] meded ü mulāzım : B hem-rāh ve mülāzım bolġay
[1888] ḳoy böri : B böri ḳoylar
[1889] yerdegi : B ġayb
[1890] ḫalāyıḳlar : B fakīr ve miskīnler
[1891] bolġaylar : B bolġay
[1892] Metinde زكوٰاة şeklinde yazılıdır.
[1893] zekūtnı (8) ḳabūl ḳılmaġaylar : B ḫayr ṣadaḳa zekevātnı berse hīç kim alġalı unamaġay
[1894] bu Imām Mahdī : B Imām Mahdī aḫır zamān
[1895] ʿalāmat bu ki : B ʿalāmatlar budur ki
[1896] arasıda : B aralıḳıda

ʿalāmat (11) bu ki[1897] bir pād-şāhī[1898] bolur Sufyān atlıġ, Ḥārişniŋ avlādıdın. **[A 81b]** (1) Īmam Mahdīġa[1899] leşker iberür. Mekke Medīneniŋ aralıḳıda (2) leşkeri yerge tüşüp keter.[1900] İki kişi salāmat[1901] ḳalur. (3) Biri Sufyānġa ḫabar alıp barur, lekşeriŋni yer yuttı dép.[1902] (4) Biri Imām Mahdīġa ḫūş ḫabar alıp kelür.[1903] Heme ḫalāyıḳ biʿat (5) ḳılurlar. Imām Mahdī[1904] Sufyān birle ceng ḳılġalı barurlar. (6) Sufyānnı alıp bıçaḳ birle boġuzlar.[1905] **[B 72b]** Yana bir gürūh ḫalḳ[1906] (7) atları Ḫurramıstān-ı ġavġā dégen şeherge yaḳın bularnı[1907] (8) yer yutar. Yana ʿalāmat bu ki[1908] ramażān ayınıŋ avvalḳı kéçe- (9) side ay tutulur, on beşide[1909] kün tutulur. Müneccimler- (10) niŋ ḳāʿıdasınıŋ ḫılāfıda yana bir rıvāyatda bir ayda (11) iki marātıba ay[1910] tutulur. Yana bir ʿalāmat bu ki Mıṣr[1911] pād-şāhı[1912] **[A 82a]** (1) birle Şām pād-şāhı ceng ḳılıp.[1913] Şām ḫalḳı Mıṣr ḫalḳını esīr (2) alurlar.[1914] Yana bir ālāmat bu ki[1915] maşrıḳ ṭerefidin bir kişi (3) paydā bolup[1916] leşker-i ʿaẓīm birle kelip Imām Mahdīġa yār bolur.[1917] (4) Yana bir ʿalāmat[1918] **[B 73a]** bu ki ʿālem ḳaraŋġuluḳ bolur, tütünge oḫşa (5) yana pat dafʿ bolur.[1919] Imām Mahdī ḫurūc ḳılıp ʿumrları (6) aḫır bolġunça boladurġan vaḳıʿalarnı bayān ḳılay. Avval (7) bu ki[1920] Mekkedin ḫurūc ḳılurlar. Māh-ı Muḥarramnıŋ onı ʿaşūr[a][1921] küni (8) namāz-ı ḫuftendin keyin tārīḫ[1922] miŋ iki yüz yıl tamām bolġan- (9) dın keyin[1923] Ḥażrat-ı Muḥammad

---

[1897] ʿalāmat (11) bu ki : B ʿalāmatı
[1898] pād-şāhī : B fād-şāh
[1899] Imām Mahdīġa : B Ḥażrat-ı Imāmġa
[1900] leşkeri yerge tüşüp keter : B leşkerini yer yutar
[1901] salāmat : B -
[1902] ḫabar alıp barur, lekşeriŋni yer yuttı dép : B ḫabar aytur
[1903] ḫabar alıp kelür : B ḫabarġa kelür
[1904] Imām Mahdī : B Ḥażrat-ı Imām Mahdī
[1905] boġuzlar : B boġuzlap öltürürler
[1906] ḫalḳ : B ḫalḳlar
[1907] bularnı : B anı hem
[1908] ʿalāmat bu ki : B yana bir ʿalāmatı budur ki
[1909] on beşide : B on beş
[1910] ay : B ayı
[1911] Mıṣr : B Mısrī
[1912] pād-şāhı birle : B fād-şāhı
[1913] ceng ḳılıp : B ceng ḳılur
[1914] alurlar : B …ḳılur
[1915] ālāmat bu ki : B ālāmatı budur ki
[1916] paydā bolup : B faydā bolur
[1917] yār bolur : B yār berür
[1918] ʿalāmat : B ʿalāmatı
[1919] bolur tütünge oḫşa. (5) Yana pat dafʿ bolur : B bolup fat […] yana yuruġluḳ bolur
[1920] vaḳıʿalarnı bayān ḳılay. Avval (7) bu ki : Mekkedin : B ʿalāmat budur ki: Avval Mekkedin
[1921] ʿaşūr[a] : B ʿaşūra
[1922] Metinde تأريخ şeklinde yazılıdır.

Muṣṭafa ṣalla'llāhu ʿalayhi ve-sallāmnıŋ (10) Hicretleridin keyin Imām Mahdīnı köteripdürler.[1924] (11) Üç yüz on üç kişi Imām Mahdīnıŋ dadalarınıŋ **[A 82b]** (1) ḳavmlarıdın Imām Mahdīġa bīʿat ḳılurlar.[1925] Imām Mahdīġa (2) Rukenniŋ maḳām-ı Ibrāhīmnıŋ aralıḳıda Ḥażrat-ı rasūl- (3) ullāh parḳları ḳara yüŋdin tört köşelig bolġay.[1926] Ḥażrat-ı (4) rasūlu'llāhdın keyin anı hīç bar-pā ḳılġan émes érdi.[1927] (5) Imām Mahdī anı bar-pā ḳılurlar.[1928] **[B 73b]** Anda pitüklük:[1929] اَلْبَيْعَةُ لِلّٰهِ [1930] (6) Yaʿnī biʿat ḳılıŋlar.[1931] Biʿat ḳılmaġlıḳ Ḫudā[1932] üçün Imām Mahdīnıŋ[1933] (7) ṣāḥıb-bayraḳı[1934] ul kişidür ki atı Ṣuaʿyb ibn (8) Ṣālıḥ tamāmı[1935] saḳallıḳ. Imām Mahdī bile[1936] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāhnıŋ (9) köŋüllikleri, ḳılınçları bar turur.[1937] Namāz-ı ḫuften ötep[1938] (10) minberge çıḳıp, uzaḳ ḫuṭba oḳıp,[1939] ḫalḳnı īmāndġa[1940] daʿvat (11) ḳılurlar. Kūfe ḫalḳı, Şām ḫalḳı, Yemen ḫalḳı Imām Mahdīġa[1941] yār **[A 83a]** (1) bolur. Dunyānıŋ pād-şāhları tamām bolur.[1942] Çunānçi Ẕu'l-ḳarneyn (2) Ḥażrat-ı Sulaymān pād-şāh[1943] boldılar. Imā[m] Mahdīġa[1944] ʿArab (3) ve ʿAcamnıŋ tamām[1945] Musulmān ḫalḳı[1946] **[B 74a]** ıṭaʿāt ḳılurlar. Imām Mahdī- (4) nıŋ ḳavmıdın[1947] düşmenge ḳoşulsa ümmet ümmet dérler.[1948] (5) Maʿlūm bolur ki bular[1949]

---

[1923] tamām bolġan- (9) dın keyin : B ötgendin keyin

[1924] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafa ṣalla'llāhu ʿalayhi va-sallamnıŋ (10) Hicretleridin keyin Imām Mahdīni köteripdürler : B -

[1925] üç yüz on üç kişi Imām Mehdiniŋ dadalarınıŋ **[82b]** (1) ḳavmlarıdın Imām Mahdīġa bīʿat ḳılurlar : B Imām Mehdiniŋ dadalarınıŋ ḳavmıdın üç yüz on üç kişi kelip bīʿat ḳılurlar

[1926] bolġay : B -

[1927] Ḥażrat-ı (4) rasūlu'llāhdın keyin anı hīç bar-pā ḳılġan émes érdi : B -

[1928] bar-pā ḳılurlar : B bar-fā ḳılur

[1929] anda pitüklük : B anda pitüklük turur ki

[1930] اَلْبَيْعَةُ لِلّٰهِ : B -

[1931] biʿat ḳılıŋlar : A -

[1932] Ḫudā : B Ḫudāy Taʿālā

[1933] Imām Mahdīnıŋ : B Imāmnıŋ

[1934] ṣāḥıb-bayraḳı : B ṣāḥıb […]

[1935] Metinde تممى şeklinde yazılıdır.

[1936] bile : B birle

[1937] bar turur : B hem-rāh

[1938] ḫuften ötep : B ḫuftendin yanıp

[1939] oḳıp : B oḳup

[1940] ımānġa : A -

[1941] Imām Mahdīġa : B Imāmġa

[1942] dunyānıŋ pād-şāhları tamām bolur : B heme ʿālemniŋ fād-şāhları tamām biʿat ḳılurlar

[1943] pād-şāh : B fād-şāh

[1944] Imā[m] Mahdīġa : B Imām Mahdīge

[1945] tamām : B -

[1946] musulmān ḫalḳı : B musulmānları

[1947] ḳavmıdın : B ḳavmlarıdın

[1948] ümmet ümmet dérler : B -

[1949] bular : B bular ki

Imām Mahdīniŋ[1950] ḳavmı dép Imām Mahdī[1951] (6) yete yıl pād-şāhlıḳ ḳılurlar.[1952] ʿĀlemni ʿadl birle pür ḳılurlar.[1953] (7) Kaʿbada yerdegi[1954] ḫāẕīneler taşḳarı çıḳar barābar taḳsīm (8) ḳılıp faḳīr ve ġanī alurlar.[1955] Hindīgā[1956] leşker iberürler.[1957] Hindī-(9) niŋ[1958] ḫāẕīnelerini alıp kelip Baytu'l-muḳaddasnı[1959] ārāyış (10) ḳılġalı ṣarf ḳılurlar. Hindīniŋ[1960] pād-ṣāh[ınıŋ][1961] boynıġa (11) ṭavḳ salıp alıp kelürler, şeherni feth ḳılurlar. Ḥuṣuṣen **[A 83b]** (1) üç şeherni: [1962] Biri Kosṭanṭynıyya, biri Ḳaṭıʿa, biri Rūmīya. **[B 74b]** Şeher-i (2) Ḳonsṭantınıyyanı feṭḥ ḳılġalı barurla[r]. Daryānıŋ lebide[1963] (3) barḳlarını[1964] yayġaylar. Namāz-ı bāmbādġa ṭahārat ḳılurlar. (4) Su yıraḳ ḳaçar, arḳasıdın barurlar. Daryā tamām ḳuruḳ (5) bolur. Heme leşkerler[1965] öterler.[1966] Çunānçi benī Isrāʿīl Ḥażrat-ı (6) Mūsānıŋ vaḳıtlarıda[1967] daryādın ötkenge oḫşa.[1968] (7) Andın keyin Konstantınıyyaġa muḳābıl bolurlar.[1969] Allahu ekber (8) dép bir āvāz ḳılurlar.[1970] Tamları özidin özige yıḳılur. Şeherni alur- (9) lar, şeher-i Rūmīyaġa kelürler. [1971] Şeher-i Rūmīyada yüz bāzār (10) turur.[1972] Her[1973] bāzārıda miŋ dükkān turur.[1974] Ceng **[B 75a]** ḳılıp alta (11) yüz kişi öler. Bu şeherni hem alurlar. Bu şeherde[1975] altundın **[A 84a]** (1) baytu'l muḳaddas

---

[1950] Imām Mahdīniŋ : B bu Imām Mahdīniŋ
[1951] Imām Mahdī : B ular
[1952] pād-şāhlıḳ ḳılurlar : B fād-şāhlıḳ ḳılur
[1953] pür ḳılurlar : B ābād ḳılur
[1954] Kaʿbada yerdegi : B Kaʾbadaḳı
[1955] taşḳarı çıḳar barābar taḳsīm (8) ḳılıp faḳīr ve ġanī alurlar : B āşkāre bolur. Fakīr miskīnler ġanī bolup ḳalġay berāber taḳsım ḳılıp berürler
[1956] Hindīgā : B Hindūgā
[1957] iberürler : B iberip
[1958] Hindī-(9) niŋ : B -
[1959] baytu'l muḳaddasnı : B baytu'l muḳaddasġa
[1960] Hindīniŋ : B Hindūnıŋ
[1961] pād-şāh[ınıŋ] : B fād-şāhınıŋ
[1962] şeherni feth ḳılurlar. Ḥuṣuṣen **[83b]** (1) üç şeherni : B -
[1963] daryānıŋ lebide : B daryā lebide
[1964] barḳlarını : B barḳlarnı
[1965] leşkerler : B leşker
[1966] öterler : B öter
[1967] vaḳıtlarıda : B vaḫtlarıda
[1968] ötkeŋge oḫşa: B salāmat ötken-dék
[1969] andın keyin Konstantiniyaġa muḳābıl bolurlar : B şeher-i Konstantiniyage mulāḳat bolup
[1970] bir āvāz ḳılurlar : A -
[1971] tamları özidin özige yıḳılur. Şeherni alur- (9) lar, şeher-i Rūmīyaġa kelürler : B tamları yıḳılıp vīrāna bolur, şeherge kirerler
[1972] şeher-i Rūmīyada yüz bāzār (10) turur : B ul şeherniŋ yüz bāzārı bardur ve
[1973] her : B ve her
[1974] turur : B -
[1975] bu şeherde : B -

ḳılurlar.[1976] Ul tābūtī-ki[1977] sekīnede érdi. (2) Çunānçi Ḳur’ānda meẕkūr: اِنَّ يأْ تِيْكُمُ التَّ فِيْهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُم وْ بَقِيَّةَ مِمَّاتَرَكَ اٰلَ (3) مُسىٰ واٰلَ هَارُنْ[1978] (4) tābūtnıŋ uzunluı (5) otuz gez, yıġaçı ḳı şimşāddın. Bu tābūtda (6) Ḥażrat-ı Mūsānıŋ ʿaṣāları, Ḥażrat-ı Sulaymān- (7) nıŋ engüşterleri bar érdi. Sekīne dégen bir şımālī ki[1979] (8) tābūtdın çıḳıp duşmānlarnıŋ yüzige urup (9) parākende ḳılur érdi.[1980] **[B 75b]** Yahūdīler bu tabūtnı körse- (10) ler īmān keltürür érdiler.[1981] Andın keyin Daccāl-ı (11) laʿīn şeher-i Ḳāṭʿıa ṭerefide bolur. Daccāl dégen **[A 84b]** (1) Yahūdīniŋ balası turur.[1982] Ḥażrat-ı Rasūlu’llāhnıŋ (2) vaḳtılarıda[1983] tuġulup érdi,[1984] deydürler.[1985] Kaʿbu’l-Aḫbār dégen (3) Ḥażrat-ı Rasūlu’llāhnıŋ yārlarıdın,[1986] atları ʿAḳīl. (4) Bir küni bular[1987] ṣaḥrāġa barıp édiler.[1988] Camīʿ ḫalāyıḳlar[1989] (5) ketip baradurlar.[1990] Sordılar ki:[1991] ‘Ne yerge barur[1992] siz -(6) ler.’ dép. Bu ḫalāyıḳ[1993] ayttılar ki:[1994] ‘Bir ḫātūn tuġupdur, (7) balası sözler érmiş,[1995] saḳalı hem bar èrmiş.[1996] Şunı (8) körgeli baradurmız dédiler.’[1997] Ḥażrat-ı ʿAḳīlġa hem körmek (9) ārzū boldı.[1998] Bu ḫalāyıḳlar[1999] birle körgeli bar-**[B 76a]** dılar. Körse- (10) ler bir bala[2000] anası yaŋı[2001] tuġupdur sözleydür.[2002] Saḳalı (11) hem bar, oŋ közi ḳaraġu,[2003] pişāneside[2004] pitüklük:

---

[1976] ḳılurlar : B ḳılur
[1977] tābūtī-ki : B tābūt-ki
[1978] Bakara Sûresi, 248. Ayet.
[1979] şımālī ki : B şımāldur ki
[1980] (8) tābūtdın çıḳıp duşmānlarnıŋ yüzige urup (9) parākende ḳılur érdi : B ul tābūtnı […] urup duşmānlarnıŋ yüzige urup ferākende ḳılur
[1981] keltürür érdiler : B keltürürler
[1982] Yahūdīniŋ balası turur : B bir Yahūdīniŋ oġlı turur
[1983] vaḳtılarıda : B vaḳtlarıda
[1984] érdi : B édi
[1985] deydürler : A -
[1986] Ḥażrat-ı rasūlu’llāhnıŋ yārlarıdın : B -
[1987] bular : B -
[1988] barıp édiler : B çıḳıp édiler
[1989] ḫalāyıḳlar : B ḫalāyıḳ
[1990] baradurlar : B baradur
[1991] sordılar ki: : B -
[1992] barur siz- (6) ler dép : B bara sizler dép sorap
[1993] bu ḫalāyıḳ : B ul ḫalāyıḳlar
[1994] ayttılar ki : B ayttı
[1995] balası sözler érmiş : B -
[1996] érmiş : B émiş
[1997] dédiler : B dédi
[1998] Ḥażrat-ı ʿAḳīlġa hem körmek (9) ārzū boldı : B Kaʿbul aḫbār
[1999] ḫalāyıḳlar : B ḫalḳ
[2000] bir bala : B -
[2001] yaŋı : A ḫālī
[2002] Metinde حالى توغوب şeklinde yazılıdır

**[A 85a]** (1) هُوَالكَافِرُ بِالله dép, Ḥażrat-ı Rasūlu'llāhġa (2) bayān ḳıldılar.[2005] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh[2006] ṣaḥābelerge baḳıp[2007] (3) ayttılar ki: 'Ey ṣaḥābeler,[2008] birāderim Ḥażrat-ı Cabrāʾīl maŋa (4) aytıp érdi-ki:[2009] Yā rasūla'llāh[2010] sizleriŋ[2011] zamānalarıda[2012] (5) Daccāl[2013] paydā bolur dép.[2014] Ey ṣaḥābeler kopuŋızlar, (6) barıp Daccālnı köreli.' dép Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh (7) ṣaḥābeler birle Ḥażrat-ı ʿAḳīlnı başlatıp bardılar.[2015] Daccāl-ı (8) laʿīnniŋ éşigige keldiler. Ḥażrat-ı ʿÖmerge ayttılar ki: (9) 'Yā ʿÖmer, Daccālnıŋ éşigini ḳaḳ.' Ḥażrat-ı ʿÖmer Daccālnıŋ (10) éşigini ḳaḳtılar.[2016] Daccālnıŋ anası çıḳıp Ḥażrat-ı (11) Rasūlu'llāhġa[2017] salām ḳıldı ayttı:[2018] 'Yā rasūla'llāh cānım fedāytū, **[A 85b]** (1) munda némege keldiler.' dèdi. Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh ayttılar (2) ki: 'Seniŋ balaŋnı körgeli keldük.' dédiler. Daccālnıŋ (3) anası ayttı ki:[2019] 'Yā rasūla'llāh cānım fedaytū,[2020] bir sāʿat[2021] (4) teʾḫīr ḳılsunlar. Men üyge kirip bısāṭ salay' dép (5) kirip ketti.[2022] **[B 76b]** Üyge kirip bısāṭ salıp yürügüçe[2023] Daccāl (6) sordı: 'Ey ana, néme bısāṭ salur siz'[2024] dép sordı.[2025] (7) Anası ayttı ki: 'Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh camīʿ ṣaḥābeleri (8) birle kelip éşikte turadurlar. Oġluŋnı körgeli keldük (9) deydürler.' dédi.[2026] Daccāl ayttı ki: 'Ey ana, tīz

---

[2003] oŋ közi ḳaraġu : közi yoḳ
[2004] pişāneside : B fişāneside
[2005] bayān ḳıldılar : B dép dédiler
[2006] Ḥażrat-ı rasūlu'llāh : B Ḥażrat-ı Peyġāmber-i ṣallaʿllāhu ʿalayhi ve-sallam
[2007] baḳıp : B baḳtı
[2008] ṣaḥābeler : B yārānlarım
[2009] aytıp érdi-ki : B ḫabar berip édi
[2010] yā rasūla'llāh : B -
[2011] sizleriŋ : B siziŋ
[2012] zamānalarıda : B zamānaŋızda
[2013] Daccāl : B daccāl-ı laʿīn
[2014] paydā bolur dép : B faydā bolupdur dédi
[2015] ey ṣaḥābeler kopuŋızlar (6) barıp daccālnı köreli dép, Ḥażrat-ı rasūlu'llāh (7) ṣaḥābeler birle Ḥażrat-ı ʿAḳīlnı başlatıp bardılar : B kāfirni bir köreli dép ṣaḥābeler birle körgeli keldiler
[2016] Daccāl-ı (8) laʿīnnin éşikige keldiler. Ḥażrat-ı ʿÖmerge ayttılar ki: (9) Yā ʿÖmer, daccālnıŋ éşigini ḳaḳ. Ḥażrat-ı ʿÖmer daccālnıŋ (10) éşikini ḳaḳtılar : B -
[2017] Ḥażrat-ı rasūlu'llāhġa : B -
[2018] ayttı : B aydı-ki
[2019] yā rasūla'llāh cānım fedāytū **[85b]** (1) munda némege keldiler, dèdi. Ḥażrat-ı rasūlu'llāh ayttılar (2) ki: Seniŋ balaŋnı körgeli keldük, dédiler. Daccālnıŋ (3) anası ayttı ki : B -
[2020] cānım fedaytū : B -
[2021] bir sāʿat : B faṣl
[2022] dép (5) kirip ketti : B -
[2023] yürügüçe : B yürügünçe
[2024] néme bısāṭsalur siz : B ne iş ḳılur sén
[2025] dép, sordı : B -
[2026] camīʿ ṣaḥābeleri (8) birle kelip éşikte turadurlar. Oġluŋnı körgeli keldük (9) deydürler, dédi : B kelipdürler. Bısāṭ saladur men dép érdi

bısāṭ salıp (10) Ḥażrat-ı Rasūlu'llāhnı başlap kiriŋ.'[2027] dédi. Anası (11) çıḳıp başlap kirdi.[2028] Sūra-ı Ḥā-mim ḫāṭırlarıda bar érdi.[2029] **[A 86a]** (1) Endīşe ḳıldılar, āvāz-ı bülend birle:[2030] 'Ey Daccal-ı fitne, cahānda (2) mu sén dép Daccālnı kördiler, ḥayrān ḳaldılar.'[2031] Daccāl aydı: 'Ārī dédiler.'[2032] (3) Daccālnı anası tuḳġalı iki kün bolup érdi.[2033] Ḥażrat-ı (4) Rasūlu'llāh ayttılar ki:[2034] 'Ey Daccāl اشهدانبى رسول الله (5) degil.'[2035] **[B 77a]** dédiler.[2036] Daccāl ayttı ki: 'Ey Muḥammad, özüŋ güvāhlıḳ berür sén ki[2037] (6) men yer yüziniŋ Teŋridür men.[2038] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh laʿīnullāh.'[2039] (7) dédiler. Daccāl ayttı:[2040] 'Bu sözüŋdin[2041] aġzıŋġa tofraḳ.' (8) dép.[2042] Ḥażrat-ı ʿÖmernin açıġları kelip[2043] şimşīr birle ʿÖmer, (9) Daccālnı[2044] çaftılar. Daccālnıŋ bir tār mūyı kelmedi.[2045] (10) Şimşīr yanıp kelip[2046] Ḥażrat-ı ʿÖmerniŋ başlarıġa tegdi. (11) Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh[2047] ayttılar ki:[2048] 'Yā ʿÖmer Ḫudāy-Taʿālā taḳdīrini[2049] özge ḳılġalı **[A 86b]** (1) bolmas. Daccālnı Ḫudāy Taʿālā yaratḳan turur.[2050] Munıŋ (2) eceli Ḥażrat-ı ʿĪsānıŋ ḳolıda. Zamāna-yı āḫır bolġanda (3) Ḥażrat-ı ʿĪsā āsmāndın tüşüp[2051] Daccālnı[2052] öltürür- (4) ler.' Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh[2053] Daccālnıŋ üydin taşḳarı[2054] (5) çıḳtılar. Daccālnıŋ anası

---

[2027] ey ana, tīz bısāt salıp (10) Ḥażrat-ı rasūlu'llāhnı başlap kiriŋ : B men hem Muḥammadnı köredür men başlap kirgil
[2028] kirdi: B alıp kirdi :
[2029] bar érdi : A érdi
[2030] endīşe ḳıldılar, āvāz-ı bülend birle : B bülend-āvāz birle oḳıdılar, andın aydılar
[2031] cahānda (2) mu sén dép daccālnı kördiler, ḥayrān ḳaldılar : B cahān … vucūduŋġa keldiŋ mü dédiler
[2032] Daccāl aydı: Ārī dédiler : B -
[2033] Daccālnı anası tutġalı iki kün bolup érdi : B -
[2034] ayttılar ki : B ayttı ki
[2035] degil : B dégil
[2036] dédiler : A -
[2037] ki : B -
[2038] men yer yüziniŋ Teŋridür men : A yerniŋ Ḫudāsı
[2039] laʿīnullah dédiler : B laʿnat saŋa dép aydılar
[2040] ayttı : B ayttı-ki
[2041] bu sözüŋdin : B seniŋ bu sözüŋdin
[2042] dép : B dédi
[2043] açıġları kelip : A ġażablar[ı] keldi
[2044] ʿÖmer (9) daccālnı : B -
[2045] Daccālnıŋ bir tār mūyı kelmedi : B Daccālġa teʾs̱īr ḳılmadı
[2046] kelip : B -
[2047] rasūlu'llāh : B rasūl ʿalayhi's-salām
[2048] ayttılar ki : B aydılar ki
[2049] Ḫudāy-Taʿālā taḳdīrini : B Ḫudāy-Taʿālānıŋ taḳdīrni
[2050] yaratḳan turur : A yaratġan
[2051] Ḥażrat-ı ʿĪsānıŋ ḳolıda. Zamāna-yı āḫır bolġanda (3) Ḥażrat-ı ʿĪsā : B āḫır zamāna bolġanda birāderim ʿĪsā
[2052] Daccālnı : B -
[2053] rasūlu'llāh : B rasūl ʿalayhi's-salām

ʿarż ḳıldı:[2055] ‘Yā Rasūla’llāh (6) cānım fedāy-tu.’[2056] Bir sāʿat oltursunlar, muhāżır (7) ḳılay.’ dédi. Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh ayttılar ki:[2057] ‘Seniŋ (8) üyüŋde kāfir bar, ṭaʿām yep bolmas.’ dédiler. Daccāl- (9) nıŋ anası ayttı ki:[2058] ‘Yā Rasūlu’llāh,[2059] hemīn zamān Daccālnı üydin alıp (10) çıḳıp ṣaḥrāġa eltip ḳoyay.’[2060] dédi. Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh (11) ayttılar ki: [2061] ‘Ey maẓlūma atıŋ néme?’ dédiler.[2062] Daccālnıŋ anası ayttı ki: **[A 87a]** (1) ‘Atım Kiyāne baʿżılar Teṭāne déydürler.[2063] Musulmān bolġandın (2) keyin atım ʿAmīme ḳoydum. Dīnim sizlerniŋ dīnleride[2064] (3) **[B 78b]** el-ḥamdu li’llāh musulmāndur men. Daccālnıŋ atasınıŋ atı[2065] Ṣāyıd dégen kāfir édi.[2066] (4) Otuz bir kün boldı, küffārnıŋ dinide[2067] ölüp dūzaḫḳa (5) ketti.’[2068] dédi. Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh[2069] ayttılar ki: ‘Teḳabbu’llāh. Ey ʿAmīme[2070] (6) Cennetü’l-maʿvā saŋa bolsun.’ dép ruḫṣat berdiler.[2071] (7) Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh[2072] Medīnege ravān boldılar. Daccāl- (8) nıŋ anası üyge kirip ayttı ki:[2073] ‘Ey Daccāl, üydin taşḳarı (9) çıḳın,[2074] ḫalāyıḳlar seni körgeli kelipdür.’ dédi.[2075] Éşikte (10) muntaẓır turadurlar, dédi.[2076] Daccāl taşḳārı çıḳtı, (11) maydānda olturdı, ḫalāyıḳlar kördiler. Eştipler ki[2077] **[B 78b]** Ḥażrat-ı **[A 87b]** (1) Rasūlu’llāh[2078] kelgende[2079] Daccāl[2080] nā-sezā aytıpdur dép[2081] (2) Daccālnı[2082] taş ḫışt birle urdılar.

---

[2054] taşḳarı : B -
[2055] ʿarż ḳıldı : B aydı-ki
[2056] cānım fedāy-tu : B -
[2057] Ḥażrat-ı rasūlu’llāh ayttılar ki : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi’s-salām aydılar ki
[2058] ayttı ki : B aydı-ki
[2059] yā rasūla’llāh : A -
[2060] daccālnı üydin alıp (10) çıḳıp ṣaḥrāġa eltip ḳoyay : B men bu şūmnı hemīn zamān bayābāngа alıp barıp taşlay
[2061] Ḥażrat-ı rasūlu’llāh ayttılar ki : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi’s-salām aydılar ki
[2062] dédiler : B -
[2063] Kiyāne baʿżılar teṭāne déydürler : B égri érdi
[2064] dīnleride : B dīniŋizdin
[2065] atasınıŋ atı : B atası
[2066] dégen kāfir édi : B -
[2067] küffārnıŋ dinide : B -
[2068] ketti : B giriftār boldı
[2069] Ḥażrat-ı rasūlu’llāh ayttılar ki : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi’s-salām
[2070] ʿAmīme : B maẓlūm
[2071] Cennetü’l-maʿvā saŋa bolsun dép ruḫṣat berdiler : B Ḫudāy-Taʿālā raḥmat ḳılsun ornuŋnı behişṭde ḳılsun dép ruḫṣat
[2072] Ḥażrat-ı rasūlu’llāh : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi’s-salām
[2073] ayttı ki : B ayttı-ki
[2074] üydin taşḳarı (9) çıḳın : B ḳofup taşḳarı çıḳġıl
[2075] dédi : B -
[2076] éşikte (10) muntaẓır turadurlar, dédi : B -
[2077] ḫalāyıḳlar kördiler, éşitipler ki : B ḫalāyıḳlar éşitip érdi-ki
[2078] Ḥażrat-ı [87b] (1) rasūlu’llāh : B [B 78b] Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi’s-salām
[2079] kelgende : B kelgenleride

Daccāl ornıdın (3) ḳopup ḫalāyıḳlarnı ḳoġlap kelip bir kūçaġa soladı,[2083] (4) ḳolıda ışārat ḳıldı.[2084] Ḫalāyıḳlar[2085] kūçada bend bolup (5) ḳaldılar,[2086] faryād ḳıldılar.[2087] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh bu faryādnı (6) éşitip sordılar ki: 'Bu néme ġavġādur.' dép ayttılar ki: (7) Daccāl-ı laʿīn ḫalāyıḳlarnı bir kūçaġa bend ḳılıp salıp- (8) dur, çıḳa'lmaydurlar.' dédiler.[2088] Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh ayttılar ki:[2089] (9) 'Ey bar-ḫudāyā[2090] bu Daccālnı[2091] bizdin dafʿ ḳıl,[2092] dép duʿā ḳıldılar. '(10) Ḫudāy Taʿālā bir firiştege emr ḳıldı-ki:[2093] Ey firişte cānvar (11) ṣūratıda bolup barıp dostum Muḥammadnıŋ ummatını Daccāldın **[A 88a]** (1) ḫalāṣ ḳıl.' dédi.[2094] Bu firişte cānvar[2095] ṣūratıda kelip[2096] Daccālnı[2097] (2) saçıdın tutup havāġa alıp çıḳtı.[2098] **[B 79a]** Daccāl[2099] faryād (3) ḳılıp ayttı ki:[2100] 'Yā rasūla'llāh meni bu cānvardın[2101] ḫalāṣ (4) ḳılsunlar.'[2102] dédi. Ḥażrat-ı rasūllullāh fırıştaġa ayttı- (5) lar ki: Ey firişte Ḫudāy-Taʿālānıŋ emri birle bu Daccālnı (6) közümdin yıraḳ ḳıl.' dédiler.[2103] Firişte Daccālnı yete daryā- (7) dın ötkerip bir cezīrege alıp ḳoydı.[2104] Bu cezīrede[2105] (8)

---

[2080] daccāl : B laʿīn-girde
[2081] aytıpdur dép : B aytḳannı heme ḫalḳ éşitip érdiler
[2082] daccālnı : B -
[2083] daccāl ornıdın (3) ḳopup ḫalāyıḳlarnı ḳoġlap kelip bir kūçaġa soladı : B daccālnı ḳoġlap bir kūçaġa soladılar
[2084] ḳıldı : B ḳılıp édi
[2085] ḫalāyıḳlar : B ul ḫalḳ
[2086] ḳaldılar : B ḳaldı
[2087] faryād ḳıldılar : B ḫalāyıḳ faryād nālalar ḳıldılar
[2088] Ḥażrat-ı rasūlu'llāh bu faryādnı (6) éşitip sordılar ki: Bu néme ġavġādur dép ayttılar ki: (7) Daccāl-ı laʿīn ḫalāyıḳlarnı bir kūçaġa bend ḳılıp salıp- (8) dur, çıḳalmaydurlar dédiler : B -
[2089] Ḥażrat-ı rasūlu'llāh ayttılar ki : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi's-salām munācāt ḳılıp édi-ki
[2090] bar-ḫudāyā : B ilāhī Ḫudāvandā
[2091] daccālnı : B daccāl-ı laʿīnni
[2092] ḳıl : B ḳılġıl
[2093] emr ḳıldı-ki : B farmān ḳıldılar
[2094] ey firişte cānvar (11) ṣūratıda bolup barıp dostum Muḥammadnıŋ ummatını daccāldın [88a] (1) ḫalāṣ ḳıl, dédi : B -
[2095] cānvar : B bir ḳuş
[2096] kelip : B bolup
[2097] daccālnı : B daccāl-ı laʿīnniŋ
[2098] alıp çıḳtı : B urladı
[2099] daccāl : B daccāl-ı laʿīn
[2100] faryād (3) ḳılıp ayttı ki : B heme ḳıçḳırdı-ki
[2101] cānvardın : B ḳuşdın
[2102] ḳılsunlar : B ḳılıŋ
[2103] Ḥażrat-ı rasūllullāh fırıştaġa ayttı- (5) lar ki: Ey firişte Ḫudāy-Taʿālānıŋ emri birle bu daccālnı (6) közümdin yıraḳ ḳıl, dédiler : B -
[2104] firişte daccālnı yete daryā- (7) dın ötkerip bir cezīrege alıp ḳoydı : B firişte daccālnı dunyānıŋ ul yüzige çıḳıp daryālardın ötkerip bir cezīreġa alıp barıp ḳoydı
[2105] bu cezīrede : B anda

dīvler bar érdi. Daccālnı körüp ḫayrān ḳaldı.[2106] Hemme- (9) si[2107] Daccālġa farmān-bardār boldı. Firişte kelip Ḥażrat-ı (10) Rasūlu'llāhġa[2108] vāḳıʿanı[2109] bayān ḳıldılar.[2110] Ṣaḥābeler ayttılar ki:[2111] 'Yā rasūl- (11) ullāh Daccal-ı laʿīn[2112] bu[2113] cezīredin ḳaysı vaḳtda bu ālemge[2114] çıḳar.' dédiler.[2115] **[A 88b]** (1) Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh[2116] ayttılar ki:[2117] 'Daccāl[2118] çıḳar vaḳtıda[2119] ne-çend (2) ʿalāmatlar paydā bolur.'[2120] dédiler. Ṣaḥābeler sordılar: (3) 'Ul ʿalāmatlar ḳaysı turur?' Ḥażrat-ı Rasūlu'llāh (4) ayttılar ki:[2121] **[B 79b]** 'ʿĀlımlar tola bolurlar,[2122] ʿılmıġa[2123] ʿamel ḳılmaslar.[2124] Mażlūmalar[2125] bīgāne (5) kişilerniŋ üyide yürürler.[2126] Ḫalāyıḳlar ér ḫātūn (6) çaġır içerler.[2127] Kiçik balalar mektebġa az barurlar,[2128] ḫātūnlar (7) közlerige sürme tartıp obdan libās keyip bāzārda, (8) kūçada yürürler.[2129] Savdā satıḳnı ḫātūnlar ḳılurlar.[2130] (9) Özlerini ḥarīf tutarlar. Her dükkānda oltururlar, (10) bī-şarm bolurlar.[2131] Emānetge ḫıyānat ḳılurlar.[2132] Kişini (11) nā-ḥaḳ öltürürler.[2133] Yatīmlarnıŋ[2134] ḥaḳḳını yerler. Yaz bolsa havā **[A 89a]** (1) tutuḳ bolġay, ḳış bolsa nıḥāyatsız savuḳ (2) bolġay, duʿā mustacāb bolmaġay, ḫayr bereket

---

[2106] ḳaldı : B ḳalıp
[2107] hemmesi : B heme dīvler
[2108] Ḥażrat-ı rasūlu'llāh : B Ḥażrat-ı rasūl ʿalayhi's-salām
[2109] vāḳıʿanı : A -
[2110] ḳıldılar : B ḳıldı
[2111] ayttılar ki: : B sordı-ki
[2112] daccal-ı laʿīn : B daccal-ı laʿīnni
[2113] bu : B ul
[2114] bu ʿālemge : A -
[2115] çıḳar, dédiler : B çıḳarur
[2116] rasūlu'llāh : B rasūl
[2117] ayttılar ki : B aydılar ki
[2118] daccāl : B ul
[2119] vaḳtıda : B vaḳıtda
[2120] paydā bolur : B bolur
[2121] dédiler. Ṣaḥābeler sordılar: (3) Ul ʿalāmatlar ḳaysı turur? Ḥażrat-ı rasūlu'llāh (4) ayttılar ki: : B -
[2122] tola bolurlar : B -
[2123] ılmıġa : A -
[2124] ḳılmaslar : B ḳılmas
[2125] mażlūma : B mażlūm
[2126] bīgāne (5) kişilerniŋ üyide yürürler : B bīgāne birle yürür
[2127] ḫalāyıḳlar ér ḫātūn (6) çaġır içerler : B heme ḫalḳ … maclısġa kirip şurb şarāb içerler
[2128] kiçik balalar mektebġa az barurlar : B uşşāḳ balanı ata anası oḳuġlı ḳoymay. […] ışıḳa maşġūlluḳ ḳılurlar
[2129] ḫātūnlar (7) közlerige sürme tartıp obdan libās keyip bāzārda, (8) kūçada yürürler : B bāzārda yürürler
[2130] savdā satıḳnı ḫātūnlar ḳılurlar : B savdā satıġnı mażlūmlar ḳılur
[2131] özlerini ḥarīf tutarlar. Her dükkānda oltururlar, (10) bī-şarm bolurlar : B -
[2132] ḳılurlar : B ḳılur
[2133] öltürürler : B öltürür
[2134] yatīmlarnıŋ : B kişiniŋ

ḳalmaġay.[2135] (3) Ḫalāyıḳlar sūd-ḫor bolġaylar.[2136] Ṣarāb-ḫorluḳ- **[B 80a]** ġa,[2137] günāhġa māīl bolġaylar, [2138] (4) ṭāʿat ḳılmaġaylar.[2139] Ḫasīs zebūn ḫalḳ çoŋ bolġaylar.[2140] (5) Aġa inisidin[2141] bīzār bolġaylar.[2142] Zebūn kişiler obdan (6) kişilerniŋ ḳızını alġay. Zebūn ḫalḳ ayturlar ki: Biz (7) uluġ ḫalḳlarnıŋ avlādı, dérler. Mekr ü riyā birle zühd (8) taḳvā ḳılurlar. Zar-dār ḫalḳ bularġa ʿızzat ḳılurlar, (9) māllarını berürler. Ḫudāy Taʿālānıŋ dar-gāhıda merdūd (10) bolurlar. Kiçik dıraḫtlar paydā bolur. Yafraġını köydürüp tütünni (11) tartarlar. Uluġ kiçik dost tutarlar. Her kim ki bu dıraḫtnıŋ **[A 89b]** (1) yafraġınıŋ tütünni tartar, camīʿ peyġāmberler bīzār bolur- (2) lar. Men ki Muḥammad turur men, bīzār bolur men, bir ẕerre īmānnı ḳalmas. (3) Bu ḥadīṯniŋ mażmūnı birle:[2143] قال النبي عليه اَلْسنَتُهُمْ اَجْضَر وَ بَحَرَ (6) مِنْ وَرَقِ السَّمم وَ قُلُوبُهُم سَوَاء وَ (5)سَيَأتي زَمَنُ عَليٰ أُمَّتي يَشْر بْنَ النَّرَ (4) السّلام لَوكَانَ مَرَّةًيَدْ خُلُهُ (9) صَلَّي اللّه عليَهِ وَسَلَّم مَن شَرِبَ قالَ اَلَّنبيّ(8) وَ فَهَمُ رَشُوُقُ وَ عَذا بُهُمْ فيِ الْقَبْرابًا(7)هُمْررنا قِس تَجِفَةِ الْاَ بْرارِ وَ فِقِهِ رَاحَتُ الواَ عِظِيْنَ (11)سَمرِّحَرَام فيِ النَّارِبِغَيرشك كُلّي نُقِلَ مِنْ (10)السَّمَ أُدُّخَان يَأء كُلُوْنَ (3) عَلَيهِ السَّلاَمُ سَيَأّتي زَمَان عَليٰ أُمَّتي (2) فيِ بَابِ الرَّابعِ مِنْ فَصلَ الْحَرَم قَالَّلنِبيّ (1) **[A 90a]** يَوْمُ القِسيٰمَةِ نُقِل مِنْ كنزالاسْرَارِ (5) اِيْمَانُ وَاَنَابَرئ وَلَيسَ لَهُمْ شَفَاعَتي (4) الدُّخَانَ فيِ سَمٍّ لَيْسَ لَهُمْ

**[B 80b]** (6) Yaʿnī[2144] ḳimār oynar ḥarīṣ bolurlar.[2145] Ẓulmdın mescid binā (7) ḳılurlar, mescid ġarīblarnıŋ vaṭanı bolur.[2146] Hem-sāye- (8) niŋ,[2147] uruġ tuḳḳannıŋ[2148] ḥaḳḳını be-cā[2149] keltürmesler. (9) Şayḫlar murīdlarıġa dunyā sözini sözlerler.[2150] (10)

---

[2135] yaz bolsa havā **[88a]** (1) tutuḳ bolġay ḳış bolsa nıḥāyatsız savuḳ (2) bolġay, duʿā mustacāb bolmaġay, ḫayr bereket ḳalmaġay : B fakīr, miskīn, yatīmlarġa raḥm şafḳat ḳılmaslar. Yazlıḳı az ḳışlıḳ tola bolġay. Duʿā mustacāb bolmaġay. Ḫayr bereket ḳalmaġay

[2136] ḫalāyıḳlar sūd-ḫor bolġaylar : B sūd-ḫor ʿayyāş . Bāzār dükkānlar tola bolġay

[2137] ṣarāb ḫorlukġa : A -

[2138] bolġaylar : B bolġay

[2139] ṭāʿat ḳılmaġaylar : B ṭāʿat ve ʿıbādat birle işleri ḳalmaslar

[2140] ḫasīs zebūn ḫalḳ çoŋ bolġaylar : B Ḫasīs aṣlı zebūn ḫalḳlar dunyādār bolup uluġluḳ daʿvāsı ḳılġaylar

[2141] aġa inisidin : B ata anasıdın balaları

[2142] bolġaylar : B bolġay

[2143] zebūn kişiler obdan (6) kişilerniŋ ḳızını alġay. Zebūn ḫalḳ ayturlar ki: Biz (7) uluġ ḫalḳlarnıŋ avlādı, dérler. Mekr ü riya birle zühd (8) taḳvā ḳılurlar. Zar-dār ḫalḳ bularġa ʿızzat ḳılurlar, (9) māllarını berürler. Ḫudāy Taʿālānıŋ dar-gāhıda merdūd (10) bolurlar. Kiçik dıraḫtlar paydā bolur. Yafraġını köydürüp tütünini (11) tartarlar. Uluġ kiçik dost tutarlar. Her kim ki bu dıraḫtnıŋ **[89b]** (1) yafraġınıŋ tütünni tartar, camīʿ peyġāmberler bīzār bolur- (2) lar. Men ki Muḥammad turur men bīzār bolur men, bir ẕerre īmānnı ḳalmas. (3) Bu ḥadīṯniŋ mażmūnı birle : B ʿālımlar umarālar rişve alıp dād-ḫᵛāh sorarlar. Bir kiyāh fīde bolġay. Anı uluġ kişik dost tutarlar. Yafraġını otda köydürüp tütünni tartarlar. . Ḫudāy Taʿālānıŋ dar-gāhıda güneh-kār bolur, duzaḫḳa giriftār bolur. Ḥadīṯ mazmūnı birle

[2144] yaʿnī : A -

[2145] ḳimār oynar ḥarīṣ bolurlar : B kimār oynarġa māīl bolurlar.

[2146] ẓulmdın mescid binā (7) ḳılurlar, mescid ġarīblarnıŋ vaṭanı bolur : B ẓulm birle mescid […] bunyād ḳılurlar

[2147] hemsāyeniŋ : B hemsāye

[2148] uruġ tuḳḳannıŋ : B uruġ […]

[2149] ba-cā : B bar-cā

Şerʿini andek ayturlar. Ḥālḳ éşitmesler, eşitse- (11) ler hem ʿamel ḳılmaslar, bī-raḥm bolurlar. Ata anası[2151] farzandıġa, **[A 90b]**(1) farzandı ata anasıġa raḥm[2152] ḳılmaslar. Ḫayr ıhsān ḳılsalar[2153] (2) riyā birle ḳılurlar. Zar-dārlarġa berürler, faḳīr, nā-tuvān (3) ve ġarīblarġa ʿālımlarġa bermesler. ʿImārat ḳılġalı (4) māl camʿ ḳılġalı ḥarīṣ bolurlar.[2154] Yalġan and içerler (5) yalġan güvāhlıḳ berürler. Maẓlūmlar ér kişilerniŋ libāsını (6) keyerler. Ér kişi maẓlūmlar libāsını keyerler.[2155] Ér ve ḫātūn (7) camʿ bolup daf u rabāb çalıp ġazal oḳıp uṣūl (8) ḳılurlar.[2156] Körerler masḫaralıḳ ḳılurlar. Bir kişi beş ḫātūn alur. (9) Ḫātūnları nā-maḥram birle zınā ḳılurlar. Ḫātūnlar hem sır (10) bolmaslar. Érenler hem belki ér ve ḫātūnlar zınā ḳılmaḳnı (11) obdan körerler, seyyidlik daʿvası ḳılurlar.[2157] Pād-şāhlar,[2158] **[A 91a]** (1) vazīrlar, ḳażīlar,[2159] müftīler[2160] ʿadl[2161] ḳılmaslar. Zar-dār- (2) lar[2162] baḫīl bolurlar, ölümni yād ḳılmaslar. Kiçik balalar yigirme (3) beş yaşda pir bolurlar, başları aḳarur.[2163] Vaḳtī ki[2164] (4) bu ʿalāmatlar bolġandın keyin Mekkede Imām Mahdī on (5) tört yaşda paydā bolurlar.[2165] On yıl Şām, Rūm, ʿArabda (6) pād-şāhlıḳ ḳılurlar.[2166] Heme ḫalḳ bīʿat ḳılurlar. Andın keyin [**B 81b]** (7) Daccāl-ı laʿīn Cezīredin maşrıḳ ṭerefidin éşekge (8) minip çıḳıp[2167] kelür. Dīvler birle camʿ bolur.[2168] Avval[2169] Daccālnıŋ[2170] yüzi ḳara, oŋ[2171] (9) közi ḳaraġu, pīşāneside[2172] pitüklük:[2173] هو الكافر [2174] بالله

---

[2150] sözlerler. şerʿini andek ayturlar. Ḥālḳ éşitmesler, eşitse- (11) ler hem ʿamel ḳılmaslar, bī-raḥm bolurlar : B ayturlar. şerīʿat sözige ʿamel ḳılmaslar

[2151] ata anası : B ata ana

[2152] raḥm : B raḥm şafḳat

[2153] ḫayr ıhsān ḳılsalar : B ḫayr saḫāvatını

[2154] zar-dārlarġa berürler, faḳīr, nā-tuvān (3) ve ġarīblarġa ʿālīmlarġa bermesler. ʿımārat ḳılġalı (4) māl camʿ ḳılġalı ḥarīṣ bolurlar : B -

[2155] ér kişi maẓlūmlar libāsını keyerler : B -

[2156] ér u ḫātūn (7) camʿ bolup daf u rabāb çalıp ġazal oḳıp uṣūl (8) ḳılurlar : B érenler nā-maḥram ḫātūnlar birle bir yerge yıġlıp şarāb-ḫorluḳ, zinā-kārlıḳ daf rabāb çalıp arġuş ḳılurlar

[2157] körerler masḫaralıḳ ḳılurlar. Bir kişi beş ḫātūn alur. (9) Ḫātūnları nā-maḥram birle zınā ḳılurlar. Ḫātūnlar hem sır (10) bolmaslar. Érenler hem belki ér ve ḫātūnlar zınā ḳılmaḳnı (11) obdan körerler, seyyidlik daʿvası ḳılurlar. : B bed-āṣlīler seyyīdlik daʿvāsı ḳılur

[2158] pād-şāhlar : B fād-şāh

[2159] ḳażīlar : B ḳażī

[2160] müftīler : B ve müftīler

[2161] ʿadl : B dād-ı ʿadl

[2162] zar-dārlar : B dunyā-dār bolġança

[2163] kiçik balalar yigirme (3) beş yaşda pir bolurlar, başları aḳarur : B -

[2164] vaḳtī ki : B vaḳtī-ki

[2165] yaşda paydā bolurlar : B yaşar ḳofarlar

[2166] pād-şāhlıḳ ḳılurlar : fād-şāhlıḳ bolup fād-şāhlıḳ ḳılur

[2167] çıḳıp : B -

[2168] camʿ bolur : A -

[2169] avval : A -

[2170] daccālnıŋ: B daccāl-ı laʿīnniŋ

dép. (10) Daccālnıŋ çonluḳı[2175] yüz on gez, dīvlerniŋ çoŋluḳı (11) on beş gez. Miŋ dīvniŋ[2176] baʿżısı ḳılġa baʿżısı tévege, (12) baʿżısı yolbarsġa, baʿżısı ayıḳġa, baʿżısı **[A 91b]** (1) atġa, baʿżısı uyġa[2177] minip kelürler.[2178] Egiz taġlarġa çıḳıp (2) sūr-nāy, naḳāra, daf, rabāb, çaŋ, tanbūr çalġanġa (3) oḫşa.[2179] Miŋ türlüg[2180] āvāz birle ḳıçḳırurlar.[2181] Bu āvāznı (4) eştip[2182] ʿālemdegi[2183] naʿma ḳıladurġan ḫalḳ daf, rebābnı (5) alıp kelip Daccālġa[2184] ḳoşulurlar, farmān-bardār bolar.[2185] (6) Aldıda[2186] miŋ[2187] türlüg āvāz[2188] birle naġma ḳıldurup, şeherlerge kirip[2189] Daccāl kūçalarda (7) yürüp aytur ki: ‘Ey ḫalāyıḳ[2190] yerniŋ[2191] Ḫudāsı mendür men.[2192] Her kişi (8) meniŋ dınımġa kirse özümge oḫşa ḳılur men.’[2193] dép (9) ḳıçḳırur. Tola ḫalāyıḳlar[2194] ul[2195] naġmanıŋ āvāzını éşitip yügü- (10) rüp barurlar.[2196] Daccālnıŋ dınıġa kirip kāfir (11) bolurlar.[2197] Dūzaḫḳa keterler[2198] ammā Daccāl men yerniŋ[2199] Ḫudāsı **[A 92a]** (1) dégende Ḫudāy Taʿālāġa ʿāşıḳ bendeler[2200] ayturlar ki:[2201] (2) Ey Daccāl-ı laʿīn aġzıŋġa taş tofraḳ. Mundaġ déme-

---

[2171] oŋ : B -
[2172] pīşāneside : B fīşāneside
[2173] pitüklük : B fitüklük
[2174] باالله هوالكافر : B باالله هوالكافرون
[2175] daccālnıŋ çonluḳı : B ḳaddı
[2176] miŋ dīvniŋ : B dīvlerniŋ
[2177] atġa, baʿżısı uyġa : B yılanġa, baʿżısı çayānġa ve baʿżısı maymūnġa
[2178] kelürler : B kelür
[2179] sūr-nāy, naḳāra, daf, rabāb, çaŋ, tanbūr çalġanġa (3) oḫşa: B ṣūr-nāy, kār-nāy, naḳāra ve […] ve dobūl çalıp
[2180] miŋ türlüg : B yüz miŋ
[2181] ḳıçḳırurlar : B ḳıçḳırur
[2182] eşitip : B éşitip
[2183] ʿālemdegi : B ʿālamdaḳı
[2184] naġma ḳıladurġan ḫalḳ daf, rebābnı (5) alıp kelip daccālġa : B naġma-sāz **[B 82a]** şarāb-ḫor ḫalḳlar barıp ḳoşulur
[2185] farmān-bardār bolar : B -
[2186] aldıda : A -
[2187] miŋ : B yüz miŋ
[2188] āvāz : B āvāzlar
[2189] şeherlerge kirip : A -
[2190] ey ḫalāyıḳ : A -
[2191] yerniŋ : B yer yüziniŋ
[2192] Ḫudāsı mendür men : B Ḫudāsıdur men
[2193] özümge oḫşa ḳılur men : B bu ʿalāmda men anı […] ḳılur men
[2194] ḫalāyıḳlar : B ḫalḳlar
[2195] ul : A -
[2196] yügü- (10) rüp barurlar : B -
[2197] bolurlar : B bolur
[2198] dūzaḫḳa keterler : B heme dūzaḫḳa keter
[2199] yerniŋ : B yer yüziniŋ
[2200] Ḫudāy Taʿālāġa ʿāşıḳ bendeler : B Ḫudāy Taʿālānıŋ müʾmīn bendeleri

(3) gil ki[2202] āsmān[2203] ve yerni **[B 82b]** Ḫudāy Taʿālā yaratḳan. Sén maḫluḳ-ı (4) merdūd turur sén dégeyler[2204] ammā Daccāl-ı laʿīnnı Cahūd- (5) lar yerniŋ[2205] Ḫudāsı dédiler.[2206] Daccālnıŋ oŋ ḳolı (6) ṭerefide bir gürūh ḫalḳ, sol ḳolı ṭerefide bir gürūh ḫalḳ (7) turarlar. Oŋ ḳol[2207] ṭerefidegi[2208] ḫalḳġa[2209] behişt[2210] körsetür.[2211] (8) Sol ḳol[2212] ṭerefidegi[2213] ḫalḳġa[2214] dūzaḫ[2215] körsetür.[2216] (9) Aytur ki:[2217] ‘Her kim meniŋ dīnimde bolsa[2218] behiştge kirgüzür men. (10) Meniŋ dīnimde bolmas[2219] duzaḫḳa kirgüzür men.’[2220] dédi.[2221] Cahūd -(11) lar, kāfirler Daccālġa ayttılar ki:[2222] ‘Ey Daccāl, eger[2223] sén bizniŋ **[A 92b]** (1) ata anamızını tirgüzüp körsetür bolsaŋ[2224] saŋa (2) perestiş ḳılalı.’[2225] dédiler.[2226] Daccāl-ı laʿīn ayttı ki:[2227] ‘Ey dīv- (3) ler[2228] her biriŋler bularnıŋ **[B 83a]** ata anasınıŋ ṣūratıda (4) bolup körünüŋler.’ dédi.[2229] Dīvler şul ṣūratda (5) bolup köründiler.[2230] Cahūdlar, kāfirler[2231] farmān-bardār (6) boldılar.[2232] Daccāl heme

---

[2201] ayturlar ki : B aytur ki
[2202] mundaġ déme- (3) gil ki : B -
[2203] āsmān : B ʿbu ʿālemni, āsmānnı ve
[2204] sén maḫluḳ-ı (4) merdūd turur sén dégeyler : B anıŋ āvāzıġa ḳulaḳ salmay. Ḫudāy Taʿālādın fanā tilegey
[2205] yerniŋ : B yer yüziniŋ
[2206] dédiler : B şul dégey
[2207] ḳol : B -
[2208] ṭerefidegi : B ṭarafıdaḳı
[2209] ḫalḳġa : B ḫalḳlarġa
[2210] behişt : B behiştni
[2211] körsetür : B körgüzür
[2212] ḳol : B -
[2213] ṭerefidegi : B ṭarafıdaḳı
[2214] ḫalḳġa : B ḫalḳlarġa
[2215] dūzaḫ : B dūzaḫnı
[2216] körsetür : B körgüzür
[2217] ki : B -
[2218] dīnimde bolsa : B dīnimġa kirse
[2219] meniŋ dīnimde bolmas : B bolmasa
[2220] kirgüzür men : B -
[2221] dédi : B dégey
[2222] kāfirler daccālġa ayttılar ki : B aytḳay
[2223] ey daccāl, eger : B -
[2224] körsetür bolsaŋ : B körsetseŋ
[2225] saŋa (2) perestiş ḳılalı : B seniŋ dīniŋġa kireli
[2226] dédiler : B dér
[2227] ayttı ki: : B dīvlerge buyrur ki
[2228] ey dīv- (3) ler : B -
[2229] dédi : B dép
[2230] köründiler : B körünür
[2231] Cahūdlar, kāfirler : B Cahūd ve kāfirler
[2232] boldılar : B bolur

şeherlerni aldı.[2233] Meger[2234] tört[2235] şeherni (7) ala'lmadı. Biri Mekke-i mükerrem, ikinçi Medīne-i muʿażżam, üçünçi (8) Ṭūr-ı Sīnā, törtünçi Baytu'l-muḳaddas.[2236] Imā[m] Mahdī, (9) ey bar-ḫūdāya Daccālnı bizdin dafʿ ḳıl dép, duʿā (10) ḳıldılar. Otuz miŋ kişi Imām Mahdīniŋ leşkeri (11) érdi. Bular hem […] bolup āmīn dédiler.[2237] Ḫudāy Taʿālā **[A 93a]** (1) mustacāb ḳıldılar.[2238] Şul zamān āzīne küni namāz-ı dīger (2) vaḳtıda Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām[2239] āsmāndın (3) tüştiler.[2240] Ḥażrat-ı Imām Mahdī, Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salāmnı (4) tönüp salām ḳıldılar. Ayttılar ki:[2241] 'Ey peyġāmber-i Ḫudā bizge[2242] **[B 83b]** (5) ımām bolsunlar namāz öteyli.' dédiler. Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām,[2243] Imām Mahdīni (6) ımām boluŋ, dédiler. Ḥażrat-ı ʿĪsā oŋ ḳollarıda (7) otuz miŋ kişi arḳalarıda tur, dédiler. Imām Mahdī, ımām (8) bolup namāz-ı dīgerni ötediler.[2244] Namāzdın[2245] keyin birbir- (9) leriniŋ ḥāllarını sordılar.[2246] Imām Mahdī ayttılar ki:[2247] (10) 'Yā ʿĪsā [ālayhı]'s-salām Daccāldın ʿācız bolduḳ.' dédiler.[2248] (11) Ḥażrat-ı ʿĪsā ayttılar ki: 'Ḫudā yār berse taŋla barıp **[A 93b]** (1) ceng ḳılıp Daccālnı öltüreli.' dédiler. Taŋlası namāz-ı bām- (2) dāddın keyin[2249] Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām,[2250] Imām Mahdī leşkeri (3) birle[2251] Ḫaybar dégen şeherge bardılar.[2252] Bu şeherniŋ u- (4) zunluḳı[2253] miŋ

---

[2233] heme şeherlerni aldı : B tola şeherni alur

[2234] meger : B ammā

[2235] tört : B yigirme tört

[2236] biri Mekke-i mükerrem, ikinçi Medīne-i muʿażżam, üçünçi (8) Ṭūr-ı Sīnā, törtünçi Baytu'l muḳaddas : B Mekke, Medīne, Ṭūr-ı Sīnā, Baytu'l muḳaddasnı

[2237] Imā[m] Mahdī, (9) ey bar-ḫūdāya daccālnı bizdin dafʿ ḳıl dép, duʿā (10) ḳıldılar. Otuz miŋ kişi Imām Mahdīniŋ leşkeri (11) érdi. Bular hem […] bolup āmīn dédiler : B Imā[m] Mahdī, munācāt ḳılıp aytur ki :' Ey bar-ḫūdāya daccālnıŋ şeheridin bizni emānīde ḳılġıl.' dép, duʿā ḳılıp tilegeyler

[2238] mustacāb ḳıldılar : B duʿasını ıcābat ḳılġay

[2239] ʿalayhi's-salām : B -

[2240] tüştiler : B tüşerler

[2241] Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salāmnı (4) tönüp salām ḳıldılar. Ayttılar ki : B Ḥażrat-ı Imām Mahdī salām ḳılıp aytur

[2242] bizge : B -

[2243] ʿalayhi's-salām : A -

[2244] Imām Mahdīni (6) ımām boluŋ, dédiler. Ḥażrat-ı ʿĪsā oŋ ḳollarıda (7) otuz miŋ kişi arḳalarıda tur, dédiler. Imām Mahdī Imām (8) bolup namāz-ı dīgerni ötediler : B Imām Mahdīni ımām ḳılıp otuz miŋ kişi çap ḳollarıda namāz ötediler

[2245] namāzdın : B andın

[2246] birbir- (9) leriniŋ ḥāllarını sordılar : B -

[2247] ayttılar ki : B ayġaylar

[2248] daccāldın ʿācız bolduḳ, dédiler : B daccālnın şerridin émīn ḳılġıl dégeyler.

[2249] Ḥażrat-ı ʿĪsā ayttılar ki: Ḫudā yār berse taŋla barıp **[93b]** (1) ceng ḳılıp daccālnı öltüreli, dédiler. Taŋlası namāz-ı bām- (2) dāddın keyin : B -

[2250] ʿalayhi's-salām : A -

[2251] Imām Mahdī leşkeri (3) birle : B Imām Mahdī birle leşker tartıp

[2252] bardılar : B barur

[2253] uzuŋluḳı : B - Metinde اوزونكلوقى şeklinde yazılıdır.

mīl bar,[2254] çoŋluḳı miŋ[2255] beş yüz mīlçe bar.[2256] Darvāza- (5) sı üç yüz altmış[2257] bu şeherniŋ aṭrāfı heme[2258] uluġ (6) ḳalʿa turur. Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām[2259] buyrudılar ki: 'Darvāzanı (7) açıŋlar.' dép darvāzanı açtılar,[2260] **[B 84a]** şeherge kirdiler. (8) Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salāmnıŋ[2261] naẓarları[2262] Daccālġa tüşti. (9) Daccāl éşekige minip turup érdi.[2263] Ḥażrat-ı (10) ʿĪsā ʿalayhi's-salāmnı[2264] körüp Daccāl[2265] yerge yıḳıldı.[2266] Ḥażrat-ı ʿĪsā[2267] (11) üç[2268] yüz kez neyze birle Daccālnı[2269] urdılar.[2270] Imām Mahdī[2271] **[A 94a]** (1) ḳılıç birle başıġa çāftılar[2272] Daccāl öldi,[2273] duzaḫḳa (2) ketti.[2274] Daccālnıŋ[2275] leşkerini hem öltürüşge başladılar.[2276] (3) Her yerde Daccālnıŋ leşkeridin, kişi ḳaçıp pınhān (4) bolġan[2277] ul yerdin āvāz keldi-ki:[2278] Daccālnıŋ leşkeri (5) munda dép, tapıp[2279] öltürdiler.[2280] ʿĀlem[2281] bulardın (6) pāk[2282] boldı.[2283] Ḥażrat-ıʿĪsā, Imām Mahdī şeher-i Ḫaybarda (7) iki yıl pād-şāhlıḳ[2284] ḳılurlar.[2285] Bir[2286] **[B 84b]** mescid éterler[2287]

---

[2254] bar : B -
[2255] miŋ : A -
[2256] mīlçe bar : A mil
[2257] darvāza- (5) sı üç yüz altmış : B üç yüz altmış darvāzası bar
[2258] heme : B -
[2259] ʿalayhi's-salām : B -
[2260] açtılar : B açarlar
[2261] Ḥażrat-ı ʿĪsāʿalayhi's-salāmnıŋ: A Ḥażrat-ı ʿĪsānıŋ
[2262] naẓarları : B közi
[2263] turup érdi : B turar
[2264] Ḥażrat-ı ʿĪsāʿalayhi's-salāmnı: A Ḥażrat-ı ʿĪsānı
[2265] daccāl : B -
[2266] yıḳıldı : B yıḳılur
[2267] Ḥażrat-ı ʿĪsā : B -
[2268] üç : B -
[2269] daccālnı : B ul daccālnı
[2270] urdılar : B urar
[2271] Imām Mahdī : B Ḥażrat-ı Imām Mahdī
[2272] çaftılar : B çafarlar
[2273] öldi : B ölüp
[2274] ketti : B giriftār bolur
[2275] daccālnıŋ : B daccāl
[2276] başladılar : B alġaylar
[2277] her yerde daccālnıŋ leşkeridin kişi ḳaçıp pınhān (4) bolġan : B daccālnın leşkeri her yerde fınhān bolsa
[2278] keldi- ki : B kelür ki
[2279] tapıp : B tafıp
[2280] öltürdiler : B öltürürler
[2281] ʿālem : Bu ʿālem
[2282] pāk : B fāk
[2283] boldı : B bolur
[2284] pād-şāhlıḳ : B fād-şāhlıḳ
[2285] ḳılurlar : B ḳılur
[2286] bir : B -
[2287] éterler : B ḳılur

üç (8) ṭerefdin darvāza ḳoyarlar. Ḳıbla ṭerefidin darvāza[2288] (9) ḳoymaslar.[2289] Bu mescidge ellig miŋ kişi patarlar.[2290] Bu şeher- (10) niŋ[2291] ḫalḳı beş vaḳt namāzġa uşbu[2292] mescidge yıġılıp[2293] kelürler. (11) Imām Mahdī[2294] ımām bolup Ḥażrat-ı ʿĪsā birle namāz öterler, **[A 94b]** (1) Islām ḳavī bolur. Bir yıldın keyin Ḥażrat-ı ʿĪsā, Imām Mahdī[2295] (2) miŋ aṭlıġ leşker birle Baytu'l-muḳaddasġa kelürler.[2296] Bayt- (3) u'l muḳaddasda on beş yıl[2297] yaman ḳaḥtlik bolur, (4) ḫalāyıḳ[2298] ṭaʿām tapa'lmay[2299] yanıŋ[2300] cüllesini[2301] yerler. (5) Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām, Imām Mahdī[2302] duʿā ḳılurlar. (6) Ḫudāy Taʿālā duʿālarını[2303] mustacāb ḳılıp[2304] ġaybdın tola aşlıḳ (7) kelür,[2305] **[B 85a]** ḳaḥtlik yoḳ bolur.[2306] Ḳaḥtlikdin ḳaçıp ketgen (8) kişiler[2307] kelip Ḥażrat-ı ʿĪsāġa ʿarż ḳılıp ayturlar ki:[2308] (9) 'Yaʾcūc Maʾcūc paydā[2309] bolupdur, élini tutup yeydür. (10) Ḫātūnlarımız birle fısḳ fucūr ḳıladur.' dép ʿarż (11) ḳıldılar.[2310] Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām[2311] bu ḫalāyıḳlar[2312] rāst aytadur.[2313] Ḳurānda meẕkūr ki: **[A 95a]** (1) اِنَّ يَاْجُوْجَ وَمَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ[2314] (2) deydürler.[2315] Yaʾcūc Maʾcūc şayātīn-(3) dın merdūd bolġan turur. Ḥażrat-ı İskenderniŋ (4) zamānalarıda yüz kişi paydā[2316] bolup édi.

---

[2288] darvāza : B -
[2289] ḳoymaslar : B ḳoymas
[2290] patarlar : tafarlar
[2291] bu şehernin : B şeher
[2292] uşbu : B şubu
[2293] yıġılıp : A -
[2294] Imām Māhdī B : Ḥażrat-ı Imām Māhdī
[2295] Imām Mahdī : B Imām Mahdīniŋ bolup
[2296] kelürler : B kelip turġay
[2297] yıl : A kün
[2298] ḫalāyıḳ : B ḫalḳlar
[2299] tapa'lmay : B tafa'lmay
[2300] yanıŋ : A yayınıŋ
[2301] cüllesini : B cīllesini
[2302] Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām, Imām Mahdī : B Ḥażrat-ı Imām Mahdī, Ḥażrat-ı ʿĪsā ʿalayhi's-salām
[2303] duʿālarını : A -
[2304] ḳılıp : B ḳılur
[2305] kelür : B faydā bolġay
[2306] bolur : B bolġay
[2307] kişiler : B ḫalāyıḳlar
[2308] ḳılıp ayturlar ki : B ḳılur ki
[2309] paydā bolupdur: B faydā boldı
[2310] ʿarż ḳıldılar : B -
[2311] ʿalayhi's-salām : A -
[2312] ḫalāyıḳlar : B ḫalḳ
[2313] aytadur : B aytadurlar ki
[2314] Kehf Sûresi, 94. Ayet.
[2315] deydürler : B dédiler
[2316] paydā : B faydā

Ammā[2317] iki gürūh (5) érdiler.[2318] Bir gürūhnıŋ ḳaddı on iki ferseng, saḳalı (6) alta ferseng. Bu gürūhnı Yaʾcūc-ı mehīn[2319] dérler. **[B 85b]** Yana (7) bir gürūhnıŋ ḳaddı alta ferseng, saḳalı üç ferseng. (8) Bu gürūhnı Yaʾcūc-ı maḳmaʿ[2320] dérler. Yaʾcūcnıŋ ḳulaḳı- (9) nıŋ çoŋluḳı andaġdur ki[2321] bir ḳulaḳını altınġa[2322] salıp[2323] (10) bir ḳulaḳını yafnıp yatar. Putları ādamnıŋ putlarıġa (11) oḫşa, ḳolları hem ādamnıŋ ḳollarıġa[2324] oḫşa. Ḥażrat-ı **[A 95b]** (1) Īskender bularnı[2325] hīç ʿılāc ḳılıp öltüre'lmediler. Ot- (2) dın ḳorḳar érdi. Ot ḳalap hemesini Avand[2326] (3) taġıġa elttiler. Yolıġa temürdin sad[2327] baġlap Ḫudāy Taʿālā- (4) nıŋ ḥükmi birle bend ḳılıp saldılar. Sadd-ı Īskender[2328] (5) yüz ellig ferseng tamınıŋ egizligi iki miŋ sekiz[2329] (6) yüz aġramçı boyıça bar. ʿArżı ellig mīl **[B 86a]** çıḳar. Maḥalġaça (7) saddın[2330] öte'lmey. Taġnıŋ içide taş, ot[2331] (8) yep yürür. Bular[2332] Yāfaşnıŋ né-çend ḳātra āb-ı meni- (9) si yerge tamıp érdi, anıŋdın paydā[2333] boldı. Vaḳtī ki[2334] (10) sadd-ı Īskenderdin çıḳarlar, ʿālemge pür[2335] bolurlar, ḫalāyıḳ- (11) larnı[2336] tutup yerler. Ḥażrat-ı ʿĪsā, Imām Mahdī Ṭūr[2337] taġıġa **[A 96a]** (1) çıḳıp Ḫudāy Taʿālāġa[2338] munācāt ḳılurlar,[2339] Yaʾcūc (2) Macʾūcnı yoḳ ḳılġıl, dép.[2340] Ġaybdın āvāz (3) kelür ki:[2341] 'Yaʾcūc Maʾcūcnı öltürüŋler, dép.'[2342] (4) Ḥażrat-ı ʿĪsā, **[B 86b]** Ḥażrat-ı

---

[2317] ammā : A -
[2318] érdiler : B édiler
[2319] Yaʾcūc-ı mihīn : B Yaʾcūc
[2320] Yaʾcūc-ı maḳmaʿ : B Macʾūc
[2321] ki : B kim
[2322] altınġa : B astınġa
[2323] salıp : B basıp
[2324] putları ādamnıŋ putlarıġa oḫşa, ḳolları hem ādamnıŋ ḳollarıġa : B fut ḳolı ādamnıŋ fut ḳolıġa
[2325] bularnı : B bular
[2326] Avand taġıġa : B ul taġḳa
[2327] sad : B ṣad
[2328] sadd-ı Īskender : B ṣadd-ı Īskender
[2329] sekiz : B ferseng
[2330] saddın : B ṣaddın
[2331] taş, ot : B ot ve taş
[2332] bular : B Yāfasnıŋ avlādıdın
[2333] paydā : B faydā
[2334] vaḳtī ki : B ul vaḳtda
[2335] pür : B -
[2336] ḫalāyıḳlarnı : B ḫalḳnı
[2337] Ṭūr : B Ṭūrān
[2338] Ḫudāy Taʿālāġa : B ḥaḳ subḥāna ve Ḫudāy Taʿālāġa
[2339] ḳılurlar : B ḳılıp édiler
[2340] Yaʾcūc (2) Maʾcūcnı yoḳ ḳılġıl dép : B -
[2341] ġaybdın āvāz (3) kelür ki : B nıdā keldi-ki
[2342] dép : B -

Imām Mahdī[2343] kelip hemesini öltürgeyler.[2344] (5) Ḫalāyıḳlar ḫalāṣ taparlar. Andın keyin Ḥażrat-ı ʿĪsā, (6) Imām Mahdī Baytu'l-muḳaddasġa yanıp kelürler.[2345] Ḥażrat-ı[2346] (7) Imām Mahdī vafāt bolurlar.[2347] Ḥażrat-ı ʿĪsā yup (8) namāzını[2348] ötep[2349] defn ḳılurlar.[2350] Andın keyin Ḥażrat-ı (9) ʿĪsā, Şāmġa barıp ḳırḳ yıl pād-şāhlıḳ[2351] ḳılurlar. (10) Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāhnıŋ şarīʿatlarını[2352] (11) ravāc berürler. Aṭrāflardın Ḥażrat-ı ʿĪsāġa soġa alıp **[A 96b]** (1) kelürler. Ḳırḳ yıldın keyin Cıddaġa[2353] kelip Ḥażrat-ı Ādamnı[2354] (2) ziyāret ḳılurlar. Ḥażrat-ı ʿĪsā,[2355] Ḥażrat-ı Ādamnıŋ[2356] (3) ḳabrlarını ḳucaġlap fevt[2357] bolurlar. Benī Isrāʿīl- (4) niŋ avlādıdın Ṣālıḥ atlıġ bir kişi Ḥażrat-ı ʿĪsānı (5) yup, namāzlarını[2358] ötep Cıddada[2359] defn ḳılurlar. (6) Bularnı hem Ḥażrat-ı ʿĪsanıŋ ḳabrlerige yaḳın (7) defn ḳılurlar.[2360] **[B 87a]** Tamām-ı ʿālemni küffārlıḳ basar, ʿālımlar (8) fāsıḳ bolurlar.[2361] Ḫalāyıḳlar ér ve ḫātūn bī-şarm (9) ve bī-ḥayā bolup kūçalarda bāzārlarda[2362] naḫş[2363] étip (10) ḳars urup fısḳ fucūr ḳılıp yürürler.[2364] Hīç (11) kişiniŋ īmān-ı Islāmdın, namāzdın ḫabarı bolmas. **[A 97a]** (1) Müʾminlerniŋ yüzide bir aḳ noḳṭa paydā[2365] bolur. Kāfirler- (2) niŋ yüzide bir ḳara noḳṭa paydā[2366] bolur. Müʾminlerni (3) körüp مؤْمِنُ اَهْلُ الْجَنَّة اَنْتَ dégeyler. Kāfir- (4) lerni körüp اَنْتَ كَافِرُ اهلُ النَّرِ dégeyler. (5) Āf-tāb maġrıbdın ṭulūʿ ḳılġay[2367] tevbe éşigi beste (6) bolġay.[2368] Muṣḥaf [ve] mesʾele

---

[2343] Ḥażrat-ı Imām Mahdī : A Imām Mahdī
[2344] (4) Ḥażrat-ı ʿĪsā, Imām Mahdī kelip hemesini öltürgeyler : B -
[2345] baytu'l muḳaddasġa yanıp kelürler : B kelip baytu'l muḳaddasda tura[r]lar
[2346] Ḥażrat-ı : B -
[2347] bolurlar : B bolur
[2348] namāzını : B namāznı
[2349] ötep : B ötüp
[2350] ḳılurlar : B ḳılur
[2351] pād-şāhlıḳ : B fād-şāhlıḳ
[2352] şarīʿatlarını : B şarīʿatlarıge
[2353] Cıddaġa : B Ciddege
[2354] Ādamnı : B ımāmnı
[2355] Ḥażrat-ı ʿĪsā : B Ḥażrat-ı ʿĪsānıŋ
[2356] Ḥażrat-ı Ādamnıŋ : B -
[2357] fevt : B فوْت
[2358] namāzlarını : B namāznı
[2359] Cıddada : B -
[2360] ḳılurlar : B ḳılur
[2361] bolurlar : B bolur
[2362] ḫalāyıḳlar ér ve ḫātūn bī-şarm (9) ve bī-ḥayā bolup kūçalarda bāzārlarda : B ḫalāyıḳlardın şarm köterür. Kūça ve bāzārlar
[2363] naḫş : B naḳş
[2364] ḳılıp yürürler : B ḳılur
[2365] paydā : B faydā
[2366] paydā : B faydā
[2367] ḳılġay : B ḳılġaylar

kitābları[2369] ġāyb bolup (7) keter.[2370] **[B 87b]** Kaʿbanı ehl-i Ḥabeş vīrān ḳılurlar.[2371] Andın keyin (8) Dābbatu'l-arż paydā[2372] bolur. Uzunluḳı üç miŋ üç (9) yüz gez, ʿarżı iki miŋ yüz[2373] gez. Tört putluḳ,[2374] tört (10) ḳolluḳ,[2375] her ḳolıda iki bāzūsı bar.[2376] Başı uynıŋ başıġa (11) oḫşa, közi toŋuznıŋ közige oḫşa, ḳulaḳları **[A 97b]**(1) fīlniŋ ḳulaḳıġa oḫşa, yüzi ādamnıŋ yüzige oḫşa, (2) boynı Şüster murġnıŋ boynıġa oḫşa,[2377] tuvaḳı téveniŋ (3) tuvaḳıġa oḫşa. Yete yıl yürüp tamām-ı ʿālemni sayr ḳılıp (4) aytur ki:[2378] 'Ey ḫalāyıḳ[2379] Muḥammadnıŋ dīni ḥaḳ, kāfirniŋ dīni (5) baṭıl dép, ḳıçḳırıp yürür.[2380] Köh-ı Ḳāfġa yatıp ġāyb (6) bolup keter.[2381] Andın keyin Ḫudāy **[B 88a]** Taʿālā, Ḥażrat-ı Īsrāfīlġa (7) emr ḳılurlar:[2382] Yā Īsrāfil ṣūrnı tartġıl.[2383] Ṣūrnı tartarlar, ʿālem titreşge alur. (8) Camīʿ firişteler āsmāndın yerge tüşerler. ʿĀlemdegi (9) cān-dār némerseler ölerler.[2384] Āf-tāb neyze boyı kelip (10) turar.[2385] Ḳıyāmat küni[2386] ḳāyım bolur. Āf-tābnıŋ tābişi- (11) din ḫalāyıḳ[2387] mīsḳa oḫşa bolurlar, vallāhu ʿālem."

**Melīke** sordı: **[A 98a]** (1) "Aṣḥāb-ı Kehf kimler,[2388] atları néme, kimniŋ avlādı?" Āḥvāl- (2) ları ḳaydaġ? Dānışmand aydı: "Aṣḥāb-ı Kehf bir pād-şāh- (3) nıŋ[2389] oġlanları[2390] érdi. Daḳyānūs Ḫudālıḳ daʿvāsı **[B 89a]** (4) ḳılġanda fād-şāh[2391] ḳorḳup oġlanlarını Daḳyānūsġa (5) ḫıẕmat ḳılġalı iberip édi. Bir küni (6) Daḳyānūs olturup[2392]

---

[2368] beste (6) bolġay : B baġlanġaylar
[2369] kitābları : B kitābı
[2370] bolup (7) keter : B bolġay
[2371] ḳılurlar : B ḳılġay
[2372] faydā : B paydā
[2373] yüz : B -
[2374] putluḳ : B futluḳ
[2375] tört (10) ḳolluḳ : B -
[2376] bāzūsı bar : A bāzū
[2377] ḳulaḳları **[97b]**(1) fīlniŋ ḳulaḳıġa oḫşa, yüzi ādamnıŋ yüzige oḫşa, (2) boynı Şüster murġnıŋ boynıġa oḫşa : B -
[2378] ki : B -
[2379] ḫalāyıḳ : B ḫalāyıḳlar
[2380] ḳıçḳırıp yürür : B yügürüp ḳıçḳırıp
[2381] keter : B keterler
[2382] emr ḳılurlar : B farmān bolur ki
[2383] yā Īsrāfil ṣūrnı tartġıl : B -
[2384] ölerler : B öler
[2385] turar : B turarlar
[2386] küni : B -
[2387] ḫalāyıḳ : B ḫalḳ
[2388] kimler : B kimdür
[2389] pād-şāh- (3) nıŋ : B fād-şāhnıŋ
[2390] oġlanları : B oġ[lan]ları
[2391] fād-şāh : B -
[2392] olturup : B olturur

érdi. Ḫalāyıḳlar ḫıẕmatıda turup (7) érdiler.[2393] Ayvāndın iki möşük çıḳıp,[2394] ceng ḳılıp Daḳyānūsnıŋ (8) aldıġa tüşti. Daḳyānūs ḳorḳup, bī-hūş bolup yıḳıldı. (9) Pād-şāh-zādalar[2395] ayttılar ki:[2396] Daḳyānūs Ḫudā bolsa mundaġ (10) bolmas érdi. Bizniŋ Ḫudāymız āsmānnı, yerni[2397] yaratḳan (11) Ḫudādur dép köŋüllerige tüşti, īmān keltürdiler. Şeherdin taşḳarı[2398] **[B 89b] [A 98b]** (1) çıḳıp yürdiler. Bir fetāçı uçradı,[2399] Daḳyānūsnıŋ (2) ḥalını bayān ḳıldılar.[2400] Fetāçı hem Ḫudāy Taʿala[ġa][2401] īmān (3) keltürdi. Kelip bir ġarġa kirdiler, duʿā ḳıldılar ki: ‘Ey (4) Bār- Ḫudāyā bizniŋ işimizni āsān ḳıl.’[2402] dép. Ḫudāy Taʿālā (5) bularnıŋ işlerini āsān ḳıldılar.[2403] Bularġa āf-tāb (6) tüşmedi,[2404] boran tegmedi,[2405] rāḥatda yattılar. Her[2406] haftada (7) bir firişte kelip aṭrāflarını çevrülüp saḳladılar.[2407] (8) Üç yüz toḳuz yıl ġarnıŋ içide uyḳuladılar.[2408] Ammā (9) közleri uyḳuda köŋülleri bīdār èrdi. Ḫażrat-ı ʿĪsā (10) āsmāndın tüşgende Ḫażrat-ı Cabrāʾīl[2409] ḫabar berdiler ki:[2410] **[B 90a]** (11) ‘Āṣḥāb-ı Kehf üç yüz toḳuz yıl boldı[2411] ġarda[2412] uyḳu- **[A 99a]** (1) laydurlar.’[2413] dédiler.[2414] Ḫażrat-ı ʿĪsā munācāt ḳıldılar, Aṣḥāb- ı (2) Kehfni bīdār ḳıl, dèp. [2415] Ḫudāy Taʿālā bīdār ḳıldılar.[2416] (3) Oyġanıp körseler[2417] saçları uzap tırnaḳları (4) uzap ḳalıpdur. Éginleri köhne bolupdur.[2418] ʿĀlem-i dīger (5) kevn bolupdur. Ġārdın çıḳıp érdiler,[2419] yana şarm ḳılıp

[2393] turup (7) érdiler : B turar érdi
[2394] çıḳıp : A -
[2395] pād-şāh-zādalar : B fād-şāhnıŋ oġlanları
[2396] ayttılar ki : B ayttı-ki
[2397] āsmānnı yerni : B āsmānnı ve yerni
[2398] taşḳarı : A -
[2399] fetāçı uçradı : B fetāçı
[2400] ḳıldılar : B ḳıldı
[2401] Ḫudāy Taʿalaġa : B -
[2402] ḳıl : B ḳılġıl
[2403] ḳıldılar : B ḳılġay
[2404] tüşmedi : B tüşmey
[2405] tegmedi : B tegmey
[2406] her : B bir
[2407] saḳladılar : B saḳlar érdi
[2408] uyḳuladılar : B yattılar
[2409] Ḫażrat-ı Cabrāʾīl: B Cabrāʾīl
[2410] berdiler ki : B bergeyler
[2411] boldı : B -
[2412] ġarda : B ġar içide
[2413] uyḳulaydular : B uyḳulaydur dép
[2414] dédiler : B dép
[2415] Ḫażrat-ı ʿĪsā munācāt ḳıldılar : B -
[2416] ḳıldılar : B ḳılur
[2417] körseler : B körse
[2418] bolupdur : B bolup

(6) ġarġa kirdiler. Ayttılar ki:[2420] ‘Ḳarnımız açtı,[2421] bir kişi şeherge (7) barıp ṭaʿām alıp kelsün.’ dédiler. Yemliḫā ne-çend direm (8) alıp şeherge bardı. Diremni nān-pīzge berdi. Nān- (9) pīz diremni alıp ayttı ki:[2422] ‘Bu diremni ḳaydaġ aldıŋ?[2423] Daḳyānūsnıŋ ḫāẕīne- (10) sidegi[2424] ḫāẕīnedin alıp sén bu diremdin **[B 90b]** maŋa hem bergil, (11) bolmasa Daḳyānūsnıŋ[2425] ḳaşıġa alıp barur men.’ dép Yemliḫānı tutup **[A 99b]** (1) aldı. Yemliḫā[2426] diremni nān-pīzge bermedi. Āḫır[2427] pād-şāh (2) ḳaşıġa alıp bardı. Daḳyānūs diremni körüp (3) tanudı.[2428] Yemliḫā ṣūrat-ı Vāḳıʿanı bayān ḳıldı. Daḳyānūs, (4) Yemliḫā birle ġārġa keldi. Yemliḫā ayttı ki: ‘Ey pād-şāh, siz (5) şubu yerde turuŋ. Men ġārġa kirip ularġa ḫabar (6) ḳılay.’ dép[2429] ġārġa kirip ketti.[2430] Ġārda[2431] hemeleri (7) ġāyb boldılar.[2432] Bir sāʿatdın keyin pād-şāh[2433] (8) hem ġārġa kirdi, hīç kişi yoḳ. Pād-şāh[2434] Ḥażrat-ı ʿĪsāġa (9) ṣūrat-ı Vāḳıʿanı bayān ḳıldı. Ḥażrat-ı ʿĪsā[2435] munācāt (10) ḳıldılar. Ey Bār-Ḫudāyā Aṣḥāb[2436]-ı Kehf, ġārdın (11) ḳayan kettiler?[2437] Ḥażrat-ı Cabrāʾīl kelip ayttılar ki:[2438] ‘Yā ʿĪsā Aṣḥāb-ı **[A 100a]** (1) Kehf, Ḫudāy Taʿālānıŋ ḳudratı birle āsmānġa çıḳtılar. (2) Aṣḥāb-ı Kehf[2439] alta, ıtları[2440] birle yete. Atları bu turur: **[B 91a]** (3) Yemlīḫā, Tabyūnes, Āzerfuṭūnes, Keşfūṭaṭ, Keşāfatyūs, (4) Yūenyūs, ıtlarınıŋ[2441] atı Ḳıtmīr. Andın keyin[2442] müʾmin (5) Āṣḥāb-ı Kehfni bizdin derler, kāfirler bizdin dérler.[2443] (6) Arada[2444] munāzaʿat paydā[2445] bolur. Āḫıru’l-emr müʾminler

[2419] érdiler : B -
[2420] ayttılar ki : B ayturlar ki
[2421] açtı : B açıpdur
[2422] ayttı ki : B ayttı-ki
[2423] ḳaydaġ aldıŋ : B -
[2424] ḫāẕīnesidegi : B -
[2425] Daḳyānūsnıŋ : A Daḳyānūs
[2426] Yemliḫā : B -
[2427] āḫır : B -
[2428] tanudı : B sordı
[2429] dép : B dédi
[2430] kirip ketti : B kirdi
[2431] ġarda : B -
[2432] boldılar : B boldı
[2433] pād-şāh : B fād-şāh
[2434] pād-şāh : B fād-şāh
[2435] ʿĪsā : B -
[2436] aṣḥab : B aṣḥāf
[2437] kettiler : B iberdiŋ
[2438] ayttılar ki : B ḫabar berdiler kim
[2439] Aṣḥāb-ı Kehf : B -
[2440] ıtları : B ıṭları
[2441] ıtlarınıŋ : B ıṭlarınıŋ
[2442] keyin : B -
[2443] dérler : B dér

ġālıb[2446] (7) kelip[2447] taşdın bir mescid binā ḳılurlar. Ġārnıŋ éşigini (8) taşda[2448] mesdūd ḳılurlar.[2449] Aṣḥāb-ı Kehfniŋ ḳıṣṣa- (9) larını[2450] bitip[2451] ḳoyarlar. Bularda ıḫtılāf bar mukinler, tirig mü (10) yā ölüg mü[2452] ʿulamālar ayturlar:[2453] Eger[2454] Āṣḥāb-ı Kehf- (11) niŋ atlarını yānıŋ ḳabżasıge pitüse[2455] oḳ atsalar[2456] rāst keter.[2457] **[A 100b]** (1) Eger kāġaẕġa[2458] bitip ḥāmile-dār[2459] maẓlūmnıŋ çap[2460] yanıġa (2) baġlasa āsānlıḳ birle tavallud ḳılġay.[2461] Eger kāsaġa[2462] bitip (3) nabāt birle yup aġrıḳḳa[2463] içürse şıfā tapḳay.”[2464]

**[B 91b]** (4) **Melīke** sordı: “Ḫudāy Taʿālānıŋ ḥükmi birle ḫāna-ı muʿaẓẓamnı (5) kim binā ḳıldı?” Dānışmand aydı: “Ḥażrat-ı Ādamdın (6) ilgeri ḫāna-ı Kaʿba ḳızıl altundın[2465] érdi. Firişteler (7) kelip ṭavāf ḳılur érdiler. Ul küni[2466] Ḫudāy Taʿālā,[2467] Ḥażrat-ı (8) Ādamnıŋ tevbesini ḳabūl ḳılur érdiler.[2468] Ḥażrat-ı Ādam (9) ḫāna-ı muʿaẓẓamnı[2469] ṭavāf[2470] ḳılġalı keldiler. Bir gürūh (10) firişteler aldılarıġa[2471] kelip ayttılar ki:[2472] ‘Ey Ādam, siz- (11) din ilgeri iki miŋ yıl boldı[2473] biz munda turġalı **[A 101a]** (1) ḥac ṭavāf

---

[2444] arada : B -
[2445] paydā : B faydā
[2446] ġālıb : B -
[2447] kelip : B keldi
[2448] taşda : B taşdın
[2449] mesdūd ḳılurlar : B ḳoyarlar
[2450] ḳıṣṣalarını : B kıṣṣalarını aṭlarını
[2451] bitip : B fitüp
[2452] tirig mi yā ölüg mü : A yā öldiler mü-kinler
[2453] ayturlar : B ayturlar ki
[2454] eger : B -
[2455] pitüse : B fitip
[2456] atsalar : A -
[2457] keter : B teger
[2458] kāġaẕġa : B kāġaẕge
[2459] ḥāmile-dār : B ḥāmile
[2460] çap : B -
[2461] tavallud ḳılġay : B tuġar
[2462] kāsaġa : B çinīġa
[2463] aġrıḳḳa : B -
[2464] tapḳay : B tapġay
[2465] altundın : B altun
[2466] ul küni : B ul küni-ki
[2467] Ḫudāy Taʿālā : B Ḥaḳ Taʿālā
[2468] érdiler : B boldılar
[2469] muʿaẓẓamnı : B kaʿbanı
[2470] ṭavāf : B طوف
[2471] aldılarıġa : B aldıġa
[2472] ayttılar ki : B aydı kim
[2473] boldı : B -

ḳıladurmız. Sizge[2474] ıntıẓār boluptur, (2) doḳ.’ dédiler.[2475] Ḥażrat-ı Ādam firişṭelerdin taʿlīm (3) alıp ḫāna-ı muʿaẓẓamnı tavāf ḳıldılar. Tevbeleri ḳabūl (4) boldı. Ḫudāy Taʿālā ḳızıl altunnı yaraḳ ḳılıp Ḥażrat-ı (5) Ādamġa buyrudı,[2476] Kaʿbanı binā ḳıl, dép. Ḥażrat-ı Ādam (6) ve Ḥavvā[2477] çalıḳ[2478] taş birle binā ḳıldılar.”[2479]

**Melīke** sordı: “Bir (7) kim?” Dānışmand aydı: “Bir Ḫudāy Taʿālā.”

**Melīke** sordı: “Kaʿbanıŋ (8) muʿcızātları ḳaysı turur?” Dānışmand aydı: “Kaba- (9) nıŋ muʿcızātları[2480] **[B 92a]** tola ammā azġınası uldur ki (10) yigirme tört muʿcıza. Atları ḳaysı turur?” “Dānışmand aydı:[2481] Avvalḳı muʿcıza[2482] uldur ki: Yete āsmāndaḳı (11) heme ḫalāyıḳnıŋ ḫuṣūṣen[2483] firiştegān, kerrūbiyān […] **[A 101b]** (1) ʿarş ve kürsī, lavḥ ve ḳalamnıŋ[2484] ay ve kün ve yulduznıŋ[2485] (2) ḳıblası ḫana-ı Kaʿba turur. Yete āsmānnıŋ yoḳarısı- (3) ġaça ḫana-ı Kaʿba turur.[2486] Yete ḳāt yerdegi heme ḫalāyıḳnıŋ (4) ḳıblası ḫāna-ı Kaʿba turur. Yete ḳat yerniŋ tübiġaça (5) ḫāna-ı Kaʿba turur. İkinçi muʿcızātları uldur ki:[2487] Her (6) küni yetmiş miŋ firişte Kaʿbanı ṭavāf ḳılġalı kelürler. (7) Tā ḳıyāmatġaça bir kelgen firiştege yana nevbet[2488] (8) kelmes.[2489] Üçünçi muʿcızātı uldur ki: Ér ve ḫātūn her kişi (9) ʿumrı içide bir marātıba ṭavāf ḳılsa camīʿ günāhlarıdın (10) Ḫudāy Taʿālā pāk ḳılġaylar. Ḥısābsız behiştge (11) barur.[2490] Törtünçi muʿcızātı uldur ki:[2491] Her ḳurbān ayınıŋ **[A 102a]** (1) toḳuzı küni, ʿarefe dégen yerde toḳuz lek toḳuz miŋ (2) toḳuz yüz kişi camʿ bolurlar. Eger mundın kim bolsa āsmān- (3) dın firişteler

---

[2474] sizge : B bizge
[2475] dédiler : B dédi
[2476] buyrudı : B buyrudı-kim
[2477] Kaʿbanı binā ḳıl dép. Ḥażrat-ı Ādam (6) ve Ḥavvā : B -
[2478] çalıḳ : B falçıḳ
[2479] ḳıldılar : B ḳıldı
[2480] ḳaysı turur? Dānışmand aydı: Kaba- (9) nıŋ muʿcızātları : B -
[2481] atları ḳaysı turur? Dānışmand aydı : A -
[2482] avvalḳı muʿcıza : B avvalḳısı
[2483] ḫuṣūṣan : B -
[2484] lavḥ ve ḳalamnıŋ : B ve lavḥ ḳalamnıŋ
[2485] ay ve kün ve yulduznıŋ : B ay, künniŋ ve yulduzlarnıŋ
[2486] yoḳarısı- (3) ġaça ḫana-ı Kaʿba turur : B -
[2487] uldur ki : B ul ki
[2488] Metinde نوبت یوق şeklinde yazılıdır.
[2489] her (6) küni yetmiş miŋ firişte Kaʿbanı ṭavāf ḳılġalı kelürler. (7) Tā ḳıyāmatġaça bir kelgen firiştege yana nevbet[2489] (8) kelmes : B ér ḫātūn ʿumr içide bir marātıba ṭavāf ḳılsa Ḫudāy Taʿālā camīʿ günāhlarını öter ḥısābsız behiştge kirer
[2490] ér ve ḫātūn her kişi (9) ʿumrı içide bir marātıba ṭavāf ḳılsa camīʿ günāhlarıdın (10) Ḫudāy Taʿālā pāk ḳılġaylar. Ḥısābsız behiştge (11) barur : B Her ḳurbān ayınıŋ toḳuzı küni ʿarefe dégen yerde toḳuz lek miŋ toḳuz yüz kişi camʿ bolurlar. Eger mundın kim bolsa āsmāndın firişteler tüşüp **[B 92b]** ādam ṣūratıda bolup kaʿbanı ṭavāf ḳılurlar
[2491] uldur ki : B ul-ki

tüşüp ādam ṣūratıda bolup camʿ (4) bolurlar, Kaʿbanı ṭavāf ḳılurlar.[2492] Beşinçi muʿcızātlar[2493] (5) uldur ki:[2494] Her cānvar Kaʿbanıŋ üzesidin uçup (6) öte'lmes eger ḳaṣd birle uçup ötey dése köyüp (7) ḳalur.[2495] Altınçı muʿcızāt uldur ki:[2496] Eger her ḳaydaġ ḳuş (8) bir cānvarnı alġalı ḳoġlap kelse cānvar Kaʿbaġa kirse (9) ḳuş ala'lmaġay eger alġalı ḳaṣd ḳılsa helāk bolur.[2497] Yetinçi (10) muʿcızāt uldur ki:[2498] Eger bayābāndaḳı ḥayvānāt zaḥmat (11) bolsa Kaʿbaġa kelip baḳıp turar. Kaʿba ṭerefidin bir ṣımāl kelip teger, **[A 102b]** (1) ṣıḥḥaṭ tapar.[2499] Sekizinçi muʿcızāt uldur ki:[2500] Kaʿbanı köre[r] zamān (2) ḳarnıġa bir toḳluḳ ḥāṣıl bolur.[2501] Toḳuzınçı muʿcızāt (3) uldur ki:[2502] Her kim Kaʿbanı buzġalı ḳaṣd ḳılsa helāk bolur, (4) aṣḥāb-ı faslġa oḫṣa.[2503] Onunçı muʿcızāt uldur ki:[2504] (5) Yanıġa ḳol ura'lmas, eger ursa ḳolı ḳurur.[2505] On (6) birinçi muʿcızāt uldur

---

[2492] her ḳurbān ayınıŋ **[103a]** (1) toḳuzı küni ʿarefe dégen yerde toḳuz lek toḳuz miŋ (2) toḳuz yüz kişi camʿ bolurlar. Eger mundın kim bolsa āsmān- (3) dın firişteler tüşüp ādam ṣūratıda bolup camʿ (4) bolurlar, Kaʿbanı ṭavāf ḳılurlar : B her cānvar kaʿbanıŋ üzesidin uçup ötse […] uçup öte'lmes

[2493] muʿcızātlar : B muʿcızāt

[2494] uldur ki : B ul-ki

[2495] her cānvar Kaʿbanıŋ üzesidin uçup (6) öte'lmes eger ḳaṣd birle uçup ötey dése köyüp (7) ḳalur : B her ḳaydaġ ḳuş bir cānvarnı alġalı ḳasd ḳılsa ul cānvar kaʿbaġa kirse ḳuş ala'lmaġay eger ḳaṣd ḳılsa helāk bolur

[2496] uldur ki : B ul-ki

[2497] eger her ḳaydaġ ḳuş (8) bir cānvarnı alġalı ḳoġlap kelse cānvar Kaʿbaġa kirse (9) ḳuş ala'lmaġay eger alġalı ḳaṣd ḳılsa helāk bolur : B bayābāndaḳı ḥayvānāt zaḥmatlıḳ bolsa kaʿbaġa kelip sürtse ṣıḥḥat tapar. Kaʿba ṭerefidin bir ṣımāl kelip teger

[2498] uldur ki : B ul-ki

[2499] eger bayābāndaḳı ḥayvānāt zaḥmat (11) bolsa Kaʿbaġa kelip baḳıp turar. Kaʿba ṭerefidin bir ṣımāl kelip teger **[103b]** (1) ṣıḥḥat tapar : B Kaʿbanı köre[r] zamān her ḳaydaġ kişiniŋ ḳarnıġa toḳluḳ ḥāṣıl bolur

[2500] uldur ki : B ul-ki

[2501] kaʿbanı köre[r] zamān (2) ḳarnıġa bir toḳluḳ ḥāṣıl bolur : B her kim kaʿbanı buzġalı ḳaṣd ḳılsa helāk bolur

[2502] uldur ki : B ul-ki

[2503] her kim kaʿbanı buzġalı ḳaṣd ḳılsa helāk bolur, (4) aṣḥāb-ı faslġa oḫṣa : B Ebā Bekr ṣıddıḳ raḍıyallāhu ʿanh ḫılāfetge olturġanda bir kişi kaʿbanı ṭavāf (2) ḳılġalı keldi. Né çend miŋ eşrefīsi bar **[B 93b]** érdi. Fikr ḳıldı-ki: Eşrefīni kaʿbanıŋ içide ḳoydı. Özi savdāġa (6) ketti. Nā-gāh bir oġrı […] bolup alġalı ḳaṣd ḳıldı. Yerni laḳm? dép eşrefīni alġalı tép başını çıḳarıp ḳol uzattı ala'lmadı. Ḫudāy Taʿālā yerge (10) farmān ḳıldı-ki: Ḳıstaġın dép, yer oġrınıŋ başını andaġ ḳıstadı-ki başı üzülüp kişi başı eşrefīniŋ ḳaşıġa kelip **[104b]** (1) tüşti. Tenesi yerniŋ içide ḳaldı. Āvāz çıḳtı kim: (2) Her kim kaʿbanıŋ içige uġurıluḳḳa kirse başı bar-bād keter, dép. (3) Kaʿbanıŋ şerīfi bu āvāznı eşitip kaʿbaġa (4) kirdiler. Kördiler kim bir ādamnıŋ başı eşrefīniŋ ḳaşıda turadur. Tenesi yerniŋ içide turadur.

[2504] uldur-ki : B ul-ki

[2505] yanıġa ḳol uralmas. Eger ursa ḳolı ḳurur : B bir kimerse kaʿbanıŋ içide ṭavāf ḳılġalı maşġūl bolup érdi. Nā-gāh kaʿbanıŋ éşikige ḳılıf **[B 93b]** saldılar. Bu kişi solatıp ḳaldı. Tün yarmıda (10) ṭahāratı ḳıstadı. Kaʿbanıŋ eşigige kelip ḳıçḳırdı-kim hīç kişi çıḳmadı. Nā-çār bolup kaʿbanıŋ içide ḳabāḥat ḳıldı. Ertesi namāz-ı bāmdādta müʾezzīn éşikŋi açıp kirdi. Bu kişi şermindelikdin ḳopup ḳaçtı. Kördiler kim bir tūde ıpar turadur. Ḳıçḳırdılar kim: 'Bir kişiniŋ ıparı unutulup ḳalıpdur. İgesi bar mu?' dép. Hīç kişidin ünd çıḳmadı. Ḳaçḳan kişini tutup kelip bu seniŋ ıparıŋ alġıl, dédiler. Bu kişi ıparnı körüp ḥayrān ḳaldılar. Aydı-kim: 'Men munda kéçe ṭaḥārat sundurup érdim.' dédi. Ehl-i Mekke aydılar kim: 'Bu seniŋ içiŋdin çıḳıp éken kaʿbanıŋ ḥurmatıdın ıpar bolupdur sén alġıl.' dédiler. Bu kişi alıp ketti. Nā-murād érdi, zar-dār boldı

ki:[2506] Kaʿba hīç vaḳtda ṭavāf- (7) dın ḫālī bolmas.[2507] On ikinçi muʿcızāt uldur ki:[2508] (8) Kaʿbanı heme Musulmānlar köŋlide dost tutar. Egerçi (9) körmegen bolsa hem […][2509] On [ü]çünçi muʿcızāt uldur ki:[2510] (10) Her kim Kaʿbanı körse, ṭavāf ḳılsa ṣalāḥıyyat-eser ḳılur.[2511] On (11) beşinçi muʿcızāt uldur ki:[2512] Ḥażrat-ı Ebā Bekr Ṣıddıḳ **[A 103a]**(1) ḫılāfetge olturġanda bir kişi Kaʿbanı ṭavāf (2) ḳılġalı keldi. Né-çend miŋ eşrefīsi bar érdi. (3) Fikr ḳıldı-ki eşrefīni Kaʿbanıŋ içide ḳoyay, oġrı (4) almas dép, şerīf-i kaʿbaġa étip né-çend miŋ eşrefīni (5) Kaʿbanıŋ içide ḳoydı. Özi üyge yanıp, kelip savdāġa (6) ketti. Nā-gāh bir oġrı maṭlaʿ bolup eşrefīni alġalı (7) ḳaṣd ḳıldı. Yerni laḳm dép, eşrefīni alġalı ḳol (8) uzattı. Eşrefī turġan yerge yetti, teşip başını (9) çıḳardı, eşrefīni ala'lmadı. Ḫudāy Taʿālā yerge (10) farmān ḳıldı-ki ḳıstaġıl dép. Yer ḳıstadı, (11) oġrınıŋ başı üzülüp eşrefīniŋ ḳaşıġa kelip **[A 103b]** (1) tüşti. Tenesi yerniŋ içide ḳaldı. Bir āvāz çıḳtı ki: (2) 'Her kim Kaʿbaġa oġrılıḳḳa kirse başı bar-bād keter.' dép. (3) Kaʿbanıŋ şerīfleri bu āvāznı eştip Kaʿbaġa (4) kirdiler. Kördiler kim eşrefīniŋ ḳaşıda bir ādam- (5) nıŋ başı turadur. Başını, tenesini alıp yıraḳ (6) yerde defn ḳıldılar.[2513] On altınçı muʿcızāt uldur ki:

---

[2506] uldur-ki : B ul-ki

[2507] Kaʿba hīç vaḳtda ṭavāf- (7) dın ḫālī bolmas : B ʿÖmer İbn Ḫıṭṭāb **[B 94a]** ḫılāfetge olturġan maḥalda ʿAḳīl aṭlıġ bir kişi Ruḫām aṭlıġ bir mazlūm kişi bar érdi. Bu ikisi bir birige ʿāşıḳ érdi. Bir künī şaytān vesvese ḳılıp. Kaʿbaġa kirip zınā ḳıldı. İtġa oḫşa elnişip ḳaldı, hergīz biri biridin cudā bolmadı. Bu ikisi taşḳarı südrep taşladılar. Her kim körüp laʿnat ḳılıp taş atar érdi. Tört kündin keyin toŋuz ṣūratıda bolup ölüp ḳaldı.

[2508] uldur ki : B ul-ki

[2509] Kaʿbanı heme musulmānlar köŋlide dost tutar. Egerçi (9) körmegen bolsa hem […] : B ḳança ḫalḳ kaʿbaġa kirse füter

[2510] uldur ki : B ul-ki

[2511] her türlüg ʿilletlik kişi kaʿbanıŋ tofraġını ʿilletige sürtse dafʿ bolur. On törtünçi muʿcızāt ul-ki bir kün Ābū Cehīl ʿalayhi's-salāmġa ḳolıġa açıġı kelip ḳolnı ḳoġlab kaʿbaġa kirdi. Fuçaḳ tartıp bend ḳıldı-kim ḳolını öltürgey **[B 94b]** közi kör boldı. Şul zamān munācāt ḳıldıp aydı-kim: A ḳolumnıŋ günāhını kaʿbanıŋ ḥaḳḳı ḥurmatıdın uttum. Közümni aç dép, bir zerre tofraḳ saldı, közi açıldı

[2512] uldur ki : B ul-ki

[2513] Ḥażrat-ı Ebā Bekr Ṣıddıḳ **[103a]**(1) ḫılāfetge olturġanda bir kişi Kaʿbanı ṭavāf (2) ḳılġalı keldi. Né çend miŋ eşrefīsi bar érdi. (3) Fikr ḳıldı-ki eşrefīni Kaʿbanıŋ içide ḳoyay, oġrı (4) almas dép şerīf-i Kaʿbaġa étip né çend miŋ eşrefīni (5) Kaʿbanıŋ içide ḳoydı. Özi üyge yanıp kelip savdāġa (6) ketti. Nā-gāh bir oġrı maṭlaʿ bolup eşrefīni alġalı (7) ḳaṣd ḳıldı. Yerni laḳm dép eşrefīni alġalı ḳol (8) uzattı. Eşrefī turġan yerge yetti, teşip başını (9) çıḳardı. Eşrefīni ala'lmadı. Ḫudāy Taʿālā yerge (10) farmān ḳıldı-ki ḳıstaġıl dép. Yer ḳıstadı, (11) oġrınıŋ başı üzülüp eşrefīniŋ ḳaşıġa kelip **[103b]** (1) tüşti. Tenesi yerniŋ içide ḳaldı. Bir āvāz çıḳtı ki: (2) Her kim kaʿbaġa uġrılıḳḳa kirse başı bar-bād keter, dép. (3) Kaʿbanıŋ şerīfleri bu āvāznı eşitip kaʿbaġa (4) kirdiler. Kördiler kim eşrefīniŋ ḳaşıda bir ādam- (5) nıŋ başı turadur. Başını tenesini alıp yıraḳ (6) yerde defn ḳıldılar : B Ḫudāy Taʿālā Ḥażrat-ı Ibrāhīmġa farmān ḳıldı-kim kaʿbanı beş taġnıŋ taşı birle binā ḳıl, dép. Ṭūr-ı Sīnā,ʿArafāt, Mīnā taġıdın taş alıp kelip Ḥażrat-ı Ibrāhīm, Ḥażrat-ı (10) Ismāʿīl, Ḥażrat-ı Isḥāḳ , Ḥażrat-ı bübi Sārā, (11) bībī Ḥācer kaʿbanı binā ḳıldılar. Ḥaḳ Taʿālā ayttı-kim: Yā Ibrāhīm, Baytu'llāhnı binā ḳıldım. Ḫudāy Taʿālānıŋ bendesi kelip ṭavāf ḳılıŋlar dép, ḳıçḳırġıl dép. Ḥażrat-ı Ibrāhīm édiler: Meniŋ āvāzım hīç yerge yetmes, dédiler. Ḫudāvand Taʿālā ayttı-kim: Sén ḳıçḳırġıl, men tamām-ı ʿālemge éştürey, dédiler. Ḥażrat-ı Ibrāhīm ḳıçḳırdılar. Tamām ḫalāyıḳ éşitti. **[B 95a]** Ḥattā ki atasınıŋ […] anasınıŋ raḥmdaḳı her kişi bu āvāznı éşitip lebbeyk dédi. Aŋa hac naṣīb boldı. Ul kişi-kim éşitip şüktürdi aŋa hac naṣīb bolmadı

(7) Bir kişi Kaʿbanıŋ içide ṭavāfġa maşġūl bolup (8) érdi. Nā-gāh kéçe boldı, Kaʿbanıŋ éşigige ḳılıf (9) saldılar. Bu kişi solatıp ḳaldı, tün yarmıda (10) ṭahāratıŋ ḳıldı. Her çend eşigge kelip ḳıçḳır- (11) dı, hīç kişi éşikŋi açıp ḳoymadı. Nā-çār bolup **[A 104a]** (1) Kaʿbanıŋ içide ṭaḥārat sindürdi. Taŋlası (2) namāz-ı bāmdādġa éşikŋi açıp kirdiler. Bu kişi şerminde- (3) likdin ḳopup ḳaçtı. Kördiler kim bir tūde yıpar (4) turadur. Ḳıçḳırdılar ki: 'Bir kişiniŋ yıparı unutulup (5) ḳalıpdur. İgesi bar mu?' dép, hīç kişi çıḳmadı meniŋ (6) dép. Ḳaçḳan kişini tutup kelip bu yıpar seniŋ ki (7) alġıl, dédiler. Bu kişi yıparnı körüp ḥayrān ḳaldı. (8) Aytti ki: 'Men munda kéçe ṭaḥārat sindürüp érdim.' (9) dédi. Anda ayttılar ki: 'Seniŋ içiŋdin çıḳıp éken (10) Kaʿbanıŋ ḥurmatıdın yıpar bolupdur sén alġıl.' dédiler. (11) Bu kişi alıp çıḳıp sattı nā-murād édi, zar-dār boldı. **[A 104b]** (1) On yetinçi muʿcızāt uldur ki: Ḥażrat-ı ʿÖmer İbn Ḫaṭṭāb, (2) ḫılāfetge olturġan vaḳtda ʿAḳīl atlıġ bir kişi, (3) Ruḫām atlıġ bir maẓlūm kişi ikisi bir birige ʿāşıḳ boldı. (4) Bir küni şaytān vesvese ḳıldı. Bir kéçe ikevlen Kaʿbaġa kirip (5) zınā ḳıldılar. Itġa oḫşa bir birige ilnişip ḳaldı. (6) Her çend zor ḳıldı, cudā bolmadı. Taŋlası bāmdādḳa (7) ḫalāyıḳlar kirdiler. Kördiler ki: Bir ér kişi birle bir maẓlūm (8) kişi ıtḳa oḫşa ilnişip ḳalıpdur. Hergiz bir biridin (9) cudā bolmaydur. İkisini taşḳarı südrep (10) taşladılar. Her kim körüp laʿnat ḳılıp taş birle (11) attılar. Tört kündin keyin toŋuz ṣūratıda bolup öldi. **[A 105a]** (1) On sekizinçi muʿcızāt uldur ki: Kaʿbanı ṭavāf ḳılur maḥalda (2) bir ér kişi bir maẓlūm kişige yaman nıyyatda ḳaraladı, közi (3) kör boldı. On toḳuzınçı muʿcızāt uldur ki: Bir kişini (4) oġrı tuttılar. Ul kişi men oġrı bolsam dép Kaʿbege (5) ḳol uzattı, ḳolı ḳurudı. Yigirminçi muʿcızāt uldur ki: (6) Her kim Kaʿbege baḳsa közi revşen bolur.[2514] Yigirme birinçi muʿcızāt (7) uldur ki: Her ḳança ḫalāyıḳ camʿ bolsalar fetarlar. Yigirme (8) ikinçi muʿcızāt uldur ki: Her türlüg ʿilletlig kişi Kaʿba- (9) nıŋ tofraġını ʿilletige sürtse dafʿ bolur. Yigirme üçünçi (10) muʿcızāt uldur ki: Bir künī Abū Cehlniŋ ḳulıġa açıġı keldi. (11) Ḳulını ḳavlap Kaʿbaġa kirdi. Abū Cehl bıçaḳını tartıp niyyet **[A 105b]** (1) ḳıldı-ki ḳulını öltürgey, közi kör boldı. Şul-zamān (2) munācāt ḳıldı. İlāhī ḳulumnıŋ günāhını

[2514] on sekizinçi muʿcızāt uldur ki: Kaʿbanı ṭavāf ḳılur maḥalda (2) bir ér kişi bir maẓlūm kişige yaman nıyyatda ḳaraladı. Közi (3) kör boldı. On toḳuzınçı muʿcızāt uldur ki: Bir kişini (4) oġrı tuttılar. Ul kişi men oġrı bolsam dép kaʿbage (5) ḳol uzattı, ḳolı ḳurudı. Yigirminçi muʿcızāt uldur ki: (6) Her kim kaʿbage baḳsa közi revşen bolur. Yigirme törtünçi muʿcızāt uldur ki: (5) Nūşīravān-ı ʿĀdıl, Būzercemherni Kaʿbege soladı. (6) Būzercemher Kaʿbanıŋ ögzesige çıḳtı. Āsmāndın bir nūr (7) Kaʿba terefige tüşüp keledür. Bu nūrnı körüp ey bār-(8) ḫudāyā Kaʿbanıŋ ḥurmatıdın meni ḫalāṣ ḳıl dédi, ḫalāṣ (9) taptı. Köŋlide Ḫudāy Taʿālāġa īmān keltürdi. Kaʿbanı yete (10) martaba binā ḳılġan. Avval martaba Rūmāʾīl, Cabraīl, Dardāʾīl, (11) Ismāʿīl. Bu tört firişte binā ḳılġan. İkinçi martaba **[106a]** (1) Ḥażrat-ı Ādam ve Ḥavvā binā ḳılġan. Üçünçi martaba Nūḥ-(2) dın keyin Yeldiz-nām dégen kāfir Kaʿbanıŋ ornıda but-ḫāna (3) ḳıldı. Yüz miŋ altun ḫışt ḫarc ḳılıp but-ḫānanı tamām (4) ḳıldı. Butını Kaʿbanıŋ içige alıp kirdi. Yer teprep kāfir (5) but-ḫānası birle yerge tüşüp ketti : B -

Kaʿbanıŋ ḥurmatıdın (3) öttüm. Közümni aç dép bir ẕerre tofraḳ alıp közige (4) saldı, közi açıldı. Yigirme törtünçi muʿcızāt uldur ki: (5) Nūşīravān-ı ʿĀdıl, Bozorcmıhrnı Kaʿbege soladı. (6) Bozorcmıhr Kaʿbanıŋ ögzesige çıḳtı. Āsmāndın bir nūr (7) Kaʿba terefige tüşüp keledür. Bu nūrnı körüp, ey bār-(8) ḫudāyā Kaʿbanıŋ ḥurmatıdın meni ḫalāṣ ḳıl dédi, ḫalāṣ (9) taptı. Köŋlide Ḫudāy Taʿālāġa īmān keltürdi. Kaʿbanı yete (10) martaba binā ḳılġan. Avval martaba Rūmāʾīl, Cabraʾīl, Dardāʾīl, (11) Ismāʿīl, bu tört firişte binā ḳılġan. İkinçi martaba, **[A 106a]** (1) Ḥażrat-ı Ādam ve Ḥavvā binā ḳılġan. Üçünçi martaba, Nūḥ- (2) dın keyin Yeldiz-nām dégen kāfir Kaʿbanıŋ ornıda but-ḫāna (3) ḳıldı. Yüz miŋ altun ḫışt ḫarc ḳılıp but-ḫānanı tamām (4) ḳıldı. Butını Kaʿbanıŋ içige alıp kirdi. Yer teprep, kāfir (5) but-ḫānası birle yerge tüşüp ketti. Törtünçi martaba, (6) Ḫudāy Taʿālā Ḥażrat-ı Ibrāhīmġa emr ḳıldı-ki: Yā Ibrāhīm (7) Kaʿbanı beş taġnıŋ taşı birle binā ḳıl, dédi. Ṭūr-ı Sīnā (8) taġıdın, ʿAraf taġıdın, Zey taġıdın, Mīnā taġıdın, Cūdī (9) taġıdın taş alıp kelip Ḥażrat-ı Ibrāhīm, Ḥażrat-ı (10) Ismāʿīl, Ḥażrat-ı Isḥāḳ, Ḥażrat-ı bībī Sārāh, (11) bībī Ḥācer Kaʿbanı binā ḳıldılar. Ḫudāy Taʿālā ayttılar ki: ‘Yā Ibrāhīm, **[A 106b]** (1) Baytu’llāhnı binā ḳıldım. Ḫudānıŋ bendeleri kelip ṭavāf (2) ḳılıŋlar dép, ḳıçḳırġıl.’ dédi. Ḥażrat-ı Ibrāhīm (3) ayttılar ki: ‘Meniŋ āvāzım hīç yerge yetmes.’ dédiler. Ḫudāy (4) Taʿālā ayttı ki: ‘Sén ḳıçḳırġıl, men ʿālemdegi camīʿ ḫalāyıḳlarġa (5) eştürey.’ dédi. Ḥażrat-ı Ibrāhīm ḳıçḳırdılar, camīʿ (6) ḫalāyıḳ éşitti. Ḥattā ki atasınıŋ puştıdaḳı anası- (7) nıŋ raḥmıdaḳı éşitti. Her kişi-ki bu āvāznı éşitip (8) lebbeyk dédi, aŋa ḥac naṣīb boldı. İki marātıba (9) lebbeyk dédi. Aŋa iki martaba ḥac naṣīb boldı. Ul kişi-ki (10) éşitip şük turdı. Aŋa ḥac naṣīb bolmadı. Beşinçi (11) martaba, Ḳureyşīler binā ḳıldı. Altınçı martaba, ʿAbdu’llāh[2515] Zubayr binā **[A 107a]** (1) ḳıldı. Yetinçi martaba, Ḫaccāc binā ḳıldı.”

**Melīke** sordı: “Āf-tāb- (2) nı némedin yarattı?” Dānışmand aydı: “Otdın yarattı. Ḳıyāmat (3) küni yana[2516] ot bolur.”

**Melīke** sordı: “Āf-tāb ḳaysı āsmānda?” (4) Dānışmand aydı: “Törtünçi āsmānda, āf-tāb çıḳar maḥalda (5) firişteler[2517] maşrıḳdın maġrıbḳa nūrdın otuz miŋ (6) ṭınāb birle[2518] tartarlar, dunyā revşenlig bolur. Maḥall-ı (7) ġurūbda[2519] törtünçi yerge kirip keter.”[2520]

[2515] ʿAbdullāh : B -
[2516] yana : B hem
[2517] firişteler : B -
[2518] birle : B -
[2519] maḥal-ı (7) ġurūbda : B olturur maḥalda
[2520] keter : B keterler

**Melīke** sordı: “Āf-tāb[2521] (8) tolulmaḳınıŋ vechi[2522] némedin?” Dānışmand aydı: “Munuŋ[2523] beş (9) rivāyet bardur.[2524] Avval bu ki: Āsmānda bar[2525] āf-tāb yürgü[n]çe (10) daryāġa kirip keter. Firişteler tartıp çıḳarurlar.[2526] **[B 95b]** (11) Tartıp çıḳarġunça ʿālem ḳaraŋġuluḳ bolur. İkinçi bu ki: **[A 107b]** (1) Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh mıʿrācġa çıḳanda āf-tāb (2) Ḥażrat-ı Rasūlu’llāhnıŋ ummatlarıdın şikāyet ḳıldı. (3) Ummatları günah-ı bī-ḥad[2527] ḳılurlar, dédi. Ḥażrat-ı Rasūlu’llāh (4) ġam-gīn bolup ilāhī āf-tābnıŋ revşenligini kem ḳıl,[2528] dédi- (5) ler. Bir sāʿat ḳaraŋġuluḳ[2529] boldı. Üçünçi bu ki:[2530] Baʿżı (6) ṭāyıfalar[2531] āf-tāb-perestdürler. Āf-tābġa tapın- (7) ġanda bir sāʿat[2532] ḳaraŋġuluḳ bolur.[2533] Törtünçi bu ki: Ḫalāyıḳlar[2534] (8) günāh tola ḳılsalar āf-tāb[2535] tutulur. Beşinçi bu ki: Sehmāʾīl (9) atlıġ[2536] bir[2537] firişte āf-tābnı[2538] Ḥudāy Taʿālānıŋ emri[2539] birle[2540] āf-tābnı[2541] aġzıġa (10) alur. Bir sāʿat[2542] ḳaraŋġuluḳ bolur.[2543] Andın keyin[2544] (11) aġzıdın çıḳarur, revşenlig[2545] bolur.”

**Melīke** sordı: “Āf-tāb- **[A 108a]** (1) nıŋ çoŋluḳı ḳança bar?”[2546] Dānışmand aydı: “Ellig ferseng yol turur.”[2547]

---

[2521] āf-tāb: B āf-tābnıŋ
[2522] tolulmaḳınıŋ vechi : B tolulmaḳı
[2523] munıŋ : B munda
[2524] bardur : B bar
[2525] bar : B -
[2526] çıḳarurlar : B çıḳarur
[2527] günah bī-ḥad : B bī-ḥad günāh
[2528] ḳıl : B ḳılġıl
[2529] ḳaraŋġuluḳ : B ḳaraŋġu
[2530] bu ki : B -
[2531] ṭāyıfalar : B ṭāyıfa
[2532] sāʿat : B sāʿatda
[2533] bolur : B boldı
[2534] ḫalāyıḳlar : B tola ḫalāyıḳ
[2535] āf-tāb : B kün
[2536] atlıġ : B aṭlıġ
[2537] bir : B -
[2538] āf-tābnı : B -
[2539] emri : B farmānı
[2540] birle : B bile
[2541] āf-tābnı : B -
[2542] bir sāʿat : B -
[2543] bolur : B boldı
[2544] andın keyin : B yana
[2545] revşenlig : B yaruġluḳ
[2546] bar : B -
[2547] yol turur : A -

(2) **Melīke** sordı:[2548] “Āf-tāb çıḳarda olturur maḥalda[2549] sarıġ bolmaḳı- (3) nıŋ vechi **[B 96a]** néme?” Dānışmand aydı: “Āf-tāb-perestler[2550] āf-tābġa (4) tapınġanda[2551] āf-tāb meni perestiş ḳıladurlar.” Men perestişġa (5) lāyıḳ érmesdür men.[2552] Mabādā Ḫudāy Taʿālā ḳıyāmat küni[2553] ʿaẕāb ḳılur mu-ki[2554] (6) dép ḳorḳup[2555] sarıġ bolur.”

**Melīke** sordı: “Aynı némedin (7) yarattı? Tutulmaġlıḳı némedin ne yerde turur?”[2556] Dānışmand aydı: (8) “Aynı ʿarşnıŋ nūrıdın yarattı. Ḳıyāmat küni yana nūr (9) bolur. Ammā né-çend ḳısm aylar[2557] yarattı? Nūr[2558] ṭınāb birle (10) ʿarşnıŋ tübide asıġlıḳ turar.[2559] Ḳıyāmat (11) küni baʿża āynı kiçik,[2560] baʿżasını[2561] fuçuḳ,[2562] baʿżısını **[A 108b]** (1) fütün[2563] yarattı. Her ay başı bolġanda müʾekkel firişteler (2) kiçik aynı ṭınābı[2564] birle tartıp töbengi āsmānġa alıp[2565] (3) kelip[2566] ḳoyarlar. Baʿża aynı ay başı bolġanda[2567] yaŋı ay dérler. Andın keyin on (4) üçünçi[2568] kéçesiġaça[2569] bir biridin çoŋraḳını[2570] alıp kelip ḳoyar- (5) lar.[2571] **[B 96b]** On törtünçi kéçesi fütün aynı alıp kelip (6) ḳoyarlar.[2572] Bir ay tamām bolġunça şubu ṭarīḳda bolur.[2573] Ḳıyāmat- (7) ġaça bir kelgen ay yana bir nevbet[2574] kelmes. Aynıŋ çoŋluḳı (8) ḳırḳ ferseng aynıŋ tutulmaġlıḳı[2575] āf-tābdaḳı (9) ḥükmler turur.”[2576]

---

[2548] Melīke sordı : B -
[2549] çıḳarda olturur maḥalda : B çıḳar maḥalda
[2550] : āf-tāb-perestler : B : āf-tāb-ferest kāfirler
[2551] tapınġanda : B tapınurlar
[2552] āf-tāb meni perestiş ḳıladurlar. Men perestişġa (5) lāyıḳ érmesdür men : B -
[2553] ḳıyāmat küni : A -
[2554] ʿazāb ḳılur mu-ki : B yaḳīn ḳılsalar dép
[2555] ḳorḳup : B -
[2556] tutulmaġlıḳı némedin ne yerde turur : B -
[2557] Metinde bolur var ama silinmiş gibi.
[2558] nūr : B nūrdın
[2559] turar : B turadur
[2560] kiçik : B füçük
[2561] baʿżısını : B baʿżanı
[2562] fuçuḳ : B fütün
[2563] fütün : B talun
[2564] ṭınābı : B ṭınāb
[2565] alıp : B çıḳıp
[2566] kelip : B -
[2567] baʿża aynı ay başı bolġanda : B yaʿnī
[2568] üçünçi : B on üçünçi
[2569] kéçesiġaça : B sıġa
[2570] çoŋraḳını : B çoŋraḳ aynı
[2571] kelip ḳoyarlar : B kelür
[2572] kelip (6) ḳoyarlar : B kelürler
[2573] ṭarīḳda bolur : B ṭarīḳdadur
[2574] bir nevbet : B -
[2575] tutulmaġlıḳı : B tutulmaḳı

**Melīke** sordı: “Yulduzlarnı[2577] némedin yarattı?” (10) Dānışmand aydı: “Nūrdın yarattı. Töbengi āsmānda[2578] muʿallaḳ (11) turur.[2579] Fānūsġa[2580] oḫşa yulduznıŋ çoŋluḳı yarım ferseng **[A 109a]** (1) turur, dédi.”[2581]

**Melīke** sordı: “Néçe kiçik bala[2582] anasıdın tuḳḳan (2) zamān[2583] sözledi?” Dānışmand aydı: “Avval Ḥażrat-ı[2584] ʿĪsā ʿalayhi’s-salām[2585] (3) analarıdın tuġulup iki[2586] kündin keyin sözlediler,[2587] (4) Tevrītni[2588] oḳudılar.[2589] İkinçi Ḥażrat-ı[2590] Yūsufġa güvāhlıḳ (5) bergen Zākir[2591] dégen bala[2592] anası[2593] tuġup on beş kün- (6) din keyin sözledi. **[B 97a]** Üçünçi Carīhu’r-rāhıb[2594] (7) anası tuġup üç kündin keyin sözledi, (8) atası Tersā érdi.[2595] Carīhu’r-rāhıb atasını[2596] ‘Ey peder (9) ḳayda édiŋiz’ dép sordı. Atası ayttı:[2597] ‘Maʿbūd- (10) larım ḳaşıda érdim. dédi. Oġlı ayttı ki:[2598] Maʿbūd dégen (11) kim turur?[2599] Atası ayttı:[2600] Maʿbūd dégen meniŋ butlarım turur.’[2601] Oġlı sordı:[2602]

**[A 109b]** (1) ‘Butlarınıŋ Ḫudāsı kim turur?’[2603] Atası[2604] tefekkür ḳılıp butlarınıŋ[2605] (2) ḳaşıġa keldi. Ayttı ki:[2606] ‘Ey butlarım, oġlum şundaġ.’ dédi. (3) Butlarıdın[2607] āvāz

---

[2576] āf-tābdaḳı (9) ḥükmler turur : B āf-tābnıŋ ḥükmidedür
[2577] yulduzlarnı : B yulduznu
[2578] āsmānda : B āsmāndaḳı
[2579] turur : B turar
[2580] fānūsġa : B fānūsḳa
[2581] turur, dédi : B -
[2582] kiçik bala : B beççe
[2583] tuḳḳan (2) zamān : B tuġa keldi
[2584] Ḥażrat-ı : B -
[2585] ʿalayhi’s-salām : B -
[2586] iki : B üç
[2587] sözledi : B sözlediler
[2588] Tevrītni : B Īncīlni
[2589] oḳudılar : B oḳudı
[2590] Ḥażrat : B -
[2591] Z̲ākır : Z̲ākīr
[2592] bala : B -
[2593] anasıdın : B anası
[2594] Carīhu’r-rāhıb : B Ḥażrat-ı Ībrāhimni
[2595] üç kündin keyin sözledi (8) atası tersā érdi : B on kündin keyin aldı.
[2596] Carīhu’r-rāhıb atasını : B Ībrāhim
[2597] ayttı : B aydı
[2598] ayttı ki : B aydı
[2599] turur : B -
[2600] ayttı : B aydı
[2601] turur : B -
[2602] sordı : B aydı
[2603] turur : B -
[2604] atası : A ata
[2605] putlarınıŋ : B putlar
[2606] kim : B -

çıḳtı kim:[2608] ‘Oġluŋ rāst aytıp- (4) dur,[2609] bizdin bīzār bol. Ḫudāy Taʿālāġa īmān keltür.’ dédi. (5) Bu söz eṣer[2610] ḳıldı. Yaḥyā Peyġāmberniŋ vaḳtları érdi, (6) kelip īmān keltürdi. Törtünçi Ḥażrat-ı Ibrāhīmni anaları (7) tuġup yigirme kündin keyin analarıġa[2611] naṣīḥat ḳıldılar. (8) Beşinçi Daccāl[2612] anası tuġar maḥalda[2613] sözledi.”

**Melīke** (9) sordı: “Balīġ bolmasdın ilgeri néçe paygāmbarġa vaḥy (10) keldi?”[2614] Dānışmand aydı: “Tört paygāmbarġa vaḥy keldi.[2615] (11) Avval Ḥażrat-ı ʿĪsāġa, ikinçi Ḥażrat-ı Yaḥyāġa, üçünçi Ḥażrat-ı **[A 110a]** (1) Sulaymānġa, törtünçi Ḥażrat-ı Yūsüfge.”[2616]

**Melīke** sordı: “Yete (2) ḳat yerniŋ medārı néme?[2617] Taḥta’ṣ-ṣarāġaça[2618] kimler bar?” Dānışmand (3) aydı: Ḫudāy Taʿālā,[2619] Rūmāʾīl atlıġ bir firişte yaratıpdur,[2620] (4) tört ḳolı bar turur.[2621] Ḫudāy Taʿālānıŋ[2622] emri[2623] birle yete ḳat (5) yerni tört ḳolıda[2624] tört burcıdın tutup turar. (6) Ḫudāy Taʿālā[2625] taḥta’ṣ-ṣarānı öz ḳudratıdın paydā[2626] ḳıldı. (7) Çoŋluḳı beş miŋ[2627] yılçılıḳ yol turur. Rūmāʾīl- (8) niŋ putı[2628] taḥta’ṣ-ṣarānıŋ üzeside turar.[2629] Yana hem[2630] (9) Ḫudāy Taʿālā bir aḳ uy yarattı. Tört miŋ başı bar,[2631] (10) ḳırḳ miŋ putı[2632] **[B 98a]** bar. Her başınıŋ aralıḳı beş yüz yılçılıḳ (11) yol turur. Her başıda iki

---

[2607] butlarıdın : B butlardın
[2608] kim : B -
[2609] aytıpdur : B aytadur
[2610] eṣer : B teʾṣīr
[2611] analarıġa : B -
[2612] Daccāl : B Daccāl-ı laʿīnni
[2613] anası tuġar maḥalde : B tuġup bolmasda
[2614] balīġ bolmasdın ilgeri néçe paygāmbarġa vaḥy (10) keldi : B néçe peyġāmberge bālīġ bolmasda vaḥy keldi
[2615] Dānışmand aydı: “Tört paygāmbarġa vaḥy keldi.” : B -
[2616] Ḥażrat-ı ʿĪsāġa, ikinçi Ḥażrat-ı Yaḥyāġa, üçünçi Ḥażrat-ı [110a] (1) Suleymānġa, törtünçi Ḥażrat-ı Yūsüfge : A Ḥażrat-ı ʿĪsā, ikinçi Ḥażrat-ı Yaḥyā, üçünçi Ḥażrat-ı Sulaymān, törtünçi Ḥażrat-ı Yūsuf
[2617] néme : B némede
[2618] taḥta’ṣ-ṣarāġaça : B taḥta’ṣ-ṣarāġada
[2619] Ḫudāy Taʿālā : B Ḫaḳ Taʿālā
[2620] yaratıpdur : B yaratıp turur
[2621] turur : B -
[2622] Ḫudāy Taʿālānıŋ : B Ḫaḳ Taʿālānıŋ
[2623] emri : B farmānı
[2624] tört ḳolıda : B -
[2625] Ḫudāy Taʿālā : B Ḫaḳ Taʿālā
[2626] paydā : B faydā
[2627] miŋ : B yüz
[2628] putı : B futı
[2629] turar : B turur
[2630] hem : B -
[2631] bar : B -
[2632] putı : B futı

müŋüzi bar turur.[2633] Taḥta’s-sarā **[A 110b]** (1) uynıŋ müŋüziniŋ üstünide[2634] turur. Yana hem[2635] Ḫudāy Taʿālā (2) bir balıḳ yaratıpdur,[2636] atı Nāram.[2637] Bu balıḳnıŋ çoŋluḳını Ḫūdā- (3) dın[2638] bölek kişi bilmes.[2639] Uy, balıḳnıŋ üstünide turur. (4) Yana hem[2640] Ḫudāy Taʿālā bir peşe yarattı. Bu balıḳ peşeniŋ üstünide (5) turur. Peşe[2641] daryānıŋ kefkiniŋ üstünide turur.[2642] Daryānıŋ (6) çoŋluḳı otuz miŋ yılçılıḳ yol turur. Bu[2643] daryā, şımāl- (7) nıŋ üstünide turur;[2644] şımāl, otnıŋ üstünide (8) turur;[2645] ot, dūzaḫnıŋ üstünide turur;[2646] dūzaḫ, ḳara- (9) ŋġuluḳnıŋ üstünide [turur]; ḳaraŋġuluḳ, Taḥta’s-sarānıŋ (10) üstünide turur.[2647] Taḥta’s-sarānı **[B 98b]** Ḫudāy Taʿālādın[2648] bölek kişi[2649] (11) bilmes.”

**Melīke** sordı: “Ḳaysı ḳavmdur ki[2650] ādamnıŋ[2651] cinsidin émes, **[A 111a]** (1) dīv, perī[2652] cinsidin hem érmes, behiştge kiredür?”[2653] Dānışmand (2) aydı: “Biri[2654] Aṣḥāb-ı Kehfniŋ ıtları, ikinçi Ḥażrat-ı (3) ʿAlī raḍıya’llāhu ʿanh[2655] düldülleri, üçünçi […] bir oğlanları, (4) törtünçi Ḥażrat-ı Ṣālıḥnıŋ téveleri.”[2656]

**Melīke** sordı: (5) “Firişte[2657] behiştde mü émes mü?” Dānışmand aydı: “Baʿżı- (6) ları[2658] behiştde ammā Ḫudāy Taʿālānı körmesler. Meger Ḥażrat-ı (7) Cabrāʾīl behişt[te] [2659] bir martaba körerler.”

---

[2633] turur : B -
[2634] üstünide : B töfeside
[2635] yana hem : B -
[2636] yaratıpdur : B yarattı
[2637] atı Nāram : B Nāyım aṭlıġ
[2638] Ḫūdādın : B Ḫudāy Taʿālā
[2639] bölek kişi bilmes : B bilgey
[2640] yana hem : B -
[2641] peşe : B feşe
[2642] turur : B -
[2643] bu : B -
[2644] turur : B -
[2645] turur : B -
[2646] turur : B -
[2647] turur : B -
[2648] Ḫudāy Taʿālādın : B Ḫudādın
[2649] bölek kişi: B hīç kim
[2650] ḳavmdur ki : B ḳavmıdındur ki
[2651] Ādamnıŋ : B - Ādam
[2652] perī : B ferī
[2653] kiredür : B kirer
[2654] avval : B biri
[2655] raḍıya’llāhu ʿanh: A -
[2656] üçünçi […] bir oğlanları, (4) törtünçi Ḥażrat-ı Ṣālıḥnıŋ téveleri : B üçünçi Ṣālıḥ Peyġāmberniŋ téveleri
[2657] firişte : B firişteler
[2658] baʿżı : B baʿża
[2659] Ḫudāy Taʿālānı körmesler. Meger Ḥażrat-ı (7) Cabrāʾīl behişt[te] : B Ḫudāy Taʿālānıŋ farmānı bile Ḥażrat-ı Cabrāʾīl

**Melīke** sordı: “Cin[2660] ve[2661] perī[2662] (8) behişţde mü émes-mü?” Dānışmand aydı: “Kāfiri kāfirler birle[2663] (9) dūzaḫda bolur.[2664] Bu delīl birle ki[2665] Ḳurānda meẕkūr: لِأَهْل جَهَنَّمَ (10) مِنَ ٱلْجَنَّةِ وَالنَّاس Musulmānı Musulmān ḫalḳ birle behişţde bolur.[2666] (11) Ammā[2667] **[B 99a]** Ḫudāy Taʿālānı körmesler.”

**Melīke** sordı: “And içmeklik revā mu **[A 111b]** (1) revā érmes-mü?”[2668] Dānışmand aydı: “Egerçi rāst bolsa hem (2) revā érmes (mü). Bu ḥadīṯniŋ[2669] mażmunı birle ki: مَن حَلَفَ (3) وَ مَنْ ضَيَّقَ اللهُ رِزْقُهُ (4) يَمِيْفاً صَادِقًا كاذِباًضَيَّقَ اللهُ (5) قَبْرُهُ وَاَدْ جَلَهُ النَّار yaʿnī kişi ki[2670] rāstıġa and içse kem ḳılur.[2671] (6) Ḫudāy Taʿālā rızḳını ve kişi-ki yalġan and içse tār ḳılur.[2672] (7) Ḫudāy Taʿālā közini dūzaḫḳa kigürür.”[2673]

**Melīke** sordı: “Beş (8) néme beş némeni yer ḳaysı turur?”[2674] Dānışmand aydı:[2675] “Avval ġam ʿumrını yeydür. (9) İkinçi yalġan rızḳını yeydür.[2676] Üçünçi ġıybat ṭāʿatnı (10) yeydür.[2677] Törtünçi tevbe günāhnı yeydür.[2678] Beşinçi ṣadaḳa balānı (11) yeydür.”

**Melīke** sordı: “Beş némeni özge lāzım tutmaġlıḳ bisyār **[A 112a]** (1) savābdur, ḳaysı turur?” Dānışmand aydı: “Avval tevekkül ḳılma- (2) ġlıḳ Ḫudāy Taʿālāġa. İkinçi işini tapşurmaġlıḳ (3) Ḫudāy Taʿālāġa. Üçünçi ḳażaġa rıżā bermeklik. (4) Törtünçi balāġa ṣabr ḳılmaġlıḳ. Beşinçi her işni Ḫudā- (5) y Taʿālādın bilmeklik.”[2679]

**Melīke** sordı: “Ér tola mu ḫātūn (6) tola mu?” Dānışmand aydı: “Ḫātūn tola.”

---

[2660] cin : B جين
[2661] ve : B -
[2662] perī : B ferīler
[2663] kāfiri kāfirler birle : B kāfir ferīler
[2664] bolur : A -
[2665] ki : B kim
[2666] bolur : B -
[2667] ammā : B -
[2668] érmes-mü : B émes mü
[2669] ḥadīṯniŋ : B ḥadīṯ
[2670] ki : B -
[2671] kem ḳılur : B -
[2672] Ḫudāy Taʿālā rızḳını ve kişi-ki yalġan and içse tār ḳılur : B -
[2673] kigürür : B açar
[2674] beş (8) néme beş némeni yer ḳaysı turur : B
[2675] aydı : B cavāb berdi
[2676] yeydür : B yer
[2677] ġıybat ṭāʿatnı (10) yeydür : B tevbe günāhnı yer
[2678] tevbe günāhnı yeydür : B ṣadaḳa balānı yer
[2679] **Melīke** sordı: “Beş némeni özge lāzım tutmaġlıḳ bisyār **[112a]** (1) savābdur, ḳaysı turur?” Dānışmand aydı: “Avval tevekkül ḳılma- (2) ġlıḳ Ḫudāy Taʿālāġa. İkinçi işini tapşurmaġlıḳ (3) Ḫudāy Taʿālāġa. Üçünçi ḳażaġa rıżā bermeklik. (4) Törtünçi balāġa ṣabr ḳılmaġlıḳ. Beşinçi her işni Ḫudā- (5) y Taʿālādın bilmeklik.” : B -

**[B 99b] Melīke** sordı: “Ul (7) kimdür[2680] ki ḳursaḳḳa[2681] kirip çıḳtı?” Dānışmand aydı: (8) “Ḥażrat-ı Yūnus balıḳnıŋ ḳursaḳıġa kirip (9) yana çıḳtılar.”[2682]

**Melīke** sordı:[2683] “Ḳış bolsa yaz ḳayan (10) keter?” Dānışmand aydı: “Yerniŋ altınġa[2684] kirip keter.”

**Melīke** sordı: (11) “Ölüg tola mu tirig tola[2685] mu?” Dānışmand aydı: “Ölüg tola.”

**[A 112b]** (1) **Melīke** sordı: “Dunyāda néçe rāḥat?”[2686] Dānışmand aydı: “Üç néme rāḥat turur.[2687] (2) Biri[2688] Ḫudāy Taʿālānı yād ḳılmaġlıḳ, biri[2689] Ḳur’ān oḳımaġlıḳ,[2690] (3) biri[2691] uruġ tutḳannı körmeklik rāḥat turur.”[2692]

**Melīke** sordı: “Darvīşġa (4) néme obdanraḳ turur?”[2693] Dānışmand aydı: “Żarūratda ḳanāʿat (5) ḳılmaġlıḳ,[2694] ʿumrını ṭāʿatge ṣarf ḳılġay, kişidin ṭamaʿ (6) ḳılmaġay.”

**Melīke** sordı: **[B 100a] “**Musulmānlıḳ ḳaysı?” Dānışmand (7) aydı: “Ḫudāy Taʿālānıŋ[2695] birlikige güvāhlıḳ bermeklik, Muḥammad rasūlu’llāh- (8) nıŋ[2696] barḥaḳlıḳıġa bütmeklik.”[2697]

**Melīke** sordı: “Ṣarīʿat néçe?” (9) Dānışmand aydı: “Her peyġāmberniŋ ṣarīʿatları bölek turur.”[2698]

(10) **Melīke** sordı: “Kāfirler bu dunyāda yaḫşı iş ḳılsalar[2699] (11) āḫıratda s̲avāb tapar mu yoḳ mu?”[2700] Dānışmand aydı: “ʿAẕāb-ı **[A 113a]** (1) ḳabr bolmas, ḳıyāmatda[2701] dūzaḫḳa kirer.”

---

[2680] kimdür : B néme
[2681] ḳursaḳḳa : B ḳursaḳıḳa
[2682] Dānışmand aydı: (8) “Ḥażrat-ı Yūnus balıḳnıŋ ḳursaḳıġa kirip (9) yana çıḳtılar.” : B -
[2683] Melīke sordı : B -
[2684] yerniŋ altınġa : B yerge
[2685] tola : B -
[2686] dunyāda néçe rāḥat : B néme rāḥat turur
[2687] rāḥat turur : A -
[2688] biri : B avval
[2689] biri : B ikinçi
[2690] oḳımaḳlıḳ : B oḳumaġlıḳ
[2691] biri : B üçünçi
[2692] rāḥat turur : A-
[2693] turur : A -
[2694] ḳılmaġlıḳ : B ḳılġay
[2695] Ḫudāy Taʿālānıŋ : Ḫudānıŋ
[2696] Muḥammad rasūlu’llāh- (8) nıŋ : B Muḥammadnıŋ
[2697] bütmeklik : B fütmeklik
[2698] turur : B -
[2699] ḳılsalar : B ḳılsa
[2700] yoḳ mu : B yā yoḳ mu
[2701] ḳıyāmatda : B -

**Melīke** sordı: (2) “Her kişige néçe firişte müʾekkel?”[2702] Dānışmand aydı: “Tola firişte (3) müʾekkel.[2703] İçmek, yemek, éşitmek, körmek, sözlemek, (4) barmaḳ,[2704] kelmek bularġa müʾekkel.[2705] (5) Ér ḫātūnda[2706] iki firişte müʾekkel. Biri oŋ möriside yaḫşı (6) işni niyyet ḳıla[r] zamān pitürler. Biri kātibin çap (7) möriside yaman işni ḳılmaġunça pitümesler. (8) Eger ḳılsa hem teʾḫīr ḳılurlar, tevbe ḳılur dép. Tevbe (9) ḳılmaġandın keyin pitürler.”[2707]

**[B 100b] Melīke** sordı: “Ḫudāy Taʿālā (10) bendelerige her küni[2708] néçe martaba raḥmat naẓarı birle baḳar?” (11) Dānışmand aydı: “Üç yüz altmış martaba raḥmat naẓarı birle[2709] baḳar. Baʿżanı **[A 113b]** (1) ʿazīz ḳılur, baʿżanı ḫᵛār ḳılur.”[2710]

**Melīke** sordı: “Āsmānnıŋ (2) köklügi némedin?”[2711] Dānışmand aydı: “Köh-ı Ḳāfnıŋ şuʿle- (3) sidin.”[2712]

**Melīke** sordı: “Köh-ı Ḳāf ḳandaġ[2713] néme?” Dānışmand (4) aydı: “Kök zumuruddın[2714] yete āsmānnıŋ yete yerniŋ[2715] çevreside (5) turur.”[2716]

**Melīke** sordı: “Āfṭāb ne yerge barur?”[2717] Dānışmand aydı: (6) “Köh-ı Ḳāfda[2718] **[B 101a]** bir bulaḳ bar, aŋa barur.[2719] Köh-ı Ḳāfnıŋ[2720] çoŋluḳı (7) yete yüz yılçılıḳ yol, ḳırḳ miŋ ferseng, uzunluḳı (8) on sekiz miŋ yılçılıḳ yol, bir lek altmış miŋ (9) ferseng, çevresi yete ḳat yer.[2721] Avvalḳı yerde firişteler bar. (10) İkinçi yerde dīvler bar. Üçünçi yerde

---

[2702] müʾekkel : B müʾekkeldür
[2703] müʾekkel : B müʾekkeldür
[2704] barmaḳ : B basmaḳ
[2705] müʾekkel : B müʾekkeldür
[2706] ér ḫātūnda : A ammā her ḫātūnige érde
[2707] biri oŋ murīsıda yaḫşı (6) işni niyyet ḳıla[r] zamān pitürler. Biri kātibin çap (7) murīsıda yaman işni ḳılmaġunça pitümesler. (8) Eger ḳılsa hem tehīr ḳılurlar. Tevbe ḳılur dép tevbe (9) ḳılmaġandın keyin pitürler : B biri oŋ murīsıda, biri çap mūrīsıda yamanlıḳnı [B 100b ] fitür, biri yaḫşılıḳnı fitür. Savāblıḳnı köŋülge tégüre zamān fitür, günāhnı ḳılġandın keyin üç künġaça fitümesler meger tevbe ḳılmasa fitür. Eger tevbe ḳılsa savāblıḳġa fitür
[2708] her küni : B -
[2709] raḥmat naẓarı birle : A -
[2710] ʿazīz ḳılur, baʿżanı ḫᵛār ḳılur : B ḫār baʿżını ʿizzetlik ḳılur
[2711] némedin : B némedin turur
[2712] şuʿlesidin : B şuʿlesidin turur
[2713] ḳandaġ : B ḳaydaġ
[2714] Metinde مذددين şeklinde yazılıdır.
[2715] yete āsmānnıŋ yete yerniŋ : B yete ḳat āsmān ve yete ḳat yerniŋ
[2716] turur : B -
[2717] barur : B baradur
[2718] Köh-ı Ḳāfda : B Köh-ı Ḳābda
[2719] aŋa : B anda
[2720] Köh-ı Ḳāfda : B Köh-ı Ḳābda
[2721] yete yüz yılçılıḳ yol, ḳırḳ miŋ ferseng, uzunluḳı (8) on sekiz miŋ yılçılıḳ yol, bir lek altmış miŋ (9) ferseng : B yete yüz yılçılıḳ yol turur. Uzunluḳı miŋ ferseng, on sekiz miŋ yılçılıḳ yol turur yete ḳat yerde

perīler bar turur.[2722] (11) Törtünçi yerde ḳanatsız cānvarlar bar. Beşinçi yerde **[A 114a]** (1) ḳanatlıġ[2723] cānvarlar bar. Altınçı yerde ḥūrlar[2724] bar. (2) Yetinçi yerd[e] ādamlar bar."[2725]

**Melīke** sordı: "Üç şımālnıŋ (3) ḳaysısı nāfıʿ?"[2726] Dānışmand aydı: Biri nāfıʿ ikisi muẕır. (4) Bir şımāl ḳavm-ı ʿĀdnı helāk ḳıldı.[2727] Yana bir şımāl dūzaḫlarnı (5) helāk ḳıldı.[2728] Yana biri nāfıʿ yerdegi nebātātnı ündürür."

(6) **Melīke** sordı: "Dunyānı néme üçün dunyā dédi?" Dānışmand (7) aydı: "Ḫalāyıḳ dunyānı tola[2729] dost **[B 101b]** tutar."[2730]

**Melīke** sordı: "Ḳıyāmat- (8) nı néme üçün ḳıyāmat dédi?" Dānışmand aydı: "Ölgen (9) tirilip ḳopar."[2731]

**Melīke** sordı: "Néçe kişini behiştdin dunyāġa[2732] (10) çıḳardılar?"[2733] Dānışmand aydı: Alta kişini. Avval Ḥażrat-ı (11) Ādam, ikinçi Ḥażrat-ı[2734] Ḥavvā,[2735] üçünçi şaytān,[2736] törtünçi ṭāvus,[2737] **[A 114b]** (1) beşinçi yılan,[2738] altınçı buġday.[2739] Ḥażrat-ı Ādam, Serāndīb (2) taġıġa[2740] tüştiler.[2741] Ḥażrat-ı Ḥavvā, Ciddege[2742] tüştiler.[2743] (3) Şayṭān, Multānġa tüşti. Ṭāvus, Hindūstanġa (4) tüşti. Yılan, Iṣfahānġa tüşti."

**Melīke** sordı: "Bu alta (5) kişini behiştdin çıḳarmaḳnıŋ[2744] vechi néme?" Dānışmand aydı: (6) "Ḫudāy Taʿālā, Ḥażrat-ı Ādamġa,[2745] Ḥavvāġa emr ḳıldı-ki:[2746] Behiştniŋ (7)

---

[2722] perīler bar turur : B ferīler bar
[2723] ḳanatlıġ : B ḳanatlıḳ
[2724] ḥūrlar : B ādamlar
[2725] yetinçi yerd[e] ādamlar bar : B -
[2726] nāfıʿ : B nāfıʿdur
[2727] ḳıldı : B ḳılur
[2728] yana bir şımāl dūzaḫlarnı (5) helāk ḳıldı : B -
[2729] tola : B -
[2730] tutar : B tutarlar anıŋ üçün dunyā dédi
[2731] ḳopar : B ḳofarlar. Anıŋ üçün ḳıyāmat dédiler
[2732] dunyāġa : B -
[2733] çıḳardılar : B çıḳar
[2734] Ḥażrat : B -
[2735] Ḥavvā : B Ḥavvānı
[2736] şaytān : B şaytānı
[2737] ṭāvus : B ṭāvusnı
[2738] yılan : B yılannı
[2739] buġday : B buġdaynı
[2740] Serāndīb (2) taġıġa : B Serāndībġa
[2741] tüştiler : B tüşti
[2742] Ciddege : B Cıdda taġıġa
[2743] tüştiler : B tüşti
[2744] çıḳarmaḳnıŋ : B çıḳarmaḳḳa
[2745] Ḥażrat-ı Ādamġa : B Ādamġa
[2746] emr ḳıldı-ki : B farmān ḳıldı

nıʿmatlarıdın yegin ammā buġdaynı yemegin.[2747] Eger yéseŋ (8) ẓālımlardın[2748] bolur sén.’ dédi.[2749] **[B 102a]** Ḥażrat-ı Ādam ve Ḥavvā[2750] (9) bu emrini ferāmūş ḳıldı, buġdaynı yediler. Anıŋ üçün ( 10) behiştdin çıḳardılar. Şayṭān behiştge kirip (11) Ḥażrat-ı Ādamnı[2751] vesvese ḳılay,[2752] dép[2753] behiştniŋ **[A 115a]** (1) éşikige bardı. Ḫāznīler[2754] ayttılar ki: ‘Ey melʿūn,[2755] behişt (2) seniŋ ornuŋ érmes,[2756] kirmegin.’ dédiler.[2757] Şaytān (3) nevmīd bolup yandı,[2758] yılan ḳaşıġa keldi. Şaytān ayttı ki:[2759] (4) ‘Ey yılan, bir vaḳtda[2760] benī Ādam, bola bolup seni öltü- (5) rürler.[2761] Eger meni behiştge alıp kirseŋ men seni, benī (6) Ādam[dın][2762] ḳutḳazur men. Meniŋ īmānımda bolur sén.’ dédi. (7) Yılan fikr[2763] ḳılıp turup érdi. Ṭāvus yetip keldi, (8) ayttı ki:[2764] ‘Ey yılan, néme fikr ḳılur[2765] sén.’ dédi. Yılan ayttı ki:[2766] ‘Şaytān (9) meni behiştge alıp kir, deydür. Şunı fikr ḳıladur[2767] men.’ (10) dédi. Ṭāvus ayttı ki:[2768] ‘Ḫūb bolur, men hem yārī berey.’ (11) dédi.[2769] Yılan şayṭānnı aġzıġa alıp pınhān ḳılıp behiştge **[A 115b]** (1) alıp kirdi,[2770] **[B 102b]** ḫāzīnler[2771] tuymadılar.[2772] Ḥażrat-ı Ḥavvā, Ḥażrat-ı Ādamnı[2773] vesvese (2) ḳılıp buġdaynı yedürdi. Anıŋ üçün yılan, şayṭān, (3) ṭāvus behiştdin çıḳtı.”

---

[2747] behiştniŋ (7) nıʿmatlarıdın yegin ammā buġdaynı yemegin : B behişt nıʿmatlarıdın barçasını yegil buġdaynı yemegil
[2748] ẓālımlardın : B ẓālımdın
[2749] dédi : B dédiler
[2750] Ḥażrat-ı Ādam ve Ḥavvā : B Ḥażrat-ı Ādam bilen Ḥavvā
[2751] Ḥażrat-ı Ādamnı : B […] Ādamnı
[2752] ḳılay : B ḳılġalı
[2753] dép : B -
[2754] ḫāznīler : B جاندهلار
[2755] ayttılar ki: Ey melʿūn : B -
[2756] érmes : B émes
[2757] kirmegin dédiler : B dép yandurdılar
[2758] yandı : A -
[2759] şaytān ayttı ki : B ayttı
[2760] vaḳtda : B vaḳtıda
[2761] öltürürler : B öltürler
[2762] men seni benī (6) ādam[dın] : B seni rāh-ı birlik ḳılıp Ādamdın
[2763] fikr : B fikrī
[2764] ayttı ki : B ayttı-ki
[2765] ḳılur : B ḳıla
[2766] ayttı ki : B ayttı-ki
[2767] ḳıladur : B ḳılur
[2768] ayttı ki : B aydı
[2769] dédi : B dép
[2770] pınhān ḳılıp behiştge **[116b]** (1) alıp kirdi : B aġzıġa alıp kirdi
[2771] ḫāzīnler : B جاذنهنار
[2772] tuymadılar : B tuymadı
[2773] Ḥażrat-ı Ḥavvā, Ḥażrat-ı Ādamnı : B Ḥażrat-ı Ḥavvā

**Melīke** sordı: “Buġday dıraḫtı (4) ḳaydaġ turur?” Dānışmand aydı: “Yaldızı kümüşdin; (5) tenesiniŋ yarmı mercān, yarmı kehrubā; şāḫları ḳızıl (6) altundın; bergleri, kök zumurruddın.”[2774]

**Melīke** sordı: “Ḥażrat-ı (7) Ādam ve Ḥavvā néçe buġday yediler?”[2775] Dānışmand aydı: “İki buġday (8) yediler. Buġdaynıŋ çoŋluḳı tā ḫavnıŋ tuḫmıça bar érdi.[2776] (9) Her başıda üç yüz miŋ[2777] dānesi bar érdi. Ḥażrat-ı (10) Ādam yegendin keyin Ḥażrat-ı Cabrāʾīl behiştdin çıḳarıp (11) Şāmġa alıp kelip keçürdiler, dānesi kiçik boldı.”[2778]

**Melīke** sordı: **[A 116a]** (1) “Ḫudāy Taʿālā néçe cānvarnıŋ ṣūratını mübeddel ḳıldı?” (2) Dānışmand aydı: “On cānvarnıŋ ṣūratını mübeddel ḳıldı:[2779] (3) Avval tülki, ikinçi möşük, üçünçi maymūn, törtünçi keler, (4) beşinçi toŋuz, altınçı ıt, yetinçi böri, sekizinçi ġaçır (5) toḳuzunçı ayıḳ, onunçı fīl.”[2780]

**Melīke** sordı: “Bularnıŋ (6) ṣūratı néme üçün mübeddel boldı?”[2781] Dānışmand aydı: “Tülki ādam érdi.[2782] [7] Anası namāz ötep turar érdi. Ḳolını anasınıŋ fercige (8) soḳtı. Anıŋ üçün ṣūratı mübeddel boldı. Möşük (9) yikçi érdi. Ḥażrat-ı Ḥavvāġa yik berey dép altun aldı, (10) **[B 103a]** yik bermedi. Anıŋ üçün ṣūratı mübeddel boldı. Maymūn (11) ḫātūn érdi. Ḥayż ve nıfāsnı bilmedi, ṣūratı mübeddel boldı.[2783] **[A 116b]** (1) Toŋuz ādam érdi. Ḥażrat-ı Ādamnıŋ[2784] vaḳtlarıda (2) bir némeni alıp ziyāde satıp bahāsını az berdi. Ziyāde (3) satmam dép yalġan and[2785] içti, ṣūratı mübeddel (4) boldı. Keler ādam érdi. Ḥażrat-ı Ibrāhīmni[2786] Nemrūd otġa (5) taşlaġanda[2787] Nemrūdġa yārī berdi,[2788] ṣūratı

---

[2774] **Melīke** sordı: “Buġday dıraḫtı (4) ḳaydaġ turur?” Dānışmand aydı: “Yaldızı kümüşdin, (5) tenesiniŋ yarmı mercān, yārmı kehrubā, şāḫları ḳızıl (6) altundın, bergleri kök zumurruddın.” : B -

[2775] Ḥażrat-ı (7) Ādam ve Ḥavvā néçe buġday yediler : B Ḥavvā néçe dāne buġday yedi

[2776] iki buġday (8) yediler. Buġdaynıŋ çoŋluḳı tā ḫavnıŋ tuḫmıça bar érdi : B behişt çoŋ érdi […] érdi

[2777] üç yüz miŋ : B üç miŋ yüz

[2778] Ḥażrat-ı (10) Ādam yegendin keyin Ḥażrat-ı Cabrāʾīl behiştdin çıḳarıp (11) Şāmġa alıp kelip keçürdiler, dānesi kiçik boldı : B Ādam ve Ḥavvā yegendin keyin Ḥażrat-ı Cabrāʾīl kelip Şāmġa tarıdılar, dānesi kiçik boldı

[2779] ṣūratını mübeddel ḳıldı : B -

[2780] (3) avval tülki, ikinçi möşük, üçünçi maymūn törtünçi keler (4) beşinçi toŋuz, altınçı it, yetinçi böri, sekizinçi ġaçır (5) toḳuzunçı ayıḳ, onunçı fīl : B -

[2781] Melīke sordı: Bularnıŋ (6) ṣūratı néme üçün mübeddel boldı : B -

[2782] érdi : B édi

[2783] möşük (9) yikçi érdi. Ḥażrat-ı Ḥavvāġa yik berey dép altun aldı, (10) yik bermedi. Anıŋ üçün ṣūratı mübeddel boldı. Maymūn (11) ḫātūn érdi. Ḥayż ve nıfāsnı bilmedi, ṣūratı mübeddel boldı : B Maymūn ḫātūn érdi. […] ve nıfāsnı bilmedi, ṣūratı mübeddel boldı. ṣūratı mübeddel boldı. Möşük yikçi érdi. Yik berey dép Ḥażrat-ı Ḥavvāġa altun aldı, yik bermedi. Anıŋ üçün ṣūratı mübeddel boldı.

[2784] Ḥażrat-ı Ādamnıŋ : B Ḥażrat-ı Ādam ʿalayhi’s-salāmnıŋ

[2785] and : B ant

[2786] Ḥażrat-ı Ibrāhīmni : B Ḥażrat-ı Ibrāhīm ʿalayhi’s-salāmnı

[2787] taşlaġanda : B salġanda

mübeddel (6) boldı. Böri ādam érdi. Benī Isrāʿilni ḥarām-zāde (7) dédi, ṣūratı mübeddel boldı. It ādam érdi. (8) Terāzūnı kem tuttı, ṣūratı mübeddel boldı. Ġaçır[2789] ḫātūn[2790] (9) érdi. Kirbās callāb érdi.[2791] Uzun gezde şeşé[2792] (10) alıp ḳısḳa gezde sattı, ṣūratı mübeddel boldı. Ayıḳ[2793] (11) ādam érdi. Emānetge ḫıyānat ḳıldı, ṣūratı mübeddel boldı. **[A 117a]** (1) Fīl ādam érdi. **[B 103b]** Tekebbür birle[2794] çār-pāyada namāz ötedi. Ṣūratı (2) mübeddel boldı."

**Melīke** sordı: "Firiştelerniŋ aṣlı (3) némedin turur?"[2795] Dānışmand aydı: "Nūrdın turur,[2796] perīniŋ aṣlı ot- (4) dın turur."[2797]

**Melīke** sordı: "It faḳīrni körse hürüp (5) tutadur, zar-dārnı körse hürmeydür, sebeb néme?" (6) Dānışmand aydı:[2798] "It ḥarām yeydür, faḳīr ḥalāl yeydür. (7) Zar-dār dunyānı isteydür, dunyā ḥarām turur.[2799] Bu ḥadiṯ- (8) niŋ mażmūnı birle-ki:[2800] قال النّبي عليه السّلام[2801] (9) جْيفَةُ وَ طَالبُهَا كِلَابُ الدُّنيا anıŋ üçün zar-dārnı (10) tutmaydur."

**Melīke** sordı: "Firişte tişi mü érkek mü?"[2802] (11) Dānışmand aydı:[2803] "Firişteni érkek tişi démek küfrdür."

**[A 117b]** (1) **Melīke** sordı: "Ḫᵛāhlay-men ki[2804] hemedin obdanraḳ bolsaḳ?"[2805] (2) Dānışmand aydı:[2806] "Ḫudādın ḳorḳġıl, hemedin obdan (3) bolur sén."

**Melīke [B 104a]** sordı: "Hemedin ʿazīz bolsam?" Dānışmand (4) aydı:[2807] "Ḫalḳḳa manfaʿat[2808] yetgüz, hemedin ʿazīz bolur sén."

---

[2788] berdi : B berişti
[2789] ġaçır : B ḫaçır
[2790] ḫātūn : B ādam
[2791] kirbās callāb : B ḫām alıp satar érdi
[2792] uzun gezde şeşé : B alurda uzun gezde
[2793] ayıḳ : B ayıġ
[2794] birle : B ḳılıp
[2795] turur : A -
[2796] turur : A -
[2797] turur : A -
[2798] aydı : B ayttı
[2799] turur : B -
[2800] birle ki : B bile
[2801]
[2802] tişi mü érkek mü : B érkek mü tişi mü
[2803] aydı : B ayttı
[2804] ḫᵛāhlay-men ki : B ḫᵛalar-men-ki
[2805] bolsaḳ : B bolġay men
[2806] aydı : B ayttı
[2807] aydı : B ayttı
[2808] manfaʿat : B نفع

(5) **Melīke** sordı: “Ḫudāġa yaḳın bolsam?” Dānışmand aydı:[2809] (6) “Kéçe kündüz Ḳur’ān oḳıġıl,[2810] Ḫudāġa yaḳın bolur sén.”

(7) **Melīke** sordı: “Tevbem ḳabul bolsa?” Dānışmand aydı:[2811] “Dil ü (8) cānıŋ[2812] birle ahī ḳılġıl, tā kim[2813] közüŋdin bir ḳaṭra (9) yaş çıḳar tevbeŋ ḳabūl bolur.”

**Melīke** sordı: “Cān (10) bermek āsān bolġay? Dānışmand aydı:[2814] Aġrıḳlarnı (11) sorġıl, cān bermeklik[2815] āsān bolur.”[2816]

**Melīke** sordı: “Hémedin **[A 118a]** (1) saḫī bolġay-men?”[2817] [Dānışmand aydı:][2818] “Dost tutadurġan mālıŋnı (2) kişige bergil hemedin saḫī bolur sén.”

**Melīke** sordı: (3) “Dāyım Ḫudā birle bolġay-mén?” Dānışmand aydı:[2819] “Ḫudānı bir bil- (4) gil,[2820] ḳorḳaḳ bol, dāyım Ḫudā birle bolur sén.”

**Melīke** (5) sordı: “Heme ḫalḳdın[2821] ʿaḳlım **[B 104b]** ziyāde bolġay?” Dānışmand (6) aydı:[2822] “Ölümni tola yād ḳılġıl, ʿaḳlıŋ ziyāde bolur.”

(7) **Melīke** sordı: “Günāhım kem bolġay?” Dānışmand aydı:[2823] “Istıġfār, (8) kelime-i şaḥādat tola aytġıl, günāhıŋ kem bolur.”

**Melīke** sordı: (9) “ʿUmrum uzun bolġay?” Dānışmand aydı:[2824] “Uruġ tuḳḳan- (10) nıŋġa[2825] mihrbān bolġıl, ʿumruŋ uzun bolur.”[2826]

**Melīke** sordı: (11) “Rızḳım keŋ[2827] bolġay?” Dānışmand aydı:[2828] “Dāyım ṭaḥārat birle[2829] bolġıl, rızḳıŋ **[A 118b]** (1) keŋ[2830] bolur.”

---

[2809] aydı : B ayttı
[2810] Ḳur’ān oḳıġıl : B Ḳurān tılāvat ḳılġıl
[2811] aydı : B ayttı
[2812] dil ü (8) cānıŋ : B canıŋ
[2813] kim : B ki
[2814] aydı : B ayttı
[2815] bermeklik : B bermek
[2816] bolur : B bolġay
[2817] bolġay men : B bolsam
[2818] aydı : B ayttı
[2819] aydı : B ayttı
[2820] bilgil, ḳorḳaḳ bol : B bilip ḳorḳġıl
[2821] heme ḫalḳdın : B hemedin
[2822] aydı : B ayttı
[2823] aydı : B ayttı
[2824] aydı : B ayttı
[2825] tuḳḳanıŋġa : B tuḳḳanlarıŋġa
[2826] bolur : B bolġay
[2827] keŋ : B keŋrü
[2828] Dānışmand aydı : B -
[2829] birle : B bile
[2830] keŋ : B keŋrü

**Melīke** sordı: “Dūzaḫ otı maŋa eṣer[2831] ḳılmaġay?” (2) Dānışmand [aydı:][2832] “Açıġınġa ṣabr ḳılġıl, dūzaḫ otı eṣer[2833] ḳılmaġay.”

(3) **Melīke** sordı: “Duʿā[2834] ḳılsam mustacāb bolġay?” Dānışmand aydı:[2835] (4) “Ḥalāl loḳma[2836] yegil, duʿā ḳılsaŋ[2837] mustacāb bolur.”

**Melīke** sordı: (5) “Ḳıyāmat küni badanım yafıġlıḳ bolġay?” **[B 105a]** Dānışmand aydı:[2838] (6) “Kişiŋ[2839] ʿaybını körseŋ[2840] yapġıl āşkāra ḳılmaġıl, ḳıyāmatda[2841] (7) badanıŋ yafılur.”[2842]

**Melīke** sordı: “ʿArşda bolsam?” Dānışmand (8) aydı:[2843] “Her kimni körseŋ tavāžuʿ ḳıl, ʿarşda bolur sén.”

(9) **Melīke** sordı: “Nāma-ı ʿamālımnı ḳıyāmat küni[2844] oŋ ḳolumġa (10) bergeyler?” Dānışmand aydı:[2845] “Ata anaŋnı ḫoşnūd ḳıl, ölgen (11) bolsa duʿā ve ḫayr[2846] taṣadduḳ ḳılġıl. Nāma-ı ʿamālıŋnı oŋ ḳoluŋġa **[A 119a]** (1) berürler.”[2847]

**Melīke** sordı: “Ḳıyāmatda[2848] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafa[2849] (2) ṣalla’llāhu ʿalayhi ve-sallamnıŋ[2850] şafāʿatını tapġay-men?” Dānışmand (3) aydı:[2851] “Yatīmlarġa raḥm ḳılġıl, ʿıyāl-mend ḫalḳlarġa muruvvat (4) ḳılġıl, ʿazīz tut. Şafāʿatlarını tapar-sén.”[2852]

**Melīke** sordı: (5) “Ḳıyāmat küni Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā[2853] ṣalla’llāhu ʿalayhi ve-sallāmnıŋ (6) naẓārları maŋa bolġay, men ḳaşlarıda bolġay-men?” **[B105b]**

---

[2831] eṣer : B teʾsīr
[2832] aydı : B ayttı
[2833] eṣer : B teʾsīr
[2834] duʿā ḳılsam : B duʿāyım
[2835] aydı : B ayttı
[2836] loḳma : A -
[2837] duʿā ḳılsaŋ : B duʿān
[2838] aydı : B ayttı
[2839] kişiŋ : B kişiniŋ
[2840] körseŋ : B -
[2841] ḳıyāmatda : B ḳıyāmat küni
[2842] yafılur : B yafıġlıḳ bolġay
[2843] aydı : B ayttı
[2844] nāma-ı ʿamālımnı ḳıyāmat küni : B ḳıyāmat küni nāma-ı ʿamālımnı
[2845] aydı : B ayttı
[2846] ḫayr : B -
[2847] berürler : B bergeyler
[2848] ḳıyāmatda : B ḳıyāmat küni
[2849] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafa : B feyġāmber
[2850] sallamnıŋ : B sallamnı
[2851] aydı : B ayttı
[2852] tapar-sén : B tapḳay-sen
[2853] Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafa : B feyġāmber

Dānışmand (7) aydı: “Hem-sāyeŋge ʿızzat ḳılġıl, ḥaḳḳını ba-cā keltürgil, (8) naẓarları saŋa bolġay.”

**Melīke** sordı: “İki cahānda[2854] ḳuvvet- (9) lig bolġay-men?” Dānışmand aydı:[2855] “Ḳoluŋdın kelişiçe ḫayr ḳılġıl. (10) İki cahānda ḳuvvetlig bolur-sén.”

**Melīke** sordı: “Ḫudāy (11) Taʿālānıŋ[2856] ġażabıda bolmaġay-men?” Dānışmand aydı:[2857] “Ṣadaḳanı pınhān ber,[2858] **[A 119b]** (1) Ḫudāy Taʿālānıŋ[2859] ġażabıda bolmas[2860] sén.”

**Melīke** sordı: “Sén ʿālım mu (2) sén?”[2861] Dānışmand aydı: “ [2862]اَلْعَالِمُ هُوَاللّٰهُ yaʿnī ʿālım (3) Ḫudāy Taʿālādur.[2863] Men mutaʿallımdur men.”

**Melīke** ayttı ki:[2864] “Ḫudāy Taʿālā- (4) nıŋ[2865] raḥmatı saŋa, üstādıŋġa bolsun.[2866] Atıŋ néme?” Dānışmand aydı:[2867] “Atım (5) ʿAbdu’l-alīm.”

**Melīke** sordı: “ʿAbdu’l-alīm, üstādıŋ (6) kim?” Dānışmand aydı:[2868] “Ḫażrat-ı Imām Nuʿmān İbn Sābıt.”

**Melīke** sordı: **[B 106a]** (7) “Imām-ı Aʿẓamnıŋ üstādı kim?” Dānışmand aydı: “Üç kişi. Avval ʿAbdu’r-rahmān ibn ʿAvf, (8) ikinçi Imām Caʿfar-ı Ṣādıḳ, (9) üçünçi Ḫażrat-ı Ḫızır ʿalayhi’s-salām turur, dép. Melīkeniŋ uşbu ḳısmda miŋ suvālıġa cavab-bā-ṣavāb aytġanıdın keyin Melīke Dānışmandnıŋ ʿilmige ve fehmige taḥsīn ve āferīnler ḳılıp şeher-i Rūmnı āyına-bendlik ḳılıp, toy ḳılıp alta ayġaça Rūm ḫalḳıġa aş berip özüni Dānışmandġa ʿaḳd-ı nikāh ḳılıp berdi ve her ikileri bir birleriġa vaṣl bolup murādlarıġa yettiler. Bu ḥikāyet ulardın yād-gār ḳaldı. Va’llāhu ālam[2869]

---

[2854] cahānda : B ʿālemde
[2855] aydı : B ayttı
[2856] Ḫudāy Taʿālānıŋ : B Ḫudāy-Taʿālānıŋ
[2857] aydı : B ayttı
[2858] ber : B bergil
[2859] Ḫudāy Taʿālānıŋ : A -
[2860] bolmas : B bolmaġay
[2861] sén : B -
[2862] اَلْعَالِمُ هُوَاللّٰهُ : B اَلْعَالِمُ هُوَاللّٰهُ تعالى
[2863] Ḫudāy Taʿālādur : B Ḫudāvand Taʿālā turur
[2864] ayttı ki : B sordı
[2865] Ḫudāy Taʿālānıŋ : B Ḫudāy-Taʿālānıŋ
[2866] bolsun : B bolġay
[2867] aydı : B ayttı
[2868] aydı : B ayttı
[2869] turur, dép. Melīkeniŋ uşbu ḳısmda meniŋ suvālıġa cavap-bā-ṣavāb aytġanıdın keyin Melīke Dānışmandnıŋ ʿilmige ve fehmige taḥsīn ve āferīnler ḳılıp şeher-i Rūmnı āyine-bendlik ḳılıp toy ḳılıp alta ayġaça Rūm ḫalḳıġa aş berip özüni Dānışmandġa ʿaḳd-ı nikāh ḳılıp berdi ve her ikileri bir birleriġa vaṣl bolup murādlarıġa yettiler. Bu ḫıkāyāt ulardın yād-gār ḳaldı. Vaʾllāhu-ālam : A -

Temmet tamām[2870]

<İn kitābet rūz-ı se-şanba tamām>[2871]

[2870] temmet tamām : B -

[2871] İn kitabet rūz-ı se-şanba tamām : Bu kısım A nüshasının haşiyesinde yazmaktadır.

## 4.5.Açıklamalı Dizin

Sıra: a b c ç d e é f g ġ h ı i j k l m n ŋ o ö p r s ş t u ü v y z

### A

**āb** Far. Su.

**ā.-ı meni** 95b/08

[=1]

**ābī** Far. Suda yaşayan.

**ā.+ler (murġ-ı ābī)** 35a/08

[=1]

**ābādlıḳ** Bayındırlık.

**ā.** 72b/05, 72b/08

**ā.+nıŋ** 72b/08

[=3]

ʿ**Abdu'l-alīm** Melike'nin sorularına cevap vermek için Türkistan'dan gelen bilge kişi. Krş. **Dānışmand**

ʿ**A.** 3a/04, 3a/06, 119b/05, 119b/05

[=4]

ʿ**Abdu'l-ḥamīd** Metne göre Hz. İsmail döneminde yaşamış adaletiyle ünlü padişah.

ʿ**A.** 45b/11

ʿ**A. érdi** 44b/03

ʿ**A.+niŋ** 46b/07

[=3]

ʿ**Abdu'llāh Ansārī** Hz. Muhammed'in sahabelerinden biri.

ʿ**A.** 7b/04, 7b/12

[=3]

ʿ**Abdu'llāh** Bk. **Muḥammad bin ʿAbdu'llāh**

ʿ**A.+nıŋ** 28a/08

ʿ**A. (Muḥammad bin ʿAbdu'llāh)** 79b/07

[=1]

ʿ**Abdu'llāh ibn Mesʿūd** İlk Müslümanlardan ve Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu. Krş. **ibn Mesʿūd, Mesʿūd**

ʿ**A.** 18b/02

[=1]

ʿ**Abdu'llāh Zubayr** Hz. Muhammed'e ilk iman edenlerden ve cennetle müjdelenen on sahabiden biri. Krş. **Zubayr**

ʿ**A.** 106b/11

[=1]

ʿ**Abdu'r-rahmān ibn ʿAvf** Hz. Muhammed'e iman eden ve cennetle müjdelenen on sahabeden biri.

ʿ**A.** 119b/07

[=1]

ʿ**Abes** *Kur'an-ı Kerim*'in sekseninci suresi.

ʿ**A.** 20b/11

ʿ**A. (sūra-ı ʿAbes)** 16b/01

[=2]

ʿ**ābıdlıḳ** Takva sahipliği.

ʿ**a. ḳal-** 24a/04

[=1]

ʿ**Ābır** Sam'ın oğlu. (Kaynaklarda Sam'ın torunu olarak geçmektedir.)

ʿ**A.** 26b/03

ʿ**A.+nıŋ** 26b/03

[=2]

**Abū Bekr** Bk. **Ebā Bekr Ṣıddīḳ**

**A.** 53b/06

[=1]

**Abū Cehl** Hz. Muhammed'in ve İslam'ın düşmanlarından biri.

**A.** 105a/11

**A.+niŋ** 105a/10

[=2]

**Abū Dardā** Hz. Muhammed'in sahabelerinden biri.

**A.** 7b/05

[=1]

**Abū Zer Ġıfārī** Hz. Muhammed ile birlikte Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacir Müslümanlardan biri.

**A.** 7b/04

[=1]

ʿ**acab** < Ar. *ʿaceb* Garip, acayip.

ʿ**a. érmes** 3b/02

[=1]

ʿ**Acam** Araplara göre Arap kavminden olmayanlara 'yabancı' anlamında verilen ad. Genellikle İranlılar için kullanılmıştır.

ʿ**A.+nıŋ** 83a/03

[=1]

ʿ**acāyıb** < Ar. *ʿacāʾib* Garip, tuhaf; hayret içinde bırakan şey.

ʿ**a.** 49b/05

[=1]

ʿ**ācız** < Ar. *ʿaciz* Güçsüz, kudretsiz kimse.

ʿ**ā. bol-** 93a/10

[=1]

ʿ**ācızlıḳ** Acizlik.

ʿ**a. malāllık keltür-** 32a/07

[=1]

ʿ**Acībā** Yerin yedinci tabakasının adı. Krş. **Serī**

ʿ**A.** 74b/05

[=1]

**acma**ʿ**īn** "Allah razı olsun" karşılığında cümlemizin manasında kullanılır.

**a.** 53b/07

[=1]

**aç** Yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan.

**a.** 76b/11

**a. dép** 105b/03

**a. ḳal-** 42b/01

**a. ḳalġan bol-** 35a/11

**a. ḳoy-** 42a/06

**a.+tı** 99a/06

[=6]

**aç-** (Bir şeyi) Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak.

**a.-ıŋlar dép** 93b/07

**a.-ıp** 70a/08, 103b/11, 104a/02

**a.-tılar** 93b/07

[=5]

ʿ**uẕr tilini aç-** 70a/08

[=1]

**açıġ** 1. Acı.

**a.** 74b/01

**a. bol-** 38b/03

**a. şerbet** 33a/03

**a. turur** 71b/06

[=4]

2. Öfke.

**a.+ıdın** 38a/08, 39a/01

**a.+ı kel-** 45a/07, 105a/10

**a.+ıdın** 39b/02

**a.+ınġa** 118b/02

**a.+ları** 86a/08

[=7]

**açıḳlıḳ** Acılık.

**a.+ıdın** 38b/02

[=1]

**açıl-** Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirmek; delinmek, kazılmak.

**a.-dı** 105b/04

**a.-ıp** 32b/09

**a.-sa** 37b/10

[=3]

**közi açıl-** 105b/04

**teşük açıl-** 37b/10

[=2]

**adā** < Ar. *edā* Ödeme, verme.

**a. ḳıl-** 41b/01

[=1]

**ʿadad** < Ar. *ʿaded* Sayı; tane.

**ʿa.+ı** 22a/02

**ʿa.+ını** 55b/07, 58b/01, 64b/07

[=4]

**ʿadālat** < Ar. *ʿadālat* Hak ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama; hakların dengeli tutulması.

**ʿa.+ınıŋ** 45b/10, 51b/04

[=2]

**ādam** < Ar. *ādem* İnsan, beşer.

**ā.** 52b/04, 55b/11, 56a/02, 62a/01, 102a/03

**ā. érdi** 53a/01, 116a/06, 116b/01, 116b/04, 116b/06, 116b/07, 116b/11, 117a/01

**ā.+lar** 73b/03, 114a/02

**a.+larnı** 75b/08

**a.+larnıŋ** 71a/02

**ā.+nı** 56a/02, 79a/08

**ā.+nıŋ** 73b/03, 73b/04, 95a/10, 95a/11, 97b/01, 103b/04, 110b/11

[=26]

**Ādam** İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.

**Ā.** 55b/10, 56a/01, 56a/06, 56a/09, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/04, 57a/10, 57b/05, 100b/10

**Ā. (benī Ādam)** 13a/06, 115a/04, 115a/05

**Ā. (farzand-ı Ādam)** 11a/11

**Ā. (Ḥażrat-ı Ādam)** 8a/09, 56a/07, 56a/08, 56a/10, 56a/11, 56b/02, 56b/04, 56b/05, 56b/07, 56b/10, 56b/11, 57a/02, 57a/04, 57a/06, 57a/10, 57b/01, 57b/03, 57b/05, 57b/07, 57b/09, 75a/10, 75b/06, 79a/10, 100b/08, 101a/02, 101a/05,

106a/01, 114a/11, 114b/01, 114b/08, 115b/07, 115b/10

**Ā. (Ḥażrat-ı Ādam Peyġāmber)** 25a/06, 55b/05

**Ā. (Ḥażrat-ı Ādam)** 57a/08

**Ā. (nasl-ı Ādam)** 79a/07

**Ā. alayhi's-salām** 6b/02, 8a/08, 13a/07, 23a/05, 24b/04

**Ā.+dın (benī Ādam)** 115a/05

**Ā.+dın (Ḥażrat-ı Ādam)** 100b/05

**Ā.+dın mu** 56a/03

**Ā. farzandı** 37a/06

**Ā.+ġa (Ḥażrat-ı Ādam)** 56b/08, 75a/02, 75a/11, 75b/01, 75b/05, 101a/05, 114b/06

**Ā.+nı** 55b/10, 55b/11

**Ā.+nı (avlād-ı Ādam)** 56a/03

**Ā.+nı (Ḥażrat-ı Ādam)** 55b/03, 56a/05, 75b/03, 79a/01, 96b/01, 114b/11, 115b/01

**Ā.+nıŋ (Ḥażrat-ı Ādam)** 25b/03, 55b/09, 96b/02, 100b/08, 116b/01

**Ā. Peyġāmber** 22a/04, 24a/02, 24b/08, 24b/09, 25a/03, 25a/03, 25a/04

**Ā. Şafiyu'llāh** 22a/10

[=90]

ʿ**adāvat** < Ar. *ʿadāvet* Düşmanlık, hasımlık.

ʿ**a.** 76a/11

ʿ**a.+ım** 75a/11

ʿ**a. sal-** 75b/01

[=3]

ʿ**Ād** Hz. Hud'u yalanlayıp inkâr ettikleri için şiddetli bir rüzgârla cezalandırılmış olan kavim.

ʿ**Ā.+nı (ḳavm-ı ʿĀdnı)** 114a/04

ʿ**Ā.+nıŋ ḳavmı** 73a/11

[=2]

ʿ**ādıl** < Ar. *ʿādil* Haktan adâletten ayrılmayan, adâletli.

ʿ**ā. (Nūşīravān-ı ʿādıl)** 105b/05

ʿ**ā. (pād-şāh-ı ʿādıl)** 49a/06

ʿ**ā. érdi** 44b/03

[=3]

ʿ**Ādiyāt** *Kur'an-ı Kerim*'in yüzüncü suresi. Krş. **ve'l-**ʿ**Ādiyāt**

ʿ**Ā. (sūra-ı ʿĀdiyāt)** 17a/02

[=1]

ʿ**adl** Ar. Adalet, hakkaniyet, doğruluk, tarafsızlık.

ʿ**a. (sultān-ı ʿadl)** 49b/03

ʿ**a. birle** 83a/06

ʿ**a. bol-** 44a/11

ʿ**a.-ı pād-şāh** 44b/01

ʿ**a. ḳıl-** 44a/11, 45a/11, 48a/07, 91a/01

[=8]

**āf-tāb** Far. Güneş

**a.** 97a/05, 97b/09, 107a/03, 107a/07, 107a/09, 107b/01, 108a/04, 113b/05

**a. çıḳ-** 108a/02

**a. çıḳar maḥalda** 25b/09, 107a/04

**a. çıḳar vaḳtı** 25b/04

**a. çıḳardın ilgeri** 28b/01

**a.+dakı** 108b/08

**a.+ġa tapın-** 107b/06, 108a/03
**a.+nı** 107a/01, 107b/09, 107b/09
**a.+nıŋ** 97b/10, 107b/04, 107b/11
**a. tutul-** 107b/08
**a. tüş-** 98b/05
[=24]

**āf-tāb-perest** Far. Güneşe tapan.
**a.** 52b/06
**a.+dürler** 107b/06
**a.+ler** 38a/05, 108a/03
[=4]

**ʿAffan** Bk. **Oşmān ibn ʿAffān**
**ʿA. (Oşmān ibn ʿAffān)** 18a/11
[=1]

**āfrīde** Far. Yaratma.
**a. bol-** Yaratılmak. 30b/03, 55b/07, 67b/07
**a. ḳıl-** Yaratmak. 1b/03, 55b/03, 55b/04, 55b/05, 64a/03, 74a/03, 74b/03
[=10]

**ʿafv** Ar. Suç, kusur ve hatayı cezalandırmama, bağışlama.
**ʿa. ḳıl-** 50b/03
[=1]

**afżāl** Ar. Daha faziletli.
**a.** 23a/02
**a.+durlar** 23a/03
**a.+u's-şalāt** 1b/06
[=3]

**aġa ini** Ağabey ve küçük erkek kardeş.
**a.** 89a/05
[=1]

**aġız** Ağız.
**a.+a (aġzıġa)** 115a/11
**a.+ı (aġzı)** 37b/11, 39a/07 40a/06, 40b/10, 66b/10
**a.+ıda (aġzıda)** 66b/10
**a.+ıdın (aġzıdın)** 42b/06, 107b/11
**a.+ıġa al- (aġzıġa al-)** 107b/09
**a.+ıġa oḫşa (aġzıġa oḫşa)** 73b/04
**a.+ıŋġa (aġzıŋġa)** 86a/07
**a.+ıŋġa (aġzıŋġa taş tofraḳ)** 92a/02
**a.+ları** 73b/04
**a.+larıda** 66a/08
**a.+larıdın** 55b/10
**a.+larıġa** 58b/10
**a.+larıġa sal-** 25a/11
[=18]

**aġramçı** Urgan, uzunluk ölçme aleti.
**a.** 95b/06
[=1]

**aġrı-** Ağrımak; hasta olmak.
**a.-mak** 29a/08, 32a/10
**a.-p** 24b/10, 25a/02
[=4]

**aġrıḳ** 1. Ağrı
**a.** 34b/03
**a.+ı** 38b/01
**a.+larnı** 117b/10
[=3]
2. Hastalık
**a.** 35b/02
**a. tut-** 9b/07
**a.+ḳa** 100b/03
**a. ḳıl-** 32a/09

**a.+nıŋ** 32a/10

[=5]

3. Hasta

**a.** 100b/02

[=1]

**aġrıt-** Ağrıtmak.

**a.-ur** 77a/10, 77a/11

[=2]

**cānnı aġrıt-** 77a/10

[=1]

**āhasta** Far. Yavaş, ağır, sakin.

**ā.** 11a/04, 11a/05, 11a/07, 35a/07

[=4]

**āḫır** < Ar. *āḫir* Son, sonuncu.

**ā.** 14b/02, 66a/05, 99b/01

**ā. (zamāna-yı āḫır )** 86b/02

**ā. bol-** 82a/06

**ā.+ġaça** 68a/05

**ā.+u'l-emr** 100a/06

[=7]

**āḫır zamān** Ar. Son zaman, dünyanın sonunun yaklaştığı, kıyametin kopmasının yakın olduğu kabul edilen zaman bölümü. Krş **āḫıru'l-zamān**

**a.** 42b/02

**a.+da** 43a/04, 53b/02

[=3]

**āḫırat** < Ar. *āḫiret* Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya.

**ā.+da** 6b/06, 42b/09, 45a/08, 46a/04, 48a/10, 49b/01, 77b/03, 77b/04, 112b/11

**ā.+dın** 50b/01

**ā. ġamı** 5a/04

**ā. işini ḳıl-** 53a/08

**ā.+nıŋ (dunyā ve āḫırat)** 19a/03

[=13]

**āḫıru'l-zaman** Bk. **āḫır zaman**

**ā.** 79b/02

[=1]

**ahī** Far. Bir ah.

**a. ḳıl-** 117b/08

[=1]

**Aḥḳāf** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk altıncı suresi.

**A.** 20b/05

**a. (sūra-ı Aḥḳāf)** 15b/05

[=2]

**Aḫrāʾīl** Denizlerden, nehirlerden sorumlu melek.

**A. (Ḥażrat-ı Aḫrāʾīl)** 59a/06

[=1]

**aḥvāl** Ar. Haller, olup bitenler.

**a.+ı** 37a/01

**a.+ını** 37a/10

**a.+ları** 98a/01

[=3]

**Aḥzāb** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz üçüncü suresi.

**A.** 21b/06

**A. (sūra-ı Aḥzāb)** 15a/10

[=2]

**ajdar** < Far. *ejder-ejderha* Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle

kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılana benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç canavar.

**a.** 5b/06

[=1]

**aḳ** Ak, beyaz renkli.

**a.** 12b/09, 31a/11, 32b/05, 37b/03, 44a/02, 97a/01

**a. gevher** 65a/04

**a.+ı** 13a/01

**a. uy** 110a/09

**a. yāḳūt** 31b/02

[=10]

**aḳ-** (Sıvılar veya ufak taneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek.

**a.-adurġan** 71a/03

**a.-ar** 35a/07, 35a/07

**a.-ıp tur-** 31b/08

**a.-ışıda** 35a/08

[=5]

**aḳar-** Ağarmak, beyazlamak.

**a.-ur** 91a/03

[=1]

ʿ**aḳd** Ar. Bağlama, teşkil etme.

ʿ**a.-ı niḳāh ḳıl-** Nikah kıymak.119b/09

[=1]

**aḳıt-** Akıtmak, dökmek.

**a.-mas** 35a/08

[=1]

ʿ**Aḳīl I** Hz. Ali'nin ağabeyi.

ʿ**A.** 84b/03

ʿ**A.+ġa (Ḥażrat-ı ʿAḳīl)** 84b/08

ʿ**A.+nı (Ḥażrat-ı ʿAḳīl)** 85a/07

[=3]

ʿ**Aḳīl II** On yedinci mucizede geçen bir erkek adı.

ʿ**A.** 104b/02

[=1]

ʿ**aḳl** Ar. Düşünme, anlama, kavrama melekesi; fikir.

ʿ**a.** 56a/06, 56a/06, 56a/07, 56a/09, 57a/01, 57a/02, 57a/02

ʿ**a.+dın** 58a/09

ʿ**a.+ım** 118a/05

ʿ**a.+ıŋ** 118a/06

ʿ**a.+nıŋ (ferāset-i ʿaḳl)** 3a/02

[=11]

**aḳlıḳ** Beyazlık.

**a.** 70b/10

**a.+ı** 44a/04

[=2]

**aḳraḳ** Daha beyaz.

**a.** 35a/02, 70b/11

[=2]

ʿ**Akur** Bilinmeyen bir halk adı.

ʿ**A.** 73a/02

[=1]

**al-** 1. Bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanına bulundurmak.

**a.-alı** 2b/09, 46a/09

**a.-alı dép** 47b/09

**a.-dı** 99b/01, 116a/09

**a.-dılar** 2b/10, 5b/08

**a.-dım** 7b/12

**a.-dıŋ** 99a/09
**a.-ġalı** 2b/07, 44b/11, 46a/08, 59a/01, 65b/05, 102a/08, 102a/09, 103a/06, 103a/07
**a.-ġan** 38b/10
**a.-ġança** 42b/09
**a.-ġıl** 104a/07, 104a/10
**a.-ġın** 45a/03, 45a/03
**a.-ġu siz** 64a/11
**a.-ıŋ** 44b/11
**a.-ıŋlar** 48b/03
**a.-ıŋlar dép** 47b/07
**a.-ıp** 4a/04, 9b/10, 42a/02, 42b/09, 46a/11, 46b/03, 46b/06, 50b/10, 81b/03, 81b/04, 81b/06, 99a/08, 99a/09, 101a/03, 103b/05, 104a/11, 105b/03, 106a/04, 108b/02, 115a/05, 115a/09, 115a/11, 115b/01, 116b/10
**a.-ıp bar-** 47a/05, 50a/08, 51a/11, 99b/02
**a.-ıp barur men dép** 99a/11
**a.-ıp çıḳ-** 86b/09, 88a/02
**a.-ıp kel-** 22b/11, 47a/08, 48a/03, 48a/03, 48b/01, 48b/02, 48b/03, 58b/08, 83a/09, 83a/11, 91b/05, 96a/11, 99a/07, 106a/09, 108b/04, 108b/05, 115b/11
**a.-ıp ḳoy-** 25a/03, 25a/04, 51b/02, 51b/03, 88a/07
**a.-ıp sén 99ab/10**
**a.-ıp tur-** 49a/07, 58b/10
**a.-ıpdur** 57a/01, 57a/07, 57b/02, 57b/08, 71a/10
**a.-maḳ** 50a/10
**a.-mas dép** 103a/04
**a.-may** 38b/06, 45a/04
**a.-may siz mü dép** 49a/05
**a.-sa** 66a/02
**a.-ur** 97b/07, 107b/10
**a.-urlar** 82a/02, 83a/08
[=99]

2. Satın almak.
**a.-adur** 43a/09, 43b/06
**a.-alı** 47a/09
**a.-dı** 44b/05
**a.-ġandın keyin** 44b/10
**a.-ıŋlar** 43b/03, 43b/05
**a.-ıp** 116b/02
**a.-ıp édim (yer satıp al-)** 45a/02
**a.-maḳnıŋ (satmaḳ ve almaḳ)** 17b/06
**a.-may** 43a/08
[=11]

3. Bir yeri fethetmek, zaptetmek.
**a.-dı** 92b/06
**a.-urda** 80b/05
**a.-urlar** 83b/08, 83b/11
[=5]

4. Bir kimse ile evlenmek.
**a.-ġay** 89a/06
**a.-maḳnıŋ** 17b/11
**a.-ur** 90b/08
[=3]

5. -a/-e, -y zarf fiilleri ile yeterlik işlevinde bileşik fiiller oluşturur.

**al.-madı (ala'lmadı)** 92b/07, 102a/09, 103a/09
**al.-maġay (ala'lmaġay)** 102a/09
**al.-madılar (ayta'lmadılar )** 2a/10
**al.-mey (bere'lmey)** 42a/01
**al.-mas (bola'lmas)** 42b/06
**al.-maydurlar**
**al.-maydurlar(çıḳa'lmaydurlar)** 87b/08
**al.-medi (kire'lmedi)** 42b/06
**al.-mey (kötere'lmey)** 41b/10, 62a/06, 62a/08
**al.-mediler (öltüre'lmediler)** 95b/01
**al.-mey (öte'lmey)** 95b/07, 102a/06
**al.-may (tapa'lmay)** 94b/04
**al.-mas (ura'lmas)** 102b/05
**al.-meydürler (yete'lmeydürler)** 43b/10, 44a/01
[=19]
**aġzıġa al-** 107b/10
**ʿaleyke al-** 38b/06
**aṭrāfını al-** 71a/10
**behiştge al-** 115a/09, 115b/01
**cānını al-** 59a/01, 65b/05
**eş̲īr al-** 82a/02
**ḫabar al-** 49a/05, 81b/03, 81b/04
**ḫarāc al-** 42b/09
**ḫātūn al-** 17b/11, 90b/08
**ḳaşıġa al-** 99a/11, 99b/02
**ḳızını al-** 89a/06
**rişve al-** 38b/10
**satıp al-** 47a/09
**şeherni al-** 83b/08
**taʿlīm al-** 101a/03
**titreşge al-** 97b/07
**tutup al-** 99b/01
**vaḥy al-** 22b/11, 58b/08
**yer satıp al-** 44b/05, 45a/02
[=27]
**āl** Ar. Aile, evlat.
**ā. u aṣḥāb** 1b/07
[=1]
**Āl-i ʿİmrān** *Kur'an-ı Kerim*'in üçüncü suresi.
**Ā.** 21b/05
**Ā. (sūra-ı Āl-i ʿİmrān)** 14b/07
[=2]
**Aʿlā** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen yedinci suresi.
**Aʿ.** 20b/07
**Aʿ. (sūra-ı Aʿla)** 16b/05
[=2]
**ʿAlaḳ** Ar. *Kur'an-ı Kerim*'in doksan altıncı suresi.
**ʿA. (sūra-ı ʿAlak)** 16b/10
[=1]
**alaḳan** Avuç, aya.
**a.+larıda** 80a/05
[=1]
**ʿalāmat** < Ar. *ʿalāmet* İşaret, belirti, nişan.
**ʿa.** 81a/09, 81a/10, 81b/08, 81b/11, 82a/02, 82a/04

ʿ**a.+lar** 88b/02, 88b/03, 91a/04

[=9]

ʿ**alayhi's-salām** < Ar. *ʿaleyhi's-salām* Selam onun üzerine olsun.

ʿ**a.** 5b/08, 6a/11, 6b/02, 6b/05, 6b/10, 7b/10, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 8a/08, 9b/05, 9b/08, 15b/06, 22b/04, 22b/04, 22b/05, 22b/05, 22b/06, 22b/06, 22b/07, 22b/10, 23a/05, 23a/05, 23a/05, 23a/05, 23a/06, 23a/06, 23b/10, 24a/10, 24a/11, 24b/04, 25a/03, 26a/04, 28b/03, 58a/06, 93a/02, 93a/05, 93a/10, 93b/02, 93b/06, 94b/05, 94b/11, 109a/02

ʿ**a.+dın** 6a/03, 37a/09, 74a/05

ʿ**a.+dın turur** 12a/02

ʿ**a.+ġa** 5b/05, 5b/06, 6b/08, 9a/08, 13b/07, 13b/08, 13b/09, 78b/01, 78b/07, 78b/11

ʿ**a.+nı** 93a/03, 93b/10

ʿ**a.+nıŋ** 5b/03, 6a/10, 6b/03, 6b/05, 13a/07, 26b/03, 33a/11, 93b/08

ʿ**a. turur** 119b/09

[=69]

ʿ**alayhu'l-laʿna** Ar. Allah'ın laneti onun üzerine olsun.

ʿ**a.** 8b/08

[=1]

**aldı** Ön, kat, huzur. (Metnimizde kelimenin yalın hâli olan *al* bulunmamaktadır.)

**a.+da** 31b/04, 91b/06

**a.+daḳı** 42a/11

**a.+ġa** 5b/07, 50b/07

**a.+ġa sal-** 75b/07

**a.+ġa tüş-** 98a/08

**a.+larıda** 33b/10, 65a/08, 65a/11

**a.+larıġa** 100b/10

[=11]

ʿ**alem** Ar. Alem, bayrak.

ʿ**a. ur-** 7b/12, 7b/12

[=2]

ʿ**ālem** Ar. Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kainat.

ʿ**ā.** 39a/08, 39b/08, 58b/04, 78a/09, 82a/04, 94a/05, 97b/07, 107a/

ʿ**ā. (sultan-ı ʿālem)** 45a/06

ʿ**ā. bol-** 80b/11

ʿ**a.+de** 78a/07, 78b/05, 78b/09

ʿ**ā.+degi** 39a/07, 91b/04, 97b/08, 106b/04

ʿ**a.+din** 24b/11, 25a/03

ʿ**a.+din naḳl ḳıl-** 24b/11, 25a/03

ʿ**a.-i dīger** 99a/04

ʿ**a.-i melekūt** 3a/03

ʿ**ā.+ge** 2a/04, 88a/11, 95b/10

ʿ**ā.+ge kel-** 39b/06, 40a/04, 40b/07, 41a/06, 55b/06, 73a/09, 74a/10

ʿ**a.+ni** 38b/04, 38b/04 71a/01, 83a/06

ʿ**a.+ni (tamām-ı ʿālem)** 54b/11, 96b/07, 97b/03

ʿ**a.+niŋ** 71a/09

[=41]

ʿ**aleyke** Ar. Senin üzerine.

ʿ**a. al-** 38b/06

[=1]

**alġuçı** Alıcı, satın alan kimse.

**a.+dın** 45b/04

[=1]

**ʿālım** < Ar. *ʿālim* İlim sahibi olan kimse, bilgin. Krş. **ʿālim**

**ʿā.** 119b/02

**ʿā. dostluḳı** 3a/01

**ʿā.+lar** 42b/02, 53a/06, 88b/04, 96b/07

**ʿā.+larġa** 52a/01, 90b/03

**ʿā.+larını** 53a/10

**ʿā. mu sén** 119b/01

[=10]

**ʿalımī** Far. Bir âlim.

**ʿa.** 52a/02

[=1]

**ʿalımlıḳ** Alim olma, bilginlik.

**ʿa. ḳal-** 24a/10

[=1]

**ʿAlī** Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı olan İslam dininin dördüncü halifesi. Krş. **ʿAli ibn Ebā Ṭālıb**

**ʿA.** 53b/07

**ʿA. (Ḥażrat-ı ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanha)** 7b/12, 111a/03

[=3]

**ʿAlī ibn Ebā Ṭālıb** Bk. **ʿAlī**

**ʿA.** 18a/11

[=1]

**ʿālim** Bk. **ʿālım**

**ʿā.+lerge** 35a/11

[=1]

**Alḳame** Abdullah bin Mesud'un öğrencisi, fıkıs, hadis, tefsir bilgini.

**A.** 7b/05

[=1]

**Allāhu ekber** Ar. Allah en büyüktür anlamında olup Allah'ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın ve kametin de ilk cümlesi olan söz, tekbir.

**A. dép** 83b/07

[=1]

**alt** Bir şeyin yere bakan yüzü, bir nesnenin yere temas eden kısmı.

**a.+ında (ʿarşnıŋ altı)** 68a/10

**a.+ında (yetinçi yerniŋ altı)** 68a/03

**a.+ında turur (yete ḳat yerniŋ altı)** 61b/01

**a.+ında turur (yetinçi ḳat yerniŋ altı)** 41b/06

**a.+ındın (yerniŋ altı)** 44b/06

**a.+ınġa** 112a/10

**a.+ınġa sal-** 95a/09

[=7]

**alta** Altı, sayı adı.

**a.** 7b/03, 22a/10, 83b/10, 95a/06, 95a/07, 100a/02, 114a/10, 114b/04, 119b/09

**a. (altmış alta miŋ)** 72b/08

**a. (iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta)** 19b/09

**a. (miŋ alta yüz)** 17b/01

**a. (miŋ alta yüz seksen iki)** 20a/01

**a. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07

**a. (miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10
**a. (miŋ yetmiş)** 20a/08
**a. (on alta lek yigirme miŋ)** 54a/03
**a. (on alta miŋ)** 55a/05
**a. (sekiz yüz altmış alta)** 14a/05
**a. (yigirme alta miŋ yigirme beş)** 20a/06
**a.+sı (toḳsan alta)** 10b/11
**a. yüz toḳsan tört** 17b/10
[=22]

**altınçı** Altıncı, altı sayısının sıra sıfatı.
**a.** 7a/08, 14b/08, 22b/01, 22b/06, 23a/06, 26a/04, 30a/01, 59a/02, 71b/08, 74b/01, 75b/08, 76a/10, 102a/07, 114a/01, 114b/01, 116a/04
**a. (on altınçı)** 15a/01, 27b/06
**a. (altmış altınçı)** 16a/05
**a. (ellig altınçı)** 15b/10
**a. (ḳırḳ altınçı)** 15b/05
**a. (on altınçı)** 23a/10, 103b/06
**a. (otuz altınçı)** 15a/11
**a. (seksen altınçı)** 16b/04
**a. (toḳsan altınçı)** 16b/10
**a. (yetmiş altınçı)** 16a/10
**a. (yigirme altınçı)** 15a/06, 23b/03
**a. (yüz altınçı)** 17a/04
**a. āsmān** 67a/02, 67a/03 67a/08
**a. dūzaḫ** 40b/03
**a. martaba** 106b/11
[=35]

**altmış** Altmış, sayı adı.
**a. (bir lek altmış miŋ)** 113b/08
**a. (iki yüz altmış)** 26b/05
**a. (sekiz yüz altmış alta)** 14a/05
**a. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/5
**a. (toḳuz yüz altmış)** 24b/09
**a. (toḳuz yüz altmış bir)** 25a/01
**a. (üç yüz altmış)** 18a/03, 74a/10, 93b/05
**a. (üç yüz altmış martaba)** 113a/11
**a. (yüz altmış)** 27b/08, 74a/09
**a. alta miŋ** 72b/08
**a. altınçı** 16a/05
**a. beşinçi** 16a/04
**a. bir** 18a/04
**a. birinçi** 16a/02
**a. ikinçi** 16a/02
**a. lek seksen miŋ** 52a/10
**a. sekizinçi** 16a/06
**a. toḳuzunçı** 16a/06
**a. tört** 10b/09
**a. törtünçi** 16a/04
**a. üç** 28a/10
**a. üçünçi** 16a/03
**a. yetinçi** 16a/05
[=26]

**altmışınçı** Altmış sayısının sayı sıfatı.
**a.** 16a/01
[=1]

**altun** Altın, zer.
**a.** 31a/02, 33b/10, 81a/02, 106a/03, 116a/09
**a.+dın** 30b/01, 31a/10, 31b/10, 33a/11, 53a/01, 59a/11, 70a/01, 83b/11

**a.+dın (ḳızıl altun)** 35a/04, 48b/04, 62b/08, 63a/06, 66b/07, 100b/06, 115b/06

**a.+dın érdi** 100b/06

**a.+nı (ḳızıl altun)** 101a/04

[=22]

**alvān** Ar. Birkaç renkli, rengārenk.

**a. türlüg** 32b/10

[=1]

**ʿām I** Ar. Yıl, sene.

**ʿā. turur** 4a/08

[=1]

**ʿām II** < Ar. *ʿamm* Avam ṭabaḳası, halk.

**ʿā. (has ʿām)** 53a/07

**ʿā.+ı (ʿāmmı)** 58b/04

[=2]

**aʿmāl** Ar. Ameller, işler.

**aʿ.+ımnı (nāma-ı aʿmāl)** 118b/09

**aʿ.+ıŋnı (nāma-ı aʿmāl)** 118b/11

[=2]

**ʿamel** Ar. Amel, iş, eylem. Krş. **ve'l-ʿamel**

**ʿa. ḳıl-** 42b/03, 48a/10, 88b/04, 90a/11

**ʿa.+ge (ılm u ʿamel)** 1b/10

**ʿa.+ları** 74b/03

**ʿa. (ve'l-ʿamel)** 7a/11

[=7]

**ʿamel-dār** Amel tutan, ibadet edenler.

**ʿa.+larını** 1b/12

[=1]

**ʿAmīme** Deccal'in annesinin Müslüman olduktan sonraki adı.

**ʿA.** 87a/02, 87a/05

[=2]

**āmin** Ar. Duʿālardan ve hayır temennilerden sonra "Allah kabul etsin, öyle olsun" anlamında kullanılan söz.

**ā.** 49b/01

**ā. dé-** 92b/11

[=2]

**amīru'l-muʾminīn** Ar. "Müminlerin başı" anlamında halifeler için kullanılan unvan.

**a. (ḥazrat-ı amīru'l-muʾminīn)** 18a/10

[=1]

**ammā** Ar. Ama, fakat, ancak, lakin.

**a.** 1b/07, 1b/12, 4a/07, 34a/09, 37b/11, 39a/07, 39b/06, 40a/06, 40b/10, 42b/09, 46a/04, 48a/07, 51a/11, 51b/05, 55b/01, 58b/02, 60a/02, 71a/08, 71b/06, 91b/11, 92a/04, 95a/04, 98b/08, 101a/09, 108a/09, 111a/06, 111a/11, 114b/07

[=28]

**ammā baʿdu** Ar. Söze başlarken kullanılan ve gelecek ifadenin büyük önemini bildiren, asıl meseleye gelince gibi manalara gelen terkip.

**a.** 1b/03

[=1]

**ana** Anne, vâlide.

**a.** 85b/06, 85b/09

**a.+dın (bir anadın tuḳ-)** 44a/02

**a.+ları** 6b/05, 26a/01, 28a/04, 109b/06

**a.+larıdın** 109a/03

**a.+larıġa** 109b/07

**a.+mız (ata ve ana)** 46a/08

**a.+mızını (ata ana)** 92b/01

**a.+nı (ata ana)** 18a/05

**a.+ŋnı (ata ana)** 49a/03, 118b/10

**a.+nıŋ** 4b/10

**a.+sı** 18b/08, 19a/02, 84b/10, 85a/10, 85b/03, 85b/07, 85b/10, 86a/03, 86b/05, 86b/09, 86b/11, 87a/08, 109a/05, 109a/07, 116a/07

**a.+sı (ata ana)** 6b/02, 90a/11

**a.+sı tuġar maḥalda** 109b/08

**a.+sıdın** 109a/01

**a.+sıġa (ata ana)** 90b/01

**a.+sıġa (ata anasıġa)** 77a/03

**a.+sını** 42b/08

**a.+sını (ata ve anasını**) 40a/10

**a.+sınıŋ** 106b/06, 116a/07

**a.+sınıŋ (ata ana)** 92b/03

[=40]

ʿ**anāṣır-ı erbaʿa** Ar. Eskiden, maddî âlemin esasını teşkil ettiğine inanılan ve basit cisim olarak kabul edilen dört unsur: Su, hava, ateş, toprak.

ʿ**a.** 55b/03

[=1]

ʿ**anber** Ar. Amber; kolay eriyen, bal mumu kıvamında, yandığı zaman parlak bir alev çıkaran, çok güzel kokulu nesne.

ʿ**a. (ıpar-ı ʿanber-i kāfūr)** 68b/09

ʿ**a.+din** 68b/04

[=2]

**and** Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, yemin.

**a. iç-** 39b/10, 90b/04 111a/11, 111b/05, 111b/06, 116b/03

[=6]

**andek** Bk**. ul** 2

**a.** 90a/10

[=1]

ʿ**Anḳabūt** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi dokuzuncu suresi.

ʿ**A.** 21b/02

ʿ**A. (sūra-ı Anḳabūt)** 15a/08

[=2]

**ara** İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe.

**a.+da** 100a/06

**a.+sı** 80a/02

**a.+sıda** 81a/10

[=3]

ʿ**Arab** Asya ve Afrika arasında yer alan dünyanın en büyük yarımadalarından biri.

ʿ**A.** 83a/02

ʿ**A.+da** 91a/05

[=2]

ʿ**Arab tili** Hami-Sami dil ailesinin Sami dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika'da birçok halkın konuştuğu dil.

ʿ**A.** 13b/10, 55b/11

[=2]

ʿ**Arāf** Ar. Ahirette günahla sevabı denk olanların kalacakları cennetle cehennem arasındaki yer.

ʿ**A. tağı** 106a/08

[=1]

ʿ**Ārāf** *Kur'an-ı Kerim*'in yedinci suresi.

ʿ**Ā.** 21a/03

ʿ**Ā. (sūra-ı** ʿ**Āraf)** 14b/09

[=2]

**Āraflūn** Metinde ikinci gökyüzünün adı.

**Ā.** 64a/09

[=1]

**araḳ** Ar. Rakı.

**a. iç-** 39a/11

[=1]

**aralıḳ** Birbirine bitişmeyen iki şey arasında kalan mesafe; zaman içinde verilen fasıla.

**a.+ı** 62a/04, 64a/08, 64b/05, 65a/02, 66b/06, 67a/09, 74b/10, 80a/08, 110a/10

**a.+ı (aralığı)** 61a/10

**a.+ıda** 81b/01, 82b/02

[=12]

ʿ**arasāt küni** Kıyamet günü.

ʿ**a.** 59a/05

[=1]

**ārāyış** Far. Süs, zinet, bezek.

**ā. ḳıl-** 83a/09

[=1]

ʿ**arefe** Ar. Bayramdan bir önceki gün; önemli bir gün veya olaydan önceki gün veya zaman.

ʿ**a.** 102a/01

[=1]

**Arḫams** Hud peygamberin babası. (Kaynaklarda doğrudan babası olarak değil onun soyundan biri olarak geçer.)

**A.** 26b/09, 26b/09

[=2]

**arığ** Temiz.

**a.** 18b/05, 18b/06

[=2]

**arıḳ** Irmak, dere.

**a.** 31b/07, 32b/07, 71b/11, 71b/11

**a.+larġa** 59a/06

**a.+larını** 30a/06

**a.+nıŋ** 31b/07, 72a/07, 72a/10

[=9]

**arıḳī** Far. Bir ırmak.

**a.+dur** 52a/07

[=1]

**ārī** Far. ʿ*ārī* Evet.

**ā.** 3a/08, 3b/04, 86a/02

[=3]

ʿ**Aribāne** Göğün yedinci katının adı.

ʿ**A.** 67a/10

[=1]

ʿ**ārif** Ar. Gördüğünü hemen kavrayacak yetenekte olan kimse, irfan sahibi.

**a.** 24a/11

[=1]

ʿ**ārifīn** Ar. Ârifler.
ʿ**ā. (sultānu'l-ʿarifin)** 1b/08
[=1]

**arḳa** Bir şeyin esas kabul edilen yüzünün tam tersi olan tarafı.
**a.+larıda** 93a/07
**a.+sıdın** 12b/05, 43b/10, 83b/04
[=4]

ʿ**Arḳa** Yerin üçüncü tabakasının adı.
ʿ**A.** 73b/02, 73b/08
[=2]

ʿ**arṣa** Ar. Yer, meydan.
**a.+ı mavcudāt** 1b/05
[=1]

ʿ**arş** Ar. İslâm inancına göre göğün en yüksek katı. Krş. **ve'l-ʿarş**
ʿ**a.** 101b/01
ʿ**a. (ve'l-ʿarş)** 7a/10
ʿ**a.+da** 4a/11, 118b/07, 118b/08
ʿ**a.+da mu** 4a/10
ʿ**a.+daki** 69a/10
ʿ**a.+dın** 62b/06, 68b/09, 72a/03
ʿ**a.+ge** 60b/02, 63a/06, 69b/10
ʿ**a.+ı** 18b/09, 19a/06
ʿ**a.+ıŋnı** 60b/10, 61a/05
ʿ**a.+nı** 59a/11
ʿ**a.+nıŋ** 35a/05, 60b/01, 61a/01, 61a/09, 61a/11, 62a/03, 62a/05, 63a/01, 69a/10, 69b/10, 75a/04, 108a/08
ʿ**a.+nıŋ (taḫt-ı ʿarş)** 61a/06
ʿ**a.+nıŋ altı** 68a/10
ʿ**a.+nıŋ tübi** 108a/10
ʿ**a. u kürsī** 70a/05
[=34]

ʿ**Arūbāt** Göğün yedinci tabakasının adı.
ʿ**A.** 67a/10
[=1]

**aruḳ** Zayıf, güçsüz.
**a.** 43a/06, 43a/08
[=2]

**arvāh** < Ar. *ervāh* Ruhlar.
**a.+larıġa** 7b/12
[=1]

**arż** Ar. Yeryüzü, dünya; toprak. Krş. **ve'l-arż**
**a. (dabbatu'l-arż)** 79b/04, 97a/08
**a. (ve'l-arż)** 7a/06
**a.+ı muḳaddas** 27a/07
[=4]

ʿ**arż I** Ar. Sunma, bir büyüğe takdim etme, saygı ile anlatma.
ʿ**a. ḳıl-** 45a/01, 45a/11, 46b/05, 49b/02, 60b/09, 75a/01, 75a/06, 86b/05, 94b/08, 94b/10
[=10]

ʿ**arż II** Ar. En, genişlik.
ʿ**a.+ı** 95b/06, 97a/09
[=2]

**ārzū** Far. İnsanın bir şeye karşı duyduğu istek, dilek.
**ā. bol-** 84b/09
**ā. ḳıl-** 35b/11
[=2]

**aş-Şayf** Kur'an-ı Kerim'in altmış birinci suresi.

**a.** 22a/01

[=1]

**ʿaṣa** Ar. Uzun sopa, baston; manevi ve maddi kudret timsali olarak elde taşınan değnek.

**ʿa.** 5b/08

**ʿa.+ları** 5b/03, 84a/06

**ʿa.+larını** 5b/06, 6a/07

[=5]

**ʿasal** < Ar. *ʿasel* Bal.

**ʿa.+dın** 31b/08, 33a/03, 35a/02

[=3]

**āsān** Far. Kolay

**ā. bol-** 117b/10, 117b/11

**ā. ḳıl-** 98b/04, 98b/05

[=4]

**āsānlık** Kolaylık.

**ā. birle** 100b/02

[=1]

**āṣār** Ar. Eserler.

**ā.+ı** 51b/04

[=1]

**aṣḥāb** Ar. Hz. Muhammed zamanında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunma şerefine ermiş kimseler; bir kimseye mensup bulunanlar.

**a.+larıġa (āl u aṣḥāb)** 1b/07

[=1]

**Aṣḥāb-ı Fasl** Tasavvufi düşünceleri derinlemesine inceleyen kimseler.

**A.** 102b/04

[=1]

**Aṣḥāb-ı Kehf** Ar. Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları *Kur'an-ı Kerim*'de haber verilen arkadaş grubu.

**A.** 98a/01, 98a/02, 98b/11, 99b/10, 99b/11, 100a/02, 100a/05

**A.+ni** 99a/01

**A.+niŋ** 100a/08, 100a/10, 111a/02

[=11]

**asığlık** Asılı, bir yere takılmış veya asılarak sarkıtılmış olan.

**a. tur-** 108a/10

[=1]

**asıl-** Asılmak, yüksek bir yere iliştirilip sarkıtılmak.

**a.-ıp** 36b/04

[=1]

**aṣl** Ar. Kaynak, kök; gerçek; soy, nesep.

**a.+ı** 12a/01, 12a/03, 12a/05, 12a/08, 12a/11, 12b/02, 12b/04, 117a/02, 117a/03

[=9]

**āsmān** Far. Gök, gökyüzü, semâ.

**ā.** 92a/03

**ā.+da** 28a/07, 53b/03, 64a/11, 67b/01, 67b/11, 68a/02, 107a/03, 107a/09, 108b/10

**ā.+da (törtünçi āsmān)** 66a/04, 107a/04

**ā.+da (yetinçi āsmān)** 30b/03, 70a/05

**ā.+da turur** 65a/08, 66a/03, 66a/07, 66b/05

**ā.+daḳı** 63b/04, 64b/07, 66b/08, 67a/04
**ā.+daḳı (yete āsmān)** 101a/10
**ā+daḳıça** 64a/11
**ā.+dın** 6b/09, 6b/11, 7b/12, 13a/09, 14a/09, 64a/08, 64b/04, 65a/01, 75a/03, 86b/03, 93a/02, 97b/08, 98b/10, 102a/02, 105b/06
**ā.+dın (altınçı āsmān)** 67a/09
**ā.+dın (beşinçi āsmān)** 67a/02
**ā.+dın (törtünçi āsmān)** 66b/05
**ā.+dın (yete āsmān)** 62b/04
**ā.+dın (yetinçi āsmān)** 68a/03, 69b/10
**ā.+dın émes érdi** 6a/05
**ā.+ġa** 64a/08, 64b/05, 65a/02, 65b/06, 66b/09, 67a/09, 75a/03, 100a/01, 108b/02
**ā.+ġa (altınçı āsmānġa)** 67a/02
**ā.+ġa (beşinçi āsmān)** 66b/06
**ā.+ġa (yete āsmān)** 59a/01
**ā.+ġa çıḳ-** 28a/06
**ā.+larnı** 63b/03
**ā.+nı** 52a/08, 98a/10
**ā.+nı (yete āsmān)** 63b/10
**ā.+nı (yete ḳat āsmān)** 60b/06
**ā.+nıŋ** 62a/07, 63b/11, 64a/09, 64b/05, 65a/03, 113b/01
**ā.+nıŋ (altınçı āsmān)** 67a/03
**ā.+nıŋ (beşinçi āsmān)** 66b/07
**ā.+nıŋ (yete āsmān)** 101b/02, 113b/04
**ā.+nıŋ (yetinçi āsmān)** 67a/10
[=75]

ʿ**Aşr** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz üçüncü suresi. Krş. **ve'l-** ʿ**Aşr**
ʿ**A. (sūra-ı** ʿ**Aşr)** 17a/03
[=1]

**ast** Alt, bir şeyin yere bakan yüzü.
**a.+ında** 30b/04
[=1]

**Aşṭafāʾīl** Göğün beşinci katındaki meleklerden en büyüğünün adı.
**A.** 67a/01
[=1]

**aş** Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek.
**a. ber-** 119b/09
**a. nān** 53a/04
[=2]

**aşpaz** Aşçı.
**a.** 43a/11
[=1]

ʿ**āşıḳ** < Ar. *ʿāşiḳ* Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, meftun.
ʿ**ā.** 34a/11, 58a/07
ʿ**ā. bende** 92a/01
ʿ**ā. bol-** 104b/03
ʿ**ā.+da (müʾmin** ʿ**āşıḳ)** 60a/08
ʿ**ā.+lar** 36b/09
ʿ**ā.+nıŋ (müʾmin** ʿ**āşıḳ)** 60a/08
[=7]

**āşkāra** < Far. *āşkāre* Aşikar, belli, açık bir şekilde.
**ā. ḳıl-** 40a/11, 40b/02, 118b/06
[=3]

**aşlıḳ** Yemek için hazırlanmış erzak, yemeklik.
**a.** 47b/10, 94b/06
**a. şarf bol-** 23b/07
**a. ye-** 23b/06
[=4]
**ʿaşūra** Ar. Muharram ayının onuncu günü.
**ʿa. küni** 82a/07
[=1]
**at** İsim; varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime.
**a.+ı** 3a/06, 13b/06, 14b/06, 29a/10, 29a/10, 29a/11, 29b/08, 29b/09, 30a/01, 30a/02, 30a/02, 30a/03, 37a/02, 45b/07, 45b/08, 63b/03, 63b/05, 64a/09, 64b/06, 64b/11, 65a/03, 65a/05, 65b/01, 65b/03, 66b/07, 67a/01, 67a/03, 67a/07, 67a/10, 67b/11, 70a/10, 71a/07, 71a/09, 71b/01, 71b/03, 71b/05, 71b/07, 71b/08, 71b/09, 71b/11, 72a/04, 72a/07, 72a/10, 73a/07, 73b/02, 73b/09, 74a/07, 74b/02, 74b/05, 82b/07, 87a/03, 100a/04, 110b/02
**a.+ı turur** 74b/03
**a.+ım** 87a/01, 87a/02, 119b/04
**a.+ını** 38a/07, 38b/11, 39b/02, 40a/01, 40b/04, 63b/11, 65b/04, 67b/11, 68a/05, 71a/01
**a.+ıŋ** 47b/03, 86b/11, 119b/04
**a.+lar birle** 55b/02
**a.+ları** 22a/10, 23a/04, 44b/03, 58b/05, 65a/09, 79b/04, 81b/07, 84b/03, 98a/01, 100a/02, 101a/10
**a.+larıġa** 79b/05
**a.+larını** 46b/11, 100a/11
**a.+larını ḳoy-** 25a/08
[=86]
**aṭ** Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı hayvan.
**a.** 31a/08, 33b/10, 35a/03
**a.+ġa** 34a/03, 91b/01
**a.+larnı** 34a/02
**a.+larnıŋ** 33b/11
**a.+nıŋ** 12b/02
[=8]
**at-** Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak; (tan için) ışımak.
**a.-salar** 100a/11
**a.-tı érse** 8a/10
**a.-tılar** 104b/11
[=3]
**oḳ at-** 100a/11
**taŋ at-** 8a/10
[=2]
**ata** Baba.
**a. ana** 6b/02, 18a/05, 49a/03, 77a/03, 90a/11, 90b/01, 92b/01, 92b/03, 118b/10
**a.+ları** 6b/05, 27a/02
**a.+mnıŋ** 4b/10

**a.+sı** 109a/08, 109a/09, 109a/11, 109b/01

**a.+sıdın keyin** 1b/12

**a.+sını** 109a/08

**a.+sınıŋ** 87a/03, 106b/06

**a. ve ana** 46a/08

**a. ve anasını** 40a/09

[=22]

**ata-** Ad vermek, adlandırmak.

**a.-dılar** 14a/09

[=1]

**ʿaṭāyī** Ar. *ʿaṭāʾī* Bahşedilmiş, hediye edilmiş.

**ʿa.+dur (martaba-ı ʿaṭāyī)** 81a/2

[=1]

**ātaş** < Far. *āteş* Odun, kömür vb. maddelerin yandıktan sonraki sıcak ve kırmızı durumu, yanmış kömür ve odun, kor.

**ā.-ı dūzaḫ** 69b/09

[=1]+

**atlıġ** Adlı, ad sahibi, adlandırılmış.

**a.** 3a/04, 81a/11, 96b/04, 104b/02, 104b/03, 107b/09, 110a/03

[=7]

**aṭlıġ** Ata binmiş olan kimse, süvâri.

**a. (miŋ aṭlıġ)** 94b/02

[=1]

**aṭrāf** < Ar. *eṭrāf* Taraflar, bir yer veya şeyi kuşatan yerler.

**a.+ı** 93b/05

**a.+ını al-** 71a/09

**a.+lardın** 96a/11

**a.+larġa** 54b/02

**a.+larını** 98b/07

[=5]

**Avand** Bir dağ adı.

**A. tağı** 95b/02

[=1]

**āvāz** Far. Ses, seda.

**ā.** 6a/02, 23a/01, 80b/02, 80b/09, 96a/02, 103b/01

**ā. birle** 8a/02, 91b/03, 91b/06

**ā. çıḳ-** 69a/03, 109b/03

**ā. édi** 6a/02

**ā.+ı** 6a/01

**ā.-ı bülend birle** 86a/01

**ā.+ı çıḳ-** 10a/04

**ā.+ı édi** 6a/03

**ā.+ıda** 41a/02

**ā.+ım** 106b/03

**ā.+ını** 91b/09

**ā. kel-** 94a/04

**ā. ḳıl-** 83b/08

**ā.+lar** 69a/05

**ā.+nı** 69a/06, 91b/03, 103b/03, 106b/07

**ā. turur** 6a/01

[=27]

**āvāza** Far. Feryad; ün.

**ā. ket-** Ünü yayılmak. 2a/05

**ā.+nı** 3a/04

[=2]

**avlād** Ar. Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları; birinin soyundan gelen kimseler, soy sop.

**a.+ı** 55b/06, 89a/07, 98a/01

**a.-ı ādam** 56a/03

**a.+ıdın** 81a/11, 96b/04

**a.+ıŋnı** 49a/04

[=7]

**avval** Ar. Evvel, ilk, önce.

**a.** 6b/02, 7a/06, 8a/05, 13b/06, 14b/02, 14b/03, 14b/07, 17a/10, 20b/01, 21b/04, 22a/07, 22a/10, 22b/03, 23a/04, 24b/04, 28b/05, 36a/11, 51a/02, 53b/06, 56a/05, 56a/06, 56b/09, 58a/09, 58b/07, 59b/09, 63b/06, 66a/05, 76a/06, 76b/03, 77a/06, 77b/06, 77b/11, 79a/02, 79a/10, 82a/06, 91a/08, 107a/09, 109a/02, 109b/11, 111b/08, 112a/01, 114a/10, 116a/03, 119b/07

**a. (gevher-i avval)** 59b/03

**a.+dın** 68a/05

**a. martaba** 105b/10

[=62]

**avvalḳı** Evvelki, önceki.

**a.** 7b/12, 29b/09, 37a/11, 52b/01, 52b/03, 52b/03, 63b/11, 64a/08, 64a/11, 68b/05, 70b/08, 70b/11, 71b/11, 72a/03, 73a/11, 73b/01, 74b/09, 101a/10, 113b/09

**a. kéçe** 81b/08

**a.+sı** 13a/08

[=21]

**ay I** Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi.

**a.** 13a/04, 64a/03, 101b/01, 108b/06, 108b/07

**a. (yaŋı ay)** 108b/03

**a.+ġa** 59a/02

**a.+nı** 108a/06, 108a/08, 108a/11, 108b/03

**a.+nı (fütün ay**) 108b/05

**a.+nı (kiçik ay)** 108b/02

**a.+nıŋ** 108b/07, 108b/08

**a. tutul-** 81b/09, 81b/11

[=17]

**ay II** Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.

**a. turur** 12b/10

**a. başı** 108b/01, 108b/03

**a.+da** 24b/01, 24b/03, 81b/10

**a.+ġaça** 119b/09

**a.+ı (muḥarram ayı)** 26a/07

**a.+ınıŋ** 24b/04, 27a/09

**a.+ınıŋ (cumada'l-avval ayı)** 27b/04

**a.+ınıŋ (duʿā ayı)** 28a/01, 28a/02

**a.+ınıŋ (ʿıyd ayı)** 25a/05

**a.+ınıŋ (ʿıyd-ı ḳurban ayı)** 25b/03

**a.+ınıŋ (ḳurbān ayı)** 26b/05, 26b/08, 27b/02, 101b/11

**a.+ınıŋ (muḥarram ayı)** 24b/07, 25b/05, 25b/07, 25b/08, 26a/02, 26b/11, 27a/01, 27b/09

**a.+ınıŋ (rabīu'l-āḫır ayı)** 26a/09

**a.+ınıŋ (rabīu'l-avval ayı)** 24b/10, 25a/02, 25b/01, 27a/05, 28a/09, 28a/11

**a.+ınıŋ (ramażān ayı)** 26a/10, 26a/11 27a/10, 81b/08
**a.+ınıŋ (receb ayı)** 26a/05, 26b/04, 27b/07, 28a/06
**a.+ınıŋ (şafar ayı)** 27b/10
**a.+ınıŋ (zü'l-hicce)** 26a/06, 27a/06
**a.+lar** 108a/09
[=46]

**ay-** Söylemek, anlatmak, demek, haber vermek.
**a.-dı** 3a/07, 3a/08, 3a/09, 3b/04, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/07, 3b/07, 3b/10, 3b/11, 4a/02, 4a/03, 4a/07, 4a/08, 4a/10, 4b/02, 4b/04, 4b/05, 4b/07, 4b/10, 4b/11, 5a/02, 5a/03, 5a/04, 5a/05, 5a/06, 5a/08, 5a/11, 5b/03, 5b/04, 5b/10, 6a/02, 6a/06, 6a/10, 6b/07, 7a/06, 7b/01, 7b/03, 8a/04, 8a/05, 8a/08, 8b/02, 9a/02, 9a/08, 9b/05, 10a/10, 10b/02, 10b/04, 10b/07, 10b/09, 11a/04, 11a/11, 11b/06, 11b/10, 12a/01, 12a/03, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12a/09, 12a/11, 12b/01, 12b/03, 12b/04, 12b/06, 12b/09, 13a/03, 13a/05, 13a/08, 13a/10, 13b/01, 13b/04, 13b/06, 14a/01, 14a/09, 14b/01, 14b/03, 14b/07, 17a/11, 18a/10, 18b/05, 18b/10, 19b/01, 20a/11, 21b/04, 22a/02, 22a/04, 22a/07, 22a/10, 22b/03, 22b/08, 22b/10, 23a/02, 23a/04, 23b/07, 23b/10, 24a/01, 24a/03, 24a/05, 24a/06, 24a/08, 24a/09, 24a/10, 24a/11, 24b/04, 28b/03, 28b/05, 28b/09, 29a/02, 29a/04, 29a/08, 29b/01, 29b/03, 29b/04, 29b/06, 29b/08, 29b/09, 30a/04, 30a/06, 30b/03, 31a/02, 32a/09, 33a/09, 34b/06, 34b/07, 34b/07, 36a/02, 37a/04, 41b/08, 41b/11, 42a/04, 42a/09, 42b/02, 42b/06, 42b/09, 43a/01, 43a/04, 43a/09, 43b/06, 43b/11, 44a/04, 44a/11, 51b/08, 51b/10, 52a/02, 52a/04, 52a/06, 52a/10, 52a/11, 52b/02, 54a/03, 54b/09, 55a/11, 55b/09, 55b/11, 56a/02, 56a/04, 56a/05, 56a/06, 56a/09, 57b/11, 58a/02, 58a/05, 58a/09, 58b/01, 58b/06, 59a/09, 59b/01, 59b/08, 60a/04, 60b/02, 61a/08, 62b/07, 63b/06, 70a/11, 71a/05, 71a/07, 71b/11, 72b/03, 72b/06, 75a/01, 76a/05, 76b/02, 76b/05, 77a/05, 77a/09, 77b/06, 77b/10, 78a/08, 78b/03, 78b/06, 78b/09, 79a/02, 79a/03, 79a/10, 79b/04, 86a/02, 98a/02, 100b/05, 101a/07, 101a/08, 101a/10, 107a/02, 107a/04, 107a/08, 108a/01, 108a/03, 108a/07, 108b/10, 109a/02, 109b/10, 110a/03, 111a/02, 111a/05, 111a/08, 111b/01, 111b/08, 112a/01, 112a/06, 112a/07, 112a/10, 112a/11, 112b/01, 112b/04, 112b/07,

112b/09, 112b/11, 113a/02, 113a/11, 113b/02, 113b/04, 113b/05, 114a/03, 114a/07, 114a/08, 114a/10, 114b/05, 115b/04, 115b/07, 116a/02, 116a/06, 117a/03, 117a/06, 117a/11, 117b/02, 117b/04, 117b/05, 117b/07, 117b/10, 118a/01, 118a/03, 118a/06, 118a/07, 118a/09, 118a/11, 118b/02, 118b/03, 118b/05, 118b/08, 118b/10, 119a/03, 119a/07, 119a/09, 119a/11, 119b/02, 119b/04, 119b/06, 119b/07

**a.-dılar** 6b/08, 7a/01, 7b/08, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 46b/08

[=280]

**ayaġ** Vücudun bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basan kısmı. Krş. **ayaḳ**

**a. (yalaŋ ayaġ)** 51a/05

[=1]

**ayaḳ** Bk. **ayaġ**

**a.** 64a/04

[=1]

**āyat** Ar. Kur'ân-ı Kerim'deki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.

**ā.** 14a/07, 14b/02, 14b/02, 14b/03, 17a/10, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/04, 17b/05, 17b/06, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/09, 17b/11, 18a/02, 18a/03, 18a/03, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/07, 18a/08

**ā.+dur** 14a/01

**ā.+ınıŋ** 14a/03, 14a/05

**ā.+nıŋ** 14a/07

**ā. turur** 14a/03, 14a/05, 17a/09, 17a/11

[=32]

**ʿayb** Ar. Utanılacak hal ve davranış.

**ʿa.+ını** 40a/11, 118b/06

[=2]

**ayçılık** Bir ay kadar, aylık.

**a.** 31b/11

[=1]

**Ayete'l-kürsī** Bakara suresinin 255. ayeti.

**A. turur** 19a/05

[=1]

**ayıḳ** Ayı, et yiyen memelilerde, ot ve bal da yiyebilen uzun tüylü kaba ve hantal, vahşi hayvan.

**a.** 116a/05, 116b/10

**a.+ġa** 91a/12

[=3]

**ʿayn** Ar. Türklerin İslâmiyeti kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi birinci harfinin adı.

**ʿa.** 20a/03

[=1]

**ayır-** Ayırmak, birbirinden uzaklaştırmak.

**a.-ıp (ayrıp)** 74b/04

[=1]

**āyına-bendlik** Saf bağlılık.
**ā. ḳıl-** 119b/09
[=1]
**aylıḳ** Bir ay süren.
**a**. 55a/06
**a. (on aylıḳ yol)** 35a/03
[=2]
**Aysar** Hz. İbrahim'in büyük atası olarak geçmektedir.
**A.+nıŋ** 27a/05
[=1]
ʿ**ayş** Ar. Hayatın zevkini çıkarma, yiyip içme.
ʿ**a. ʿişretge maşġūl bol-** 34b/05
[=1]
**ayt-** Söylemek, demek; haber vermek.
**a.-a alma-** 2a/10
**a.-adur** 3a/06, 43b/02, 43b/04, 61b/11, 61b/11, 94b/11
**a.-adurġan** 62b/03
**a.-alı** 46a/11
**a.-amız dép** 2a/07
**a.-ay** 46a/02
**a.-ġan** 11b/03, 41b/01
**a.-ġanıdın keyin** 119b/09
**a.-ġıl** 118a/08
**a.-ıŋ** 7b/12, 46a/02
**a.-ıp** 11a/09, 50b/04, 68a/05
**a.-ıp édiler** 7b/12
**a.-ıp érdi** 85a/04
**a.-ıpdur** 30b/10, 109b/03
**a.-ıpdur dép** 87b/01
**a.-ıpdurlar** 2b/01, 33b/02, 35a/05, 76b/06
**a.-madım** 75b/05
**a.-maġay** 76b/02, 76b/02
**a.-maġlıḳ** 11a/01, 11a/02, 76b/06, 76b/08, 76b/09, 76b/11, 77a/01
**a.-maġlıḳ turur** 59b/04
**a.-maḳ** 7b/02, 7b/12, 76b/05
**a.-maḳ kerek** 77a/04
**a.-may** 11a/10, 11b/04
**a.-sa** 2a/02, 69a/01
**a.-tı** 2a/01, 2a/07, 2a/10, 4b/08, 6b/02, 7a/03, 7b/12, 23b/11, 41b/06, 44b/08, 45a/05, 45a/06, 45a/07, 46a/01, 46a/03, 46b/01, 47a/01, 47a/03, 47a/04, 47a/06, 47b/04, 47b/07, 48a/05, 48b/11, 49a/03, 49a/04, 49a/06, 49b/10, 50a/05, 50a/07, 50a/11, 50b/07, 56a/07, 56a/11, 56b/01, 56b/03, 56b/05, 56b/06, 56b/09, 56b/11, 57a/01, 57a/04, 57a/05, 57a/07, 57a/10, 57a/11, 57b/02, 57b/05, 57b/06, 57b/08, 57b/10, 69b/05, 75a/04, 75a/08, 85a/11, 85b/03, 85b/07, 85b/09, 86a/05, 86a/07, 86b/09, 86b/11, 87a/08, 88a/03, 92b/02, 99a/09, 99b/04, 104a/08, 106b/04, 109a/09, 109a/10, 109a/11, 109b/02, 115a/03, 115a/08, 115a/08, 115a/10, 119b/03
**a.-tılar** 2b/07, 3a/05, 7b/09, 7b/10, 7b/12, 7b/12, 9a/11, 37a/11, 45a/01,

47b/08, 56a/07, 56a/10, 56b/02, 56b/06, 56b/10, 56b/11, 57a/02, 57a/04, 57a/06, 57a/08, 57a/10, 57b/01, 57b/03, 57b/05, 57b/07, 57b/09, 61a/04, 61a/06, 84b/06, 85a/03, 85a/08, 85b/01, 86a/04, 86a/11, 86b/07, 86b/11, 87a/05, 87b/06, 87b/08, 88a/04, 88a/10, 88b/01, 88b/04, 92a/11, 93a/04, 93a/09, 93a/11, 98a/09, 99a/06, 99b/11, 100b/10, 104a/09, 106a/11, 106b/03, 115a/01

**a.-ur** 35b/11, 64a/02, 64a/02, 64a/10, 64b/06, 64b/11, 65a/03, 65a/06, 66b/07, 66b/11, 67a/01, 67a/04, 67a/07, 67a/11, 69b/02, 72b/11, 91b/07, 92a/09, 97b/04

**a.-ur dép** 69a/02

**a.-ur érdiler** 53b/01

**a.-ur men** 3a/08, 77b/11, 78a/02, 78a/03, 78a/05

**a.-ur mu séŋ** 3a/08

**a.-ur mu sizler** 2a/08

**a.-urlar** 11b/02, 11b/02, 34a/01, 34a/08, 35a/10, 42b/03, 58a/07, 64b/03, 70a/07, 89a/06, 90a/10, 92a/01, 94b/08, 100a/10

**a.-urmız** 2a/09

[=224]

**aẕān ayt-** 7b/02, 7b/12, 7b/12, 11b/02, 69a/01

**cavāb ayt-** 2a/02, 2a/07, 2a/08, 2a/09, 2a/10, 3a/08, 3a/08

**cavāb bā s̲avāb ayt-** 119b/09

**faḥş ayt-** 41b/01

**ḥamd u s̲anā ayt-** 33b/02, 66b/11

**pend ve nasīḥat ayt-** 42b/03

**rāst ayt-** 109b/03

**söz ayt-** 75b/05

**tekbīr ayt-** 7b/12, 7b/12, 11a/09, 11a/10, 11b/02, 11b/04

**tesbīḥni ayt-** 64b/03, 67a/01, 67a/07, 69a/02

**ʿuẕr ayt-** 50b/04

[=30]

**ayvān** < Far. *eyvān* Köşk; kasır; büyük salon, çardak.

**a.** 32b/07, 37b/07

**a.+da** 37b/07

**a.+dın** 98a/07

[=4]

**az** Az, belli bir ölçünün altında bulunan.

**a.** 55a/04, 88b/06, 116b/02

[=3]

**ʿaẕāb** Ar. Azap, sıkıntı, keder.

**ʿa.** 41a/06, 42b/09, 45a/09, 73b/06

**ʿa. (mustacāb-ı ʿaẕāb bol-)** 79a/04

**ʿa.+ġa** 37a/03

**ʿa.+ġa giriftār bol-** Azaba tutulmak. 43a/11, 46a/05, 77b/03

**ʿa.-ı ḳabr** 112b/11

**ʿa. ḳıl-** 30b/09, 79a/05, 108a/05

**ʿa.-ı ʿuḳūbat ḳıl- 73b/11**

**ʿa. turur** 37b/09

[=15]

**ʿaẕābsız** Azapsız, eziyetsiz.

ʿ**a.** 19a/04
[=1]

**aẕān** < Ar. *eẕān* Müslümanlara namaz vaḳtini bildirmek ve namaza çağırmak için müezzin tarafından genellikle minareden yüksek sesle yapılan davet.
**a.** 11a/09, 11a/10, 11b/03, 11b/04
**a. ayt-** 7b/02, 7b/12, 7b/12, 11b/02, 68b/11
**a. oḳı-** 7b/01, 7b/12, 7b/12, 7b/12
**a. oḳu-** 7b/12, 7b/12, 8a/01, 8a/03
[=17]

**āzār** Far. Çıkışma, paylama.
**ā. (köŋlini āzār ḳıl-)** 38b/07
**ā. ber-** 40a/10, 40a/10
[=3]

**Āzer** *Kur'an-ı Kerim*'e göre Hz. İbrahim'in babasının adı.
**Ā.** 27a/03
**Ā.+niŋ** 27a/02
[=2]

**Āzerfuṭūnes** Ashâb-ı Kehf'ten birinin adı.
**Ā.** 100a/03
[=1]

**azġına** Azıcık, çok az.
**a.+sı** 101a/09
**a.+sıġa** 31b/09, 32b/06
[=3]

ʿ**aẕīm** Ar. Büyük, iri.
**a. (daryā-yı ʿaẕīm)** 63b/08, 70b/02, 71a/08
**a. (leşker-i ʿaẕīm)** 82a/03
**a. birle** 82a/03
**a.+dür (balā-yı ʿaẕīm)** 45b/01
[=6]

**āẕīne** Far. Cuma günü.
**ā. keçesi** 25a/03
**ā. kéçesi** 25b/02, 28a/02
**ā. küni** 24b/05, 24b/11, 26b/01, 26b/04, 26b/07, 27a/01, 27b/08, 28a/01, 30a/04, 93a/01
[=13]

ʿ**azīz** Ar. Yüce, kıymetli; hürmet edilen.
ʿ**a.** 117b/04
ʿ**a. bol-** 117b/03
ʿ**a. ḳıl-** 113b/01
ʿ**a. tut** 119a/04
[=4]

ʿ**Azraʾīl** Ar. Dört büyük melekten, Allah'ın emriyle insanların canını almakla görevlendirilmiş olanı, ölüm meleği.
ʿ**A.** 53b/04
ʿ**A. (Ḥażrat-ı ʿAzraʾīl)** 58b/11, 65b/04, 66a/11
ʿ**A.+niŋ (Ḥażrat-ı ʿAzraʾīl)** 65a/08, 65a/11, 65b/01, 65b/06, 66a/01
[=9]

**B**

**bā-vucūd** Far. Vücutla.
**b.** 74b/08, 75b/03
[=2]

**bāb** Ar. Husus, konu.
**b.+da** 75a/09

[=1]

**ba-cā** Far. Uygun, yerinde.

**b. keltür-** Saygı göstermek. 35b/07, 45b/10 90a/08, 119a/07

[=4]

**bād-ı muḫālıf** Karşıdan esen rüzgâr; geminin yol almasını güçleştiren ters rüzgâr.

**b.** 73a/10, 73a/10

[=2]

**badan** Ar. Beden, vücut. Krş. **beden**

**b.+ım** 118b/05

**b.+ıŋ** 118b/07

**b.+ları** 32b/05, 80b/03

**b.+larıġa** 24b/05

[=5]

**bāġ** Far. Bağ, bahçe.

**b.** 32b/06

**b.+dağı** 50b/09

**b.+ıda** 32b/06

**b.+ḳa** 51a/01, 51a/05

**b.+larını** 30a/06

**b.+nıŋ** 51b/05

[=7]

**bağla-** İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere tutturmak; iki şey arasında irtibat kurmak.

**b.-p** 32a/03, 95b/03

**b.-p tur-** 33a/07, 46b/11, 65b/02, 67b/03

**b.-sa** 100b/02

[=7]

**ḳol bağla-** 32a/03, 33a/07, 46b/11, 65b/02, 67b/03

**sad bağla-** 95b/03

[=6]

**bağlıḳ** Bağlı, uçları birbirinin içinden geçirilmek suretiyle düğümlenmiş olan.

**b.** 74b/07, 74b/08, 74b/08

[=3]

**bahā** Far. Değer, kıymet.

**b.+sı** 49b/07

**b.+sını** 48b/02, 116b/02

[=3]

**baḫīl** Ar. Cimri, pinti.

**b. bol-** 91a/02

[=1]

**baḫīllıḳ** Cimrilik.

**b.** 59b/07

[=1]

**baḥr** Ar. Deniz, derya.

**b. (ve'l-baḥr)** 7a/09

[=1]

**Baḥr** Dördüncü deryanın adı.

**B. (daryā-yı Baḥr)** 71b/05

[=1]

**baḫt** Far. Talih, kısmet.

**b.+ımnı (taḫt-ı baḫt)** 2a/03

[=1]

**baḳ-** Bakmak, gözlerini bir şey üzerine çevirmek; bir şeye gereken bakımı yapmak, ihtimam göstermek, emek vermek.

**b.-ar** 65b/06, 113a/10, 113a/11

**b.-ġalı ḳoy-** 47a/10, 48b/08
**b.-ıp** 45a/05, 47a/01, 47b/07, 85a/02
**b.-ıp tur-** 102a/11
**b.-ḳanıġa** 47a/11
**b.-sa** 105a/06
**b.-tı** 55a/03, 55a/07 63b/08, 70b/02
[=16]
**raḥmat naẓarı birle bak-** 113a/11
[=1]

**baḳā** < Ar. *beḳā* Ölümsüzlük, ebediyet; geleceğe doğru varlığını koruyarak devam etme.
**b.+a (dāru'l-baḳā)** 1b/11
**b.+sı** 77b/05, 77b/06, 77b/09
[=4]

**Baḳara** *Kur'an-ı Kerim*'in ikinci suresi.
**B.** 21b/04
**B. (sūra-ı Baḳara)** 14b/07
**B.+ça (sūra-ı Baḳara)** 14a/04, 14a/06, 14a/08
[=5]

**bāḳī** Ar. Ebedî, sonsuz.
**b. turur** 51b/04
[=1]

**Bāḳī** Yedi büyük denizden biri.
**B. (daryā-yı Bāḳī)** 71a/09
[=1]

**bala** Küçük çocuk, yavru.
**b.** 84b/10, 109a/01, 109a/05
**b.+ġa** 76b/03, 76b/08
**b.+lar** 43a/05, 76a/10, 81a/06, 88b/06, 91a/02
**b.+ları** 43a/03
**b.+larını** 42a/06
**b.+ŋnı** 85b/02
**b.+sı** 84b/07
**b.+sı turur** 84b/01
[=15]

**balā** < Ar. *belā* İnsana büyük sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, gam.
**b.** 49a/11
**b.+ġa ṣabr ḳıl-** 112a/04
**b.+nı ye-** 111b/10
**b.-yı ʿaẓīm** 45b/01
**b. yıġ-** 77b/03
[=5]

**Balḫ** Afganistan'ın kuzeyinde, Amuderya'nın güneyindeki Dehas Irmağı üzerinde ve Kukibaba Dağı'nın eteğinde kurulmuş bir şehir.
**B.** 27a/07
[=1]

**balıḳ** Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.
**b.** 6b/09, 6b/11, 9a/03, 110b/02, 110b/04
**b.+lar** 71b/01, 72a/01
**b.+nıŋ** 9a/04, 110b/02, 110b/03, 112a/08
[=11]

**bālıġ** Ar. Büluğa eren, ergin.
**b.** 45b/03, 45b/05

**b. bol-** 109b/09

[=3]

**bāmdād** Far. Sabah, sabah vakti.

**b. (namāz-ı bāmdād)** 93b/01

**b. (vaḳt-ı bāmdād)** 8a/06

**b.+ġa (namāz-ı bāmdād)** 83b/03, 104a/02

**b.+ḳa** 104b/06

**b.+nı (namāz-ı bāmdād)** 8a/07

[=6]

**bar** Var, mevcut olan.

**b.** 1b/10, 2a/01, 5b/02, 10b/09, 11b/05, 12b/08, 14a/04, 14a/06, 30b/07, 31b/04, 31b/07, 38a/09, 38b/03, 39a/03, 39a/03, 39b/04, 39b/07, 45b/03, 45b/05, 46a/02, 49b/07, 51b/05, 60b/01, 66b/10, 66b/10, 66b/10, 67b/11, 68b/03, 68b/04, 70a/06, 70b/06, 70b/11, 72b/09, 74a/08, 75a/05, 80a/04, 80a/05, 84b/11, 86b/08, 93b/04, 93b/04, 95b/06, 97a/10, 100a/09, 107a/09, 108a/01, 110a/02, 110a/09, 110a/10, 113b/06, 113b/09, 113b/10, 113b/11, 114a/01, 114a/01, 114a/02

**b. dép** 53b/04

**b.+dur** 33b/07, 73b/03, 107a/09

**b.+durlar** 74b/06

**b. édi** 3a/04, 48b/05, 52b/02, 52b/04, 54a/03, 54b/09, 55a/11

**b. érdi** 1b/12, 44b/03, 46b/08, 55b/01, 84a/07, 85b/11, 88a/08, 103a/02, 115b/08, 115b/09

**b. érdiler** 53a/07, 54a/04

**b. érmiş** 84b/07

**b. mu** 22a/06

**b. mu dép** 45b/02, 45b/04, 104a/05

**b. turur** 14a/08, 31b/04, 31b/06, 40a/04, 71b/02, 71b/03, 71b/05, 71b/07, 72a/02, 72a/05, 72a/07, 82b/09, 110a/04, 110a/11, 113b/10

[=100]

**Bār-Ḫudā** Far. Allah, Tanrı.

**B.** 78a/05

[=1]

**Bār-Ḫudāyā** Far. Ey Tanrım!

**B.** 49a/10, 61a/05, 87b/09, 92b/09, 98b/04, 99b/10, 105b/07

[=7]

**bar-** Varmak, ulaşmak.

**b.-adurlar** 84b/05

**b.-adurmız** 84b/08

**b.-alı** 46a/10

**b.-alı dép** 50a/08

**b.-ay** 49b/11

**b.-dı** 45b/06, 48b/01, 48b/11, 75b/06, 99a/08, 99b/02, 115a/01

**b.-dılar** 46b/03, 84b/09, 85a/07, 93b/03

**b.-ġın** 60b/10

**b.-ġuçı** 8a/11

**b.-ġunça** 9b/05, 34a/03

**b.-ıŋlar** 51a/11

**b.-ıp** 31b/04, 47a/05, 50b/10, 85a/06, 87b/11, 93a/11, 96a/09, 99a/07
**b.-ıp édiler** 84b/04
**b.-mak** 113a/04
**b.-sa** 75b/06
**b.-ur** 34a/05, 72a/06, 72a/09, 72a/11, 81b/03, 101b/11, 113b/05, 113b/06
**b.-ur men** 5a/02
**b.-ur sén** 5a/02
**b.-ur sizler dép** 84b/05
**b.-urlar** 36b/11, 81b/05, 83b/02, 83b/04, 88b/06, 91b/10
[=49]
**behiştge bar-** 36b/11, 101b/11
**ceng ḳılġalı bar-** 81b/05
[=3]
**alıp bar-** 47a/05, 50a/08, 51a/11, 99a/11, 99b/02
**ketip bar-** 84b/05
**ḳılġalı bar-** 83b/02
**ḳılıp bar-** 34a/05
**körgeli bar-** 48b/01, 84b/09
**yügürüp bar-** 91b/10
[=11]

**Bārā-Ḫudāyā** Far. Ey Tanrım!
**B.** 9a/10
[=1]

**barābar** < Far. *berāber* Beraber, birlikte.
**b.** 64b/01, 83a/07
**b. mu** 22a/06
[=3]

**bar-ābād** < Far. *ber-ābād* Bayındırlık içinde.
**b. érdi** 55b/02
[=1]

**bar-bād** < Far. *ber-bād* Kötü, fena, pis.
**b.** 103b/02
[=1]

**bar-ḥaḳlıḳ** < Far. *ber-ḥaḳlıḳ* Gerçeklik.
**b.+ıġa büt-** 112b/08
[=1]

**bar-ḳarār** < *ber-ḳarār* Far. Aynı durumda, aynı kararda.
**b. érdiler** 1b/09
**b. tur-** 9a/11
[=2]

**bar-pā** < Far. *ber-pā* Ayakta, yıkılmamış.
**b.+dur** 58a/08
**b. ḳıl-** 82b/04, 82b/05
[=3]

**barça** Bütün, hep.
**b.** 49b/08, 74a/04
[=2]

**barḳ** Ar. Şimşek.
**b.+larını** 83b/03
**b. ur-** 65a/04, 79b/11
[=3]

**bas-** Etkisini kuvvetle hissettirmek, kaplamak.
**b.-ar** 96b/07
[=1]
**küffārlıḳ bas-** 96b/07
[=1]

**baş** Baş, kafa, insan vücudunun en üst hayvan vücudunun en ön kısmı; iki uçtan her biri; bir yerin veya şeyin

etrafı, yanı; bir şeyin başladığı zaman, başlangıç.
**b.+ı** 5b/02, 18b/11, 18b/08, 26a/09, 61b/04, 66b/10, 61b/05, 63a/06, 97a/10, 103a/11, 103b/02, 103b/05, 110a/09
**b.+ı (ay başı)** 108b/01, 108b/03
**b.+ıda** 66b/10, 68a/11, 68b/01, 110a/11, 115b/09
**b.+ıġa** 94a/01
**b.+ıdaḳı** 69b/01
**b.+ıdur** 32a/10
**b.+ıġa ḳoy-** 48a/01
**b.+ıġa oḫşa** 97a/10
**b.+ında** 56a/08, 56b/11
**b.+ını** 51a/06, 77a/11, 103a/08, 103b/05
**b.+ınıŋ** 110a/10
**b.+ları** 36b/01, 61a/11, 66b/09, 91a/03
**b.+larıda** 32a/02, 33a/05, 34b/10, 80b/07
**b.+larıġa** 86a/10
**b.+larını** 69a/07, 75a/07
[=43]
**başla-** Başlamak, bir işe girişmek.
**b.-dı** 9b/07
**b.-dılar** 51a/04, 94a/02
**b.-p** 85b/10
**b.-p kir-** 85b/11
[=5]
**öltürüşge başla-** 94a/02
[=1]
**ḳıla başla-** 51a/04
**yaġa başla-** 9b/07
[=2]
**başlat-** Bir işin başlamasına yol açmak.
**b.-ıp** 85a/07
[=1]
**bāṭıl** Ar. Doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan (şey).
**b. dép** 97b/05
[=1]
**bāver** Far. İnanma, doğru bulma.
**b. ḳıl-** 77b/10
[=1]
**bayābān** Far. Çöl, sahra.
**b.+daḳı** 102a/10
**b. turur 72b**/04
[=2]
**bayān** Ar. Açıklama, söyleme; bildirim.
**b.+ı** 80a/10
**b.+ıda** 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/07, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/10, 18a/01, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/06, 18a/07, 18a/08
**b. ḳıl-** 37a/10, 79b/04, 82a/06, 85a/02, 88a/10, 98b/02, 99b/03, 99b/09
**b. turur** 72b/02
[=27]
**Baytu'llāh** Ar. Allah'ın evi, Kâbe.
**B.+nı** 106b/01
[=1]
**baytu'l-muḳaddas** Ar. Kutsal yapı.
**b.** 84a/01
[=1]

**Baytu'l-muḳaddas** Kudüs, üç ilahi dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehir.

**B.** 92b/08 94b/02, 94b/02

**B.+da** 70b/09, 79b/08

**B.+ġa** 96a/06

**B.+nı** 83a/09

[=7]

**baʿża** Bk. **bāʿżı**

**b.** 108a/11, 108b/03

**b.+nı** 113a/11, 113b/01

**b.+sını** 108a/11

[=5]

**bāzār** Far. Çarşı, alışveriş yeri.

**b.+da** 18b/01, 88b/07

**b.+ıda** 83b/10

**b.+larda** 96b/09

**b. turur** 83b/09

[=5]

**baʿżı** Birtakım, bir kısım; hepsi olmayıp içlerinden bir kısmı. Krş. **baʿża**

**b.** 7b/08, 7b/09, 7b/11, 7b/12, 55b/08, 61b/07, 61b/09, 64b/02, 64b/03, 107b/05

**b.+lar** 18b/07, 35a/05, 64a/01, 64a/02, 64a/10, 64b/06, 65a/03, 66b/07, 67a/04, 67a/11, 67a/11, 67b/02, 72b/11, 87a/01

**b.+ları** 64a/04, 64a/05, 64a/05, 67b/02, 67b/03, 67b/04, 67b/04, 67b/04, 67b/05, 67b/06, 111a/05

**b.+sı** 31a/07, 31a/08, 31a/11, 31a/11, 31a/11, 31b/01, 31b/01, 31b/01, 31b/02, 31b/02, 36b/05, 36b/06, 36b/06, 36b/07, 36b/08, 55b/07, 69b/11, 70a/01, 70a/01, 70a/02, 70a/02, 70a/02, 91a/11, 91a/11, 91a/12, 91a/12, 91a/12, 91b/01

**b.+sını** 108a/11

**b.+sınıŋ** 61b/04

[=65]

**bāzū** Far. Pazı, kolun omuzla dirsek arasındaki kısmı.

**b.+ları** 2a/03

**b.+sı** 97a/10

[=2]

**be** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin ikinci harfinin adı; bā.

**b.** 19b/04

[=1]

**beçe** Far. İnsan veya hayvan yavrusu.

**b. bol-** 29a/10

[=1]

**be-ḥaḳ** Hakkı için.

**b.** 47b/04

[=1]

**bed-būyluḳ** Kötü kokulu.

**b.+ıġa** 39a/06

[=1]

**bed-nām** Far. Adı kötüye çıkmış olan kimse.

**b. bol-** 2b/08

[=1]

**beden** Bk. **badan**

**b.+lerige** 41b/03
[=1]
**bedīʿu’s-semavāt ve’l-arż** “ Göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısı” anlamında Allah’ın sıfatlarından biri.
**b.** 64b/09
[=1]
**behişt** Far. Cennet, uçmak.
**b.** 29b/08, 30b/02, 30b/03, 35b/11, 49b/01, 76b/01, 79a/06, 79a/07, 92a/07, 115a/01
**b. (ehl-i behişt)** 31b/05, 32a/06, 35b/02
**b.+de** 13a/05, 29a/08, 31b/07, 32a/09, 32a/10, 32b/01, 32b/02, 33a/10, 34b/07, 48a/11, 75b/02, 75b/04, 75b/06, 79a/05, 79a/08, 79a/09, 111a/06, 111a/10
**b.+de mü** 111a/05, 111a/08
**b.+degi** 69a/04
**b.+din** 12a/06, 12a/09, 12a/11, 32a/04, 35b/07, 79a/01, 114a/09, 114b/05, 114b/10
**b.+din çıḳ-** 115b/03
**b.+din çıḳar-** 115b/10
**b.+din turur** 12a/03
**b.+ge** 19a/04, 92a/09, 115a/05
**b.+ge (ehl-i behişt)** 32b/05
**b.+ge al-** 115a/09, 115a/11
**b.+ge bar-** 36b/11, 101b/10
**b.+ge ket-** 25b/06
**b.+ge kigür-** 30b/11, 34b/04
**b.+ge kir-** 111a/01, 114b/10
**b.+ge oḫşa** 4b/01
**b. ḫalḳı** 29a/07
**b.-i Cennetü’l-ʿadn** 30a/10
**b.-i Cennetü’l-firdevs** 30a/11
**b.-i Cennetü’l-maʾvā** 30a/11
**b.-i Cennetü’l-naʿīm** 30a/09
**b.-i Daru’l-āḫırat** 30b/01
**b.-i Daru’l-ḫuldnı** 30a/08
**b.-i Daru’l-ḳarar** 30a/08
**b.-i Daru’s-salām** 30a/06
**b.+ler (ehl-i behişt)** 33b/09
**b.+lerge (ehl-i behişt)** 68b/10
**b.+lerni** 30a/04, 30a/05
**b.+lerniŋ (ehl-i behişt)** 33a/04
**b.+ni** 30b/04, 35b/10
**b.+ni (sekiz behişt)** 30a/04
**b.+nin (ehl-i behişt)** 30b/11
**b.+niŋ** 29a/10, 29a/10, 29a/11, 29b/09, 30a/01, 30a/01, 30a/02, 30a/03, 31a/01, 32b/10, 114b/06, 114b/11
**b.+niŋ (ehl-i behişt)** 31a/02, 31b/09, 32b/02, 32b/06, 33a/07
**b. ṭaʿāmı** 34a/11
**b.+te** 111a/07
**b. turur** 29a/05
[=98]
**behiştī** Ar. Cennet ehli.
**b.+ler üçün** 34b/07
**b.+lerniŋ** 34b/11
[=2]
**bekrek** Daha kuvvetli.
**b.** 43b/11

[=1]

**Beled** *Kur'an-ı Kerim*'in 90. suresi. Krş. **el-Beled**

**B. (sūra-ı Beled)** 16b/07

[=1]

**belki** Far. Olabilir, muhtemelen; hatta.

**b.** 90b/10

[=1]

**bend** Far. Suyun önüne tutmak ve biriktirmek için yapılmak set.

**b. bol-** 87b/04

**b. ḳıl-** 2b/04, 87b/07, 95b/04

**b.+ge sal-** 2a/11

[=4]

**bende** Far. Kul, köle; esir, tutsak; birine mensup olan, onun hizmetinde bulunan.

**b.+ler** 36a/08, 65b/10

**b.+ler (ʿāşıḳ bende)** 92a/01

**b.+lerge** 35b/11, 69b/09

**b.+leri** 106b/01

**b.+lerige** 113a/10

**b.+leriŋ** 69b/03

**b.+lerniŋ** 65a/09

**b.+niŋ** 17b/08

[=10]

**bendelik** Kulluk, kölelik.

**b. ḳıl-** 3b/11, 29a/08

[=2]

**benī Ādam** Ademoğulları.

**b.** 13a/06, 115a/04

**b.+dın** 115a/05

[=3]

**benī Isrāʾīl** İsrailoğulları.

**b. (sūra-ı benī Isrāʾīl)** 15a/02

**b.+ni** 21a/05, 83b/05, 116b/06

**b.+niŋ** 96b/03

[=5]

**ber-** Vermek, iletmek, eriştirmek; bırakmak; biriyle evlendirmek; kazandırmak; teslim etmek.

**b.-(!)** 119a/11

**b.-di** 5b/06, 6b/01, 48b/05, 49b/04, 61a/02, 78a/08, 78a/10, 78a/11, 78b/01, 78b/02, 78b/02, 78b/04, 78b/05, 78b/06, 78b/08, 78b/08, 78b/09, 78b/11, 79a/01, 99a/08, 116b/02, 116b/05, 119b/09

**b.-diler** 2b/05, 44b/07, 45b/09, 48b/09, 54b/06, 61a/03, 87a/06, 98b/10

**b.-dim** 47b/05, 48a/06, 62a/08

**b.-diŋ** 75b/02, 75b/04

**b.-e'lmey** 42a/01

**b.-edür men** 3a/06

**b.-eli** 47a/11

**b.-ey** 2a/03, 115a/10

**b.-ey dép** 116a/09

**b.-gen** 39a/10, 40a/10, 40a/10, 109a/05

**b.-gen émes** 45b/05

**b.-gey** 80b/05

**b.-geyler** 118b/10

**b.-gil** 99ab/10, 118a/02

**b.-gin** 63b/02

**b.-gin dép** 46a/11

**b.-ip** 42b/01, 43a/10, 47a/08, 76b/11, 119b/09
**b.-ipdür** 34b/09, 78a/04
**b.-medi** 99b/01, 116a/10
**b.-mediler** 2b/05
**b.-megen** 39a/10, 41a/10
**b.-mek** 117b/10
**b.-meklik** 112a/03, 112b/07, 117b/11
**b.-mekniŋ** 18a/04
**b.-mesler** 90b/03
**b.-mey sizler dép** 47a/04
**b.-se** 93a/11
**b.-seler** 23a/01, 47b/09, 81a/02
**b.-seŋ** 3a/11
**b.-ür** 32a/08, 65b/09, 65b/10, 65b/11, 66a/01, 69a/07
**b.-ür men** 45a/09
**b.-ür men dép** 9b/01
**b.-ür sén** 86a/05
**b.-ürler** 31b/10, 66a/06, 89a/09, 90b/02, 90b/05, 96a/11, 119a/01
**b.-ürmiz** 46a/05
[=95]
**aş ber**- 119b/09
**āzār ber-** 40a/10, 40a/10
**cān ber**- 5b/06, 65b/09, 65b/10, 65b/11, 66a/01, 117b/10, 117b/11
**cavāb ber-** 3a/06, 3a/11, 45a/09, 46a/05, 47a/04
**cavābını ber-** 66a/06
**cezāsını ber-** 9b/01
**güvāhlıḳ ber**- 109a/05, 112b/07
**ḫabar ber-** 23a/01, 34b/09, 63b/02, 69a/07, 98b/10
**ḥısāb ber-** 42a/01
**ḳuvvetini ber-** 32a/08
**küyevge ber-** 45b/05
**māllarını ber-** 89a/09
**mīve ber-** 49b/04, 80b/05
**ravāc ber-** 96a/11
**rıżā ber-** 112a/03
**ruḫṣat ber-** 87a/06
**sadaḳa ber-** 18a/04
**sālyāne ber-** 48b/09
**sūdġa ber-** 39a/10
**sūdge ber-** 43a/10
**taʿallum ber-** 54b/06
**yār ber-** 93a/11
**yārī ber-** 116b/05
**yol ber-** 75b/04
**zekāt ber-** 39a/10
[=42]
**salıp ber-** 76b/11
[=1]

**ber** < Ar. *berr* Kara, toprak. Krş. **ve'l-ber**
**b. (ve'l-ber)** 7a/09
[=1]

**berāʿat** Ar. Güzellik ve olgunluk bakımından benzerlerinden üstün olma.
**b.** 20b/04, 21b/06
[=2]

**bereket** Ar. Bereket, bolluk.
**b. (ḫayr bereket ḳalma-)** 89a/02
[=1]

**berg** Far. Yaprak.
**b.+ide** 65a/11
**b.+leri** 65a/11, 115b/06
**b.+leri (şāḫ u berg)** 31a/11
**b.+leride** 33b/01
**b.+leriniŋ** 31b/01
[=6]
**berhene** Far. Çıplak.
**b. ḳıl-** 51a/06
[=1]
**beril** ?
**b. turur** 12b/09
[=1]
**beste** Far. Bağlanmış, kapalı.
**b. bol-** 97a/05
[=1]
**beş** Beş, sayı adı. Krş. **béş**
**b.** 41b/07, 59b/08, 69b/08, 76b/02, 77a/05, 77b/06, 90b/08, 106a/07, 107a/08, 111b/07, 111b/08, 111b/11
**b. ( miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10
**b. (alta miŋ yigirme beş)** 20a/06
**b. (bir miŋ on beş)** 53a/03
**b. (iki miŋ beş yüz beş)** 19b/07, 19b/07
**b. (iki miŋ beş yüz yigirme sekiz)** 20a/05
**b. (ḳırḳ beş miŋ yüz toḳsan)** 20a/06
**b. (miŋ beş yüz)** 26a/03, 93b/04
**b. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07
**b. (miŋ yüz on beş)** 19b/11
**b. (on beş)** 52b/11, 54a/08, 55a/05, 62b/09, 80a/11, 91a/11, 94b/03, 109a/05
**b. (on beş miŋ)** 37b/04, 71b/08, 73a/10
**b. (on beş miŋ tört yüz yigirme)** 19b/03
**b. (otuz miŋ beş yüz yigirme iki)** 20a/05
**b. (üç miŋ yüz beş)** 19b/05
**b. (yigirme beş)** 91a/03
**b. (yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz)** 20a/09
**b. (miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/07
**b.+i** 26b/05, 26b/06, 26b/11, 27a/05, 27b/04, 27b/08
**b.+i (on beş)** 24b/11, 26a/03, 26b/04, 27b/03
**b.+ide (on beş)** 81b/09
**b. miŋ** 110a/07
**b. miŋ toḳuz yüz yetmiş alta** 19b/10
**b. vaḳt namāz** 7b/02, 8a/02, 8a/04, 11a/09, 69b/07, 94a/10
**b. vaḳt namāz öte-** 38a/02
**b. yüz** 64a/08, 64b/05, 65a/02, 65a/10, 66b/06, 67a/02, 67a/09, 69b/10, 70b/07, 73b/01, 74b/10, 110a/10
**b. yüz miŋ** 61a/10
[=73]
**beşāret** < Ar. *bişāret* Müjde, iyi haber.
**b. éşit-** 10a/05
[=1]

**beşere** Ar. Derinin dış ṭabaḳası, cilt.
**b.-i mübarek** 7b/07
**b.+leri** 7b/06
[=2]

**beşinçi** Beşinci, beş sayısının sayı sıfatı.
**b.** 7a/08, 8a/07, 14b/08, 22b/01, 22b/06, 23a/06, 25b/09, 29a/11, 59a/01, 59b/11, 71b/06, 74a/07, 75b/07, 76a/10, 76b/04, 77a/08, 77b/08, 79a/08, 80b/03, 102a/04, 107b/08, 109b/08, 111b/10, 112a/04, 113b/11, 114b/01, 116a/04
**b. (altmış beşinçi)** 16a/04
**b. (ellig beşinçi)** 15b/10
**b. (ḳırḳ beşinçi)** 15b/04
**b. (on beşinçi)** 15a/01, 23a/09, 27b/03, 102b/11
**b. (otuz beşinçi)** 15a/10
**b. (seksen beşinçi)** 16b/04
**b. (toḳsan beşinçi)** 16b/10
**b. (yetmiş beşinçi)** 16a/10
**b. (yigirme beşinçi)** 15a/06, 23b/02
**b. (yüz beşinçi)** 17a/04
**b. āsmān** 66b/06, 66b/06, 67a/02
**b. dūzaḫ** 40a/01
**b. martaba** 106b/10
[=46]

**bevl** Ar. Sidik, çiş.
**b.** 39a/04, 41b/02
**b. ġāyıṭ ḳıl-** 29a/09
**b. ve ġāyıṭ bol-** 33a/01
[=4]

**beyt** Ar. Beyit, iki mısradan ibaret nazım parçası.
**b.** 3b/01
[=1]

**Beyyine** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan sekizinci suresi.
**B.** 21b/08
**B. (sūra-ı Beyyine)** 16b/11
[=2]

**bég** Bey, emir.
**b.+ler** 38b/09
[=1]

**béş** Bk. **beş**
**b.** 46b/03
[=1]

**bıçaḳ** Bir sap ve kesini bir mâdeni kısımdan meydana gelen kesme aleti.
**b. birle** 81b/06
**b.+ını tart-** 105a/11
[=2]

**bısāṭ** < Ar *bisāṭ* Halı, kilim, keçe, minder gibi yere yayılan şey.
**b. sal-** 32a/01, 85b/04, 85b/05, 85b/06, 85b/09
[=5]

**bış-** Pişmek.
**b.-maġan**
[=1]

**bışıḳ** Pişmiş.
**b.** 6b/09, 6b/11
[=2]

**bışur-** Pişirmek, ısıda tutarak yenecek duruma getirmek.

**b.-adur** 43b/01, 43b/02

**b.-ġan** 43b/02, 43b/04

**b.-ġıl** 49b/11

**b.-up** 50a/03, 52b/08, 53a/04

[=8]

**bī-ʿakl** Far. Akılsız.

**b.** 45a/07

[=1]

**bī-çāra** Far. Çaresiz.

**b.** 37a/06, 38b/09

**b.+lar** 47a/11, 51a/01, 51a/03

**b.+larġa** 48a/08

[=6]

**bī-farmānlıḳ** Ferman dinlemez.

**b. ḳıl-** 79a/03

[=1]

**bī-günāh** Far. Günahsız.

**b.** 81a/09

[=1]

**bī-ḥad** Far. Hadsiz, sınırsız.

**b.** 33a/07

[=1]

**bī-ḥayā** Far. Utanmaz.

**b.** 45a/08

**b. (bī-şarm ve bī-ḥayā bol-)** 96b/09

[=2]

**bī-hūş** Far. Akılsız, şuursuz.

**b. bol-** 98a/08

[=1]

**bī-nihāyat** Far. Sonsuz.

**b.** 33a/06

[=1]

**bī-raḥm** Far. Merhametsiz, acımasız.

**b. bol- 90a/11**

[=1]

**bī-şarm** Far. Utanmaz.

**b. bol- 88b/10**

**b. ve bī-ḥayā bol-** 96b/08

[=2]

**bī-şumār** Far. Sayısız, çok.

**b.** 67b/01

[=1]

**bī-tevbe** Far. Tövbesiz.

**b. ket-** 41b/04

[=1]

**bīʿat** < Ar. *beyʿat* Bir hükümdârın, büyük bir kimsenin hâkimiyetini, hüküm ve yetki sâhibi olduğunu tasdik edip ona tâbi olmayı kabul etme ve bunun için yapılan merasim.

**b. ḳıl-** 80b/09, 81b/04, 82b/01, 82b/06, 82b/06, 91a/06

[=6]

**Bibi Ḥācar** Hz. İbrahim'in eşi ve Hz. İsmail'in annesi. Krş. **Ḥācar**

**B.** 106a/11

[=1]

**Bibi Meryem** Hz. İsa'nın Annesi. Krş. **Meryem**

**B.** 28a/04

[=1]

**Bibi Ṣafūrā** Şuayb peygamber'in kızı ve Musa peygamber'in eşi.

**B.+nı** 9b/06, 10a/06

[=2]

**bīdār** Far. Uyanık.

**b. érdi** 98b/09

**b. ḳıl-** 99a/02, 99a/02

[=3]

**bīġāne** Far. Yabancı; kayıtsız, ilgisiz.

**b.** 42a/04, 88b/04

[=2]

**bihter** Far. En iyi, daha iyi.

**b.** 77a/02

[=1]

**bil-** Bir şey hakkında bilgisi, mâlumatı olmak; bir işin ehli olmak; anlamak, gerçeğine erişmek.

**b.-gil** 118a/03

**b.-ip édiler** 53b/01, 53b/03, 53b/04

**b.-ip tur-** 75b/04

**b.-medi** 116a/11

**b.-meklik** 3b/04, 112a/05

**b.-mes** 35a/04, 58b/02, 60b/02, 64b/08, 67a/05, 70a/05, 110b/03, 110b/11

**b.-mese** 19a/10

**b.-mesler** 55b/07

**b.-meydür** 3b/09, 3b/10

**b.-ür men** 3b/05

[=21]

**Ḫudānı bir bil-** 118a/03

[=1]

**Bilāl** Hz. Muhammed'in sahabesi ve ilk müezzin.

**B. (Ḥażrat-ı Bilāl)** 8a/02

**B.+ġa (Ḥażrat-ı Bilāl)** 8a/01

**B.+nıŋ** 18a/11

[=3]

**bile** 1. Bk. **birle 1**

**b.** 82b/08

[=1]

2. Bk. **birle 2**

**b.** 7a/01, 74b/08

[=2]

**bilen** Bk. **birle 2**

**b.** 7b/12

[=1]

**binā** Ar. Barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış her türlü mimari eser, inşa etme.

**b. ḳıl-** 90a/06, 100a/07, 100b/05, 101a/05, 101a/06, 105b/10, 105b/11, 106a/01, 106a/07, 106a/11, 106b/01, 106b/11, 107a/01

[=13]

**bir** Sayıların ilkinin adı; bu sayı kadar olan; belirsiz sıfat olarak bir şeyi, bir yeri veya kimseyi gösterir; biri; herhangi bir; farksız, aynı.

**b.** 1b/12, 3a/03, 3a/05, 4a/01, 6a/01, 6a/09, 6b/01, 6b/08, 6b/11, 7b/09, 7b/12, 8b/05, 8b/08, 17b/01, 12b/08, 12b/09, 12b/11, 13a/01, 13a/03, 30b/05, 30b/05, 31a/02, 31a/03, 31a/03, 31a/03, 31b/11, 32a/04, 33b/03, 33b/10, 34a/03, 34b/04, 34b/07, 36b/02, 37b/10, 39a/04, 39b/06, 40a/04, 40b/07, 40b/07, 40b/07, 41a/06, 42a/09,

43b/09, 44b/03, 44b/05, 44b/05, 44b/06, 44b/07, 46a/01, 47a/04, 47a/06, 47b/07, 48b/05, 49b/05, 51a/06, 53a/01, 53b/09, 54b/02, 54b/10, 55a/05, 55a/06, 55a/07, 55a/08, 57b/11, 60a/05, 60a/05, 60a/06, 60a/07, 60a/07, 60a/08, 60a/09, 60a/09, 60b/07, 61a/07, 61a/10, 61b/02, 63a/01, 63b/09, 64a/01, 65a/09, 65a/10, 65b/03, 66a/02, 67a/10, 67b/11, 68a/02, 68a/04, 68a/10, 68a/11, 68b/01, 68b/01, 70b/03, 70b/04, 70b/06, 70b/10, 72b/07, 72b/08, 73b/09, 74b/03, 74b/05, 74b/06, 74b/07, 78a/06, 78a/10, 78a/11, 78b/01, 78b/08, 78b/11, 81a/01, 81a/10, 81a/11, 81b/06, 81b/10, 81b/11, 82a/02, 82a/02, 82a/04, 83b/08, 84a/07, 84b/06, 84b/10, 85b/03, 86a/09, 86b/06, 87b/03, 87b/07, 87b/10, 88a/07, 90b/08, 92a/06, 92a/06, 94a/07, 94b/01, 95a/05, 95a/07, 95a/09, 95a/10, 96b/04, 97a/01, 97a/02, 98a/02, 98b/01, 98b/03, 98b/07, 99a/06, 99b/07, 100a/07, 100b/09, 101a/06, 101a/07, 101b/07, 101b/09, 102a/08, 102a/11, 102b/02, 103a/01, 103a/06, 103b/01, 103b/04, 103b/07, 104a/03, 104a/04, 104b/02, 104b/03, 104b/07, 104b/07, 105a/02, 105a/03, 105b/03, 105b/06, 107b/09, 108b/06, 108b/07, 110a/03, 110a/09, 110b/02, 110b/04, 111a/03, 113b/06, 114a/04, 114a/04, 115a/04, 116b/02, 117b/08, 118a/03

**b. (altmış bir)** 18a/04

**b. anadın tuḳ-** 44a/02

**b. biri** 30b/04, 63b/11, 69a/01, 69a/05, 69a/07, 70b/05, 80a/02, 93a/08, 104b/03, 104b/05, 104b/08, 108b/04

**b. (ellig bir miŋ)** 72b/03

**b. (her bir)** 58b/03, 58b/04

**b. kéçe** 104b/04

**b. kün** 1b/12, 37a/08

**b. (künde bir vaḳt)** 55a/04

**b. küni** 48a/11, 49b/02, 84b/04, 98a/05, 104b/04, 105a/10

**b. lek altmış miŋ** 113b/08

**b. lek yete miŋ** 72b/03

**b. lek yigirme tört miŋ** 22a/04

**b. martaba** 111a/07

**b. (miŋ bir)** 68a/05

**b. miŋ on beş** 53a/03

**b. miŋ yılçılıḳ** 36a/04, 36a/05

**b. nevbet** 108b/07

**b. (on bir)** 24b/10, 54a/09

**b. (on bir miŋ)** 40a/03

**b. (otuz bir)** 87a/04

**b. pāra** 39a/05

**b. sāʿat** 107b/05, 107b/07, 107b/10

**b. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/05
**b. (toḳuz yüz altmış bir)** 25a/01
**b. yolı** 14a/10
**b. vaḳt** 52b/08
**b. ẕerre** 89b/02
**b.+i** 5a/08, 5a/08, 9a/03, 9a/04, 9a/05, 12b/06, 12b/06, 13a/03, 13a/04, 28b/10, 28b/10, 28b/11, 28b/11, 31b/07, 31b/08, 31b/08, 31b/08, 31b/10, 31b/10, 31b/10, 31b/11, 33b/07, 33b/07, 38b/01, 43a/06, 43a/07, 43a/11, 43b/01, 45b/08, 52b/04, 52b/04, 52b/06, 52b/07, 56a/01, 56a/01, 56a/02, 56a/02 62a/01, 62a/01, 64a/07, 64a/07, 65b/07, 65b/07, 65b/08, 65b/08, 74a/10, 81b/03, 81b/04, 83b/01, 83b/01, 83b/01, 92b/07, 111a/02, 112b/02, 112b/02, 112b/03, 113a/05, 113a/06, 114a/03, 114a/05
**b.+i (her biri)** 58b/02
**b.+birleriğa (bir birleriğa)** 119b/09
**b.+birlerige (bir birlerige)** 67b/07
**b.+ide** 60a/07
**b.+din** 3b/07, 3b/05, 3b/06
**b.+idin (bir biri)** 104b/08, 108b/04
**b.+ige (bir biri)** 69a/01, 69a/05 69a/07, 80a/02, 104b/03, 104b/05
**b.+ileriniŋ (bir biri)** 93a/08
**b.+iniŋ (bir biri)** 30b/04, 63b/11, 70b/05
**b.+iniŋ** 41b/10, 45b/07, 71a/09
**b.+iŋler (her bir)** 92b/03
**b.+isi** 12b/05, 12b/05, 73a/09
**b.+isi (her birisi)** 49b/07
**b.+isige** 61a/07
[=325]

**birāder** Far. Erkek kardeş.
**b.+idür** 32a/09
**b.+im** 85a/03
[=2]

**birer** Bir sayısının her birine bir veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli.
**b.** 44a/07
[=1]

**birev** Bir kimse, herhangi biri.
**b.+ge** 46a/11, 46b/06
**b.+ige** 42b/01
**b.+niŋ** 42a/10, 46a/07
[=5]

**birinçi** Bir sayısının sıra sıfatı.
**b. (altmış birinçi)** 16a/02
**b. (ellig birinçi)** 15b/07
**b. (ḳırḳ birinçi)** 15b/02
**b. (on birinçi)** 7a/11, 14b/10, 23a/08, 24b/06, 25b/08, 26b/08 102b/06
**b. (otuz birinçi)** 15a/08, 23b/05
**b. (seksen birinçi)** 16b/01
**b. (toḳsan birinçi)** 16b/07
**b. (yetmiş birinçi)** 16a/07
**b. (yigirme birinçi)** 15a/04, 23b/01, 105a/06
**b. (yüz birinçi)** 17a/02
**b. (yüz on birinçi)** 17a/07

[=20]

**birle** 1. (Bağlaç) ile, iki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlayan söz. Krş. **bile 1**

**b.** 9b/10, 45b/09, 48a/01, 82a/01, 85a/07, 104b/07

[=6]

2. (İlgeç) ile, isimlerin sonuna gelerek beraberlik, vasıta, araç, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapan söz. Krş. **bile 2, bilen 2**

**b.** 2b/04, 4b/05, 4b/06, 4b/11, 4b/11, 5a/07, 5a/11, 5a/11, 5b/04, 7a/03, 7b/03, 7b/09, 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8b/09, 9b/11, 12a/04, 12a/07, 12a/10, 12b/01, 17b/04, 18a/11, 18b/11, 18b/01, 18b/03, 19a/03, 19b/02, 20b/01, 21b/04, 25a/07, 29b/04, 29b/07, 30b/11, 31b/04, 32a/06, 32b/10, 33b/10, 35a/09, 35b/10, 36b/03, 36b/04, 37a/07, 37b/02, 38a/02, 39b/09, 40a/05, 40a/08, 40a/09, 42b/09, 42b/09, 42b/09, 43b/08, 46b/04, 46b/05, 49b/03, 49b/11, 50a/04, 51b/06, 53a/10, 54a/09, 54b/03, 54b/11, 55b/02, 58a/07, 63b/08, 70b/02, 77b/01, 79b/08, 81a/05, 81b/05, 81b/06, 82a/03, 83a/06, 84b/09, 85b/08, 86a/01, 86a/08, 87b/02, 88a/05, 89a/07, 89b/03, 90b/02, 90b/09, 91a/08, 91b/03, 91b/06, 93b/03, 93b/11, 94a/01, 94a/11, 94b/02, 94b/10, 95b/04, 99b/04, 100a/01, 100a/02, 100b/02, 100b/03, 100b/04, 101a/06, 102a/06, 104b/10, 106a/05, 106a/07, 107a/06, 107b/09, 108a/09, 108b/02, 110a/04, 111a/08, 111a/09, 111a/10, 111b/02, 113a/10, 113a/11, 117a/01, 117a/08, 117b/08, 118a/03, 118a/04, 118a/11

**b.+dür** 19b/02

[=123]

**birlen** Bk. **birle 2**

**b.** 64a/03

[=1]

**birlik** Bir ve tek olma durumu, vahdaniyet.

**b.+ige** 112b/07

[=1]

**bismi'llahi'r-rahmani'r-rahim** Ar. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

**b.** 1b/01, 68b/06

**b. dép** 19a/01

[=3]

**bisyār** Far. Çok.

**b.** 40b/06, 44b/03, 46b/07, 50b/04, 111b/11

[=5]

**biz** Çokluk birinci şahıs zamiri.

**b.** 9b/11, 46a/09, 89a/06, 100b/11

**b.+din** 46a/11, 46b/02, 46b/06, 46b/10, 87b/09, 92b/09, 100a/05, 100a/05, 109b/04

**b.+ge** 6b/09, 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9a/10, 9b/03, 10a/08, 34a/09, 93a/04

**b.+lerdin** 45b/01

**b.+lerge** 73b/07

**b.+niŋ** 46a/08, 53b/10, 92a/11, 98a/10, 98b/04

[=29]

**bīzār** Far. Bıkmış, usanmış; tedirgin.

**b. bol-** 89b/02, 89a/05, 89b/01, 109b/04

[=4]

**boğuzla-** Boğazlamak, haince ve hunharca öldürmek.

**b.-r** 81b/06

[=1]

**bol-** 1. Olmak, meydana gelmek; bulunmak, var olmak; uygun düşmek, yerinde olmak; doğmak.

**b.-(!)** 35b/10, 78a/04, 109b/04, 118a/04

**b.-a'lmas** 42b/06

**b.-adur** 19b/02, 42b/08 42b/09

**b.-a bol-** 115a/04

**b.-adurġan** 81a/09, 82a/06

**b.-ar** 91b/05

**b.-dı** 2a/04, 2a/09, 2b/06, 3b/03, 4b/08, 5a/10, 5b/05, 5b/09, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/10, 8a/10, 8b/01, 8b/03, 9a/01, 9a/07, 9b/03, 9b/07, 10a/06, 10a/08, 20a/11, 20b/01, 21b/03, 24b/09, 28b/09, 34a/03, 37b/02, 37b/03, 37b/04, 49b/10, 51a/05, 53b/10, 54a/01, 54a/01, 54b/07, 55a/09, 63b/08, 69b/06, 70b/02 70b/04, 70b/04, , 70b/09, 70b/09, 79a/04, 79a/06, 84b/09, 87a/04, 88a/09, 94a/06, 95b/09, 98b/11, 100b/11, 101a/04, 103b/08, 104a/11, 104b/03, 105a/03, 105b/01, 106b/08, 106b/09, 107b/05, 115b/11 116a/06, 116a/08, 116a/10, 116a/11, 116b/04, 116b/06, 116b/07, 116b/08, 116b/10, 116b/11, 117a/02

**b.-dı dép** 6a/11

**b.-dılar** 24b/02, 24b/03, 25a/08, 25a/10, 26b/11, 28a/01, 28b/04, 54b/07, 69b/04, 83a/02, 87a/07, 92b/06, 99b/07

**b.-duḳ** 93a/10

**b.-dum** 50a/11

**b.-ġan** 38a/04, 41a/03, 43a/04 67b/07 94a/04

**b.-ġan bol-** 34b/03

**b.-ġan tur-** 95a/03

**b.-ġanda** 70a/08, 86b/02, 108b/01, 108b/03

**b.-ġanı** 80a/11

**b.-ġandın keyin** 82a/08, 87a/01, 91a/04

**b.-ġannıŋ** 17a/10

**b.-ġay** 32b/05, 44b/02, 80a/06, 80a/07, 80a/08, 80a/09, 80a/11, 80b/01, 80b/02, 80b/03, 80b/03, 82b/03, 89a/01, 89a/02, 97a/06, 117b/10,

118a/05, 118a/07, 118a/09, 118a/11 118b/03, 118b/05, 119a/08
**b.-ġay érdi** 7b/09, 7b/09
**b.-ġay men** 118a/01, 119a/09
**b.-ġay mén** 118a/03, 119a/06, 119a/06
**b.-ġaylar** 80a/10, 81a/04, 81a/07, 81a/05, 89a/03, 89a/03, 89a/04, 89a/05
**b.-ġıl** 4b/08, 118a/10, 118a/11
**b.-ġuça** 47b/02
**b.-ġunça** 82a/06, 108b/06
**b.-ma** 76b/08
**b.-madı** 53a/08, 104b/06, 106b/10
**b.-maġay** 89a/02
**b.-maġay men** 119a/11
**b.-maḳ** 29a/08, 29a/10, 32a/10, 76a/05
**b.-maḳ kerek** 76a/04
**b.-maḳınıŋ** 108a/02
**b.-mas** 7b/12, 7b/12, 29a/10, 33a/02, 38b/01, 51b/07, 86b/01, 86b/08, 102b/07
**b.-mas érdi** 98a/10
**b.-mas sén** 119b/01
**b.-masa** 18b/04, 19a/10, 37b/11, 38b/04, 39a/08, 44b/01, 99a/11
**b.-masa érdi** 39b/07
**b.-masaŋ** 78a/04
**b.-masdın** 109b/09
**b.-maslar** 35b/01, 90b/10
**b.-may** 40b/01
**b.-maydur** 7b/12, 104b/09
**b.-mas** 7b/12, 29a/04, 29a/04, 29a/05, 29a/05, 29a/07, 31b/06, 32b/01, 66a/10, 66b/02, 66b/04, 73b/06, 73b/07, 92a/10, 96b/11, 113a/01
**b.-sa** 7b/12, 23b/11, 46a/07, 49b/07, 49b/08, 55a/02, 58a/08, 73b/07, 88b/11, 89a/01, 92a/09, 98a/09, 102a/02, 102a/11, 102b/09, 111b/01, 112a/09, 117b/07, 118b/11
**b.-saḳ** 117b/01
**b.-salar** 34b/04, 34b/04, 35a/11, 50b/09, 105a/07
**b.-sam** 117b/03, 117b/05, 118b/07
**b.-sam dép** 105a/04
**b.-saŋ** 92b/01
**b.-sun** 2a/02, 47b/02, 119b/04
**b.-sun (cānım fedāyiŋiz bolsun)** 49a/06
**b.-sun (ṣadaḳa séniŋ üstādıŋġa bolsun)** 41b/07
**b.-sun dép** 46b/02, 87a/06
**b.-sunlar** 93a/05
**b.-uŋ** 35b/08, 93a/06
**b.-uŋızlar** 35b/04
**b.-uŋızlar dép** 50b/04
**b.-uŋlar** 75a/05
**b.-up** 2a/07, 2a/10, 2b/07, 5b/06, 5b/11, 18b/04, 30b/03, 33b/09, 34a/03, 34a/11, 36b/02, 36b/04, 39b/10, 45b/06, 48b/09, 51a/01, 53b/02, 75a/02, 82a/03, 87b/11, 90b/07, 92b/04, 92b/05, 92b/11, 93a/08, 94a/11, 96b/09, 98a/08,

102a/03, 103a/06, 103b/07, 103b/11, 104b/11, 107b/04, 115a/03, 115a/04, 119b/09
**b.-up édiler** 8b/09
**b.-up érdi** 86a/03, 103b/07
**b.-up ḳal-** 87b/04
**b.-up ket-** 74b/05, 97a/06, 97b/06
**b.-up oltur-** 33b/09
**b.-up tur-** 61a/09
**b.-up yürü-** 39a/11
**b.-updur** 7b/06, 23b/07, 49a/08, 94b/09, 99a/04, 99a/05, 104a/10
**b.-updur dép** 50a/05, 69a/08
**b.-up édi** 95a/04
**b.-up érdi** 103b/07
**b.-uptur** 7b/07, 101a/01
**b.-ur** 2b/02, 4b/03, 4b/07, 23b/11, 30b/09, 32a/06, 35b/05, 37a/03, 38b/03, 40a/06, 40b/07, 40b/10, 41a/07, 43a/02, 46a/04, 51b/06, 55b/08, 58a/08, 58a/10, 58a/10, 59b/08, 59b/08, 60a/07, 62a/05, 62a/09, 65b/07, 69a/06, 70b/10, 72a/06, 72a/10, 73b/08, 74b/01, 76a/07, 77a/09, 77b/01, 77b/03, 77b/04, 77b/04, 80b/11, 81a/02, 81a/11, 82a/03, 82a/04, 82a/05, 83a/01, 83a/05, 83b/05, 84a/11, 88b/02, 89a/10, 90a/07, 91a/08, 94b/01, 94b/03, 94b/07, 97a/01, 97a/02, 97a/08, 97b/10, 100a/06, 102a/09, 102b/02, 102b/03, 105a/06, 105a/09, 107a/03, 107a/06, 107a/11, 107b/07, 107b/10, 107b/11, 108a/06, 108a/09, 111a/09, 111a/10, 117b/09, 117b/11, 118a/06, 118a/08, 118a/10, 118b/01, 118b/04
**b.-ur dép** 85a/05
**b.-ur édi** 39a/08, 39b/08
**b.-ur érdi** 56a/04
**b.-ur érdiler** 53b/11
**b.-urlar** 34b/05, 43a/11, 55b/06, 79b/04, 79b/07, 79b/08, 83b/07, 88b/04, 88b/10, 89a/10, 89b/01, 89b/02, 90a/06, 90a/11, 90b/04, 91a/02, 91a/03, 91a/05, 91b/11, 95b/10, 96a/07, 96b/03, 96b/08, 97b/11, 102a/02, 102a/04
**b.-ur men** 5a/06, 115a/10
**b.-urmız** 46a/05
**b.-ur sén** 5a/05, 48a/11 114b/08, 115a/06, 117b/03, 117b/04, 117b/06, 118a/02, 118a/04, 118b/08, 119a/10
**b.-ur siz** 2b/08
[=448]

2. -p zarf fiili ile imkânsızlığa işaret eden olumsuz yapı oluşturur.

**b.-mas (ḳılıp bol-)** 7b/11
**y.-p bol- (yep bol-)** 86b/08
[=2]
**ʿācız bol-** 93a/10
**açıġ bol-** 38b/03
**ʿadl bol-** 44b/01
**āfrīde bol-** 30b/03, 55b/08, 67b/07
**āḫır bol-** 82a/06

ʿ**ālem bol-** 80b/11
**ārzū bol-** 84b/09
**āsān bol-** 117b/10, 117b/11
ʿ**āşık bol-** 104b/03
**aşlıḳ şarf bol-** 23b/07
ʿ**ayş işretge maşġūl bol-** 34b/05
ʿ**aẕābġa giriftār bol-** 43a/11, 46a/05, 77b/04
ʿ**azīz bol-** 117b/03
**baḫīl bol-** 91a/02
**bāliġ bol-** 109b/09
**béçe bol-** 29a/10
**bend bol-** 87b/04
**beste bol-** 97a/06
**bevl ve ġayıt bol-** 33a/02
**bī-huş bol-** 98a/08
**bī-raḥm bol-** 90a/11
**bī-şarm bol-** 88b/10
**bī-şarm ve bī-ḥayā bol-** 96b/09
**bīzār bol-** 89b/02, 89a/05, 89b/01, 109b/04
**bolġan bol-** 34b/04
**bolġan tur-** 95a/03
**camʿ bol-** 2a/07, 51a/01, 90b/07, 91a/08, 102a/02, 102a/04, 105a/07
**camʿ bolup oltur-** 33b/09
**cārī bol-** 47b/02
**cudā bol-** 104b/06, 104b/09
**cüft bol-** 5a/10
**çıraylıḳ bol-** 80b/03
**daf bol-** 82a/05, 105a/09
**dāḫil bol-** 72a/06, 72a/10
**derd-ser bol-** 32a/10
**dilgīr bol-** 51a/05
**duʿā mustacāb bol-** 89a/02
**emīn bol-** 35b/04
**fād-şāh bol-** 28b/09
**fānī bol-** 54a/01, 54b/07
**farmān-berdār bol-** 88a/09, 91b/05, 92b/06
**farmān bol-** 8b/03, 34a/03, 62a/05
**farż bol-** 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9b/03, 10a/08
**fāsıḳ bol-** 96b/08
**fevt bol-** 96b/03
**fīrīfte bol-** 41a/03, 43a/02
**ġālıb bol-** 5b/05
**ġām-gīn bol-** 107b/04
**ġāyb bol-** 53b/10, 97a/06, 97b/06, 99b/07
**ġaẕābnāk bol-** 50a/11
**gird bol-** 80b/03
**giriftār bol-** 37a/03
**güvāh bol-** 39b/10
**ḫabar-dār bol-** 19a/10, 40b/01, 75a/05
**ḫabarı bol-** 66b/02, 66b/04
**ḫalāş bol-** 8b/09
**ḫālī bol-** 102b/07
**ḫarāb bol-** 39b/08
**ḫarīş bol-** 90a/06, 90b/04
**ḫāṣıl bol-** 4b/07, 7b/12, 77b/01, 102b/02
**havā tutuḳ bol-** 89a/01
**ḫayrān bol-** 2a/10
**ḫāżır bol-** 28b/04

**helāk bol-** 2b/02, 102a/09, 102b/03
**hem bol-** 92b/11
**ḫoşnūd bol-** 50b/04
**Ḫudā birle bol-** 118a/03, 118a/04
**ḫurram bol-** 49a/08
**ḫūş-ḥāl bol-** 45b/06
**ḫūş-ḥāl ve ḫurram bol-** 49b/10
**ḥükm bol-** 2b/06
**ılhām bol-** 62a/09
**ımām bol-** 93a/05, 93a/06, 93a/08, 94a/11
**ıntıẓār bol-** 101a/01
**iki cahānda kuvvetlik bol-** 119a/09, 119a/10
**ḳabūl bol-** 101a/04, 117b/07, 117b/09
**kāfir bol-** 23b/11, 76a/07, 91b/11
**ḳaḥṭlik bol-** 94b/03
**ḳalġan bol-** 35a/11
**ḳaranġuluḳ bol** 40b/10
**ḳaraŋġu bol-** 9b/07
**ḳaraŋġuluḳ bol-** 82a/04, 107a/11, 107b/05, 107b/07, 107b/10
**ḳavī bol-** 94b/01
**ḳāyım bol-** 97b/10
**kem bol-** 118a/07, 118a/08
**keŋ bol-** 118a/11, 118b/01
**kevn bol-** 99a/05
**kéçe bol-** 103b/08
**ḳılġalı bol-** 86b/01
**ḳılġan bol-** 34b/04
**ḳıyamat bol-** 70a/08
**ḳorkaḳ bol-** 118a/04
**köhne bol-** 18b/04, 51b/07, 99a/04
**kör bol-** 105a/03, 105b/01
**körmegen bol-** 102b/09
**körsetür bol-** 92b/01
**ḳuruḳ bol-** 83b/05
**māīl bol-** 89a/03
**maʿlūm bol-** 7b/12, 8a/10, 83a/05
**mānda bol-** 36b/04
**maṭlaʿ bol-** 103a/06
**merdūd bol-** 75a/02, 89a/10
**mest-i mustaġrak bol-** 34a/11
**mest bol-** 39a/11
**maşġūl bol-** 2a/09, 3b/03 35b/10,
**meşhūr bol-** 2a/04
**mihr-bān bol-** 118a/10
**muḳābıl bol-** 83b/07
**mūm bol-** 41a/07
**musībet-zede bol-** 34b/03, 34b/04
**mustacāb-ı ʿaẕāb bol-** 79a/04
**mustacāb bol-** 118b/03, 118b/04
**Musulmān bol-** 87a/01
**mutavaṭṭın bol-** 48b/09
**mübeddel bol-** 116a/06, 116a/08, 116a/10, 116a/11, 116b/04, 116b/06, 116b/07, 116b/08, 116b/10, 116b/11, 117a/02
**münkir bol-** 23b/11, 23b/11
**müteġayyır bol-** 7b/06, 7b/07
**nā-būd bol-** 40a/06, 40b/07
**nā-çār bol-** 103b/11
**namāzdın ḫabarı bolma-** 96b/11
**namāzġa maşġūl bol-** 69b/04

**naṣīb bol-** 35b/05, 106b/08, 106b/09, 106b/10
**nāzıl bol-** 17a/10, 20a/11, 20b/01,21b/03
**nevmīd bol-** 115a/03
**nigūn-sār bol-** 77b/04
**nūr bol-** 108a/09
**oḫşa bol-** 97b/11
**okuġalı bol-** 18b/04
**ölgen bol-** 118b/11
**pād-şāh bol-** 83a/02
**pāk bol-** 94a/06
**paydā bol-** 24b/09, 25a/08, 25a/10, 34a/03, 53b/02, 63b/08, 69a/06, 70b/04, 70b/04, 70b/10 77b/03, 80b/02, 82a/03, 85a/05, 88b/02, 89a/10, 91a/05, 94b/09, 95a/04, 95b/09, 97a/01, 97a/02, 97a/08, 100a/06
**pes bol-** 38b/01
**pınhān bol-** 94a/04
**pīr bol-** 58a/08, 91a/03
**pür bol-** 95b/10
**raʿıyyat bol-** 2a/02
**rāst bol-** 111b/01
**ravān bol-** 6a/08, 87a/07
**rāzī bol-** 38a/04, 78a/04, 78a/04
**revşen bol-** 105a/06
**revşenlig bol-** 32a/06, 107a/06, 107b/11
**ṣābit bol-** 7b/12
**şaf bol-** 10a/06, 61a/09
**saḫī bol-** 118a/01, 118a/02
**sarıġ bol-** 108a/02, 108a/06
**savuḳ bol-** 89a/02
**sāya bol-** 6a/10, 6a/10
**ser-pūşı bol-** 38b/04, 39a/08
**sır bol-** 90b/10
**sīr-āb bol-** 6a/09
**sözlegeli bol-** 80a/07
**sūd-ḫor bol-** 89a/03
**şūratıda bol-** 87b/11, 92b/04, 92b/05
**tamām bol-** 19b/02, 46a/07, 54a/01, 54b/07, 55a/02, 55a/09, 82a/08, 83a/01, 108b/06
**tavallud bol-** 24b/02, 26b/11, 28a/01, 79b/07
**taʿyīn bol-** 32b/05
**teşne bol-** 35b/01
**tevbe-i muḥtāc bol-** 79a/06
**tola bol-** 88b/04
**toŋuz sūraṭıda bol-** 104b/11
**töben bol-** 36b/02
**turur bol-** 37b/11
**unutḳaḳ bol-** 58a/10
**uruḳraḳ bol-** 42b/08
**uzun bol-** 118a/09, 118a/10
**ümīd-vār bol-** 35b/08
**vafāt bol-** 24b/03, 79b/08, 96a/07
**vāḳıʿ bol-** 53a/08
**vaṣl bol-** 119b/09
**yandurġalı bol-** 42b/06
**yafıġlıḳ bol-** 118b/05
**yaḳın bol-** 117b/05
**yaman bol-** 6a/11

**yār bol-** 2b/07, 82a/03, 83a/01
**yıraḳ bol-** 46b/02, 76a/04, 76a/05, 80a/08
**yoḳ bol-** 47b/02, 94b/07
**zāḫır bol-** 51b/06
**zaḥmat bol-** 102a/11
**zar-dār bol-** 81a/07, 104a/11
**ẕerre ẕerre bol-** 5b/11
**zevāl bol-** 29a/08
**ziyāde bol-** 42b/09, 58a/10, 118a/05, 118a/06
[=327]
**bola bol-** 115a/04
**ḳılıp bol-** 7b/11
**yep bol-** 86b/08
[=3]

**boran** Şiddetli fırtına, kar veya yağmurla karışık olarak döne döne esen şiddetli rüzgâr.
**b. teg-** 98b/06
[=1]

**bostān** < Far. *būstān* Sebze bahçesi, bağ.
**b.** 32b/08
**b.+ıda** 32b/08
[=2]

**boy** Boy, bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki
mesafe; beden.
**b.+ı** 97b/09
**b.+ıça** 95b/06
**b.+ları** 66b/08
[=3]

**boyun** Boyun, vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.
**b.+ı (boynı)** 97b/02
**b.+ıġa (boynıġa)** 83a/10
**b.+ıġa oḫşa (boynıġa oḫşa)** 38a/11, 97b/02
**b.+ları** 38a/10
[=5]

**Bozorcmıhr** Bozorgmihr, Nuşirevan'ın bilge veziri.
**B.** 105b/06
**B.+nı** 105b/05
[=2]

**bölek** 1. Bölük, parça.
**b. bölek** 14a/10
[=1]
2. Farklı.
**b.** 67b/07
**b. turur** 112b/09
[=2]
3. İlgeç. Başka.
**b. (-dın bölek)** 34a/09, 42b/09, 47b/08, 58b/01, 67a/05, 71a/10, 110b/03, 110b/11
[=8]

**böri** Kurt, köpekgillerden yırtıcı hayvan.
**b.** 116a/04, 116b/06
**b. birle** 81a/05
**b.+ler** 9b/08
[=4]

**bu** 1. İşaret sıfatı.

**b.** 2a/04, 2b/10, 4b/05, 4b/11, 5a/11, 7a/01, 7b/12, 8a/09, 8b/11, 9a/11, 10b/06, 11a/08, 19a/10, 19a/10, 20b/01, 21b/04, 23a/02, 23b/10, 28b/04, 29a/10, 30a/04, 30a/05, 30b/07, 30b/10, 31a/04, 31a/06, 31b/07, 33b/03, 33b/11, 34a/02, 34a/09, 34b/03, 35a/11, 35a/11, 35b/02, 37a/07, 37a/07, 37b/01, 37b/04, 37b/10, 38a/01, 38a/06, 38b/01, 38b/04, 38b/11, 39a/06, 39a/09, 39b/01, 39b/05, 39b/06, 39b/08, 39b/11, 40a/03, 40a/04, 40a/06, 40b/03, 40b/07, 40b/07, 40b/10, 41a/03, 41a/06, 41a/07, 41b/04, 42b/09, 44b/01, 44b/03, 44b/09, 45a/02, 45a/05, 45a/06, 45a/08, 45a/10, 45a/11, 45b/09, 46a/03, 46a/04, 46a/06, 46a/11, 46b/01, 46b/06, 46b/10, 47a/01, 47a/05, 47a/08, 47a/09, 47a/10, 47b/02, 47b/08, 48a/08, 48a/10, 48b/04, 48b/06, 48b/07, 48b/08, 48b/09, 49a/10, 49b/04, 49b/04, 49b/09, 50a/07, 50a/09, 50b/02, 50b/08, 51a/04, 51a/08, 52a/09, 53a/07, 54a/01, 54a/04, 54b/10, 55a/01, 55a/02, 55a/03, 55a/08, 55a/10, 55a/11, 55b/01, 55b/06, 61a/09, 61b/01, 61b/04, 62a/04, 62b/02, 63b/08, 63b/10, 64a/11, 64b/03, 64b/07, 64b/11, 65a/06, 65a/08, 65a/09, 65a/09, 66b/08, 67a/01, 67a/04, 67a/07, 67b/01, 67b/06, 67b/11, 68a/02, 68a/02, 68a/04, 68a/04, 68a/11, 68b/09, 69a/01, 69a/01, 69a/06, 69a/09, 70a/03, 70a/04, 70b/06, 70b/11, 71a/04, 71a/10, 71a/11, 71b/05, 71b/06, 71b/07, 72b/07, 73a/09, 73a/10, 74a/08, 74a/10, 74b/04, 74b/06, 75a/07, 75a/09, 76b/04, 78a/07, 78a/09, 78b/05, 78b/09, 80b/06, 80b/08, 80b/09, 80b/10, 80b/11, 81a/01, 81a/02, 81a/08, 82a/02, 83b/11, 83b/11, 84a/05, 84a/09, 84b/06, 84b/09, 86a/07, 87b/05, 87b/06, 87b/09, 88a/01, 88a/03, 88a/05, 88a/07, 88a/11, 88a/11, 89b/03, 89a/11, 91a/04, 91b/03, 93b/03, 93b/05, 94a/09, 94a/09, 94b/11, 95a/06, 95a/08, 99a/09, 99ab/10, 103b/03, 103b/09, 104a/02, 104a/06, 104a/07, 104a/11, 105b/07, 105b/11, 106b/07, 109b/05, 110b/02, 110b/04, 110b/06, 111a/09, 111b/02, 112b/10, 114b/04, 114b/09, 117a/07, 119b/09

**b. (ul vaḳtdın bu vaḳtġaça)** 51b/04

**b. kün** 7b/07, 30b/02, 30b/03, 41b/05

**b. küni** 44b/05

[=238]

2. İşaret zamiri.

**b.** 3a/04, 7b/12, 13b/11, 43b/06, 45b/08, 68b/06, 74b/09, 79a/02,

81a/09, 81a/11, 81b/08, 81b/11, 82a/04, 82a/07, 107a/09, 107a/11, 107b/05, 107b/07, 107b/08

**b.+dur** 46a/09

**b.+lar** 43b/08, 47b/10, 52b/05, 52b/06, 54b/01, 54b/07, 83a/05, 84b/04, 92b/11, 95b/08

**b.+lar birle** 58a/07

**b.+larda** 100a/09

**b.+lardın** 9a/05, 34b/04, 77a/09, 94a/05

**b.+lardur** 4b/08

**b.+larġa** 47b/09, 62a/09, 73b/06, 73b/07, 81a/04, 89a/08, 98b/05, 113a/04

**b.+larnı** 2a/10, 2b/05, 2b/07, 2b/07, 67b/01, 81b/07, 95b/01, 96b/06

**b.+larnıŋ** 2b/09, 45b/06, 45b/07, 53a/10, 55b/06, 55b/07, 62a/02, 62b/02, 64b/02, 66b/11, 67a/07, 67b/10, 79b/04, 81a/05, 92b/03, 98b/05, 116a/05

**b. turur** 67b/08, 100a/02

**munda** 50a/09, 71b/07, 74b/02, 85b/01, 100b/11, 104a/08

**munda dép** 94a/05

**mundaġ** 7a/02, 19b/02, 42a/06, 49b/05, 92a/02, 98a/09

**mundaġ ḳıl-** 7b/11

**mundın** 43a/01, 102a/02

**munı** 39a/01, 40b/04, 41a/04, 55a/07, 73b/10

**munıŋ** 8b/07, 41a/06, 73a/07, 86b/01

**munıŋda** 72a/01, 72a/04, 72a/07, 73b/02, 73b/09

**munıŋdın** 17a/11

**munuŋ** 107a/08

[=104]

**buġday** Buğday.

**b.** 80a/03, 114b/01, 115b/07, 115b/07

**b. dıraḫtı** 115b/03

**b.+nı** 52b/08, 53a/04, 79a/04, 114b/07, 114b/09, 115b/02

**b.+nı (dıraḫt-ı buġday)** 75b/06, 79a/03

**b.+nıŋ** 115b/08

[=14]

**bulaḳ** Kaynak, pınar.

**b.** 32b/08, 33b/07, 71a/08, 113b/06

**b.+larġa** 59a/06

**b.+larnı** 71a/03

[=6]

**Bulġar** Türk kavimlerinden biri.

**B.** 73a/04

[=1]

**bulut** Bulut.

**b.** 6b/01, 34a/03, 80b/07

**b.+ġa** 64a/07

**b.+ıġa** 44b/01

[=5]

**burāḳ** Ar. Hz. Muhammed'in, üzerine binerek miraca çıkması için emrine verilen semavi binek. Metnimizde

cennette bulunan at anlamında geçmektedir.

**b.** 32b/07

[=1]

**burc** Ar. Kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi.

**b.** 60b/03

**b.+ıda** 60b/03

**b.+ıdın** 110a/05

[=3]

**Burūc** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen beşinci suresi.

**B.** 21a/01

**B. (sūra-ı Burūc)** 16b/04

[=2]

**burun** Burun.

**b.+ları** 79b/11, 80a/10

[=2]

**but** Far. Put.

**b.+ı** 110a/08, 110a/10

**b.+ını** 106a/04

**b.+larıdın** 109b/03

**b.+larım** 109b/02

**b.+larım turur** 109a/11

**b.+larınıŋ** 109b/01, 109b/01

[=8]

**but-ḫāna** Far. Putların bulunduğu tapınak.

**b. ḳıl-** 106a/02

**b.+nı** 106a/03

**b.+sı birle** 106a/05

[=3]

**būy** Far. Koku.

**b.+ıları (reng ü būy)** 31b/04

[=1]

**buyru-** Emretmek, buyurmak.

**b.-dı** 2b/04, 48a/02, 48b/01, 50a/02, 51a/10, 51b/01, 55a/01, 101a/05

**b.-dılar** 7b/12, 8a/01, 19a/09, 93b/06

**b.-ġın** 46b/06

**b.-saŋ** 47b/06

**b.-sunlar** 47a/07

[=15]

**vebāl buyru-** 47a/07

[=1]

**buyruḳ** Emir.

**b.+ıda dép (buyruġıda dép)** 10a/01

[=1]

**buz-** Bozmak.

**b.-ġalı** 102b/03

[=1]

**buzul-** Bozulmak.

**b.-mas** 51b/07

[=1]

**bülend** < Far. *bulend* Yüksek, yüce.

**b.** 11a/03, 11a/06, 11a/07, 80a/11

[=4]

**bülend-āvāz** < Far. *bulend-āvāz* Yüksek ses.

**b.** 8a/02

[=1]

**ber-ḥaḳlıḳ**

**b.+ıġa büt-** 112b/08

[=1]

**bütmeklik** Tamamlama.

**b.** 112b/08

[=1]

**C**

**Cabrāʾīl** Dört büyük melekten ilâhî emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştırmakla görevli vahiy meleği.

**C.** 37a/10, 105b/10

**C. (Ḥażrat-ı Cabrāʾīl)** 7b/12, 37a/11, 53a/10, 53b/03, 58b/07, 81a/03, 85a/03, 98b/10, 99b/11, 111a/07, 115b/10

**C. (Ḥażrat-ı Cabrāʾīl ʿalayhi's-salām)** 28b/03

**C. ʿalayhi's-salām** 22b/10, 37a/09

**C.+nıŋ (Ḥażrat-ı Cabrāʾīl)** 68a/01

[=17]

**Caʿfar-ı Ṣādıḳ** Bk. **Caʿfar-ı Ṣādıḳ**

**C. (Imām Caʿfar-ı Ṣadıḳ)** 119b/08

[=1]

**cahān** Far. Cihan, evren, dünya.

**c.+da mu sén dép** 86a/01

**c.+da (iki cahānda kuvvetlik bol-)** 119a/08, 119a/10

**c.+dadur** 4b/09

**c.+nı** 1b/03

[=5]

**cahān-penāh** Far. Bütün âlemin kendisine sığındığı hükümdar, pâdişah.

**c.+da (mülk-i cahān-penah)** 2b/11

[=1]

**cāhil** Ar. Okuyarak bilgisini ilerletmemiş, tahsil görmemiş, bilgisiz (kimse).

**c.+ler** 76a/08

[=1]

**caḥīm** Ar. Cehennem.

**c.** 40a/01

[=1]

**Cahūd** Far. Yahudi.

**C.+lar** 92a/04, 92a/10, 92b/05

[=3]

**callāb** Ar. Deri ve yün gibi ham malları alıp satan kişi.

**c. érdi** 116b/09

[=1]

**camʿ** < Ar. *cemʿ* Toplama, toplanma, bir araya gelme.

**c. bol-** 2a/07, 51a/01, 71a/05, 90b/07, 91a/08, 102a/02, 102a/03, 105a/07

**c. bolup oltur-** 33b/09

**c. ḳıl-** 39a/10, 41b/11, 90b/04

[=12]

**camāʿat** Ar. Bir imama uyup namaz kılan Müslümanların bütünü. Krş. **cemāʿat**

**c.+dın** 7b/08

**c.+nı** 7b/08

**c. s̲avābını tap-** 7b/09

[=3]

**camāl** Ar. Güzellik, yüz güzelliği.

**c.+ıdın bölek** 34a/09

**c.+ını** 34b/01

**c.+ını körset-** 34a/07

**c.+ıŋ** 3b/02

[=4]

**camīʿ** < Ar. *cemīʿ* Bütün, hep, cümle.

**c.** 1b/12, 2a/06, 22a/03, 39a/07, 46b/04, 49a/11, 71a/03, 84b/04, 85b/07, 89b/01, 97b/08, 101b/09, 106b/04, 106b/05

[=14]

**cān** Far. Can; ruh.

**c.** 55b/08

**c. ber-** 5b/06, 65b/09, 65b/10, 65b/11, 66a/01, 117b/09, 117b/11

**c.+ı** 5b/02, 18b/08, 18b/10, 29a/11, 52a/05

**c.+ı ḥalkıġa kel-** 65b/06

**c.+ım fedāyiŋiz bolsun** 49a/06

**c.+ını** 59b/09, 60a/01

**c.+ını al-** 59a/01, 65b/05

**c.+ını tart-** 65b/05

**c.+ıŋ birle (dil ü cān)** 117b/08

**c. kir-** 24b/05

**c.+nı aġırt-** 77a/10

[=23]

**cān-dār** Far. Canlı, diri.

**c.** 39b/06, 40b/07, 97b/09

[=3]

**cangal** Bk. **cengel**

**c.+ġa** 72a/11

[=1]

**cansız** Cansız.

c. édi 5b/09

[=1]

**cānvar** Far. Canlı, yaşayan; çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyıcı, korkunç mahlûk. Krş. **cānver**

**c.** 32b/09, 54b/10, 55a/01, 55a/02, 68a/11, 68b/01, 69a/01, 69a/09, 69b/01, 69b/02, 87b/10, 88a/01, 102a/05, 102a/08

**c.+dın** 88a/03

**c.+ġa** 69b/01, 80b/03

**c.+lar** 39a/07, 69a/04, 69a/11, 69a/11, 74a/11, 113b/11

**c.+lar (kanatlıġ cānvar)** 114a/01

**c.+nı** 102a/08

**c.+nıŋ** 116a/01, 116a/02

[=27]

**cānvarī** Far. Bir canavar.

**c.** 42b/04

[=1]

**cānver** Bk. **cānvar.**

**c.+ge** 68b/09

[=1]

**cārī** Ar. Geçerli.

**c. bol-** 47b/02

[=1]

**Carmā** Yerin dördüncü tabakasının adı.

**C.** 73b/09

[=1]

**Cāṣiye** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk beşinci suresi.

**C.** 20b/05

**C. (sūra-ı Cāṣiye)** 15b/05

[=2]

**cavāb** Ar. Cevap, yanıt.

**c. ayt-** 2a/02, 2a/07, 2a/08, 2a/09, 2a/10, 3a/07, 3a/08

**c. bā-ṣavāb ayt-** Doğrulukla cevaplamak. 119b/09

**c. ber-** 3a/06, 3a/11, 45a/09, 46a/05, 47a/04

**c.+ını ber-** 66a/06

[=14]

**cāvidān** Far. Ebedî, kalıcı.

**c.** 35b/04

[=1]

**cāy** Far. Yer, mahal.

**c.+ıdur** 38a/01, 40b/11

[=2]

**Cayḥūn** Ceyhun ya da Amuderya; Orta Asya'nın en uzun ırmaklarından biri.

**C.** 72a/10

[=1]

**cāyız** < Ar. *cāʾiz* Din ve törece işlenmesi emir veya yasak edilmediği için yapılmasında bir sakınca bulunmayan, izin verilmiş sayılan.

**c.** 18b/03, 60a/01, 60a/01, 60a/02, 60a/02

[=5]

**cazā** < Ar. *cezāʾ* Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen karşılık.

**c.+sını ber-** 9b/01

[=1]

**cehennem** Ar. Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu.

**c.** 41a/04

[=1]

**cemāʿat** Bk. **camāʿat**

**c.+ge** 7b/09

[=1]

**Cemālu'llāh** Ar. Allah'ın güzellik sıfatıyla tecellisi.

**C.+dın** 34a/09

[=1]

**cemʿiyyet** Ar. Topluluk, kalabalık.

**c. birle** 38a/02

[=1]

**ceng** Far. Savaş.

**c. ḳıl-** 44b/11, 45a/04, 74b/09, 82a/01, 83b/10, 93b/01, 98a/07

**c. ḳılġalı bar-** 81b/05

[=8]

**cengel** Far. Sık ağaçlık yer. Krş. **cangal, ceŋgel.**

**c.+de** 18b/01

**c.+din** 47a/07, 48b/02

[=3]

**cennet** Ar. İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer. Krş. **ve'l-Cennet**

**c. (şavḳu'l-Cennet)** 34a/05

**c. (ve'l-Cennet)** 7a/08

**c. ü'l-Firdevs** 35a/07

[=3]

**Cennetü'l-ʿadn** Cennetin en yüksek mevkiine veya değişik yerlerinin tamamına verilen ad.

**C.** 30a/01

**C.+nı** 30a/10

[=2]

**Cennetü'l-firdevs** Altıncı cennetin adı. (Kaynaklarda cennetin tamamı veya bir bölümü olarak geçer.) Krş. **firdevs**

**C.+ni** 30a/02

[=1]

**Cennetü'l-maʾvā** Yedinci cennetin adı. Krş. **maʾvā**

**C.** 30a/02, 87a/06

[=1]

**Cennetü'l-naʿīm** Dördüncü cennetin adı.

**C.** 29a/11

**C.+ni** 30a/09

[=2]

**ceŋgel** Bk. **cengel.**

**c.+lerde** 52b/09

[=1]

**cezīre** Ar. Ada.

**c.+de** 88a/07

**c.+din** 88a/11, 91a/07

**c.+ge** 88a/07

[=4]

**Cıdda** Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz kıyısında önemli bir liman şehri. Krş. **Cidde**

**C.+da** 96b/05

**C.+ġa** 96b/01

[=2]

**Cılda** İkinci tabaka yerin adı.

**C.** 73a/07

[=1]

**Cidde** Bk. **Cıdda**

**C.+ge** 114b/02

[=1]

**cim** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin altıncı harfinin adı.

**c.** 19b/06

[=1]

**cin** Ar. İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bazı işleri yapacak güce sahip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim.

**c.** 111a/07

[=1]

**Cin** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş ikinci suresi.

**C.** 21a/03

**C. (sūra-ı Cin)** 16a/08

[=2]

**Cīn** Yedi büyük denizden üçüncüsü.

**C. (daryā-yı Cīn)** 71b/03, 71b/04

**C.+din (daryā-yı Cīn)** 72a/05

[=3]

**cins** Ar. Çeşit; soy, ırk.
**c.+idin (dīv perī cinsi)** 111a/01
**c.+idin émes** 110b/11
[=2]

**cudā** Far. Ayrı düşmüş, uzak kalmış.
**c. bol-** 104b/06, 104b/09
[=2]

**Cūdī** *Kur'an-ı Kerim'e* göre Hz. Nuh'un gemisinin tufandan sonra üzerinde oturduğu dağ.
**C. taġı** 106a/08
[=1]

**cumʿa** Ar. Perşembe ile cumartesi arasındaki günün adı.
**c.** 21b/10
**c. (sūra-ı cumʿa)** 16a/03
**c.+ġa (namāz-ı cumʿa)** 7b/02
**c. küni** 27a/10, 27b/03, 27b/06
[=6]

**cumāda'l-avval** Cemaziyel-evvel. Hicri takvime göre yılın beşinci ayı.
**c. ayı** 27b/04
[=1]

**Cureyc er-Rāhıb** Uğradığı iftirayı beşikteki çocuğu konuşturmak suretiyle çürüten bir zahid.
**C.** 109a/06, 109a/08
[=2]

**cuzv** < Ar. *cuz'* Parça, kısım, bölük.
**c.+ını** 78b/04
**c. ḳıl-** 78b/07
**c.+nı** 78b/07, 78b/08
[=4]

**cüft** < Far. *cuft* Çift, dişi ve erkekten meydana gelen takım.
**c. bol-** 5a/10
**c.+iniŋ** 33a/04
**c.+leriniŋ** 32b/03
[=3]

**cülle** Far. Yayın üzerine dolanan iplik.
**c.+sini** 94b/04
[=1]

## Ç

**çaf-** Atı doludizgin koşturmak, at sürmek.
**ç.-tılar** 86a/09, 94a/01
[=2]

**çafış-** Koşuşmak.
**ç.+ıda** 35a/03
[=1]

**çaġır** Şarap.
**ç. iç-** 18a/07, 88b/06
[=2]

**çahār-şanba** Far. Çarşanba.
**ç. küni** 71a/02
[=1]

**çaḳ-** Sokmak; ısırmak.
**ç.-sa** 38a/11
[=1]

**çāḳ** Far. Yırtık, yarık.
**ç. ḳıl-** 23b/09
[=1]

**çāker** Far. Kul, köle.
**ç.+lerini (kul ve çāker)** 2b/09
[=1]

**çaḳıl** Kıvılcım saçmak, yanmak.
**ç.-dı** 9b/08

[=1]

**çaḳmaḳ** Taşa vurulup kıvılcım çıkarılan çelik parçası.

**ç.** 9b/10, 9b/11

**ç.+ını** 9b/09

[=3]

**çaknı-** < *çaḳna-* Çiğnemek.

**ç.-ġan dék** 36b/11

[=1]

**çāl** Far. Kır, boz.

**ç.** 44a/03

[=1]

**çal-** Müzik aletlerinin vurmak, üflemek suretiyle ses çıkarmasını sağlamak.

**ç.-ġanġa oḫşa** 91b/02

**ç.-ıp** 90b/07

[=2]

**çalıḳ** Çalı, dalları sık ve çatallı, odunumsu bitki.

**ç.** 101a/06

**ç.+dın** 54a/09

[=2]

**çallıḳ** Kır olma, bozluk.

**ç.+ı** 44a/06

[=1]

**çalma** Kurumuş çamur, kerpiç.

**ç.+nı** 76b/08

[=1]

**çalpuḳ** Bataklık.

**ç.+ı** 31a/04, 35a/05

[=2]

**çaŋ** İçinden sarkan tokmağının kenarlara vurulmasıyla ses çıkaran madenden araç.

**ç.** 91b/02

[=1]

**çap** Sağ.

**ç.** 11b/02, 55b/05, 61b/03, 80a/06, 80a/11, 100b/01, 113a/06

[=7]

**ç. (çap yan)** 24b/08

[=1]

**çap-** Akın etmek.

**ç.-tı** 9b/08

[=1]

**kūylarġa çap-** 9b/08

[=1]

**çār-pāyā** Far. Dört ayak üstünde.

**ç.+da** 117a/01

[=1]

**çarla-** Çağırmak, davet etmek.

**ç.-p** 50b/07

[=1]

**çarlat-** Çağırtmak, davet ettirmek.

**ç.-tı** 2a/01, 3a/07

[=2]

**çaşt** Far. Kuşluk vakti.

**ç. vaḳtı** 24b/05, 24b/11, 25a/05, 54a/08

[=4]

**çayan** Akrep.

**ç.** 36b/06, 38a/10, 81a/06

**ç.+lar** 73a/08, 74a/08

**ç.+nıŋ** 5a/09

[=6]

**çeçeksiz** Çiçeksiz.

**ç.** 31b/06

[=1]

**çehārum** Far. Dördüncü.

**ç.** 53b/07

[=1]

**Çekmen** Bir ulus adı.

**Ç.** 73a/03

[=1]

**çend** Far. Ne kadar.

**ç. (her çend)** 9b/09, 42b/08, 43a/02, 44a/01, 103b/10, 104b/06

**ç. (ne çend)** 75a/05, 88b/01, 99a/07

**ç. (né çend)** 46a/03, 47a/09, 95b/08, 103a/02, 103a/04, 108a/09

[=15]

**çeng** Far. Harba benzeyen bir çeşit telli çalgı.

**ç. ur-** 75a/04

[=1]

**çeşme** Çeşme.

**ç.** 6a/08

[=1]

**çevre** Çevre, etraf.

**ç.+si** 35a/04, 113b/09

**ç.+side** 35a/05, 63a/04

**ç.+side turur** 113b/04

**ç.+sige** 61a/01

[=6]

**çevrül-** Dönmek, çevrilmek.

**ç.-üp** 98b/07

[=1]

**çıḳ-** Bulunduğu yerden dışarıya varmak; bir yerden uzaklaşmak, ayrılmak; (ay, güneş, yıldızlar için) doğmak, görünmek; yukarı doğru gitmek; zuhur etmek; kovulmak; doğmak, kaynaklanmak.

**ç.-(!)** 78a/03

**ç.-a'lmaydurlar** 87b/08

**ç.-an** 12a/09, 12a/11

**ç.-an turur** 12a/06

**ç.-anda** 107b/01

**ç.-ar** 42b/06, 69a/04, 73a/03, 83a/07, 88a/11, 95b/06, 117b/09

**ç.-ar (āf-tāb çıḳar maḥalda**) 25b/09, 107a/04

**ç.-ar (āf-tāb çıḳar vaḳtıda)** 25b/04

**ç.-ar (daccāl çıḳar vaḳt)** 88b/01

**ç.-arda** 108a/02

**ç.-ardın ilgeri (āf-tāb çıḳardın ilgeri)** 28b/01

**ç.-arlar** 95b/10

**ç.-arsalar** 32a/05

**ç.-aylar** 34a/03

**ç.-ın** 87a/09

**ç.-ıp** 35a/07, 72a/05, 72a/09, 72a/11, 82b/10, 84a/08, 85a/10, 85b/11, 86b/10, 91b/01, 96a/01, 98a/07, 104a/11

**ç.-ıp (havāġa çıḳıp ket-)** 33b/01

**ç.-ıp éken** 104a/09

**ç.-ıp érdiler** 99a/05

**ç.-ıp kel-** 91a/08

**ç.-ıp ket-** 33b/01

**ç.-ıpdur** 44b/10
**ç.-tı** 44b/06, 45a/03
**ç.-tı dép** 44b/07
**ç.-p yür-** 98b/01
**ç.-madı** 9b/09, 47a/03, 104a/05
**ç.-maġay** 31a/09
**ç.-maġıl** 77a/02
**ç.-map édi** 44b/10
**ç.-sa** 40b/07
**ç.-salar** 66b/01, 66b/04
**ç.-tı** 42b/05, 63b/09, 87a/10, 88a/02, 103b/01, 105b/06, 109b/03, 112a/07, 115b/03
**ç.-tı dép** 10a/04
**ç.-tılar** 28a/07, 86b/05, 100a/01, 112a/09
[=69]
**āf-tāb çıḳ-** 108a/02
**āsmānġa çıḳ-** 28a/07
**āvāz çıḳ-** 69a/04, 109b/03
**āvāzı çıḳ-** 10a/04
**behiştdin çıḳ-** 115b/03
**dunyāġa çıḳ-** 40b/07
**havāġa çıḳ-** 34a/03
**mıʿrācġa çıḳ-** 107b/01
**ün çıḳ-** 47a/03
[=10]
**alıp çıḳ-** 86b/10, 88a/02
**kirip çıḳ-** 112a/07
[=3]

**çıḳar-** Çıkarmak, dışarı çıkmasını sağlamak; koyuvermek; kovmak, uzaklaştırmak.
**ç.-dı** 103a/09
**ç.-dılar** 114a/10, 114b/10
**ç.-ġunça** 107a/11
**ç.-maḳḳa** 79a/01
**ç.-maḳnıŋ** 114b/05
**ç.-ıp** 69a/07, 115b/10
**ç.-ur** 107b/11
**ç.-urlar** 107a/10
[=10]
**behiştdin çıḳar-** 115b/10
**dunyāġa çıḳar-** 114a/10
[=2]
**tartıp çıḳar-** 107a/10, 107a/11
[=2]

**çırāġ** < Far. *çerāġ* Kandil, ışık.
**ç.** 4a/03, 4a/04, 49b/06, 50a/04, 51a/11
**ç. dék** 33b/11
**ç.+ı** 18b/09, 19a/08
**ç.+nı** 50a/01
**ç.+nıŋ** 4a/06
[=10]

**çıraylıġlıḳ** Güzellik.
**ç.+ını** 78a/08
**ç.+nı** 78a/09
[=2]

**çıraylıḳ** Güzellik.
**ç.+ı** 52a/04
**ç. bol-** 80b/03
**ç.+da** 33a/06
**ç.+larġa** 52a/03
[=4]

**çonluḳ** Bk. **çoŋluḳ**

**ç.+ı** 37b/04, 38a/08, 39a/02, 39b/03, 63a/03, 91a/10

[=6]

**çoŋ** Büyük.

**ç.** 6b/11, 31a/08, 40b/07, 43b/09, 54b/10, 62b/05, 65a/10, 71b/10, 80a/11, 80b/01, 89a/04

**ç.+dur** 73b/08

**ç.+ı** 64b/02

**ç.+ınıŋ** 64b/11, 67a/07, 110b/02

**ç.+larınıŋ** 63b/05

**ç.+nınıŋ** 67b/11

**ç.+nıŋ** 65a/05, 67a/01

[=20]

**çoŋluḳ** Büyüklük. Krş. **çonluḳ**

**ç. daʿvāsı ḳıl-** 2a/11

**ç.+ı** 31b/11, 33a/08, 33b/02, 40a/02, 40b/05, 41a/05, 60b/01, 60b/05, 66a/01, 66a/10, 66b/02, 66b/08, 68a/03, 70b/11, 91a/10, 93b/04, 95a/09, 108a/01, 108b/07, 108b/11, 110a/07, 110b/06, 113b/06, 115b/08

**ç.+ını** 67a/05

**ç.+ınıŋ** 61b/02, 62a/02, 62b/04, 66a/08

[=30]

**çoŋraḳ** Daha büyük, en büyük.

**ç.+ı** 64a/06

**ç.+ını** 108b/04

[=2]

**çūn u çirā** Far. Nasıl, niçin.

**ç.** 76a/01

[=1]

**çunānçi** Far. Böylece.

**ç.** 7b/12, 34b/07, 43a/10, 62b/05, 79b/09, 83a/01, 83b/05, 84a/02

[=8]

**çü** Far. Çünkü.

**ç.** 3b/01

[=1]

**çümeli** Karınca.

**ç.** 29b/02, 29b/03

[=2]

**D**

**Dābbatu'l-arż** Kıyamet alameti olarak ortaya çıkacağına inanılan korkunç yaratık.

**D.** 79b/04, 97a/08

[=2]

**Daccāl** İlahi dinlerde kıyamet alâmetlerinden sayılan ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağı kabul edilen olağan üstü güçlere sahip kişi.

**D.** 79b/03, 84a/05, 84a/11, 85a/05, 85b/05, 85b/09, 86a/02, 86a/04, 86a/05, 86a/07, 87a/08, 87a/10, 87b/01, 87b/02, 88a/02, 91b/06, 91b/11, 92a/11, 92b/06, 93b/09, 93b/10, 94a/01, 109b/08

**D. çıḳar vaḳt** 88b/01

**D.+dın** 87b/11, 93a/10

**D.+ġa** 88a/09, 91b/05, 92a/11, 93b/08

**D.-ı fitne** 86a/01

**D.-ı laʿīn** 84a/10, 85a/07, 87b/07, 88a/11, 91a/07, 92a/02, 92a/04, 92b/02

**D.+nı** 85a/06, 86a/02, 86a/03, 86a/09, 86b/01, 86b/03, 86b/09, 87b/02, 87b/09, 88a/01, 88a/05, 88a/06, 88a/08, 92b/09, 93b/01, 93b/11

**D.+nıŋ** 85a/09, 85a/09, 85a/10, 85b/02, 86a/09, 86b/04, 86b/05, 86b/08, 86b/11, 87a/03, 87a/07, 91a/08, 91a/10, 91b/10, 92a/05, 94a/02, 94a/03, 94a/04

[=73]

**dād** Far. 1. Adalet, doğruluk.

**d.+ı ʿadl ḳıl-** 38b/08

2. Feryad, sızlanma.

**d.+ıġa** 38b/09

[=2]

**dada** Baba.

**d.+ları** 28a/04

**d.+larını** 43a/05

**d.+larınıŋ** 79b/04, 82a/11

[=4]

**daf** < Ar. *def* Parmakla vurulmak suretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrafına birkaç zil konmuş yuvarlak bir kasnaktan ibaret müzik aleti.

**d.** 41a/02 91b/02, 91b/04

**d. u rabāb** 90b/07

[=2]

**dafʿ** < Ar. *defʿ* Uzaklaştırma, savma.

**d. bol-** 82a/05, 105a/09

**d. ḳıl-** 87b/09, 92b/09

[=4]

**dāḫil** Ar. İçinde bulunan, iç taraf.

**d. bol-** 72a/06, 72a/09

**d. turur** 73a/02

[=3]

**Daḳīʿā** Göğün birinci tabakasının adı.

**D.** 64a/01

[=1]

**Dakyānūs** Ashab-ı Kehf döneminde yaşayan ve putperest olan kral.

**D.** 98a/03, 98a/06, 98a/08, 98a/09, 99b/02, 99b/03

**D.+ġa** 98a/04

**D.+nıŋ** 98a/07, 98b/01, 99a/09, 99a/11

[=11]

**dāl** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin onuncu harfinin adı.

**d.** 19b/08

[=1]

**dalu** Moğ. Kürek kemiği.

**d.+larıda** 79b/09

[=1]

**dānā** Far. Alim, bilgin.

**d.** 38b/06

[=1]

**dāne** Far. Adet; bazı bitkilerin yenilebilir tohumlarından her biri.

**d.** 55a/08, 60b/07, 63a/01

**d.+lerni** 71a/05

**d.+ni** 55a/06

**d.+si** 115b/09, 115b/11

[=7]

**Dānışmand** Asıl adı Abdülalim olup Türkistan'dan gelerek Rum padişahının kızı Melike'nin sorularını yanıtlayan kişi. Krş. ʿ**Abdu'l-alīm**

**D.** 3a/03, 3a/05, 3a/08, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/07, 3b/09, 3b/11, 4a/02, 4a/03, 4a/05, 4a/08, 4a/10, 4b/02, 4b/04, 4b/05, 4b/07, 4b/09, 4b/11, 5a/02, 5a/03, 5a/04, 5a/05, 5a/08, 5a/11, 5b/03, 5b/04, 5b/10, 6a/02, 6a/06, 6a/10, 6b/02, 6b/07, 7a/03, 7a/05, 7b/01, 7b/03, 8a/04, 8a/05, 8a/08, 8b/02, 9a/02, 9a/08, 9b/05, 10a/09, 10b/02, 10b/03, 10b/06, 10b/09, 11a/04, 11a/11, 11b/06, 11b/10, 12a/01, 12a/03, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12a/08, 12a/11, 12b/01, 12b/03, 12b/04, 12b/06, 12b/09, 13a/03, 13a/05, 13a/08, 13a/10, 13b/01, 13b/04, 13b/06, 14a/01, 14a/09, 14b/01, 14b/03, 14b/06, 17a/10, 18a/10, 18b/05, 18b/10, 19b/01, 20a/11, 21b/04, 22a/02, 22a/04, 22a/06, 22a/10, 22b/03, 22b/08, 22b/10, 23a/02, 23a/04, 23b/07, 23b/10, 24a/01, 24a/03, 24a/04, 24a/06, 24a/07, 24a/09, 24a/10, 24a/11, 24b/03, 28b/02, 28b/05, 28b/09, 29a/01, 29a/04, 29a/07, 29b/01, 29b/03, 29b/04, 29b/06, 29b/08, 29b/09, 30a/04, 30a/06, 30b/02, 31a/01, 32a/09, 33a/09, 34b/06, 34b/07, 36a/02, 37a/03, 41b/06, 41b/08, 41b/11, 42a/03, 42a/09, 42b/02, 42b/06, 42b/08, 43a/01, 43a/04, 43a/09, 43b/06, 43b/11, 44a/03, 44a/11, 51b/08, 51b/10, 52a/01, 52a/04, 52a/06, 52a/09, 52a/11, 52b/02, 54a/03, 54b/09, 55a/11, 55b/09, 55b/11, 56a/02, 56a/04, 56a/05, 57b/11, 58a/02, 58a/05, 58a/09, 58b/01, 58b/06, 59a/09, 59b/01, 59b/08, 60a/04, 60b/01, 61a/07, 62b/07, 63b/05, 70a/11, 71a/04, 71a/07, 71b/11, 72b/02, 72b/05, 75a/01, 76a/05, 76b/02, 76b/05, 77a/05, 77a/09, 77b/06, 77b/10, 78a/08, 78b/03, 78b/06, 78b/09, 79a/02, 79a/10, 79b/04, 98a/02, 100b/05, 101a/07, 101a/08, 101a/10, 107a/02, 107a/04, 107a/08, 108a/01, 108a/03, 108a/07, 108b/10, 109a/02, 109b/10, 110a/02, 111a/01, 111a/05, 111a/08, 111b/01, 111b/08, 112a/01, 112a/06, 112a/07, 112a/10, 112a/11, 112b/01, 112b/04, 112b/06, 112b/09, 112b/11, 113a/02, 113a/11, 113b/02, 113b/03, 113b/05, 114a/03, 114a/06, 114a/08, 114a/10, 114b/05, 115b/04,

115b/07, 116a/02, 116a/06, 117a/03, 117a/06, 117a/11, 117b/02, 117b/03, 117b/05, 117b/07, 117b/10, 118a/01, 118a/03, 118a/05, 118a/07, 118a/09, 118a/11, 118b/02, 118b/03, 118b/05, 118b/07, 118b/10, 119a/02, 119a/06, 119a/09, 119a/11, 119b/02, 119b/04, 119b/06, 119b/07

**D.+ġa** 119b/09

**D.+nıŋ** 119b/09

[=266]

**dānışmand** < Far. *dānişmend* İlim sahibi kimse, bilgin, âlim.

**d.+lar** 2a/06, 2a/08, 2a/09

[=3]

**Dardāʾīl** Yıldızlara, aya ve güneşe vekil olan melek.

**D.** 105b/10

**D. (Ḥażrat-ı Dardāʾīl)** 54b/04, 59a/01

[=3]

**dar-ġāh** Far. Bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzûru, eşiği.

**d.+ıda** 89a/09

**d.+ımda** 76a/01

[=2]

**dārū** Far. İlaç.

**d.+larnıŋ** 17b/05

[=1]

**Daru'l-āḫırat** Sekizinci cennetin adı olarak geçer.

**D.** 30a/03

[=1]

**Dāru'l-baḳā** Ahiret, sonsuz kalınacak yer.

**D.+ġa (Dāru'l-fanādın Dāru'l-baḳāġa ıntıḳāl ét-)** Dünyadan ahirete gitmek.

[=1]

**Dāru'l-fanā** Fani dünya.

**D.+dın** 1b/11 **(Dāru'l-fanādın Dāru'l-baḳāġa ıntıḳāl ét-)**

[=1]

**Dāru'l-ḫuld** İkinci cennetin adı olarak geçmektedir.

**D.** 29b/10

**D.+nı** 30a/09

[=1]

**Dāru'l-ḳarār** Üçüncü cennetin adı olarak geçmektedir.

**D.** 29b/11

**D.+nı** 30a/09

[=2]

**Daru's-salām** Birinci cennetin adı olarak geçmektedir.

**D.** 29b/09

**D.+nı (behişt-i Daru's-salām)** 30a/06

[=1]

**darvāza** Far. Kale ve şehirlerin külliyelerin büyük giriş kapısı.

**d. ḳoy-** 94a/08, 94a/08

**d.+nı** 93b/06, 93b/07

**d.+sı** 93b/04

[=5]

**darvīş-nuvāz** Far. Dervişleri hoş tutan.
**d.** 3a/01
[=1]

**daryā** Far. Deniz.
**d.** 71a/07, 71a/08, 71a/11, 71b/06, 71b/07, 74b/03, 83b/04, 110b/06
**d.+da** 68a/04, 68a/05, 71a/10, 71b/01, 71b/05
**d.+dın** 63b/09, 83b/06, 88a/06
**d.+ġa** 70b/02, 107a/10
**d.+ġa sal-** 74b/04, 76b/09
**d.+lar** 41a/07, 71a/06
**d.+larġa** 59a/06
**d.+larnı** 71a/03
**d.+nı** 68a/02
**d.+nıŋ** 9a/05, 12a/01, 68a/05, 70b/03, 71a/11, 71b/03, 71b/04, 71b/06, 71b/08, 71b/09, 83b/02, 110b/05, 110b/05
**d.-yı ʿAẕīm** 63b/08, 70b/02, 71a/08
**d.-yı Baḥr** 71b/05
**d.-yı baki** 71a/09
**d.-yı Cīn** 71b/03, 71b/04, 72a/05
**d.-yı Hurmuz** 71b/07, 72a/06
**d.-yı Ḳulzum** 71b/01, 71b/02, 72a/03, 72a/10
**d.-yı Muḥīṭ** 71b/08, 72a/08
**d.-yı ʿUmmān** 71b/09, 72a/09
[=56]

**daşt** < Far. *deşt* Bozkır, ova.
**d.+ġa** 72a/09
[=1]

**daʿvā** Ar. Bir meziyerin kendinde bulunduğunu ileri sürme, iddia.
**d. (çoŋluḳ daʿvāsı ḳıl-)** 2a/11
**d.+sı (Ḫudālıḳ daʿvāsı ḳıl-)** 98a/03
**d.+sı (seyyidlik daʿvāsı ḳıl-)** 90b/11
[=3]

**daʿvat** Ar. Çağırma.
**d. ḳıl-** 82b/10
[=1]

**Dāvūd** İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamber.
**D. alayhi's-salām** 13b/09, 22b/06, 23a/06, 26a/04
**D. Peyġāmber** 26a/07
[=5]

**dāyım** < Ar. *dā'im* Devamlı, sürekli.
**d.** 118a/03, 118a/04, 118a/11
[=3]

**Dayyān** "Herkese yaptığının karşılığını veren" anlamında Allah'ın 99 isminden biri.
**D.** 64b/09, 66b/07
[=2]

**de-** Bk. **dé-**
**d.-di** 3a/08, 49b/09
**d.-diler** 2a/09
**d.-diŋiz** 7b/12
**d.-gil** 86a/05
**d.-rler** 67a/10, 67a/10, 71a/09, 71b/01, 71b/03, 72a/07, 73b/10, 74b/06, 100a/05
**d.-ydür** 3a/07, 43b/05, 45a/03, 115a/09

**d.-ydürler** 55b/10, 84b/02, 85b/09, 95a/02

[=22]

**defn** Ar. Gömme, gömülme.

**d. ḳıl-** 18b/06, 96a/08, 96b/05, 96b/07, 103b/06

[=5]

**Dehr** İnsan suresi, *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş altıncı suresi.

**D.** 21b/07

**D. (sūra-ı Dehr)** 16a/10

[=2]

**delīl** Ar. Yol gösteren, kılavuz.

**d. birle** 4b/05, 4b/05, 4b/11, 4b/11, 5a/11, 5a/11, 5b/04, 7a/03, 7b/03, 12a/04, 12a/07, 12a/09, 12b/01, 29b/04, 29b/07, 111a/09

**d. kerek** 34b/07

[=17]

**dem** Far. Nefes, soluk.

**d. tart-** Öldürmek. 5b/07

[=1]

**derd-ser** Baş ağrısı.

**d. bol-** 32a/10

[=1]

**derīce** Far. Küçük kapı.

**d.+din** 69a/06

[=1]

**darvīş** Far. Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse.

**d.+ġa** 112b/03

[=1]

**destār** Far. Sarık.

**d.** 48a/01

[=1]

**dé-** Demek, söylemek; anlatmak; … diye adlandırmak; nakletmek. Krş. **de-**

**d.-di** 2a/03, 8b/01, 44b/11, 45a/07, 45b/03, 45b/05, 46a/02, 46a/02, 47a/05, 47b/02, 47b/04, 47b/06, 48b/03, 49a/02, 49a/04, 49a/09, 51b/03, 55a/02, 56a/10, 56b/09, 56b/11, 57a/02, 57a/04, 57a/07, 57a/10, 57b/03, 57b/05, 57b/08, 69b/04, 75a/06, 85b/01 85b/09, 85b/10, 86b/07, 86b/10, 87a/05, 87a/09, 87a/10, 88a/01, 88a/04, 92a/10, 92b/04, 104a/09, 105b/08, 106a/07, 106b/02, 106b/05, 106b/08, 106b/09, 107b/03, 109a/01, 109a/10, 109b/02, 109b/04, 114a/06, 114a/08, 114b/08, 115a/06, 115a/08, 115a/10, 115a/11, 116b/07

**d.-diler** 6b/10, 7b/09, 7b/12, 7b/12, 9a/01, 9a/09, 34a/03, 37a/10, 45a/04, 56b/02, 57a/01, 57b/02, 57b/08, 60b/11, 61a/06, 61a/07, 84b/08, 85b/02, 86a/02, 86a/05, 86a/07, 86b/08, 86b/11, 87b/08, 88a/06, 88a/11, 88b/02, 92a/05, 92b/02, 92b/11, 93a/05, 93a/06, 93a/07, 93a/10, 93b/01, 99a/01, 99a/07, 101a/02, 104a/07, 104a/10, 106b/03, 107b/04, 115a/02

**d.-gen** 34a/05, 34b/07, 60b/08, 81b/07, 84a/07, 84a/11, 84b/02, 87a/03, 93b/03, 102a/01, 106a/02, 109a/05, 109a/10, 109a/11
**d.-gende** 92a/01
**d.-genge oḫşa** 76b/07, 76b/09, 76b/10, 77a/01, 77a/02
**d.-geyler** 92a/04, 97a/03, 97a/04
**d.-geyler dép** 42a/05
**d.-megil** 92a/02
**d.-mek** 117a/11
**d.-p** 2a/06, 2a/07, 2a/11, 2b/04, 2b/06, 2b/10, 6a/11, 7a/02, 7b/12, 8a/02, 8b/04, 9a/11, 9b/01, 10a/01, 10a/02, 10a/05, 11b/08, 19a/01, 34a/03, 34a/09, 35b/06, 42a/05, 42b/05, 44b/08, 45b/01, 45b/02, 45b/05, 46a/11, 46b/02, 46b/10, 47a/02, 47a/04, 47b/03, 47b/08, 47b/09, 48a/03, 49a/05, 50a/01, 50a/06, 50a/08, 50a/09, 50b/04, 50b/11, 51b/01, 53b/04, 53b/06, 53b/11, 55a/07, 60b/10, 62a/06, 62a/07, 62b/11, 69a/03, 69a/09, 73a/01, 75b/11, 79a/03, 80b/09, 81b/03, 83a/05, 83b/08, 84b/06, 85a/01, 85a/05, 85a/06, 85b/04, 85b/06, 86a/02, 86a/08, 87a/06, 87b/01, 87b/06, 87b/09, 91a/09, 91b/08, 92b/09, 93b/07, 94a/05, 94b/10, 96a/02, 96a/03, 97b/05, 98a/11, 98b/04, 99a/02 99a/11, 99b/06, 101a/05, 103a/04, 103a/07, 103a/10, 103b/02, 104a/05, 104a/06, 105a/04, 105b/03, 106b/02, 108a/06, 109a/09, 113a/08, 114b/11, 116a/09, 116b/03, 119b/09
**d.-pdürler** 18b/07, 32b/01, 45a/10
**d.-r** 36a/01
**d.-r érdiler** 55b/11
**d.-rler** 37b/01, 38a/07, 39a/01, 39b/02, 40a/02, 40b/04, 41a/04, 58b/11, 64a/01, 64a/09, 67b/01, 67b/11, 68a/01, 68a/09, 70a/09, 71a/01, 71b/05, 71b/07, 71b/09, 71b/10, 72a/04, 74a/08, 83a/04, 89a/07, 95a/06, 95a/08, 100a/05, 108b/03
**d.-se** 32a/07, 102a/06
**d.-sem** 45a/03
**d.-ydür** 43b/03
**d.-ydürler** 87a/01
[=273]
**āmīn dé-** 92b/11
[=1]
**dék** Gibi.
**d.** 34a/01, 36b/11, 66a/03
[=3]
**dép** Diye.
**d.** 2a/06, 2a/07, 2a/11, 2b/04, 2b/06, 2b/10, 6a/11, 7a/02, 7b/12, 8a/02, 8b/04, 9a/11, 9b/01, 10a/01, 10a/02, 10a/05, 11b/08, 19a/01, 34a/03, 34a/09, 35b/06, 42a/05, 42b/05, 44b/08, 45b/01, 45b/02, 45b/05,

46a/11, 46b/02, 46b/10, 47a/02, 47a/04, 47b/03, 47b/08, 47b/09, 48a/03, 49a/05, 50a/01, 50a/06, 50a/08, 50a/09, 50b/04, 50b/11, 51b/01, 53b/04, 53b/06, 53b/11, 55a/07, 60b/10, 62a/06, 62a/07, 62b/11, 69a/03, 69a/09, 73a/01, 75b/11, 79a/03, 80b/09, 81b/03, 83a/05, 83b/08, 84b/06, 85a/01, 85a/05, 85a/06, 85b/04, 85b/06, 86a/02, 86a/08, 87a/06, 87b/01, 87b/06, 87b/09, 91a/09, 91b/08, 92b/09, 93b/07, 94a/05, 94b/10, 96a/02, 96a/03, 97b/05, 98a/11, 98b/04, 99a/02, 99a/11, 99b/06, 101a/05, 103a/04, 103a/07, 103a/10, 103b/02, 104a/05, 104a/06, 105a/04, 105b/03, 106b/02, 108a/06, 109a/09, 113a/08, 114b/11, 116a/09, 116b/03, 119b/09

[=104]

**dıraḫt** Far. Ağaç.

**d.** 12b/09, 13a/06, 47a/10, 48b/03, 49a/02, 49a/09, 49b/06, 65a/11, 67b/11

**d. (mīvelik dıraḫt)** 32b/07, 47a/08

**d.+da** 68a/02

**d.+dur** 12b/07, 13a/04

**d.+ġa** 47a/09, 48b/04

**d.+ı (buġday dıraḫtı)** 115b/03

**d.-ı buġday** 75b/06, 79a/03

**d.-ı Ṭūbā** 33a/09, 33a/10, 33b/05, 33b/06

**d.+ınıŋ (ḳayın dıraḫtı)** 53a/03

**d.+lar** 40a/05, 47a/11, 47b/01, 49b/04, 89a/10

**d.+lar (mīvelik dıraḫt)** 48b/02

**d.+lardın** 49a/05

**d.+ları (mīvelik dıraḫt)** 31a/07

**d.+larnı** 48b/06, 48b/07, 48b/10, 71a/05

**d.+larnıŋ** 49a/08, 69a/05

**d.+ınıŋ (Ṭūbā dıraḫtı)** 33a/11

**d.+nıŋ** 31a/09, 31a/10, 31b/05, 89a/11

[=43]

**dıraḫtī** Far. Bir ağaç.

**d.+dur** 52a/03

[=1]

**dırīġ** Far. Ah, eyvah.

**d.** 3a/09

**dīdār** Far. Yüz, çehre.

**d.+ıġa** 34a/10

[=1]

**dīger** Far. Öteki, ikindi.

**d. (ʿalam-ı dīger)** 99a/04

**d. (namāz-ı dīger vaḳtı)** 93a/01

**d. (vaḳt-ı dīger)** 8a/06

**d.+ni (namāz-ı dīger)** 93a/08

**d.+ni (namāz-ı dīgerni öte-)** 9a/01

[=5]

**dil** Far. Gönül, yürek.

**d. ü cān** 117b/07

[=1]

**dilgir** < Far. *dil-gīr* Kırgın, gücenmiş.
**d. bol-** 51a/05
[=1]

**dīn** Ar. Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum; inanç.
**d.+i** 97b/04, 97b/04
**d.+ide** 87a/04
**d.+ide érdiler** 53a/09
**d.+iġa kir-** 91b/10
**d.+im** 87a/02
**d.+imde** 92a/09, 92a/10
**d.+imġa kir-** 91b/08
**d. işini ḳıl-** 54b/02
**d.+leri** 54a/10
**d.+leride** 54a/11, 87a/02
[=13]

**direm** Far. Gümüş para.
**d.** 99a/07
**d.+din** 99ab/10
**d.+ni** 99a/08, 99a/09, 99a/09, 99b/01, 99b/02
[=7]
[=1]

**dīv** Far. Dev, çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi; cin.
**d.** 52b/04
**d.+de** 60a/07
**d.+ler** 54a/04, 88a/08, 92b/02, 92b/04, 113b/10
**d.+ler birle** 91a/08
**d.+lerniŋ** 91a/10
**d.+niŋ** 52b/04, 60a/07, 91a/11
**d. perī cinsi** 111a/01
[=13]

**doḳ** Tehdit, gözdağı.
**d.** 101a/02
[=1]

**dost** < Far. *dūst* Birini samimi duygularla seven, güvenilir kimse.
**d.+ıġa** 77a/01, 77a/04
**d.+ige** 76b/04
**d. tut-** 13a/07, 89a/11, 102b/08, 114a/07, 118a/01
**d.+um** 87b/11
[=9]

**dostluḳ** Dostluk.
**d.+ı (ʿālım dostluḳı)** 3a/01
[=1]

**dū-şanba** < Far. *dū-şenbih* İkinci gün, pazartesi günü.
**d. keçési** 28a/09
**d. küni** 25b/04, 26a/02, 26a/03, 26b/05, 26b/08, 26b/11, 27a/05, 27b/01, 63b/10
[=10]

**duʿā** Ar. Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.
**d.** 118b/11
**d. ḳıl-** 6a/11, 6b/08, 49a/10, 87b/09, 92b/09, 94b/05, 98b/03, 118b/03, 118b/04
**d.+lar (yaḫşı duʿālar ḳıl-)** 50b/06

**d.+larını** 94b/06
**d. mustacāb bol-** 89a/02
**d.-yı ḫayr ḳıl-** 47b/10
[=14]

**duʿā ayı** Ramazan ayı.
**d.** 28a/01, 28a/02
[=2]

**Ḍuḥā** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan üçüncü suresi. Krş. **va'ḍ-Ḍuḥā**
**Ḍ. (sūra-ı Ḍuḥā)** 16b/09
[=1]

**Duḫān** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk dördüncü suresi. Krş. **Ḥā-mim**
**D.** 20b/04
**D. (surā-ı Duḫān)** 15b/04
[=2]

**dunyā** Ar. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz; İslâm dînine göre, insanların Allah'ın rızasını kazanmak ve asıl alem olan ahiret alemindeki ebedî hayâta erişebilmek için gönderildikleri imtihan alemi.
**d.** 38b/02, 40b/07, 58a/07, 77a/07, 90a/09, 107a/06, 114a/06, 117a/07
**d.+ça** 70b/11
**d.+da** 5b/02, 6b/06, 13a/05, 28b/04, 34a/09, 34b/03, 35a/11, 39b/09, 40a/07, 40b/11, 42b/09, 46a/06, 48a/10, 49a/10, 52a/11, 58a/04, 69a/08, 69b/03, 112b/01, 112b/10
**d.+daḳı** 74a/06, 74a/11
**d.+dın** 66a/05
**d.+ġa** 37b/10, 38b/01, 39a/06, 50b/01, 66a/05, 77b/03
**d.+ġa çıḳ-** 40b/07
**d.+ġa çıḳar-** 114a/09
**d.+ġa kel-** 8a/08
**d. işini ḳıl-** 53a/08
**d.+nı** 77b/02, 114a/06, 114a/07
**d.+nı iste-** 117a/07
**d.+nıŋ** 31a/04, 31a/06, 43b/11, 50b/01, 77b/07, 83a/01
**d. turur** 43a/02
**d. ve āḫırat** 19a/03
**d.-yı fānī** 37a/07, 46a/03, 48a/08
[=57]

**duşmān** Far. İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı; kendisiyle savaşılan devletin askerleri ve halkı. Krş. **düşmen**
**d.** 59b/11, 77b/03
**d.+larnıŋ** 84a/08
[=3]

**dūzaḫ** Far. Cehennem.
**d.** 37a/01, 37a/02, 38a/01, 38b/04, 39a/09, 39b/08, 40a/07, 40b/10, 41a/07, 92a/08, 110b/08
**d. (altınçı dūzaḫ)** 40b/04
**d. (yete dūzaḫ)** 41b/05
**d.+da** 5a/08, 37a/03, 40a/03, 111a/09
**d.+dın** 37b/10, 41a/06
**d.+ḳa** 75b/10, 92a/10
**d.+ḳa (yete dūzaḫ)** 59a/07
**d.+ḳa ket-** 87a/04, 91b/11, 94a/01

**d.+ḳa kigür-** 111b/07
**d.+ḳa kir-** 113a/01
**d.+ḳa tüş-** 36b/04, 36b/05, 36b/06, 36b/07, 36b/08, 36b/09
**d.+ḳa yıḳıl-** 36b/02
**d.+larnı** 114a/04
**d.+nı** 37a/11, 37b/01
**d.+nı (ātaş-ı dūzaḫ)** 69b/09
**d.+nı (yetinçi dūzaḫ)** 41a/04
**d.+nıŋ** 37a/01, 37a/01, 37a/10, 37b/04, 38a/07, 38b/11, 39b/05, 110b/08
**d.+nıŋ (beşinçi dūzaḫ)** 40a/01
**d.+nıŋ (törtünçi dūzaḫ)** 39b/01
**d.+nıŋ (yete dūzaḫ)** 36a/03
**d.+nıŋ heybetidin titre-** 37a/04
**d. otı** 118b/01, 118b/02
[=53]

**dūzaḫī** Ar. Cehenneme ait, cehennemlikler.
**d.+larġa** 73b/10
**d.+ler üçün** 73a/07
[=2]

**dükkān** Ar. İçinde perâkende öteberi satılan yer.
**d.+da** 88b/09
**d. turur** 83b/10
[=2]

**düldül** Ar. Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye hediye ettiği katırın adı.
**d.+leri** 111a/03
[=1]

**düşmen** Bk. **duşmān**
**d.+ge** 83a/04
**d.+ige** 76b/03, 76b/09
[=3]

**düvüm** Far. İkinci.
**d.** 53b/06
[=1]

**E**

**Ebā Bekr Ṣıddīḳ** Hz. Ebu Bekir; ilk Müslümanlardan ve ilk halife. Krş. **Abū Bekr**
**E. (Ḥażrat-ı Ebā Bekr Ṣıddīḳ)** 102b/11
[=1]

**ecel** Ar. Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamanı.
**e.+i** 65b/02, 86b/02
**e.+leri birle** 79b/08
[=3]

**eçkü** Keçi.
**e.** 12a/11, 42b/08
**e.+niŋ** 12a/10
[=3]

**edeb** Ar. Utanç, haya ve hicap duygusu.
**e. birle** 18b/11
[=1]

**efḍal** Ar. Çok faziletli.
**e.+dur** 23b/09
**e.+durlar** 23b/10
[=2]

**eger** Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet.

**e.** 3a/11, 3b/02, 31a/08, 32a/04, 32a/06, 33b/03, 37b/10, 38a/11, 38b/01, 38b/03, 38b/03, 39a/04, 39a/05, 39a/08, 39b/07, 40a/04, 40b/07, 40b/07, 41a/06, 41a/07, 44a/11, 46a/02, 48a/10, 56a/04, 59b/11, 60b/06, 61b/02, 66a/02, 66a/09, 73a/09, 74a/06, 74a/10, 74b/04, 75a/09, 77b/10, 77b/11, 78a/01, 78a/03, 78a/06, 92a/11, 100a/10, 100b/01, 100b/02, 102a/02, 102a/06, 102a/07, 102a/09, 102a/10, 102b/05, 113a/08, 114b/07, 115a/05

[=52]

**egerçi** Far. Her ne kadar, … ise de, gerçi.

**e.** 102b/08, 111b/01

[=2]

**egiz** Yüksek.

**e.** 91b/01

[=1]

**egizlik** Yükseklik.

**e.+i** 95b/05

[=1]

**ehl** Ar. Topluluk, cemaat; sahip, malik.

**e.-i behişt** 30b/11, 31a/02, 31b/05, 31b/09, 32a/06 32b/02, 32b/05, 32b/05, 33a/04, 33a/07, 33b/09, 35b/02, 68b/10

**e.-i Ḥabeşe** 97a/07

[=14]

**ekābir** Ar. Büyük adamlar, ileri gelenler.

**e. (umarā ve ʿulamā ve ekābir)** 1b/12

**e.+ler** 53a/06

[=2]

**ekmelü't-taḥiyyāt** Ar. Selamların en kâmili (ona olsun) anlamında bir söz.

**e.** 1b/05

[=1]

**ekrem** Ar. Cömert, kerem sahibi.

**e. (Ḥażrat-ı rasūl-ı ekrem)** 7b/12

[=1]

**el-Beled** Bk. **Beled.**

**e.** 20b/06

[=1]

**el-farż** Ar. Şart ve gerekli olan.

**e.** 46b/02, 69a/09

[=2]

**el-Ḥāḳḳa** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış dokuzuncu suresi.

**e.** 21a/11

**e. (sūra-ı el-Ḥāḳḳa)** 16a/07

[=2]

**el-ḥamdu li'llah** Ar. "Allah'a hamdolsun, şükürler olsun.

**e.** 87a/03

[=1]

**el-Kevs̲er** Bk. **Kevs̲er.**

**e.** 20b/07

[=1]

**el-ḳıṣṣa** Bk. **ḳıṣṣa**

**e.** 2b/10

[=1]

**el-Münāfıḳūn** Bk. **Münāfıḳūn**

**e.** 21b/09

[=1]

**elem naşraḥ** Bk. **Neşrāḥ**

**e.** 20b/08

[=1]

**elem-terekeyf** Bk. **Fīl**

**e.** 7b/12

[=1]

**el-hākümü't-Tekāşür** Bk. **Tekāşür**

**e.** 20b/09

[=1]

**elif** Ar. Türklerin İslamiyet'i 20. yüzyılın başlarına harf inkılabına kadar kullandıkları alfabenin ilk harfinin adı.

**e.** 19b/03

**e.+din** 19b/02

[=2]

**elif-lām-mīm-ṣād** Bk. **ʿĀrāf**

**e.** 21a/04

[=1]

**elif-lām-mīm tenzīl** Bk. **Secde.**

**e.** 21a/10

[=1]

**ellig** Elli, sayı adı.

**e.** 13b/01, 17b/09, 95b/06, 108a/01

**e. (iki yüz ellig)** 26b/10, 27a/01

**e. (miŋ yüz ellig)** 18a/02

**e. (tört yüz ellig)** 25b/05

**e. (yete yüz ellig)** 25b/08

**e. (yüz ellig)** 18a/05, 95b/05

**e. altınçı** 15b/10

**e. beşinçi** 15b/10

**e. bir miŋ** 72b/03

**e. birinçi** 15b/07

**e. ikinçi** 15b/08

**e. miŋ** 71b/02, 94a/09

**e. sekizinçi** 15b/11

**e. toḳuzunçı** 16a/01

**e. törtünçi** 15b/09

**e. üçünçi** 15b/09

**e. yetinçi** 15b/11

[=23]

**elliginçi** Ellinci, sayı adı.

**e.** 15b/07

[=1]

**elt-** Göndermek, bırakmak.

**e.-ip ḳoy-** 86b/10

**e.-tiler** 95b/03

[=2]

2. Götürmek. Krş. **élt-**

**e.-er** 59b/09, 59b/09, 59b/10, 59b/11, 59b/11

**e.-se** 60a/01, 60a/01, 60a/02, 60a/02, 60a/03

[=10]

**emānet** Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse.

**a. ḳıl-** 41a/08

**e.+ge ḫıyānat ḳıl-** 88b/10, 116b/11

[=3]

**emçek** Meme, insanların ve hayvanların dişilerinde bulunan ve süt salgılayarak yavruların emzirilmesine yarayan organ.

**e.+lerige** 25a/09

**e.+lerini** 25a/10

[=2]

**emdi** Şimdi. Krş. **émdi**

**e.** 35b/02

[=1]

**emīn** Ar. Güvenlik içinde olan, emniyetli.

**e. bol-** İnanmak, güvenmek. 35b/04

[=1]

**emr I** Ar. İş.

**e. (āḫıru'l-emr)** 100a/06

[=1]

**emr II** Ar. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması için bildirilen kesin hüküm, buyruk.

**e.+i birle** 88a/05, 107b/09, 110a/04

**e.+ini** 114b/09

**e. ḳıl-** 87b/10, 97b/07, 106a/06, 114b/06

[=8]

**emrī** Far. Bir emir.

**e. ḳıl-** 9a/10

[=1]

**emr-i maʿrūf ve nehy-i münker** Far. < Ar. *emir bi'l-ma'rūf nehiy ani'l-münker*

İyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlâki ve hukuki bir tabir.

**e.** 35b/06

[=1]

**Enʿām** *Kur'an-ı Kerim*'in altıncı suresi.

**E.** 21a/07

**E. (sūra-ı Enʿām)** 14b/09

[=2]

**Enbiyā** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi birinci suresi.

**E.** 21a/10

**E. (sūra-ı Enbiyā)** 15a/04

[=2]

**enbiyā** Ar. Nebiler, peygamberler.

**e.+larnıŋ** 7b/12

[=1]

**endek** Far. Az.

**e. ḳābıl** 44a/07

[=1]

**endīşe** Far. Kaygı, tasa, gam.

**e. ḳıl-** 35b/05, 86a/01

[=2]

**Enfāl** *Kur'an-ı Kerim*'in sekizinci suresi.

**E.** 21b/05

**E. (sūra-ı Enfāl)** 14b/09

[=2]

**engüşt** < Far. *enguşt* Parmak.

**e.+lerini** 3b/05

[=1]

**engüşter** < Far. *enguşter* Yüzük.

**e.+leri** 84a/07

[=1]

**Enüş** Hz. Adem'in torunu, Hz. Şit'in oğlu.

**E. Peyġāmber** 25b/06

[=1]

**er-Raḥman** *Kur'an-ı Kerim*'in elli beşinci suresi.

**e.** 21b/07

**e. (sūra-ı er-Raḥman)** 15b/10

**e. turur (sūra-ı er-Raḥman)** 19a/06

[=3]

**erbaʿa** Bk. **ʿanāṣır-ı erbaʿa**

**e.+dın (ʿanāsır-ı erbaʿa)** 55b/03

[=1]

**erkek** Bk. **érkek**

**e.+leriniŋ** 52b/04

[=1]

**Ermiyā** İsrailoğullarına gönderilen peygmberlerdendir.

**E.** 23b/02

[=1]

**eşer** Ar. İz, nişan, işaret.

**e. ḳıl-** İz bırakmak. 109b/05, 118b/01, 118b/02

[=3]

**esīr** Ar. Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak.

**e. al-** 82a/01

[=1]

**eşik** Bk. **éşik**

**e.+ge (eşigge)**103b/10

**e.+idin (eşigidin)** 45a/10

[=2]

**eşit-** Bk. **éşit-**

**e.-ip (eştip)** 69a/04, 69a/06, 91b/04, 103b/03

**e.-ipler (eştipler)** 87a/11

**e.-seler** 90a/10

[=6]

**eşrefī** Türkistan'da kullanılan altın sikkenin adı.

**e.** 103a/08

**e. (otuz eşrefī)** 48b/04

**e.+ni** 103a/03, 103a/04, 103a/06, 103a/07, 103a/09

**e.+niŋ** 103a/11, 103b/04

**e.+si** 103a/02

[=10]

**eştür-** İşittirmek, duymasını sağlamak.

**e.-ey** 106b/05

[=1]

**evlā** Ar. Daha uygun, daha iyi.

**e.+dur** 29b/06

**e. mu** 29b/05

[=2]

**evliyā** Ar. Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları ve gösterdiği kerametler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul; ermişler.

**e.+dur (martaba-ı evliyā)** 80b/11

**e.+lar** 65b/11

**e.+lardın** 34b/01

**e. mu** 29b/06

[=4]

**ey** Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde söylenen bir seslenme sözü.

**e.** 2b/07, 4a/06, 9a/10, 34a/01, 35b/02, 35b/07, 36a/07, 41b/06, 45a/05, 45a/06, 45a/07, 45a/11, 46a/01, 46a/03, 46a/11, 46b/01, 46b/06, 46b/09, 47a/01, 47b/04, 48a/05,

49a/05, 49a/06, 49a/10, 49b/10, 50b/07, 51a/10, 55a/01, 56a/06, 56a/09, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/04, 57a/10, 57b/05, 60b/09, 61a/05, 61a/06, 63a/07, 63a/08, 69b/01, 69b/02, 75a/04, 75a/08, 76a/01, 77b/11, 78a/02, 78a/03, 78a/05, 80b/08, 85a/03, 85a/05, 85b/06, 85b/09, 86a/01, 86a/04, 86a/05, 86b/11, 87a/05, 87a/08, 87b/09, 87b/10, 88a/05, 91b/07, 92a/02, 92a/11, 92b/02, 92b/09, 93a/04, 97b/04, 98b/03, 99b/04, 99b/10, 100b/10, 105b/07, 109a/08, 109b/02, 115a/01, 115a/04, 115a/08

[=81]

**Eyūb** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen sabrıyla tanınan peygamber.

**E.** 23a/07

**E. peyġāmber** 24a/09

**E. (Ḥażrat-ı Eyūb alayhi's-salām)** 78b/11

[=3]

**ezel** Ar. Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman.

**e.+de** 46a/06, 63b/01

[=2]

**É**

**é-** 1. Bk. **ér-1**

**é.-di** 3a/04, 3b/08, 5b/09, 5b/10, 6a/02, 6a/03, 6b/05, 9b/04, 10a/04, 10a/09, 27a/02, 38a/01, 48b/05, 48b/06, 50a/05, 52b/02, 52b/04, 54a/03, 54b/09, 55a/11, 63b/09, 75a/02, 75a/09, 79a/07, 87a/03, 104a/11

**é.-diler** 26a/01

**é.-diŋiz dép** 109a/09

**é.-ken** 8a/11

**é.-kende** 44b/09

**é.-mes** 4a/07, 6a/05, 45b/03, 48b/06, 56a/02, 56a/02, 56a/02, 79a/05, 79a/06, 79a/08, 80a/02, 110b/11, 111a/05, 111a/08

**é.-mes dép** 34a/09

**é.-mes mü** 18a/09

**é.-se** 3a/11

[=47]

**é-** 2. Bk. **ér-2**

**é.-gen émes** 45b/05

**é.-gey édi** 7b/09

**é.-ıp di** 23b/09

**é.-ıp édiler** 7b/12, 84b/04

**é.-ıp édim** 45a/02

**é.-ıp édim mü dép** 50a/09

**é.-ıp éken** 104a/09

**é.-ip édi** 28a/06, 98a/05

**é.-ip édiler** 53b/01, 53b/03, 53b/04

**é.-map édi** 44b/10

**é.-p édük** 7a/02

**é.-p öte-** 7b/12

**é.-up édi** 95a/04

**é.-up édiler** 8b/10, 10a/07

**é.-up ékenler** 46b/04

**é.-ur édi** 38b/04, 39a/08

**é.-ur érdi** 39b/08
**é.-se** 3a/11
[=24]
**égin** Omuz, sırt.
**é.+leri** 99a/04
**é.+leridin** 80b/01
**é.+lerige** 41b/03
[=3]
**él** Halk.
**é.+ni** 94b/09
[=1]
**élt-** Bk. **elt-2**
**é.-tiler** 8b/05
[=1]
**ém-** Emmek.
**é.-diler** 25a/11
**é.-edür** 42b/08
[=2]
**émdi** Bk. **emdi**
**é.** 2b/03
[=1]
**émes** Değil. Cümlenin anlamını olumsuz hâle getiren kelime. Krş. **érmes**
**é.** 4a/07, 34a/09, 45b/03, 45b/05, 56a/02, 56a/02, 79a/05, 79a/06, 79a/08, 80a/02, 110b/11
**é. édi** 48b/06
**é. érdi** 6a/05, 82b/04
**é. mü** 111a/05
[=15]
**ér** Erkek, adam; koca.
**é.** 36a/09, 36b/10, 41a/08, 90b/06, 90b/10, 96b/08, 101b/08, 112a/05, 113a/05
**é.+ge** 41a/08
**é. ḫātūn** 52b/10, 88b/05
**é.+ige** 44a/07
**é.+ini** 44a/05
**é.+iniŋ** 44a/09
**é.+iniŋ sözige kir-** 44a/05
**é. kişi** 40a/09, 40a/09, 58a/08, 90b/05, 90b/06, 104b/07, 105a/02
**é.+niŋ** 32a/08
[=24]
**ér-** 1. İsimleri yüklem yapan ana yardımcı fiil. (Cevher fiili) Krş. **é-1**
**é.-di** 1b/09, 1b/10, 1b/12, 1b/12, 6a/05, 8a/09, 29b/03, 44b/03, 44b/03, 44b/03, 44b/03, 46b/08, 49b/05, 52b/05, 53a/01, 53a/02, 53a/04, 54a/09, 55b/01, 55b/02, 75a/11, 84a/01, 84a/07, 85b/11, 88a/08, 92b/11, 98a/03, 98b/09, 100b/06, 103a/02, 109a/08, 109b/05, 115b/08, 115b/09, 116a/06, 116a/09, 116a/11, 116b/01, 116b/04, 116b/06, 116b/07, 116b/09, 116b/09, 116b/11, 117a/01
**é.-diler** 1b/09, 8a/10, 52b/06, 53a/07, 53a/09, 54a/04, 95a/04, 95a/05
**é.-dim** 109a/10
**é.-mes** 3b/02, 4a/11, 4a/11, 18b/02, 19a/11, 50a/10, 111a/01, 115a/02
**é.-mes mü** 111b/01, 111b/02

**é.-mesdür men** 108a/05
**é.-miş** 84b/07
**é.-r érdiler** 53a/05
[=66]

**ér(2)-** Fiillerin bileşik çekimini yapar. (Cevher fiili) Krş. **é-2**
**é.-ar érdi** 95b/02, 116a/07
**é.-ar érdiler** 53a/06
**é.-er érdiler** 54a/07
**é.-ġan émes érdi** 82b/04
**é.-ġay érdi** 7b/09, 7b/09
**é.-ıp érdi** 85a/04, 95b/09
**é.-ıp érdiler** 99a/05
**é.-ıp érdim** 44b/08
**é.-ḳay érdi** 7b/09
**é.-ür érdiler** 52b/09, 84a/10
**é.-mas érdi** 98a/10
**é.-mas érdiler** 53b/10
**é.-r érdi** 53a/01
**é.-r érdiler** 52b/06, 52b/09, 54a/07, 55b/11
**é.-r érmiş** 84b/07
**é.-sa érdi** 39b/07
**é.-tı érse** 8a/10
**é.-up érdi** 84b/02, 86a/03, 93b/09, 98a/06, 103b/08, 115a/07
**é.-up érdiler** 98a/07
**é.-up érdim** 104a/08
**é.-ur érdi** 56a/04, 84a/09
**é.-ur érdiler** 53b/01, 53b/11, 54a/10, 100b/07, 100b/08
[=39]

**éren** Ermiş, veli.
**é.+ler** 90b/10
[=1]

**érkek** Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı. Krş. **erkek**
**é.** 5a/08, 117a/11
**é.+i (erkegi)** 5a/09
**é.+leriniŋ** 53a/01, 54a/05
**é. mü** 29b/03, 117a/10
[=7]

**érmes** Bk. **émes**
**é.** 3b/02, 18b/02, 19a/11, 50a/10, 115a/02
**é.+dür men** 108a/05
**é. mü** 111b/01, 111b/02
[=8]

**éşek** Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı.
**é.+ge** 91a/07
**é.+ige** 93b/09
**é.+niŋ** 12b/03
[=3]

**éşik** Kapı, kapalı ortama giriş yeri; (mecaz olarak) makam, huzur. Krş. **eşik.**
**é.+i (tevbe éşigi)** 97a/05
**é.+ige (éşigige)** 85a/08, 103b/08, 115a/01
**é.+ini (éşigini)** 85a/09, 85a/10, 100a/07
**é.+ŋi** 103b/11, 104a/02
**é.+te** 87a/09

**é.+te tur-** 85b/08

[=11]

**éşit-** Kulak yoluyla duymak.

**é.-ey** 7b/12

**é.-ilür** 80b/10

**é.-ip** 2a/06, 3a/04, 10a/05, 46b/11, 49b/09, 50a/08, 75a/07, 87b/06, 91b/09, 106b/07, 106b/10

**é.-medi** 6a/01, 6a/04

**é.-mek** 113a/03

**é.-mesler** 90a/10

**é.-se** 23a/01

**é.-ti** 106b/06, 106b/07

[=20]

**beşāret éşit-** 10a/05

[=1]

**ét-** 1.Etmek, eylemek.

**é.-gil** 36a/01

**é.-tiler** 1b/11

[=2]

**ıntıḳāl ét-** 1b/11

**nasīb et-** 36a/01

[=2]

2. Yapmak, inşa etmek.

**é.-erler** 94a/07

**é.-ip** 48b/09, 52b/10, 53b/10, 96b/09

[=5]

**mescid ét-** 94a/07

**naḫş ét-** 96b/09

**üy ét-** 48b/09, 52b/10, 53b/10

[=5]

3. İliştirmek.

**é.-ip** 103a/04

[=1]

**F**

**fād-şāh** Bk. **pād-şāh**

**f.** 98a/04

**f. bol-** 28b/09

[=2]

**faḫş** Ar. Aşırı, ölçü dışı.

**f. ayt-** 41a/10

[=1]

**faḳa** < *baḳa* Kaplumbağa cinsi hayvan.

**f.+lar** 71b/02

[=1]

**fakīr** Ar. Yoksul (kimse), muhtaç, fukara.

**f.** 47a/11, 50b/08, 83a/08, 90b/02, 117a/06

**f.+din** 42b/09

**f.+ni** 117a/04

[=7]

**Fālıḥ** Aysar'ın oğlu. Krş. **Pālıḥ**

**F.** 27a/05

[=1]

**fanā** Ar. Gelip geçici olma durumu, ölümlü.

**f.+dın (Daru'l-fanā)** 1b/11

[=1]

**fānī** Ar. Ölümlü, sonlu.

**f. bol-** 54a/01, 54b/07

**f.+de (dunyā-yı fānī)** 46a/03, 48a/08

**f.+nı (dunyā-yı fānī)** 37a/08

[=5]

**fānūs** Ar. Bir ışık kaynağının etrafına geçirilen cam mahfaza.

**f.+ġa oḫşa** 108b/11

[=1]

**farāġat** < Ar. *ferāġat* Gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur.

**f.** 34a/09

[=1]

**farāġat-nāz** < *ferāgat-nāz* Far. Feragat gideren.

**f.** 35b/02

[=1]

**farāyıż** < Ar. *ferā'iż* İslam hukuku.

**f.+nıŋ** 18a/01

[=1]

**fāra** Bk. **pāra**

**f. ḳıl-** 70b/05

[=1]

**farmān** Far. Ferman, buyruk; yazılı padişah emri, yarlık.

**f. bol-** 8b/03, 34a/03, 62a/05

**f.+ı birle** 9b/11, 25a/07

**f.+ıda** 44a/10

**f.+ıŋ tut-** 69b/03

**f. ḳıl-** 62b/10, 103a/10

[=9]

**farmān-bardār** Far. Aldığı emri yerine getiren.

**f. bol-** 88a/09, 91b/05, 92b/05

[=3]

**faryād** < Far. *feryād* Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, haykırış; imdat isteme.

**f. ḳıl-** 43a/04, 87b/05, 88a/02

**f.+nı** 87b/05

[=4]

**farż** Ar. İslam dininde Allah'ın emri olduğu kesin bir dille sabit olan, yapılması sevabı, özürsüz olarak yapılmaması günahı, inkârı ise küfrü getiren yükümlülük.

**f.** 10b/03, 10b/04, 11b/10

**f. bol-** 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9b/03, 10a/08

**f.+dur** 8a/04, 8a/04

**f. turur** 11b/11

[=11]

**farzand** < *ferzend* Far. Oğul, erkek çocuk.

**f.** 25a/08, 77a/08

**f.+ı** 90b/01

**f.+ı (Ādām farzandı)** 37a/06

**f.+ı (zen ü farzand)** 4a/01

**f.-ı Ādam** 11a/11

**f.+ıġa** 90a/11

**f.+ım** 45b/03, 45b/05

**f.+ınıŋ** 13a/08

**f.+ıŋ** 45b/02

**f.+nıŋ** 45b/04

[=12]

**fāsıḳ** < Ar. *fāsiḳ* Fısk ve fücur sahibi kimse, şeriat hükümlerine uymayan günahkâr kimse.

**f. bol-** 96b/08

**f.+lar** 76a/10

[=2]

**fāṣl** Ar. Ayıran, bölen.

**f.+ġa oḫşa (aṣḥāb-ı fāsl)** 102b/04

[=1]

**Fātiha** *Kur'an-ı Kerim*'in birinci suresi.
**F.** 20b/01
**F. (sūra-ı Fātiha)** 14b/07
**F.+nı (sūra-ı Fātiha)** 19a/02
**F. turur** 19a/02
[=4]

**Fāṭr** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz beşinci suresi.
**F.** 21a/03
**F. (sūra-ı Faṭr)** 15a/11
[=1]

**fāżılraḳ** Daha faziletli.
**f.** 22a/07, 22a/08, 22a/09
[=3]

**fażīlat** < Ar. *fażīlet* Kıymet, değer ve üstünlük, meziyet.
**f.** 11a/02
[=1]

**fe** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi üçüncü harfinin adı.
**f.** 20a/04
[=1]

**Fecr** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen dokuzuncu suresi**. ve'l-Fecr**
**F. (sūra-ı Fecr)** 16b/06
[=1]

**fedāī** Ar. Bir amaç uğruna canını vermeye, her türlü tehlikeye atılmaya hazır kimse, ölüm eri.
**f.+ŋiz (cānım fedāīŋiz bolsun)** 49a/06
[=1]

**fehm** Ar. Anlama, anlayış.
**f.-i idrāk** 33a/06
**f.+ige** 119b/09
[=2]

**Felaḳ** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz on üçüncü suresi.
**F.** 20b/10
**F. (sūra-ı Felaḳ)** 17a/08
[=2]

**Fenā** Altıncı göğün adı.
**F.** 67a/03
[=1]

**ferāmūş** Far. Unutma, hatırdan çıkarma.
**f. ḳıl-** 114b/09
[=1]

**ferāset** < Ar. *fırāset* Hemen anlama, çabuk kavrama.
**f.-i aḳl** 3a/02
[=1]

**ferc** Ar. Dişilerde üreme organının dış kısmı.
**f.+ige** 116a/07
[=1]

**ferseng** Far. Üç mil, uzaklık ölçüsü.
**f.** 10a/03, 71a/07, 71b/02, 71b/04, 72a/02, 72a/05, 72a/08, 72a/08, 72b/02, 72b/03, 72b/09, 72b/10, 73a/01, 73a/02, 73a/03, 73a/04, 73a/04, 73a/05, 73a/05, 73a/06, 73a/06, 73a/10, 95a/05, 95a/06, 95a/07, 95a/07, 95b/05, 108a/01, 108b/08, 113b/07, 113b/09

**f.+de** 72b/10

**f. dép** 72b/11

**f. turur** 71a/11, 71b/06, 71b/08, 71b/09, 71b/10, 108b/11

[=39]

**fersenglik** Üç millik.

**f.** 72a/11

[=1]

**ferş** Ar. Kilim, halı, yaygı.

**f.** 32a/01

**f.+de** 32a/01, 32a/01

[=3]

**fetaçı** Duacı, dua eden.

**f.** 98b/01, 98b/02

[=2]

**feta-** Dua etmek.

**f.-rlar** 105a/07

[=1]

**feth** Ar. Açma; bir memleket veya şehri savaşla düşman elinden alma.

**f. ḳıl-** 83a/11, 83b/02

[=2]

**Feth** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk sekizinci suresi.

**F.** 21b/11

**F. (sūra-ı Feth)** 15b/06

[=2]

**fevt** Ar. Bir şeyi bir daha ele geçmeyecek şekilde kaybetme; ölüm.

**f. bol-** 24b/03, 96b/03

[=2]

**Fırāt** Türkiye topraklarından doğup Irak'ta Dicle ile birleştikten sonra denize ulaşan akarsu.

**F.** 72a/04

[=1]

**fırışta** Bk. **firişte**

**f.+ġa** 62a/05, 88a/04

[=2]

**fırḳa** < Ar. *firḳa* İnsan topluluğu, bölük, cemaat.

**f.** 54b/01, 74a/09

**f.+ları** 54b/02, 54b/02

**f.+sı** 74a/10

[=5]

**fısḳ** < Ar. *fisḳ* Hak yoldan çıkıp her türlü günahı işlemeyi huy hâline getirme, fenalık.

**f. fucūr** 76a/10

**f. fucūr ḳıl-** 94b/10, 96b/10

[=3]

**fī'l-matlūbi'l-Müslimin** Müslümanların istediği şeyde.

**f.** 81a/03

[=1]

**fikr** Ar. Düşünce, zihinde tasarlanan şey, bir kimsenin herhangi bir hususta kendine göre vardığı hüküm.

**f. ḳıl-** 103a/03, 115a/07, 115a/08, 115a/09

[=4]

**fīl** Ar. Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, kolayca evcilleşen, yaşamakta olan kara

hayvanlarının en irisi, hortumlu, kalın derili, memeli hayvan.

**f.** 116a/05, 117a/01

**f.+niŋ** 97b/01

[=3]

**Fīl** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz beşinci suresi. Krş. **elem-terekeyf**

**F.** 20b/10

**F. (sūra-ı Fīl)** 17a/04

[=2]

**Fiʿravn** Ar. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan, özellikler Musa peygamber zamanında yaşayan Mısır hükümdarı için kullanılmıştır.

**f.** 5b/04, 5b/08

[=2]

**firdevs** Bk. **Cennetü'l-firdevs**

**f.+ge (Cennetü'l-firdevs)** 35a/07

[=1]

**firīfte** Far. Aldatılmış, kandırılmış.

**f. bol-** 41a/03, 43a/02

**f. ḳıl-** 43a/02, 75b/05

[=4]

**firişte** Far. Melek.

**f.** 7b/12, 33b/01, 58b/02, 58b/04, 58b/05, 61a/08, 61a/11, 61b/11, 64a/07, 65b/05, 68a/04, 68a/04, 81a/04, 87b/10, 88a/01, 88a/05, 88a/06, 88a/09, 98b/07, 101b/06, 105b/11, 107b/09, 110a/03, 111a/05, 113a/02, 113a/05, 117a/10

**f. (muḳarrab firişte)** 60a/11, 60b/08

**f. (neçe firişte)** 113a/02

**f.+de** 60a/09

**f.+de (muḳarrab firişte)** 60a/10

**f.+ge** 58b/02, 58b/04, 87b/10, 101b/07

**f.+ler** 11a/05, 24b/06, 34a/01, 34b/10, 35b/01, 36a/07, 36a/09, 37a/04, 58b/03, 62a/06, 62b/02, 63b/04, 64a/03, 64a/11, 65a/04, 65b/01, 67b/01, 67b/06, 70a/06, 75a/05, 75a/06, 80b/08, 97b/08, 100b/06, 100b/10, 102a/03, 107a/05, 107a/10, 108b/01, 113b/09

**f.+lerdin** 101a/02

**f.+lerni** 65b/04, 74b/11

**f.+lerniŋ** 11a/08, 61b/01, 61b/04, 64b/07, 66b/08, 67a/05, 117a/02

**f.+ni** 117a/11

**f.+niŋ** 60a/09, 61b/07, 61b/10, 66b/09

**f.+niŋ (muḳarrab firişte)** 60a/10

**f. turur** 58a/11

[=83]

**firişteġān** Far. Melekler, melaike.

**f.** 101a/11

[=1]

**fişman** < Far. *peşīmān* Yaptığına üzülüp hayıflanan, esef eden.

**f. ḳıl-** 42b/06

[=1]

**fitne** Ar. Karışıklık, fesat.

**f. (daccāl-ı fitne)** 86a/01

[=1]

**fucūr** Ar. Ahlak kurallarına aykırı yaşama.

**f. (fısḳ fucūr)** 76a/10

**f. (fısḳ fucūr ḳıl-)** 94b/10, 96b/10

[=3]

**fuçuḳ** Buçuk, yarım.

**f.** 108a/11

[=1]

**fuḳahā** Ar. Fıkıh âlimleri.

**f.+lar** 19a/09

[=1]

**fūlād** < Far. *pūlad* Çelik, polat. Krş. **pūlād**

**f.+dın érdi** 52b/05

[=1]

**Furḳān** Ar. Hakkı bâtıldan ayırt etmesi sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'e verilen isim. Krş. Ḳur'ān

**F.** 13b/10, 14a/08, 14a/11, 21a/02

**F. (sūra-ı Furḳān)** 15a/06

**F.+nı** 14a/08

[=6]

**fütün** Bütün, tam.

**f.** 108b/01

[=1]

**fütün ay** Dolunay.

**f.** 108b/05

[=1]

## G, Ġ

**ġaçır** Katır.

**ġ.** 116a/04, 116b/08

[=2]

**ġāfıl** < Ar. *ġāfil* Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan.

**ġ.+durlar** 37a/07

[=1]

**ġaflat** Ar. Çevresinde olanları fark edememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, gafillik.

**ġ. birle** 37a/07

**ġ.+nı** 77a/11

[=2]

**ġālıb** < *ġālib* Ar. Üstün gelen, yenen.

**ġ. bol-** 5b/05

**ġ. kel-** 100a/06

[=2]

**ġam** < Ar. *ġamm* Kaygı, tasa, keder.

**ġ.** 111b/08

**ġ.+ı** 5a/04

**ġ.+ı (āḫırat ġamı)** 5a/04

**ġ. ye-** 5a/03

[=4]

**ġam-gīn** Far. Gamlı, kederli.

**ġ. bol-** 107b/04

**ġ. érdiler** 8a/10

[=2]

**ġanī** Ar. Zengin.

**g.** 83a/08

[=1]

**ġār** Ar. Mağara, in.

**ġ.+da** 53b/11, 98b/11, 99b/06

**ġ.+dın** 99a/05, 99b/10

**ġ.+ġa** 98b/03, 99a/06, 99b/04, 99b/05, 99b/06, 99b/08

**ġ.+nıŋ** 98b/08, 100a/07

[=13]

**ġarīb** Ar. Kimsesiz, zavallı kimse.

**ġ.** 47a/11, 48a/08, 50b/08, 51a/01, 51a/03

**ġ.+larġa** 90b/03

**ġ.+lar** 38b/09

**ġ.+larnıŋ** 90a/07

[=8]

**ġarḳ** (Suya) batma, (suya) batırma, (suda) boğulma.

**ġ. ḳıl-** 35a/08, 76b/10

[=2]

**Ġāşiye** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen sekizinci suresi.

**Ġ.** 21a/09

**Ġ. (sūra-ı Ġāşiye)** 16b/06

[=2]

**ġavġā** Far. Kavga kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli.

**ġ. (ḫurramıstān-ı ġavġā)** 81b/07

**ġ.+dur dép** 87b/06

[=2]

**ġavs** Ar. Kendisine sığınıldığı ve kendisinden yardım istendiği zaman kutba verilen isim.

**ġ.+dur (martaba-ı ġavs)** 80b/10

[=1]

**ġāyat** < Ar. *ġāyet* Çok, pek.

**ġ.** 33a/07

[=1]

**ġayb** Ar. Göz önünde olmayan, gözle görülemeyen, gizli olan şey.

**ġ. bol-** 53b/09, 97a/06, 97b/05, 99b/07

**ġ.+dın** 94b/06, 96a/02

[=6]

**ġayın** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi ikinci harfinin adı.

**ġ.** 20a/03

[=1]

**ġāyıṭ** < *ġā'iṭ* Ar. Dışkı, gaita.

**ġ. (bevl ġayıṭ ḳıl-)** 29a/09

**ġ. (bevl ve ġayıṭ bol-)** 33a/01

**ġ.+larını** 41b/02

[=3]

**ġazā** Ar. İslam dini uğruna yapılan savaş, cihat.

**ġ. ḳıl-** 55a/01

[=1]

**ġażab** Ar. Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık.

**ġ.** 65b/10

**ġ. birle** 39b/09

**ġ.+dın** 65b/08

**ġ.+ıda** 119a/11, 119b/01

**ġ.+ıdın (ḳahr ġażab)** 67a/06

**ġ. ḳıl-** 50a/08

[=7]

**ġażabnāk** Ar. Öfkeli, kızgın.

**ġ. bol-** 50a/11

[=1]

**ġazal** < Ar. *ġazel* Güftesi aynı isimdeki nazım şeklinden alınan, yalnız başına veya sazla birlikte irticalen, türlü makamları dolaşmak sûretiyle bir kişi tarafından okunan, sesle taksim şeklindeki mûsikî parçası.

**ġ. oḳı-** 90b/07

[=1]

**ġāzī** Ar. Gaza eden, İslam dini ve vatan uğruna elde silah düşmanla savaşan, gazadan şehit olmadan dönen kimse.

**ġ.+ler** 36b/10

**ġ.+leriŋ** 17b/09

[=2]

**gedā** Far. Dilenci, yoksul, fakir.

**g.** 2a/02, 41b/09

[=2]

**genc** Far. Hazine.

**g.+ini** 62a/05

[=1]

**gevher** Far. Cevher, elmas, inci; bir şeyin özü.

**g.** 50a/09, 59b/01, 59b/02, 59b/04, 59b/05, 59b/06

**g.+din** 67a/11

**g.+din (aḳ gevher)** 65a/04

**g.+din (kök gevher)** 61b/04

**g.+i** 52a/01

**g.-i avval** 59b/02

**g.+ler** 51b/07

**g.+lerini** 50b/10

**g. mīve** 50a/07, 50b/02, 51a/02, 51b/02, 51b/05

**g.+ni** 50a/09

[=19]

**gevher-i şeb çırāġ** Far. Yakut rengi.

**g. mīveler** 49b/06, 50a/04, 51a/11

**g.+nı** 50a/01

[=4]

**gez** Far. Arşın.

**g.** 52b/07, 53a/02, 53a/03, 54a/05, 84a/05, 91a/10, 91a/11, 97a/09, 97a/09

**g.+de** 116b/09, 116b/10

[=11]

**ġılmān** < Ar. *ġilmān* Cennette hizmet eden delikanlılar.

**ġ.** 33a/05

**ġ.+lar** 32b/11

**ġ.+lar (ḥūr u ġılmān)** 69a/06

[=3]

**ġıybat** < Ar. *ġaybet* Bir kimsenin arkasından aleyhinde bulunma; çekiştirme.

**ġ.** 111b/09

[=1]

**gird** Far. Yuvarlak.

**g. bol-** 80b/03

[=1]

**giriftār** Far. Tutulmuş, yakalanmış, tutkun.

**g. (aẕābġa giriftār bol-)** 43a/11

**g. bol-** 37a/03, 77b/04

[=3]

**giyāh** Far. Ot.

**g.+ları** 33b/08

[=1]

**gor** < Far. *gūr* Mezar, kabir.

**g.+ġa** 18b/06

[=1]

**gorıstānlıḳ** Mezarlık.
**g.+da** 5a/05
[=1]

**göşt** Far. Et.
**g.** 43a/06, 43a/07, 43a/07
**g.+din** 43a/08, 43a/08
**g.+ini** 59b/10, 60a/01
**g.+ni (tāze göşt)** 76b/11
[=8]

**Ġufrān** Ar. Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.
**Ġ.** 64b/09
[=1]

**Ġulāmu'd-dīn** Metinde Abülhamit adlı padişahın bilge veziri.
**Ġ.** 47b/03, 47b/04, 48a/05, 48a/11, 48b/11, 49b/02, 49b/10, 50a/02, 50b/11
**Ġ.+ġa** 47b/11
**Ġ.+nı** 48a/03, 49a/11, 50b/06
[=13]

**gumān** Far. Zan, şüphe.
**g. ḳıl-** 10a/02
[=1]

**gūn-ā-gūn** Far. Türlü türlü, çeşit çeşit.
**g.** 34a/06, 74a/08
[=2]

**ġurūb** Ar. Güneşin batması, gün batımı.
**ġ.+da (maḥall-ı ġurūb)** 107a/07
[=1]

**ġusl** Ar. İslâm dîninde, cünüplükten kurtulmak veya kendini mânen temiz hissetmek için dînî kurallara uygun şekilde yıkanma.
**ġ.+da** 11b/11
[=1]

**gül** Far. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.
**g.+ler** 32b/09
[=1]

**gül-āb** Far. Gül suyu.
**g.+dın** 35a/01
[=1]

**gülzārlıḳ** Gül bahçesi, gülistan.
**g.+larını** 30a/07
[=1]

**günāh** < Far. *gunāh* Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış; suç.
**g.** 77b/01, 107b/08
**g.+ġa** 89a/03
**g.+ı bī-ḥad ḳıl-** 107b/03
**g.+ım** 118a/07
**g.+ını** 105b/02
**g.+ını tile-** 67b/05
**g.+ıŋ** 118a/08
**g. ḳıl-** 75b/10, 78a/06
**g.+larıdın** 101b/09
**g.+larını tile-** 68a/07
**g.+nı ye-** 111b/10
[=13]

**güneh-kār** Far. Günah işleyen, günah işlemiş kimse.
**g.** 17b/08, 36a/08, 65b/10
[=3]

**günāhsız** Günahı, suçu olmayan.

**g. ol-** 3a/09

[=1]

**gürūh** < Far. *gurūh* Topluluk, cemaat.

**g.** 6a/09, 6b/08, 34b/04, 36b/02, 37a/02, 52b/04, 81b/06, 92a/06, 92a/06, 100b/09

**g. érdiler** 52b/06, 95a/04

**g.+ı** 53a/01

**g.-ı ṭāyıfa** 54a/01

**g.+nı** 95a/06, 95a/08

**g.+nıŋ** 95a/05, 95a/07

[=18]

**güstāḫāne** Far. Küstah birine yakışır tarzda, küstahça.

**g.** 75a/01

[=1]

**güvāh** < Far. *guvāh* Şahit, delil.

**g. ber-** 109a/04, 112b/07

**g. bol-** 39b/10

**g. ḳıl-** 74b/11

**g.+nıŋ** 18a/04

[=2]

**güvāhlıḳ** Şahitlik.

**g.** 86a/05, 90b/05

[=2]

**H, Ḥ, Ḫ**

**ḥa** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin otuzuncu harfinin adı.

**ḥ.** 19b/07

[=1]

**ḥā-mim** Bk. **Duḫān suresi.**

**ḥ.** 21a/08

**ḥ. (sūra-ı ḥā-mim)** 85b/11

[=2]

**ḥā-mim-ʿayın-sin-ḳaf** Şûra suresinin ilk iki ayeti.

**ḥ. (sūra-ı ḥā-mim-ʿayın-sin-kaf)** 15b/03

[=1]

**sūra-ı ḥā-mim secde** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk birinci suresi olan Fussilet suresinin diğer adı.

**ḥ. (sūra-ı ḥā-mim secde)** 15b/03

[=1]

**ḫabar** Ar. 1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, haber.

**ḫ. al-** 49a/05, 49a/07, 81b/03

**ḫ. ber-** 63b/02, 69a/07

**ḫ. bér-** 44b/07

**ḫ.+ı (namāzdın ḫabarı bolma-)** 96b/11

**ḫ.+ı bol-** 66b/02, 66b/04

**ḫ. ḳıl-** 99b/05

**ḫ.+nı** 51a/04

2. Hadis

**ḫ. al-** 81b/04

**ḫ. ber-** 23a/01, 34b/09, 98b/10

**ḫ.+da** 60b/07

[=15]

**ḫabar-dār** Far. Haberi olan, vâkıf.

**ḫ. bol-** 19a/10, 40b/01, 75a/05

[=3]

**Ḥabeş** Habeşistan halkından olan veya bu halkın soyundan olan kimse.

**Ḥ. (ehl-i Ḥabeş)** 97a/07

[=1]

**Habību'llāh** "Allah'ın sevgili kulu" anlamında Hz. Muhammed için kullanılan tabir.

**H.** 22b/02

[=1]

**Hābīl** Adem ile Havva'nın iki oğlundan Kabil tarafından öldürüleni.

**H.+ni** 13a/08

[=1]

**ḥac** < Ar. *ḥacc* İslam dininde şer'an zengin sayılan her Müslümanın ömründe bir defa kurban bayramında belli usullere göre Kabe'yi ziyaret etmesi şeklindeki farz ibadet.

**h.** 101a/01, 106b/08, 106b/09, 106b/10

[=4]

**Ḥac** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi ikinci suresi.

**Ḥ.** 21b/09

**Ḥ. (sūra-ı Ḥac)** 15a/04

[=2]

**Ḥācar** < Ar. *Hācar* Bk. **Bibi Ḥācar**

**Ḥ. (Bibi Ḥācar)** 106a/11

[=1]

**Ḥacaru'l-asvad** Kabe'nin doğu köşesinde bulunan, tavaf sırasında hacıların her dönüşte selamladıkları siyah parlak taş.

**Ḥ.+nıŋ** 81a/09

**Ḥ. turur** 29b/01

[=2]

**Ḫaccāc** Zalim lakabıyla meşhur Emevi valisi.

**Ḫ.** 107a/01

[=1]

**ḥācī** Ar. Hacca giden kimse.

**ḥ.+lar 36b/09**

**ḥ.+larnıŋ** 17b/10

[=2]

**ḥad** < Ar. *ḥadd* Sınır.

**ḥ.+ı (ḥaddı)** 61b/02, 62a/02, 62b/04, 66a/09

**ḥ. ur-** 18a/01

[=5]

**Ḥadīd** *Kur'an-ı Kerim*'in elli yedinci suresi.

**Ḥ.** 22a/01

**Ḥ. (sūra-ı Ḥadīd)** 15b/11

[=2]

**ḥadīṯ** Ar. Hz. Muhammed'in sözleri.

**ḥ.** 77b/01

**ḥ.+niŋ** 89b/03, 111b/02, 117a/07

[=4]

**hafta** Far. Birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.

**h.+da** 98b/06

**h.+da (her hafta)** 49a/07

[=2]

**ḫᵛāḫ** Far. İsteme.

**ḫ…ḫᵛāh… ḫᵛāh** İster … ister … ister 2a/01

[=1]

**ḫʸāhla-** İstemek, dilemek.

**ḫ.-dı** 42b/05

**ḫ.-ġança** 31b/03

**ḫ.-masaŋ** 75a/09

**ḫ.-sa** 31b/04

**ḫ.-y men** 117b/01

**ḫ.-y mén** 46b/01

[=6]

**ḥaḳ** < Ar. *ḥaḳḳ* Doğru, gerçek; hukukun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı hisse, pay.

**ḥ.** 97b/04

**ḥ.+ını (ḥaḳḳını)** 88b/11, 90a/08, 119a/07

[=4]

**hakeẕā** Ar. Bunun gibi, öyle.

**h.** 81a/2

[=1]

**Ḥaḳ Taʿālā** Yüce Allah.

**Ḥ.** 78a/07, 78b/08

**Ḥ.+nıŋ** 35b/08, 35b/09

[=4]

**ḥākim** Ar. Hükmeden.

**ḥ.+ler** 38b/10

[=1]

**ḥāl** Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

**ḥ. bile** 74b/08

**ḥ.+dın** 37a/07

**ḥ.+ı** 59b/08

**ḥ.+ını** 98b/02

**ḥ.+larını** 93a/09

[=5]

**ḫāl** Far. Vücuttaki küçük siyah benek, ben.

**ḫ.** 80a/05

**ḫ.+ları** 80a/04, 80b/01

[=3]

**ḥalāl** Ar. Dinin yasaklamadığı şey, davranış, haram karşıtı.

**ḥ.** 43a/07, 43a/08, 43b/03

**ḥ. (pākize ḥalāl ṭaʿām)** 43b/01

**ḥ.+ġa** 45a/09

**ḥ. loḳma ye-** 118b/04

**ḥ.+nı** 43a/09

**ḥ. ṭaʿām** 43b/02, 43b/05

**ḥ. ve mestūre maẕlūm** 43b/07

**ḥ. ye-** 117a/06

[=11]

**ḫalāṣ** Ar. Kurtulma, kurtuluş.

**ḫ. bol-** 8b/09

**ḫ. ḳıl-** 88a/01, 88a/03, 105b/08

**ḫ. tap-** 9a/05, 19a/03, 96a/05, 105b/08

[=8]

**ḫalāṣlıḳ** Kurtulmuş olma.

**ḫ.** 42b/04

[=1]

**ḫalāyıḳ** < Ar. *ḫala'ik* Yaratılmış olanlar, insanlar; halk.

**ḫ.** 7b/09, 51a/10, 66a/04, 66a/09, 80b/08, 81b/04, 84b/06, 91b/07, 94b/04, 97b/04, 97b/11, 105a/07, 106b/06, 114a/07

**ḫ.+dur** 74a/02

**ḫ.+ġa** 78b/08
**ḫ.+ḳa** 66a/05, 71a/05
**ḫ.+lar** 43a/02, 51b/05, 81a/07, 84b/04, 87a/09, 87a/11, 87b/04, 88b/05, 89a/03, 91b/09, 94b/11, 96a/05, 96b/08, 98a/06, 104b/07, 107b/07
**ḫ.+lar birle** 84b/09
**ḫ.+lar (īn ḫalāyıḳ)** 36a/08
**ḫ.+larġa** 106b/04
**ḫ.+larnı** 59a/04, 87b/03, 87b/07, 95b/10
**ḫ.+nıŋ** 51a/08, 51a/09, 58b/11, 65b/01, 66a/03, 78b/01, 101a/11
**ḫ.+nıŋ (heme ḫālayıḳ)** 101b/03
[=49]

**ḫılfet** Far. Birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse, halef.
**ḫ.+ige** 77a/03
[=1]

**ḫālī** Ar. Boş, tenha.
**ḫ.** 42a/03
**ḫ. bol-** 102b/07
**ḫ. ḳal-** 42a/07
[=3]

**Ḫalilīlu'llāh** Allah'ın dostu anlamında Hz. İbrahim için kullanılan lakap.
**Ḫ.** 22a/11
[=1]

**ḫalḳ** Ar. Boğaz.
**ḫ.+ıġa (cānı ḫalḳıġa kel-)** 65b/06
[=1]

**ḫalḳ** Ar. Bir milleti meydana getiren insan topluluğu.
**ḫ.** 36a/03, 39a/07, 43b/06, 50a/05, 72b/09, 81b/06, 89a/04, 89a/06, 89a/08, 90a/10, 91a/06, 91b/04, 92a/06, 92a/06
**ḫ. birle** 111a/10
**ḫ.+dın** 118a/05
**ḫ.+ġa** 6a/09, 50a/10, 92a/07, 92a/08
**ḫ.+ı** 94a/10
**ḫ.+ı (Kūfe ḫalḳı)** 82b/11
**ḫ.+ı (Musulmān ḫalḳı)** 83a/03
**ḫ.+ı (Şām ḫalḳı)** 82a/01, 82b/11
**ḫ.+ı (Yemen ḫalḳı)** 82b/11
**ḫ.+ıġa** 119b/09
**ḫ.+ıġa (behişt ḫalḳı)** 29a/07
**ḫ.+ımda** 63a/08
**ḫ.+ını (Mışr ḫalḳı)** 82a/01
**ḫ.+ḳa** 42b/02, 117b/04
**ḫ.+lar** 6a/05, 6a/08, 29a/11, 38a/05, 43a/08, 43b/10, 52b/04, 53a/07
**ḫ.+larġa** 78b/05, 119a/03
**ḫ.+large** 78b/11
**ḫ.+larnıŋ** 17b/07, 89a/07
**ḫ.+nı** 34b/04, 43a/02, 82b/10
**ḫ.+nıŋ** 42a/02
**ḫ. rızḳı** 58b/08
[=51]

**ḥamd** Ar. Minnet ve şükür.
**ḥ. u ṣanā ayt-** Allah'ın büyüklüğünü ve lürufları karşısında onu methederek şükrünü bildirmek. 33b/02, 66b/11
[=2]

**ḥāmile-dār** Far. Hamile olan.

**ḫ.** 100b/01

[=1]

**ḫāmūşluḳ** Sessizlik.

**ḫ.+nıŋ** 47a/03

[=1]

**ḫʸān** Far. Sofra.

**ḫ.+larda** 32b/11

[=1]

**ḫāna-ı Kaʿba** Bk. **Kaʿba**

**ḫ.** 100b/06, 101b/02, 101b/03, 101b/04, 101b/05

[=5]

**ḫāna-ı muʿaẓẓam** Bk. **Kaʿba**

**ḫ.** 100b/04, 100b/09, 101a/03

**ḫ.+nı** 101a/03

[=4]

**Ḥannān** Ar. Çok merhametli anlamında Allah'ın sıfatlarındandır.

**Ḥ.** 64b/08

[=1]

**Ḫanūḫ** İdris peygamberin oğlu. (Kaynaklarda böyle bir isme rastlanmamıştır.)

**Ḫ.** 25b/11

**Ḫ.+nıŋ** 25b/11

[=2]

**ḫʸār** Far. Değersiz, itibarsız.

**ḫ. ḳıl-** 113b/01

[=1]

**ḫāra** Far. (Taş için) Çok sert.

**ḫ.+dın (seng-i ḫāra)** 64a/02

[=1]

**ḫarāb** Ar. Yıkık dökük, virân.

**ḫ. bol-** 39a/08, 39b/08

**ḫ. ḳıl-** 38b/04, 73a/09

[=4]

**ḫarāc** Ar. Müslüman olmayan tebaadan ve sâhibi Müslüman olmayan araziden alınan vergi.

**ḫ. al-** 42b/09

[=1]

**ḥarām** Ar. Dinin kesin bir delille yasakladığı, işlenmesi azabı, inkâr edilmesi küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış).

**ḥ.** 43a/06, 43a/08

**ḥ.+ġa** 45a/09

**ḥ.+nı** 43a/10

**ḥ. ḳıl-** 69b/8

**ḥ. turur** 117a/07

**ḥ. ye-** 117a/06

[=7]

**ḥarām-ḫor** Far. Haram yiyen.

**ḥ.** 76a/10

[=1]

**ḥaram-zāde** Soysuz, ahlaksız kimse, haram yiyici.

**ḥ.** 116b/06

[=1]

**ḫarc I** Ar. Bir iş için harcanan para, masraf.

**ḫ. ḳıl-** 49a/01

[=1]

**ḫarc II** Ar. Bina yapımında kullanılan karışım.

**ḫ. ḳıl-** 106a/03

[=1]

**ḫarçeng** Far. Yengeç.

**ḫ.+ler** 72a/01

[=1]

**ḥarf** Ar. Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri.

**ḥ. birle** 19b/02

**ḥ. turur** 19b/01

[=2]

**ḥarīf** Ar. Sanat arkadaşı, meslektaş.

**ḥ. tut-** 43a/06, 88b/09

[=2]

**ḥarīṣ** Ar. Bir şeyi elde etmek husûsunda aşırı derecede istekli olan, hırslı.

**ḥ.** 26b/03, 42b/09

**ḥ. bol-** 90a/06, 90b/04

**ḥ.+niŋ** 26b/02, 81a/11

[=6]

**ḫarīte** < Ar. *ḫarīta* Meşin torba.

**ḫ.+din** 51b/06

**ḫ.+ge** 51b/02, 51b/03

**ḫ. ḳıl-** 51b/02

**ḫ.+ler** 51b/06

[=5]

**Hārūn I** Hz. Musa'nın kardeşi, onun yardımcısı olarak İsrailoğulları'na gönderilen peygamber.

**H.** 23a/09

[=1]

**Hārūn II** Metinde yer alan padişah Abdülhamit kıssasında adı geçen kişilerden biri.

**H.** 45b/08, 46a/02, 46a/03, 46a/01, 46b/01, 46b/02, 46b/05, 46b/08, 47b/08

**H.+ġa** 46a/01, 47b/06

[=11]

**ḫāṣ** < Ar. *ḫaṣṣ* Özgü, seçkin.

**ḫ.** 80a/10

**ḫ. (ʿām u ḫāṣ)** 70a/06

**ḫ. ʿām** 53a/07

[=3]

**ḫas-pūş** Far. Dal kırıntısıyla örtülü.

**ḫ. ḳıl-** 54a/10

[=1]

**ḫāṣıl** Ar. Husûle gelen, olan, meydana çıkan.

**ḫ. bol-** 4b/07, 7b/12, 77b/01, 102b/02

[=4]

**ḫasīs** Ar. Cimri, pinti.

**ḫ.** 89a/04

[=1]

**Hāşimī** Hz. Hasan'ın soyundan gelen Mekke emirleriyle Hicaz, Suriye, Irak ve Ürdün krallık aileleri.

**H.+ni** 81a/09

[=1]

**Ḫaşr** *Kur'an-ı Kerim*'in elli dokuzuncu suresi.

**Ḫ.** 21b/08

**Ḫ. (sūra-ı Ḫaşr)** 16a/01

[=2]

**ḫaṭ** < Ar. *ḫaṭṭ* Yazı.

**ḫ.** 63a/04, 68b/05

**ḫ.+ı (ḫaṭṭı)** 68b/05, 68b/06

**ḫ.+ını** 18b/07

[=5]

**ḫāṭır** Ar. Düşünme, akılda tutma yeteneği, hafıza.

**ḫ.+larıda** 85b/11

[=1]

**ḫattā** Ar. Bile, dahi, üstelik.

**ḫ.** 106b/06

[=1]

**ḫātūn** Far. Kadın; eş, zevce.

**ḫ.** 36a/09, 41a/08, 84b/06, 90b/06, 96b/08, 101b/08, 112a/05, 112a/06

**ḫ. (er ḫātūn)** 88b/05

**ḫ. (ér ḫātūn)** 52b/10

**ḫ. al-** 17b/11, 90b/08

**ḫ.+da** 113a/05

**ḫ. érdi** 116a/11, 116b/08

**ḫ.+ġa** 41a/08

**ḫ.+ı** 44a/05, 44a/07, 44a/09

**ḫ.+ıġa** 76b/06

**ḫ.+ige** 76b/03

**ḫ. ḳoy-** 17b/11

**ḫ.+lar** 36b/10, 76a/11, 77b/08, 88b/06, 88b/08, 90b/09, 90b/10

**ḫ.+lar birle** 43b/08

**ḫ.+larġa** 51b/07

**ḫ.+ları** 41b/03, 52b/11, 53a/05, 90b/09

**ḫ.+larıġa** 41a/10

**ḫ.+larımız birle** 94b/10

**ḫ.+larını** 40a/08

**ḫ.+larınıŋ** 52b/05, 53a/02, 54a/05

[=41]

**ḫātūnī** Far. Bir hatun.

**ḫ.** 51b/09

[=1]

**ḫav** Far. Sarmaşık.

**ḫ.+nıŋ** 115b/08

[=1]

**havā** Ar. Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu; yeryüzünden yukarıya doğru bakıldığında görülen boşluk; gökyüzü.

**h.** 8a/09, 9b/07, 10a/06

**h.+da** 5b/11, 29a/11, 34a/03

**h.+ġa** 88a/02

**h.+ġa çıḳ-** 34a/03

**h.+ġa çıḳıp ket-** 33b/01

**h. tutuḳ bol-** Havasız olmak. 88b/11

[=10]

**Hāviye** Cehennemin en şiddetli yeri olan yedinci tabakası.

**H.** 37a/11

[=1]

**Ḥavvā** İlk kadın, Hz. Adem'in zevcesi ve insan neslinin annesi.

**Ḥ.** 6b/03, 101a/06, 106a/01, 114b/08, 115b/07

**Ḥ. (Ḥażrat-ı Ḥavvā)** 24b/07, 114a/11, 114b/02, 115b/01

**Ḥ.+dın** 56a/03, 56a/04

**Ḥ.+ġa** 114b/06

**Ḥ.+ġa (Ḥażrat-ı Ḥavvā)** 78a/10, 116a/09

**Ḥ.+nı** 55b/05, 75a/10

**Ḫ.+nıŋ (Ḫażrat-ı Ḫavvā)** 25a/01, 25a/09

**Ḫ. raḍıya'llāhu ʿanha** 24b/01

[=19]

**Ḫavż-ı Kevs̱er** İçindeki su baldan tatlı, kardan soğuk olan, içenlerin daha susuzluk hissetmeyecekleri cennet havuzu.

**Ḫ.** 34b/10, 34b/11, 35a/05, 35a/11

[=4]

**Ḫay** < Ar. *ḥayy* "Bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedi ve hakiki hayat sahibi" anlamında esmayıhüsnadandır.

**Ḫ.** 64b/08

[=1]

**ḥayā** Ar. Utanma, sıkılma; ar.

**ḥ.** 51b/08

**ḥ.+sı** 51b/09

[=2]

**ḥayāt** Ar. Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşanmakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür. Krş. **ve'l-ḥayāt**

**ḥ. (ve'l-ḥayāt)** 7a/09

[=1]

**ḥayātlıḳ** Hayatı olan.

**ḥ.+ınıŋ** 35b/04

[=1]

**Ḫaybar** Hicaz'da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezi.

**Ḫ.** 93b/03

**Ḫ.+da (şeher-i Ḫaybar)** 94a/06

[=2]

**haydi-** Koyun vb. hayvanları sürmek.

**h.-gen dék** 36a/11

**h.-rler** 36a/10

[=2]

**ḫayl** Ar. Kabile, zümre.

**ḫ. émes** 56a/02

[=1]

**ḫayr** Ar. Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.

**ḫ.** 47b/02, 90b/01, 118b/11

**ḫ. (duʿā-yı ḫayr ḳıl-)** 47b/10

**ḫ. bereket ḳalma-** 89a/02

**ḫ. ḳıl-** 119a/09

**ḫ. ve ıḥsān ḳıl-** 42a/04

[=7]

**ḫayrān** Ar. Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.

**ḫ. bol-** 2a/10

**ḫ. ḳal-** 50a/05, 86a/02, 88a/08, 104a/07

[=5]

**ḫayvānāt** Ar. Hayvanlar.

**ḫ.** 102a/10

[=1]

**ḥayż** Ar. Âdet hâli, aybaşı.

**ḥ.** 116a/11

**ḥ. kör-** 41b/01

[=2]

**ḥāżır** Ar. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
**ḥ.** 31b/04, 46b/04
**ḥ. bol-** 28b/04
**ḥ. ḳıl-** 45b/07, 59a/05
[=5]
**ḫazīne** Ar. Toplu hâlde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddi değeri yüksek şeylerin bütünü.
**ḫ.** 44b/06, 44b/07, 44b/09, 45a/02, 45a/05, 45a/06, 45a/11, 45b/08, 46a/04, 48a/06
**ḫ.+degi** 49a/01
**ḫ.+din** 99ab/10
**ḫ.+ler** 83a/07
**ḫ.+lerini** 83a/09
**ḫ.+lerni** 81a/06
**ḫ.+ni** 48a/11
**ḫ.+ni (māl-ı ḫazīne)** 47a/01
**ḫ.+sidegi** 99a/09
[=18]
**ḫāzin** Ar. Hazine muhafızı.
**ḫ.+ler** 115a/01, 115b/01
[=2]
**Ḥażrat** Ar. Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifâde eder.
**Ḥ.-ı Ādam** 8a/09, 25b/03, 55b/03, 55b/08, 56a/05, 56a/06, 56a/08, 56a/10, 56a/11, 56b/02, 56b/04, 56b/05, 56b/07, 56b/08, 56b/10, 56b/11, 57a/02, 57a/04, 57a/06, 57a/08, 57a/10, 57b/01, 57b/03, 57b/05, 57b/07, 57b/09, 75a/02, 75a/10, 75a/11, 75b/01, 75b/02, 75b/05, 75b/06, 79a/01, 79a/10, 96b/01, 96b/02, 100b/05, 100b/07, 100b/08, 101a/02, 101a/04, 101a/05, 106a/01, 114a/10, 114b/01, 114b/06, 114b/08, 114b/11, 115b/01, 115b/06, 115b/09, 116b/01
**Ḥ.-ı Ādam Peyġāmber** 25a/06, 55b/05
**Ḥ.-ı Aḥrāʾīl** 59a/06
**Ḥ.-ı ʿAkīl** 84b/08, 85a/07
**Ḥ.-ı ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanh** 7b/12, 111a/02
**Ḥ.-ı ʿAzrāʾīl** 58b/11, 65a/08, 65a/11, 65b/01, 65b/04, 65b/06, 66a/01, 66a/11
**Ḥ.-ı Bibi Sarāh** 106a/10
**Ḥ.-ı Bilāl** 7b/12, 8a/02
**Ḥ.-ı Cabrāʾīl** 7b/12, 37a/11, 53a/10, 53b/03, 58b/07, 68a/01, 81a/03, 85a/03, 98b/10, 99b/11, 111a/06, 115b/10
**Ḥ.-ı Cabrāʾīl alayhi's-salām** 28b/03
**Ḥ.-ı Dardāʾīl** 54b/03, 59a/01
**Ḥ.-ı Ebā Bekr Ṣıddīḳ** 102b/11
**Ḥ.-ı Eyūb alayhi's-salām** 78b/10
**Ḥ.-ı Ḥavvā** 24b/07, 25a/01, 25a/09, 78a/10, 114a/11, 114b/02, 115b/01, 116a/09
**Ḥ.-ı Ḫızr alayhi's-salām** 119b/09

**Ḥ.-ı Ibrāhīm** 8b/08, 78b/04, 79a/11, 106a/06, 106a/09, 106b/02, 106b/05, 109b/06, 116b/04

**Ḥ.-ı Ibrāhīm Peyġāmber** 8b/04, 44b/02

**Ḥ.-ı Imām-ı Aʿẓam** 53a/10, 54b/01

**Ḥ.-ı Imām Mahdī** 93a/03, 96a/04, 96a/06

**Ḥ.-ı Imām Nuʿmān ibn Sābıt** 119b/06

**Ḥ.-ı Işḥāḳ** 106a/10

**Ḥ.-ı Ismāʿīl** 59a/02, 106a/09

**Ḥ.-ı Ismāʿīl Peyġāmber** 44b/02

**Ḥ.-ı Israfil** 58b/09

**Ḥ.-ı Imām-ı Aʿẓam**

**Ḥ.-ı Isrāfīl** 66a/07, 66b/02, 66b/04, 66b/04, 97b/06

**Ḥ.-ı ʿĪsā** 9b/01, 79b/02, 86b/02, 86b/03, 93a/06, 93a/11, 93b/10, 94a/06, 94b/01, 94b/08, 95b/11, 96a/04, 96a/05, 96a/07, 96a/08, 96a/11, 96b/02, 96b/04, 96b/06, 98b/09, 99a/01, 99b/08, 99b/09, 109b/11

**Ḥ.-ı ʿĪsā alayhi's-salām** 6b/04, 6b/08, 6b/10, 9a/08, 93a/02, 93a/03, 93a/05, 93b/02, 93b/06, 93b/08, 93b/09, 94b/05, 94b/11, 109a/02

**Ḥ.-ı ʿĪsā birle** 94a/11

**Ḥ.-ı ʿĪsā Peyġāmber** 6b/07

**Ḥ.-ı İskender** 95a/03, 95a/11

**Ḥ.-ı Ẕu'l-karneyn** 28b/10

**Ḥ.-ı Mālik** 59a/07

**Ḥ.-ı Mīkāʾīl** 58b/08, 66a/03, 66a/06, 66a/10, 66a/11, 66b/01, 66b/02

**Ḥ.-ı Muḥammad** 59a/09

**Ḥ.-ı Muḥammad alayhi's-salām** 23b/10, 24a/11

**Ḥ.-ı Muḥammad Muṣṭafā** 28b/07, 68a/07

**Ḥ.-ı Muḥammad Muṣṭafā salla'llahu alayhı ve-sallām** 28b/01

**Ḥ.-ı Muḥammad Muṣṭafā**

**Ḥ.-ı Muḥammad rasūlu'llāh** 10a/10, 53a/09, 60a/10, 79b/09, 96a/10

**Ḥ.-ı Mūṣā** 9b/10, 10a/01, 10a/05, 29a/02, 83b/05, 84a/06

**Ḥ.-ı Mūṣā alayhi's-salām** 5b/05, 5b/06, 6a/03, 6a/10, 9b/08, 78b/07

**Ḥ.-ı Mūṣā Peyġāmber** 6a/06

**Ḥ.-ı Nūh** 79a/11

**Ḥ.-ı Nūh Peyġāmber** 26a/01

**Ḥ.-ı ʿÖmer** 85a/08, 85a/09, 86a/08, 86a/10

**Ḥ.-ı ʿÖmer ibn Ḫaṭṭāb** 104b/01

**Ḥ.-ı rasūl-ı ekrem** 7b/12

**Ḥ.-ı rasūl alayhi's-salām** 7b/12, 7b/12

**Ḥ.-ı rasūl-ı ekrem** 23b/05

**Ḥ.-ı rasūlu'llāh** 7b/05, 7b/07, 7b/12, 7b/12, 11b/01, 35a/09, 35a/10, 79b/05, 82b/02, 82b/03, 82b/08, 84b/01, 84b/03, 85a/01, 85a/02, 85a/06, 85a/10, 85b/01, 85b/07, 85b/10, 86a/03, 86a/06, 86a/11,

86b/04, 86b/07, 86b/10, 87a/07, 87a/11, 87b/05, 87b/08, 88a/04, 88a/09, 88b/01 88b/01, 88b/03, 107b/01, 107b/02, 107b/03

**Ḥ.-ı Rūmāʿīl** 59a/04

**Ḥ.-ı Ṣālıḥ** 111a/04

**Ḥ.-ı Sāre** 78a/10

**Ḥ.-ı Sulaymān** 28b/06, 83a/02, 84a/06, 109b/11

**Ḥ.-ı Sulaymān Peyġāmber** 28b/10

**Ḥ.-ı Şemʿāʾīl** 60b/11

**Ḥ.-ı Şīt alayhi's-salām** 6b/05

**Ḥ.-ı Şuʿayb Peyġāmber** 9b/06

**Ḥ.-ı Yaḥyā** 109b/11

**Ḥ.-ı Yūnus** 112a/08

**Ḥ.-ı Yūnus Peyġāmber** 9a/02

**Ḥ.-ı Yūsuf** 28b/05, 109a/04, 110a/01

**Ḥ.-ı Yūsuf alayhi's-salām** 78b/01

**Ḥ-ı Ẕu'lḳarneyn** 28b/06

**Ḥ.+ıŋdın** 75b/07

[=267]

**Ḥażrat-ı alayhi's-salām** Bk. **Muḥammad**

**Ḥ.** 58a/06

[=1]

**he** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin otuzuncu harfinin adı.

**h.** 20a/08

[=1]

**helāk** Ar. Mahvolma, ölme.

**h. bol-** 2b/02, 102a/09, 102b/03

**h. ḳıl-** 73a/11, 75b/08, 114a/04, 114a/05

[=7]

**hem** Far. 1. Üstelik, bir de; şu da var ki.

**h.** 1b/07 7b/12, 7b/12, 10a/11, 32a/11, 33b/09, 38b/01, 110a/08, 110b/01, 110b/04, 115a/10

2. Karşılaştırma edatı.

**h. (hem…hem)** 4a/11, 6b/06, 29a/04, 29a/05,

3. (Bağlaç) Dahi, da/de.

**h.** 7b/12, 12a/06, 12a/09, 12a/11, 29a/05, 32a/08, 35b/11, 39a/01, 39b/02, 40b/04, 41a/04, 42b/09, 44b/09, 46b/01, 48a/09, 51a/11, 51b/07, 52b/06, 53b/04, 54a/01, 54b/07, 55a/02, 55a/09, 56a/02, 65a/10, 65b/04, 66a/03, 66a/07, 66b/05, 68a/02, 71b/03, 71b/05, 71b/07, 72a/01, 72a/04, 72a/07, 73b/06, 73b/07, 74b/08, 75a/03, 80a/05, 83b/11, 84b/07, 84b/08, 84b/11, 90a/11, 90b/09, 90b/10, 92b/11, 94a/02, 95a/11, 96b/06, 98b/02, 99a/10, 99b/08, 102b/09, 111a/01, 111b/01, 113a/08

[=74]

**hem-sāye** Far. Komşu.

**h.+niŋ** 90a/07

**h.+ŋge** 119a/07

[=2]

**hemvār** Far. Düzgün, muntazam.

**h.** 48b/05

**h. ḳıl-** Toprak vb. için düzenlemek. 44b/05, 44b/09, 45a/02

[=4]

**heme** Far. Bütün, hep.

**h.** 22a/05, 23b/09, 23b/10, 24b/06, 30a/07, 36a/03, 36a/07, 40a/05, 41a/06, 41a/06, 41a/07, 43b/06, 48a/04, 50a/05, 55b/01, 55b/02, 56a/04, 58b/09, 71a/01, 71a/05, 73b/08, 74a/11, 74b/04, 78b/05, 78b/08, 81b/04, 83b/05, 91a/06, 92b/06, 93b/05, 101a/11, 102b/08, 118a/05

**h.+din** 51b/08, 59a/08, 60a/03, 60a/04, 117b/01, 117b/02, 117b/03, 117b/04, 118a/02

**h.+din ilgeri** 4b/03

**h. ḫalāyıḳ** 101b/03

**h.+leri** 64b/01, 67a/06, 99b/06

**h.+ni** 59a/10, 73a/09

**h.+si** 4a/07, 7a/03, 31b/10, 40b/07, 70a/07, 74b/01, 88a/08

**h.+si birle** 32a/06

**h.+sige** 34b/11, 78b/02

**h.+sini** 36a/09, 48b/08, 49a/01, 49a/08, 66a/09, 95b/02, 96a/04

[=66]

**hemīn** Far. Yerine göre, ancak, hemen vb. anlamlar ifade eden bir çeşit doldurma kelime.

**h.** 86b/09

[=1]

**hemīşe** Far. Daima, her zaman.

**h.** 37a/07, 48a/07, 48a/10, 67b/06

[=4]

**her** Far. Her, her bir.

**h.** 12b/08, 12b/08, 12b/10, 12b/11, 14a/03, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 14a/07, 14a/07, 14a/09, 14b/06, 30b/04, 30b/06, 30b/07, 31a/02, 31b/03, 31b/05, 31b/07, 31b/10, 31b/11, 31b/11, 32a/01, 32a/01, 32a/01, 32a/01, 32a/02, 32a/07, 32b/05, 32b/06, 32b/08, 33a/01, 33a/01, 33a/07, 33b/01, 33b/10, 37a/01, 37b/06, 37b/07, 37b/08, 37b/08, 37b/09, 38a/09, 39a/03, 39a/03, 39b/04, 42b/06, 47b/09, 48b/04, 51b/09, 51b/11, 52a/02, 52a/04, 52a/07, 56a/02, 56a/02, 58a/01, 60b/03, 60b/04, 60b/05, 60b/05, 61a/10, 65a/11, 66b/09, 66b/10, 66b/10, 66b/11, 68b/03, 68b/10, 69a/03, 69b/07, 70b/06, 71a/07, 74a/10, 78a/04, 80b/05, 83b/10, 88b/09, 92a/09, 97a/10, 98b/06, 101b/11, 102a/05, 102a/07, 104b/10, 108b/01, 110a/10, 110a/11, 112a/04, 112b/09, 115b/09

**h. bir** 58b/03, 58b/04, 92b/03

**h. biri** 58b/02

**h. birisi** 49b/07

**h. çend** 9b/09, 42b/08, 43a/02, 44a/01, 103b/10, 104b/06

**h. hafta** 49a/07

**h. ikileri** 119b/09

**h. ḳança** 105a/07
**h. ḳaysı** 53a/07, 63b/03, 63b/04, 67b/07, 70a/10, 74b/10
**h. kim** 19a/10, 23b/10, 80b/10, 81a/01, 89a/11, 102b/03, 102b/10, 103b/02, 105a/06, 118b/08
**h. kişi** 2a/01, 19a/02, 58a/11, 59b/01, 65b/02, 91b/07, 101b/08, 106b/07, 113a/02
**h. küni** 44a/05, 68b/11, 101b/05, 113a/10
**h. néme** 4b/09, 48a/07, 56a/02
**h. sāʿat** 58a/03
**h. ṭeref** 75b/06
**h. türlüg** 49b/10, 105a/08
**h. vaḳt** 57a/01
**h. yer** 75b/06, 94a/03
**h. yıl** 55a/05, 55b/07, 58a/04, 58a/05
[=148]

**hergiz** Far. Asla, hiçbir vakit.
**h.** 35b/01, 37a/06, 104b/08
[=3]

**heybet** Ar. İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili görünüş, ululuk, azamet.
**h.+idin** 5b/07, 40b/07
**h.+idin (dūzaḫnıŋ heybetidin titre-)** 37a/04
[=3]

**héme** Far. Bütün, hep.
**h.** 40b/07, 74a/06
**h.+din** 117b/11
**h.+si** 38b/03
**h.+sini** 63a/09
[=5]

**ḥı** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin dokuzuncu harfinin adı.
**ḥ.** 19b/07
[=1]

**ḫılāf** < Ar. *ḫilāf* Zıt olma, karşı olma.
**ḫ.+ıda** 81b/10
**ḫ. ḳıl-** 39b/11
[=2]

**ḫılʿat** < Ar. *ḫilʿat* Halife ve hükümdarlar tarafından verilen şeref elbisesi.
**ḫ.-ı şāhāna** 47b/11
[=1]

**ḫılm** < Ar. *ḫilm* Yumuşak huyluluk, serinkanlı olma.
**ḫ.** 52a/04
**ḫ.+ı** 52a/05
**ḫ.+nı** 78b/02, 78b/03
**ḫ turur** 59b/06
[=5]

**Hındī** Bk. **Hındustān**
**H.+ġa** 83a/08
**H.+niŋ** 83a/08, 83a/10
[=3]

**Hındustān** Hindistan; umman deniziyle Bengal körfezi arasında, kuzeyde Himalaya sıradağlarından güneyde Hint Okyanusu'na doğru giderek daralan bir üçgen biçiminde uzanan ülke. Krş. **Hındī**

**H.** 72b/10

**H.+ġa** 114b/03

[=2]

**ḫırş** < Ar. *ḥirṣ* Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne geçilmez derecede kuvvetli istek; kızgınlık öfke.

**h.** 57a/09, 57a/11, 57b/02, 57b/02, 57b/03, 58a/10

**h.+ı** 44a/01, 50b/01

[=8]

**ḫırslıḳ** Hırslı olma durumu.

**ḥ. ḳıl-** 50b/01

[=1]

**ḫısāb** < Ar. *ḥisāb* Hesap, bir iş için önceden plan kurma, tasarlama.

**ḥ.** 3b/04, 45a/09

**ḥ. ber-** 41b/11

**ḥ. birle** 19b/02

**ḥ.+ını** 45a/08, 46a/04

**ḥ. ḳıl-** 11b/03

[=7]

**ḫısābsız** Hesapsız.

**ḫ.** 19a/04, 49b/01, 101b/10

[=3]

**ḫışt I** < Far. *ḫişt* Küçük mızrak biçimindeki savaş aleti.

**ḫ. birle** 87b/02

[=1]

**ḫışt II** < Far. *ḫişt* Kerpiç, tuğla.

**ḫ.** 106a/03

**ḫ.+ı** 31a/02, 31a/03, 31a/03

[=4]

**ḫıṭāb** < Ar. *ḫiṭāb* Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.

**ḫ.** 75b/11

**ḫ. ḳıl-** 11b/07

[=2]

**Ḫıṭay** Orta Çağ'da Çin'e verilen ad.

**Ḫ.** 73a/01

[=1]

**ḫıyānat** < Ar. *ḫiyānet* Güveni kötüye kullanma, ihmal ve hilekarlık göstererek sözünü tutmama.

**ḫ. (emānetge ḫıyānat ḳıl-)** 88b/10, 116b/11

[=2]

**ḫızmat** < Ar. *ḫidmet* Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş. Krş. **ḫizmet**

**ḫ. ıda** 98a/06

**ḫ. ḳıl-** 98a/05

[=2]

**Ḫıżr** Hz. Musa döneminde yaşadığına inanılan, kendisine ilâhî bilgi ve hikmet öğretilen kişi.

**Ḫ.** 23b/04

**Ḫ. (Ḫażrat-ı Ḫıżr alayhi's-salām)** 119b/09

**Ḫ. alayhi's-salām** 24a/10

[=3]

**Hicr** *Kur'an-ı Kerim*'in on beşinci suresi.

**H.** 21a/07

**H. (sūra-ı Hicr)** 15a/01

[=2]

**Hicret** Ar. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü.
**H.+leridin keyin** 82a/10
[=1]

**hīç** Far. Hiç, hiçbir.
**h.** 4b/07, 9b/09, 39b/06, 40b/07, 49a/09, 53a/07, 82b/04, 95b/01
**h. ḳaysı** 44b/11
**h. kişi** 3b/10, 43a/01, 43b/05, 47a/02, 47b/01, 96b/10, 99b/08, 103b/11, 104a/05
**h. néme** 3b/07, 3b/08, 37b/11
**h. némerse** 40a/05
**h. vaḳt** 102b/06
**h. yer** 33b/04, 106b/03
[=25]

**ḥikāyet** Ar. Hikaye.
**ḥ.** 119b/09
[=1]

**hikmet** Ar. Bilgelik; bir şeyin oluşundaki akıl erdirilemeyen gizli sebep.
**h.** 11a/02, 79a/02
[=2]

**ḫilāfet** Hz. Muhammed'den sonra onun vekili, din ve dünya işlerinde bütün Müslümanların önderi.
**ḫ.+ge oltur-** 103a/01
**ḫ.+ge olturġan vaḳt** 104b/02
[=2]

**ḥimāye** Ar. Koruma, esirgeme.
**ḥ.+sini** 40a/10
[=1]

**himmet** Ar. Yardım, ihsan.
**h. turur** 59b/05
[=1]

**ḥişşe** Ar. Bölünen bir bütünden bir kimseye düşen kısım, pay.
**ḥ.** 72b/08
**ḥ. ḳıl-** 78a/09, 78a/11, 78b/03, 78b/10
**ḥ.+ni** 78a/09, 78a/10, 78a/11, 78a/11, 78b/01, 78b/10, 78b/11
**ḥ.+si** 72b/06, 72b/07, 72b/07
[=15]

**ḫizāne** Ar. Hazine.
**ḫ.+lerni** 42b/09
[=1]

**ḫizmet** Bk. **ḫızmat**
**ḫ.+ge** 58b/06
[=1]

**ḫoşnūd** Far. Bir kimseden veya bir hâlden memmnun olan, râzı.
**ḫ. bol-** 50b/04
**ḫ. ḳıl-** 18a/05, 118b/10
[=3]

**höl** Islak.
**h.** 76b/08
[=1]

**ḫūb** Far. Güzel, iyi.
**ḫ.** 3b/04, 32b/04, 78a/01, 115a/10
**ḫ. ḳābıl** 44a/09
[=5]

**ḥucra** Ar. Oda.
**ḥ.** 32a/01, 37b/08
**ḥ.+da** 37b/08, 32a/01
**ḥ.+ġa** 4a/04
**ḥ.+nıŋ** 4a/04, 4a/07

[=7]

**Ḫucurāt** Kur'an-ı Kerim'in 49. Suresi.

**Ḫ.** 21b/10

**Ḫ. (sūra-ı Ḫucurāt)** 15b/07

[=2]

**Hūd I** *Kur'an-ı Kerim*'de Âd kavmine gönderildiği bildirilen peygamber.

**H**. 23b/01

**H. Peyġāmber** 26b/09

[=2]

**Hūd II** *Kur'an-ı Kerim*'in on birinci suresi.

**H.** 21a/06

**H. (sūra-ı Hūd)** 14b/10

[=2]

**Ḫudā** Far. Allah, Tanrı. Krş. **Ḫudāy Taʿālā, Ḫudāy**

**Ḫ.** 93a/11, 98a/09

**Ḫ. (peyġāmber-i Ḫudā)** 93a/04

**Ḫ. birle bol-** 118a/03, 118a/04

**Ḫ.+dın** 62a/04, 62a/08, 117b/02

**Ḫ.+dın bölek** 110b/02

**Ḫ.+dur dép** 98a/11

**Ḫ.+ġa** 33b/02, 117b/05, 117b/06

**Ḫ.+nı** 9a/09

**Ḫ.+nı bir bil-** 118a/03

**Ḫ.+nıŋ** 106b/01

**Ḫ.+sı** 91b/07, 91b/11, 92a/05, 109b/01

**Ḫ. üçün** 82b/06

[=20]

**Ḫudālıḳ** Tanrılık.

**Ḫ. daʿvāsı ḳıl-** 98a/03

[=1]

**Ḫudāy** Bk. **Ḫudā**

**Ḫ.** 39b/02

**Ḫ.+ġa** 66b/11

**Ḫ.+ıŋ** 6b/09

**Ḫ.+mız** 98a/10

[=4]

**Ḫudāy Taʿālā** Far. Allah'ın yüceliğini ifade eden söz. Krş. **Ḫudā, Ḫudāy, Ḫaḳ Taʿālā**

**Ḫ.** 4a/02, 4a/09, 4a/10, 4a/11, 4b/03, 4b/07, 6a/11, 8b/01, 8b/05, 8b/11, 9a/06, 9a/11, 9b/03, 10a/08, 11a/06, 11b/06, 13a/04, 23a/03, 23b/08, 33a/10, 34a/01, 34a/05, 34a/07, 34b/07, 34b/07, 36a/07, 38a/07, 39a/01, 40a/02, 40b/04, 41a/04, 46a/06, 49a/03, 49b/03, 51a/09, 52a/11, 54b/03, 54b/11, 55b/07, 59a/08, 60b/10, 61a/02, 61a/03, 61a/06, 61a/08, 62b/09, 63a/07, 63b/02, 63b/06, 63b/07, 68a/04, 68a/10, 69a/11, 69b/04, 69b/07, 69b/09, 70b/01, 71a/01, 78a/02, 78a/04, 78a/07, 78a/08, 78b/03, 78b/05, 78b/09, 79a/02, 86a/11, 86b/01, 87b/10, 92a/03, 92b/11, 94b/06, 97b/06, 98b/02, 98b/04, 99a/02, 100b/07, 101a/04, 101a/07, 101b/10, 103a/09, 106a/06, 106a/11, 106b/03, 108a/05, 110a/03, 110a/06, 110a/09, 110b/01, 110b/04, 111b/06,

111b/07, 113a/09, 114b/06, 116a/01, 119b/03

**Ḫ.+da** 3b/11

**Ḫ.+dın** 3b/03, 22b/11, 35b/10, 58b/01, 58b/07, 64b/07, 67a/05, 70a/04, 75b/11, 112a/04

**Ḫ.+dın bölek** 110b/11

**Ḫ.+dın özge** 3b/08, 35a/04, 60b/02

**Ḫ.+ġa** 9a/10, 60b/09, 61a/04, 66a/06, 74b/11, 75a/06, 92a/01, 96a/01, 105b/09, 109b/04, 112a/02, 112a/03

**Ḫ.+nı** 3b/09, 70a/07, 111a/06, 111a/11, 112b/02

**Ḫ.+nıŋ** 4a/02, 4a/08, 4b/02, 5b/10, 9b/11, 10a/01, 17b/03, 25a/07, 34a/09, 34a/10, 34b/01, 37a/05, 51b/06, 53a/09, 63a/10, 67a/06, 68a/05, 77b/11, 78a/01, 81a/02, 88a/05, 89a/09, 95b/03, 100a/01, 100b/04, 107b/09, 110a/04, 112b/07, 119a/10, 119b/01, 119b/03

[=159]

**Ḫudāyā** Far. Ey Allah'ım.

**Ḫ.** 35b/11, 69b/02

[=2]

**ḫuften** Far. Yatsı.

**ḫ. (vaḳt-ı ḫuften)** 8a/07

**ḫ. (namāz-ı ḫuften öte-)** 82b/09

**ḫ.+din keyin (namāz-ı ḫuften )** 82a/08

**ḫ.+ni (namāz-ı ḫuftenni öte-)** 9b/04

**ḫ. vaḳtı** 54a/08

[=5]

**ḫulle** Ar. Cennette giyilecek elbise.

**ḫ.** 32a/02

**ḫ.+ler** 33a/06

[=2]

**Hümā** Göğün dördüncü katı. Krş. **Māʿūn H.** 65a/03

[=1]

**ḫūn** Far. Kan.

**ḫ. bile** 7a/01

[=1]

**ḫūr** Ar. Cennet kızı.

**ḫ.** 32a/02, 32a/04, 32b/02

**ḫ.+da** 32a/02

**ḫ.+lar** 114a/01

**ḫ.+larnıŋ** 32a/06

**ḫ. u ġılmān** 69a/06

[=7]

**ḫūrāk** Far. Yiyecek.

**ḫ.** 41a/10

**ḫ.+ları** 52b/08, 53a/04, 54a/07

[=4]

**ḫurmā** Far. Hurma ağacının tatlı, besleyici meyvesi.

**ḫ.** 54a/07

**ḫ.+dur** 13a/06

**ḫ.+nı** 66a/02

[=3]

**ḫurmat I** < Ar. *ḥurmet* Bir şeye veya bir kimseye değer vermekten ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve itina gösterme duygusu, saygı.

**ḥ. (ʿızzat ḥurmat ḳıl-)** 41a/08
**ḥ.+ıdın** 51a/08, 104a/10, 105b/02, 105b/08
[=5]
**ḥurmat II** Ar. Şer'an haram olma, menedilmiş olma durumu.
**ḥ.+larını** 40b/01, 40b/02
[=2]
**Hurmuz** Basra körfezinin girişinde yer alan açık okyanusa deniz geçişini sağlayan boğaz.
**H. (daryā-yı Hurmuz)** 71b/07
**H.+ġa (daryā-yı Hurmuz)** 72a/06
[=2]
**ḫurram** < Far. *ḫurrem* Sevinçli, şen.
**ḫ. (ḫūş-hāl ve ḫurram bol-)** 49b/10
**ḫ. bol-** 49a/08
[=2]
**Ḫurramıstān-ı ġavġā** Bir şehir adı.
**Ḫ.** 81b/07
[=1]
**ḫurūc** Ar. Dışarı çıkma, çıkış.
**ḫ. ḳıl-** 79b/02, 82a/05, 82a/07
[=3]
**ḫurūs** Far. Horoz.
**ḫ.+ġa oḫşa** 68a/11, 68b/01
[=2]
**huṣūṣen** Ar. Hususi olarak, özellikle.
**h.** 83a/11, 101a/11
[=2]
**ḫūş** Far. Hoş, beğenilen, duyguları okşayan, iyi.
**ḫ.** 69a/07, 81b/04
**ḫ. kel-** 47a/06, 47b/03, 58a/11
**ḫ. vaḳtlik** 77b/07
[=6]
**ḫūş-āvāz** Far. Güzel ses.
**ḫ.** 32b/09, 35a/08
[=2]
**ḫūş-būy** Far. Güzel kokulu.
**ḫ.** 32b/09
[=1]
**ḫūş-elḥān** Far. Güzel nağmeler, ezgiler.
**ḫ. birle** 32b/10, 35a/09
[=2]
**ḫūş-güftār** Far. Güzel sözler.
**ḫ.** 32b/03
[=1]
**ḫūş-ḥāl** Far. Mutlu, sevinçli.
**ḫ. bol-** 45b/06
**ḫ. ve ḫurram bol-** 49b/09
[=2]
**ḫūş-ḫūy** Far. Güzel huylu.
**ḫ.** 32b/03
[=1]
**ḫūş-ḫūyluḳ** Güzel huyluluk.
**ḫ.+ı** 3a/01
[=1]
**ḫūş-reftār** Far. Güzel yürüyüş.
**ḫ.** 32b/04
[=1]
**ḫuṭba** < Ar. *ḫuṭba* Cuma namazından önce ve bayram namazlarında sonra hatibin minderde yaptığı dinî konuşma.
**ḫ. oḳı-** 82b/10

[=1]

**ḫūy** Far. Doğuştan olan tabiat, yaratılış.

**ḫ.+da émes** 56a/01, 56a/02

**ḫ.+ı** 56a/02

[=3]

**ḫużūr** Ar. Önemli bir makamın veya kişinin bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı.

**ḫ.+larıda** 25a/06

[=1]

**ḫükemā** Ar. Hâkimler, ilim adamları.

**ḫ.+lar** 76b/05

[=1]

**ḫükm** Ar. Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar; önem, nüfuz; emir, buyruk.

**ḫ. bol-** 2b/06

**ḫ.+i birle** 2b/04, 53a/10, 54b/03, 95b/04, 100b/04

**ḫ. ḳıl-** 60b/09

**h.+ler turur** 108b/09

[=8]

**Hümeze** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz dördüncü suresi.

**H.** 21a/02

**H. (sūra-ı Hümeze)** 17a/04

[=2]

**hür-** Havlamak.

**h.-meydür** 117a/05

**h.-üp tut-** 117a/04

[=2]

**Ḥüseyn** Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbela şehidi.

**Ḥ.+din (sādāt-ı Ḥüseyn)** 79b/04

[=1]

**ḫüsn** < Ar. *ḥusn* Güzellik. Krş.**ve'l-ḫüsn**

**h. (ve'l-ḫüsn)** 7a/11

[=1]

**I**

**ʿıbādat** < Ar. *ʿibādet* İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler.

**ʿı. ḳıl-** 75b/09

[=1]

**Ibrāhīm** Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın müştereken kabul ettiği büyük peygamber.

**I.** 21a/10, 23a/09, 106a/06, 106a/11

**I. (Ḥażrat-ı Ibrāhīm)** 79a/11, 106a/09, 106b/02, 106b/05

**I. (Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber)** 8b/04, 44b/02

**I. (sūra-ı Ibrāhīm)** 15a/01

**I. alayhi's-salām** 22b/05

**I.+ġa (Ḥażrat-ı Ibrāhīm)** 78b/04, 106a/06

**I. Ḫalīlu'llāh** 22a/11

**I.+nı (Ḥażrat-ı Ibrāhīm)** 109b/06

**I.+nıŋ (maḳām-ı Ibrāhim)** 81a/10, 82b/02

**I.+ni (Ḥażrat-ı Ibrāhīm)** 8b/08, 116b/04

**I. Peyġāmber** 8b/02, 13b/02, 27a/02, 27a/08, 27a/11

[=25]

**ʿIbrān tili** İsrailoğulları'nın Hami-Sami dil ailesinin batı Sami dalına giren dili.

**ʿI.** 13b/7

[=1]

**Idrīs** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen peygamberlerden biri.

**I. alayhi's-salām** 22b/04, 23a/05

**I. Peyġāmber** 13b/02, 24a/05, 25b/11, 25b/02

[=6]

**ıfṭār** < Ar. *ifṭār* Güneş batıp oruç müddeti sona erdikten sonra yenen yemek.

**ı. ḳıl-** 55a/05

[=1]

**Iḫlāṣ** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz on ikinci suresi.

**I.** 20b/11

**I. (sūra-ı Iḫlāṣ)** 17a/08

**I. turur (sūra-ı Iḫlāṣ)** 19a/07

[=3]

**ıḥsān** < Ar. *iḥsān* Bağışlama, bağışta bulunma.

**ı. (ḫayr ve ıḥsān ḳıl-)** 42a/05

**ı. ḳıl-** 90b/01

[=2]

**ıḫtılāf** Ar. Anlaşmazlık, uyuşmazlık.

**ı.** 100a/09

[=1]

**ıḫtıyār** < *iḫtiyār* Ar. Seçme, tercih etme.

**ı.+ım** 75a/09

[=1]

**iḳlīm** Ar. Ülke, diyar.

**i.+de (yete iḳlīm)** 71a/08

**i.+din (yete iḳlīmdin öt-)** 3a/02

**i.+niŋ (yete iḳlīm)** 49b/07

[=3]

**ʿılāc** < Ar. *ʿilāc* İlaç, daru, ot.

**ʿı. ḳıl-** 95b/01

[=1]

**ılhām** < Ar. *ilhām* Allah tarafından ilahi feyz yoluyla peygamberlerin ve seçkin kulların gönüllerine verilen ilahi düşünce.

**ı. bol-** 62a/09

[=1]

**ʿılm** < Ar. *ʿilm* Bilgi, biliş. Krş. **ʿilm**

**ʿı.+ıġa** 88b/04

**ʿı.+nı** 63a/08, 63a/10

**ʿı. turur** 59b/05

**ʿı. u ʿamel** 1b/10

[=5]

**Ilyās** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen peygamberlerden biri.

**I.** 23b/04

[=1]

**ımām** < Ar. *imām* Cemaatle kılınan namazlarda en önde duran ve namaz kılınırken kendisine uyulan kimse.

**ı. bol-** 93a/05, 93a/06, 93a/07, 94a/11

[=4]

**Imām-ı Aʿzam** Ebu Hanife, Hanefi mezhebinin kurucusu. Krş. **Imām Nuʿmān ibn Ṣābıt,**

**I. (Ḥażrat-ı Imām-ı Aʿzam)** 54b/01

**I.+nıŋ** 53a/11, 119b/07

[=3]

**Imām Caʿfar-ı Ṣādıḳ** Caferî fıkhının kurucusu. Krş. **Imām Caʿfar-ı Ṣādıḳ**

**I.** 119b/08

[=1]

**Imām Mahdī** Dünyanın son zamanlarında ortaya çıkıp doğru inancı ve adaleti yeryüzüne hâkim kılacağına inanılan kurtarıcı. Krş. **Mahdī**

**I.** 79b/01, 79b/04, 80b/08, 81a/08, 81b/05, 82a/05, 82b/05, 82b/08, 83a/05, 91a/04, 92b/08, 92b/10, 93a/05, 93a/07, 93a/09, 93b/02, 93b/11, 94a/06, 94a/11, 94b/01, 94b/05, 95b/11, 96a/06

**I. (Ḥażrat-ı Imām Mahdī)** 93a/03

**I.+ġa** 81b/01, 81b/04, 82a/03, 82b/01, 82b/01, 82b/11, 83a/02

**I.+ni** 82a/10

**I.+niŋ** 82a/11, 82b/06, 83a/03, 83a/05

[=36]

**Imām Nuʿmān ibn Ṣābıt** Bk. **Imām-ı Aʿzam**

**I. ( Ḥażrat-ı Nuʿmān ibn Ṣābıt)** 119b/06

[=1]

**ımāmetlik** İmamlık.

**ı. ḳıl-** 7b/12

[=1]

**īmān** Ar. Allah'a inanma; kuvvetli inanç. Krş. **ve'l-īmān**

**ī. (ve'l-īmān)** 7a/08

**ī.+ı ıslām** 96b/11

**ī.+ımda** 115a/06

**ī.+ını** 60a/03

**ī.+ġa** 82b/10

**ī. keltür-** 6b/10, 7a/03, 98a/11, 98b/02, 105b/09, 109b/04, 109b/06

**ī. keltürür érdiler** 84a/10

**ī.+nı** 89b/02

**ī. şartları** 17b/02

**ī. turur** 59b/03

[=16]

**ʿımārat** < *imāret* Ar. Bir yeri bayındır ve mamur etme; bulunduğu yeri bayındır duruma getiren cami, medrese, misafirhane, türbe vb. eser.

**ʿı. ḳıl-** 39b/09, 90b/03

[=2]

**ınʿām** < Ar. *inʿām* Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.

**ı. ḳıl-** 47b/10

[=1]

**ʿınāyat** < Ar. *ʿināyet* Luruf, ihsan, iyilik.

**ʿı.+ı birle** 51b/06

[=1]

**Infıṭārāt** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen ikinci suresi.

**I.** 21b/01

**I. (sūra-ı Infıṭarat)** 16b/02

[=2]

**ınṣāf** < Ar. *inṣāf* Hakka ve adalete uygun davranış, nefse değil vicdana uyarak adaletle hareket etme.

**ı.+ını** 45b/10

[=1]

**ıntıḳal** < Ar. *intiḳāl* Bir yerden başka bir yere, bir durumdan başka bir duruma geçme, göçme.

**ı. ét-** 1b/11

[=1]

**ıntıẓār** < Ar. *ıntıẓār* Bekleme, bekleyiş.

**ı. bol-** 101a/01

[=1]

**ıpar** Bk. **yıpar**

**ı.+dın** 68b/05

**ı.+ı ʿanber-i kāfūr** 68b/09

[=2]

**Işfahān** İran'ın dördüncü büyük şehri.

**I.** 73a/06

**I.+ġa** 114b/04

[=2]

**Isḥāḳ** Hz. İbrahim'in Sare adlı eşinden olan oğlu ve Kur'an--ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biri.

**I.** 23a/10

**I. (Ḥażrat-ı Isḥāk)** 106a/10

**I. Peyġāmber** 27a/11, 27b/04

[=4]

**ısıġ** Sıcaklık.

**ı.** 6a/11, 41a/06, 41a/06

**ı.+ıdın** 41a/06

[=4]

**Islām** Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık.

**I.** 94b/01

**I.+dın (īmān-ı Islām)** 96b/11

[=2]

**Ismāʿīl** Hz. İbrahim'in oğlu, Kur'and'da adı geçen bir peygamber.

**I.** 23a/10, 64a/07, 105b/11

**I. (Ḥażrat-ı Ismāʿīl )** 59a/03, 106a/10

**I. (Ḥażrat-ı Ismāʿīl Peyġāmber)** 44b/02

**I. alayhi's-salām** 6b/03

**I.+ni** 8b/03 8b/04

**I. Peyġāmber** 27a/08, 46b/07, 46b/09, 47b/04, 51a/07

[=14]

**Isrāʾīl** Akdeniz'in güneydoğu kıyısında bir devlet.

**I. (benī Isrāʾīl)** 83b/05, 116b/06

**I.+niŋ (benī Isrāʾīl)** 96b/03

[=3]

**Isrāfīl** Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününde sura üflemekle görevlidir.

**I.** 53b/04, 97b/07

**I. (Ḥażrat-ı Isrāfīl)** 58b/09

**I.+ġa (Ḥażrat-ı Isrāfīl)** 97b/06

**I.+niŋ (Ḥażrat-ı Isrāfīl)** 66a/07, 66b/02, 66b/04, 66b/04

[=8]

**ıstıġfār** < Ar. *istiġfār* Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme.

**ı.** 118a/07

**ı. ḳıl-** 9b/01

[=2]

**ışārat** < Ar. *işāret* Bir şeyi, anlatılmak istenen bir manayı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.

**ı. ḳıl-** 80b/04, 87b/04

[=2]

**ʿışḳ** < Ar. *ʿişḳ* Bir kimse veya bir şeye duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık. Krş. **ve'l-ʿışḳ**

**ʿı. (ve'l-ʿışḳ)** 7a/11

[=1]

**ıt** Köpek.

**ı.** 116a/04, 116b/07, 117a/04, 117a/06

**ı.+dur** 43a/03

**ı.+ġa oḫşa** 104b/05

**ı.+ḳa oḫşa** 104b/08

**ı.+ları** 111a/02

**ı.+ları birle** 100a/02

**ı.+larınıŋ** 100a/04

**ı.+nıŋ** 73b/04

[=11]

**ıṭāʿat** < Ar. *iṭāʿat* Emre uyma, söz dinleme.

**ı. ḳıl-** 83a/03

[=1]

**ıʿtıḳād** < Ar. *iʿtiḳād* İnanma, inanç.

**ı. birle** 18b/11, 19a/03, 30b/10

[=3]

**ʿıyal-mend** Far. Aile sahibi.

**ʿı.** 50b/09, 119a/03

[=2]

**ʿıyd** < Ar. *ʿīd* Bayram.

**ʿı. ayı** 25a/05

**ʿı.-ı ḳurbān ayı** 25b/03

[=2]

**ʿızzat** < Ar. *ʿizzet* Hürmet, saygı; kıymet.

**ʿı. ḥurmat ḳıl-** 41a/08

**ʿı. ḳıl-** 89a/08, 119a/07

[=3]

## İ

**iber-** Göndermek, yollamak.

**i.-di** 8b/05, 34a/02, 56a/05, 56a/06, 56a/06, 56a/10, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/04, 57a/10, 57b/05

**i.-ip** 73a/11

**i.-ip édi** 98a/05

**i.-sün** 6b/09

**i.-ür** 43a/02, 81b/01

**i.-ür sen dép** 75b/10

**i.-ürler** 65b/05, 83a/08

[=20]

**leşker iber-** 81b/01, 83a/08

**nıdā iber-** 8b/05

**ölümge iber-** 43a/02

**salām iber-** 34a/02

[=5]

**ibn Mesʿūd** Bk. **ʿAbdu'llāh ibn Mesʿūd, Mesʿūd**

**i.** 7b/05
[=1]

**iç** Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı; oyuk cisimlerin boşluğu; bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı.
**i.+ide** 60b/07, 95b/07, 98b/08, 101b/09, 103a/03, 103a/05, 103b/01, 103b/07, 104a/01
**i.+ige** 106a/04
**i.+inde** 40b/07
**i.+iŋdin** 104a/09
[=12]

**iç-** İçmek.
**i.-erler** 34a/06, 88b/06, 90b/04
**i.-gen** 39b/10
**i.-ip** 6a/05, 6a/09, 39a/11
**i.-mek** 113a/03
**i.-mekdin** 18a/07
**i.-meklik** 111a/11
**i.-se** 111b/05, 111b/06
**i.-ti** 116b/03
**i.-ürürler** 35b/01
[=14]
**and iç-** 39b/10, 90b/04, 111a/11, 111b/05, 111b/06, 116b/03
**ʿaraḳ iç-** 39a/11
**çaġır iç-** 18a/07, 88b/06
[=9]

**içre** İçine, içinde.
**i.** 7a/02, 23b/06, 38a/03
[=2]

**içür-** İçirmek.
**i.-se** 100b/03
[=1]

**idrāk** Ar. Anlama yeteneği, anlayış.
**i.+leri (fehm-i idrāk)** 33a/06
[=1]

**ige** İye, sahip.
**i.+si** 104a/05
[=1]

**ikevlen** İkisi, her ikisi.
**i.** 45a/04, 46a/10, 104b/04
[=3]

**iki** İki, sayı adı.
**i.** 4b/09, 5a/08, 7b/12, 7b/12, 8a/10, 8a/11, 13a/02, 18a/10, 25a/09, 25a/11, 32a/01, 32a/01, 33b/06, 43a/06, 43a/11, 45a/10, 52b/03, 52b/06, 53a/05, 54a/01, 54b/02, 64a/07, 64b/01, 72a/08, 74b/08, 80a/07, 81b/02, 86a/03, 94a/07, 95a/04, 97a/10, 98a/07, 106b/08, 110a/11, 113a/05, 115b/07
**i. (iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta)** 19b/09, 19b/09
**i. (iki miŋ yüz on beş)** 19b/11
**i. (miŋ alta yüz seksen iki)** 20a/01
**i. (miŋ beş yüz yigirme iki)** 20a/06
**i. (miŋ iki yüz)** 17b/02
**i. (miŋ iki yüz)** 82a/08
**i. (on iki)** 6a/08, 10b/04, 12b/07, 12b/10, 12b/10, 95a/05
**i. (on iki lek yigirme miŋ)** 54b/09
**i. (on iki miŋ)** 39b/03, 71b/09
**i. (on iki miŋ tört yüz tört)** 19b/04
**i. (otuz iki)** 10b/02, 10b/09, 18a/06

**i. (toḳuz miŋ iki yüz seksen tört)** 20a/02
**i. (toḳuz yüz on iki)** 25b/01
**i. (tört miŋ iki yüz on yete)** 20a/03
**i. (tört miŋ üç yüz yigirme iki)** 19b/06
**i. (üç yüz seksen iki)** 20a/02
**i. cahānda kuvvetlik bol-** 119a/08, 119a/10
**i.+dür (on iki)** 7a/06
**i. kün** 109a/03
**i.+leri (her ikileri)** 119b/09
**i. martaba** 106b/09
**i. merātibe** 81b/11
**i. min** 52b/11
**i. miŋ** 73a/05, 100b/11
**i. miŋ beş yüz beş** 19b/07
**i. miŋ beş yüz yigirme sekiz** 20a/05
**i. miŋ iki yüz ḳırḳ alta** 19b/09
**i. miŋ otuz yete** 19b/11, 20a/01
**i. miŋ sekiz yüz** 95b/05
**i. miŋ yüz** 97a/09
**i. miŋ yüz on beş** 19b/11
**i.+si** 28b/09, 28b/10, 104b/03, 114a/03
**i.+si (on iki)** 24b/08, 26a/02, 26a/05, 26a/08, 27a/09, 27b/09, 28a/11
**i.+si (yüz toḳsan iki)** 10b/11
**i.+sini** 104b/09
**i.+sini (on iki)** 25b/02
**i. vaḳt** 54a/07
**i. yüz** 17b/05, 17b/06, 18a/03, 18a/08
**i. yüz altmış** 26b/05
**i. yüz ellig** 26b/10, 27a/01
**i. yüz seksen sekiz** 10b/10
[=102]
**ikilesi** İkisi.
**i.** 5a/10
**i.+ni** 45b/08
[=2]
**ikinçi** İkinci, iki sayısının sıra sıfatı.
**i.** 6b/02, 7a/06, 7b/12, 8a/06, 13b/08, 14b/07, 22a/11, 22b/04, 23a/05, 25a/03, 28b/06, 29b/09, 36a/11, 38a/07, 54a/02, 56a/09, 57a/03, 58a/09, 58b/08, 59b/04, 59b/09, 64a/08, 64a/09, 64b/04, 68b/06, 71a/11, 73a/07, 73b/01, 75a/10, 76a/06, 76b/03, 77a/06, 77b/07, 78a/01, 79a/04, 79a/11, 80a/11, 92b/07, 101b/05, 107a/11, 109a/04, 109b/11, 111a/02, 111b/09, 112a/02, 113b/10, 114a/11, 116a/03, 119b/08
**i. (altmış ikinçi)** 16a/03
**i. (ellig ikinçi)** 15b/08
**i. (ḳırḳ ikinçi)** 15b/03
**i. (on ikinçi)** 7a/11, 14b/11, 23a/08, 27a/02, 102b/07
**i. (otuz ikinçi)** 15a/09
**i. (seksen ikinçi)** 16b/02
**i. (toḳsan ikinçi)** 16b/08
**i. (yetmiş ikinçi)** 16a/08
**i. (yigirme ikinçi)** 15a/04, 23b/01, 105a/08
**i. (yüz ikinçi)** 17a/02
**i. (yüz on ikinçi)** 17a/07

**i. martaba** 105b/11

**i.+niŋ** 72a/04

[=68]

**ikizek** İkiz, bir seferde doğan.

**i**. 53a/06

[=1]

**iḳrā** Ar. Kuran'ı Kerim'in ilk ayetinde geçen "oku" anlamında söz.

**i.** 20b/02

[=1]

**ilāhī** Ar. "Ey benim Allah'ım" anlamında Allah'a hitap sözü.

**i.** 51a/07, 105b/02, 107b/04

[=3]

**ilgeri** Daha önce; ileri.

**i.** 3b/06, 3b/07, 11b/03, 59a/09, 65b/03, 70a/11, 81a/08, 100b/06, 100b/11, 109b/09

**i. (-dın ilgeri)** 28b/01

**i. (-din ilgeri)** 4b/03

**i.+ki (ilgerki)** 47a/05

[=13]

**ʿillet** Ar. Hastalık.

**ʿi.+ige sürt-** 105a/09

[=1]

**ʿilletlig** Hastalıklı.

**ʿi.** 105a/08

[=1]

**ʿilm** Bk. **ʿılm** Krş. **ve'l-ʿilm**

**ʿi. (ve'l-ʿilm)** 7a/11

**ʿi.+ige** 119b/09

[=2]

**ilniş-** Birbirine takılmak.

**i.-ip ḳal-** 104b/05, 104b/08

[=2]

**īn** < Ar. *ins* İnsan.

**i. ḫalāyıḳ** 36a/07

[=1]

**İncīl** Ar. Dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni.

**İ.** 13b/08, 14a/04

[=2]

**inhime** Ar. Bütün bunlar.

**i.** 62a/08

[=1]

**ini** Küçük erkek kardeş.

**i.+sidin (aġa ini)** 89a/05

[=1]

**İnşaḳḳat** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen dördüncü suresi.

**İ.** 21b/03

**İ. (sūra-ı İnşaḳḳat)** 16b/03

[=2]

**ʿĪsā** Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.

**ʿĪ.** 6b/08, 23a/09, 99b/11

**ʿĪ (Ḥażrat-ı ʿĪsā)** 9b/01, 79b/02, 86b/03, 93a/06, 93a/11, 93b/10, 94a/06, 94b/01, 95b/11, 96a/04, 96a/05, 96a/07, 96a/09, 96b/02, 98b/09, 99a/01, 99b/09

**ʿĪ (Ḥażrat-ı ʿĪsā alayhi's-salām)** 6b/08, 6b/10, 9a/08, 93a/02, 93a/03, 93a/05, 93b/02, 93b/06,

93b/08, 93b/10, 94b/05, 94b/11, 109a/02

**ʿĪ (Ḥażrat-ı ʿĪsā Peyġāmber)** 6b/07

**ʿĪ alayhi's-salām** 13b/08, 22b/06, 93a/10

**ʿĪ.+ġa (Ḥażrat-ı ʿĪsā)** 94b/08, 96a/11, 99b/08, 109b/11

**ʿĪ.+nı (Ḥażrat-ı ʿĪsā)** 96b/04

**ʿĪ.+nıŋ (Ḥażrat-ı ʿĪsā)** 86b/02, 96b/06

**ʿĪ.+nıŋ (Ḥażrat-ı ʿĪsā alayhi's-salām)** 6b/04

**İ. Peyġāmber** 24a/03, 28a/03

**İ. Rūḥu'llāh** 22b/01

[=48]

**İskender** Zülkarneyn, *Kur'an-ı Kerim*'in Kehf Suresi, 83-101. ayetlerinde doğuya ve batıya seyahat eden bir topluluk ile Ye'cüc ve Me'cüc arasına set çeken kimse olarak sunulur. Krş. **Ẕu'l-ḳarneyn**

**i. (Ḥażrat-ı İskender)** 95b/01

**i. (sadd-ı İskender)** 95b/04

**i.+din (sadd-ı İskender)** 95b/10

**i.+niŋ (Ḥażrat-ı İskender)** 95a/03

[=4]

**işneteyn** Ar. Kendisine hiçbir şekilde nun bitişmeyen zahir ismin yanında zamire muzaf olan.

**i.** 7a/05

[=1]

**işneyn** Ar. İkinci.

**i.** 7a/05, 7a/06

[=2]

**iste-** İstek duymak, arzulamak, talep etmek.

**i.-mekdin** 77a/07, 77a/08, 77b/02

**i.-p** 31b/04, 43a/10

**i.-ydür** 117a/07

[=6]

**dunyānı iste-** 117a/07

[=1]

**iş** Bir sonuç elde etmek için yapılan faaliyet; bir sonuca bağlanması gereken durum; davranış.

**i.** 51b/08

**i.+imizni** 98b/04

**i.+ini** 112a/02

**i.+ini (āḫırat işini ḳıl-)** 53a/08

**i.+ini (dīn işini ḳıl-)** 54b/02

**i.+ini (dunyā işini ḳıl-)** 53a/08

**i. ḳıl-** 35b/06, 63b/05, 112b/10

**i.+lerini** 98b/05

**i.+ni** 112a/04, 113a/06

**i.+ni (yaman işni ḳıl-)** 113a/07

[=13]

**işle-** Üzerine emek sarf etmek.

**i.-mey** 42a/10

**i.-ydür** 42a/11

[=2]

**ʿişret** Ar. İçki içmek.

**ʿi.+ge (ʿayş ʿişretge maşġūl bol-)** 34b/05

[=1]

**itik** Keskin.

**i. turur (ḳılıçdın itik)** 36a/07

[=1]

**īẕā Ar.** Eziyet verme, eziyet etme.

**ī. ḳıl-** 41a/09

[=1]

**K, Ḳ**

**Kaʿba** Kâbe; Müslümanların kıblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki kutsal bina, beytullah. Krş. **ḫāna-ı Kaʿba, ḫāna-ı muʿaẓẓam**

**K.** 102a/11, 102b/06, 105b/07

**K.+da** 83a/07

**K. (ḫāna-ı Kaʿba)** 100b/06, 101b/02, 101b/03, 101b/04, 101b/05

**K.+ġa** 102a/08, 102a/11, 103b/02, 103b/03, 104b/04, 105a/11

**K.+ġa (şerīf-i Kaʿba)** 103a/04

**K.+nı** 97a/07, 101a/05, 101b/06, 102a/04, 102b/01, 102b/03, 102b/08, 102b/10, 103a/01, 105a/01, 105b/09, 106a/07, 106a/11

**K.+nıŋ** 101a/07, 101a/08, 102a/05, 103a/03, 103a/05, 103b/03, 103b/07, 103b/08, 104a/01, 104a/10, 105a/08, 105b/02, 105b/06, 105b/08, 106a/02, 106a/04

[=45]

**Kaʿbe** Bk. **Kaʿba**

**K.+ge** 105a/04, 105a/06, 105b/05

[=3]

**ḳābıl** Ar. Kabul eden, alan.

**k. (endek ḳābıl)** 44a/07

**k. (ḫūb ḳābıl)** 44a/09

[=2]

**Ḳābīl I** Adem ile Havva'nın iki oğlundan Habil'i öldüren.

**Ḳ.** 13a/08

[=1]

**Ḳābīl II** Göğün ikinci katındaki büyük melek.

**Ḳ.** 64b/02

[=1]

**ḳabr** Ar. Mezar.

**ḳ. (ʿaẕāb-ı ḳabr)** 112b/11

**ḳ.+ları** 27a/07

**ḳ.+lerige** 96b/06

**ḳ.+larını** 96b/03

[=4]

**ḳabūl** Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki, râzı olma.

**ḳ. bol-** 101a/03, 117b/07, 117b/09

**ḳ. ḳıl-** 2a/03, 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9b/03, 10a/08, 46a/02, 81a/08, 100b/08

[=12]

**Ḳaʿbu'l-Aḥbār** Beni İsrail'e dair rivayetleriyle tanınan sonra Müslüman olan kişi.

**Ḳ.** 84b/02

[=1]

**ḳabża** Ar. Kılıç, ok vb.nin tutulacak yeri.

**ḳ.+sıge** 100a/11

[=1]

**ḳaç-** Birinden veya bir şeyden kurtulmak için süratle uzaklaşmak.

**ḳ.-adur** 43b/11

**ḳ.-ar** 12b/05, 83b/04

**ḳ.-ıp** 94a/03

**ḳ.-ıp ket-** 94b/07

**ḳ.-ḳan** 104a/06

**ḳ.-tı** 5b/08, 104a/03

[=8]

**ḳorḳup ḳaç-** 5b/08

[=1]

**kaça** Kase.

**k.+sı** 42a/03

**k.+sını** 42a/02

[=2]

**ḳad** < Ar. *ḳadd* Boy.

**ḳ. (ḳad u ḳāmat)** Boy pos. 32b/04, 54a/04

**ḳ.+ı (ḳaddı)** 95a/05, 95a/07

**ḳ.-ı ḳāmat** 52b/07, 53a/02

[=6]

**ḳadem** Ar. Ayak.

**ḳ. ḳoy-** 10a/03, 36b/01, 36b/03

[=3]

**ḳādırā** Ey kudretli.

**ḳ.** 51a/07

[=1]

**ḳadr** Ar Değer, kıymet.

**ḳ.+ıŋı** 2b/03

**ḳ.+ıŋızlarnı** 2b/03

**ḳ. ḳıymetlik** 13a/05

[=3]

**Ḳadr** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan yedinci suresi.

**Ḳ.** 20b/11

**Ḳ. (sūra-ı Ḳadr)** 16b/11

[=2]

**ḳāf** Ar. Türklerin İslamiyetin kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar olan kullanmış oldukları alfabenin yirmi dördüncü harfinin adı.

**ḳ. u nūn** 4b/04

[=1]

**Ḳaf** *Kur'an-ı Kerim*'in ellinci suresi.

**Ḳ.** 20a/05, 20b/05

**Ḳ. (sūra-ı Ḳaf)** 15b/07

[=3]

**kāfir** Ar. Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz.Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan birini inkâr eden kimse.

**k.** 28b/10, 36a/08, 72b/09, 86b/08, 106a/02, 106a/04

**k. bol-** 23b/11, 76a/07, 91b/10

**k. édi** 87a/03

**k. érdiler** 52b/06

**k.+ı** 111a/08

**k.+lar** 6b/08, 7a/01, 36b/01, 65b/09, 92a/11, 92b/05, 100a/05, 112b/10

**k.+lar birle** 111a/08

**k.+lardın** 76a/06

**k.+larġa** 11b/07

**k.+larnı** 9a/11, 97a/03

**k.+larnıŋ** 28b/11, 74b/03, 97a/01

**k.+nıŋ** 97b/04

[=29]

**Kafirūn** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz dokuzuncu suresi.

**K.** 20b/10

**K. (sūra-ı Kafirūn)** 17a/06

[=2]

**kāfūr** Ar. Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde.

**k. (ıpar-ı anber-i kāfūr)** 68b/09

**k.+dın** 35a/05, 68b/04

[=3]

**kaġaẕ** Far. Kağıt.

**k.+ġa** 100b/01

[=1]

**ḳāhıllıḳ** Tembellik.

**ḳ. ḳıl-** 41a/01

**ḳ. turur** 59b/05

[=2]

**ḳahr** Ar. İnsanın içine işleyen derin üzüntü, keder.

**ḳ. ġażab** 67a/06

**ḳ.+ıdın** 40a/02, 40b/05, 41a/05

[=4]

**ḳaḥṭlik** Kuraklık sebebiyle ürünün yetişememesinden ileri gelen kıtlık ve açlık.

**ḳ.** 94b/07

**ḳ. bol-** 94b/03

**ḳ.+din** 94b/07

[=3]

**ḳāʿıda** < Ar. *ḳāʿide* Bir ilim kolunda istenen sonuca varabilmek, doğru sonuç alabilmek için uyulması gereken ve önceden bulunup belirlenmiş olan esaslardan her biri

**ḳ.+sınıŋ** 81b/10

[=1]

**ḳaḳ-** Kakmak, vurmak.

**ḳ.-(!)** 85a/09

**ḳ.-tılar** 85a/10

[=2]

**ḳal-** Kalmak, olduğu yerde veya olduğu hâlde durmak, ikâmet etmek; var olmaya devam etmek; var durumda olmak, mevcut bulunmak.

**ḳ.-adur** 7b/08, 7b/12 42a/03

**ḳ.-dı** 24a/01, 24a/07, 24a/02, 24a/03, 24a/03, 24a/04, 24a/05, 24a/06, 24a/07, 24a/08, 24a/09, 24a/10, 24a/10, 51a/03, 88a/08, 103b/01, 103b/09, 104a/07, 104b/05, 119b/09

**ḳ.-dılar** 9a/03, 50a/05, 86a/02, 87b/05

**ḳ.-ġan** 47a/10, 48b/08, 78a/11

**ḳ.-ġan bol-** 35a/11

**ḳ.-ġanı** 70b/09

**ḳ.-ıpdur** 55a/07, 99a/04, 104a/05, 104b/08

**ḳ.-ıptur** 55a/04

**ḳ.-maġay** 39b/06, 40b/07, 89a/02

**ḳ.-mas** 57a/07, 57b/02, 57b/08, 89b/02

**ḳ.-masun** 47b/01

**ḳ.-may** 37b/11, 40a/06

**ḳ.-ur** 37a/03, 42a/07, 42b/01, 81b/02, 102a/07

[=52]

**ʿabıdlıḳ ḳal-** 24a/04

**aç ḳal-** 42b/01

**ʿālımlıḳ ḳıl-** 24a/10

**ẖalī ḳal-** 42a/07

**ẖayr bereket ḳalma-** 89a/02

**ẖayrān ḳal-** 50a/05, 86a/02, 88a/08, 104a/07

**ḳaraŋġuluḳda ḳal-** 9a/03

**maḫrūm ḳal-** 7b/08

**men ḳal-** 47b/01

**ṣabırlıḳ ḳal-** 24a/09, 24a/10

**salāmat ḳal-** 81b/02

**sofīlıḳ ḳal-** 24a/02

**şakırlıḳ ḳal-** 24a/06

**tirig ḳal-** 39b/06, 40b/07

**yād-ġār ḳal-** 119b/09

**zāhıdlık ḳal-** 24a/03, 24a/03

**ẕākırlık ḳal-** 24a/07

[=23]

**bolup ḳal-** 87b/05

**ilnişip ḳal-** 104b/05, 104b/08

**köyüp ḳal-** 102a/07

**ḳurup ḳal-** 51a/03

[=5]

**ḳalʿa** Ar. Eskiden düşmana karşı koymak ve güvenliği sağlamak için savunulması gereken önemli noktalara yapılan yüksek, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı, sağlam ve kuvvetli yapı.

**ḳ.** 74a/10

**ḳ. turur** 93b/06

[=2]

**ḳala-** Kaplamak.

**ḳ.-p** 95b/02

[=1]

**ḳalam** Ar. Kalem.

**ḳ.** 62b/08, 63a/07, 63a/08, 63a/09, 63b/01

**ḳ.+da (lavḥ u ḳalam)** 70a/06

**ḳ.+nı** 62b/08

**ḳ.+nıŋ** 101b/01

[=8]

**Ḳalam** Bk. **ve'l-Ḳalam**

**Ḳ. (ve'l-Ḳalam)** 7a/11, 21a/04

[=2]

**ḳāmat <** Ar. *kāmet* Boy, endam.

**ḳ.+ları (ḳadd u ḳāmat)** 32b/04, 54a/04

**ḳ.+ları (ḳadd-ı ḳāmat)** 52b/07, 53a/02

[=4]

**ḳamer** Ar. Ay, mah. Krş. **ve'l-ḳamer**

**ḳ. (ve'l-ḳamer)** 7a/08

[=1]

**Ḳamer** *Kur'an-ı Kerim*'in elli dördüncü suresi.

**Ḳ.** 21a/02

**Ḳ. (sūra-ı Ḳamer)** 15b/10

[=2]

**kāmil** Ar. İlim, fazilet ve hüner sahibi mânevî meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş kimse.

**k. (ṭahārat-ı kāmīl ḳıl-)** 51a/06

**k.+ġa (pīr-i kāmīl)** 77a/03

[=2]

**ḳan** Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.

**ḳ.** 39a/04

**ḳ.+ıŋ tök-** 3a/11

**ḳ. tök-** Kan dökmek. 13a/07

[=3]

**ḳanāʿat** Ar. Elindekinden hoşnut olup fazlasını istememe, kendisine verilene razı olma.

**ḳ. ḳıl-** 112b/04

[=1]

**ḳanat** Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ.

**ḳ.** 61a/02, 61a/03, 68b/03

**ḳ.+ı** 68b/02, 68b/03, 68b/03

**ḳ.+ıda** 68b/03

**ḳ.+ıdın** 69a/03

**ḳ.+ıġa oḫşa** 31b/01

**ḳ.+ları** 61a/01, 61a/03

**ḳ.+larıda** 68b/05

**ḳ.+larını** 68b/10, 69a/01

[=14]

**ḳanatlıġ** Kanatlı, kanadı olan.

**ḳ. cānvar** 114a/01

[=1]

**ḳanatsız** Kanatsız, kanadı olmayan.

**ḳ.** 113b/11

[=1]

**ḳança** Ne kadar, kaç.

**ḳ.** 33a/01, 60b/01, 66a/05, 108a/01

**k. (her ḳança)** 105a/07

[=5]

**ḳand** Ar. Şeker.

**ḳ**. 33a/03

[=1]

**ḳandaġ** Nasıl.

**ḳ.** 113b/03

[=1]

**ḳandīl** < Ar. *ḳindīl* Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması sûretiyle ışık veren aydınlatma âleti.

**ḳ.** 60b/05

**ḳ.+niŋ** 60b/05, 60b/06

[=3]

**ḳapuġ** Kapı, bir yere girilip çıkılırken içinden geçilen yer; giriş çıkışı sağlamak için bir yere yerleştirilen, tahta yâhut demirden iki veya tek kanatlı açılır kapanır düzen.

**ḳ.+ıda** 30b/07

**ḳ.+ını** 30b/05, 30b/05

**ḳ.+ınıŋ** 30b/06

[=4]

**ḳapuġluḳ** Kapılı, kapısı olan.

**ḳ. (ḳoş ḳapuġluḳ)** 30b/04

[=1]

**ḳar** Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif beyaz taneler.

**ḳ.** 61b/06

**ḳ.+dın** 39b/04, 61b/06

**ḳ.+dın turur** 64b/03

**ḳ.+ġa** 61b/07

[=5]

**ḳara** En koyu renk, siyah.

**ḳ.** 12b/09, 32b/05, 37b/04, 44a/03, 80a/02, 80a/04, 80a/05, 80b/01, 91a/08, 97a/02

**ḳ. bol-** 70b/09

**ḳ. yüŋ** 82b/03

**ḳ. yüz** 65b/09

**ḳ. yüzlüg** 43b/09

**ḳ.+dın** 65b/08

**ḳ.+sı** 13a/01

[=16]

2. Toprak.

**ḳ.** 70b/09

[=1]

3. Yas tutmak.

**ḳ. (köŋli ḳara ḳıl-)** 77a/10

[=1]

**ḳarağu** Bk. **ḳaraŋġuluḳ.**

**ḳ.** 84b/11, 91a/09

[=2]

**ḳarala-** Bakmak, kötü niyetle bakmak.

**ḳ.-dı** 105a/02

**k.-ġaylar** 32a/03

**ḳ.-maslar** 67b/07

[=3]

**ḳaralıḳ** Kara olma durumu, siyahlık.

**ḳ.+ı** 44a/08

[=1]

**ḳaraŋġu** Kr. **ḳaraŋġuluḳ, ḳarağu.**

**ḳ.** 4a/04

**ḳ. bol-** 9b/07

**ḳ. érdi** 8a/09

**ḳ. keçe** 7b/12

**ḳ. turur** 40b/06

[=5]

**ḳaraŋġuluḳ** Karanlık. Krş. **karaŋġu, ḳarağu**

**ḳ.** 36b/08, 110b/09

**ḳ. bol-** 40b/10, 82a/04, 107a/11, 107b/05, 107b/07, 107b/10

**ḳ.+da ḳal-** 9a/03

**ḳ.+ı** 9a/04, 9a/04, 9a/05, 40b/07

**ḳ.+ḳa** 8a/09

**ḳ.+nıŋ** 110b/08

[=15]

**ḳarār** Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm; bir yerde veya bir halde durma, sâkin olma.

**ḳ. ḳıl-** 57a/08

**ḳ. tap-** Karar kılmak, bir yerde veya bir durumda durmak. 57a/03, 57b/04, 57b/09

[=4]

**ḳarı I** Yaşlı, ihtiyar.

**ḳ.+nı** 41b/08

[=1]

**ḳarı II** Kulaç.

**ḳ.** 38a/11

[=1]

**ḳarı-** Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

**ḳ.-p öl-** 33b/04

[=1]

**ḳarın** Karın, insan ve hayvan vücûdunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.

**ḳ.+ıġa (ḳarnıġa)** 68a/05, 102b/02

**ḳ.+ımız (ḳarnımız)** 99a/06

[=3]

**Ḳāriʿa** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz birinci suresi.

**Ḳ.** 21a/01

**Ḳ. (sūra-ı Ḳariʿa)** 17a/02

[=2]

**ḳarlıḳ** Karlı, kar olan.

**ḳ.** 36b/07

[=1]

**ḳarn** Ar. Devir, vakit, çağ.

**ḳ.** 52a/11, 52b/01, 52b/01, 52b/03, 53b/11, 54a/02, 54b/07, 54b/08, 55a/09, 55a/10, 55a/11

**ḳ.+da** 54a/04, 54b/10, 55a/10, 55b/01

[=15]

**ḳars** Yumruk.

**ḳ. ur-** 96b/10

[=1]

**kāsa** Far. Kâse, çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak.

**k.+da** 33a/02

**k.+ġa** 100b/02

[21]

**Ḳaṣaṣ** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi sekizinci suresi.

**Ḳ**. 21a/05

**Ḳ. (sūra-ı Ḳaṣaṣ)** 15a/07

[=2]

**ḳasd** Ar. Niyet, istek; birine karşı bilerek kötü davranma.

**ḳ. birle** 102a/06

**ḳ. ḳıl-** 75b/03, 75b/03, 78a/06, 102a/09, 102b/03, 103a/07

[=7]

**ḳaṣṣāb** Ar. Koyun, kuzu, sığır, dana gibi eti yenecek dört ayaklı hayvanları kesen veya kesilmiş hayvanları parçalayarak satan kimse.

**ḳ.** 43a/06

[=1]

**ḳaş I** Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar.

**ḳ.ları** 80a/01

[=1]

**ḳaş II** Huzur, ön, kat, karşı.

**ḳ.+ıda** 33b/06, 65b/02, 103b/04

**ḳ.+ıda érdim** 109a/10

**ḳ.+ıġa** 43b/05, 46a/10, 46b/03, 48b/11, 103a/11

**ḳ.+ıġa al-** 99a/11, 99b/02

**ḳ.+ıġa kel-** 45a/01, 109b/02, 115a/03

**ḳ.+larıda** 33a/05, 119a/06

[=16]

**ḳat** Ṭabaḳa lar veya sıralar hâlinde bulunan şeylerin her bir ṭabaḳa veya sırası.

**ḳ. (yete ḳat āsmān)** 60b/06

**ḳ. (yete ḳat yer)** 59a/03, 60b/06, 74b/09, 101b/03, 101b/04, 110a/04, 113b/09
**ḳ. (yete ḳat yerniŋ altı)** 61b/01
**ḳ. (yete ḳat yer)** 110a/02
**ḳ. (yetinçi ḳat yerniŋ altı)** 41b/05
**ḳ.+ıge** 1b/10
[=12]

**Ḳāṭʿıa** Deccal'in olduğu şehir olarak geçmektedir.
**Ḳ.** 83b/01
**Ḳ. (şeher-i Ḳāṭʿıa)** 84a/11
[=2]

**ḳatıġ** Çok.
**ḳ. turur** 41a/06
[=1]

**kātib** Ar. Bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazıcı.
**k.+in** 113a/06
[=1]

**ḳatra** < Ar. *ḳatre* Damla.
**ḳ.** 95b/08, 117b/08
[=2]

**ḳavī** Ar. Güçlü, kuvvetli.
**ḳ. bol-** 94b/01
[=1]

**ḳavl** Ar. Söz, kelâm.
**ḳ.+ları birle** 18a/11, 18b/03
[=2]

**kavla-** Kovalamak.
**k.-p** 105a/11
[=1]

**kavluhu Taʿālā** Allah kelâmı.
**k.** 8b/06, 8b/10, 12a/05, 12a/07, 12a/10, 12b/01, 62b/05, 73b/11
[=8]

**ḳavm** Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.
**ḳ.+dur** 110b/11
**ḳ.+ġa** 6b/01
**ḳ.+ı ʿAd** 114a/04
**ḳ.+ı dép** 83a/05
**ḳ.+ıdın** 83a/04
**ḳ.+ını (ʿAdnıŋ ḳavmını)** 73a/11
**ḳ.+ları** 6a/07, 6a/11
**ḳ.+larıdın** 82b/01
[=9]

**ḳayan** Nereye, ne tarafa.
**ḳ.** 5a/02, 99b/11, 112a/09
[=3]

**ḳayd-ẖāna** Far. Hapishane.
**ḳ.+ġa** 2b/04
[=1]

**ḳayda** Nerede.
**ḳ.** 5a/05, 75b/10
**ḳ. édiŋiz dép** 109a/09
**ḳ. turur** 30b/02
[=4]

**ḳaydaġ** Nasıl.
**ḳ.** 31b/03, 34b/06, 35b/06, 37a/01, 63b/04, 70a/10, 98a/02, 99a/09, 102a/07
**ḳ. turur** 115b/04
[=10]

**ḳāyım** < Ar. *ḳā'im* (kıyamet günü) Ayağa kalkmış durumda olan; devam eden, sürüp giden.

**ḳ.** 81a/01

**ḳ. bol-** 97b/10

[=2]

**ḳayın** İki çenekliler sınıfının kayıngiller familyasından, kışın yapraklarını döken, kerestesi çeşitli yerlerde kullanılabilen, görünüşü güzel, ılık veya soğuk bölgelerde yetişen bir orman ağacı.

**ḳ. dıraḫtı** 53a/03

[=1]

**Ḳayl** Menū Salıḫ'in oğlu.

**Ḳ.** 25b/10

**Ḳ.+nıŋ** 25b/10, 26a/04

[=3]

**ḳayna-** Kaynamak; sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak.

**ḳ.-p** 70b/03

**ḳ.-r** 41a/07

[=2]

**ḳaysı** Hangi.

**ḳ.** 4a/03, 4a/06, 4b/05, 4b/11, 5a/10, 5b/04, 6a/01, 6a/06, 7a/03, 7b/03, 8a/05, 11b/10, 12a/04, 12a/07, 12a/09, 12b/01, 13a/11, 13b/05, 14b/02, 14b/02, 22b/09, 22b/10, 23a/04, 24b/01, 24b/02, 24b/02, 24b/03, 29b/04, 29b/06, 30a/04, 30b/07, 37a/03, 51b/08, 52b/02, 54a/02, 54b/08, 55a/11, 55b/09, 63b/03, 70a/10, 79b/02, 88a/11, 107a/03, 110b/11, 112b/06

**ḳ. (her ḳaysı)** 63b/04, 70a/10

**ḳ.+dur** 29a/07

**ḳ.+ları** 23b/09

**ḳ.+ları (her ḳaysı)** 53a/07, 67b/07

**ḳ.+larıġa** 33b/10

**ḳ. mīve** 31b/04

**ḳ.+nıŋ (her ḳaysı)** 63b/03, 74b/10

**ḳ.+sı** 114a/03

**ḳ.+sı (hīç ḳaysı)** 44b/11

**ḳ. turur** 13a/08, 18b/09, 29a/01, 58b/05, 88b/03, 101a/08, 101a/10, 111b/08, 112a/01

[=66]

**Ḳayyūm** "Her şeyin varlığı kendisine bağlı olan" anlamında Allah'ın isimlerinden biri.

**Ḳ.** 64b/08

[=1]

**ḳażā** Ar. Kaderin, Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilen biçimde ve zamanda gerçekleşmesi.

**ḳ.+dın** 49a/11

**ḳ.+ġa** 112a/03

**ḳ.+yı muḳaddar yet-** 1b/10

[=3]

**ḳażī** Ar. Kadı.

**k.+lar** 38b/10, 91a/01

[=2]

**kebūter** Far. Güvercin.

**k. (saṭranc ve kebūter oyna-)** 41a/01

[=1]

**keçür-** Bir yerden bir yere geçmesini sağlamak; taşımak. Krş. **kéçür-**

**k.-diler** 115b/11

**k.-düm** 49a/02

**k.-seler** 80b/05

[=3]

**kef** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi beşinci harfinin adı.

**k.** 20a/05

[=1]

**kefk** Far. Köpük.

**k.+iniŋ** 110b/05

[=1]

**keh-rubā** Far. Kehribar; açık sarıdan ḳızıla kadar çeşitli renklerde veya siyah renkte, yarı şeffaf, kolay kırılan, sigara ağızlığı, tespih vb. ile süs eşyaları yapımında kullanılan fosilleşmiş reçine.

**k.** 115b/05

**k.+dın** 54a/06

[=2]

**Kehf** *Kur'an-ı Kerim*'in on sekizinci suresi.

**K.** 21a/09

**K. (sūra-ı Kehf)** 15a/03

[=2]

**kel-** Gelmek; varmak, ulaşmak; rast gelmek, rastlamak; doğmak; … ihtiyacını duymak, … isteği hissetmek; etki bırakmak.

**k.-di** 3a/05, 7b/12, 26a/08, 26b/04, 26b/07, 27a/06, 27a/09, 27b/01, 27b/05, 28b/03, 45a/07, 47b/03, 48b/01, 48b/02, 50a/04, 56b/01, 56b/05, 56b/09, 56b/09, 57a/03, 57a/09, 57b/04, 76a/01, 94a/04, 99b/04, 103a/02, 105a/10, 109b/02, 109b/10, 109b/10, 115a/03, 115a/07

**k.-diler** 2a/07, 7b/12, 7b/12, 8a/08, 25b/04, 26a/02, 26a/11, 27b/08, 28a/05, 28a/10, 45a/01, 48a/03, 48b/03, 51a/01, 58b/08, 85a/08, 85b/01, 100b/09

**k.-dük** 45a/04, 85b/02, 85b/08

**k.-edür** 58a/02, 58a/03, 72a/03, 74b/09, 105b/07

**k.-gen** 42b/11, 101b/07, 108b/07

**k.-gende** 87b/01

**k.-gey édi** 7b/09

**k.-gil** 57a/03, 57a/09, 57b/04, 57b/10

**k.-güçi** 8a/11

**k.-iŋler dép** 48a/03

**k.-ip** 6b/08, 7b/08, 9a/10, 25b/07, 26a/05, 34a/01, 56a/06, 56a/09, 65b/05, 80b/04, 82a/03, 83a/09, 85b/08, 86a/08, 86a/10, 87b/03, 88a/01, 88a/09, 91b/05, 94b/08, 96a/04, 96b/01, 98b/03, 98b/07, 99b/11, 100a/07, 100b/07, 100b/10, 102a/11, 102a/11, 103a/05, 103a/11, 103b/10, 104a/06, 106a/09, 106b/01, 109b/06, 115b/11

**k.-ip ḳoy-** 108b/03, 108b/04, 108b/05
**k.-ip sizler dép** 2b/04
**k.-ip tur-** 97b/09
**k.-ip tüş-** 7a/01
**k.-ipdür** 3a/06, 87a/09
**k.-işiçe** 119a/09
**k.-medi** 47a/06, 86a/09
**k.-mek** 113a/04
**k.-mes** 101b/08, 108b/07
**k.-meydür** 43b/05
**k.-se** 22b/11, 38b/02, 39a/06, 39b/06, 40a/04, 40b/07, 41a/07, 57a/02, 57a/07, 57b/02, 57b/08, 73a/09, 74a/11, 102a/08
**k.-sün** 47a/08, 99a/07
**k.-sün dép** 34a/03
**k.-türdi** 105b/09
**k.-türüpdürler** 60b/08
**k.-ür** 58a/07, 58a/11, 65b/06, 68a/05, 81b/04, 91a/08, 94b/07, 96a/03
**k.-ürler** 83a/11, 83b/09, 91b/01, 94a/10, 94b/02, 96a/06, 96b/01, 101b/06
[=157]
**açığı kel-** 45a/07, 105a/10
**ʿalemge kel-** 41a/07, 74a/11
**alıp kel-** 48b/03
**āvāz kel-** 94a/04
**cānı ḥalḳığa kel**- 65b/06
**eşikge kel-** 103b/10
**ġālıb kel-** 100a/07
**ḫūş kel-** 47a/06, 47b/03, 58a/11
**īmān keltür-** 105b/09
**ḳaşığa kel-** 45a/01, 109b/02, 115a/03
**ḳılġalı kel-** 103a/02
**körgeli kel-** 85b/08
**lerzege kel-** 9a/10
**nevbet kel-** 101b/08, 108b/07
**nıdā kel-** 62a/07
**vaḥy kel-** 28b/03, 109b/10, 109b/10
**vucūdġa kel-** 26b/04, 58a/02, 58a/03, 58a/07
**vucūdıġa kel-** 26a/11, 26b/07, 27a/06, 27a/09, 27b/01, 27b/05, 27b/08 28a/05, 28a/10
**vucūdlarıġa kel-** 25b/04, 25b/07, 26a/02, 26a/05, 26a/08
**yādlarıġa kel-** 7b/12
[=44]
**alıp kel-** 22b/11, 47a/08, 48a/03, 48a/03, 48b/01, 48b/02, 58b/08, 81b/04, 83a/09, 83a/11, 91b/05, 96b/01, 99a/07, 106a/09, 108b/04, 108b/05, 115b/11
**çıḳıp kel-** 91a/08
**ḳılġalı kel-** 100b/09, 101b/06
**ḳoġlap kel-** 87b/03, 102a/08
**körgeli kel-** 87a/09
**minip kel-** 91b/01
**tüşüp kel-** 105b/07
**yanıp kel-** 86a/10, 96a/06, 103a/05
**yetip kel-** 115a/07
**yıġılıp kel-** 94a/10
[=30]

**kelām** Ar. Söz, ifade.
**k.+ı** 4b/02
[=1]
**keler** Kertenkele.
**k.** 116a/03, 116b/04
[=2]
**kelgir-** Getirmek.
**k.-se** 47a/11
[=1]
**mīve kelgir-** Meyve vermek. 47a/11
[=1]
**kelimāt** Ar. Kelimeler, sözler.
**k.+ı** 80a/06
[=1]
**kelime** Ar. Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, kelam.
**k.** 30b/07
**k-i şahādat** 53b/01, 118a/08
**k.-i şerīf** 30b/10
**k.-i ṭayyibe** 59b/04
**k.+lerniŋ** 22a/01
**k.+ni** 62b/02, 80b/06
**k. turur** 22a/03
[=9]
**Kelīmu'llāh** Ar. "Allah'ın konuştuğu kişi anlamında" Hz. Mûsâ için kullanılan tabir.
**K.** 22b/01
[=1]
**keltür-** Getirmek, (daha uzak bir yerden) bulunulan yere gelmesini sağlamak, iletmek; nakletmek, (bir yere) bir kimse veya bir şeyle birlikte gelmek, gelirken o kimse veya şey yanında olmak; eriştirmek; (yardımcı fiil olarak) … etmesini sağlamak, … durumuna gelmesine sebep olmak.
**k.-(!)** 109b/04
**k.-di** 7a/03, 98b/03, 109b/06
**k.-diler** 45b/10, 98a/11
**k.-eli** 6b/10
**k.-gey** 35b/07
**k.-gil** 4a/03, 119a/07
**k.-mes** 32a/07
**k.-mesler** 90a/08
**k.-üp** 4a/04
**k.-üpdür** 49b/06
**k.-ür** 76a/07, 76a/09, 76a/10, 76a/11, 76b/01
**k.-ür érdiler (īmān keltür-)** 84a/10
[=20]
**ʿācızlıḳ malāllık keltür-** 32a/07
**ba-cā keltür-** 35b/07, 45b/10, 90a/08, 119a/07
**īmān keltür-** 6b/10, 7a/03, 98a/11, 98b/03, 109b/04, 109b/06
**mīve keltür-** 49b/06, 76a/07, 76a/09, 76a/10, 76a/11, 76b/01
[=17]
**kem** Far. Az, eksik, kötü, fena.
**k.** 116b/08
**k. bol-** 118a/07, 118a/08
**k. ḳıl-** 107b/04, 111b/05
[=5]

**kenāre** Far. Kenar.

**k.+siniŋ** 63a/05

[=1]

**keŋ** Geniş.

**k. bol-** 118a/11, 118b/01

[=2]

**keŋlik** Genişlik

**k.+i (keŋligi)** 30b/06, 72a/08

[=2]

**keŋrü** Geniş.

**k.** 47a/09, 48b/05

[=2]

**keŋrülik** Genişlik.

**k.+i (keŋrüligi)** 35a/03

[=1]

**kerāmāt** Ar. Kerametler, ermişlerden zuhur eden olağanüstü hâller.

**k.+larınıŋ** 80a/10

[=1]

**kerek** Gerek, herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan(şey), lazım; varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması icap eden şey.

**k.** 47a/05

**k. (-maḳ kerek)** 18b/05, 76a/04, 77a/04, 77a/05, 77a/05

**k. (-mek kerek)** 18b/06

**k. (delīl kerek)** 34b/07

**k. dép (-maḳ kerek)** 35b/06

**k. émes** 34a/09

[=10]

**kerem** Ar. Cömertlik, lütuf, iyilik.

**k.+i** 4a/08

**k.+leridin** 49a/07

[=2]

**kerrūbiyān** Ar. En büyük melekler, Allah'a en yakın melekler.

**k.** 67b/01, 101a/11

[=2]

**kesil-** (Bıçak, makas, balta vb. bir aletle) İkiye ayrılmak.

**k.-ip** 36b/01

**k.-ür** 36b/03

[=2]

**Keşāfaṭyūs** Ashâb-ı Kehf'ten birinin adı.

**K.** 100a/03

[=1]

**Keşfūṭaṭ** Ashâb-ı Kehf'ten birinin adı.

**K.** 100a/03

[=1]

**ket-** Gitmek, konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek; bulunduğu yerden ayrılmak; ulaşmak, erişmek.

**k.-er** 57a/02, 57a/07, 57b/02, 57b/08, 58a/09, 74b/05, 81b/02, 97a/07, 97b/06, 100a/11, 107a/07, 107a/10, 112a/10, 112a/10

**k.-er dép** 103b/02

**k.-erler** 91b/11

**k.-gen** 41b/04, 94b/07

**k.-gey** 80b/07

**k.-ipdür** 33b/01

**k.-ip bar-** 84b/05

**k.-ti** 2a/05, 5b/10, 85b/05, 87a/05, 94a/02, 99b/06, 103a/06, 106a/05

**k.-tiler** 25b/06, 99b/11

[=31]

**āvāza ket-** 2a/05

**behiştge ket-** 25b/06

**bī-tevbe ket-** 41b/04

**dūzaḫka ket-** 87a/05, 91b/11, 94a/02

**rāst ket-** 100a/11

**savdāġa ket-** 103a/06

[=8]

**çıḳıp ket-** 33b/01

**bolup ket-** 97a/07

**bolup ket-** 74b/05, 97b/06

**ḳaçıp ket-** 94b/07

**kirip ket-** 85b/05, 99b/06, 107a/07, 107a/10, 112a/10

**uçup ket-** 5b/10

**yıḳılıp ket-** 80b/07

[=12]

**kevn** Ar. Olma, ortaya çıkma; varlık, vücut.

**k. bol-** 99a/05

[=1]

**Kevs̲er** Ar. Cennette bir nehir veya havuz.

**K.** 34b/06, 34b/06

**K. (Ḥavż-ı Kevs̲er)** 35a/05, 35a/11

**K.+ni (Ḥavż-ı Kevs̲er)** 34b/10

**K.+niŋ (Ḥavż-ı Kevs̲er)** 35a/01

[=6]

**Kevs̲er** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz sekizinci suresi. Krş. **el-Kevs̲er**

**K. (sūra-ı Kevs̲er)** 17a/06

[=1]

**key-** Giymek.

**k.-er érdiler** 54a/07

**k.-erler** 90b/06, 90b/06

**k.-gen** 80b/01

**k.-ip** 33a/06, 88b/07

[=6]

**keydür-** Giydirmek. Krş. **keygür-**

**k.-diler** 48a/01

[=1]

**keygür-** Bk**. keydür-**

**k.-seler** 66a/09

[=1]

**keyik** Çift parmaklılar takımından, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzlar bulunan, geviş getirici, memeli hayvan.

**k.** 43b/11, 43b/11

**k.+ge** 43b/10

[=3]

**keyin** Sonra.

**k. (-dın keyin)** 1b/12, 7b/12, 20b/01, 20b/02, 20b/02, 20b/02, 20b/03, 21b/05, 28b/03, 44b/10, 49a/04, 71a/04, 82a/09, 82b/04, 83b/07, 87a/02, 91a/04, 91a/06, 93a/08, 93b/02, 94b/01, 99b/07, 106a/02, 119b/09

**k. (-din keyin)** 2b/05, 45b/11, 62b/07, 82a/08, 82a/10, 104b/11, 109a/03,

109a/06, 109a/07, 109b/07, 113a/09, 115b/10

**k. (andın keyin)** 45b/11, 47b/06, 47b/11, 48b/10, 50b/06, 53b/09, 55a/03, 55a/04, 55a/06, 55a/09, 55b/02, 56b/08, 57a/03, 57a/09, 57b/04, 57b/10, 84a/10, 96a/05, 96a/08, 97a/07, 97b/06, 100a/04, 107b/10, 108b/03

[=60]

**Keykāvus** Kulzum adlı üçüncü asmanda bulunan en büyük meleğin adı.

**k.** 64b/11

[=1]

**kez** Defa, kere.

**k.** 93b/11

[=1]

**kéçe** Gece, Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman.

**k.** 7b/12, 7b/12, 11a/07, 12b/07, 29a/04, 29a/05, 49b/07, 73b/08, 104a/08

**k. (bir kéçe)** 104b/04

**k. bol-** 103b/08

**k.+de** 10b/06, 10b/08

**k. édi** 50a/05

**k. érdi** 8a/09

**k.+gi** 11a/03, 11a/05

**k. kündüz** 10b/01, 57b/11, 117b/06

**k.-niŋ** 9a/03

**k.+si** 108b/05

**k.+si (āẕīne kéçesi)** 25a/03, 25b/02, 28a/02

**k.+si (dū-şanba kéçesi)** 28a/09

**k.+si (şanba kéçesi)** 50a/03

**k.+si turur** 13a/01

**k.+side (avvalḳı kéçe)** 81b/08

**k.+siġaça** 108b/04

**k. ve kündüz** 1b/10, 13a/02, 52b/09, 60b/11, 61b/02

[=35]

**kéçür-** Bk. **keçür-**

**k.-diler** 48b/06

[=1]

**ḳıbla** < Ar. *ḳible* Müslümanların namazda yöneldiği ve Kâbe'nin bulunduğu yön.

**ḳ. (rū-ba-ḳıbla)** 51a/06

**ḳ.+ġa (yüzlerini ḳıblaġa ḳıl-)** 7b/12

**ḳ.+sı** 101b/02, 101b/04

**ḳ. ṭerefi** 94a/08

[=5]

**ḳıçḳır-** Bağırmak, haykırmak; şarkı vb. söylemek.

**ḳ.-dı** 103b/10

**ḳ.-dılar** 104a/04, 106b/05

**ḳ.-ġıl** 106b/02, 106b/04

**ḳ.-ıp yür-** 97b/05

**ḳ.-ur** 91b/09

**ḳ.-urlar** 91b/03

[=8]

**ḳıl** İnsan ve hayvan vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy.

**ḳ.+dın yinçige** 36a/06

**ḳ.+ġa** 91a/11
**ḳ.+ıŋızlar** 50b/03
**ḳ.+urlar** 68a/08
[=4]
**ḳıl-** Etmek, eylemek, yapmak.
**ḳ.-(!)** 8b/04, 48a/07, 48a/07, 48a/07, 48a/08, 55a/01, 78a/05, 79b/04, 88a/01, 88a/06, 105b/08, 106a/07, 107b/04, 118b/08, 118b/10
**ḳ.-(!) dép** 87b/09, 92b/09, 98b/04, 99a/02, 101a/05
**ḳ.-a başla-** 51a/03
**ḳ.-a sén** 77b/09
**ḳ.-a sizler** 2a/11
**ḳ.-a tur-** 79a/05, 79a/06, 79a/07
**ḳ.-adur** 29a/01, 29a/03, 29a/11, 32a/10, 42a/05, 43a/04, 44a/06, 44a/08, 63b/05, 75a/03, 75a/06, 75b/09
**ḳ.-adur dép** 94b/10
**ḳ.-adur men** 115a/09
**ḳ.-adurġan** 91b/04
**ḳ.-adurlar** 17b/05, 108a/04
**ḳ.-adurmız** 101a/01
**ḳ.-alı** 45a/05, 92b/02
**ḳ.-alı dép** 47a/02, 50a/01
**ḳ.-ap** 77a/02
**ḳ.-ar** 113a/06
**ḳ.-ay** 2a/03, 32a/07, 47b/06, 82a/06, 86b/07
**ḳ.-ay dép** 60b/10, 99b/06, 114b/11
**ḳ.-dı** 1b/03, 2b/11, 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9a/10, 9b/03, 10a/08, 28b/05, 28b/09, 29b/02, 29b/02, 45a/11, 49a/10, 49b/02, 50a/03, 50a/09, 50b/05, 51a/06, 51a/07, 51a/10, 55a/06, 55b/03, 55b/04, 55b/06, 60b/03, 60b/04, 60b/04, 60b/05, 60b/09, 62b/10, 63a/07, 63b/10, 63b/11, 64a/03, 70b/03, 73a/11, 75a/01, 75a/08, 75b/11, 78a/09, 78a/11, 78b/03, 78b/07, 78b/10, 79a/10, 85a/11, 86b/05, 87b/04, 87b/10, 99b/03, 99b/09, 100b/05, 103a/03, 103a/07, 103a/10, 103b/10, 104b/04, 104b/06, 105b/01, 105b/02, 106a/03, 106a/04, 106a/06, 107a/01, 107a/01, 107b/02, 109b/05, 110a/06, 114a/04, 114a/05, 114b/06, 114b/09, 116a/01, 116a/02, 116b/11
**ḳ.-dılar** 2b/04, 6a/11, 6b/01, 6b/11, 7b/12, 8a/10, 8b/07, 9b/02, 10a/02, 11b/09, 24b/07, 24b/11, 25a/03, 25b/02, 25b/09, 26a/04, 26a/06, 26a/10, 26b/01, 26b/06, 26b/08, 27a/01, 27a/07, 27a/11, 27b/03, 27b/06, 27b/09, 27b/11, 28a/03, 28b/01, 45b/07, 45b/08, 46b/06, 47b/10, 48a/05, 54b/02, 54b/03, 85a/02, 86a/01, 87b/05, 87b/09, 88a/10, 92b/10, 93a/01, 93a/04, 94b/11, 98b/02, 98b/03, 98b/05, 99a/01, 99a/02, 99b/10, 101a/03,

101a/06, 103b/06, 104b/05, 106a/11, 109b/07
**ķ.-dım** 49a/01, 61a/05, 75b/03, 75b/08, 106b/01, 106b/11
**ķ.-dıŋ** 75b/02, 75b/05
**ķ.-dıŋ dép** 11b/08
**ķ.-dıŋlar** 50b/01
**ķ.-durġan** 39b/10
**ķ.-ġalı** 8b/05, 73b/11, 74b/09, 75b/03, 78a/06, 81b/05, 83a/10, 90b/03, 90b/04, 98a/05
**ķ.-ġalı bar-** 83b/02
**ķ.-ġalı bol-** 86a/11
**ķ.-ġalı kel-** 100b/09, 101b/06, 103a/01
**ķ.-ġalı tur**- 48b/10
**ķ.-ġan** 6a/02, 34b/04, 35b/11, 38b/07, 39b/11, 40a/08, 40a/09, 40a/11, 41a/01, 41a/03, 41a/09, 41b/02, 41b/04, 58b/06, 74a/03, 78a/02, 80a/09, 105b/10, 105b/11, 106a/01
**ķ.-ġan émes érdi** 82b/04
**ķ.-ġanda** 98a/04
**ķ.-ġanġa oḫşa** 18b/07
**ķ.-ġanıdın** 5b/11, 75b/09
**ķ.-ġanımnı** 75b/03
**ķ.-ġannı** 17b/11
**ķ.-ġay** 35b/06, 49a/03, 97a/05, 100b/02, 112b/05
**ķ.-ġaylar** 101b/10
**ķ.-ġıl** 6b/08, 49b/01, 51a/08, 117b/08, 118a/06, 118b/02, 118b/11, 119a/03, 119a/04, 119a/07, 119a/09
**ķ.-ġıl dép** 46b/10, 96a/02
**ķ.-ġın** 45a/11, 60b/10, 60b/11
**ķ.-ġın dép** 45b/01
**ķ.-ġuçı** 41a/08
**ķ.-ġuçılar** 1b/07
**ķ.-ġunça** 44b/05, 44b/10, 45a/02
**ķ.-ıŋ** 37a/10
**ķ.-ıŋlar** 82b/06
**ķ.-ıŋlar dép** 80b/09, 106b/02
**ķ.-ıp** 7b/12, 7b/12, 7b/12, 10a/02, 11b/04, 18b/10, 34a/05, 38b/05, 39a/10, 41b/11, 42b/06, 43a/02, 43b/08, 45a/01, 45a/01, 45a/04, 46a/10, 47b/10, 50b/06, 51a/06, 51a/09, 51b/02, 53a/09, 54a/10, 61a/04, 70a/07, 70b/05, 74b/11, 79a/03, 79a/04, 80b/08, 82a/01, 82a/05, 83a/08, 83b/10, 88a/03, 93b/01, 94b/06, 94b/08, 95b/01, 95b/04, 97b/03, 98a/07, 99a/05, 101a/04, 104b/10, 106a/03, 109b/01, 115a/11, 115b/02, 119b/09, 119b/09, 119b/09, 119b/09
**ķ.ıp bar-** 34a/05
**ķ.-ıp bol-** 7b/11
**ķ.-ıp édi** 23b/09
**ķ.-ıp ķoy-** 49a/02
**ķ.-ıp sal-** 87b/07
**ķ.-ıp tur-** 115a/07
**ķ.-ıp yür-** 96b/10
**ķ.-ıpdur** 4b/06, 74b/03
**ķ.-ıpdur dép** 2a/06
**ķ.-ıpdurlar** 1b/08, 23a/03
**ķ.-ma** 76b/10, 78a/02

**ḳ.-madı** 75a/02
**ḳ.-madılar** 53a/08
**ḳ.-madıŋ** 75b/08
**ḳ.-maġan** 38a/03, 38b/08, 40b/02, 41b/01
**ḳ.-maġandın keyin** 113a/09
**ḳ.-maġay** 33a/01, 41a/08, 112b/06, 118b/01, 118b/02
**ḳ.-maġaylar** 81a/08, 89a/04
**ḳ.-maġıl** 118b/06
**ḳ.-maġlıḳ** 3b/11, 44a/11, 82b/06, 112a/01, 112a/04, 112b/02, 112b/05
**ḳ.-maġlıḳ turur** 19a/01
**ḳ.-maġunça** 113a/07
**ḳ.-maḳ** 29a/08, 29a/09, 51b/11
**ḳ.-maḳ kerek** 18b/05, 35b/06, 77a/05, 77a/05
**ḳ.-maḳġa** 59a/05
**ḳ.-maḳnı** 90b/10
**ḳ.-maḳnıŋ** 18a/01, 18a/05, 18a/06, 18a/07
**ḳ.-mas** 35a/08, 42b/09
**ḳ.-masa** 77a/09
**ḳ.-masaŋ** 78a/01
**ḳ.-masdın** 81a/08
**ḳ.-maslar** 42b/03, 88b/04, 90a/11, 90b/01, 91a/01, 91a/02
**ḳ.-may men** 30b/09
**ḳ.-maydur** 43a/01, 61b/07, 61b/07, 61b/09, 61b/09
**ḳ.-sa** 38b/06, 77b/10, 101b/09, 102a/09, 102b/03, 102b/10, 113a/08
**ḳ.-salar** 75b/10, 80b/04, 80b/10, 90b/01, 107b/08, 112b/10
**ḳ.-sam** 118b/03
**ḳ.-saŋ** 9a/10, 46a/02, 48a/07, 48a/10, 78a/01, 78a/03, 78a/06, 118b/04
**ḳ.-saŋız** 35b/08
**ḳ.-sun** 57a/09
**ḳ.-sunlar** 85b/04, 88a/04
**k.-ur** 11b/07, 32a/07, 34a/06, 36a/07, 58a/11, 69b/01, 69b/08, 69b/08, 73a/09, 74a/07, 77a/10, 77a/11, 77b/11, 102b/10, 111b/05, 111b/06, 113a/08, 113b/01, 113b/01
**ḳ.-ur édi** 38b/04
**ḳ.-ur érdi** 84a/09
**ḳ.-ur érdiler** 100b/07, 100b/08
**ḳ.-ur maḥalda** 105a/01
**ḳ.-ur men dép** 91b/08
**ḳ.-ur mu dép** 108a/05
**ḳ.-ur sén** 115a/08
**ḳ.-urlar** 35b/02, 52b/11, 62a/06, 62a/08, 65b/04, 74a/05, 79b/03, 79b/07, 80b/08, 81b/05, 82a/07, 82b/01, 82b/05, 82b/11, 83a/03, 83a/06, 83a/06, 83a/10, 83a/11, 83b/03, 83b/08, 84a/01, 88b/08, 88b/10, 89a/08, 89a/08, 90a/07, 90b/02, 90b/08, 90b/08, 90b/09, 90b/11, 91a/06, 91a/06, 94a/07, 94b/05, 96a/01, 96a/08, 96a/09, 96b/02, 96b/05, 96b/07, 97a/07, 97b/07, 100a/07, 100a/08, 102a/04, 107b/03

**ḳ.-urlar dép** 113a/08
**ḳ.-urlar dép (namāzġa meşġūlluḳ ḳıl-)** 69a/09
[=504]
**adā ḳıl-** 41b/01
**ʿadl ḳıl-** 44a/11, 45a/11, 48a/07, 91a/01
**afrīda ḳıl-** 1b/03, 55b/03, 55b/04, 55b/06, 64a/03, 74a/03, 74b/03
**ʿafv ḳıl-** 50b/03
**aġrıḳ ḳıl-** 32a/10
**āḫırat işini ḳıl-** 53a/09
**ahī ḳıl-** 117b/08
**aḳd-ı nikāh ḳıl-** 119b/09
**ʿālemdin naḳl ḳıl-** 24b/11, 25a/03
**ʿamel ḳıl-** 42b/03, 48a/10, 88b/04, 90a/11
**amānat ḳıl-** 41a/08
**ārāyış ḳıl-** 83a/10
**ʿarż ḳıl-** 45a/01, 45a/11, 46b/06, 49b/02, 60b/09, 75a/01, 75a/06, 86b/05, 94b/08, 94b/11
**ārzū ḳıl-** 35b/11
**āsān ḳıl-** 98b/04, 98b/05
**āşkāra ḳıl-** 40a/11, 40b/02, 118b/06
**āvāz ḳıl-** 83b/08
**āyına-bendlik ḳıl-** 119b/09
**ʿaẕāb ḳıl-** 30b/09, 79a/05, 108a/05
**ʿaẕāb oḳup ḳıl-** 73b/11
**ʿazīz ḳıl-** 113b/01
**balāġa ṣabr ḳıl-** 112a/04
**bāver ḳıl-** 77b/10
**bayān ḳıl-** 37a/10, 79b/04, 82a/06, 85a/02, 88a/10, 98b/02, 99b/03, 99b/09
**bend ḳıl-** 2b/04, 87b/07, 95b/04
**bendelik ḳıl-** 3b/11, 29a/08
**ber-pā ḳıl-** 82b/05
**berhene ḳıl-** 51a/06
**bevl ġāyıt ḳıl-** 29a/09
**binā ḳıl-** 107a/01
**bī-farmānlıḳ ḳıl-** 79a/04
**biʿat ḳıl-** 80b/09, 81b/05, 82b/01, 82b/06, 82b/06, 91a/06
**bīdār ḳıl-** 99a/02, 99a/02
**binā ḳıl-** 90a/07, 100a/07, 100b/05, 101a/05, 101a/06, 105b/10, 105b/11, 106a/01, 106a/07, 106a/11, 106b/01, 106b/11, 107a/01
**but-ḫāna ḳıl-** 106a/03
**camʿ ḳıl-** 39a/10, 41b/11, 90b/04
**ceng ḳıl-** 45a/01, 45a/04, 74b/09, 82a/01, 83b/10, 93b/01, 98a/07
**cuzv ḳıl-** 78b/07
**çāḳ ḳıl-** 23b/09
**çoŋluḳ daʿvāsı ḳıl-** 2a/11
**dād-ı ʿadl ḳıl-** 38b/08
**dafʿ ḳıl-** 87b/09, 92b/09
**daʿvat ḳıl-** 82b/11
**defn ḳıl-** 96a/08, 96b/05, 96b/07, 103b/06
**dīn işini ḳıl-** 54b/02
**duʿā ḳıl-** 6a/11, 6b/08, 49a/10, 87b/09, 92b/10, 94b/05, 98b/03, 118b/03, 118b/04

**duʿā-yı ẖayr ḳıl-** 47b/10
**dunyā işini ḳıl-** 53a/08
**emānetge ẖıyānat ḳıl-** 116b/11
**emr ḳıl-** 87b/10, 97b/07, 106a/06, 114b/06
**emrī ḳıl-** 9a/10
**endīşe ḳıl-** 35b/06, 86a/01
**eşer ḳıl-** 109b/05, 118b/01, 118b/02
**fāra ḳıl-** 70b/05
**farmān ḳıl-** 62b/10, 103a/10
**faryād ḳıl-** 43a/04, 87b/05
**ferāmuş ḳıl-** 114b/09
**feth ḳıl-** 83a/11
**fısḳ fucūr ḳıl-** 94b/10, 96b/10
**fikr ḳıl-** 103a/03, 115a/08, 115a/09
**fīrīfte ḳıl-** 43a/02, 75b/05
**fişmān ḳıl-** 42b/06
**ġarḳ ḳıl-** 35a/08, 76b/10
**ġaza ḳıl-** 55a/01
**ġazāb ḳıl-** 50a/09
**gümān ḳıl-** 10a/02
**günāh-ı bī-ḥad ḳıl-** 107b/03
**günāh ḳıl-** 75b/10, 78a/06
**güvāh ḳıl-** 74b/11
**ẖabar ḳıl-** 99b/06
**ẖalāş ḳıl-** 88a/01, 88a/03, 88a/04, 105b/08
**ẖʸār ḳıl-** 113b/01
**ẖarāb ḳıl-** 38b/04, 73a/09
**ẖarc ḳıl-** 49a/01, 106a/03
**ẖarīte ḳıl-** 51b/02
**ẖāş-pūş ḳıl-** 54a/10
**ẖayr ḳıl-** 119a/09
**ẖayr ve ıḥsān ḳıl-** 42a/05
**ḥāżır ḳıl-** 45b/07, 59a/05
**helāk ḳıl-** 73a/11, 75b/08, 114a/04, 114a/05
**hemvār ḳıl-** 44b/05, 44b/10, 45a/02
**hırslıḳ ḳıl-** 50b/01
**hısāb ḳıl-** 11b/04
**ẖıyānat ḳıl-** 88b/10
**ẖızmat ḳıl-** 98a/05
**ḥişşe ḳıl-** 78a/09, 78a/11, 78b/03, 78b/10
**ẖıṭāb ḳıl-** 11b/07
**ẖoşnūd ḳıl-** 18a/05, 118b/10
**Ḫudālıḳ daʿvāsı ḳıl-** 98a/04
**ẖurūc ḳıl-** 79b/03, 82a/05, 82a/07
**ḥükm ḳıl-** 60b/10
**ḥarām ḳıl-** 69b/08
**ʿıbādat ḳıl-** 75b/09
**ıfṭār ḳıl-** 55a/06
**ıḥsān ḳıl-** 90b/01
**ʿılāc ḳıl-** 95b/01
**ʿımārat ḳıl-** 39b/10, 90b/03
**ınʿām ḳıl-** 47b/10
**ıstıġfār ḳıl-** 9b/02
**ışārat ḳıl-** 80b/04, 87b/04
**ıṭāʿat ḳıl-** 83a/03
**ʿızzat ḥurmat ḳıl-** 41a/08
**ʿızzat ḳıl-** 89a/08, 119a/07
**imāmetlik ḳıl-** 7b/12
**iş ḳıl-** 35b/06, 63b/05, 112b/10
**īẕā ḳıl-** 41a/09

**ḳabul ḳıl-** 2a/03, 8b/01, 9a/01, 9a/07, 9b/03, 10a/08, 46a/02, 81a/08, 100b/08
**ḳāhıllıḳ ḳıl-** 41a/01
**ḳanāʿat ḳıl-** 112b/05
**ḳarār ḳıl-** 57a/09
**ḳasd ḳıl-** 75b/03, 75b/03, 78a/06, 102a/09, 102b/03, 103a/07
**kem ḳıl-** 107b/04, 111b/05
**ḳısās ḳıl-** 18a/01
**köŋli ḳara ḳıl-** 77a/10
**köŋlini azar ḳıl-** 38b/07
**ḳurbanlıḳ ḳıl-** 8b/04, 8b/05, 8b/07
**kül ḳıl-** 74a/07
**laʿnat ḳıl-** 104b/10
**masḫaralıḳ ḳıl-** 90b/08
**maṣlaḥat ḳıl-** 47a/02
**menʿ ḳıl-** 11b/09, 18a/07, 78a/02, 79a/03
**menfaʿat ḳıl-** 42b/09
**mesdūd ḳıl-** 100a/08
**mıhmāndarlıḳ ḳıl-** 29b/02, 34a/06
**mubarek-bādlıḳ ḳıl-** Mübarek olsun. 48a/05
**muḥażır ḳıl-** 86b/07
**munācāt ḳıl-** 6b/11, 51a/07, 61a/04, 68a/08, 96a/01, 99a/01, 99b/10, 105b/02
**mundaġ ḳıl-** 7b/11
**munḳaṭıʿ ḳıl-** 10a/02
**muruvvat ḳıl-** 119a/04
**mustacāb ḳıl-** 93a/01, 94b/06
**mübāşeret ḳıl-** 32a/07, 52b/11
**mübeddel ḳıl-** 116a/01, 116a/02
**münādī ḳıldur-** 50b/08, 50b/11
**müstecāb ḳıl-** 51a/09
**naġma ḳıl-** 91b/04, 91b/06
**naḳl ḳıl-** 25b/02, 25b/09, 26a/04, 26a/06, 26a/10, 26b/01, 26b/06, 26b/08, 27a/01, 27a/07, 27a/11, 27b/03, 27b/06, 27b/09, 27b/11, 28a/03, 28b/01
**nāla ḳıl-** 9a/10
**namāzġa meşġūlluḳ ḳıl-** 69a/09
**naṣīb ḳıl-** 49b/01
**naṣīḥat ḳıl-** 29b/02, 77b/09, 77b/11, 109b/07
**naẓar ḳıl-** 70b/03, 80b/10
**nevāziş ḳıl-** 50b/05
**néme ḳıl-** 45a/05
**nidā ḳıl-** 35b/02, 36a/07, 63a/07, 69b/01, 80b/08
**nikāḥ ḳıl-** 45b/08
**nıyyat ḳıl-** 105b/01, 113a/06
**oḫşa ḳıl-** 91b/08
**osol ḳıl-** 41a/03
**ot ḳıl-** 77a/02
**pād-şāhlıḳ ḳıl-** 2b/11, 28b/05, 28b/09, 54b/03, 83a/06, 91a/06, 94a/07, 96a/09
**pāk ḳıl-** 101b/10
**parastış ḳıl-** 108a/04
**paydā ḳıl-** 6b/01, 60b/03, 60b/04, 60b/04, 60b/05, 63b/11, 110a/06
**perestiş ḳıl-** 92b/02
**perhīz ḳıl-** 43a/01, 77a/05, 77a/09

**perverīş ḳıl-** Beslemek. 48b/10
**pınhān ḳıl-** 115a/11
**pür ḳıl-** 83a/06
**raḥm ḳıl-** 48a/08, 90b/01, 119a/03
**raḥmat ḳıl-** 49a/03, 69b/08
**rāst ḳıl-** 50a/03, 51a/08, 51a/10
**rivāyet ḳıl-** 1b/07, 1b/08, 74a/05
**şabr ḳıl-** 8a/10, 34b/04, 118b/02
**saḳallıḳ ḳıl-** 79a/10
**şalāḥıyyat-eser ḳıl-** 102b/10
**salām ḳıl-** 18a/06, 38b/06, 85a/11, 93a/04
**şarf ḳıl-** 83a/10
**sāya ḳıl-** 80b/08
**saya ḳılıp bar-** 34a/05
**secde ḳıl-** 11b/08, 24b/07, 38a/03, 75a/02
**ser-gerdān ḳıl-** 75b/02
**serkeşlik ḳıl-** 44a/08
**seyr ḳıl-** 97b/03
**seyyidlik daʿvāsı ḳıl-** 90b/11
**suvālını ḳıl-** 75a/08
**şuʿud ḳıl-** 75a/03
**şarm ḳıl-** 99a/05
**şikāyet ḳıl-** 107b/02
**şurūʿ ḳıl-** 19a/01
**ṭāʿat ḳıl-** 89a/04
**ṭāʿatge şarf ḳıl-** 112b/05
**ṭāʿatnı ḳıl-** 78a/01
**taʿayyun ḳıl-** 49a/02
**tābiş ḳıl-** 29a/01, 29a/03
**ṭahārat-ı kamil ḳıl-** 51a/06
**ṭahārat ḳıl-** 18b/10, 83b/03
**taḥsīn ve āferīnler ḳıl-** 119b/09
**taḳsīm ḳıl-** 83a/08
**ṭalab ḳıl-** 78a/05
**ṭamaʿ ḳıl-** 35b/08, 112b/06
**tamām ḳıl-** 7b/12, 75b/11, 106a/04
**tamāşā ḳıl-** 50a/01
**tār ḳıl-** 111b/06
**taşadduḳ ḳıl-** 118b/11
**taşdīḳ ḳıl-** 7b/12
**ṭavāf ḳıl-** 29a/11, 60b/10, 60b/11, 61a/05, 100b/07, 100b/09, 101a/01, 101a/03, 101b/09, 102a/04, 102b/10, 103a/01, 105a/01, 106b/02
**tavallud ḳıl-** 100b/02
**tavāżuʿ ḳıl-** 118b/08
**taʿyīn ḳıl-** 58b/06
**tażarruʿ zārī ḳıl-** 46a/10
**tecellī ḳıl-** 5b/11, 6a/02
**tefekkür ḳıl-** 109b/01
**teʾẖīr ḳıl-** 85b/04, 113a/08
**tekebbür ḳıl-** 38b/05
**tenāsul ḳıl-** 79a/07
**teng ḳıl-** 103b/10
**te'sīr ḳıl-** 61b/07, 61b/07, 61b/09, 61b/09
**tevbe ḳıl-** 51b/11, 79a/06, 113a/09
**tevekkül ḳıl-** 112a/01
**til ḳıl-** 44a/06
**tola ḳıl-** 107b/08
**toy ḳıl-** 119b/09
**ṭulūʿ ḳıl-** 97a/05
**uṣūl ḳıl-** 90b/08

**vesvese ḳıl-** 75b/03, 75b/09, 104b/04, 114b/11, 115b/02

**virān ḳıl-** 97a/07

**yād ḳıl-** 23a/03, 48a/07, 70a/07, 91a/02, 112b/02, 118a/06

**yaẖşı duʿālar ḳıl-** 50b/06

**yaḳınçılıḳ ḳıl-** 41b/02

**yaman işni ḳıl-** 113a/07

**yaraḳ ḳıl-** 101a/04

**yıġı ve zārī ḳıl-** 51a/03

**yıraḳ ḳıl-** 45b/01, 46b/10, 88a/06

**yoḳ ḳıl-** 65b/04, 96a/02

**yüzlerini ḳıblaġa ḳıl-** 7b/12

**zār ḳıl-** 33a/01

**żāyiʿ ḳıl-** 41b/04

**zebān-ẖᵛāstlıḳ ḳıl-** 75b/08

**zınā ḳıl-** 17b/11, 40a/08, 40a/09, 43b/08, 90b/09, 90b/10, 104b/05

**ziyāret ḳıl-** 96b/02

**ẕikr ḳıl** 4b/06, 58a/11

**zindegānlıḳ ḳıl-** 17b/05

**ziyāde ḳıl-** 77a/11

**zor ḳıl-** 62a/06, 62a/08, 104b/06

**ẓuhūr ḳıl-** 79b/07, 80a/09, 81a/08

**zühd taḳvā ḳıl-** 89a/08

[=484]

**oḳup ḳıl-** 73b/11

[=1]

**ḳıldur-** Kıldırmak, yaptırmak.

**ḳ.-dı** 50b/11

**ḳ.-uŋ** 50b/08

**ḳ.-up** 91b/06

[=3]

**ḳılıç** Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silah.

**ḳ. birle** 94a/01

**ḳ.+dın itik** 36a/06

[=2]

**ḳılınç** Davranış, tutum.

**ḳ.+ları** 82b/09

[=1]

**ḳılıf** < Ar. *ġilāf* Bir şeyi korumak için üzerine geçirilen, yumuşak bir maddeden yapılmış aynı biçimde kap.

**ḳ. sal-** 103b/08

[=1]

**kimār** Ar. Para karşılığı ve para kazanmak için oynanan oyun.

**ḳ.** 90a/06

[=1]

**ḳ. oyna-** 90a/06

[=1]

**ḳırāʿat** Ar. *ḳirā'et* Okumak işi, okuma.

**ḳ.+ını** 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11a/06

[=4]

**ḳırḳ** Kırk, sayı adı.

**ḳ.** 28b/03, 60a/04, 60a/05, 60a/06, 60a/06, 60a/07, 60a/08, 60a/08, 60a/09, 60a/10, 70b/11, 80a/09, 96a/09, 108b/08

**ḳ. (iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta)** 19b/09

**ḳ. altınçı** 15b/05

**ḳ. beş miŋ yüz toḳsan** 20a/06

**ḳ. beşinçi** 15b/04

**ḳ. birinçi** 15b/02
**ḳ. ikinçi** 15b/03
**ḳ. kün** 3a/04, 65b/03
**ḳ. miŋ** 71b/04, 110a/10, 113b/07
**ḳ. miŋ toḳuz yüz toḳsan toḳuz** 19b/02
**ḳ. sekizinçi** 15b/06
**ḳ. toḳuzunçı** 15b/06
**ḳ. törtinçi** 15b/04
**ḳ. üçünçi** 15b/03
**ḳ. yetinçi** 15b/05
**ḳ. yıl** 2b/10, 96b/01
[=33]

**ḳırḳınçı** Kırk sayısının sıra sıfatı.
**ḳ.** 15b/02
[=1]

**ḳışāş** Ar. ḳişāş Eski hukukta öldürme ve yaralama suçlarını işleyen bir kimseyi bu fiilleri aynen kendisine uygulamak sûretiyle cezâlandırma.
**ḳ. ḳıl-** 18a/01
[=1]

**ḳısḳa** Kısa, uzunluğu az olan.
**ḳ.** 116b/10
**ḳ. dép** 53b/11
[=2]

**ḳısm** < Ar. *ḳism* Kısım, bölüm; parça.
**ḳ.** 59b/08, 59b/08, 108a/09
**ḳ.+da** 119b/09
**ḳ.+ıdın** 47b/09
[=5]

**ḳıṣṣa** < Ar. *ḳiṣṣa* İsa hikâye, ibretli hikâye, rivayet. Krş. **el-ḳıṣṣa**
**ḳ.+larını** 100a/08
**ḳ.+larınıŋ** 17b/01
[=2]

**ḳısta-** Sıkıştırmak.
**ḳ.-dı** 103a/10
**ḳ.-ġıl dép** 103a/10
[=2]

**ḳış** 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.
**ḳ.** 89a/01, 112a/09
[=2]

**Ḳıṭmīr** < Ar. *ḳiṭmīr* Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin adı**.**
**Ḳ.** 100a/04
[=1]

**ḳıyām** < Ar. *ḳiyām* Ayakta durma; namazda ayakta durma.
**ḳ.+da** 64a/04, 67b/03
[=2]

**ḳıyāmat** < Ar. *ḳiyāmet* Semavi dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamânı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölülerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.
**ḳ.** 114a/08
**ḳ. bol-** 70a/07
**ḳ.+da** 42a/07, 73b/06, 113a/01, 118b/06, 119a/01

**ḳ.+ġaça** 12b/05, 13a/02 28a/07, 30b/03, 41b/05, 52a/09, 55b/06, 62b/02, 63a/11 64a/03, 67a/06, 101b/07, 108b/06

**ḳ. küni** 11b/06, 43a/11, 43b/09, 58b/10, 70b/10, 97b/10, 107a/02, 108a/05, 108a/08, 108a/10, 118b/05, 118b/09, 119a/05

**ḳ.+nı** 114a/07

[=34]

**Ḳıyāmat** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş beşinci suresi.

**Ḳ.** 21a/01

**Ḳ. (sūra-ı Ḳıyāmat)** 16a/10

[=2]

**ḳıymetlik** Değerli, kıymeti yüksek olan.

**ḳ. (ḳadr ḳıymetlik**) 13a/05

[=1]

**ḳız** Dişi cinsten olan çocuk.

**ḳ.** 11a/11, 56a/04

**ḳ.+ġa** 45b/09

**ḳ.+ı** 1b/12

**ḳ.+ını** 45b/07

**ḳ.+ını al-** Kızı gelin olarak almak. 89a/06

**ḳ.+ları** 9b/06

[=7]

**ḳızıl** Parlak kırmızı renk.

**ḳ.** 31a/11, 37b/02

**ḳ. altun** 35a/04, 48b/04, 62b/08, 63a/06, 66b/07, 100b/06, 101a/04, 115b/05

**ḳ. laʿl** 31a/03, 54a/05

**ḳ. yāḳūt** 30a/07, 31b/01, 33b/07, 61b/05, 63a/04, 64b/06, 67a/03, 67a/11, 68b/02

[=21]

**ḳızıt-** Isıtmak, kızdırmak.

**ḳ.-tılar** 37b/02, 37b/03, 37b/03

[=3]

**ki** Far. Cümleleri çeşitli fonksiyonlarla birbirine bağlayan edat.

**k.** 1b/04, 2a/01, 2a/01, 2a/07, 2a/10, 2a/11, 2b/03, 2b/07, 2b/09, 3a/05, 3a/06, 3a/07, 3a/09, 3a/09, 3b/01, 3b/02, 3b/03, 3b/08, 3b/09, 3b/11, 4a/01, 4b/01, 4b/02, 4b/06, 4b/09, 4b/11, 5a/11, 5b/02, 5b/04, 5b/09, 5b/10, 6a/01, 6a/04, 6a/09, 6b/02, 6b/06, 6b/08, 7a/01, 7a/04, 7b/06, 7b/07, 7b/08, 7b/09, 7b/10, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 8a/01, 8a/10, 8b/03, 9a/09, 9a/10, 9a/11, 9b/09, 9b/11, 10a/02, 10a/04, 11a/02, 11a/07, 11b/07, 12a/04, 12b/05, 12b/07, 13a/02, 13a/04, 13a/06, 14a/09, 17b/04, 18b/04, 19a/09, 20b/01, 22b/10, 22b/11, 28b/11, 29a/03, 29a/07, 29a/10, 29b/02, 29b/07, 30b/07, 30b/09, 30b/10, 32b/03, 33b/05, 34a/08, 34b/07, 34b/09, 35a/05, 35a/11, 35b/02, 35b/04, 35b/06, 36a/02, 36a/07, 37a/10, 37a/11, 38a/01, 38b/05, 39a/09, 39b/09, 40a/07, 40b/11, 41a/08, 41a/10,

41b/07, 41b/08, 41b/09, 41b/11,
42a/01, 42a/04, 42a/08, 42a/10,
42b/04, 42b/04, 42b/05, 42b/06,
42b/08, 42b/09, 43a/03, 43a/09,
43b/02, 43b/04, 43b/07, 44a/04,
44a/07, 44a/09, 44b/01, 44b/02,
44b/08, 45a/01, 45a/05, 45a/06,
45a/07, 45a/09, 45a/11, 46a/01,
46a/03, 46a/05, 46a/06, 46a/08,
46a/09, 46a/11, 46b/01, 46b/01,
46b/06, 47a/01, 47a/03, 47a/04,
47a/06, 47a/07, 47a/11, 47b/04,
47b/07, 47b/08, 48a/02, 48a/05,
48b/01, 48b/11, 49a/03, 49a/04,
49a/06, 49a/10, 49b/05, 49b/10,
50a/05, 50a/07, 50a/09, 50a/11,
50a/11, 50b/07, 50b/08, 51a/10,
51b/01, 51b/09, 51b/11, 51b/11,
51b/11, 52a/02, 52a/02, 52a/03,
52a/04, 52a/05, 52a/07, 52a/07,
53b/01, 53b/03, 53b/04, 53b/11,
54b/06, 55a/01, 55a/02, 55a/03,
55a/07, 56a/07, 56a/07, 56a/10,
56a/11, 56b/01, 56b/02, 56b/03,
56b/05, 56b/06, 56b/06, 56b/09,
56b/10, 56b/11, 56b/11, 57a/02,
57a/04, 57a/04, 57a/05, 57a/06,
57a/07, 57a/08, 57a/10, 57a/10,
57a/11, 57b/01, 57b/02, 57b/02,
57b/03, 57b/05, 57b/05, 57b/06,
57b/07, 57b/08, 57b/08, 57b/09,
60a/03, 60b/06, 60b/08, 60b/09,
60b/10, 61a/04, 61a/06, 62a/09,
63a/07, 64a/04, 66a/02, 66a/10,
68a/08, 68b/06, 69a/07, 69b/01,
69b/05, 69b/06, 71a/09, 72a/03,
73b/03, 73b/10, 74a/02, 74a/03,
74a/06, 74b/06, 74b/11, 75a/02,
75a/04, 75a/08, 76a/01, 76a/07,
76b/06, 77a/02, 77b/01, 77b/11,
78a/02, 78a/03, 78a/05, 78a/06,
79a/02, 80a/10, 80b/08, 80b/10,
81a/09, 81a/11, 81b/08, 81b/11,
82a/02, 82a/04, 82a/07, 82b/07,
83a/05, 84a/01, 84a/07, 84b/05,
84b/06, 85a/03, 85a/04, 85a/08,
85b/02, 85b/03, 85b/07, 85b/09,
86a/04, 86a/05, 86a/05, 86a/11,
86b/07, 86b/09, 86b/11, 86b/11,
87a/05, 87a/08, 87a/11, 87b/06,
87b/06, 87b/08, 87b/10, 88a/03,
88a/05, 88a/10, 88b/01, 88b/04,
89a/02, 89a/06, 89a/11, 91a/03,
91b/07, 92a/01, 92a/03, 92a/09,
92a/11, 92b/02, 93a/04, 93a/09,
93a/11, 93b/06, 94a/04, 94b/08,
94b/11, 95a/09, 95b/09, 96a/03,
97b/04, 98a/09, 98b/03, 98b/10,
99a/06, 99a/09, 99b/04, 99b/11,
100b/10, 101a/09, 101a/10,
101b/05, 101b/08, 101b/11,
102a/05, 102a/07, 102a/10,
102b/01, 102b/03, 102b/04,
102b/06, 102b/07, 102b/09,
102b/11, 103a/03, 103a/10,
103b/01, 103b/06, 104a/04,

104a/06, 104a/08, 104a/09, 104b/01, 104b/07, 105a/01, 105a/03, 105a/07, 105a/08, 105a/10, 105b/01, 105b/04, 106a/06, 106a/11, 106b/03, 106b/04, 106b/06, 106b/07, 106b/09, 107a/09, 107a/11, 107b/05, 107b/07, 107b/08, 108a/05, 109a/10, 109b/02, 110b/11, 111a/09, 111b/02, 111b/05, 111b/06, 112a/07, 114b/06, 115a/01, 115a/03, 115a/08, 115a/08, 115a/10, 117a/08, 117b/01, 119b/03, 1506a/05

[=408]

**kibr** Ar. Kibir, büyüklük taslama.

**k. turur** 59b/06

[=1]

**kibrīt** Ar. Kükürt.

**k. (seng-i kibrīt)** 73b/10

**k.+ni (seng-i kibrīt)** 74a/03

**k.+niŋ (seng-i kibrīt)** 74a/06

[=3]

**kiçik** Küçük; sayı, nicelik vb. bakımından az olan.

**k.** 31a/08, 76a/10, 76b/03, 76b/07, 81a/06, 88b/06, 89a/10, 91a/02, 108a/11, 109a/01, 115b/11

**k. (uluġ kiçik)** 89a/11

**k. ay** 108b/02

**k.+iniŋ** 44a/04

**k.+niŋ** 44a/02

[=15]

**kigür-** Girdirmek; koymak, bırakmak. Krş. **kirgüz-**

**k.-ür** 111b/07

**k.-ür men** 30b/11

**k.-ürler** 34b/05

[=3]

**behiştge kigür-** 34b/05

**cennetge kigür-** 30b/11

**dūzaḫḳa kigür**- 111b/07

[=3]

**kil** < Far. *gīl* Çanak çömlek yapımında kullanılan, ıslanınca kolay şekil verilebilen, yağlı ve yumuşak toprak.

**k.+din** 55b/11

**k.+ni** 55b/11

[=2]

**kim I** Zamir, kimse, hangi kişi.

**k.** 8a/08, 8b/02, 9a/02, 9a/08, 9b/04, 10a/09, 24a/11, 34a/01, 56a/06, 56a/09, 92a/09, 100b/05, 101a/07, 102a/02, 104b/10, 119b/06, 119b/07

**k. (her kim)** 19a/10, 23b/10, 89a/11, 102b/10, 103b/02, 105a/06

**k.+din** 24a/01, 24a/02, 24a/04, 24a/06, 24a/07, 24a/09, 24a/10

**k.+dür** 41b/07, 41b/09, 42a/01, 42a/08, 60a/04, 74b/11, 112a/07

**k.+ge** 32a/08, 78a/08, 78b/02, 78b/06, 78b/09

**k.+ge (her kim)** 80b/10, 81a/01

**k. her kim** 102b/03
**k.+ler** 98a/01, 110a/02
**k.+ni (her kim)** 118b/08
**k.+niŋ** 42b/06, 98a/01
**k. turur** 109a/11, 109b/01
[=52]

**kim II** Ki; İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak bileşik cümle hâline getirir; özneyi bazen de bir tümleci kuvvetlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlar.
**k.** 1b/07, 19b/02, 21b/04, 103b/04, 104a/03, 109b/03, 117b/08
[=7]

**kimerse** Kimse.
**k.** 41a/10
[=1]

**kir-** Girmek, dışarıdan içeriye geçmek; sulu bir şeyin içine batmak; bir yeri ele geçirmek; bir şeye başlamak; etkisi ve hükmü altında bulunmak.
**k.-(!)** 115a/09
**k.-di** 24b/05, 55b/09, 55b/10, 85b/11, 99b/08, 105a/11, 106a/04, 115b/01
**k.-diler** 51a/01, 93b/07, 98b/03, 99a/06, 103b/04, 104a/02, 104b/07
**k.-e'lmedi** 42b/06
**k.-edür** 111a/01
**k.-er** 19a/04, 113a/01
**k.-erler** 38a/06, 38b/11
**k.-ey dép** 42b/05
**k.-iŋ** 85b/10
**k.-ip** 7b/12, 7b/12, 51a/05, 66b/01, 66b/03, 85b/04, 85b/05, 87a/08, 91b/06, 91b/10, 99b/05, 104b/04, 112a/08, 114b/10
**k.-ip çıḳ-** 112a/07
**k.-ip ket-** 85b/05, 99b/06, 107a/07, 107a/10, 112a/10
**k.-megin** 115a/02
**k.-meydür** 44a/05
**k.-se** 91b/08, 102a/08, 103b/02
**k.-seŋ** 115a/05
[=50]
**behişţge kir-** 111a/01, 114b/10
**cān kir-** 24b/05
**dīnıġa kir-** 91b/10
**dīnımġa kir-** 91b/08
**dūzaḫka kir-** 113a/01
**érinıŋ sözige kir-** 44a/05
[=7]
**başlap kir-** 85b/11
[=1]

**kirām** Bk. **saḥābe-i kirām**
**k. (tört saḥābe-i kirām)** 53b/05
[=1]

**kirbās** Ar. Keten veya pamuk bez.
**k.** 116b/09
[=1]

**kirgüz-** Bk. **kigür-**
**k.-diler** 53a/11
**k.-ür men** 92a/09, 92a/10
[=3]
**mezheblerige kirgüz-** 53a/11
[=1]

**kişi** İnsan, kimse.

**k.** 2b/03, 6a/04, 28b/08, 28b/09, 35a/04, 38b/05, 42a/07, 43a/09, 44b/05, 44b/08, 45a/11, 46b/03, 48b/09, 49a/02, 55b/07, 58a/03, 58a/04, 58a/05, 58a/06, 58b/01, 59b/08, 60b/02, 64b/08, 65b/03, 67a/05, 70a/05, 81b/02, 82a/02, 82a/11, 83b/11, 90b/08, 92b/10, 93a/07, 94a/03, 94a/09, 95a/04, 96b/04, 99a/06, 102a/02, 103a/01, 103b/07, 103b/09, 104a/02, 104a/07, 104a/11, 104b/02, 105a/04, 105a/08, 106b/09, 110b/03, 110b/11, 111b/05, 111b/06, 119b/07

**k. (ér kişi)** 40a/09, 58a/08, 90b/06, 104b/07, 105a/02

**k. (her kişi)** 2a/01, 19a/02, 91b/07, 101b/08, 106b/07

**k. (hīç kişi)** 3b/10, 43a/01, 43b/05, 47b/01, 99b/08, 103b/11, 104a/05

**k. (maẓlūm kişi)** 40a/09, 58a/08, 104b/03, 104b/08

**k. (néçe kişi)** 58a/02, 58a/02

**k. birle (ér kişi)** 40a/09

**k.+de (her kişi)** 58a/11, 59b/01

**k.+din** 6a/01, 44b/05, 45a/02, 112b/05

**k.+din (hīç kişi)** 47a/02

**k.+dür** 6b/02, 41b/11, 42a/04, 42a/10, 42a/11, 82b/07

**k.+ge** 2a/03, 44b/07, 48b/08, 76b/02, 76b/02, 118a/02

**k.+ge (her kişi)** 113a/02

**k.+ge (maẓlūm kişi)** 105a/02

**k.+ler** 40b/03, 43b/07, 47a/10, 52b/02, 54a/02, 54b/08, 55a/11, 89a/05, 94b/08

**k.+lerge** 38b/08, 42a/04, 51b/10

**k.+lerni** 47a/09

**k.+lerniŋ** 38a/01, 38b/05, 39a/09, 39b/08 40a/07, 40b/11, 41a/08, 88b/05, 89a/06

**k.+lerniŋ (ér kişi)** 90b/05

**k.+ni** 30b/10, 35a/08, 38a/11, 42b/11, 48b/07, 88b/10, 104a/06, 105a/03, 114a/10, 114b/05

**k.+ni (néçe kişi)** 114a/09

**k.+niŋ** 42a/09, 48b/05, 60a/05, 65b/05, 76a/05, 104a/04

**k.+niŋ (her kişi)** 65b/02

**k.+niŋ (hīç kişi)** 96b/11

**k.+niŋ (néçe kişi)** 76a/02

**k.+niŋ (yaş kişi)** 51b/11

**k.+ŋ** 118b/06

[=144]

**kitāb** Ar. Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün; Allah tarafından vahiy yoluyla peygamberlere indirilen Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an.

**k.** 13a/10, 13a/11, 13b/03, 13b/03, 13b/04, 13b/05

**k.+da** 14a/01

**k.+lar** 14a/10

**k.+ları (mesʾele kitābları)** 97a/06

[=9]

**kiyāh** Far. Ot.

**k.+ları** 31a/06

[=1]

**Kiyāne** Metinde, Deccal'in annesinin Müslüman olmadan önceki adı olarak geçmektedir. Krş. **Teṭāne**

**K.** 87a/01

[=1]

**ḳoçḳar** Dövüş için yetiştirilmiş iri koç.

**ḳ.+ları** 6b/03

[=1]

**ḳoġla-** Def etme, kovmak.

**ḳ.-p kel-** 87b/03, 102a/08

[=2]

**ḳoġlaş-** Kovalaşmak.

**ḳ.-ur** 12b/06

[=1]

**ḳoġlat-** Def ettirmek, kovdurmak.

**ḳ.-tı** 45a/10

[=1]

**ḳol** El, kol.

**ḳ.** 92a/07, 92a/08

**ḳ. baġla-** 32a/02, 33a/07, 46b/11 65b/02, 67b/03

**ḳ. ur-** 102b/05

**ḳ. uzat-** 103a/07, 1506a/05

**ḳ. yetgüz-** El uzatmak. 51b/01

**ḳ.+ça** 80a/11

**ḳ.+ı** 74b/07, 74b/07, 92a/05, 92a/06, 110a/04

**ḳ.+ıda** 97a/10, 110a/05

**ḳ.+larıda** 93a/06

**ḳ.+ı ḳuru-** 102b/05, 1506a/05

**ḳ.+ıda** 86b/02, 87b/04

**ḳ.+ıġa** 66a/02

**ḳ.+ını** 49a/10, 116a/07

**ḳ.+ları** 51a/02, 73b/04, 95a/11

**ḳ.+ları birle** 36b/03

**ḳ.+larıda** 25a/11, 36a/09

**ḳ.+larıdaḳı** 29a/02

**ḳ.+larıġa** 80b/04

**ḳ.+larıġa al-** 5b/08

**ḳ.+larıġa oḫşa** 73b/05, 95a/11

**ḳ.+larını** 11b/10, 51a/02, 51a/08, 51a/10, 80a/06

**ḳ.+larınıŋ** 80a/04

**ḳ.+umġa** 118b/09

**ḳ.+uŋdın** 119a/09

**ḳ.+uŋġa** 118b/11

[=47]

**ḳolluḳ** Eli olan.

**ḳ.** 97a/10

[=1]

**ḳon-** Konmak, uçmasına son verip bir yerde durmak.

**ḳ.-ġay** 80b/04

[=1]

**Ḳosṭanṭınıyya** Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Latin İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış şehir; İstanbul'un eski adı.

**Ḳ.** 83b/01

**Ḳ.+ġa** 83b/07

**Ḳ.+nı (şeher-i Ḳosṭanṭınıyya)** 83b/02

[=3]

**ḳop-** Kalkmak, harekete geçmek.

**ḳ.-ar** 114a/09

**ḳ.-up** 51a/05, 87b/03, 104a/03

**ḳ.-arlar** 43b/09

**ḳ.-tı** 46b/11

**ḳ.-uŋızlar** 85a/05

[=7]

**tirilip ḳop-** 114a/09

[=1]

**ḳorġan** Kale.

**ḳ.+ı** 18b/09, 19a/05

[=2]

**ḳorḳ-** Korkuya kapılmak, korku duymak, endişe etmek.

**ḳ.-ar érdi** 95b/02

**ḳ.-ġıl** 117b/02

**ḳ.-maŋızlar** 35b/04

**ḳ.-uŋlar** 74a/02

**ḳ.-up** 67a/06, 98a/04, 98a/08, 108a/06

**ḳ.-up ḳaç-** 5b/08

[=9]

**ḳorḳaḳ** Çabuk korkuya kapılan, cesur olmayan.

**ḳ. bol-** 118a/04

[=1]

**ḳorḳunç** Dehşete düşüren, korku veren; tehlike.

**ḳ.+ıdın** 37a/05

[=1]

**ḳoş** Çift.

**ḳ. ḳapuġluḳ** 30b/04

[=1]

**ḳoşul-** Katılmak, dahil olup birleşmek.

**ḳ.-adur** 72a/04

**ḳ.-sa** 83a/04

**ḳ.-urlar** 91b/05

[=3]

**ḳoy** Koyun.

**ḳ.** 12a/09, 81a/05

**ḳ.+nı** 8b/06, 36a/11

**ḳ.+nıŋ** 12a/08

[=5]

**ḳoy-** Bırakmak; serbest bırakmak; yerleştirmek; tayin etmek.

**ḳ.-adur** 42a/01, 42a/06

**ḳ.-ar** 50b/02

**ḳ.-arlar** 36b/01, 36b/03, 94a/08, 100a/09, 108b/03, 108b/06

**ḳ.-ay** 86b/10, 103a/03

**ḳ.-dı** 41b/10, 48a/01, 88a/07, 103a/05

**ḳ.-dılar** 25a/03, 25a/05, 25a/09, 48b/08, 51b/03

**ḳ.-dum** 49a/02, 87a/02

**ḳ.-ġuça** 64a/04

**ḳ.-ġunça** 62a/04

**ḳ.-madı** 103b/11

**ḳ.-maġıl** 47a/07

**ḳ.-maḳnıŋ** 17b/11

**ḳ.-maslar** 94a/09

**ḳ.-may** 43a/05

**ḳ.-sa** 60b/07

**ḳ.-uŋlar** 51b/03

**ḳ.-up** 10a/03, 40a/08, 43a/09, 47a/10

**ḳ.-up édiler** 10a/06

[=36]

**ḳaç ḳoy-** 42a/06

**atlarını ḳoy-** 25a/09

**darvāza ḳoy-** 94a/08, 94a/09

**ḫātūn ḳoy-** Boşanmak. 17b/11

**ḳadem ḳoy-** 10a/03, 36b/01, 36b/03

**mahrūm ḳoy-** 50b/02

**yükde ḳoy-** Hamile bırakmak. 10a/06

**ziyāde ḳoy-** 42a/01

[=11]

**alıp ḳoy-** 25a/03, 25a/05, 51b/03, 51b/03, 88a/07

**bakġalı ḳoy-** 47a/10, 48b/08

**bitip ḳoy-** 100a/09

**eltip ḳoy- 86b/10**

**kelip ḳoy-** 108b/03, 108b/03, 108b/06

**ḳılıp ḳoy-** 49a/02

**kömüp ḳoy-** 47a/07

**sözlegeli ḳoy-** 43a/05

[=15]

**ḳoyçı** Koyun çobanı.

**ḳ.** 36a/11

[=1]

**köçür-** Kaldırmak.

**k.-eli** 47a/09

[=1]

**köfük** < *köpük* Köpük, bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle oluşan yığın halindeki hava veya gaz kabarcıklarında oluşan tabaka.

**k.** 70b/04

**k.+ni** 70b/04

[=2]

**köger-** Yeşermek.

**k.-gey** 80b/05

[=1]

**Köh-i Ḳāf** Klasik kozmos anlayışlarında arzı çevrelediği kabul edilen efsanevî dağ.

**K.+ı Ḳāf** 97b/05, 113b/02, 113b/03, 113b/06, 113b/06

[=5]

**köhne** < Far. *kuhne* Eskimiş, yıpranmış; zamanı geçmiş.

**k. bol-** 18b/04, 51b/07, 99a/04

[=3]

**kök I** Gökyüzü, sema.

**k. (yer ve kök)** 9a/09

[=1]

**kök II** Gök rengi, mavi.

**k.** 30b/05, 31b/01, 113b/04

**k. gevher** 61b/04

**k. laʿl** 31a/04

**k. yāḳūt** 31b/02

**k. zumurrud** 30a/09, 63a/05, 64a/01, 67a/04, 115b/06

[=11]

**köklük** Mavilik.

**k.+i (köklügi)** 113b/02

[=1]

**köl** Göl; kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su.

**k.+dür** 34b/07

[=1]

**köm-** Gömmek; (bir şeyi) üzerini kapatacak şekilde toprak vb. şeylerin içine sokup yerleştirmek; ölüyü toprağa yerleştirip üstünü toprakla örtmek, defnetmek.
**k.-diler** 54b/06
**k.-eli** 47a/05
**k.-mek kerek** 18b/06
**k.-üp ḳoy-** 47a/06
[=4]
**köŋül** Gönül, yürek.
**k.+de** 56b/03
**k.+degi** 76b/01, 77a/03
**k.+i (köŋli)** 18b/08, 19a/05, 77a/10
**k.+i ḳara ḳıl-** 77a/10
**k.+ide (köŋlide)** 102b/08, 105b/09
**k.+ini (köŋlini āzār ḳıl-)** 38b/07
**k.+leri** 98b/09
**k.+lerige tüş-** 98a/11
**k.+likleri** 82b/09
**k.+üŋde (köŋlüŋde)** 57b/01
[=14]
**köprük** Köprü.
**k. (Ṣırāṭ köprük)** 36a/01, 36a/02
[=2]
**kör** < Far. *kūr* Görme duyusundan mahrum olma, âmâ.
**k. bol-** 105a/02, 105b/01
[=2]
**kör-** Görmek; şahit olmak; karşılaşmak; seyretmek; yaşamak, geçirmek.
**k.-di** 27a/10, 27b/05
**k.-diler** 7b/05, 10a/02, 24b/10, 25b/01, 25b/05, 26a/03, 26a/06, 26a/09, 26a/11, 26b/05, 26b/10, 27a/06, 27b/02, 28a/11, 86a/02, 87a/11, 103b/04, 104a/03, 104b/07
**k.-düm** 7b/12, 7b/12
**k.-eli dép** 85a/06
**k.-er** 65b/09, 65b/10, 65b/10, 66a/01
**k.-er zamān** 102b/01
**k.-erler** 53b/08, 90b/08, 90b/11, 111a/07
**k.-geli** 84b/08, 85b/02
**k.-geli bar-** 48b/01, 84b/09
**k.-geli kel-** 85b/08, 87a/09
**k.-gen bilen** 7b/12
**k.-gende** 41b/02
**k.-megen** bol- 102b/09
**k.-megey** 78a/07
**k.megünçe** 34b/01
**k.-mek** 84b/08, 113a/03
**k.-meklik** 112b/03
**k.-mesler** 111a/06, 111a/11
**k.-se** 102b/10, 117a/04, 117a/05
**k.-seler** 84a/09, 84b/09, 99a/03
**k.-seŋ** 118b/06, 118b/08
**k.-üp** 27b/08, 50a/04, 88a/08, 93b/10, 97a/03, 97a/04, 99b/02, 104a/07, 104b/10, 105b/07
[=67]
**ḥayż kör-** 41b/02
**tüş kör-** 7b/12, 7b/12, 7b/12
**ʿumr kör-** 24b/10, 25b/01, 25b/05, 26a/03, 26a/06, 26a/09, 26a/11,

26b/05, 26b/10, 27a/06, 27a/10, 27b/02, 27b/05, 27b/08, 28a/11, 53b/08
**uruġ tutḳannı kör-** 112b/03
[=21]
**körset-** Göstermek.
**k.-ti** 5b/05
**k.-tiler** 25a/11
**k.-ür** 34a/07, 92a/07, 92a/08
**k.-ür bol-** 92b/01
[=6]
**camālını körset-** 34a/07
**siḥr körset-** 5b/05
[=2]
**körün-** Görünmek, görülür hâlde olmak.
**k.-diler** 92b/05
**k.-edür** 49b/09
**k.-gey** 60b/07
**k.-üŋler** 92b/04
**k.-üp tur-** 49b/08
[=5]
**köşelig** Köşeli, köşesi olan.
**k.** 82b/03
[=1]
**köter-** Kaldırmak, taşımak, yanında bulundurmak, yükseltmek.
**k.-e'lmesler** 62a/06, 62a/08
**k.-e'lmey** 41b/10
**k.-gen dék** 66a/03
**k.-iŋler dép** 62a/05, 62a/07
**k.-ip** 14a/02, 49a/10, 55a/08, 62a/03
**k.-ip tur-** 34b/10
**k.-ipdürler** 82a/10
**k.-ür** 66a/02
**k.-ürler** 62b/02
[=14]
**köy-** Yanmak, tutuşup alev almak.
**k.-er** 37b/11
**k.-me** 76b/07
**k.-sem** 3b/02
**k.-üp ḳal-** 102a/06
[=4]
**köydür-** Yakmak, tutuşturmak.
**k.-gey turur** 74a/04
**k.-meydür** 29a/01
**k.-üp** 74a/07, 89a/10
[=4]
**köz** Göz, görme organı.
**k.+i** 84b/11, 91a/09, 97a/11, 105a/02, 105a/06, 105b/01
**k.+i açıl-** 105b/04
**k.+ige oḫşa** 97a/11
**k.+ige sal-** 105b/03
**k.+ini** 111b/07
**k.+leri** 68b/02, 80a/01, 80a/08, 98b/09
**k.+lerige** 88b/07
**k.+leriniŋ** 37a/05
**k.+ümdin** 88a/06
**k.+ümni** 105b/03
**k.+üŋde** 56a/11, 57a/06
**k.+üŋdin** 117b/08
[=21]
**ḳubba** < Ar. *ḳubbe* Yarım küre şeklinde olan binâ, dam;
**ḳ.** 68b/01
**ḳ.+nıŋ** 68b/01, 69b/01

[=3]

**ḳucaġla-** Kucaklamak.

**ḳ.-p** 96b/03

[=1]

**kūça** < Far. *kūçe* Dar sokak, ince yol;çarşı, pazar.

**k.+da** 87b/04, 88b/08

**k.+ġa** 87b/03, 87b/07

**k.+larda** 91b/06, 96b/09

[=6]

**ḳudrat** < Ar. *ḳudret* Kuvvet, güç; yetenek.

**ḳ.+ı birle** 5a/07, 49b/03, 54b/11, 100a/01

**ḳ.+ı birlen** 64a/03

**ḳ.+ıdın** 110a/06

[=6]

**ḳuduḳ** Kuyu.

**ḳ.** 39a/03, 39a/05, 40b/07

**ḳ.+da** 39a/04

**ḳ.+dın** 39a/06, 42a/02

[=6]

**Kūfe** Güney Irak'ta Hz. Ömer''in emriyle tarafından kurulan şehir.

**K. ḫalḳı** 82b/11

[=1]

**ḳufl** Ar. Kilit.

**ḳ.+ı** 18b/09, 19a/07

[=2]

**ḳul** Hizmet için para ile satın salınmış insan, hürriyetine sahip olmayıp başkasının altında olan kimse.

**ḳ.+ıġa** 105a/10

**ḳ.+ını** 105a/11, 105b/01

**ḳ.+umnıŋ** 105b/02

**ḳ. ve çāker** 2b/09

[=5]

**ḳulaḳ** Başın iki yanında bulunan işitme organı.

**ḳ.+ıda** 11b/02, 11b/02

**ḳ.+ıdın** 61b/03

**ḳ.+ıġa** 61b/03

**ḳ.+ıġa oḫşa** 97b/01

**ḳ.+ını** 95a/09, 95a/10

**ḳ.+ınıŋ** 95a/08

**ḳ.+ları** 97a/11

**ḳ.+larıdın** 66a/11, 66b/01, 66b/03, 66b/03

[=13]

**ḳulġa dādek** Kendisi eski köle olan köle şefi.

**k.+ge** 76b/04, 76b/10

[=2]

**Ḳulzum I** Kızıldeniz.

**Ḳ. (daryā-yı Ḳulzum)** Kızıldeniz 71b/01, 71b/02

**Ḳ.+dın (daryā-yı Ḳulzum)** 72a/10

**Ḳ.+ġa (daryā-yı Ḳulzum)** 72a/03

[=5]

**Ḳulzum II** Üçüncü göğün adı. Krş. **Yelūs**

**Ḳ.** 64b/06

[=1]

**Ḳur'an** İslâm dininin kutsal kitabı. **Ḳurān**

**Ḳ** 18a/09, 18b/08, 19a/11, 19b/02, 112b/02

**Ḳ oḳı** 117b/06
**Ḳ.+da** 5a/11, 7a/04, 12a/04, 14b/06, 17a/09, 29b/04, 34b/09, 77b/04, 84a/02,
**Ḳ.+ġa** 19a/01
**Ḳ.+nıŋ** 18b/10, 18b/11, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 22a/01
[=22]

**Ḳurān** Krş. **Ḳur'an**
**Ḳ.** 19a/11
**Ḳ (ve'l-Ḳurān)** 20a/05
**Ḳ.+da** 4b/06, 4b/11, 23a/03, 94b/11, 111a/09
**Ḳ.+nıŋ** 19a/02, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/08,
**Ḳ. oḳı-** 18a/09, 19a/11
[=14]

**ḳurbān** Ar. Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.
**ḳ. (ıyd-ı ḳurbān ayı)** 25b/03
**ḳ. ayı** 26b/05, 26b/07, 27b/02, 101b/11
[=5]

**ḳurbanlıḳ** Kurban edilmek üzere ayrılmış (hayvan).
**ḳ. ḳıl-** 8b/04, 8b/05, 8b/07
[=3]

**Ḳureyş** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz altıncı suresi.
**Ḳ**. 21a/01
**Ḳ. (sūra-ı Ḳureyş)** 17a/05
[=2]

**Ḳureyşī** Kureyş kabilesinden olan kimse, Kureyşli.
**Ḳ.+ler** 106b/11
[=1]

**ḳursaḳ** Karın; mide.
**ḳ.+ıda** 29a/09, 43a/03
**ḳ.+ıġa** 112a/08
**ḳ.+ınıŋ** 9a/04
**ḳ.+ıŋda** 56b/07, 57b/07
**ḳ.+ka** 112a/07
**ḳ.+larını** 23b/08
[=8]

**ḳurt** Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız bacak ve ayaksız veya çok ilkel ayaklı sürünerek hareket eden küçük hayvan.
**ḳ.** 59b/10, 60a/02
[=2]

**ḳurtluġ** Kurtlu.
**ḳ.** 36b/08
[=1]

**ḳuru-** Kurumak, (bitki) suyu çekilip canlılık durumu bitmek.
**ḳ.-dı** 105a/05
**ḳ.-ġanı** 49a/09
**ḳ.-mas** 37a/06
**ḳ.-p ḳal-** 51a/03
**ḳ.-r** 102b/05
[=5]
**ḳolı ḳuru-** 105/a05, 102b/05
**ḳolları ḳuru-** 51a/03
[=3]

**ḳuruḳ I** Sahra, çöl, kırsal alan.

**ḳ.** 72b/04, 72b/06

**ḳ.+nıŋ** 72b/07

[=3]

**ḳuruḳ II** Kuru; nemi, suyu olmayan.

**ḳ.** 76b/06, 76b/08, 80b/04

**ḳ. bol-** 83b/04

[=4]

**ḳurut-** Kurutmak.

**ḳ.-up** 42a/08

[=1]

**ḳuş** Kuş.

**ḳ.** 33b/03, 61b/02, 102a/07, 102a/09

[=4]

**ḳutḳaz-** Kurtarmak.

**ḳ.-ur men** 115a/06

[=1]

**ḳuvvet** Ar. Maddi güç; sağlıklı olmanın verdiği zindelik.

**ḳ.+ini** 62a/07

**ḳ.+ini ber-** 32a/08

[=2]

**ḳuvvetlig** Kuvvetli, kuvveti olan; maddi güce sahip olan.

**ḳ. (iki cahānda ḳuvvetlig bol-)** 119a/08, 119a/10

[=2]

**ḳoy** Koyun.

**ḳ.+larġa çap-** 9b/08

[=1]

**kūy** Far. Köy, mahalle, semt.

**k.+lerige** 41a/09

[=1]

**ḳuyruḳ** Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.

**ḳ.+ıġa oḫşa** 5a/09, 5a/10

[=2]

**küç** Bir iş veya hareketi sağlayan maddi ve fiziki kuvvet; derman.

**k.+i** 60a/05, 60a/05, 60a/06, 60a/06, 60a/07, 60a/08, 60a/09, 60a/09, 60a/10

[=9]

**küçluḳ** Güçlü, kuvvetli.

**k.** 60a/04

[=1]

**küffār** Ar. Kafirler.

**k.+nıŋ** 87a/04

[=1]

**küffārlıḳ** Kafirlik.

**k. bas-** 96b/07

[=1]

**küfr** Ar. Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dinin esaslarına inanmama. Krş. **ve'l-küfr**

**k. (ve'l-küfr)** 7a/08

**k.+dür** 117a/11

**k.+ġa** 38a/04

[=3]

**kül** Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.

**k. ḳıl-** 74a/07

[=1]

**kümüş** Gümüş, altından sonra en kolay dövülüp halledenebilen, ısı ve

elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası imâline yarayan element.

**k.** 81a/02

**k.+din** 30a/08, 31a/03, 31a/10, 31b/10, 64a/09, 70a/02, 70b/10, 115b/04

**k.+din érdi** 53a/02

[=10]

**kün** 1. Güneş

**k.** 101b/01

**k.+ge** 59a/02

**k. olturur vaḳtda** 53a/04

**k. turur** 13a/04

**k. tutul-** 81b/09

[=5]

2. Gün, 24 saatlik zaman dilimi; güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz.

**k.** 24b/10, 46a/04, 53b/09, 80b/02, 86a/03, 87a/04

**k. (bir kün)** 1b/12

**k. (bu kün)** 7b/07, 30b/02, 30b/03, 41b/05

**k. (du-şanba küni)** 26b/05

**k. (ḳırḳ kün)** 65b/03

**k. (néçe kün)** 25a/03

**k. (on kün)** 25a/02

**k. (üç kün)** 28a/11

**k.+de** 24b/02, 24b/03, 55a/05, 77b/10

**k.+de (ḳırḳ kün)** 3a/04

**k.+de bir vaḳt** 55a/04

**k.+din** 45b/11

**k.+din keyin** 2b/05, 104b/11

**k.+din keyin (iki kün)** 109a/03

**k.+din keyin (on beş)** 109a/05

**k.+din keyin (üç kün)** 109a/07

**k.+din keyin (yigirme kün)** 109b/07

**k.+e kün** 50a/02, 74a/08

**k.+i** 9a/09, 24b/06, 30a/04, 63b/03, 70a/10, 102a/01

**k.+i (ʿaşūra küni)** 82a/07

**k.+i (ʿaraşāt küni)** 59a/05

**k.+i (āẕīne küni)** 24b/05, 24b/11, 26b/01, 26b/04, 26b/07, 27a/01, 27b/08, 28a/01, 30a/05, 93a/01

**k.+i (bir küni)** 37a/08, 48a/11, 49b/02, 84b/04, 98a/05, 104b/04, 105a/10

**k.+i (bu küni)** 44b/05

**k.+i (cumʿa küni)** 27a/10, 27b/03, 27b/06

**k.+i (çahār-şanba küni)** 71a/02

**k.+i (du-şanba küni)** 25b/04, 26a/02, 26a/04, 26b/08, 26b/11, 27a/06, 27b/01

**k.+i (her küni)** 44a/05, 68b/11, 101b/06, 113a/10

**k.+i (ḳıyāmat küni)** 43a/11, 43b/09, 58b/10, 63b/10, 70b/10, 97b/10, 107a/03, 108a/05, 108a/08, 108a/11, 118b/05, 118b/09, 119a/05

**k.+i (panc-şanba küni)** 28a/06, 71a/05

**k.+i (se-şanba küni)** 26a/05, 26a/11, 27b/05, 27b/09

**k.+i (şanba küni)** 24b/08, 25a/05, 25b/07, 26a/08, 26a/09, 27a/09, 27b/11, 59a/11, 70b/08

**k.+i (ul küni)** 75a/04, 100b/07

**k.+i (yek-şanba küni)** 25b/05, 25b/08, 28a/05, 62b/08

[=109]

**k.+i (ḳıyāmat küni)** 11b/06

**k.+i (şanba küni)** 27a/07, 70b/05

[=7]

**küncüd** Susam tanesi.

**k.çe** 60b/07

[=1]

**kündüz** Gündüz, güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman.

**k.** 11a/07, 12b/06, 12b/11, 29a/04, 29a/05, 49b/08, 50a/05, 73b/07

**k. (kéçe kündüz)** 10b/01, 117b/06

**k. (kéçe ve kündüz)** 1b/10, 13a/02, 52b/09, 60b/11, 61b/03

**k.+de** 10b/06, 10b/07

**k.+de (kéçe kündüz)** 57b/11

**k.+ge oḫşa** 49b/08

**k.+gi** 11a/03, 11a/05

**k.+i turur** 13a/01

[=22]

**küngüre** Far. Kubbenin en yüksek yeri, tepe kısmı.

**k.** 60b/04

**k.+de** 60b/05

**k.+sidin** 61a/07

[=3]

**kürsī** < Ar. *kursī* Kalabalığa karşı konuşanların üstüne çıktığı yüksekçe yer. Krş**. ve'l-kürsī**

**k.** 101b/01

**k. (ʿarş u kürsī)** 70a/05

**k. (ve'l-kürsī)** 7a/10

**k.+de mü** 4a/10, 4a/11

**k.+din** 14a/11

**k.+din keyin** 62b/07

**k.+ni** 59a/11

**k.+ni** 60b/01

**k.+niŋ** 62b/03

[=10]

**küşāde** Far. Açılmış, açık, ferah.

**k.** 79b/11, 80a/08

[=2]

**Küvvirat** Tekvîr suresi. *Kur'an-ı Kerim*'in seksen birinci suresi.

**K.** 20b/03

**K. (sūra-ı Küvvirat)** 16b/02

[=2]

**küyev** Damat, güveyi; koca.

**k.+ge ber-** Evlendirmek, kocaya vermek. 45b/05

[=1]

**L**

**lā-ilahe illa'llāh Muḥammad rasūlu'llāh** Kelime-i tevhid, "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir." anlamındadır.

**l.** 62b/10, 68b/06, 80b/06

[=2]

**lā-mekān** Ar. Belli bir yeri olmayan.
**l.** 5a/02
**l. turur** 4a/11
[=2]

**laʿīn** Ar. Lanetlenmiş, lanetli kimse.
**l. (Daccal-ı laʿīn)** 84a/11, 87b/07, 88a/11, 91a/07, 92a/02, 92b/02
**l.+nı (Daccāl-ı laʿīn)** 92a/04
**l.+niŋ (Daccāl-ı laʿīn)** 85a/08
[=8]

**laʿīnu'llāh** Ar. Allah'ın lanetlediği, mel'un.
**l.** 86a/06
[=1]

**laḳm** Yutmak.
**l. dép** 103a/07
[=1]

**laʿl** Ar. Lal, parlak kırmızı renkli kıymetli taş.
**l.+dın** 30a/10, 31b/10, 70a/03
**l.+dın (ḳızıl laʿl)** 31a/03, 54a/05
**l.+dın (kök laʿl)** 31a/04
[=6]

**lām** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi altıncı harfinin adı.
**l**. 20a/06
[=1]

**laʿnat** < Ar. *laʿnet* Allah'ın rahmetinden, affından mahrum olma; karşısındakinin bu aftan mahrum kalmasını dileme.
**l. ḳıl-** 104b/10
[=1]

**latta** Far. Keten bezi.
**l.+ġa** 18b/05
[=1]

**lavḥ** Ar. levḥ 1. Üzerine yazı yazılabilecek ve resim yapılabilecek yassı düz nesne veya yüzey.
**l.** 62b/08, 101b/01
**l. (ve'l-lavḥ)** 7a/10
**l. u ḳalam** 70a/06
2. Bk. **lavḥ-ı maḥfūẓ**
**l.** 65a/09
**l.+da** 65a/09
**l.+nıŋ** 63a/06**,** 65a/09
[=8]

**lavḥ-ı maḥfūẓ** Ar. Allah'ın takdir ettiği, olmuş veya olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen levha. Bk. **lavḥ 2**
**l.** 14a/11, 63a/02, 63a/02, 65b/03
**l.+ġa** 62b/10, 63a/10
[=6]

**lāyıḳ** Ar. Nitelikleriyle bir şeye hak kazanacak seviyede olan.
**l.** 46b/03
**l. érmesdür men** 108a/05
[=2]

**lāzım** Ar. Gerekli, lüzumlu.
**l.** 111b/11
[=1]

**leb** Far. Dudak, kenar.

**l.+ide** 83b/02

[=1]

**lebbeyk** Ar. Hac veya umre sırasında Allah'a hitaben söylenen "emir senindir" anlamında bir söz.

**l.** 106b/08, 106b/09

[=2]

**lek** Far. Yüz bin.

**l.** 19a/11, 52a/09, 52b/01, 54a/02, 54b/08, 55a/10, 58a/04

**l. (altmış lek seksen miŋ)** 52a/10

**l. (bir lek altmış miŋ)** 113b/08

**l. (bir lek yete miŋ)** 72b/03

**l. (bir lek yigirme tört miŋ)** 22a/04

**l. (on alta lek yigitme miŋ)** 54a/03

**l. (on iki lek yigirme miŋ)** 54b/09

**l. (sekiz lek on yete miŋ)** 55b/02

**l. (sekiz lek yigirme tört miŋ)** 55a/11

**l. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/05

**l. (toḳuz lek)** 55a/03

**l. (toḳuz lek toḳuz miŋ toḳuz yüz)** 102a/01

**l. (üç lek)** 55a/04, 71a/11

**l. (üç lek otuz miŋ üç yüz)** 19b/01

**l. (üç lek seksen miŋ)** 72a/02

**l. (üç lek yetmiş miŋ) 71a/11**

**l. (üç lek tört)** 53b/08

**l. (yigirme tört miŋ lek yigirme miŋ)** 52b/03

[=25]

**lerze** Far. Titreme, titreyiş.

**l.+ge kel-** Titremeye, sıtmaya tutulmak. 9a/09

[=1]

**leşker** Far. Asker, ordu.

**l. birle** 94b/02

**l.+i** 81b/02, 94a/04

**l.-i ʿaẕīm** 82a/03

**l.+i birle** 93b/02

**l.+i érdi** 92b/10

**l. iber-** Ordu sevk etmek. 81b/01, 83a/08

**l.+idin** 94a/03

**l.+ini** 94a/02

**l.+iŋn**i 81b/03

**l.+ler** 83b/05

**l.+leride** 81a/03

**l. tart-** Ordu sevk etmek. 74b/09

[=14]

**Leyl** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan ikinci suresi. Krş. **ve'l-Leyl**

**L. (sūra-ı Leyl)** 16b/08

**L. (ve'l-Leyl)** 20b/07

[=2]

**leẕīẕ** Ar. Tadı güzel, lezzetli.

**l.** 43b/01

[=1]

**leẕẕetlig** Lezzetli, tatlı.

**l.** 7a/02, 42a/11

[=2]

**li ilāfi Kureyş** Kureyş Suresinin ilk ayeti.

**l.** 7b/12

[=1]

**libās** Ar. Elbise, giyecek şey.

**l.** 88b/07

**l.+ını** 90b/05, 90b/06

[=3]

**loḳma** < Ar. *luḳme* Lokma, bir defada yutulacak miktardaki yiyecek.

**l. (ḥalāl lokma ye-)** 118b/04

[=1]

**Lokmān** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz birinci suresi.

**L.** 21a/07

**L. (sūra-ı Loḳmān)** 15a/09

[=2]

**Loḳmān** Kur'anda kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğü. Metne göre yirmi yedinci peygamber.

**L.** 23b/03

[1]

**Lūṭ** Kur'anda adı geçen ve kavmi helak olan peygamber.

**L.** 23b/01

[=1]

**M**

**mabādā** Ar. Zinhar, Allah korusun.

**m.** 108a/05

[=1]

**maʿbūd** Ar. Batıl din mensuplarının tanrılaştırıp taptıkları varlık, kuvvet veya nesne.

**m.** 109a/10, 109a/11

**m.+larım** 109a/09

[=3]

**maclıs** < Ar. *meclis* Bir konuyu konuşmak, görüşmek için yapılan toplantı.

**m.+ıda** 43a/05

[=1]

**Macʾūc** Ar. Kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına ve çok kısa boylu olduklarına inanılan iki kavimden biri.

**M. (Yaʾcūc Maʾcūc)** 73a/06, 79b/03, 94b/09, 95a/02

**M.+nı (Yaʾcūc Maʾcūc)** 96a/02, 96a/03

[=6]

**māda** < Far. *māde* Dişi.

**m.** 29b/05

[=1]

**maġrıb** < Ar. *maġrib* Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, batı.

**m.+dın** 97a/05

**m.+ġa (maşrıḳdın maġrıbġa)** 28b/08, 32a/05, 37b/10, 72b/01, 80b/10, 80b/11, 107a/05

**m.+ġaça (maşrıḳdın maġrıbġaça)** 30b/07

[=9]

**māh** Far. Bir takvim yılının on ikide biri, ay.

**m.-ı muḥarram** 82a/07

[=1]

**māh-tāb-perest** Far. Aya tapan.

**m.** 52b/07

**m.+ler** 38a/05

[=2]

**maḥal** Ar. Yer, mevki; zaman.

**m. (maḥall-ı ġurūb)** 107a/06

**m.+da (āf-tāb çıḳar maḥalda)** 25b/09, 107a/04

**m.+da (anası tuġar maḥalda)** 109b/08

**m.+da (ṭavāf ḳılur maḥalda)** 105a/01, 108a/02

**m.+ġaça**

[=6]

**Mahdī** Bk. **Imām Mahdī**

**M. (Ḥażrat-ı Imām Mahdī)** 96a/04, 96a/07

**M. (Imām Mahdī)** 79b/01, 79b/04, 80b/08, 81a/08, 81b/05, 82a/05, 82b/05, 82b/08, 83a/05, 91a/04, 92b/08, 93a/07, 93a/09, 93b/02, 93b/11, 94a/06, 94a/11, 94b/01, 94b/05, 95b/11, 96a/06

**M.+ġa (Imām Mahdī)** 81b/01, 81b/04, 82a/03, 82b/01, 82b/01, 82b/11, 83a/02

**M.+ni (Imām Mahdī)** 82a/10, 93a/05

**M.+niŋ (Imām Mahdī)** 82a/11, 82b/06, 83a/03, 83a/05, 92b/10

[=37]

**maḥfūẓ** Ar. Saklanmış; dış etkilere karşı korunmuş.

**m.+daḳı (lavḥ-ı maḥfūẓ)** 65b/03

**m.+dın (lavḥ-ı maḥfūẓ)** 14a/11

**m.+ġa (lavḥ-ı maḥfūẓ)** 62b/10, 63a/10

**m.+nı (lavḥ-ı maḥfūẓ)** 63a/02

**m.+nıŋ (lavḥ-ı maḥfūẓ)** 63a/02

[=6]

**maḫlūḳ** Ar. Allah tarafından yaratılmış.

**m.-ı merdūd** 92a/03

[=1]

**maḥrūm** Ar. İyi ve güzel bir şeyden hissesi olmayan, nasipsiz.

**m. ḳal-** 7b/08

**m. ḳoy-** 50b/02

[=2]

**māiʾde** Ar. Üzerine yiyecek ve içecek konmuş sofra.

**m.+leri** 6b/07

[1]

**Māʾide** *Kur'an-ı Kerim*'in beşinci suresi.

**M.** 21b/11

**M. (sūra-ı Māʾide)** 14b/08

[=2]

**māīl** Ar. Meyletmiş.

**m. bol-** 89a/03

[=1]

**maḳām** Ar. İçinde bir yatan bulunsun bulunmasın, peygamber, velî vb. büyük bir zat adına yaptırılmış olan türbe, mezar, ziyâretgâh.

**m.-ı Ibrāhīm** 81a/10, 82b/02

[=2]

**maḳmaʿ** Ar. Bastırılmış.

**m. (Yaʾcūc-ı maḳmaʿ)** 95a/08

[=1]

**maḳṣad** Ar. İstenilen şey, niyet.

**m.+ım** 46a/08

[=1]

**māl** Ar. Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır taşınmaz her çeşit değerli şey.

**m.** 39a/09, 41b/11, 46a/04, 46b/02, 77a/08, 90b/04

**m.+dın** 48b/04

**m.+dın** bölek 47b/08

**m.+ı** 42b/09

**m.-ı ḫazīne** 47a/01

**m.+ını** 41b/04, 59b/09, 59b/11

**m.+ıŋnı** 118a/01

**m.+larını ber-** 89a/09

**m.+larnı** 45b/09

**m.+nı** 46a/09, 46a/11, 46b/06, 46b/10, 47a/05, 47a/06, 47a/08, 47a/10, 48a/06, 48b/01

**m.+nıŋ** 45a/08, 48b/08, 49a/01

[=29]

**malāllıḳ** Kederlik, üzüntü.

**m. (ʿācızlık malāllık keltür-)** 32a/07

[=1]

**Mālik** Cehennemin yöneticisi olan melek.

**M. (Ḫażrat-ı Mālik)** 59a/07

[=1]

**maʿlūm** Ar. Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan şey.

**m. bol-** 7b/12, 8a/10, 83a/05

[=3]

**maʿmūl** Ar. Yapılmış, işlenmiş.

**m.** 72b/06

**m. mu** 72b/05

[=2]

**maʿnī** Far. Anlam, mana.

**m.+si** 30b/09, 69b/06

[=2]

**mancınıḳ** < Ar. *mencenīḳ* İri taşları uzağa atabilecek şekilde yapılmış ve kale duvarlarını dövmek için kullanılmış olan eski bir savaş aleti.

**m. birle** 8b/09

[=1]

**mānda** Far. Yorgun.

**m. bol-** Bitkin hâle gelmek. 36b/04

[=1]

**mānend** Far. Benzer, eş.

**m.+i (miṣl ü manend)** 4a/01

[=1]

**manfaʿat** < Ar. *manfaʿat* Fayda, yarar.

**m.** 117b/04

**m. ḳıl-** 42b/09

[=2]

**manḳıbat** Ar. Din büyüklerinin, kahramanların ve tarihî şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlaki meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destanî bir üslupla anlatan fıkra.

**m.+larını** 35a/09

[=1]

**manzıl-gāh** < Far. *menzil-gāh* Durulan yer.

**m.+larıda turur** 33a/11

[=1]

**marcān** < Ar. *mercān* Ilık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüyüp gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan.
**m.** 115b/05
**m.+dın** 35a/05
[=2]

**martaba** < Ar. *mertebe* 1. Kademe, derece, basamak.
**m-ı ʿaṭāyī** 81a/2
**m.-ı evliyā** 80b/11
**m.-ı ġavş** 80b/10
**m.-ı peyġāmber** 81a/01
**m.+ları** 22a/06
2. Kez, defa.
**m.** 31a/05, 31a/07, 47a/02, 105b/10, 105b/10, 105b/11, 106a/01, 106a/05, 106b/09, 106b/11, 106b/11, 107a/01, 111a/07, 113a/11
**m. (néçe martaba)** 113a/10
[=20]

**marātıba** Ar. Mertebeler, dereceler.
**m.** 61a/05, 68b/09, 69a/03, 69b/08 101b/09, 106b/08
**m. (iki marātıba)** 81b/11
**m. (tört marātıba)** 77b/11
[=6]

**maʿrūf** Ar. Dinen iyi kabul edilen ve insan tabiatına hoş gelen şey. Karşıtı: Münker.
**m. (emr-i maʿrūf)** 35b/06
[=1]

**marvārīd** < Far. *murvārīd* İnci, dür.
**m.** 63a/01
**m.+dın** 30a/10, 31a/05, 33b/09, 35a/05, 70a/01
[=6]

**masḫaralıḳ** Maskara olma durumu.
**m. ḳıl-** 90b/08
[=1]

**maṣlaḥat** Ar. İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren şey.
**m. ḳıl-** 47a/02
[=1]

**maşġūl** < Ar. *meşġūl* Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta olan.
**m. (ʿayş işretge maşġūl bol-)** 34b/05
**m. (namāzġa maşġūl bol-)** 69b/04
**m. bol-** Meşgul olmak. 2a/09, 3b/03, 35b/10, 103b/07
[=6]

**maşġūlluḳ** Meşgul olma.
**m. ḳıl-** 69a/09
[=1]

**maşhūr** < Ar. *meşhūr* Herkesçe bilinen, ünlü, şöhretli.
**m.** 13b/03, 13b/04, 13b/05, 58b/05
**m. bol-** 2a/04
**m.+ı** 58b/02
[=6]

**maşrıḳ** < Ar. *maşriḳ* Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu.
**m.+dın maġrıbġa** 28b/08, 30b/06, 32a/05, 37b/10, 72b/01, 80b/09, 80b/11, 107a/05
**m. ṭerefi** 82a/02, 91a/07

[=10]

**maṭlaʿ** Ar. Güneş, ay ve yıldızların doğması.

**m. bol-** 103a/06

[=1]

**Māʿūn** Göğün dördüncü katı. Krş. **Hūmā**

**M.** 65a/03

[=1]

**Māʿūn** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz yedinci suresi.

**M.** 20b/09

**M. (sūra-ı Māʿūn)** 17a/05

[=2]

**maʾvā** Bk. **Cennetü'l-maʾvā**

**m. (Cennetü'l-maʾvā)** 87a/06

[=1]

**mavcudāt** < Ar. *mevcudāt* Var olanlar, yaratılanların tamamı.

**m. (ʿarşa-ı mavcudāt)** 1b/05

[=1]

**maydān** < Ar. *meydān* Dün, açık ve geniş yer, açıklık, alan.

**m.** 49b/09

**m.+da** 49b/10, 50a/02, 87a/11

[=4]

**maymūn** < Ar. *meymūn* Görünüşü bakımından insanı andıran, el biçimindeki ayakları kollarına nispetle daha kısa, bâzı türleri oldukça uzun kuyruklu, dört veya iki ayağı üzerinde yürüyebilen, memeli, zeki bir hayvan türü.

**m.** 116a/03, 116a/10

[=2]

**maẓlūm I** Ar. Zulüm görmüş kimse.

**m.+lardın** 34b/02

[=1]

**maẓlūm II** Ar. Kadın. Krş. **maẓlūma**

**m. kişi** 40a/09, 58a/08, 104b/03, 104b/07, 105a/02

**m.+lar** 90b/05, 90b/06

**m.+lar (ḥalāl ve mestūre maẓlūm)** 43b/07

**m.+nıŋ** 100b/01

[=9]

**maẓlūma** Bk. **maẓlūm**

**m.** 86b/11

**m.+lar** 88b/04

[=2]

**mażmūn** Ar. Kastedilen asıl mânâ, anlam, kavram.

**m.-ı birle** 77b/01, 89b/03, 111b/02, 117a/08

[=4]

**Meʿāric** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmişinci suresi.

**M.** 21a/11

**M. (sūra-ı Meʿāric)** 16a/07

[=2]

**med** < Ar. *medd* Arapçada ve Arap harfli eski Türk alfabesinde hemzeden sonra gelen elifin yerini turan ve hemze üzerine şeklinde yazılan uzatma işareti.

**m.+ler turur** 19a/07

[=1]

**medār** Ar. Merkez.
**m.+ı** 110a/02
[=1]

**meded** Ar. Yardım, imdat.
**m. ü mulāzım bol-** 81a/04
[=1]

**Medīne** Hz. Muhammed'in mescidiyle kabrinin bulunduğu, İslam'da iki harem bölgesinden biri.
**M.+de** 21b/03, 79b/07
**M.+din** 9b/05
**M.+ge** 87a/07
**M.-i muʿażżam** 92b/07
**M.+niŋ** 81b/01
[=6]

**meger** Far. Oysa, meğer; ancak.
**m.** 7b/12, 92b/06, 111a/06
[=3]

**mehīn** Ar. Değersiz, hor, önemsiz.
**m. (Yaʾcūc-ı mehīn)** 95a/06
[=1]

**mehr-i muʿaccel** Ar. Peşin olarak ödenen mehir.
**m.+lerini** 41b/01
[=1]

**mekān** Ar. Yer, mahal.
**m.+ı turur** 41b/05
**m.+ıdur** 38b/05, 39a/09, 39b/09, 41a/08
**m.+ları** 65a/08, 66a/03, 66a/07, 68a/01
[=9]

**Mekkā** Yerin birinci tabakasının adı.
**M.** 71a/01
[=1]

**Mekke** Kabe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin yapıldığı kutsal şehir.
**M.** 81b/01
**M.+de** 20a/10, 20a/11, 55b/04, 79b/07, 91a/04
**M.+din** 82a/07
**M.-i mükerrem** 92b/07
[=9]

**mekr** Ar. Hile, aldatma.
**m. ü riyā** 89a/07
[=1]

**mekteb** Ar. Mektep, okul.
**m.+ġa** 88b/06
[=1]

**melekūt** Ar. Çok büyük, uçsuz bucaksız mülk.
**m.+da (ʿālem-i melekūt)** 3a/03
[=1]

**melekü'l-mevt** Ölüm meleği, ʿAzrāʿīl.
**m.** 41b/08, 58b/11, 59b/09, 60a/01
[=4]

**Melīke** Metinde Rum padişahı'nın kızı olarak geçen kişi.
**M.** 1b/12, 2a/05, 2a/07, 2a/09, 2a/10, 2b/07, 2b/11, 3a/07, 3a/09, 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/07, 3b/08, 3b/10, 4a/01, 4a/02, 4a/06, 4a/06, 4a/09, 4b/01, 4b/03, 4b/04, 4b/06, 4b/09, 4b/10, 5a/01, 5a/03, 5a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/06, 5a/10, 5b/01, 5b/03,

5b/09, 5b/11, 6a/04, 6a/09, 6b/01, 6b/05, 7a/03, 7a/05, 7b/01, 7b/03, 8a/03, 8a/05, 8a/07, 8b/02, 9a/01, 9a/07, 9b/04, 10a/09, 10b/01, 10b/02, 10b/05, 10b/08, 11a/02, 11a/08, 11b/04, 11b/09, 12a/01, 12a/02, 12a/03, 12a/05, 12a/07, 12a/08, 12a/09, 12a/10, 12b/01, 12b/02, 12b/03, 12b/04, 12b/07, 13a/02, 13a/04, 13a/07, 13a/09, 13a/11, 13b/03, 13b/05, 13b/11, 14a/08, 14a/11, 14b/01, 14b/03, 17a/09, 18a/08, 18b/03, 18b/08, 19a/11, 20a/10, 21b/03, 22a/01, 22a/03, 22a/05, 22a/09, 22b/02, 22b/07, 22b/09, 23a/01, 23a/03, 23b/05, 23b/09, 23b/11, 24a/01, 24a/02, 24a/04, 24a/05, 24a/07, 24a/08, 24a/10, 24a/11, 24b/01, 28b/01, 28b/04, 28b/08, 28b/11, 29a/03, 29a/06, 29a/10, 29b/01, 29b/03, 29b/05, 29b/06, 29b/07, 29b/08, 30a/03, 30a/05, 30b/02, 30b/11, 32a/08, 33a/08, 34b/05, 34b/07, 35b/07, 36a/01, 36b/11, 41b/06, 41b/07, 41b/09, 42a/01, 42a/07, 42a/11, 42b/04, 42b/06, 42b/09, 43a/03, 43a/06, 43a/11, 43b/09, 44a/01, 44a/10, 51b/07, 51b/10, 52a/01, 52a/03, 52a/05, 52a/08, 52a/10, 52b/01, 54a/01, 54b/07, 55a/09, 55b/08, 55b/10, 56a/01, 56a/02, 56a/05, 57b/10, 57b/11, 58a/01, 58a/04, 58a/08, 58a/11, 58b/05, 59a/08, 59a/11, 59b/07, 60a/04, 60a/11, 62b/06, 63b/02, 70a/09, 71a/04, 71a/06, 71b/10, 72b/01, 72b/04, 74b/10, 76a/04, 76b/01, 76b/04, 77a/04, 77a/08, 77b/05, 77b/09, 78a/07, 78b/02, 78b/05, 78b/08, 79a/01, 79a/09, 79b/01, 97b/11, 100b/04, 101a/06, 101a/07, 107a/01, 107a/03, 107a/07, 107b/11, 108a/02, 108a/06, 108b/09, 109a/01, 109b/08, 110a/01, 110b/11, 111a/04, 111a/07, 111a/11, 111b/07, 111b/11, 112a/05, 112a/06, 112a/09, 112a/10, 112b/01, 112b/03, 112b/06, 112b/08, 112b/10, 113a/01, 113a/09, 113b/01, 113b/03, 113b/05, 114a/02, 114a/06, 114a/07, 114a/09, 114b/04, 115b/03, 115b/06, 115b/11, 116a/05, 117a/02, 117a/04, 117a/10, 117b/01, 117b/03, 117b/05, 117b/07, 117b/09, 117b/11, 118a/02, 118a/04, 118a/07, 118a/08, 118a/10, 118b/01, 118b/03, 118b/04, 118b/07, 118b/09, 119a/01, 119a/04, 119a/08, 119a/10, 119b/01, 119b/03, 119b/05, 119b/06, 119b/09

**M.+ge** 2a/07, 3a/05

**M.+niŋ** 2a/04, 2b/04, 2b/06, 3a/06, 119b/09

[=282]

**Melkān** Hz. İbrahim'den sonra yaşamış bir peygamber veya veli. Metinde Nuh peygamberin babası olarak geçmektedir.

**M**. 25b/10

**M.+nıŋ** 25b/10

[=2]

**melʿūn** Ar. Allah'ın lanetine uğramış, lanetli.

**m.** 76a/01, 115a/01

[=2]

**memāt** Ar. Ölüm. Krş. **ve'l-memāt**

**m. (ve'l-memāt)** 7a/09

[=1]

**men** Ben, birinci teklik şahıs zamiri.

**m.** 2a/03, 3b/02, 3a/06, 3b/01, 4b/10, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 44b/09, 45a/01, 46b/01, 47b/05, 48a/09, 49a/06, 49b/11, 50a/09, 50a/11, 63a/09, 75b/02, 75a/06, 75b/07, 75b/09, 77b/11, 85b/04, 86a/06, 89b/02, 89b/02, 91b/11, 99b/05, 104a/08, 105a/04, 106b/04, 108a/04, 115a/05, 119b/03

**m.+de ékende** 44b/09

**m.+din** 43b/03, 43b/05, 47b/07, 50b/04

**m.+din özge** 11b/07

**m.+dür men** 91b/07

**m.+i** 35b/11, 42a/05, 45a/03, 56a/06, 56a/09, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/04, 57a/10, 57b/05, 75a/08, 75a/11, 75b/02, 76b/10, 88a/03, 105b/08, 108a/04, 115a/05, 115a/09

**m.+iŋ** 2a/01, 2a/08, 3a/07, 34a/02, 43b/03, 43b/04, 46a/07, 56a/07, 56a/11, 56b/03, 56b/06, 56b/11, 57a/05, 57a/11, 57b/06, 75a/05, 75a/11, 75b/05, 76a/01, 91b/08, 92a/09, 92a/10, 106b/03, 109a/11, 115a/06

**m.+iŋ dép** 104a/05

**m. maŋa** 60b/09, 63b/02, 75b/04, 85a/03, 99ab/10, 118b/01, 119a/06

[=99]

**menʿ** Ar. Yasaklama, engelleme.

**m. ḳal-** 47b/01

**m. ḳıl-** 11b/09, 18a/07, 78a/02, 79a/03

[=5]

**menfaʿātlik** Faydalı, yararlı.

**m.** 71a/06

[=1]

**menī** Ar. Bel suyu, nutfe.

**m.+si (āb-ı menī)** 95b/08

[=1]

**Mennān** Ar. Kullarına sınırsız nimetler veren anlamında Allah'ın sıfatlarından biri.

**M.** 64b/09

[=1]

**mensūḫ** Ar. Geçersiz kılınmış, hükümsüz bırakılmış.

**m.** 13b/03, 13b/05

[=2]

**Menū Ṣalıḫ** Ḫanūḫ'ın oğlu.

**M.** 25b/11

**M.+nıŋ** 25b/10

[=2]

**menze** ?

**m.dür** 4a/09

[=1]

**merdūd** Ar. Kovulmuş, defedilmiş.

**m. bol-** 75a/02, 89a/09, 95a/03

**m. turur sén (maḫlūk-ı merdūd)** 92a/04

[=4]

**merkeb** Ar. Eşek.

**m.** 8a/11

[=1]

**mertebe** Bk. **martaba**

**m.+ge yet-** 28b/02

[=1]

**Meryem** *Kur'an-ı Kerim*'in on dokuzuncu suresi.

**M.** 21a/04

**M. (sūra-ı Meryem)** 15a/03

[=2]

**Meryem** Bk. **Bibi Meryem**

**M. (Bibi Meryem)** 28a/04

[=1]

**mescid** Minaresiz, minbersiz küçük cami.

**m.** 90a/06, 90a/07, 100a/07

**m. ét-** 94a/07

**m.+ge** 94a/09, 94a/10

[=6]

**Mescid-i Aḳṣā** Müslümanlar'ın kudüs'te bulunan ilk kıblesi, en kutsal sayılan üç mescidden biri.

**M.+da** 7b/12

[=1]

**mesdūd** Ar. Önüne çekilen bir setle kapanmış, kapalı.

**m. ḳıl-** 100a/08

[=1],

**mesʿele** Ar. Fetva gerektiren bir hususta, şeyhülislama sorulmak üzere fetva emini katibi tarafından şer'i usul ve tedbirlere uygun bir şekle sokularak özel bir kağıda yazılan soru.

**m. kitābları** 97a/06

[=1]

**mest** Far. Aşk, sevgi vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş kimse.

**m. bol-** 39a/11

**m.-i mustaġraḳ bol-** 34a/10

[=2]

**mestūre** Ar. Dinen yabancı sayılan erkeklerin yanına örtülü olarak çıkan kadın.

**m.** 44a/09

**m. (ḥalāl ve mestūre maẓlūm)** 43b/07

**m. édiler** 26a/01

[=3]

**Mesʿūd** Bk. **ʿAbdu'llāh ibn Mesʿūd**

**M. (ibn Mesʿūd)** 7b/05

**M.+nıŋ (ʿAbdu'llāh ibn Mesʿūd)** 18b/02

[=2]

**mevc** Ar. Dalga.

**m.** 70b/03

**m.+din** 70b/04

**m.+ni** 70b/08

[=3]

**mevt** Ar. Ölüm.

**m. (melekü'l-mevt)** 58b/11, 59b/09 60a/01

[=3]

**meyyit** Ar. Ölmüş insan, ölü.

**m.+de (namāz-ı meyyit)** 11b/08

**m.+ge (namāz-ı meyyit)** 11a/10

**m. namāzı** 11b/05

**m.+ni (namāz-ı meyyit)** 11b/04

[=4]

**meẕheb** Ar. Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.

**m.+leri** 54a/11

**m.+leride** 54b/01

**m.+lerige kirgüz-** 53a/11

[=3]

**meẕkūr** Ar. Adı geçen, zikrolunan.

**m.** 77b/04, 84a/02, 94b/11, 111a/09

**m.+dur** 4b/11, 5a/11, 7a/04, 12a/04, 29b/04

[=9]

**mıhmāndārlıḳ** Mihmandar olma.

**m.+ımġa** 34a/02

**m. ḳıl-** 29b/02, 34a/06

[=3]

**mıʿrāc** Ar. İslam inancına göre Hz. Muhammed'in Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşıp Allah'ın huzuruna yükselerek Allah'la görüşmesi mucizesi.

**m. keçesi** 7b/12

**m.+ġa çıḳ-** 107b/01

[=2]

**Mışr** Ar. Büyük bir kesimi Afrika'da, küçük bir kesimi Asya'da yer alan ülke.

**M.+ġa** 9b/05

**M. ḫalḳı** 82a/01

**M. pād-şāhı** 81b/11

[=3]

**miḥnet** Ar. Sıkıntı, zorluk.

**m.+idin** 19a/03

[=1]

**mihr** Far. Sevgi, dostluk.

**m.** 56b/01, 56b/03, 56b/04, 57b/02, 57b/02, 57b/03

**m.+niŋ** 77b/09

**m. turur** 59b/07

[=8]

**mihr-bān** Far. Şefkatli, muhabbetli.

**m. bol-** 118a/10

[=1]

**mihter** Far. Daha büyük.

**m.** 8a/08

[=1]

**Mīkāʾīl** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen dört büyük melekten biri.

**M.** 53b/03, 81a/03

**M. (Ḥażrat-ı Mīkāʾīl)** 58b/08, 66a/06, 66b/03

**M.+niŋ (Ḥażrat-ı Mīkāʾīl)** 66a/03, 66a/10, 66a/11, 66b/01

[=9]

**mil** Uzunluğu değişebilen bir uzaklık birimi.

**m.** 93b/04, 95b/06

[=2]

**milçe** Mil kadar.

**m.** 93b/04

[=1]

**mim** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi yedinci harfinin adı.

**m.** 20a/06

[=1]

**min-** Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp ayakları sarkıtarak oturmak.

**m.-ip** 34a/02, 34a/03, 91a/08

**m.-ip kel-** 91b/01

**m.-ip tur-** 93b/09

[=5]

**Mīnā** Mekke yakınında bazı hac merasiminin icra edildiği yer.

**M. tağı** 106a/08

[=1]

**minber** Ar. Cami içinde genellikle mihrabın sağ tarafında bulunan, Cuma namazının farzından önce hatibin üzerine çıkıp okuduğu merdivenli kürsü.

**m.+ge** 82b/10

[=1]

**miŋ** Bin, sayı adı.

**m.** 2a/01, 17b/04, 19b/01, 32a/01, 32a/01, 32a/01, 32a/07, 32b/06, 32b/06, 32b/07, 32b/07, 32b/07, 32b/08, 32b/08, 33a/02, 33a/05, 37b/05, 37b/06, 37b/06, 37b/07, 37b/08, 37b/08, 38a/09, 39a/02, 39a/03, 39b/04, 39b/04, 39b/05, 52a/09, 52b/02, 52b/07, 53a/02, 54a/02, 54b/08, 55a/08, 55a/10, 58a/05, 58a/07, 60b/03, 60b/04, 61a/01, 61a/02, 61a/04, 61b/02, 63a/03, 66b/09, 66b/10, 66b/10, 66b/11, 68b/03, 70a/03, 70a/11, 71b/06, 72b/02, 73a/03, 73a/05, 73a/06, 83b/10, 91a/11, 93b/04, 103a/02, 103a/04

**m. (alta miŋ yetmiş)** 20a/08

**m. (alta miŋ yigirme beş)** 20a/06

**m. (altmış alta miŋ)** 72b/08

**m. (altmış lek seksen miŋ)** 52a/10

**m. (beş miŋ)** 110a/07

**m. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10

**m. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/07

**m. (beş yüz miŋ)** 61a/10

**m. (bir lek altmış miŋ)** 113b/08

**m. (bir lek yete miŋ)** 72b/03

**m. (bir lek yigirme tört miŋ)** 22a/05

**m. (bir miŋ on beş)** 53a/03

**m. (bir miŋ yılçılıḳ)** 36a/04, 36a/05
**m. (ellig bir miŋ)** 72b/03
**m. (ellig miŋ)** 71b/02, 94a/09
**m. (iki miŋ)** 53a/01, 73a/05, 100b/11
**m. (iki miŋ beş yüz beş)** 19b/07
**m. (iki miŋ beş yüz yigirme sekiz)** 20a/05
**m. (iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta)** 19b/09
**m. (iki miŋ otuz yete)** 19b/11, 20a/01
**m. (iki miŋ sekiz yüz)** 95b/05
**m. (iki miŋ yüz)** 97a/09
**m. (iki miŋ yüz on beş)** 19b/11
**m. (ḳırḳ beş miŋ yüz toḳsan)** 20a/06
**m. (ḳırḳ miŋ)** 71b/04, 110a/10, 113b/07
**m. (ḳırḳ miŋ toḳuz yüz toḳsan toḳuz)** 19b/03
**m. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07
**m. (on alta lek yigirme miŋ)** 54a/03
**m. (on alta miŋ)** 55a/05
**m. (on beş miŋ)** 37b/04, 71b/08, 73a/10
**m. (on beş miŋ tört yüz yigirme)** 19b/04
**m. (on bir miŋ)** 40a/03
**m. (on iki lek yigirme miŋ)** 54b/09
**m. (on iki miŋ)** 39b/03, 71b/09
**m. (on iki miŋ tört yüz tört)** 19b/04
**m. (on miŋ)** 14a/06, 14a/07, 40b/05, 71b/10, 72a/11, 72b/09, 72b/10
**m. (on sekiz miŋ)** 60b/03, 60b/05, 71a/01, 113b/08
**m. (on tört miŋ)** 72b/11
**m. (on üç miŋ)** 39a/02
**m. (otuz miŋ)** 33a/08, 81a/04, 92b/10, 93a/07, 107a/05, 110b/06
**m. (otuz miŋ beş yüz yigirme iki)** 20a/05
**m. (sekiz lek yigirme tört miŋ)** 55b/01
**m. (sekiz miŋ)** 14a/04
**m. (sekiz miŋ tört yüz tört)** 20a/03
**m. (sekiz miŋ tört yüz yigirme üç)** 17a/11
**m. (sekiz yüz miŋ türlüg)** 74b/02
**m. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/06
**m. (toḳsan miŋ)** 49a/01, 58a/03, 58a/04
**m. (toḳsan miŋ top)** 48b/03
**m. (toḳuz lek toḳuz miŋ toḳuz yüz)** 102a/01
**m. (toḳuz miŋ)** 14a/02, 14a/03, 41a/05, 72a/08
**m. (toḳuz miŋ iki yüz seksen tört)** 20a/02
**m. (tört miŋ)** 73a/01, 73a/04, 110a/09
**m. (tört miŋ iki yüz on yete)** 20a/03
**m. (tört miŋ tört)** 61a/08
**m. (tört miŋ üç yüz yigirme iki)** 19b/06
**m. (tört miŋ yete yüz otuz toḳuz)** 19b/08
**m. (tört miŋ yete yüz toḳuz)** 20a/08
**m. (tört miŋ yüz otuz)** 19b/06
**m. (üç lek otuz miŋ üç yüz)** 19b/02

**m. (üç lek seksen miŋ)** 72a/02
**m. (üç miŋ)** 55a/06, 61a/11, 73a/02
**m. (üç miŋ üç yüz)** 97a/08
**m. (üç miŋ üç yüz on üç)** 22b/08
**m. (üç miŋ üç yüz seksen)** 19b/09
**m. (üç miŋ yüz beş)** 19b/05
**m. (üç yüz miŋ)** 115b/09
**m. (yete miŋ)** 49b/06, 68b/04, 72a/05
**m. (yete miŋ yılçılıḳ)** 36a/04
**m. (yetmiş miŋ)** 31b/06, 38a/10, 40a/04, 41a/06, 58b/02, 58b/03, 58b/04, 69a/03, 71a/11, 101b/06
**m. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/02
**m. (yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz)** 20a/09
**m. (yigirme tört miŋ lek yigirme miŋ)** 52b/03, 52b/03
**m. (yüz miŋ)** 106a/03
**m. (yüz miŋ türlüg)** 37b/09
**m.alta yüz** 17b/01
**m. alta yüz seksen iki** 20a/01
**m. atlıġ** 94b/02
**m. beş yüz** 26a/03, 93b/04
**m. bir** 68a/05
**m.+i (sekiz lek on yete miŋ)** 55b/02
**m. iki yüz** 17b/02, 82a/08
**m. martaba** 31a/05, 31a/07
**m. suvāl** 3a/11, 119b/9
**m. tört yüz tört** 20a/04
**m. türlüg** 32b/06, 32b/08, 32b/09, 54b/10, 70b/06, 73b/02, 91b/03, 91b/06
**m. yıl** 37b/02, 37b/02, 37b/03, 38b/01, 39a/05
**m. yigirme** 17b/03
**m. yüz ellig** 18a/02
[=211]

**mīrāṣ** Ar. Ölen bir kimseden yakınlarına kalan mal, mülk, para.
**m.** 59b/09
[=1]

**mis** < Ar. *misk* Temiz ve güzel kokulu.
**m.+din** 64a/10
**m.+ḳa** 97b/11
[=2]

**miskīn** Ar. aşırı derecede tembel; aciz.
**m.+ler** 50b/09
[=1]

**miṣl** Ar. Eş, benzer.
**m.+i ü manend** 4a/01
[=1]

**mīve** Far. Meyve; bitkilerin, çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişip büyümesiyle meydana gelen ve tohumları taşıyan kısmı, yemiş.
**m.** 29b/03, 74b/01
**m. ber-** 49b/04, 80b/05
**m.+din** 31b/03, 31b/05
**m.+din (ḳaysı mīve)** 31b/04
**m.+dür** 4b/01
**m.-i gevher-i şeb çırāġ** 49b/11
**m. kelgir-** 47a/11
**m. keltür-** 49b/06, 76a/07, 76a/09, 76a/10, 76a/11, 76b/01
**m.+ler** 49b/05, 49b/08

**m.+lerdin** 50b/09, 51a/11

**m.+lerdin (gevher mīve)** 50a/07

**m.+lerge** 51b/01

**m.+lerge (gevher mīve)** 51a/02

**m.+leri** 31b/06

**m.+lerni** 50a/01, 50a/04

**m.+lerni (gevher mīve)** 50b/02, 51b/02

**m.+lerniŋ (gevher mīve)** 51b/06

**m.+ni** 50a/06

**m.+si** 51b/05, 52a/03

[=32]

**mīvelik** Meyvesi olan, meyve veren.

**m. dıraḫt** 31a/07, 32b/07, 47a/08, 48b/02

[=4]

**miyāna** < Far. *miyāne* Ara; bir şeyin ortası, orta.

**m.** 80a/01

[=1]

**mīzān** Ar. Mahşer günü herkesin dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin tartılıp değerlendirileceği manevi terazi.

**m.+ġa** 59a/05

[=1]

**möşük** Kedi.

**m.** 98a/07, 116a/03, 116a/08

**m.+ge** 76b/11

[=4]

**muʿaccel** Bk. **mehr-i muʿaccel**

**m.+lerini (mehr-i muaccel)** 41b/01

[=1]

**muʿallaḳ** Ar. Bir yere asılı veya bağlı olmadan boşlukta, havada duran.

**m.** 30b/04

**m. tur-** 29a/11

**m. turur** 108b/10

[=3]

**Muʿāvıya** Sahabe, Emevi hilafetinin kurucusu.

**M**. 18b/02

[=1]

**muʿaẕẕam** Ar. Çok büyük; büyük bir değer ve önem taşıyan.

**m. (mekke-i muʿaẕẕam)** 92b/07

**m.+nı (ḫāna-ı muʿaẕẕam)** 100b/04, 100b/09, 101a/03

[=4]

**mubārek** Ar. Çok saygı değer, hürmete lâyık, muhterem.

**m.** 7b/06

[=1]

**mubārek-bādlık** Mübarek olsun.

**m. ḳıl-** 48a/04

[=1]

**mubtadaʿ** < *mubtedaʿ* Ar. Sonradan vücuda getirilmiş, yaratılmış olan.

**m.+lar** 76a/06

[=1]

**Mucādala** *Kur'an-ı Kerim*'in elli sekizinci suresi.

**M.** 21b/09

[=1]

**muʿcıza** < Ar. *muʿcize* Peygamberlerin Allah'ın izniyle peygamberliklerini

ispat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş.

**m.** 101a/10, 101a/10

**m.+ları** 79b/03

[=3]

**muʿcızāt** Ar. Mucizeler.

**m.** 102a/07, 102a/10, 102b/01, 102b/02, 102b/04, 102b/06, 102b/07, 102b/09, 102b/11, 103b/06, 104b/01, 105a/01, 105a/03, 105a/06, 105a/08, 105a/10, 105b/04, 1506a/05

**m.+ı** 101b/08, 101b/11

**m.+lar** 102a/04

**m.+ları** 101a/08, 101a/09, 101b/05

[=24]

**muftī** Ar. Dinî hususlarla ilgili soruları cevaplandıran ve meseleleri fetva vermek suretiyle halleden fıkıh alimi.

**m.+ler** 38b/10, 91a/01

[=2]

**muḥabbat** Ar. Sevgi; dostluk.

**m.+ı** 46b/08

**m.+larıdın** 46b/09

[=2]

**muḫālıf** < Ar. *muḫālif* Aykırı, zıt.

**m. (bād-ı muḫālıf)** Ters esen rüzgar. 73a/10

**m.+nıŋ (bād-ı muḫālıf)** 73a/10

[=2]

**Muḥammad** Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberi. Krş. **Muḥammad bin Abdu'llāh, Muḥammad Muṣṭafā, Muḥammad rasūlu'llāh, Ḥażrat-ı alayhi's-salām**

**M.** 13b/10, 21b/07, 22b/01, 37a/11, 54b/04, 70a/11, 86a/05

**M. (Ḥażrat-ı Muḥammad alayhi's-salām)** 23b/10, 24a/11

**M. (Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāh)** 60a/11

**M. (Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāh)** 10a/10, 53a/09, 79b/09, 96a/10

**M. (sūra-ı Muḥammad alayhi's-salām)** 15b/06

**M. alayhi's-salām** 22b/07, 33a/11

**M.+nıŋ** 87b/11, 97b/04

**M.+nıŋ (Ḥażrat-ı Muḥammad)** 59a/09

**M.+nıŋ (ummad-ı Muḥammad)** 67b/05

**M. Peyġāmber** 22a/04

**M. rasūlu'llāh** 112b/07

**M. turur men** 89b/02

[=24]

**Muḥammad bin Abdu'llāh** Bk. **Muḥammad**

**M.** 79b/06

[=1]

**Muḥammad Muṣṭafā** Bk. **Muḥammad**

**M. (Ḥażrat-ı Muḥammad Muṣṭafā)** 28b/07

[=1]

**Muḥammad rasūlu'llāh** Bk. **Muḥammad**

**M.** 68b/07

[=1]

**muḥarram** < Ar. *muḥarrem* Hicrî senenin veya kamerî yılın birinci ayı, aşûre ayı.

**m. ayı** 24b/04, 24b/07, 25b/05, 25b/07, 25b/08, 26a/02, 26a/07, 26b/11, 27a/01, 27b/09

**m.+nıŋ** 24b/06, 26a/03, 27b/01, 27b/05, 28a/04

**m.+nıŋ (māh-ı muḥarram)** 82a/07

[=16]

**muḥażır** Ar. Hazır.

**m. ḳıl-** 86b/06

[=1]

**Muḥīt** Yedi büyük denizden birinin adı.

**M. (daryā-yı Muḥīt)** 71b/09

**M.+din (daryā-yı Muḥīt)** 72a/09

[=2]

**muhtāc** Ar. Bir şeye veya kimseye ihtiyacı olan.

**m. (tevbe-i muhtāc bol-)** 79a/05

[=1]

**muḳābıl** < Ar. *muḳābil* Bir şeyin tam karşısına gelen, karşısında olan.

**m. bol-** 83b/07

[=1]

**muḳaddar** < Ar. *muḳadder* Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey).

**m. (ḳażā-yı muḳaddar yet-)** Vefat etmek. 1b/11

[=1]

**muḳaddas** < Ar. *muḳaddes* Her türlü ayıp ve noksanlıktan arındırılmış, yüce ve kutsal bilinmiş.

**m. (baytu'l muḳaddas)** 84a/01, 92b/08

**m.+da ( arż-ı muḳaddas)** 27a/07

**m.+da (baytu'l-muḳaddas)** 70b/09, 79b/08

**m.+da (baytu'l muḳaddas)** 94b/03

**m.+ġa (baytu'l muḳaddas)** 94b/02, 96a/06

**m.+nı (baytu'l-muḳaddas)** 83a/09

[=9]

**muḳarrab** < Ar. *muḳarreb* Dost kabul edilmiş, Her an Allah'ın huzurunda olduğunu idrak etme seviyesine erişen, Allah'a yakın olan kimse veya melek.

**m.** 37a/04

**m. firişte** 60a/09, 60a/10, 60a/11, 60b/08

[=5]

**muḳarrar** < Ar. *muḳarrer* Olacağı veya yapılacağı şüpheye yer bırakmayacak şekilde kesinleşmiş, şüphesiz.

**m. édi** 79a/07

[=1]

**mulāzım** < Ar. *mulāzim* Bir kimse, şey veya yere bağlılık ve devamlılık gösteren, bir işte sürekli çalışan kimse.

**m. (meded ü mulāzım)** 81a/04

[=1]

**Multā** Yerin beşinci tabakasının adı.

**M.** 74a/08

[=1]

**Multān** Hindistan'da bir şehir.

**M.+ġa** 114b/03

[=1]

**mūm** Far. Mum.

**m. bol-** 41a/07

[=1]

**Mumnān** Dördüncü göğün büyük meleği.

**m.** 65a/05

[=1]

**munaccım** < Ar. *muneccim* Yıldızların durum be hareketlerinden geleceğe ait hükümler çıkaran kimse.

**m.+larnıŋ** 81b/09

[=1]

**munācāt** Ar. Allah'a yalvarıp yakarma, dua ve niyazda bulunma.

**m. ḳıl-** 6b/11, 51a/07, 61a/04, 68a/08, 96a/01, 99a/01, 99b/09, 105b/02

**m.+nı** 51a/09

[=9]

**munādī** Ar. Bir haberi yüksek sesle duyuran, ilan eden kimse, tellal.

**m. ḳıldur-** 50b/07, 50b/11

[=2]

**munāfıḳ** Ar. Allah'a, peygambere ve diğer iman esaslarına inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve öyle davranan kimse.

**m.+lar** 65b/09

[=1]

**munafıḳlıḳ** Münafık olma, iki yüzlülük.

**m.** 76a/06

[=1]

**munāzaʿat** Ar. Münakaşa; iki taraf arasındaki anlaşmazlık.

**m.** 100a/06

[=1]

**munḳaṭıʿ** Ar. Kesilen, kesik, aralıklı.

**m. ḳıl-** Son bulmak, kesilmek. 10a/01

[=1]

**muntaẓır** < Ar. *muntaẓir* Bekleyen, gözleyen.

**m. tur-** 32a/03, 87a/10

[=2]

**murād** Ar. Erişilmek istenen, istek, dilek.

**m.+larıġa yet-** 119b/09

[=1]

**muraṣṣaʿ** Ar. İnci, elmas vb. taşlarla süslenmiş.

**m. (tāc-ı muraṣṣaʿ)** 32a/02, 33a/05

[=2]

**murdār** Far. Kirli, pis; İslam dinince yenmesi yasaklanmış hayvan.

**m. (zebūn murdār ṭaʿām)** 43b/02

**m. ṭaʿām** 43b/03, 43b/06

**m. zebūn-pelīd** 43b/04
[=4]

**murġ** Far. Kuş.
**m.-ı ābī** 35a/08
**m.+nıŋ (Şüster murġ)** 97b/02
[=2]

**murīd** Ar. Tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse.
**m.+larıġa** 90a/09
[=1]

**mursal** < Ar. *mursel* Gönderilmiş; peygamber, nebi.
**m.** 22a/08, 22b/09, 22b/09, 22b/10
**m.+dın** 22a/08
**m. turur** 22b/07
[=6]

**Mursalāt** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş yedinci suresi.
**M.** 21a/02
**M. (sūra-ı Mursalāt)** 16a/11
[=2]

**muruvvat** < Ar. *muruvvet* Ar. İyilik ve ihsanda bulunma, cömertlik.
**m. ḳıl-** 119a/03
[=1]

**Mūsā** İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber.
**M.** 23a/08
**M. (Ḥażrat-ı Mūsā)** 9b/10, 10a/01, 10a/05
**M. (Ḥażrat-ı Mūsā alayhi's-salām)** 5b/05, 5b/06, 6a/03, 6a/10, 9b/08, 78b/07
**M. (Ḥażrat-ı Mūsā Peyġāmber)** 6a/07
**M. alayhi's-salām** 5b/03, 5b/08, 6a/11, 9b/05, 13b/07, 22b/05
**M. Kelimu'llāh** 22b/01
**M.+nıŋ (Ḥażrat-ı Mūsā)** 29a/02, 83b/06, 84a/06
**M. Peyġāmber** 6a/07, 27b/11
[=23]

**mūṣāfır** < Ar. *musāfir* Yolculuk yapan, yolcu.
**m.** 50b/08
[=1]

**muṣḥaf** Ar. *Kur'an-ı Kerim*.
**m.** 97a/06
**m.+ı** 18b/04
[=2]

**muṣībet-zede** Far. Felakete uğramış, belaya çatmış.
**m. bolġan bol-** 34b/03
[=1]

**mustacāb** < Ar. *mustecāb* Olumlu, müspet cevap alınan, kabul edilen istek, dua.
**m. (duʿā mustacāb bol-)** 89a/02
**m. bol-** 118b/03, 118b/04
**m.-ı ʿaẕāb bol-** 79a/04
**m. ḳıl-** 93a/01, 94b/06
[=6]

**mustaġrāk** Ar. Sevgi ve heyecandan kendinden geçmiş, cevit içinde olan.
**m. (mest-i mustaġrāḳ bol-)** 34a/10
[=1]

**Musulmān** Ar. İslam dininden olan kimse, Müslüman.
**M.** 28b/10, 54a/04, 72b/09, 111a/10
**M. bol-** 87a/01
**M.+dur men** 87a/03
**M. ḫalḳı** 83a/03
**M.+ı** 111a/10
**M.+lar** 102b/08
**M.+larnı** 18b/06
**M.+larnıŋ** 38b/07, 40a/11
[=12]

**Musulmānçılıḳ** Müslümanlık.
**M.+da** 1b/09
[=1]

**Musulmānlıḳ** Müslüman olma durumu.
**M.** 112b/06
[=1]

**muşt** Far. Avuç.
**m.** 81a/01
[=1]

**mutaʿallım** Ar. İlim tahsil eden kimse.
**m.+dur men** 119b/03
[=1]

**Mutaffifīn** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen üçüncü suresi.
**M.** 21b/02
**M. (sūra-ı Mutaffifīn)** 16b/03
[=2]

**mutavaṭṭın** < Ar. *muṭavaṭṭin* Bir yere yerleşip orayı vatan edinen (kimse).
**m. bol-** 48b/09
[=1]

**muteṣāddī** Ar. Bir işe başlayan, girişen.
**m.** 66a/04
[=1]

**muttasıl** < Ar. *muttaṣil* Aralıksız, bitişik.
**m.** 49b/06
**m. émes** 80a/02
[=2]

**muvāfaḳıyyat** Ar. Başarılı olma.
**m.+ıda** 11b/01
[=1]

**muvāfıḳ** Ar. Uygun, münasip.
**m.** 79b/06
[=1]

**mūy** Far. Tüy, kıl, saç teli.
**m.+ı** 86a/09
**m.+ları** 61b/05
[=2]

**muz** < *buz* Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su.
**m.+dın** 35a/02, 39b/05
[=2]

**mużır** < Ar. *mużirr* Zararlı.
**m.** 114a/03
[=1]

**muzluḳ** Buz bağlamış, buz tutmuş.
**m.** 36b/07
[=1]

**mübarek** < Ar. *mubārek* Çok saygı değer, hürmete layık.

**m.+leri (beşere-i mübarek)** 7b/07

[=1]

**mübāşeret** Ar. Bir işe başlama.

**m. ḳıl-** 32a/06, 52b/10

[=2]

**mübeddel** Ar. Başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş.

**m. bol-** 116a/06, 116a/08, 116a/10, 116a/11, 116b/03, 116b/05, 116b/07, 116b/08, 116b/10, 116b/11, 117a/02

**m. ḳıl-** 116a/01, 116a/02

[=13]

**Mücādele** *Kur'an-ı Kerim*'in elli sekizinci suresi.

**M. (sūra-ı Mücādele)** 16a/01

[=1]

**müddetī** Far. Bir müddet, bir zaman**.**

**m.** 57a/02, 57a/08, 57b/03, 57b/09

[=4]

**Müdessir** *Kur'an-ı Kerim*'in elli altıncı ayeti.

**M.** 20b/02

**M. (sūra-ı Müdessir)** 16a/09

[=2]

**müʿekkede** Ar. Hz. Muhammed tarafından sürekli olarak yapılıp belli mecburiyetler dışında hiç terk edilmeyen ve yapılması gerekli görülen sünnet.

**m. turur (sünnet-i müʾekkede)** 7b/02

[=1]

**müʾekkel** Ar. Kendisine vekâlet verilen kimse, vekil.

**m.** 58b/09, 59a/01, 59a/02, 59a/02, 59a/03, 59a/04, 59a/05, 59a/07, 59a/08, 108b/01, 113a/02, 113a/03, 113a/04, 113a/05

**m.+dür (rād-ı müʾekkel)** 64a/07

[=15]

**müezzin** Ar. Namaz vakitlerini haber vermek için ezan okumakla görevli kimse.

**m.+ler** 68b/11

[=1]

**mükerrem** < Ar. *mukerrem* Saygı değer, muhterem.

**m. (Mekke-i mükerrem)** 92b/07

[=1]

**mülk** < Ar. *mulk* Ülke, diyar, memleket.

**m.-i cahān-penāh** 2b/11

**m.+i émes édi** 48b/05

**m.+idin** 78a/03

**m.+leride** 44b/03

[=4]

**Mülk** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış yedinci suresi.

**M.** 21a/11

**M. (sūra-ı Mülk)** 16a/06

[=2]

**müʾmin** Ar. Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna, İslamiyet'in diğer iman esaslarına inanan kimse.

**m.** 35b/05, 69b/02, 100a/04

**m.** ʿ**āşık** 60a/07, 60a/08

**m.+ge** 32a/07

**m.+ler** 32a/03, 34a/01, 34a/03, 34a/08, 65b/11, 69a/08, 100a/06

**m.+lerge** 11a/07, 11b/09, 32a/03, 35a/10, 69b/06

**m.+lerni** 97a/02

**m.+lerniŋ** 97a/01

[=20]

**Müʾmin** *Kur'an-ı Kerim*'in kırkıncı suresi.

**M.** 21a/10,

**M. (sūra-ı Müʾmin)** 15b/02

[=2]

**Müʾminūn** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz on sekizinci suresi.

**M.** 20b/03

**M. (sūra-ı Müʾminūn)** 15a/05

[=2]

**Mümteḥine** *Kur'an-ı Kerim*'in altmışıncı suresi.

**M.** 21b/05

**M. (sūra-ı Mümteḥine)** 16a/02

[=2]

**Münāfıḳūn** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış üçüncü suresi. Krş. **el-Münāfıḳūn**

**M. (sūra-ı Münafıkun)** 16a/03

[=1]

**münkir** Ar. İslam dinindeki iman esaslarını inkâr eden, inanmayan kimse.

**m. bol-** 23b/11

[=1]

**müŋüz** Boynuz.

**m.+i** 110a/11

**m.+iniŋ** 110b/01

[=2]

**möri** Moğ. Omuz. Y. Uyg. *müre*.

**m.+side** 113a/05, 113a/07

[=2]

**Müsteʿān** "Kendisinden yardım beklenen" anlamında Allah'ın isimlerinden biri.

**M.** 64b/09

[=1]

**müstecāb** Ar. < *mustecāb* Olumlu, müspet cevap alınan.

**m. ḳıl-** 51a/09

[=1]

**müşkil <** Ar. *muşkil* Zor, güç.

**m. édi** 38a/01

[=1]

**müteġayyır** Ar. Başka bir hâl alan.

**m. bol-** 7b/06, 7b/07

[=2]

**Müzemmil** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş üçüncü suresi.

**M.** 20b/02

**M. (sūra-ı Müzemmil)** 16a/09

[=1]

**N**

**nā-būd** Far. Bulunmayan, yok.

**n. bol-** Yok olmak. 40a/06, 40b/07

[=2]

**nacāt** < Ar. *necāt* Kurtulma, kurtuluş.

**n.** 42b/04

[=1]

**nā-çār** Far. Çaresiz.

**n. bol-** 103b/11

[=1]

**nā-ġāh** Far. Ansızın, birdenbire.

**n.** 103a/06, 103b/08

[=2]

**na-ḥaḳ** Far. Haksız.

**n.** 88b/11

[=1]

**nā-ḳābıl** Kabulsüz, mümkün olmayan.

**n.** 44a/05

[=1]

**nā-maḥram** Far. Şer'an kendisiyle evlenmesi câiz olduğu ve nikah düştüğü için kadının yanına örtüsüz çıkmadığı erkek.

**n. birle** 40a/08, 90b/09

[=2]

**nā-murād** Far. İsteksiz, amaçsız.

**n. édi** 104a/11

[=1]

**nā-ṣavāb** Far. Doğru olmayan.

**n.** 3a/11

[=1]

**nā-sezā** Far. Yaraşır olmayan, uygunsuz.

**n.** 87b/01

[=1]

**nā-tuvān** Far. Güçsüz.

**n.** 90b/02

[=1]

**nabāt** < Ar. *nebāt* Bitki.

**n. birle** 100b/03

[=1]

**nadīm** < Ar. *nedīm* Sohbet arkadaşı, musahip.

**n.+ları (umarā ve nadīm)** 2b/06

**n.+ları** 50a/03, 50a/06, 50b/05

**n.+larıġa** 50a/08, 50a/11

**n.+larım** 49b/11

[=6]

**nāfıʿ** < Ar. *nāfiʿ* Faydalı.

**n.** 114a/03, 114a/03, 114a/05

[=3]

**naġma** < Ar. *naġme* Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.

**n. ḳıl-** Şarkı söylemek. 91b/06

**n.+nıŋ** 91b/09

[=2]

**Naḥl** *Kur'an-ı Kerim*'in on altıncı suresi.

**N.** 21a/09

**N. (sūra-ı Naḥl)** 15a/02

[=2]

**naḫş** < Ar. *naḳş* Görünüş, suret.

**n. ét-** 96b/09

[=1]

**Nāḫūr** Hz. İbrahim'in atalarından biri olarak geçer.

**N.** 27a/03

**N.+nın** 27a/03

[=2]

**naḳāra** < Ar. *naḳḳare* Basık dümbelek şeklindeki vurmalı saz, küçük davul.

**n.** 41a/02, 91b/02

[=2]

**naḳl** Ar. Bir yerden başka bir yere götürme, taşıma; hikâye etme.
**n. (ʿālemdin naḳl ḳıl-)** 24b/11, 25a/03
**n. ḳıl-** Vefat etmek. 25b/02, 25b/09, 26a/04, 26a/06, 26a/09, 26b/01, 26b/06, 26b/08, 27a/01, 27a/07, 27a/11, 27b/03, 27b/06, 27b/09, 27b/11, 28a/03, 28b/01, 91b/04
[=20]
**nāḳūs** Ar. Kilise çanı.
**n. ur-** 7b/10, 7b/10
[=2]
**nāla** < Far. *nāle* İnleme, inilti.
**n. ḳıl-** 9a/10
[=1]
**nāma-ı ʿamāl** < Ar. *nāme-i ʿamel* Amel defteri, insanın amellerinin yazıldığı defter.
**n.+ımnı** 118b/09
**n.+ıŋnı** 118b/11
[=2]
**namāz** < Far. *nemāz* İslâm dininde belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet.
**n.** 8a/04, 10b/02, 10b/02, 10b/04, 10b/04, 10b/05, 10b/07, 10b/08, 59b/04
**n. (beş vaḳt namāz)** 8a/04
**n. (tört rekʿat namāz öte-)** 8b/07, 9a/06, 10a/07
**n. (üç rekʿat namāz öte-)** 9b/03
**n.+da** 7b/08, 11b/05
**n.+da (beş vaḳt namāz)** 69b/07
**n.+dın ḫabarı bolma-** 96b/11
**n.+dın keyin** 93a/08
**n.+ġa** 7b/01, 7b/12, 41a/01
**n.+ġa (beş namāz vaḳt)** 94a/10
**n.+ġa (beş vaḳt namāz)** 7b/02, 8a/02, 11a/09
**n.+ġa maşġūl bol-** 69b/03
**n.+ġa maşġūlluḳ ḳıl-** 69a/08
**n.-ı bāmbād** 104a/02
**n.-ı bāmdād** 8a/07, 83b/03, 93b/01
**n.-ı cumʿa** 7b/02
**n.-ı dīger** 93a/08
**n.-ı dīger vaḳtı** 93a/01
**n.-ı ḫuften** 82a/08
**n.-ı ḫuftenni öte-** 9b/04
**n.-ı ḫuften öte-** 82b/09
**n.-ı meyyit** 11a/09
**n.-ı pīşīn** 8b/02
**n.-ı pīşīn vaḳtı** 52b/08
**n.-ı şamnı öte-** 9a/07
**n.-ı vitr** 10a/09, 10a/11
**n.-ı vitrni öte-** 10b/01
**n.+ıda (meyyit namāzı)** 11b/05
**n.+ını öte-** 96a/08
**n.+larını öte-** 96b/05
**n.+larnıŋ** 10a/11
**n.+nı (beş vaḳt namāz öte-)** 38a/02
**n.+nı (tört rekʿat namāznı öte-)** 8b/11
**n.+nıŋ** 10b/06, 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11a/06

**n. öte-** 7b/12, 8b/01, 40b/11, 93a/05, 94a/11, 116a/07, 117a/01

**n. ötegüçi** 69b/08

**n. vaḳtı** 7b/08, 68b/11, 69a/08

[=67]

**namāz-güzār** Far. Namaz eda eden.

**n.** 69b/09

[=1]

**namāz-ı meyyit** Cenaze namazı.

**n.** 11b/04, 11b/08

[=2]

**nāme** Far. Mektup.

**n.** 13a/10, 13a/10, 13a/11, 13b/01, 13b/02, 13b/02

[=6]

**nān** Far. Ekmek.

**n.** 2b/05

**n. (aş nān)** 53a/04

[=2]

**nān-pīz** Far. Fırıncı.

**n.** 99a/08

**n.+ge** 99a/08, 99b/01

[=3]

**nār** Ar. Cehennem.

**n. (ve'n-nār)** 7a/08

[=1]

**Nāram** Öküzün üstünde durduğu balığın adı.

**n.** 110b/02

[=1]

**Nās** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz on dördüncü suresi.

**N.** 20b/10

**N. (sūra-ı Nās)** 17a/09

[=2]

**Naṣārī** Ar. Hristanlar.

**N.+lerniŋ** 7b/11

[=1]

**naṣīḥat** Ar. Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz; öğüt.

**n. ḳıl-** 29b/02, 77b/09, 77b/11, 109b/07

**n. (pend ve nasīḥat ayt-)** 42b/03

**n.+nı** 77b/10

[=6]

**naṣīb** Bir kimsenin payına düşen şey; talih, baht.

**n. bol-** 35b/05, 106b/08, 106b/09, 106b/10

**n. et-** 36a/01

**n. ḳıl-** 49b/01

[=6]

**nasl** Ar. Nesil, kuşak.

**n.-ı Ādam** 79a/07

[=1]

**Naṣr** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz onuncu suresi.

**N.** 21b/08

**N. (sūra-ı Naṣr)** 17a/07

[=2]

**Naṭī** İkinci cehennemin adı olarak geçmektedir.

**N.** 38a/07

[=1]

**naʿuẕu-bi'l-lāh** Ar. Tehlikeli, hoş olmayan bir durum karşısında "Allah'a sığındık, Allah korusun" anlamında bir söz.

**n.** 23b/11, 60a/03

[=2]

**navāzış** < Far. *nevāziş* Gönül alma, iltifat etme.

**n. ḳıl-** 50b/05

[=1]

**naẓar** Ar. Bakış, bakma, göz atma.

**n.+ı birle (raḥmat naẓarı birle)** 63b/07, 113a/10

**n.+ı birle (raḥmat naẓarı birle baḳ-)** 113a/11

**n.+ı raḥmat** 69b/07, 70b/01

**n. ḳıl-** 70b/03, 80b/10

**n.+ları** 80b/11, 119a/06, 119a/08

**n.+ları tüş-** 93b/08

[=11]

**nāzıl** < Ar. *nāzil* İnmek; peygamberlere bildirilmek.

**n. bol** 17a/10, 20a/11, 20b/01, 21b/03

[=4]

**Nāzıʿāt** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş dokuzuncu suresi.

**N.** 21b/01

**N. (sūra-ı Nāzıʿāt)** 16b/01

[=2]

**ne** 1. (Zamir) Ne, hangi şey. Krş. **né 1**

**n.** 78a/04

**n.+dür** 3b/11, 4a/01, 5b/02, 5b/09, 11a/02, 12b/05, 29a/10

**n. turur** 29b/08, 31a/01, 33a/09, 37a/02, 44a/03, 71a/07

[=14]

2. Sıfat.

**n.** 4b/09, 6b/06, 12b/07, 13a/04, 29a/03, 42b/09, 56a/07, 56a/10, 56b/03, 56b/06, 56b/10, 57a/05, 57a/11, 57b/06, 84b/05, 108a/07, 113b/05

[=17]

**nebātāt** Ar. Bitkiler.

**n.+nı** 114a/05

[=1]

**Nebeʾ** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş sekizinci suresi.

**N.** 21b/01

**N. (sūra-ı Nebeʾ)** 16a/11

[=2]

**nebī** Ar. Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.

**n.** 22b/09, 22b/10, 22b/11

**n.+din** 22a/09

[=4]

**necāset** Ar. Pislik, murdarlık.

**n.** 39a/06

**n. turur** 39a/04

[=2]

**Necīyu'llāh** Ar. "Allah ile meşgul olan" anlamında Hz. Nuh için kullanılan tabir.

**N.** 22a/11

[=1]

**Necm** Ar. *Kur'an-ı Kerim*'in elli üçüncü suresi. Bk. **ve'n-Necm**

**N.** 21b/11

[=1]

**neçe** Kaç, birkaç. Krş. **néçe**

**n.** 28b/08, 37a/01, 37a/02, 45b/11, 52a/09, 52a/09, 52a/11, 52b/01, 52b/01, 54a/02, 54a/02, 54b/08, 54b/08, 55a/10, 55a/10, 57b/11, 58a/04, 58a/04, 59b/01, 59b/01, 59b/01, 59b/08, 60a/11, 61a/05, 66a/05, 71a/07, 71b/10, 72b/02, 72b/02, 76b/01, 79a/09, 109a/01, 109b/09, 112b/01, 112b/08, 115b/07, 116a/01

**n. firişte** 113a/02

**n. kişi** 58a/02, 58a/02, 76a/04, 114a/09

**n. martaba** 113a/10

**n. néme** 77a/04, 77b/05

**n. turur** 29b/08

[=46]

**ne-çend** Birkaç.

**n.** 46a/03, 47a/09, 75a/05, 88b/01, 95b/08, 99a/07, 103a/02, 103a/04, 108a/09

[=9]

**neçük** Nasıl, ne gibi.

**n.** 6a/10, 17b/05, 36a/01, 42a/11, 43a/03, 45a/09, 46a/05, 46a/09

**n. turur** 76b/05

[=9]

**nefs** Ar. Bedene ait yeme, içme vb. ihtiyaçların bütünü.

**n.** 57b/04, 57b/06, 57b/08, 57b/08, 57b/09, 77b/11, 78a/02, 78a/03, 78a/05

**n.+iŋge** 77b/09

[=10]

**nehār** Ar. gündüz, gün. Krş. **nehār**

**n. (ve'n-nehār)** 7a/07

[=1]

**nemerse** Bk. **némerse**

**n.+dür** 13a/02, 36a/02

[=2]

**Neml** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi yedinci suresi.

**N.** 21a/05

**N. (sūra-ı Neml)** 15a/07

[=2]

**Nemrūd** Hz. İbrahim'i ateşe attıran ve Babil'in kurucusu olduğu söylenen hükümdar.

**N.** 28b/11, 116b/04

**N. alayhu'l-laʿna** 8b/08

**N.+ġa** 116b/05

[=4]

**nerse** Nesne, şey.

**n.+ni** 5b/07

[=1]

**Neşrāḥ** İnşirah suresi, *Kur'an-ı Kerim*'in doksan dördüncü suresi. Krş. **el-Neşrāḥ**

**N. (sūra-ı Neşrāḥ)** 16b/09

[=1]

**nevbet** Far. Nöbet.
**n.** 108b/07
**n. kel-** 101b/07
[=2]

**nevmīd** Far. Ümitsiz.
**n. bol-** 115a/03
[=1]

**neyze** < Far. *nīze* Mızrak, süngü, kargı.
**n.** 97b/09
**n. birle** 93b/11
**n.+çe** 74a/09
**n.+ge oḫşa** 73a/08
[=4]

**né** 1 Bk. **ne 1**
**n.+dür** 7b/07
[=7]

**né** 2. Bk. **ne 2**
**n.** 45a/11
[=1]

**néçe** Bk. **neçe**
**n.** 6b/02, 8a/03, 10b/02, 10b/03, 10b/08, 10b/08, 10b/09, 13a/09, 13a/10, 13a/11, 13b/03, 13b/03, 13b/06, 14a/01, 14a/01, 14a/11, 14b/06, 17a/09, 19a/11, 19b/01, 20a/10, 21b/03, 22a/02, 22a/09, 22b/02, 22b/07, 28b/04
**n.+dür** 7a/05
**n. kün** 25a/03
**n.+leri** 23a/02
**n. patman** 23b/06
**n.+si** 10b/03, 10b/03, 10b/06, 10b/06
**n. turur** 22a/03
**n. yıl** 24b/02, 28b/02
[=38]

**néme** Ne, hangi; şey.
**n.** 3b/03, 3b/07, 4b/07, 5a/03, 5a/04, 5a/08, 13b/06, 14b/06, 17a/10, 18b/05, 22a/10, 23a/04, 44a/10, 47a/02, 47a/04, 47b/05, 51b/10, 52a/01, 52a/04, 52a/06, 56a/05, 56b/08, 58a/08, 58a/11, 58b/06, 58b/06, 63b/03, 63b/04, 63b/05, 63b/05, 70a/10, 75b/10, 77a/09, 77b/09, 79a/02, 79b/03, 85b/06, 86b/11, 87b/06, 98a/01, 108a/03, 110a/02, 111b/08, 112b/01, 112b/04, 113b/03, 114b/05, 115a/08, 119b/04
**n. (her néme)** 4b/09, 48a/07
**n. (hīç néme)** 3b/07, 3b/08, 37b/11
**n. (sebeb néme)** 117a/05
**n. dép** 47b/03
**n.+din** 12a/08, 12a/11, 12b/02, 12b/04, 30a/05, 37a/02, 77a/05, 107a/02, 107a/08, 108a/06, 108a/07, 108b/09, 113b/02
**n.+din (her néme)** 56a/02
**n.+din (néçe néme)** 77a/04
**n.+din turur** 12a/01, 12a/03, 12a/05, 117a/03
**n.+dür** 3b/09, 34b/06
**n.+édi** 9b/04, 10a/09
**n.+ge** 4a/01, 85b/01
**n. ḳıl-** 45a/05
**n.+ler** 55b/01

**n.+ni** 4b/04, 5a/07, 59a/09, 62b/07, 71a/04, 78a/02, 111b/08, 111b/11, 116b/02

**n.+niŋ** 63a/09, 77b/06

**n.+niŋ (néçe néme)** 77b/05

**n. turur** 7b/01

**n. üçün** 2a/11, 11a/10, 11b/05, 11b/07, 14a/08, 32a/08, 55b/10, 56a/01, 69b/01, 75a/09, 75b/01, 75b/04, 75b/05, 75b/08, 75b/10, 114a/06, 114a/08, 116a/06

[=114]

**némerse** Şey. Krş. **nemerse**

**n.** 29a/07, 29a/10, 47b/07, 47b/08, 71a/10

**n. (hīç némerse)** 40a/05

**n.+ler** 38b/03, 71a/06, 97b/09

**n.+lerge** 59a/04

**n.+lerni** 70a/04

**n. turur** 36a/01

[=12]

**nıdā <** Ar. *nidā* Seslenme, çağırma.

**n. iber-** 8b/05

**n. kel-** 62a/07

**n. ḳıl-** Seslenmek. 35b/02, 36a/07, 63a/07, 69b/01, 80b/08

[=7]

**nıfās** < Ar. *nifās* Loğusalık.

**n.+nı** 116a/11

[=1]

**nıʿmat** < Ar. *niʿmet* Allah'ın kullarına bağışladığı yiyecek içecek vb. Krş. **niʿmet**

**n.** 29a/08, 34a/09, 34a/09

**n.+larda** 35b/03

**n.+larıdın** 32b/11, 114b/07

[=6]

**nıyyat** < Ar. *niyyet* Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama.

**n.+da (yaman nıyyat)** 105a/02

**n. ḳıl-** 105a/11, 113a/06

[=3]

**nigūn-sār** Far. Baş aşağı.

**n. bol-** 77b/04

[=1]

**nihāyatsız** Sonsuz.

**n.** 89a/01

[=1]

**nīk-rāy** İyi fikirli.

**n. (vazīr-ı nīk-rāy)** 49a/05

[=1]

**nikāḥ** Ar. Bir kadınla bir erkeğin kanun önünde karı koca sayılmalarını sağlayan işlem.

**n.** 53a/07

**n. (ʿaḳd-ı nikāḥ ḳıl-)** Evlenmek. 119b/09

**n. ḳıl-** 45b/08

[=3]

**Nīl** Dünyanın en uzun nehri.

**N.** 71b/11

[=1]

**niʿmet** Bk. **nıʿmat**

**n.+ige** 23b/08

[=1]

**niʿmethāy** ?

**n.** 50a/02

[=1]

**Nisā** *Kur'an-ı Kerim*'in dördüncü suresi.

**N.** 21b/06

**N. (sūra-ı Nisā)** 14b/08

[=2]

**nişāne** Far. İşaret, âlamet, belirti.

**n.** 7b/12, 79b/09

**n. birle** 7b/09

**n. bol-** 7b/09

**n.+lerige oḫşa** 79b/10

**n.+sidür** 7b/11

[=6]

**noḳta** < Ar. *nuḳta* Cümlenin bittiğini gösteren benek şeklindeki işaret.

**n.** 97a/01, 97a/02

[=2]

**Nūḥ I** Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helâk edilen peygamber.

**N. (Ḥażrat-ı Nūḥ)** 79a/11

**N. (Ḥażrat-ı Nūḥ Peyġāmber)** 26a/01

**N. (Tūfān-ı Nūh)** 12a/2

**N. alayhi's-salām** 12a/02, 23a/05, 26b/03

**N.+dın keyin** 106a/01

**N. Nebīyu'llāh** 22a/11

**N.+nıŋ** 26b/10

**N. Peyġāmber** 24a/06, 25b/09

[=11]

**Nūḥ II** *Kur'an-ı Kerim*'in yetmiş birinci suresi.

**N.** 21a/09

**N. (sūra-ı Nūh)** 16a/08

[=2]

**Nūmā** İbrahim peygamberin atası.

**N. édi** 27a/02

[=1]

**nūn** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi sekizinci harfinin adı.

**n.** 20a/07, 21a/04

**n.+nı (ḳāf u nūn)** 4b/04

[=3]

**nūr** Ar. Gözle görülen aydınlık, ışık, ziya.

**n.** 15a/05, 21b/08, 29a/02, 70b/02, 105b/06, 108a/09

**n. bol-** 108a/08

**n.+dın** 30b/01, 31b/11, 59a/10, 59a/11, 67a/11, 70a/01, 107a/05, 108b/10

**n.+dın turur** 117a/03

**n.+ġa** 63b/08, 70b/01

**n.+ı** 5b/11, 28b/11

**n.+ıdın** 108a/08

**n.+ıdur** 3b/01

**n.+ını** 59a/10

**n.+larını** 63b/07, 70b/01

**n.+nı** 105b/07

**n.+nıŋ** 6a/03

[=27]

**Nūrā'īl** Yedinci gökte yer alan büyük melek.

**N.** 67b/11

[=1]

**nūrī** Far. Bir nur.

**n.** 10a/02

[=1]

**Nūşīravān-ı ʿĀdıl** Adaletiyle ön plana çıkmış eski bir Sasani hükümdarıdır.

**N.** 105b/05

[=1]

**nuṭfa** < Ar. *nuṭfe* Meni, bel.

**n.** 29a/09

**n.+larını** 25a/03, 25a/04

[=3]

**O**

**obdan** Y. Uyg. İyi.

**o.** 43b/01, 43b/03, 88b/07, 89a/05, 90b/11, 117b/02

[=6]

**obdanraḳ** Daha iyi.

**o.** 31a/04, 31a/06, 44a/10, 46a/09, 51b/10, 52a/01, 52a/02, 52a/04, 52a/04, 52a/06, 52a/07, 117b/01

**o.+dur** 51b/08, 51b/08

**o.+ı** 2b/08

**o. turur** 112b/04

[=16]

**oçuḳ** Açık, aralık.

**o.** 80a/03

[=1]

**oġlan** Bk. **oġul.**

**o.+ları** 111a/03

**o.+ları érdi** 98a/03

**o.+larını** 98a/04

[=3]

**oġrı** Hırsız.

**o.** 59b/01, 59b/02, 103a/03, 103a/06, 105a/04

**o.+nıŋ** 103a/11

**o.+sı** 59b/03, 59b/04, 59b/06, 59b/07

**o. tut-** Hırsız yakalamak. 105a/04

[=11]

**oġrılıḳ** Hırsızlık.

**o.+ḳa** 103b/02

[=1]

**oġul** Oğul, erkek çocuk. Krş. **oġlan.**

**o.** 11a/11, 44a/02, 45b/09

**o.+ı (oġlı)** 25b/03, 25b/07, 25b/10, 25b/10, 26a/01, 25b/11, 26a/04, 26a/07, 26b/02, 26b/02, 26b/03, 26b/03, 26b/03, 26b/09, 26b/10, 26b/10, 26b/11, 27a/03, 27a/03, 27a/04, 27a/04, 27a/05, 27a/05, 27a/08, 27b/01, 27b/04, 27b/07, 28a/01, 28a/08, 32a/11, 44b/03, 45b/07, 109a/10, 109a/11

**o.+ları** 1b/11

**o.+um (oġlum)** 109b/02

**o.+uŋ (oġluŋ)** 8b/03, 109b/03

**o.+uŋnı (oġluŋnı)** 85b/08

[=42]

**oḫşa** Benzer.

**o. (-ge oḫşa)** 76b/10, 77a/01, 77a/02

**o. (-ġa oḫşa)** 5a/09, 5a/10, 18b/07, 31b/01, 38a/11, 68a/11, 68b/01, 73b/04, 73b/05, 73b/06, 79b/10,

80a/01, 80a/09, 91b/03, 95a/11, 95a/11, 97a/11, 97b/01, 97b/02, 97b/03, 102b/04, 104b/05, 108b/11

**o. (-ge oḫşa)** 3b/10, 4b/01, 7b/12, 29a/06, 49b/08, 73a/08, 73b/03, 74a/09, 76b/07, 76b/09, 79b/10, 82a/04, 83b/06, 97a/11, 97b/01

**o. (-ḳa oḫşa)** 104b/08

**o. bol-** 97b/11

**o. ḳıl-** 91b/08

[=44]

**oḫşa-** Benzemek.

**o.-r** 44b/01, 51b/09, 51b/11, 52a/02, 52a/05, 52a/07

[=6]

**oḳ** Yay denilen aletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek.

**o. at-** 100a/11

[=1]

**oḳı-** Bk. **oḳu**

**o.-dılar** 7b/12

**o.-ġıl** 117b/06

**o.-maġlıḳ** 112b/02

**o.-maḳ** 7b/01, 7b/12, 18a/09, 19a/11

**o.-maḳnı** 7b/12

**o.-p** 62b/02, 82b/10, 90b/07

[=12]

**aẕān oḳı-** 7b/01, 7b/12, 7b/12, 7b/12

**ġazal oḳı-** 90b/7

**ḫuṭba oḳı-** 82b/10

**Ḳur'ān oḳı-** 18a/09, 19a/11, 112b/02, 117b/06

[=10]

**oḳu-** Bir yazıda ne yazıldığını sadece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek; bir yazıda anlatılmak istenen mânâyı anlamak; bir metni seslendirmek; sesli olarak nağme ile söylemek. Krş. **oḳı**

**o.-dılar** 8a/03, 109a/04

**o.-ġalı bol-** 18b/04

**o.-ġaylar** 80b/06

**o.-maḳ** 18b/11, 18b/02, 18b/03

**o.-maḳ turur** 18b/01

**o.-ŋ dép** 8a/01

**o.-ŋlar** 11a/07

**o.-p** 7b/12, 7b/12, 7b/12

**o.-rlar** 67b/05

**o.-sa** 19a/03

**o.-ydurlar** 11a/03, 11a/04, 11a/06

[=18]

**ʿaẕāb oḳup ḳıl-** 73b/11

**aẕān oḳu-** 7b/12, 7b/12, 8a/01, 8a/03

[=5]

**oltur-** Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak ve ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek; (bir mevkiye) geçmek, orada yer almak; ikâmet etmek; yaşamak; durmak, beklemek.

**o.-dı** 56a/09, 56b/01, 56b/04, 56b/08, 87a/11

**o.-dılar** 56a/08, 56b/01, 56b/04, 56b/07
**o.-ġan (ḫılāfetge olturġan vaḳt)** 104b/02
**o.-ġanda** 103a/01
**o.-ġaylar** 33b/09
**o.-mas érdiler** 53b/10
**o.-sa** 68a/05
**o.-sunlar** 86b/06
**o.-up** 33b/01, 48a/02, 51a/06
**o.-up ékenler** 46b/04
**o.-up érdi** 98a/06
**o.-ur** 68a/05
**o.-ur (kün olturur vaḳtda)** 53a/05
**o.-ur érdiler** 54a/10
**o.-urlar** 67b/03, 81a/10, 88b/09
[=26]
**2.** (Güneş için) Gün ortasında olmak.
**o.-ur maḥalda** 108a/02
[=1]
**ḫılāfetge oltur-** 103a/01
[=1]
**yükünüp oltur-** 68a/05
[=2]
**olturġuz-** Oturtmak, oturmasını sağlamak; bir mevkiye, makama geçmek.
**o.-dılar** 1b/12, 48a/04
[=2]
**teḫtge olturġuz-** 1b/12
[=1]
**on** On, sayı adı.
**o.** 2b/05, 29a/06, 29a/10, 78a/09, 78a/11, 78b/03, 78b/06, 78b/10, 91a/05, 116a/02
**o. (bir miŋ on beş)** 53a/03
**o. (on miŋ yüz on beş)** 19b/11
**o. (sekiz lek on yete miŋ)** 55b/02
**o. (toḳuz yüz on iki)** 25b/01
**o. (tört miŋ iki yüz on yete)** 20a/03
**o. (üç miŋ üç yüz on üç)** 22b/08
**o. (üç yüz on üç)** 82a/11
**o. (yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz)** 20a/09
**o. (yüz on)** 91a/10
**o. (yüz on birinçi)** 17a/07
**o. (yüz on ikinçi)** 17a/07
**o. (yüz on törtünçi)** 17a/08
**o. (yüz on üçünçi)** 17a/08
**o. alta lek yigirme miŋ** 54a/03
**o. alta miŋ** 55a/05
**o. alta miŋ yetmiş** 20a/08
**o. altınçı** 15a/01, 23a/10, 27b/06, 103b/06
**o. aylıḳ yol** 35a/03
**o. beş** 24b/10, 26a/03, 26b/04, 27b/02, 52b/11, 54a/08, 55a/05, 62b/09, 80a/11, 81b/09, 91a/11, 94b/03, 109a/05
**o. beş miŋ** 37b/04, 71b/08, 73a/09
**o. beş miŋ tört yüz yigirme** 19b/03
**o. beşinçi** 15a/01, 23a/09, 27b/03, 102b/10
**o. bir** 24b/10, 54a/09
**o. bir miŋ** 40a/03

**o. birinçi** 7a/11, 14b/10, 23a/07, 24b/06, 25b/08, 26b/08, 102b/05
**o.+ġaça** 3b/05, 3b/06
**o.+ı** 24b/04, 25a/05, 25b/03, 25b/05, 25b/07, 26b/08, 27a/10, 27b/01, 27b/06, 27b/10, 28a/02, 28a/04, 82a/07
**o. iki** 6a/08, 7a/06, 10b/04, 12b/07, 12b/10, 12b/10, 24b/07, 25b/02, 26a/02, 26a/05, 26a/08, 27a/09, 27b/09, 28a/11, 95a/05
**o. iki lek yigirme miŋ** 54b/09
**o. iki miŋ** 39b/03, 71b/09
**o. iki miŋ tört yüz tört** 19b/04
**o. ikinçi** 7a/11, 14b/11, 23a/08, 27a/02, 102b/07
**o. kün** 25a/02
**o. miŋ** 14a/06, 14a/07, 40b/05, 71b/10, 72a/11, 72b/09, 72b/10
**o. sāʿat** 28a/11
**o. sekiz** 10b/07
**o. sekiz miŋ** 60b/02, 60b/05, 71a/01, 113b/08
**o. sekizinçi** 15a/02, 23a/10, 27b/11, 105a/01
**o. toḳuzunçı** 15a/03, 23a/11, 28a/03, 105a/03
**o. tört** 10b/07, 28a/09, 91a/04
**o. tört miŋ** 72b/11
**o. törtünçi** 14b/11, 23a/09, 108b/05
**o. üç miŋ** 39a/02
**o. üçünçi** 14b/11, 23a/08, 27a/08, 102b/09, 108b/03
**o. yete** 10b/04
**o. yetinçi** 15a/02, 23a/10, 27b/10, 104b/01
[=141]

**onunçı** Onuncu, on sayısının sıra sıfatı.
**o.** 7a/10, 14b/10, 23a/07, 26b/06, 102b/04, 116a/05
**o. (yüz onunçı)** 17a/06
[=7]

**oŋ** Sağ, vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan.
**o.** 11b/02, 61b/03, 66a/11, 66b/03, 68b/02, 80a/04, 80a/06, 84b/11, 91a/08, 92a/05, 92a/07, 93a/06, 113a/05, 118b/09, 118b/11
[=15]

**orun** Yer, mevki, makam.
**o.+ı (ornı)** 66b/05
**o.+ı turur (ornı turur)** 40b/03
**o.+ı turur (ornı turur)** 40a/01, 41a/03, 71a/02
**o.+ıda (ornıda)** 106a/02
**o.+ıdın (ornıdın)** 5b/09, 46b/11, 87b/02
**o.+ıdur (ornıdur)** 39b/01, 40a/07
**o.+ıġa (ornıġa)** 47a/05
**o.+um (ornum)** 56a/08, 56a/11, 56b/03, 56b/06, 56b/11, 57a/05, 57a/11, 57b/06
**o.+uŋ (ornuŋ)** 56a/07, 56a/10, 56b/03, 56b/06, 56b/10, 57a/05, 57a/11, 57b/06
**o.+uŋ érmes (ornuŋ érmes)** 115a/02

**o.+uŋnı (ornuŋnı)** 57a/01, 57a/06, 57b/01, 57b/07

[=33]

**ʿOs̲mān** Bk. **ʿOs̲mān ibn ʿAffān**

**O.** 53b/07

[=1]

**ʿOs̲mān ibn ʿAffān** İlk Müslümanlardan, islam dininin üçüncü halifesi. Krş. **ʿOsmān**

**O.** 18a/10

[=1]

**ot I** Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler.

**o.** 5b/02, 95b/07

**o.+lar çaḳıl-** 9b/08

[=3]

**ot II** Od, ateş.

**o.** 9b/09, 28b/11, 56a/02, 61b/07, 61b/09, 95b/02, 107a/03, 110b/08

**o. birle** 37b/01

**o. çaḳnıġan dék** 36b/10

**o.+dın** 5a/07, 8b/09, 37b/01, 37b/05, 37b/06, 37b/07, 37b/08, 37b/08, 55b/04, 61b/06, 61b/08, 61b/10, 64b/02, 65b/07, 74a/02, 75a/11, 95b/01, 107a/02

**o.+dın turur** 37b/07, 117a/03

**o.+dur** 74a/06

**o.+dur dép** 10a/02

**o.+ġa** 61b/06, 61b/08, 116b/04

**o.+ġa sal-** 76b/07

**o.+ı** 74a/04

**o.+ı (dūzaḫ otı)** 118b/01, 118b/02

**o.+ḳa** 8b/09

**o. ḳıl-** 77a/01

**o.+lardın** 74a/04

**o.+nı** 74a/03

**o.+nıŋ** 110b/07

[=44]

**otluġ** Ateşli. Krş. **otluḳ**

**o.** 36a/10, 36b/05, 74b/04

[=3]

**otluḳ** Bk. **otluġ**

**o.** 65b/08

[=1]

**otra** Orta, iki uçtan veya bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer.

**o.+sıda** 40b/06

[=1]

**otrançı** Ortanca, yaş bakımından üç kardeşin büyüğü ile küçüğü arasında bulunan.

**o.+sınıŋ** 44a/02, 44a/06

**[=2]**

**otun** Odun.

**o.** 41b/10

**o.+ı** 74a/02

[=2]

**otuz** Otuz, sayı adı.

**o.** 12b/08, 12b/11, 12b/11, 13b/02, 21b/04, 23a/02, 48b/07, 48b/08, 48b/09, 49a/02, 84a/05

**o. (iki miŋ otuz yete)** 19b/11, 20a/01

**o. (tört miŋ yete yüz otuz toḳuz)** 19b/08
**o. (tört miŋ yüz otuz)** 19b/06
**o. (üç lek otuz miŋ üç yüz)** 19b/01
**o. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/03
**o. (yüz otuz tört)** 27b/02
**o. altınçı** 15a/11
**o. beşinçi** 15a/10
**o. bir** 87a/04
**o. birinçi** 15a/08, 23b/05
**o. eşrefī** 48b/04
**o. iki** 10b/02, 10b/09, 18a/06
**o. ikinçi** 15a/09
**o. miŋ** 33a/08, 81a/04, 92b/10, 93a/07, 107a/05, 110b/06
**o. miŋ beş yüz yigirme** 20a/05
**o. sekizinçi** 15b/01
**o. toḳuzunçı** 15b/01
**o. törtünçi** 15a/10
**o. üçünçi** 15a/09
**o. yetinçi** 15a/11
**o. yüz** 10a/03
[=41]

**otuzunçı** Otuzuncu, otuz sayısının sıra sıfatı.
**o.** 15a/08, 23b/04
[=2]

**oyġan-** Uyanmak.
**o.-ıp** 99a/03
[=1]

**oyna-** Eğlenmek, oyalanmak amacıyla bir şeyle meşgul olmak.
**o.-ġan** 41a/01
**o.-ġaylar** 81a/06
**o.-r** 90a/06
[=3]
**ḳimār oyna-** 90a/06
**saṭranç ve kebūter oyna-** 41a/01
[=2]

**Ö**

**öget** Y. Uyg. Öğretmek.
**ö.** 63a/7
[=1]

**ögze** Çatı.
**ö.+sige** 105b/06
[=1]

**öl-** Ölmek, hayatı sona ermek.
**ö.-di** 55a/09, 94a/01, 104b/11
**ö.-diler** 53b/09, 54b/06, 100b/10
**ö.-edür** 58a/02, 58a/04
**ö.-er** 55b/08, 83b/11
**ö.-er men dép** 55a/07
**ö.-er sén** 3a/09, 55a/02
**ö.-erler** 39a/07, 74a/11, 97b/09
**ö.-ermiz** 48a/09
**ö.-gen** 38a/04, 39b/11, 40b/02, 48a/09, 114a/08
**ö.-gen bol-** 118b/10
**ö.-gey** 33b/04
**ö.-günçe** 47b/05
**ö.-mek** 29a/09, 32b/01, 79a/09
**ö.-mekge** 79a/08
**ö.-se** 59b/08
**ö.-üp** 87a/04
[=31]

**günāhsız öl-** 3a/09
[=1]
**ḳarıp öl-** 33b/04
[=1]
**ölke** Moğ. Toprak, arazi.
**ö.+ġa** 72a/06
[=1]
**öltür-** Bir canlının hayatına son vermek.
**ö.-di** 13a/09
**ö.-diler** 94a/05
**ö.-edür** 41b/09, 42b/11
**ö.-eli** 93b/01
**ö.-e'lmediler**
**ö.-gey** 105b/01
**ö.-geyler** 96a/04
**ö.-meyli dép** 2b/10
**ö.-seŋiz** 2b/08
**ö.-üŋler dép** 2b/06, 96a/03
**ö.-ürler** 86b/03, 88b/11, 115a/04
[=15]
**öltürüş** Öldürüş, öldürme.
**ö.+ge başla-** 94a/02
[=1]
**ölüg** Ölü, hayatı sona ermiş bulunan.
**ö.** 112a/11, 112a/11
**ö.+leri** 53b/09
**ö. mü** 100a/10
[=3]
**ölüm** Bir canlıda hayati fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, vefat.
**ö.** 35b/02, 56b/09, 56b/10, 57a/01, 57a/01, 57a/02
**ö.+ge iber-** 43a/02
**ö.+ni** 48a/07, 91a/02, 118a/06
**ö.+niŋ** 32a/09, 32a/11
[=12]
**ʿÖmer** Hz. Muhammed'in sahabesi ve İslam Devleti'nin ikinci halifesi. Krş. **ʿÖmer ibn Ḫaṭṭāb**
**ʿÖ.** 53b/06, 85a/09, 86a/08, 86a/11
**ʿÖ. (ʿÖmer ibn Ḫaṭṭāb)** 104b/01
**ʿÖ. (Ḥażrat-ı ʿÖmer)** 85a/09
**ʿÖ.+ge (Ḥażrat-ı ʿÖmer)** 85a/08
**ʿÖ.+nin (Ḥażrat-ı ʿÖmer)** 86a/08
**ʿÖ.+niŋ (Ḥażrat-ı ʿÖmer)** 86a/10
[=8]
**ʿÖmer İbn Ḫaṭṭāb** Bk. **ʿÖmer**
**ʿÖ. (Ḥażrat-ı ʿÖmer ibn Ḫaṭṭāb)** 104b/01
[=1]
**öŋlük** Renkli.
**ö.** 80a/03
[=1]
**örgen-** Öğrenmek, bilgi sahibi olmak.
**ö.-dim** 7b/12
**ö.-ip** 7b/12
[=2]
**öt-** Geçmek, bir yerden başka bir yere gitmek, yer değiştirmek; aşıp geride bırakmak; yaşamak; affetmek.
**ö.-e'lmes** 102a/06
**ö.-e'lmey** 95b/07
**ö.-erler** 36a/03, 83b/05
**ö.-ey** 102a/06
**ö.-ken söz** 58a/11

**ö.-kenge oḫşa** 83b/06
**ö.-ti** 3a/02
**ö.-tüm** 105b/03
**ö.-üp** 36b/11
[=10]
**yete iklīmdin öt-** Bütün dünyada duyulmak. 3a/02
[=1]
**öte-** Yerine getirmek, (namaz için) eda etmek.
**ö.-di** 8a/08, 8b/02, 9a/02, 9a/08, 9b/04, 10a/09, 117a/01
**ö.-diler** 8b/01, 8b/08, 8b/11, 9a/06, 9b/03, 10a/07, 10a/10, 10b/01, 93a/08
**ö.-megen** 38a/02, 40b/11
**ö.-p** 82b/09, 96a/08, 96b/05
**ö.-p édiler** 7b/12
**ö.-p turar érdi** 116a/07
**ö.-rler** 94a/11
**ö.-ydürler** 11a/09, 11a/10, 11b/04
**ö.-yli** 93a/05
[=28]
**beş vaḳt namāz öte-** 11a/09
**namāz-ı dīger öte-** 93a/08
**namāz-ı dīgerni öte-** 9a/02
**namāz-ı ḫuften öte-** 82b/09
**namāz-ı ḫuftenni öte-** 9b/04
**namāz-ı meyyitni öte-** 11b/04
**namāz-ı şāmnı öte-** 9a/08
**namāz-ı vitrni öte-** 10a/09, 10b/01
**namāz öte-** 7b/12, 8b/01, 40b/11, 93a/05, 94a/11, 117a/01
**namāzını öte-** 96a/08
**namāzlarını öte-** 96b/05
**tört rekʿat namāz öte-** 8b/08, 9a/06, 10a/07
**tört rekʿat namāznı öte-** 8b/11
**üç rekʿat namāz öte-** 9b/03
[=22]
**ötegüçi** Namaz kılan kişi.
**ö.+lerge (namāz ötegüçi)** 69b/08
[=1]
**ötker-** Geçirmek. Krş **ötkez-**
**ö.-ip** 88a/07
[=1]
**ötkez-** Bk. **ötker-**
**ö.-gen tur-** 43b/08
**ö.-ürler** 37a/08
[=2]
**ʿumrlarını ötkez-** 43b/08
[=1]
**öz** Kendi, dönüşlülük zamiri.
**ö.** 2b/03, 2b/03, 5a/07, 9b/02, 23b/08, 38a/07, 39a/01, 39b/02, 40a/02, 40a/08, 40b/05, 41a/05, 49b/03, 54b/11, 64a/03, 79b/08, 110a/06
**ö.+i** 4b/08, 42a/10, 42b/01, 103a/05
**ö.+idin** 80b/07
**ö.+idin özige** 83b/08
**ö.+ige** 42b/09, 80b/07
**ö.+ige (özidin özige)** 83b/08
**ö.+ige oḫşa** 3b/10
**ö.+ini** 43a/02, 76b/09
**ö.+iniŋ** 42a/03, 42a/05, 42a/08
**ö.+leri** 42b/03

**ö.+lerini** 2b/09, 38b/06, 43a/05, 88b/09
**ö.+leriniŋ** 40a/11, 40b/01
**ö. pāyıŋda tut-** 49a/11
**ö.+ümge** 91b/08
**ö.+ümni** 2a/03
**ö.+üni** 119b/09
**ö.+üŋ** 75b/04, 86a/05
[=45]

**özge** Başka, gayrı.
**ö.** 6a/04, 11b/05, 14a/10, 50a/01, 51a/11, 55b/07, 64b/08, 78b/11, 86a/11, 111b/11
2. (Zamir) Başkası.
**ö.+leri** 22b/09
**ö.+si** 13b/04, 72b/06, 72b/08, 72b/09
**ö. (-dın özge)** 3b/08, 35a/04, 60b/02, 70a/05
**ö.+ge (-din özge)** 11b/07
[=20]

**P**

**pād-şāh** Far. Padişah, hükümdar. Krş. **fād-şāh**
**p.** 2a/02, 44b/03, 45a/01, 45a/04, 45a/11, 45b/01, 45b/04, 45b/06, 46a/10, 46a/11, 46b/03, 46b/04, 46b/06, 46b/07, 46b/09, 46b/10, 47a/03, 47b/04, 47b/06, 47b/09, 47b/11, 48a/02, 48a/05, 48b/11, 49a/03, 49a/04, 49a/09, 49b/09, 50a/03, 50a/08, 50a/10, 50b/06, 51a/04, 51a/10, 99b/01, 99b/04, 99b/07, 99b/08
**p. (ʿadl-ı pād-şāh)** 44b/01
**p. bol-** 83a/02
**p.+da** 44a/11
**p.+ġa** 46b/03, 46b/05, 47a/05, 47b/02, 47b/10, 49b/02, 50b/05, 51a/04
**p.+ġı** 1b/04
**p.+ı (Mışr pād-şāhı)** 81b/11
**p.+ı (Şām pād-şāhı)** 82a/01
**p.+ı ʿādıl** 49a/06
**p.+ı érdi** 1b/09
**p.+ı ẓālım** 42b/09
**p.+ınıŋ** 83a/10
**p.+lar** 38b/09, 48a/09, 53a/06, 90b/11
**p.+larġa** 44a/10, 54b/04
**p.+ları** 83a/01
**p.+larnıŋ** 17b/04
**p.+nıŋ** 44b/03, 45a/07, 50a/06, 50a/07, 51b/04, 98a/02
[=70]

**pād-şāh-zāda** Far. Padişah oğlu, padişah soyundan olan erkek çocuk.
**p.+lar** 98a/09
[=1]

**pād-şāhī** Bir padişah.
**p.** 45b/11, 81a/11
[=2]

**pād-şāhlıḳ** Padişahlık, saltanat.
**p.+ı** 35b/05
**p. ḳıl-** 2b/11, 28b/04, 28b/09, 54b/03, 83a/06, 91a/06, 94a/07, 96a/09
**p.+nıŋ** 45b/09
[=10]

**pahlavān** < Far. *pehlevān* Pehlivan, kahraman.
**p.+da** 60a/05
**p.+nıŋ** 60a/06
[=2]

**pāk** Far. Temiz; hâlis.
**p.** 4a/09
**p. bol-** 94a/06
**p. ḳıl-** 101b/10
[=3]

**pākīze** Far. Temiz, pak.
**p. ḥalāl ṭaʿām** 43b/01
[=1]

**Pālıḥ** Bk. **Fālıḥ**
**P.+nıŋ** 27a/04
[=1]

**panc-şanba** Far. Perşembe, haftanın beşinci günü.
**p. küni** 28a/06, 71a/05
[=2]

**pāra** Far. Pare, parça. Krş. **fāra**
**p.** 50a/06, 63b/10
**p. (bir pāra)** 39a/06
**p. édi** 63b/09
**p. ḳıl-** 63b/09, 63b/10
[=6]

**parākende** Far. Birbirinden ayrı, dağınık.
**p. ḳıl-** Parçalamak. 84a/09
[=1]

**parastış** < Far. *perestiş* Tapma, tapınma.
**p.+ġa** 108a/04
**p. ḳıl-** 92b/02, 108a/04
[=3]

**parḳ** Ev, bark.
**p.+ları** 82b/03
[=1]

**pārsā** Far. Dinine çok bağlı, zahit.
**p.** 34b/02
[=1]

**parvāna** < Far. *pervāne* Geceleri ışık etrafında dönerek uçan küçük kelebek.
**p.+dur men** 3b/02
**p.-ı ul şam** 3b/01
**p. yaŋlıġ** 3b/02
[=3]

**pās-bān** Far. Gece bekçisi, gözetici.
**p.+ı** 59b/03, 59b/05, 59b/06, 59b/07
**p. turur** 59b/01, 59b/02
[=6]

**pat I** Çabuk.
**p.** 82a/05
[=1]

**pat II** Fatiha.
**p. (şalavāt zākırāt zākır pat)** 1b/05
[=1]

**pat-** Sığmak.
**p.-arlar** 94a/09
[=1]

**patman** Birimi yerine göre farklılık gösteren ağırlık ölçüsü.
**p.** 23b/06, 23b/07
[=2]

**pāy** Far. Ayak.
**p. (ser ü pāy)** 47b/09
**p.+ıŋda (öz pāyıŋda tut-)** 49a/11

[=2]

**paydā** < Far. *peydā* Açıkta ve meydanda olan, aşikâr.

**p. bol-** 24b/09, 25a/08, 25a/10, 34a/03, 53b/02, 63b/08, 69a/06, 70b/03, 70b/04, 70b/10, 77b/03, 80b/02, 82a/03, 85a/05, 88b/02, 89a/10, 91a/05, 94b/09, 95a/04, 95b/09, 97a/01, 97a/02, 97a/08, 100a/06

**p. ḳıl-** 6b/01, 60b/03, 60b/04, 60b/04, 60b/05, 63b/11, 110a/06

[=31]

**payġāmbar** Bk. **peyġāmber**

**p.+ġa** 13a/11, 109b/09, 109b/10

**p.+ġa (Sulaymān payġāmbar)** 29b/02

**p.+ġaça (Muḥammad payġāmbar)** 22a/04

[=5]

**peder** Far. Baba.

**p.** 109a/08

[=1]

**pend** Far. Öğüt, nasihat.

**p. ve naṣīhat ayt-** 42b/02

[=1]

**perde** Far. Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel, mâni.

**p.** 69b/11

**p.+din** 70a/03

**p.+ge** 70a/03

**p.+lerniŋ** 70a/04

[=4]

**perhīz** Far. Yiyecek ve içeceklerde belli bir süre için yapılan kısıtlama, dinin yasak ettiği şeylerden sakınma.

**p. ḳıl-** 43a/01, 77a/04, 77a/05, 77a/09

[=4]

**perī** Far. Tabiat üstü bir gücü olduğuna inanılan cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.

**p.** 111a/07

**p. (dīv perī cinsi)** 111a/01

**p.+ler** 113b/10

**p.+niŋ** 117a/03

[=4]

**perverdiġār** Far. Bütün yaratılmışları besleyen ve yetiştiren Allah. Krş. **perver-kerīm**

**p.+ım** 60b/09

[=1]

**perverdiġārā** Ey Allah'ım.

**p. (ilāhi ḳadırā perverdiġārā)** 51a/07

[=1]

**perver-kerīm** Bk. **perverdiġār**

**p.** 75a/08

[=1]

**perveriş** Far. Besleme, yetiştirme.

**p. ḳıl-** 48b/10

[=1]

**pes** Far. Şu halde, öyleyse, son.

**p.** 4b/08, 10a/03, 11a/06, 63a/07, 63a/09, 69a/11

**p. bol-** 38b/01

[=7]

**peşe** Far. Sivrisinek.
**p.** 110b/04, 110b/05
**p.+niŋ** 110b/04
[=3]

**peyġāmber** Far. Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, resul. Krş. **payġāmbar**
**p.** 22a/09, 22a/10, 22b/03, 22b/07, 22b/09, 23a/03, 23a/04, 24b/01, 28b/04, 28b/05, 79a/09, 79a/10
**p. (Ādam Peyġāmber)** 25a/03
**p. (Anūş Peyġāmber)** 25b/06
**p. (Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber)** 8b/04
**p. (Ḥażrat-ı Ismāʿīl Peyġāmber)** 44b/02
**p. (Ḥażrat-ı Sulaymān Peyġāmber)** 28b/10
**p. (Hūd Peyġāmber)** 26b/09
**p. (Isḥāḳ Peyġāmber)** 27a/11
**p. (Ismāʿīl Peyġāmber)** 27a/08, 47b/05
**p. (Idrīs Peyġāmber)** 25b/03
**p. (Mūşā Peyġāmber)** 6a/07, 27b/11
**p. (Nūḥ Peyġāmber)** 25b/09
**p. (Ṣalıḥ Peyġāmber)** 26b/02
**p. (Sulaymān Peyġāmber)** 26a/07
**p. (Şuʿayb Peyġāmber)** 27b/10
**p. (Yaḥyā Peyġāmber)** 26b/06
**p. (Yaʿḳūb Peyġāmber)** 27b/03
**p. (Yūsüf Peyġāmber)** 27b/07
**p. (Zekeriyā Peyġāmber)** 26a/10
**p.+de** 60a/08
**p.+din (Ādam Peyġāmber)** 22a/04, 24a/02
**p.+din (Eyūb Peyġāmber)** 24a/09
**p.+din (Ḥażrat-ı Mūşā Peyġāmber)** 6a/07
**p.+din (Idrīs Peyġāmber)** 24a/05
**p.+din (ʿĪsā Peyġāmber)** 24a/03
**p.+din (Nūḥ Peyġāmber)** 24a/06
**p.+din (Zekeriyā Peyġāmber)** 24a/08
**p.+dindürler (Ādam Peyġāmber)** 25a/03
**p.+dür (martaba-ı Peyġāmber)** 81a/01
**p.+ge** 13b/01, 13b/06
**p.+ge (Ibrāhīm Peyġāmber)** 8b/03, 13b/02
**p.+ge (Ismāʿīl Peyġāmber)** 46b/07
**p.+ge (Idrīs Peyġāmber)** 13b/02
**p.+ge (Şīt Peyġāmber)** 13b/01
**p.-i Ḫudā** 93a/04
**p.+ler** 13a/06, 22a/03, 34a/07, 36b/09, 65b/11, 89b/01
**p.+lerdin** 23a/02, 23b/09, 23b/10, 34b/01
**p.+lerge** 13a/09, 23b/10, 58b/07
**p.+lerniŋ** 10a/11, 17b/01, 22a/05
**p.+ni (Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmber)** 9a/02
**p.+niŋ** 7b/12, 46b/10, 60a/09, 77b/01, 112b/09
**p.+niŋ (Ādam Peyġāmber)** 24b/08, 24b/09, 25a/04

**p.+niŋ (Dāvūd Peyġāmber)** 26a/07
**p.+niŋ (Ḥażrat-ı ʿĪsā Peyġāmber)** 6b/07
**p.+niŋ (Ḥażrat-ı Ādam Peyġāmber)** 25a/06, 55b/05
**p.+niŋ (Ḥażrat-ı Ibrāhīm Peyġāmber)** 44b/02
**p.+niŋ (Ḥażrat-ı Nūḥ Peyġāmber)** 26a/01
**p.+niŋ (Ibrāhīm Peyġāmber)** 27a/02, 27a/08, 27a/11
**p.+niŋ (Idrīs Peyġāmber)** 25b/11
**p.+niŋ (Isḥāḳ Peyġāmber)** 27b/04
**p.+niŋ (Ismāʿīl Peyġāmber)** 46b/09, 51a/07
**p.+niŋ (ʿĪsā Peyġāmber)** 28a/03
**p.+niŋ (Ṣalıḥ Peyġāmber)** 6b/04
**p.+niŋ (Şīt Peyġāmber)** 25b/06
**p.+niŋ (Şuʿayb Peyġāmber)** 9b/06
**p.+niŋ (Yahyā Peyġāmber)** 109b/05
**p.+niŋ (Yaʿḳūb Peyġāmber)** 27b/07
**p. turur** 22a/05, 22b/03
[=97]

**pınhān** < Far. *pinhān* Gizli, saklı**.**
**p.** 119a/11
**p. bol-** 94a/03
**p. ḳıl-** 115a/11
[=3]

**pīr** Far. Yaşlı, ihtiyar kimse.
**p. bol-** 58a/08, 91a/03
**p. kāmil** 77a/03
**p.+leri** 7b/12, 7b/12
[=5]

**pīşāne** < Far. *pīşānī* Alın.
**p.+leri** 79b/11
**p.+side** 84b/11, 91a/09
[=3]

**pīşīn** Far. Öğlen.
**p. (namāz-ı pīşīn vaḳtı)** 52b/08
**p. (vaḳt-ı pīşīn)** 8a/06
**p.+ni (namāz-ı pīşīn)** 8b/02
[=3]

**piti-** Bk. **pitü-**
**p.-gen** 46a/06
**p.-gil dép** 62b/11
**p.-p** 100b/01, 100b/02
**p.-ip ḳoy-** 100a/09
[=5]

**pitü-** Yazmak. Krş. **piti**
**p.-di** 62b/11, 63a/10, 63b/02
**p.-gin** 63a/08
**p.-mesler** 113a/07
**p.-rler** 113a/06, 113a/09
**p.-se** 63a/07, 100a/11
[=9]

**pitügüçi** Yazıcı.
**p.+ler (tārīḫ pitügüçi)** Tarih yazıcı. 1b/08
[=1]

**pitüklük** Yazılı, yazılmış olan.
**p.** 63a/05, 65a/09, 65b/03, 68b/05, 79b/09, 82b/05
**p. dép** 84b/11, 91a/09
**p. turur** 30b/07, 65b/01
[=10]

**post** Far. Bazı hayvanların vücûdunu saran tüylü deri ve bu derinin tüyleriyle berâber kurutulmuş şekli.
**p.+ı érdi** 53a/04
[=1]

**poşāk** Far. Kıyafet, giysi.
**p.** 41a/10
**p.+ları üçün** 41a/09
[=2]

**pūşiş** Far. Örtü.
**p.+leri** 53a/03, 54a/06
[=2]

**pul** < Far. *pūl* Eskiden kullanılan küçük mâdeni para.
**p.+ını ye-** 39a/11
**p.+larını** 43a/10
**p.+nı** 39a/10
[=3]

**pūlād** Bk. **fūlād**.
**p.+dın** 64a/02
[=1]

**puşt** Far. Arka, sırt.
**p.+ıda** 29a/09
**p.+daḳı** 106b/06
[=2]

**put** Bacak, ayak.
**p.+ı** 74b/08
**p.+ıġa oḫşa** 73b/05
**p.+ları** 36b/01, 36b/03, 61b/01, 62a/02, 73b/05, 95a/10
**p.+larıġa oḫşa** 95a/10
**p.+larını** 62a/03
[=10]

**putluḳ** Bacaklı.
**p.** 97a/09
[=1]

**pül-i Ṣırāṭ** Bk. **Ṣırāṭ köprük**
**p.+ġa (pül-i Ṣırāṭ)** 36a/10, 36b/03, 59a/08
[=3]

**pür** < Far. *pur* Dolu.
**p.** 66a/10
**p. bol-** 95b/10
**p. ḳıl-** 83a/06
[=3]

**püt-** Bağlanmak.
**p.-megen** 38a/03
[=1]
**şeriʿātge püt-** 38a/03
[=1]

## R

**rabāb** Far. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış, basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz.
**r.** 41a/02, 91b/02
**r. (daf u rabāb)** 90b/07
[=3]

**rabbu'l alʿāmīn** "Alemleri yoktan var eden Allah'a şükürler olsun" anlamında bir söz.
**r.** 49b/01
[=1]

**rabīʿu'l-āḫır** Hicri takvime göre yılın dördüncü ayı.

**r. ayı** 26a/09

[=1]

**rabīʿu'l-avval** Hicri takvime göre yılın üçüncü ayı.

**r. ayı** 24b/10, 25a/02, 25b/01, 27a/05, 27a/09, 28a/09, 28a/11

[=7]

**raʿd** Ar. Gök gürültüsü.

**r.-ı müekkel** 64a/07

[=1]

**Raʿd** *Kur'an-ı Kerim*'in on üçüncü suresi.

**R.** 21b/07

**R. (sūra-ı Raʿd)** 14b/11

[=2]

**Rāġū** Pālıḥ'ın oğlu.

**R.+nıŋ** 27a/04

[=1]

**rāḥat** Ar. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu.

**r**. 34a/09, 35b/02, 112b/01

**r.+da** 98b/06

**r.+dur** 32a/08

**r. turur** 112b/01, 112b/03

[=7]

**raḥm I** Memelilerde yavrunun içinde oluştuğu ve doğuncaya kadar büyüyüp geliştiği ana karnındaki etten torba, döl yatağı.

**r.+ıdaḳı** 106b/07

**r.+ıdın** 4b/10

[=2]

**raḥm II** Merhamet, acıma.

**r. ḳıl-** 48a/08, 90b/01, 119a/03

[=3]

**raḥmat** < Ar. *raḥmet* Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi.

**r.** 65b/11

**r. birle (naẓar-ı raḥmat)** 70b/01

**r.+dın** 65b/08

**r.+ı** 119b/04

**r.+ıdın** 35b/08

**r.+ım (naẓar-ı raḥmat)** 69b/07

**r. ḳıl-** 49a/03, 69b/08

**r. naẓarı birle** 63b/07, 113a/10

**r. naẓarı birle baḳ-** 113a/11

[=11]

**raʿıyyat** < Ar. *raʿiyyet* Bir hükümdarın altında olan, vergi veren ve devlet tarafından korunan halk.

**r. birle** 17b/04

**r. bol-** 2a/02

**r.+lar** 47a/07, 48b/01

[=4]

**ramażān** Ar. Arabî ayların şaban ve şevval arasında kalan ve devamı boyunca oruç tutulan dokuzuncu ayı.

**r. ayı** 26a/10, 26a/11, 27a/10, 81b/08

**r.+nıŋ** 26b/06

[=5]

**rāst** Far. Doğru, düz.

**r.** 94b/11

**r. ayt-** 109b/03

**r. bol-** 111b/01

**r.+ıġa** 111b/05
**r. ket-** 100a/11
**r. ḳıl-** 50a/03, 51a/08, 51a/10
**r. ṭeref** 36a/05
[=9]

**rasūl** < Ar. *resūl* Peygamber, nebi.
**r. (Ḥażrat-ı rasūl-ı ekrem)** 7b/12, 23b/06
**r. (Ḥażrat-ı rasūl alayhi's-salām)** 7b/12, 7b/12
**r. alayhi's-salām** 7b/10, 7b/12, 7b/12
**r.+ı zamān** 25a/09
[=8]

**rasūlu'llāh** < Ar. *resūlu'llāh* Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed.
**r.** 7b/12, 10a/10
**r. (Ḥażrat-ı rasūlu'llāh)** 7b/07, 7b/12, 7b/12, 35a/10, 82b/02, 85a/06, 85b/01, 85b/07, 86a/04, 86a/06, 86a/11, 86b/04 , 86b/07, 86b/10, 87a/05, 87a/07, 87b/01, 87b/05, 87b/08, 88a/04, 88b/01, 88b/03, 107b/01, 107b/03
**r. (yā rasula'llāh)** 7b/06, 7b/12, 85a/04, 85a/11, 85b/03, 86b/05, 86b/09, 88a/03, 88a/10
**r. alayhi's-salām** 74a/05
**r.+da turur** 60a/11
**r.+dın keyin (Ḥażrat-ı rasūlu'llāh)** 82b/04
**r.+ġa (Ḥażrat-ı rasūlu'llāh)** 85a/01, 85a/02, 85a/11
**r.+ġa (Ḥażrat-ı rasūlu'llah)** 88a/10
**r.+nı (Ḥażrat'ı-rasūlu'llāh)** 7b/05
**r.+nı (Ḥażrat-ı rasūlu'llāh)** 85b/10
**r.+nıŋ** 79b/09
**r.+nıŋ (Ḥażrat-ı Muḥammad rasūlu'llāh)** 53a/09
**r.+nıŋ (Ḥażrat-ı rasūlu'llāh)** 11b/01, 35a/09, 79b/05, 82b/08, 84b/01, 84b/03, 107b/02
**r.+nıŋ (Muḥammad rasūlu'llāh)** 62b/10, 112b/07
[=56]

**ravāc** < Ar. *revāc* İtibar, değer, kıymet.
**r. ber-** 96a/11
[=1]

**ravān** < Far. *revān* Yürüyen, giden.
**r. bol-** 6a/08, 87a/07
[=2]

**ravşanraḳ** Daha parlak, daha aydınlık.
**r.** 35a/01
[=1]

**rāy** Ar. rey Fikir, düşünce.
**r.+ını** 50b/07
[=1]

**raḍıya'llāhu ʿanh** "Allah ondan razı olsun" anlamında duʿā ve tazim ifadesi.
**r.** 7b/12
**r.+nıŋ** 111a/03
[=2]

**raḍıya'llāhu ʿanha** Ar. "Allah ondan razı olsun" anlamında duʿā ve tazim ifadesi.
**r.+dın** 24b/01

[=1]

**raḍıya'llāhu ʿanhum** Ar. "Allah onlardan razı olsun" anlamında duʿā ve tazim ifadesi.

**r.** 53b/07

[=1]

**rāzī** Ar. Kabul eden, uygun bulup benimseyen, hoşnut olan.

**r. bol-** 38a/04, 78a/04, 78a/04

[=3]

**re** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on ikinci harfinin adı.

**r.** 19b/09

[=1]

**rebāb** Far. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz.

**r.+nı** 91b/04

[=1]

**receb** Ar. Arabî ayların cemâziyelâhir ile şaban arasında kalan yedincisi.

**r. ayı** 26a/05, 26b/03, 27b/07, 28a/06

[=4]

**rekʿat** Ar. Namazda kıyam.

**r.** 7b/12, 8a/11, 10b/02, 10b/02, 10b/04, 10b/04, 10b/05, 10b/07, 10b/08

**r. (tört rekʿat namāz öte-)** 8b/07, 9a/06, 10a/07

**r. (tört rekʿat namāznı öte-)** 8b/11

**r. (üç rekʿat namāz öte-)** 9b/02

**r.+ıġa** 7b/12

[=15]

**renc** Far. Ağrı, sızı.

**r. tart-** Sıkıntı çekmek. 34b/03

[=1]

**reng** Far. Renk, çeşit.

**r.+de** 56a/01, 56a/02, 65b/07

**r.+i** 56a/02, 63b/04, 70b/06, 73b/02, 73b/09

**r.+leri** 70a/10, 80a/03

**r. ü būy** 31b/04

[=11]

**reng-ā-reng** Far. Rengarenk, renk renk.

**r.** 31b/01, 32b/06, 32b/09

[=3]

**renglig** Renkli.

**r.** 54b/10, 56a/02, 74a/08

**r. turur** 74b/02

[=4]

**revā** Far. Layık, uygun, yerinde.

**r. émes mü** 18a/09

**r. érmes** 18b/02, 19a/11, 50a/10, 111b/01, 111b/02

**r. mu** 18a/09, 111a/11

**r. turur** 18b/01

[=9]

**revşen** < Far. *rūşen* Parlak, aydınlık.

**r. bol-** 105a/06

[=1]

**revşenlig** Parlaklık, aydınlık.

**r.** 4a/07

**r. bol-** 32a/05, 107a/06, 107b/11

**r.+i (revşenligi)** 29a/06, 33b/05, 33b/11, 51b/06

**r.+idin (revşenligidin)** 49b/07

**r.+ini (revşenligini)** 64a/10, 107b/04

[=11]

**rıżā** < Ar. *riżā* Hoşnut ve memnun olma, razı olma.

**r. ber-** 112a/03

**r.+sıda** 35b/09

[=2]

**rızḳ** < Ar. *rizḳ* Allah tarafından herkese takdir edilen nimet; yiyecek içecek şey.

**r.** 46a/06

**r.+ıda** 66a/04

**r.+ıġa (ḫalḳ rızḳı)** 58b/09

**r.+ım** 118a/11

**r.+ımızn** 46a/06

**r.+ını** 46a/07, 78a/01, 111b/06

**r.+ını ye-** 111b/09

**r.+ınıŋ** 17b/07

**r.+ıŋ** 118a/11

**r. ye-** 66a/06

[=12]

**Rīgistan** Semerkand'ın merkezinde bir meydan.

**R.** 73a/04

[=1]

**Rīḳā** Beşinci göğün adı.

**R.** 66b/07

[=1]

**rişve** < Ar. *rişvet* Bir görevliye, kanunen yapması veya yapmaması gereken bir işte yasa dışı bir kolaylık sağlaması için verilen para yahut sağlanan menfaat.

**r. al-** 38b/10

[=1]

**rivāyet** Ar. Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.

**r.** 18a/10, 107a/09

**r.+da** 8b/08, 64a/01, 67a/10, 74b/05, 80b/09, 81b/10

**r. ḳıl-** 1b/07, 1b/08, 74a/05

[=11]

**rivāyet ḳılġuçı** Rivayet eden, nakleden kimse.

**r.+ler** 1b/07

[=1]

**riyā** Ar. Olduğundan başka görünme, iki yüzlülük.

**r. (mekr ü riyā)** 89a/07

**r. birle** 90b/02

[=2]

**roza** < Far. *rūze* Oruç

**r. tut-** 18a/08

[=1]

**rū** Far. Yüz, çehre.

**r. ba-ḳıbla** Yüzünü kıbleye çevirmek. 51a/06

**r.+dın** 52b/05

[=2]

**rūḥ** Ar. Allah tarafından insan bedenine üflenen, ölümden sonrada varlığı

devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilahi ve manevi cevher.

**r.** 4b/02

[=1]

**Rūḫām** On yedinci mucizede geçen bir kadın adı.

**R.** 104b/03

[=1]

**ruḫṣat** Ar. İzin, müsaade.

**r. ber-** 87a/06

[=1]

**Rūhu'llāh** Ar. "Allah'ın üflediği ruh" anlamında Hz. İsa için kullanılan tabir.

**R.** 22b/01

[=1]

**Ruken** ?

**R.+niŋ** 82b/02

[=1]

**rukūʿ** Namazda elleri dizlere dayayıp vücûdun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme.

**r.** 10b/08, 10b/09, 11b/05, 11b/08

**r.+da** 10b/11, 64b/01, 64a/05, 67b/04

[=8]

**Rūm I** Rum ülkesi.

**R.** 72b/11, 91a/05, 119b/09

**R.+ġa** 3a/05

**R.+nı** 72b/11

**R+nı (şeher-i Rūm )** 119b/09

**R. pād-şāhı** 1b/09

**R. şeheri** 2a/06

[=9]

**Rūm II** *Kur'an-ı Kerim*'in otuzuncu suresi.

**R.** 21b/02

**R. (sūra-ı Rūm )** 15a/08

**Rūmāʿīl**

**R.** 54b/04, 67a/07, 105b/10, 110a/03

**R. (Ḥażrat-ı Rūmāʿīl)** 59a/04

**R.+niŋ** 110a/07

[=6]

**Rūmīya** Rum şehri.

**R.** 83b/01

**R.+da (şeher-i Rūmiya)** 83b/09

**R.+ġa (şeher-i Rūmiya)** 83b/09

[=3]

**rūy-ı zamīn** Far. Yeryüzü.

**r.+nı** 66a/02

[=1]

**rükn** < Ar. *rukn* Bir şeyin temel direği, en sağlam ve kuvvetli tarafı; sütun.

**r.** 60b/03

**r.+de** 60b/04

[=2]

**S, Ş**

**sāʿat** Ar. Bir günün yirmi dörtte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi, zaman.

**s.** 13a/03, 58a/01, 85b/03, 86b/06

**s. (bir sāʿat)** 107b/05, 107b/07, 107b/10

**s. (on sāʿat)** 28a/11

**s.+da** 58a/01

**s.+da (her sāʿat)** 58a/03

**s.+dın keyin** 99b/07

**s.+dur** 57b/11

[=12]

**s̲ābit** Ar. Kesin bir delil veya tecrübe ile zan ve şüpheden kurtarılıp gerçekliği, doğruluğu ortaya konmuş.

**s̲. bol-** İspatlanmak. 7b/12

[=1]

**ṣabr** Ar. Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden dayanma; olacak bir şeyi telaş göstermeden bekleme.

**ṣ.** 56b/05, 56b/06, 56b/08, 57b/08, 57b/08, 57b/09

**ṣ. (balāġa ṣabr ḳıl-)** 112a/04

**ṣ. ḳıl-** 8a/10, 118b/02

**s. ḳılġan bol-** 34b/04

**s.+nı** 78b/09, 78b/10

[=12]

**ṣābırlıḳ** Sabırlı olma.

**ṣ.** 24a/08

[=1]

**saç** Başı kaplayan kıllar.

**s.+ıdın** 88a/02

**s.+ları** 32b/05, 99a/03

[=3]

**saç-** Etrafa serpmek, dağıtmak.

**s.-ar** 68b/11

[=1]

**sad** < Ar. *sedd* Toprak kaymasını, suyun akıp yayılmasını önlemek için yapılan kalın duvar; bir suyu tutmak ve biriktirmek için önüne yapılan engel, bent.

**s. bağla-** 95b/03

**s.+dın** 95b/07

**s.-ı İskender** 95b/10

[=3]

**ṣād** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on yedinci harfinin adı.

**ṣ.** 19b/11

[=1]

**Ṣad** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz sekizinci suresi.

**Ṣ.** 21a/02

**Ṣ. (sūra-ı Ṣad)** 15b/01

[=2]

**sadaḳ** < Moğ. *saġadaḳ* Ok kılıfı, tirkeş.

**s.+ları** 31b/01

[=1]

**ṣadaḳa** Ar. Karşılık beklenmeden sadece Allah rızası için ihtiyacı olanlara verilen para, mal vb.

**ṣ.** 111b/10

**ṣ. ber-** 18a/04

**ṣ.+nı** 119a/11

**ṣ. seniŋ ustādıŋġa** 5a/06, 23b/11, 57b/10

**ṣ. séniŋ ustādıŋġa bolsun** Dua sözü. 41b/06

[=7]

**sādāt** Ar. Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen kimseler.

**s.-ı Hüseyn** 79b/04

[=1]

**sadd-ı İskender** İskender-i Zülkarneyn tarafından Ye'cûc ve Me'cûc fitnesine engel olmak için yaptırılan set.

**s.** 95b/04

[=1]

**sadefī** Far. Bir sedef.

**s.** 51b/11

[=1]

**ṣaf** Ar. Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği sıra.

**ṣ. bol-** 61a/09

**ṣ. ṣaf tur-** 65a/04

**ṣ.+dın** 61a/09

**ṣ.+ġaça** 61a/10

**ṣ.+ları** 61a/10

[=5]

**ṣāf** Ar. Temiz, duru, arı.

**ṣ. bol-** 10/06

[=1]

**Ṣaf** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış birinci suresi.

**Ṣ. (sūra-ı Ṣaf)** 16a/02

[=1]

**ṣaf-der-ṣaf** Far. Sıra sıra, ardı ardına dizilmiş bir şekilde saf tutmuş.

**ṣ.** 67b/02

[=1]

**ṣafar** < Ar. *ṣafer* Arabî ayların muharremle rebîülevvel arasında kalan ikincisi.

**s. ayı** 27b/10

[=1]

**ṣaffat** < Ar. *ṣafvet* Maddi ve manevi manada temizlik. Krş. **ṣāffet**

**ṣ.+ı** 31a/01, 31a/01

**ṣ.+ını** 68a/05

[=3]

**Ṣāffāt** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz yedinci suresi.

**Ṣ.** 21a/07

**Ṣ. (sūra-ı Ṣāffāt)** 15b/01

**ṣāffet** Bk. **ṣāffat**

**ṣ.+ge** 64a/10

[=1]

**Safīyu'llāh** " Seçilmiş olarak yaratılmış temiz kimse" anlamında Hz. Adem için kullanılan tabir.

**S.** 22a/10

[=1]

**Ṣafūrā** Şuayb peygamberin kızı, Musa peygamberin eşi.

**Ṣ. (Bibi Ṣafūrā)** 9b/06

**Ṣ.+nı (Bibi Ṣafūrā)** 10a/06

[=2]

**ṣahābe** Ar. Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş Müslümanlar.

**ṣ.** 7b/03, 7b/09, 7b/12, 7b/12

**ṣ.+de** 60a/06

**ṣ.-i kirām (tört ṣahābe-i kirām)** 53b/05
**ṣ.+ler** 7b/08, 85a/03, 85a/05, 85a/07, 88a/10, 88b/02
**ṣ.+lerge** 85a/02
**ṣ.+leri birle** 85b/07
**ṣ.+niŋ** 60a/06
[=15]
**saḫāvat** Ar. Cömertlik, el açıklığı.
**s.** 52a/06, 59b/06
**s.+ı** 52a/07
[=3]
**ṣāḥıb-bayraḳ** Bayrak tutan.
**ṣ.+ı** 82b/07
[=1]
**ṣāḥıb-kitab** Kutsal kitap sahibi.
**s.** 22b/02, 22a/08
**ṣ.+dın** 22a/07
[=2]
**saḫī** Ar. Cömert, eli açık.
**s. bol-** 118a/01, 118a/02
[=2]
**ṣaḥrā** Ar. Çöl, ova.
**ṣ.+da** 18a/11
**ṣ.+ġa** 84b/04, 86b/10
[=3]
**Saʿīr** Dördüncü cehennemin adı.
**S.** 39b/02
[=1]
**sāḳ** Ar. Baldır, incik.
**s.+ıda** 75a/04
[=1]
**saḳal** Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü.
**s.+ı** 44a/02, 44a/03, 44a/03, 84b/07, 84b/10, 95a/05, 95a/07
**s.+ınıŋ** 44a/04, 44a/06, 44a/08
**s.+ları** 80a/08, 80b/02
[=12]
**saḳallıḳ** Sakalı olan, sakallı.
**s.** 82b/08
**s. ḳıl-** 79a/09
[=2]
**Saḳar** Üçüncü cehennemin adı.
**S.** 39a/01
[=1]
**saḳla-** Saklamak, bir şeyi başkasına göstermemek için örtmek veya bir yere koymak, gizlemek.
**s.-dılar** 98b/07
**s.-p** 9b/02, 40b/01
[=3]
**Saḳlāb** Slav.
**S. turur** 73a/03
[=1]
**sal** 1. Bırakmak, koymak.
**s.-dı** 105b/04
**s.-dılar** 25a/11, 75a/07, 95b/04
**s.-dın** 75b/07
**s.-ıŋlar dép** 2a/11
**s.-ıp** 42a/08, 76b/07, 76b/08, 76b/10, 95a/09
**s.-ıp ber-** 76b/11
**s.-ıpdur** 87b/07
**s.-sa** 74b/04

**s.-salar** 39a/05

2. Güç duruma düşürmek.

**s.-dın** 75b/01

3. Takmak, geçirmek.

**s.-ıp** 83a/11

4. (Yatak, örtü vb. için) Sermek.

**s.-ay dép** 85b/04

**s.-dılar** 103b/09

**s.-ıp** 85b/09

**s.-ıp yürü-** 85b/05

**s.-ur siz dép** 85b/06

[=22]

**ʿadāvat sal-** 75b/01

**ağızlarığa sal-** 25a/11

**aldığa sal-** 75b/07

**altınğa sal-** 95a/09

**bendge sal-** 2a/11

**bısāt sal-** 85b/04, 85b/05, 85b/06, 85b/09

**daryāğa sal-** 74b/04, 76b/10

**ḳılıf sal-** 103b/09

**közige sal-** 105b/04

**otğa sal-** 76b/07

**suğa sal-** 76b/08

**tavḳ sal-** 83a/11

[=15]

**ḳılıp sal-** 87b/07

[=1]

**ṣalābat** < Ar. *ṣalābet* İnanç ve ahlak üstünlüğünden doğan kuvvet, sağlamlık.

**s.+nı** 78b/06, 78b/06

[=2]

**ṣalāḥıyyat-eşer** ?

**ṣ. ḳıl-** 102b/10

[=1]

**salām** < Ar. *selām* Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi vb. göstermek için "merhaba, selamün aleyküm " gibi sözlerden birini söyleme yahut bunu ifade eden bir harekette bulunma.

**s. iber-** 34a/02

**s. ḳıl-** 18a/06, 38b/05, 85a/11, 93a/04

[=5]

**salāmat** < Ar. *selāmet* Ruh ve beden yönünden sağlıklı olma, esenlik; güvenlik.

**s. ḳal-** 81b/02

[=1]

**ṣalāt** Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek, şefâatine erişmek amacıyla okunan duâ.

**ṣ. (afḍalu's-ṣalāt)** 1b/05

[=1]

**ṣalavāt** Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, şefaatine amacıyla okunan dua.

**ṣ.** 1b/03

**ṣ. (afḍalu's-ṣalavāt)** 1b/ 05

[=1]

**ṣālıḥ** < Ar. *ṣaliḥ* Uygun, iyi; dinin emrettiği hususlara uygun davranan kimse.

**ṣ.** 34a/08, 36b/10

**ṣ.+lar** 65b/11

**Ṣālıḥ I** Kur'an'da Semud kavmine gönderildiği bildirilen peygamber.

**Ṣ.** 23b/03

**Ṣ.+nıŋ (Ḥażrat-ı Ṣālıḥ)** 111a/04

**Ṣ. Peyġāmber** 6b/04, 26b/01

[=9]

**Ṣālıḥ II** Hz. İsa'yı yıkayıp defneden kişi olarak geçer.

**Ṣ.** 96b/04

**ṣalla'llāhu ʿalayhi ve sallām** Ar. "Allah'ın selamı onun üzerine olsun" anlamında Hz. Muhammed'i andıktan sonra söylenen söz.

**ṣ.** 1b/06, 22b/01, 23b/05, 28a/08, 28b/02, 28b/07, 37a/09, 53b/02, 68a/07, 70a/11, 79b/01

**ṣ.+ġa** 13b/11

**ṣ.+nıŋ** 53b/05, 54a/11, 54b/05, 63b/06, 68a/07, 82a/09, 119a/02, 119a/05

[=20]

**Salmān-ı Fārıs** İslâmiyeti kabul eden İran asıllı ilk sahabe olup Hz. Muhammed'in saçlarını tıraş etmesi sebebiyle berberlerin pîri sayılan sahabedir.

**S.** 7b/04

[=1]

**salṭanat** Ar. Hükümdarlık, sultanlık.

**s.+ıda** 3a/01

[=1]

**sālyāne** Far. Devlet memurlarına verilen yıllık maaş.

**s. ber-** 48b/09

[=1]

**Sām** Hz. Nuh'un oğlu.

**S.** 26b/03, 26b/10

**S.+nıŋ** 26b/03, 26b/09

[=4]

**saman** Tahılların taneleri ayrıldıktan sonra kalan sapları.

**s.+nı** 54a/06, 76b/07

[=2]

**s̲anā** Ar. Övme, övüş.

**s. (hamd u s̲anā ayt-)** 33b/02, 66b/11

[=2]

**sana-** Saymak.

**s.-(!)** 3b/05

**s.-dı** 3b/06

[=2]

**ṣanduḳ** Ar. İçine saklanması istenen şeyler konan, dört köşe büyük bir kutu şeklinde ev eşyası.

**ṣ.** 37b/09

**ṣ.+da** 37b/09

[=2]

**s̲arā** Ar. Toprak.

**s̲. (taḫta's̲-s̲arā)** 110a/11

**s̲.+ġaça (taḫta's̲-s̲arā)** 110a/02

**s̲.+nı (taḫta's̲-s̲arā)** 110a/06, 110b/11

**s.+nıŋ (taḫta's̲-s̲arā)** 110a/08, 110b/09

[=6]

**Sārāh** Bk. **Sāre**

**S. (Ḥażrat-ı Bibi Sārāh)** 106a/10

[=1]

**sarāy** Far. Hükümdarların oturduğu büyük ve gösterişli bina.
**s.** 31b/09, 32b/06
**s.+da** 31b/11
**s.+ı** 31b/10
**s.+ınıŋ** 31a/02
**s.+larını** 30a/07
**s.+nıŋ** 31b/11
[=7]

**sar-dār** < Far. *ser-dār* Kumandan.
**s.** 58b/03
**s.+ınıŋ** 58b/03
[=2]

**Sāre** Hz. İbrahim'in hanımı ve İshak'ın annesi. Krş. **Sārāh**
**S.+ge (Ḥażrat-ı Sāre)** 78a/10
[=1]

**ṣarf** Ar. Harcama; bir şeyi o işte kullanma.
**ṣ. (aşlıḳ ṣarf bol-)** 23b/07
**ṣ. (ṭāʿatge ṣarf ḳıl-)** 112b/05
**ṣ. ḳıl-** 83a/10
[=3]

**sarġar-** Korku, endişe, üzüntü vb. sebeplerden yüzünün rengi solmak; hastalanmak.
**s.-ur** 65b/03
[=1]

**sarıġ** Sarı; solgun.
**s.** 31b/01
**s. bol-** 108a/02, 108a/06
**s. yāḳūt** 31b/03
[=4]

**sat-** Satmak, bir şeyi bir bedel karşılığında başkasına vermek.
**s.-adur** 43a/07, 43a/07
**s.-ıp** 50b/11, 116b/02
**s.-ıp (yer satıp al-)** 44b/05, 45a/02
**s.-ıp al-** 47a/08
**s.-ıp érdim** 44b/08
**s.-ḳan** 44b/06, 44b/07
**s.-mak ve almaḳ** 17b/06
**s.-mam dép** 116b/03
**s.-tı** 104a/11, 116b/10
[=14]

**satıḳ** Ticaret, alışveriş.
**s.+nı (savdā satıḳ)** 88b/08
[=1]

**satḳuçı** Satıcı.
**s.+dın** 45b/02
[=1]

**saṭranç** İki kişi ile, altmış dört kareli bir tahta veya yüzey üzerinde şah, vezir, kale, fil, at, piyon isimlerini alan, farklı biçim ve büyüklükteki on altışar taşla oynanan bir oyun.
**s. ve kebūter oyna-** 41a/01
[=1]

**sāṭūr** Ar. Satır sözünün eski metinlerde görülen asıl şekli.
**s. ur-** 7b/12
[=1]

**ṣavāb** Ar. Doğruluk.
**cavāb-bā ṣavāb ayt-** Doğruyla cevaplamak. 119b/09
[=1]

**s̲avāb** Ar. İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat.
**s̲.** 11b/09, 73b/07
**s̲.+dur** 112a/01
**s̲.+ıġa** 11a/08
**s̲.+ını** 62b/11
**s̲.+ını (camāʿat s̲avābını tap-)** 7b/09
**s̲. tap-** 112b/11
[=7]

**savdā** Far. Ticaret, alışveriş
**s.+ġa ket-** 103a/05
**s. satıḳ** 88b/08
[=2]

**savuġluḳ** Soğukluk.
**s.+ıdın** 39b/05
[=1]

**savuḳ** Soğuk.
**s. bol-** 89a/01
[=1]

**savuḳraḳ** Daha soğuk.
**s.** 35a/02
[=1]

**saʿy** Ar. Çalışma, çalışıp çabalama.
**s.** 1b/10
[=1]

**sāya** < Far. *sāye* Gölge.
**s.** 6a/09, 6b/01
**s. bol-** 6a/09, 6a/10
**s. ḳılıp bar-** 34a/05
**s. ḳılıp tur-** 80b/08
**s.+sı** 33b/05
**s.+sıdın** 31a/09
[=8]

**Ṣāyıd** Deccal'in babasının adı.
**Ṣ.** 87a/03
[=1]

**sayr** Ar. Gezip dolaşma,gezinme.
**s. ḳıl-** 97b/03
[=1]

**sayra-** Ötme, ötüş.
**s.-rlar** 32b/10
[=1]

**se** Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin beşinci harfinin adı.
**s.** 19b/05
[=1]

**se-şanba** Salı.
**s. küni** 26a/05, 26a/11, 27b/05, 27b/09
[=4]

**Sebe** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz dördüncü suresi.
**S.** 21a/07
**S. (sūra-ı Sebe)** 15a/10
[=2]

**sebeb** Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse.
**s.** 7b/07, 9b/04, 10a/09, 44a/03
**s.+dindür** 44a/04, 44a/07, 44a/09
**s. néme** 117a/05
[=8]

**Sebīl** Ṭūbā ağacının katında iki pınardan biri.
**S.** 33b/07

[=1]

**secde** Ar. Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyla vücudu alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme.

**s. ḳıl-** 11b/07, 24b/07, 38a/03, 75a/02

[=4]

**Secde** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz ikinci suresi. Krş. **elif-lām-mīm tenzīl**

**S. (sūra-ı Hā-Mīm Secde)** 15b/03

**S. (sūra-ı Secde)** 15a/09

[=2]

**sehī** Far. Cömert.

**s.** 42a/05

[=1]

**Sehmāʾīl** Bir melek adı. (Kaynaklarda böyle bir ada rastlanmamıştır.)

**S.** 107b/08

[=1]

**sekīne** Bakara suresi 248. ayette tabut kelimesi ile birlikte geçen sükunet anlamında kullanılan bir kelime.

**s.** 84a/07

**s.+de érdi** 84a/01

[=2]

**sekiz** Sekiz, sayı adı.

**s.** 61a/09, 78a/09

**s. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/08

**s. (iki miŋ sekiz yüz)** 95b/05

**s. (iki yüz seksen sekiz)** 10b/10

**s. (miŋ beş yüz yigirme sekiz)** 20a/05

**s. (on sekiz)** 10b/07

**s. (on sekiz miŋ)** 60b/03, 60b/05, 71a/01, 113b/08

**s. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/05

**s. behişt** 30a/04

**s. lek on yete miŋ** 55b/02

**s. lek yigirme tört miŋ** 55a/11

**s. miŋ** 14a/04

**s. miŋ tört yüz tört** 20a/03

**s. miŋ tört yüz yigirme üç** 17a/11

**s. turur** 29b/08

**s. yüz altmış alta** 14a/05

**s. yüz miŋ türlüg** 74b/02

[=21]

**sekizinçi** Sekizinci, sekiz sayısının sıra sıfatı.

**s.** 7a/09, 14b/09, 23a/06, 26a/10, 30a/03, 59a/05, 102b/01, 116a/04

**s. (altmış sekizinçi)** 16a/06

**s. (ellig sekizinçi)** 15b/11

**s. (ḳırḳ sekizinçi)** 15b/06

**s. (on sekizinçi)** 15a/02, 23a/11, 27b/11, 105a/01

**s. (otuz sekizinçi)** 15b/01

**s. (seksen sekizinçi)** 16b/05

**s. (toḳsan sekizinçi)** 16b/11

**s. (yetmiş sekizinçi)** 16a/11

**s. (yigirme sekizinçi)** 15a/07, 23b/03

**s. (yüz sekizinçi)** 17a/05

[=22]

**seksen** Seksen, sayı adı.

**s.** 28a/05
**s. (altmış lek seksen miŋ)** 52a/10
**s. (iki yüz seksen sekiz)** 10b/10
**s. (miŋ alta yüz seksen iki)** 20a/01
**s. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07
**s. (toḳuz miŋ iki yüz seksen tört)** 20a/02
**s. (üç lek seksen miŋ)** 72a/02
**s. (üç miŋ üç yüz seksen)** 19b/10
**s. (üç yüz seksen iki)** 20a/02
**s. altınçı** 16b/04
**s. beşinçi** 16b/04
**s. bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ** 58a/05
**s. birinçi** 16b/01
**s. ikinçi** 16b/02
**s. sekizinçi** 16b/05
**s. toḳuzunçı** 16b/06
**s. törtünçi** 16b/03
**s. üçünçi** 16b/02
**s. yete** 20a/11
**s. yetinçi** 16b/05
[=20]

**sekseninçi** Sekseninci, seksen sayısının sıra sıfatı.
**s.** 16b/01
[=1]

**Selīme** Metinde yer alan padişah Abdülhamit kıssasında adı geçen kişilerden biri.
**S.** 45b/08, 46a/01, 46a/03, 46b/01, 46b/02, 46b/05, 46b/08, 47b/08
**S.+ge** 47b/07
[=9]

**semā** Ar. Gökyüzü. Krş. **ve's-semā**
**s. (ve's-semā)** 7a/07
[=1]

**sen** İkinci teklik şahıs zamiri. Krş. **sén**
**s.** 57a/03
**s.+i** 78a/06, 87a/09, 115a/04, 115a/05
**s.+iŋ** 56a/07, 56a/08, 56a/10, 56a/11, 56b/02, 56b/03, 56b/06, 56b/07, 56b/10, 56b/11, 57a/01, 57a/05, 57a/05, 57a/06, 57a/11, 57a/11, 57b/01, 57b/06, 57b/06, 57b/07, 61a/05, 69b/02, 85b/02, 86b/07, 104a/06, 104a/09, 115a/02
**s.+iŋ (sadaḳa seniŋ ustādıŋġa**) 5a/06
**s. saŋa** 6b/10, 46a/01, 47b/05, 48a/06, 48a/06, 56a/06, 56a/09, 56b/02, 56b/05, 56b/09, 57a/04, 57a/10, 57b/05, 75b/10, 78a/04, 87a/06, 92b/01, 119a/08, 119b/04
[=52]

**seng** Far. Taş.
**s.-i ḫāra** 64a/02
**s.-i kibrīt** 73b/10, 74a/02, 74a/06
[=4]

**seng-rīze** Far. Çakıl.
**s.+leri** 33b/08, 35a/05
[=2]

**ser** Far. Baş, kafa.
**s. ü pāy** 47b/09
[=1]

**ser-gerdān** Far. Başı dönen, ne yapacağını şaşırmış.

**s. ḳıl-** 75b/02

[=1]

**ser-kār** Far. Yardımcı, çavuş.

**s.+ıġa** 50a/07

[=1]

**serkeşlik** Serkeş olma, dik kafalılık.

**s. ḳıl-** 44a/08

[=1]

**ser-pūş** Far. Başlık, başa giyilen şey.

**s.** 39b/07

**s.+ı** 38b/03, 38b/3, 39b/07

[=4]

**Serāndīb** Hindistan'ın güneyindeki Seylan (Sri Lanka) adasına Ortçağ İslam coğrafyacılarının verdiği efsanevi isim.

**S. tağı** 114b/01

[=1]

**Serī** Yerin yedinci tabakasının adı. Krş. ʿ**Acībā**

**S.** 74b/06

[=1]

**Seyhūn** Orta Asya'nın en büyük akarsularından biri.

**S.** 72a/07

[=1]

**seyyidlik** Seyit olma durumu.

**s. daʿvāsı ḳıl-** 90b/11

[=1]

**sémiz** Besili, etli, yağlı.

**s.** 42b/06, 43a/07, 43a/08

[=3]

**sén** Bk. **sen**

**s.** 4b/09, 45a/03, 45a/03, 48a/09, 55a/02, 57a/09, 57b/04, 57b/10, 92a/11, 104a/10, 106b/04, 115a/08, 119b/01

**s.+iŋ (sadaḳa séniŋ üstādıŋġa)** 23b/11, 57b/10

**s.+iŋ (sadaḳa séniŋ üstādıŋġa bolsun)** 41b/06

[=16]

**ṣıfat** < Ar. *ṣifat* Bir kimsenin sahip olduğu nitelik, vasıf.

**ṣ.+ı** 32b/03, 33a/09

[=2]

**ṣıḥḥat** < Ar. *ṣiḥḥat* Sağlık, esenlik.

**ṣ. tap-** Sağlık bulmak. 102b/01

[=1]

**sındur-** Kırmak.

**s.-dılar** 25a/07

[=1]

**sır** < Ar. *sirr* Bilinmesi istenmeyen, gizli tutulan şey.

**s. bol-** 90b/09

**s.+ını (sırrını)** 77a/03

**s.+nı** 76b/01, 76b/05, 76b/06, 76b/07, 76b/09, 76b/10, 77a/01

[=9]

**Ṣırāṭ köprük** İslâm inanışına göre, âhirette cehennem üzerinde kurulacak olan, müminlerin üstünden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kâfirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılan köprü. Krş. **pül-i Ṣırāṭ**

**Ş.** 36a/01, 36a/02

[=2]

**Sicīn** Cehennemin altıncı tabakası.

**S.** 40b/04

[=1]

**sidretu'l-muntehā** Hz. Muhammed'in miraç gecesinde Cebrail ile birlikte yükseldiği yedinci kat semada bir ağaç.

**s.** 68a/01

[=1]

**siḥr** Ar. Büyü, efsun.

**s. körset-** 5b/05

[=1]

**sin** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları on beşinci harfin adı.

**s.** 19b/11

[=1]

**Sīnā** Bk. **Ṭūr**

**S. (Ṭūr-ı Sīnā)** 92b/08

**s. (Ṭūr-ı Sīnā tağı)** 106a/07

[=2]

**sindür-** Dışkı çıkarmak.

**s.-di** 104a/01

**s.-üp érdim** 104a/08

[=2]

**ṭahārat sindür-** 104a/01

[=1]

**sīne** Far. Göğüs, bağır.

**s.+side** 74b/07

[=1]

**sīr-āb** Far. Suya doymuş, suya kanmış.

**s. bol-** 6a/09

[=1]

**sitāre-perest** Far. Yıldıza tapan.

**s.+ler** 38a/06

[=1]

**siyum** Üçüncü.

**s.** 53b/07

[=1]

**siz** İkinci çokluk şahıs zamiri.

**s.** 44b/10, 44b/11, 99b/04

**s.+din** 100b/10

**s.+ge** 44b/08, 101a/01

**s.+ler** 2b/03, 9a/11, 11a/08, 47b/07

**s.+lerge** 34a/01, 35b/02, 50a/11, 50b/03, 62a/08

**s.+lerniŋ** 45a/06, 49a/07, 85a/04, 87a/02

**s.+niŋ** 44b/08, 44b/09

[=21]

**ṣofīlıḳ** Sufi olma durumu.

**ṣ. ḳal-** 24a/01

[=1]

**soġa** Hediye.

**s.** 96a/11

[=1]

**soḳ-** Sokmak.

**s.-tı** 116a/08

[=1]

**soḳḳan** Cimri.

**s.** 41b/01

[=1]

**sol** Sol.

**s.** 66b/01, 66b/03, 68b/03, 92a/06, 92a/08
[=5]

**sola-** Kapatmak, hapsetmek.
**s.-dı** 87b/03, 105b/05
[=2]

**solat-** Hapsetmek.
**s.-ıp ḳal-** 103b/09
[=1]

**soŋ** Sonra.
**s. (andın soŋ)** 7b/12
[=1]

**sor-** Soru yönelterek bilgi istemek.
**s.-dı** 3b/03, 3b/09, 3b/10, 4a/01, 4a/02, 4a/06, 4a/09, 4b/01, 4b/03, 4b/05, 4b/06, 4b/09, 4b/10, 5a/01, 5a/03, 5a/04, 5a/05, 5a/07, 5a/10, 5b/01, 5b/04, 5b/09, 6a/01, 6a/04, 6a/09, 6b/01, 6b/06, 7a/03, 7a/05, 7b/01, 7b/03, 8a/03, 8a/05, 8a/07, 8b/02, 9a/01,9a/07, 9b/04, 10a/09, 10b/01, 10b/03, 10b/05, 10b/08, 11a/02, 11a/08, 11b/05, 11b/09, 12a/01, 12a/02, 12a/04, 12a/05, 12a/07, 12a/08, 12a/09, 12a/10, 12b/01, 12b/02, 12b/03, 12b/04, 12b/07, 13a/02, 13a/04, 13a/07, 13a/09, 13a/11, 13b/03, 13b/05, 13b/11, 14a/08, 14a/11, 14b/01, 14b/06, 17a/09, 18a/08, 18b/04, 18b/08, 19a/11, 20a/10, 21b/03, 22a/01, 22a/03, 22a/05, 22a/09, 22b/02, 22b/07, 22b/09, 23a/01, 23a/04, 23b/05, 23b/09, 24a/01, 24a/02, 24a/04, 24a/05, 24a/07, 24a/08, 24a/10, 24a/11, 24b/01, 28b/01, 28b/04, 28b/08, 28b/11, 29a/03, 29a/06, 29a/10, 29b/01, 29b/03, 29b/05, 29b/06, 29b/07, 29b/08, 30a/03, 30a/05, 30b/02, 30b/11, 32a/08, 33a/08, 34b/06, 36a/01, 36b/11, 41b/07, 41b/09, 42a/01, 42a/07, 42a/11, 42b/04, 42b/06, 42b/09, 43a/03, 43a/06, 43a/11, 43b/09, 44a/01, 44a/10, 45b/02, 45b/04, 47a/02, 47b/03, 51b/07, 51b/10, 52a/01, 52a/03, 52a/05, 52a/08, 52a/10, 52b/01, 54a/01, 54b/07, 55a/09, 55b/08, 55b/10, 56a/01, 56a/03, 56a/05, 57b/11, 58a/01, 58a/04, 58a/08, 58a/11, 58b/05, 59a/08, 59a/11, 59b/07, 60a/04, 60a/11, 62b/06, 63b/02, 70a/09, 71a/04, 71a/06, 71b/10, 72b/01, 72b/04, 74b/11, 76a/04, 76b/01, 76b/04, 77a/04, 77a/08, 77b/05, 77b/09, 78a/07, 78b/02, 78b/05, 78b/08, 79a/01, 79a/09, 79b/01, 85b/06, 85b/06, 97b/11, 100b/04, 101a/06, 101a/07, 107a/01, 107a/03, 107a/07, 107b/11, 108a/02, 108a/06, 108b/09, 109a/01, 109a/09, 109a/11, 109b/09, 110a/01, 110b/11, 111a/04, 111a/07, 111a/11, 111b/07, 111b/11,

112a/05, 112a/06, 112a/09, 112a/10, 112b/01, 112b/03, 112b/06, 112b/08, 112b/10, 113a/01, 113a/09, 113b/01, 113b/03, 113b/05, 114a/02, 114a/06, 114a/07, 114a/09, 114b/04, 115b/03, 115b/06, 115b/11, 116a/05, 117a/02, 117a/04, 117a/10, 117b/01, 117b/03, 117b/05, 117b/07, 117b/09, 117b/11, 118a/02, 118a/05, 118a/07, 118a/08, 118a/10, 118b/01, 118b/03, 118b/04, 118b/07, 118b/09, 119a/01, 119a/04, 119a/08, 119a/10, 119b/01, 119b/05, 119b/06

**s.-dılar** 7b/06, 37a/09, 84b/05, 87b/06, 88b/02, 93a/09

**s.-ġıl** 117b/11

[=269]

**söz** Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi.

**s.** 47b/02, 109b/05

**s. ayt-** 75b/05

**s.+din (yaman söz)** 38b/08

**s.+i** 2a/04, 42b/06

**s.+ige (ériniŋ sözige kir-)** 44a/05

**s.+ini** 75a/07, 90a/09

**s.+lerde** 80a/06

**s.+ni** 49b/09

**s.+ni (ötken söz)** 58a/11

**s.+üm** 46a/01

**s.+ümge** 75b/05

**s.+üŋdin** 86a/07

[=15]

**sözle-** Söylemek, sözle bildirmek; ileriye sürmek.

**s.-di** 9b/11, 29b/02, 109a/02, 109a/06, 109a/07, 109b/08

**s.-diler** 109a/03

**s.-dim** 50b/03

**s.-geli bol-** 80a/07

**s.-geli ḳoy-** 43a/05

**s.-mek** 113a/03

**s.-mekdin** 77a/07, 77a/11

**s.-r érmiş** 84b/07

**s.-rler** 90a/09

**s.-ydür** 84b/10

[=16]

**sözleş-** Karşılıklı konuşmak, söyleşmek.

**s.-mesler** 67b/08

[=1]

**su** Hidrojen ve oksijenden meydan gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan şeffaf sıvı madde, âb; bu sıvıdan oluşan deniz, göl, akarsu, pınar birikinti.

**s.** 2b/05, 6a/06, 6a/07, 42a/02, 56a/02, 61b/08, 74b/01, 74b/05, 83b/04

**s.+dın** 6a/05, 31b/08, 55b/04, 61b/08

**s.+dın bölek** 71a/10

**s.+dın keyin** 71a/04

**s.+ġa** 61b/09

**s.+ġa sal-** 76b/08

**s.+lar** 71a/03
**s. turur** 6a/06
**s. yetgür-** 34b/11
**s.+yı** 6a/04, 35a/01, 52a/08, 68a/05, 71b/06
**s.+yıdın** 35b/01
**s.+yıġa (yer suyı)** 42a/10, 42a/11
**s.+yını** 70b/03
[=29]

**ṣubḥ** Ar. Sabah.
**ṣ+ge oḫşa** 29a/06
[=1]

**sucūd** Ar. Secde etme, secde.
**s.** 10b/08, 10b/10, 11b/05
**s.+da** 10b/11, 64a/05, 67b/04
**s.+nı** 11b/08
[=7]

**sūd** Far. Fayda, kâr.
**s.+ġa ber-** 39a/10
**s.+ge ber-** 43a/10
[=2]

**sūd-ḫor** Far. Çıkarına düşkün.
**s. bol-** 89a/03
[=1]

**Sufyān** Ebu Süfyan, Kureyş kabilesinin reislerinden, sahabe.
**S.** 81a/11
**S. birle** 81b/05
**S.+ġa** 81b/03
**S.+nı** 81b/06
[=4]

**suġar-** Bitki, bağ, bahçe vb. için sulamak.
**s.-adur** 42a/09
**s.-ıp** 48b/07
[=2]

**ṣuḥbat** < Ar. *ṣuḥbet* Dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal.
**s.+ıdın** 76a/04, 76a/05, 76a/06, 76a/08, 76a/10, 76a/11, 76a/11
[=7]

**Sulaymān** Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrailoğulları'na gönderilen hükümdar- peygamber.
**S. (Ḥażrat-ı Sulaymān)** 28b/06, 83a/02
**S. (Ḥażrat-ı Sulaymān Peyġāmber)** 28b/10
**S. alayhi's-salām** 23a/06
**S.+ġa (Ḥażrat-ı Sulaymān)** 110a/01
**S.+nıŋ (Ḥażrat-ı Sulaymān)** 84a/06
**S. payġāmbar** 26a/07, 29b/02
[=8]

**ṣulb** Ar. Bel kemiği, döl, nesil.
**s.+ıda** 79a/07
**s.+ıdın** 4b/10
[=2]

**sultān** Ar. Hükümdar.
**s.** 48b/11
**s.+ı ʿadl** 49b/03
**s.+ı ʿālem** 45a/06
**s.+u'l-ʿārifīn** 1b/08
[=4]

**ṣūr** Ar. Öldürücü ve diriltici güce sâhip ilâhî nefhanın üfürülmesinde vâsıta

olan ve isminden dolayı boruya benzetilen şey.
**ṣ.+nı** 66a/08
**ṣ.+nı tart-** 58b/09, 97b/07, 97b/07
**ṣ.+nıŋ** 66a/08, 66a/09
[=6]
**sūr-nāy** Far. Zurna.
**s.** 41a/02, 91b/02
[=2]
**sūra** < Ar. *sūre Kur'an-ı Kerim*'in en küçüğü üç en büyüğü 286 ayetten meydana gelen yüz on dört bölümünden her biri. Krş. **ṣūrat**
**s.** 14a/09, 20a/10, 20a/11, 21b/03, 21b/04
**s.+da** 14a/01
**s.+dur** 14b/06
**s.-ı ʿAbese** 16b/01
**s.-ı ʿĀdiyāt** 17a/01
**s.-ı Aḥḳāf** 15b/05
**s.-ı Aḥzāb** 15a/10
**s.-ı Āl-i ʿİmrān** 14b/07
**s.-ı Aʿlā** 16b/05
**s.-ı ʿAlaḳ** 16b/10
**s.-ı ʿAnkabūt** 15a/08
**s.-ı Aʿrāf** 14b/09
**s.-ı ʿAsr** 17a/03
**s.-ı Baḳara** 14a/04, 14a/06, 14a/08, 14b/07
**s.-ı Beled** 16b/07
**s.-ı Benī Isrāīl** 15a/02
**s.-ı Beyyine** 16b/11
**s.-ı Burūc** 16b/04
**s.-ı Cāşiye** 15b/05
**s.-ı Cin** 16a/08
**s.-ı Cumʿa** 16a/03
**s.-ı Dehr** 16a/10
**s.-ı Ḍuḥā** 16b/08
**s.-ı Duḫān** 15b/04
**s.-ı el-Ḥāḳḳa**16a/07
**s.-ı Enʿām** 14b/08
**s.-ı Enbiyā** 15a/04
**s.-ı Enfāl** 14b/09
**s.-ı er-Raḥman** 15b/10, 19a/06
**s.-ı Faṭr** 15a/11
**s.-ı Fātiha** 14b/07, 19a/02
**s.-ı Fecr** 16b/06
**s.-ı Felaḳ** 17a/08
**s.*ı Feth** 15b/06
**s.-ı Fīl** 17a/04
**s.-ı Furḳān** 15a/06
**s.-ı Ġāşiye** 16b/06
**s.-ı Ḥā-mim** 85b/11
**s.-ı Ḥā-mim-ʿayın-sin-ḳaf** 15b/03
**s.-ı Ḥā-mim Secde** 15b/02
**s.-ı Ḥac** 15a/04
**s.-ı Ḥadīd** 15b/11
**s.-ı Ḥaşr** 16a/01
**s.-ı Ḥicr** 15a/01
**s.-ı Ḥucurāt** 15b/07
**s.-ı Hūd** 14b/10
**s.-ı Hümeze** 17a/03
**s.-ı Ibrāhīm** 15a/01
**s.-ı Iḫlāṣ** 17a/07, 19a/07
**s.-ı Infiṭarat** 16b/02
**s.-ı İnşiḳaḳ** 16b/03

**s.-ı Ḳadr** 16b/11
**s.-ı Ḳaf** 15b/07
**s.-ı Kāfirūn** 17a/06
**s.-ı Ḳamer** 15b/10
**s.-ı Ḳāriʿa** 17a/02
**s.-ı Ḳaṣaṣ** 15a/07
**s.-ı Kehf** 15a/03
**s.-ı Kevs̲er** 17a/05
**s.-ı Ḳıyāma** 16a/10
**s.-ı Ḳureyş** 17a/04
**s.-ı Küvvirāt** 16b/01
**s.-ı Leyl** 16b/08
**s.-ı Lokmān** 15a/09
**s.-ı Māʾīde** 14b/08
**s.-ı Māʿūn** 17a/05
**s.-ı Meʿāric** 16a/07
**s.-ı Meryem** 15a/03
**s.-ı Muḥammad** 15b/05
**s.-ı Mursalāt** 16a/11
**s.-ı Muṭaffifīn** 16b/03
**s.-ı Mücādele** 16a/01
**s.-ı Müdes̲s̲ir** 16a/09
**s.-ı Mülk** 16a/05
**s.-ı Müʾmin** 15b/02
**s.-ı Müʾminūn** 15a/05
**s.-ı Mümteḥine** 16a/02
**s.-ı Münāfıḳūn** 16a/03
**s.-ı Müzemmil** 16a/09
**s.-ı Naḥl** 15a/02
**s.-ı Nās** 17a/09
**s.-ı Naṣr** 17a/06
**s.-ı Nāzıʿāt** 16b/01
**s.-ı Nebeʾ** 16a/11
**s.-ı Neml** 15a/07
**s.-ı Neşrāh** 16b/09
**s.-ı Nisā** 14b/08
**s.-ı Nūh** 16a/08
**s.-ı Nūn** 16a/06
**s.-ı Raʿd** 14b/11
**s.-ı Rūm** 15a/08
**s.-ı Ṣad** 15b/01
**s.-ı Ṣaf** 16a/02
**s.-ı Ṣāffāt** 15b/01
**s.-ı Sebe** 15a/10
**s.-ı Secde** 15a/09
**s.-ı Şems** 16b/07
**s.-ı Şuʿarā** 15a/06
**s.-ı Ṭa-ha** 15a/03
**s.-ı Taḥrīme** 16a/05
**s.-ı Ṭalāḳ** 16a/04
**s.-ı Ṭārıḳ** 16b/04
**s.-ı Tebārek** 19a/08
**s.-ı Tebbet** 17a/07
**s.-ı Teġābun** 16a/04
**s.-ı Tekāṣ̲ur** 17a/02
**s.-ı Tevbe** 14b/10
**s.-ı Tīn** 16b/10
**s.-ı Va’ṭ-Ṭūr** 15b/08
**s.-ı Vāḳıʿa** 15b/11
**s.-ı ve’n-Necm** 15b/09
**s.-ı ve’ẕ-Ẕarıyāt** 15b/08
**s.-ı Yā-sīn** 15a/11, 19a/05
**s.-ı Yūnus** 14b/10
**s.-ı Yūsuf** 14b/11
**s.-ı Zuḫruf** 15b/04
**s.-ı Zülzilet** 17a/01

**s.-ı Zümer** 15b/02

**s.+nıŋ** 14b/06

**s.+sı** 14a/03, 14a/04, 14a/07

**s. turur** 14a/02, 14a/04, 14a/06

[=136]

**şūrat** Ar. Dış görünüş; tarz, şekil; tasvir.

**ṣ.+da** 67b/07

**ṣ.+ı** 116a/06, 116a/08, 116a/10, 116a/11, 116b/03, 116b/05, 116b/07, 116b/08, 116b/10, 116b/11, 117a/01

**ṣ.+ıda** 62a/01, 62a/01, 88a/01, 102a/03

**ṣ.+ıda (toŋuz şūratıda bol-)** 104b/11

**ṣ.+ıda bol-** 87b/10, 92b/03, 92b/04

**ṣ.+ını** 116a/01, 116a/02

[=22]

**şūrat** Bk. **sūra**

**ṣ.-ı Vāḳıʿa** 99b/03, 99b/09

[=2]

**Suryānī tili** Sami dillerinin Aramca öbeğinden milattan sonra II. yüzyıldan itibaren önem kazanan, bugün de doğu Hristiyanlarının kutsal dili olan dil.

**S.** 13b/09

[=1]

**şūret** Bk. **şūrat**

**ṣ.+ige** 52a/05

[=1]

**şuʿud** Ar. Yukarı çıkma, yükselme.

**s. ḳıl-** 75a/03

[=1]

**suvāl** < Ar. *suʾal* Soru.

**s.+dın** 19a/10

**s.+ġa** 2a/09, 3a/06, 3b/03, 119b/09

**s.+ım** 2a/01, 75a/05

**s.+ım (miŋ suvāl)** 3a/11

**s.+ımġa** 2a/02, 2a/08, 3a/07

**s.+ını** 75b/11

**s.+ını ḳıl-** 75a/08

**s.+larnı** 19a/10

[=14]

**südre-** Sürümek, sürüklemek.

**s.-p** 104b/09

[=1]

**sünnet** Ar. Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamamı.

**s.** 10b/03, 10b/04, 11a/01

**s.-i müʾekkede** 7b/02

**s.+leriniŋ** 11b/01

[=5]

**sürme** Süs amacıyla kirpik diplerine sürülen siyah toz.

**s.+ġa oḫşa** 80a/09

**s. tart-** Sürme çekmek. 88b/07

[=2]

**sürt-** Sürmek.

**s.-se** 105a/09

[=1]

**ʿilletige sürt-** 105a/09

[=1]

**süt** Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için

kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı özel kokulu sıvı.

**s.** 25a/10

**s.+din** 31b/08, 35a/01

[=3]

**şafaʿāt** Ar. Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri.

**ş.+ını tap-** 119a/02

**ş.+larını tap-** 119a/04

[=2]

**şāh** Far. Padişah, hükümdar.

**ş.+nı** 41b/09

[=1]

**şāḫ** Far. Dal, budak.

**ş.+ı** 12b/07, 12b/10, 31b/06

**ş.+ıda** 12b/08

**ş.+ıdın** 33b/03

**ş.+ıġa** 33b/04

**ş.+ınıŋ** 12b/10

**ş.+ları** 33a/11, 33a/11, 69a/05, 115b/05

**ş.+larınıŋ** 33b/02

**ş.+nı** 80b/05

**ş. u berg** 31a/11

[=14]

**şahādat** < Ar. *şehādet* Görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şahitlik etme.

**ş. (kelime-i şahādat)** 53b/01, 118a/08

[=2]

**şāhāne** Far. Şaha ait; şahlara yakışacak şekilde olan.

**ş. (ḫılʿat-ı şāhāne)** 48a/01

[=1]

**şākırlıḳ** Şükredicilik.

**ş. ḳal-** 24a/05

[=1]

**şām** Far. Akşam.

**ş. (vaḳt-ı şām)** 8a/07

**ş.+nı (namāz-ı şāmnı öte-)** 9a/07

[3]

**şāmʿ** Ar. Mum.

**ş.+ıda** 3b/02

**ş.-ı taban** 3b/01

**ş.+dur men (parvāna-ı ul şāmʿ)** 3b/01

[3]

**Şām** İslam dünyasının önemli tarihî şehirlerinden biri, günümüzde Suriye'nin başkenti.

**Ş.** 91a/05

**Ş.+ġa** 96a/09, 115b/11

**Ş. ḫalḳı** 82a/01, 82b/11

**Ş. pād-şāhı** 82a/01

[=6]

**şāʾn** < Ar. *şeʾn* İyi bir nitelikle tanınmış olma durumu, ün, şöhret.

**ş.+ıda** 17b/04, 17b/06

[=2]

**şanba** < Far. *şenbih* Gün.

**ş. kéçesi** 50a/03

**ş. küni** 24b/08, 25a/05, 25b/07, 26a/08, 26a/09, 27a/06, 27a/09, 27b/10, 59a/10, 70b/05, 70b/08
[=12]

**şarāb** Ar. Şarap, meyve sularının özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından el edilen alkollü içki.
**ş.** 76a/10
**ş.+dın** 31b/08
**ş.+ı ṭahūr** 34a/06
**ş. u şerbet** 31b/08
[=4]

**şarāb-ḫor** Şarap içen.
**ş.** 76a/10
[=1]

**şarāb-ḫorluḳ** Şarap içmeye düşkünlük.
**ş.+ġa** 89a/03
[=1]

**şarīʿat** < Ar. *şerīʿat* Allah'ın kulları için peygamberleri vasıtasıyle koymuş olduğu iman, ahlak, ibadet ve hukukla ilgili kural ve hükümlerin bütünü, İslam hukuku. Krş. **şerīʿat**
**ş.** 112b/08
**ş.+ları** 112b/09
**ş.+larını** 54b/05, 96a/10
[=4]

**şarm** < Far. *şerm* Utanma.
**ş.** 51b/08, 56a/09, 56a/11, 56b/01, 57a/07, 57a/07, 57a/08
**ş. ḳıl-** 99a/05
**ş.+larını** 9b/02
[=9]

**şart** Ar. Şart, koşul.
**ş. ḳıl-** 2a/05
**ş.+larınıŋ (īmān şartları)** 17b/02
[=2]

**Şārūḫ** Rāġun'ın oğlu.
**Ş.** 27a/04
**Ş.+nıŋ** 27a/03
[=2]

**Şavḳ'ul-cennet** Cennet adı.
**Ş.** 34a/05
[=1]

**şayāṭīn** Ar. Şeytanlar.
**ş.+dın** 95a/02
[=1]

**şayḫ** Ar. Şeyh, derviş yetiştirme izni verilen kimse, kamil insan.
**ş.+lar** 90a/09
[=1]

**şayṭān** < Ar. *şeytan* İblis.
**ş.** 36a/08, 36a/11, 60a/03, 75a/07, 104b/04, 114a/11, 114b/03, 114b/10, 115a/02, 115a/03, 115a/08, 115b/02
**ş. édi** 75a/01
**ş.+lar** 74b/06
**ş.+nı** 115a/11
**ş.+nıŋ** 75a/06, 76a/09
**ş. turur** 59b/03
[=18]

**Şeddād** Âd kavmi hükümdarlarından biri. Nemrud ve Firavun gibi ilahlık davasında bulunmuştur.

**Ş.** 28b/11
[=1]

**şeher** < Far. *şehr* Şehir, ülke.
**ş.+de** 50b/08, 83b/11
**ş.+din** 98a/11
**ş.+din şeherge** 2a/04
**ş.+ge** 81b/07, 93b/03, 93b/07, 99a/06, 99a/08
**ş.+ge (şeherdin)** 2a/04
**ş.-i Ḫaybar** 94a/06
**ş.-i Ḳāṭʿıa** 84a/11
**ş.-i Ḳosṭanṭınıyya** 83b/01
**ş.-i Rūm** 119b/09
**ş.-i Rūmiya** 83b/09, 83b/09
**ş.+ide (Necīl şeheri)** 27a/07
**ş.+idegi (Rūm şeheri)** 2a/06
**ş.+lerde** 2b/08, 49b/04
**ş.+lerge** 91b/06
**ş.+lerni** 92b/06
**ş.+ni** 80b/05, 83a/11, 83b/01, 83b/11, 92b/06
**ş.+ni al-** 83b/08
**ş.+niŋ** 80b/06, 93b/03, 93b/05, 94a/09
[=32]

**şehīd** Ar. Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse.
**ş.+ler** 34a/08, 36b/10
[=2]

**Şemʿāʾīl** Bir melek adı.
**Ş.** 60b/08, 61a/06
**Ş. (Ḥażrat-ı Şemʿāʾīl)** 60b/11
[=1]

**şems** Ar. Güneş.
**ş. (ve'ş-şems)** 7a/07
[=1]

**Şems** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan birinci suresi.
**Ş.** 20b/11
**Ş. (sūra-ı Şems)** 16b/07
[=2]

**şerʿ** Ar. Şeriat, İslam şeriatı.
**ş.+ini** 90a/10
[=1]

**şerbet** Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.
**ş. (tatlıġ şerbet)** 33a/03
**ş.+din (açıġ şerbet)** 33a/03
**ş.+leri (şarāb u şerbet)** 31b/08
[=3]

**şerīʿat** Bk. **şarīʿat**
**ş.+ge püt-** 38a/03
[=1]

**şerīf** Ar. Şerefli, kutsal, mübarek.
**ş.-i Kaʿba** 103a/04
**ş.+leri** 103b/03
**ş.+ni (kelime-i şerīf)** 30b/10
[=3]

**şermindelik** Utangaçlık.
**ş.+din** 104a/02
[=1]

**şeşé** Astar yapımında kullanılan seyrek dokunmuş ve kolayca yırtılabilen bir tür kumaş.
**ş.** 116b/09
**ş.+de** 51b/02
[=2]

**şikāyet** Ar. Şikâyet, sızlanma.
**ş. ḳıl-** 107b/02
[=1]
**şıfā** Ar. Hastalıktan kurtulma, iyi olma.
**ş. tap-** 100b/03
[=1]
**şımāl** < Ar. *şimāl* Rüzgar.
**ş.** 40a/04, 56a/02, 102a/11, 114a/04, 110b/07, 114a/04
**ş.+dın** 55b/04
**ş.+lar** 40a/04
**ş.+nıŋ** 110b/06, 114a/02
[=10]
**şımalī** Bir şimal.
**ş.** 84a/07
[=1]
**şın** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on altıncı harfinin adı.
**ş.** 19b/11
[=1]
**şimşād** Far. Şimşir ağacı.
**ş.+dın** 84a/05
[=1]
**şimşīr** Far. Kılıç.
**ş.** 86a/10
**ş. birle** 86a/08
[=2]
**şiʿr** Ar. Manzume, şiir.
**ş.** 3a/11
[=1]
**şīr** Far. Aslan.
**ş.+de** 60a/05
[=1]
**şirk** Ar. Allah'a eş ve ortak koşma.
**ş.** 38a/04
[=1]
**şīşe** Far. İçine su ve her türlü sıvı madde konan, camdan çeşitli biçim ve büyüklükte, boyu enine göre çok daha uzun, ağız kısmı dar kap.
**ş.+din** 25a/08
**ş.+ge** 25a/03, 25a/04
**ş.+ni** 25a/07
[=4]
**Şīt** Hz. Adem'in üçüncü oğlu.
**Ş.** 25a/08, 25a/11
**Ş. (Ḥażrat-ı Şīt alayhi's-salām)** 6b/05
**Ş. alayhi's-salām** 22b/03, 23a/05, 25a/03
**Ş. Peyġāmber** 13b/01, 25b/06
**Ş.+ġa** 25a/10
[=9]
**şu** (Zamir) Şu.
**ş.+nı** 84b/07, 115a/09
**ş. +ŋa** 43a/02
**ş.+ndın** 73a/03
**şundaġ** Şöyle, şunun gibi. 2a/05, 3b/08, 4a/08, 46b/01, 109b/02
[=9]
**şuʿāʿ** Ar. Işın.
**ş.+ı** 3a/02
[=1]

**Şuʿarā** *Kur'an-ı Kerim*'in yirmi altıncı suresi.

**Ş.** 21a/05

**Ş. (sūra-ı Şuʿarā)** 15a/06

[=2]

**Şuʿayb** *Kur'an-ı Kerim*'de Medyen halkına gönderildiği bildirilen peygamber.

**Ş.** 23a/08

**Ş. (Ḥażrat-ı Şuʿayb Peyġāmber)** 9b/06

**Ş. Peyġāmber** 27b/10

[=3]

**Şuʿayb ibn Ṣālıḥ** Mehdi'nin zuhurundan önce ortaya çıkacağına inanılan ve Mehdi'nin komutanlarından biri.

**Ş.** 82b/07

[=1]

**şubu** 1. (Sıfat) İşte bu. Bk. **uşbu.**

**ş.** 66a/03, 66a/07, 66b/05, 71a/02, 99b/05, 108b/06

2. (Zamir) İşte bu.

**ş.+dur** 62b/03

[=7]

**şul** (Sıfat) Şu.

**ş. şūrat** 92b/04

**ş. zamān** 6b/11, 49a/09, 51a/09, 93a/01, 105b/01

[=6]

**şuʿle** Ar. Alev; ışık.

**ş.+sidin** 113b/02

[=1]

**şurūʿ** Ar. Başlama.

**ş. ḳıl-** 19a/01

[=1]

**şuhedā** Ar. Şehitler.

**ş.+lardın** 34b/02

[=1]

**şük** Sakin.

**ş. tur-** Sakin olmak. 106b/10

[=1]

**şükrāne** < Ar. *şukrāne* Teşekkür alameti.

**ş.+sige** 8a/11, 8b/07, 8b/11, 9a/06, 9b/02, 10a/07

[=6]

**Şüster murg** Bir tür kuş.

**Ş.+nıŋ** 97b/02

[=1]

**T, Ṭ**

**tā** Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar.

**t.** 11a/08, 11b/09, 19b/02, 28a/07, 32a/03, 34b/01, 47b/01, 47b/05, 55b/06, 68a/05, 101b/07, 115b/08, 117b/08

[=13]

**Ṭa-ha** *Kur'an-ı Kerim*'in yirminci suresi.

**T.** 21a/04

**T. (sūra-ı Ṭa-ha)** 15a/04

[=2]

**taʿālā** Ar. "Şanı yüce olsun" anlamında olup Allah, Tanrı, Hak kelimelerinden sonra kullanılır.

**t. (Ḥaḳ Taʿālā)** 78a/07, 78b/09

**t. (Ḫudāy Taʿālā)** 4a/02, 4a/09, 4a/10, 4a/11, 4b/03, 4b/07, 6a/11, 8b/01, 8b/05, 8b/11, 9a/06, 9a/11, 9b/03, 10a/08, 11a/06, 11b/06, 13a/04, 23a/03, 23b/08, 33a/10, 34a/02, 34a/05, 34a/07, 34b/07, 34b/07, 36a/07, 38a/07, 39a/01, 40a/02, 40b/04, 41a/04, 46a/06, 49a/03, 49b/03, 51a/09, 52a/11, 54b/03, 54b/11, 59a/08, 60b/10, 61a/02, 61a/03, 61a/06, 61a/08, 62b/09, 63a/07, 63b/02, 63b/06, 63b/07, 68a/04, 68a/10, 69a/11, 69b/04, 69b/07, 69b/09, 70b/01, 71a/01, 78a/02, 78a/04, 78a/07, 78a/08, 78b/03, 78b/05, 78b/10, 79a/02, 86a/11, 86b/01, 87b/10, 92a/03, 92b/11, 94b/06, 97b/06, 98b/02, 98b/04, 99a/02, 100b/07, 101a/04, 101a/07, 101b/10, 103a/09, 106a/06, 106a/11, 106b/03, 108a/05, 110a/03, 110a/06, 110a/09, 110b/01, 110b/04, 111b/06, 111b/07, 113a/09, 114b/06, 116a/01

**t. (kavluhu Taʿālā)** 8b/06, 8b/10, 12a/05, 12a/07, 12a/10, 12b/01, 62b/05, 73b/11

**t.+da (Ḫudāy Taʿālā)** 3b/11

**t.+dın (Ḫudāy Taʿālā )** 3b/03, 22b/11, 35b/10, 55b/07, 58b/07, 64b/07, 75b/11, 112a/05

**t.+dın bölek (Ḫudāy Taʿālā)** 58b/01, 67a/05, 110b/11

**t.+dın özge (Ḫudāy Taʿālā)** 3b/08, 35a/04, 60b/02, 70a/04

**t.+dur (Ḫudāy Taʿālā)** 119b/03

**t.+ġa (Ḫudāy Taʿālā)** 9a/10, 60b/09, 61a/04, 66a/06, 74b/11, 75a/06, 92a/01, 96a/01, 105b/09, 109b/04, 112a/02, 112a/03

**t.+nı (Ḫudāy Taʿālā)** 3b/09, 70a/07, 111a/06, 111a/11, 112b/02

**t.+nıŋ (ḥaḳ Taʿālā)** 35b/08, 35b/09

**t.+nıŋ (Ḫudāy Taʿālā)** 4a/02, 4a/08, 4b/02, 5b/10, 9b/11, 10a/01, 17b/03, 25a/07, 34a/09, 34a/10, 34b/01, 37a/05, 51b/06, 53a/09, 63a/10, 67a/06, 68a/05, 77b/11, 78a/01, 81a/02, 88a/05, 89a/09, 95b/03, 100a/01, 100b/04, 107b/09, 110a/04, 112b/07, 119a/11, 119b/01, 119b/03

[=171]

**taʿallum** < Ar. teʿallum Ders alarak öğrenme, belleme.

**t. ber-** 54b/05

[=1]

**ṭaʿām** Ar. Yemek, aş.

**t.** 7a/02, 74a/11, 86b/08, 94b/04, 99a/07

**t. (ḥalāl ṭaʿām)** 43b/02, 43b/05

**t. (murdār ṭaʿām)** 43b/04

**t. (pākīze ḥalāl ṭaʿām)** 43b/01

**t. (zebūn murdār ṭaʿām)** 43b/02

**t.+dın** 33a/01, 49b/10
**t.+dın (murdār ṭaʿām)** 43b/06
**t.+dur** 6b/06
**t.+ġa** 51b/09
**t.+ı** 6b/09
**t.+ım** 43b/03, 43b/04
**t.+ını (behişt ṭaʿāmı)** 34a/11
**t.+lar** 34a/07
**t.+nı** 7a/01, 42a/11
[=22]

**ṭāʿat** Ar. Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma; ibadet.
**ṭ.+ge ṣarf ḳıl-** 112b/05
**ṭ. ḳıl-** 89a/04
**ṭ.+nı ḳıl-** 78a/01
**ṭ.+nı ye-** 111b/09
[=4]

**taʿayyun** < Ar. *teʿayyun* Meydana çıkma, âşikâr olma, belirme.
**t. ḳıl-** 49a/02
[=1]

**ṭabaḳa** Ar. Bir yüzeyin üzerindeki düzgün olarak yayılmış kısım, kat, katman.
**ṭ. (yete ṭabaḳa yer)** 70a/09, 70b/05
**ṭ. yer** 70b/06, 70b/07, 70b/08, 73a/07, 73b/02, 73b/08, 74a/07, 74b/01
[=10]

**tābān** Far. Parlak, ışıklı.
**t. (şām-ı tābān)** 3b/01
[=1]

**tābiʿ** Ar. Birinin emri altında bulunan.
**t.** 58b/04, 58b/04
[=2]

**tābiş** Far. Parlama, parlayış.
**t.+idin** 97b/10
**t. ḳıl-** 29a/01, 29a/03
[=3]

**tābūt** Ar. İçine ölü konan sandık.
**t.+da** 84a/05
**t.+dın** 84a/08
**t.+nı** 84a/09
**t.+nıŋ** 84a/04
[=4]

**tābūtī** Bir tabut.
**t.** 84a/01
[=1]

**Tabyūnes** Ashab-ı Kehf'ten birini adı olarak geçmektedir.
**T.** 100a/03
[=1]

**tāc** Far. Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi.
**t.** 48a/01
**t.+ı** 18b/09, 19a/07, 42b/09
**t.+ı muraṣṣaʿ** 32a/02, 33a/05
[=6]

**tafāvut** < Ar. *tefāvut* Birbirinden farklı olma.
**t.+ı** 22a/06
[=1]

**taġ** Dağ, çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.
**t.** 39b/04, 39b/05, 70b/08

**t.+ı édi (Ṭūr tağı)** 5b/10
**t.+ıda (Ṭūr tağı)** 6a/02, 10a/02
**t.+ıdın (ʿArāf tağı)** 106a/08
**t.+ıdın (Cūdī tağı)** 106a/09
**t.+ıdın (Mīnā tağı)** 106a/08
**t.+ıdın (Ṭūr-ı Sīnā tağı)** 106a/08
**t.+ıdın (Zey tağı)** 106a/08
**t.+ığa (Avand tağı)** 95b/03
**t.+ığa (Serāndīb tağı)** 114b/02
**t.+ığa (Ṭūr tağı)** 95b/11
**t.+larġa** 74a/06, 91b/01
**t.+larnı** 74b/04
**t.+nıŋ** 95b/07, 106a/07
**t. turur** 37b/06
[=20]

**ṭahārat** < Ar. *ṭahāret* Temiz olma; İslam şeriatına göre, ibadetten önce vücudu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik.
**t. birle** 118a/11
**t.+da** 11b/11
**t.+ı** 103b/10
**t.-ı kāmil ḳıl-** 51a/05
**t. ḳıl-** 18b/10, 83b/03
**t. sindür-** 104a/01, 104a/08
[=8]

**taḥiyyāt** Ar. Namazda kādelerde okunan ve "et-tahiyyâtü" sözüyle başlayan dua.
**t. (ekmelü't-taḥiyyāt)** 1b/06
[=1]

**taḥḳīḳ** Ar. Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma.
**t.** 69b/06
[=1]

**Taḥrīme** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış altıncı suresi.
**T.** 21b/10
**T. (sūra-ı Taḥrīme)** 16a/05
[=1]

**taḥsīn** Ar. Güzel bulup takdir etme.
**t. ve āferīnler ḳıl-** 119b/09
[=1]

**taḫt** Far. Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. Krş. **teḫt**
**t.** 32a/01
**t. u baḫt** 2a/03
**t.+da** 48a/02, 48a/04
**t.+ı** 75a/03
**t.+ı ʿarş** 61a/06
**t.+nı** 48a/03
**t.+ta** 32a/01
[=8]

**taḫta'ş-şarā** Ar. Toprak altı.
**t.** 110a/11
**t.+da** 62a/02
**t.+ġaça** 110a/02
**t.+nı** 110a/06,110b/10
**t.+nıŋ** 110a/08, 110b/09
[=7]

**ṭahūr** Ar. Çok temiz olup başkasını da temizleyebilen.
**t. (şarāb-ı ṭahūr)** 34a/06

[=1]

**taḳdīr** Ar. Beğenme, beğendiğini belirtme.

**t.+ini** 86a/11

**t.+ni** 63b/01

[=2]

**taḳsīm** Ar. Parçalara ayırıp bölme, pay etme, bölüştürme.

**t. ḳıl-** 83a/07

[=1]

**taḳvā** Ar. Dünyadan el etek çekip bir yere kapanma ve ibadetle meşgul olma.

**t. (zühd taḳvā ḳıl-)** 89a/08

[=1]

**Ṭalāḳ** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış beşinci suresi.

**Ṭ.** 21b/08

**Ṭ. (sūra-ı Ṭalāḳ)** 16a/05

[=2]

**ṭalab** < Ar. *ṭaleb* İsteme, dileme.

**ṭ. ḳıl-** 78a/05

[=1]

**taʿlīm** Ar. Öğretme, belletme.

**t. al-** 101a/02

[=1]

**tam** Dam; duvar.

**t.+ınıŋ** 95b/05

**t.+ları** 80b/07, 83b/08

[=3]

**tam-** Damlamak.

**t.-ıp érdi** 95b/09

[=1]

**ṭamaʿ** Ar. Açgözlülük.

**ṭ.** 57a/03, 57a/05, 57a/05, 57a/07, 57a/07, 57a/08, 58a/10

**t. ḳıl-** 35b/07, 112b/05

[=9]

**tamām** < Ar. *temām* Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan; bitmiş tamamlanmış.

**t.** 66a/02, 71a/10, 83a/03, 83b/04

**t. bol-** 19b/02, 46a/07, 53b/11, 54b/07, 55a/02, 55a/09, 82a/08, 83a/01, 108b/06

**t.+ı** 82b/08

**t.-ı ʿālem** 54b/11, 96b/07, 97b/03

**t. ḳıl-** 7b/12, 75b/11, 106a/03

[=20]

**tamāşā** < Far. *temāşā* Hayranlıkla seyretme, izleme.

**t. ḳıl-** 50a/01

[=1]

**ṭanbūr** Ar. Klasik musikimizin başlıca çalgılarından biri olan yay ve mızrapla çalınan, ince uzun sapı perdeli, yuvarlak karınlı, telli çalgı.

**t.** 91b/02

[=1]

**tanu-** Tanımak; ne, kim ve nasıl olduğunu anlamak.

**t.-dı** 99b/03

**t.-masa** 2b/03

**t.-may** 2b/04

[=3]

**taŋ** Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.
**t. at-** 8a/10
[=1]

**taŋla** Sabahleyin, yarın.
**t.** 93a/11
**t.+sı** 7b/12, 93b/01, 104a/01, 104b/06
[=5]

**tap-** Bulmak.
**t.-a'lmay** 94b/04
**t.-ar** 19a/04, 102b/01
**t.-ar mu** 112b/11
**t.-ar sén** 119a/04
**t.-arlar** 96a/05
**t.-ġay men** 119a/02
**t.-ġıl** 78a/06
**t.-ıp** 94a/05
**t.-ḳalı** 7b/08
**t.-ḳay** 100b/03
**t.-ḳay érdi** 7b/09
**t.-sun** 57a/03, 57b/04, 57b/09
**t.-tı** 105b/09
**t.-tılar** 9a/05
[=17]
**ḫalās tap-** 9a/05, 19a/04, 96a/05, 105b/09
**ḳarār tap-** 57a/03, 57b/04, 57b/09
**s̲avāb tap-** 112b/11
**şıḥḥat tap-** 102b/01
**şafāʿatını tap-** 119a/02
**şafāʿatlarını tap-** 119a/04
**şıfā tap-** 100b/03
[=12]

**tapıl-** Bulunmak.
**t.-mas** 64a/04
[=1]

**tapın-** Duyduğu bağlılığı göstermek üzere belirli hareketlerde bulunmak, ibadet etmek.
**t.-ġanda** 107b/06, 108a/04
[=2]
**āf-tābġa tapın-** 107b/06, 108a/04
[=2]

**tapşur-** Teslim etmek, vermek.
**t.-dum** 48a/06
**t.-maġlıġ** 112a/02
[=2]

**tār I** Far. Karanlık.
**t. ḳıl-** 111b/06
[=1]

**tār II** Far. Tel.
**t.** 86a/09
[=1]

**tarı-** Saçmak.
**t.-p édim mü dép** 50a/09
[=1]

**tarıḳ** Buğdaygillerden, ufak taneli, hayvan yemi olarak ve boza yapımında kullanılan, bazı yerlerde ekmeği yapılan bitki.
**t.** 55a/02, 55a/03, 55a/07
**t.+ḳa** 54b/11
**t.+nı** 55a/01, 55a/03, 55a/08
[=7]

**Ṭārıḳ** *Kur'an-ı Kerim*'in seksen altıncı suresi. Krş. **va'ṭ-Ṭārıḳ**

**Ṭ. (sūra-ı Ṭārık)** 16b/05
[=7]
**tārīḫ** Ar. Bir olayın meydana geldiği gün veya yıl.
**t.** 82a/08
**t. bitü-** 1b/07
[=2]
**tārīḫ pitügüçi** Tarih yazıcılar.
**t.+ler** 1b/08
[=1]
**ṭarīḳ** Ar. Yol; vesile, sebep.
**ṭ. birle** 20b/01, 21b/04
**ṭ.+da** 44b/01, 108b/06
[=4]
**tart -** 1. Çekmek.
**t.-arlar** 107a/06
**t.-ıp** 34b/03, 105a/11, 108b/02
**t.-ıp çıḳar-** 107a/10, 107a/11
**t.-tı** 5b/07
[=7]
2. Üflemek.
**t.-arlar** 97b/07
**t.-ġıl** 97b/07
**t.-ḳalı** 58b/10
[=3]
3. Koparıp almak.
**t.-arlar** 65b/06
[=1]
4. Sevk etmek.
**t.-ıp** 74b/09
[=1]
5. İçine çekmek.
**t.-ar** 89b/01
**t.-arlar** 89a/11
[=2]
6. Sürmek.
**t.-ıp** 88b/07
[=1]
**bıçaḳını tart-** 105a/11
**cānını tart-** 65b/06
**dem tart-** 5b/07
**leşker tart-** 74b/09
**renc tart-** 34b/03
**sürnı tart-** 58b/10, 97b/07, 97b/07
**sürme tart-** 88b/07
**tütünni tart-** 89a/11, 89b/01
[=11]
**tartıġlıḳ** Tartılmış olan.
**t.** 36a/03
[=1]
**taṣadduḳ** Ar. Sadaka olarak verme, verilme.
**t. ḳıl-** 118b/11
[=1]
**taṣdīḳ** Ar. Onaylama, tasvip etmek.
**t. ḳıl-** 7b/12
[=1]
**taş** Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim; bu maddeden yapı işlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış malzeme.

**t.** 9b/11, 70b/09, 73b/09, 87b/02, 95b/07, 106a/09

**t. (ağzıŋġa taş tofraḳ)** Beddua sözü. 92a/02

**t. birle** 101a/06, 104b/10

**t.+da** 100a/08

**t.+dın** 52b/10, 70b/10, 100a/07

**t.+dın turur** 12b/04

**t.+ı birle** 106a/07

**t.+ḳa** 6a/08, 41a/07

**t.+ḳa ur-** 9b/09

**t.+ları** 31a/05

**t.+nı** 9b/10, 39a/05

[=21]

**taşḳarı** Dışarı.

**t.** 83a/07, 86b/04, 87a/08, 87a/10, 98a/11, 104b/09

[=6]

**taşla-** Atmak, dışarı çıkarmak.

**t.-dı** 8b/09

**t.-dılar** 5b/06, 104b/10

**t.-ġanda** 116b/05

**t.-ġay** 81a/07

[=5]

**tatlıġ** Tatlı, tadı hoş olan.

**t. şerbet** 33a/02

[=1]

**tatlıġraḳ** Daha tatlı.

**t.** 35a/02

[=1]

**ṭavāf** Ar. Kabenin etrafını dolaşma.

**ṭ.+dın** 102b/06

**ṭ.+ġa** 103b/07

**ṭ. ḳıl-** 29a/11, 60b/10, 60b/11, 61a/05, 100b/07, 100b/09, 101a/01, 101a/03, 101b/06, 101b/09, 102a/04, 102b/10, 103a/01, 105a/01, 106b/01

[=17]

**tavallud** < Ar. *tevellud* Doğma, dünyaya gelme.

**t. bol-** 24b/02, 26b/11, 28a/01, 79b/07

**t. ḳıl-** Doğurmak. 100b/02

[=5]

**tavāżuʿ** Ar. Alçak gönüllülük.

**t. ḳıl-** 118b/08

[=1]

**ṭavḳ** Ar. Tasma, halka.

**ṭ. sal-** Zincirlemek**.** 83a/11

[=1]

**ṭāvus** Ar. Sülüngiller familyasından tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş.

**t.** 114a/11, 114b/03, 115a/07, 115a/10, 115b/03

**t.+nıŋ** 31b/01

[=6]

**tayaḳ** Değnek.

**t.** 36a/10

[=1]

**ṭāyıfa** Ar. ṭāʿife Grup hâlindeki insan topluluğu, bölük, takım.

**ṭ. (gürūh-ı ṭāyıfa)** 54a/01

**ṭ.+lar** 38a/06, 38b/11, 107b/06

**ṭ.+larnıŋ** 39b/01, 39b/11, 40b/03, 41a/03, 41b/04

[=9]

**ṭāyife** Bk. **ṭāyıfa**

**ṭ.+lerge** 76b/04

[=1]

**taʿyīn** Ar. Bir göreve yerleştirme, atama.

**t. bol-** 32b/05

**t. ḳıl-** 58b/06

[=2]

**ṭayyibe** Ar. İyi iş, güzel hareket.

**ṭ.+ni (kelime-i ṭayyibe)** 59b/04

[=1]

**tażarruʿ** Ar. Yalvarma, yakarma.

**t. birle** 35b/09

**t. ve zārī** 46b/05

**t. ve zārī ḳıl-** 46a/10

[=3]

**tāze** Far. Taze, körpe.

**t.** 4b/03

**t. göşt** 76b/11

[=2]

**te** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin dördüncü harfinin adı.

**t.** 19b/05

[=1]

**Tebārek** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış yedinci suresi.

**T. turur (sūra-ı Tebārek)** 19a/08

[=1]

**Tebbet** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz on birinci suresi.

**T.** 20b/03

**T. (sūra-ı Tebbet)** 17a/07

[=2]

**Tebrīz** İran'da Doğu Azerbaycan eyaletinin merkezi olan şehir.

**T.** 73a/07

[=1]

**tecellī** Ar. Görünme, belirme, zuhur etme.

**t. ḳıl-** 5b/11, 6a/02

[=2]

**tefekkür** Ar. Düşünme.

**t. ḳıl-** 109b/01

[=1]

**teg-** Bk. **tég**

**t.-ip** 69a/05

**t.-ip tur-** 66b/09

**t.-se** 41a/07

[=3]

**Teġābun** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış dördüncü suresi.

**T. (sūra-ı Teġābun)** 16a/04

**T.** 21b/10

[=2]

**teʾḫīr** Ar. Erteleme, sonraya bırakma.

**t. ḳıl-** 85b/04, 113a/08

[=2]

**tehlīl** Ar. Kelime-i tevhidi, " Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme.

**t.** 61b/11, 66b/11

**t.+leri** 62b/03

[=3]

**teḫt** Bk. **taḫt**

**t.+ge olturġuz-** 1b/12

[=1]

**tek** Bir.

**t.+i** 33b/07

[=1]

**Tekāşür** *Kur'an-ı Kerim*'in yüz ikinci suresi. Krş**. el-hakümü't-Tekāşür**

**T. (sūra-ı Tekāşür)** 17a/03

[=1]

**tekbīr** Ar. İslam dininde Allah'ın büyüklüğünü belirtmek için söylenen "Allahu ekber" sözü.

**t.** 10b/08, 10b/11

**t. ayt-** 7b/12, 7b/12, 7b/12, 11a/09, 11a/10, 11b/02, 11b/04

**t.+ni** 11b/03

[=10]

**teḳabbu'llāh** " Allah kabul etsin" anlamında dua.

**t.** 87a/05

[=1]

**tekebbür** Ar. Kibirlenme, büyüklenme.

**t. birle** 117a/01

**t. ḳıl-** 38b/05

[=2]

**tekiye** Ar. Yastık.

**t.** 32a/01

[=1]

**temür** Demir.

**t.+din** 64a/02, 95b/03

[=2]

**ten** Far. Vücut, beden.

**t.+i** 52b/05, 52b/05, 53a/01, 53a/02, 54a/05, 54a/06

**t.+ige** 55b/09

**t.+leriniŋ** 61b/05

[=8]

**tenāsul** Ar. Birbirinden doğarak üreme.

**t. ḳıl-** 79a/07

[=1]

**tene** Far. Ağacın gövdesi.

**t.+si** 103b/01

**t.+sini** 103b/05

**t.+siniŋ** 31a/10, 115b/05

[=4]

**tenzīl** Bk. **Secde**

**t.** 21a/10

[=1]

**teŋ** Eşit, denk.

**t.+i** 31a/10, 31a/10 61b/06, 61b/06, 61b/08, 61b/08, 61b/10, 61b/10, 61b/10, 61b/11

[=10]

**Teŋri** Tanrı, Allah. Krş.

**T.+dür men** 86a/06

[=1]

**tepre-** Hareket etmek, kımıldamak.

**t.-dim** 69b/04

**t.-gende** 69a/09

**t.-p** 106a/04

**t.-r** 69a/10, 69a/11, 69a/11

**t.-rsin** 69b/02

[=7]

**tepreş-** Kımıldaşmak.

**t.-geyler** 69a/04

[=1]

**tepret-**Hareket ettirmek, kımıldatmak.

**t.-e tur-** 11b/10

**t.-ip** 68b/10

**t.-meklik** 11b/11

[=3]

**terāzū** Far. Bir kolun iki ucuna asılı iki kefeden meydana gelen tartı aleti.

**t.+nı** 116b/08

[=1]

**ṭeref** < Ar. *ṭaraf* Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.

**ṭ.+de** 53a/07

**ṭ.+din** 55b/09, 94a/08

**ṭ.+ge** 4a/06

**ṭ.+ge (her ṭeref)** 75b/06

**ṭ.+ge émes** 4a/07

**ṭ.+ge turur** 4a/03

**ṭ.+ide** 84a/11, 92a/06, 92a/06

**ṭ.+idegi** 92a/07, 92a/08

**ṭ.+idin** 102a/11

**ṭ.+idin (ḳıbla ṭerefi)** 94a/08

**ṭ.+idin (maşrıḳ ṭerefi)** 82a/02, 91a/07

**ṭ.+ige** 105b/07

**ṭ.+ige (rāst ṭeref)** 36a/05

**ṭ.+ige (tört ṭeref)** 4a/05

**ṭ.+ige turur (töben ṭerefi)** 36a/06

[=20]

**Tersā** Far. Hristiyan.

**T. érdi** 109a/08

**T.+lar** 9a/09

[=2]

**tertīb** Ar. Sıra, düzen.

**t. birle** 8a/01, 8a/03

[=2]

**tesbīḥ** Allah'ı takdis ve tenzih etme, namaz sonunda "Sübhânallah, elhamdülillâh, Allâhu ekber" sözlerini otuz üçer defa söyleme.

**t.** 10b/09, 10b/10, 61b/10, 64b/01, 66b/11, 67b/05, 67b/08

**t. (ẕikr ü tesbīḥ)** 70a/07

**t.+leri** 64a/05, 64b/08, 65a/05

**t.+ni** 11a/01, 64b/11, 65a/06

**t.+ni ayt-** 64b/03, 67a/01, 67a/07, 69a/01

[=18]

**teʾsīr** Ar. Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.

**t. ḳıl-** 61b/06, 61b/07, 61b/08, 61b/09

[=4]

**teş-** Deşmek, delmek.

**t.-ip** 103a/08

[=1]

**teşdīd** Ar. Arap alfabesinde, üzerine konduğu harf, ,ki defa okutan işaret ve bu işareti yazma, şedde koyma.

**t.+ler turur** 19a/09

[=1]

**teşne** Far. Susamış.

**t. bol-** 35b/01

[=1]

**teşnelik** Susamışlık.

**t.+lerige** 33a/02

[=1]

**teşük** Deşilmiş, yarılmış.
**t. açıl-** 37b/10
**t.+din** 42b/05
**t.+ge** 42b/05
**t.+ige** 66a/09
[=4]

**Teṭane** Metinde, Deccal'in annesinin Müslüman olmadan önceki adı olarak geçmektedir.
**T.** 87a/01 Krş. **Kiyāne**
[=1]

**tevbe** Ar. İşlediği bir su. veya günahtan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme; bu kararı ifade eden söz.
**t.** 111b/10
**t. éşigi** 97a/05
**t.-i muḥtāc bol-** 79a/05
**t. ḳıl-** 51b/11, 79a/06, 113a/08, 113a/08
**t.+leri** 101a/03
**t.+m** 117b/07
**t.+ŋ** 117b/09
**t.+si** 51b/11
**t.+sini** 100b/08
**t.+siniŋ** 17b/08
**t. ve tażarruʿ** 35b/09
[=14]

**Tevbe** *Kur'an-ı Kerim*'in dokuzuncu suresi.
**T.** 21b/11
**T. (sūra-ı Tevbe)** 14b/10
[=2]

**tevbesiz** Tövbesiz.
**t.** 38a/04, 39b/11, 40b/02
[=3]

**tevekkül** Ar. Gereken her şeyi yaptıktan sonra kadere razı olup sonucu Allah'tan bekleme.
**t. ḳıl-** 112a/01
[=1]

**tevḥīd** Ar. Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme.
**t.+niŋ** 18a/02
[=1]

**Tevrīt** Tevrat, dört kutsal kitaptan Hz. Musa'ya indirileni.
**T.** 13b/07
**T.+de** 14a/01
**T.+ni** 109a/04
[=3]

**tég-** Değmek, temas etmek. Krş. **teg**
**t.-di** 86a/10
**t.-er** 102a/11
**t.-medi** 98b/06
**t.-ürgen** 41b/03
[=1]
**boran teg-** 98b/06
[=1]

**téve** Geviş getiren memelilerden, sırtı hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu uzun yük ve binek hayvanı.
**t.** 14a/02
**t.+ge** 91a/11

**t.+ge oḫşa** 74a/08

**t.+leri** 6b/04, 111a/04

**t.+niŋ** 12a/02, 38a/10, 97b/02

[=8]

**ṭı** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on dokuzuncu harfinin adı.

**ṭ.** 20a/01

[=1]

**tın-** Dinlenmek.

**t.-maydur** 13a/03

[=1]

**ṭınāb** < Ar. *ṭināb* Çadırı kazığa bağlayan ip.

**ṭ. birle** 107a/06, 108a/09

**ṭ.-ı birle** 108b/02

[=3]

**tırnaḳ** Tırnak, insan ve hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu ṭabaḳa .

**t.+ları** 99a/03

**t.+larını** 32a/04

[=2]

**til** 1. Dil, Ağız boşluğunda yer alan, tat almaya, besinleri yutmaya, ses çıkarmaya yarayan organ.

**t.+i** 66b/10

**t.+ide** 66b/11

**t.+leri** 74a/09

[=2]

2. Düşünce, duygu ve isteklerin, başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü sistem, lisan.

**t.+ide (ʿArab tili)** 13b/10, 55b/11

**t.+ide (ʿIbrān tili)** 13b/07

**t.+ide (Suryānī tili)** 13b/09

**t.+ide (Yūnān tili)** 13b/08

**t.+ini (ʿuzr tilini aç-)** 70a/08

**t. ḳıl-** Dile düşürmek. 44a/06

**t.+lerini** 38b/07

**t.+leriniŋ** 80a/05

[=8]

**tile-** Dilemek, bir şeyin gerçekleşmesini istemek.

**t.-diler** 6a/07

**t.-gil** 35b/10

**t.-p** 2b/07, 2b/10, 68a/08

**t.-rler** 67b/05

[=6]

**günāhını tile-** 67b/05

**günāhlarını tile-** 68a/08

[=2]

**Tīn** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan beşinci suresi.

**T.** 21a/01

**T. (sūra-ı Tīn)** 16b/10

[=2]

**tirgüz-** Diriltmek.

**t.-üp** 92b/01

[=1]

**tirig** Diri, canlı.

**t.** 112a/11

**t.+dürler** 28a/07

**t. ḳal-** 39b/06, 40b/07
**t. mü** 100a/09
[=5]
**tiril-** Dirilmek, canlanmak.
**t.-diler** 24b/06
**t.-ip ḳop-** 114a/09
[=2]
**tiş** Diş.
**t.+leri** 73a/08, 80a/02
**t.+leri birle** 36b/04
[=3]
**tişi** Erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, kadın.
**t.** 5a/08, 117a/11
**t. érdi** 29b/03
**t. mü** 29b/03, 117a/10
**t.+si** 5a/09
[=6]
**titre-** Birinden, bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak.
**t.-rler** 37a/04
[=1]
**dūzaḫnıŋ heybetidin titre-** 37a/04
[=1]
**titreşge** Titreşme.
**t. al-** 97b/07
[=1]
**tiz** Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak bölüm.
**t.+leriġa** 80a/07
**t.+lerinin** 80a/07
[=2]
**tīz** Far. Çabuk, hemen.
**t.** 51a/05, 74a/03, 85b/09
[=3]
**tofraḳ** Toprak.
**t.** 81a/01, 105b/03
**t.+ını (tofraġını)** 105a/09
**t. (aġzıŋġa taş tofraḳ)** Beddua sözü. 92a/02
**t. dép** 86a/07
**t.+dın** 55b/03, 56a/02, 75a/10
[=8]
**toḳluk** Tok olma.
**t.** 102b/02
[=1]
**toḳsan** Doksan, sayı adı.
**t.** 26b/07
**t. (alta yüz toḳsan tört)** 17b/10
**t. (ḳırḳ beş miŋ yüz toḳsan)** 20a/07
**t. (ḳırḳ miŋ toḳuz yüz toḳsan toḳuz)** 19b/03
**t. (yüz toḳsan iki)** 10b/11
**t. alta** 10b/10
**t. altınçı** 16b/10
**t. beşinçi** 16b/09
**t. birinçi** 16b/07
**t. ikinçi** 16b/08
**t. miŋ** 49a/01, 58a/03, 58a/03
**t. miŋ top** 48b/03
**t. sekizinçi** 16b/11
**t. toḳuz** 68a/05
**t. toḳuzunçı** 17a/01
**t. törtünçi** 16b/09
**t. üçünçi** 16b/08

**t. yetinçi** 16b/10

[=20]

**toḳsanınçı** Doksan sayısının sıra sıfatı.

**t.** 16b/07

[=1]

**toku-** Dokumak, tezgâhta ipliği çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak.

**t.-p** 54a/06

[=1]

**toḳuz** Dokuz, sayı adı.

**t.** 58b/02, 58b/05, 72b/06, 72b/07, 78a/11, 78b/04, 78b/07, 78b/10

**t. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10

**t. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/07

**t. (ḳırḳ miŋ toḳuz yüz toḳsan toḳuz)** 19b/03, 19b/03

**t. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)** 58a/06

**t. (toḳsan toḳuz)** 68a/05

**t. (toḳuz lek toḳuz miŋ toḳuz yüz)** 102a/01, 102a/02

**t. (tört miŋ yete yüz otuz toḳuz)** 19b/09

**t. (tört miŋ yete yüz toḳuz)** 20a/08

**t. (üç yüz toḳuz)** 98b/11, 98b/08

**t. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/03

**t. (yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz)** 20a/09, 20a/09

**t.+ı** 102a/01

**t.+ı (yigirme toḳuz)** 26b/01

**t. lek** 55a/03

**t. lek toḳuz miŋ toḳuz yüz** 102a/01

**t. miŋ** 14a/02, 14a/03, 41a/05, 72a/08

**t. miŋ iki yüz seksen tört** 20a/02

**t. yüz** 73a/02

**t. yüz altmış** 24b/09

**t. yüz altmış bir** 25a/01

**t. yüz on iki** 25b/01

[=36]

**toḳuzınçı** Bk. **toḳuzunçı**

**t.** 102b/02

**t. (on toḳuzınçı)** 105a/03

[=2]

**toḳuzunçı** Dokuzuncu, dokuz sayısının sıra sıfatı. Krş. **toḳuzınçı**

**t.** 7a/10, 14b/09, 23a/07, 26b/01, 59a/07, 116a/05

**t. (altmış toḳuzunçı)** 16a/06

**t. (ellig toḳuzunçı)** 16a/01

**t. (ḳırḳ toḳuzunçı)** 15b/06

**t. (on toḳuzunçı)** 15a/03, 23a/11, 28a/03

**t. (otuz toḳuzunçı)** 15b/01

**t. (seksen toḳuzunçı)** 16b/06

**t. (toḳsan toḳuzunçı)** 17a/01

**t. (yetmiş toḳuzunçı)** 16a/11

**t. (yigirme toḳuzunçı)** 15a/07, 23b/04

**t. (yüz toḳuzunçı)** 17a/06

[=19]

**tola** Dolu, çok.

**t.** 1b/10, 48a/09, 58a/11, 65a/11, 70a/06, 71a/08, 74a/08, 75b/05,

77a/06, 77a/06, 77a/07, 77a/08, 77a/09, 77a/10, 77a/11, 77b/02, 77b/03, 80a/08, 91b/09, 94b/06, 101a/09, 112a/06, 112a/11, 113a/02, 114a/07, 118a/06, 118a/08

**t. bol-** 88b/04

**t.+dur** 64a/04

**t. ḳıl-** 107b/08

**t. mu** 72b/04, 72b/05, 72b/05, 112a/05, 112a/06, 112a/11, 112a/11

[=37]

**tolġaz-** Doldurmak.

**t.-adur** 42a/02

**t.-dı** 55a/01

[=2]

**tolul-** Dolmak, tamamlanmak.

**t.-maḳınıŋ** 107a/08

[=1]

**toŋuz** Domuz, İslamiyette eti haram olan, kalın derili, ağır, memeli hayvan.

**t.** 116a/04, 116b/01

**t.+nıŋ** 97a/11

**t. şūratıda bol-** 104b/11

[=4]

**top** Düzenli bir yığın haline getirilmiş demet.

**t. (toḳsan miŋ top)** 48b/03

[=1]

**toşḳar-** Doldurmak.

**t.-ġan birle** 42b/09

[=1]

**toy** Düğün, eğlence.

**t. ḳıl-** 119b/09

[=1]

**toy-** Doymak.

**t.-dılar** 6a/06

[=1]

**töben** Baş aşağı, tepe üstü.

**t. bol-** 36b/02

**t. sal-** 75a/07

**t. ṭerefi** 36a/06

**t.+gi** 108b/02, 108b/10

[=5]

**tök-** Dökmek, akıtmak.

**t.-gen** 13a/08

**t.-ür** 3a/11

[=2]

**ḳan tök-** 13a/08

**ḳanıŋ tök-** 3a/11

[=2]

**tökül-** Dökülmek.

**t.-di** 61a/02, 61a/03

[=2]

**tön-** Dönmek; bir tarafa doğru yönelmek.

**t.-üp** 93a/04

[=1]

**töpe** Tepe.

**t.** 56a/02, 59b/11, 60a/02

**t.+din** 61b/10

[=4]

**tört** Dört, sayı adı.

**t.** 13a/10, 13b/04, 13b/05, 13b/11, 14a/02, 28b/05, 28b/09, 31b/07, 52a/11, 56b/08, 59b/02, 59b/02, 59b/02, 61b/11, 62a/04, 62a/05, 65b/07, 71b/11, 79a/10, 82b/03,

92b/06, 97a/09, 97a/09, 104b/11, 105b/11, 109b/10, 110a/04, 110a/05, 110a/05

**t. (alta yüz toḳsan tört)** 17b/10

**t. (altmış tört)** 10b/10

**t. (bir lek yigirme tört miŋ)** 22a/05

**t. (miŋ tört yüz tört)** 20a/04, 20a/04, 20a/04

**t. (on beş miŋ tört yüz yigirme)** 19b/04

**t. (on iki miŋ tört yüz tört)** 19b/04, 19b/05

**t. (on tört)** 10b/07, 91a/05

**t. (on tört miŋ)** 72b/11

**t. (sekiz lek yigirme tört miŋ)** 55b/01

**t. (sekiz miŋ tört yüz tört)** 20a/03

**t. (sekiz miŋ tört yüz yigirme üç)** 17a/11

**t. (tört miŋ tört)** 61a/08

**t. (üç lek tört)** 53b/08

**t. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/02

**t. (yigirme tört)** 58a/01, 101a/10

**t. (yigirme tört miŋ lek yigirme miŋ)** 52b/03

**t. (yüz otuz tört)** 27b/02

**t. (yüz tört)** 27a/10

**t.+i (on tört)** 28a/09

**t. meratibe** 77b/10

**t. miŋ** 73a/01, 73a/04, 110a/09

**t. miŋ iki yüz seksek tört** 20a/03

**t. miŋ tört** 61a/08

**t. miŋ üç yüz yigirme iki** 19b/05

**t. miŋ yete yüz otuz toḳuz** 19b/08

**t. miŋ yete yüz toḳuz** 20a/08

**t. miŋ yüz otuz** 19b/06

**t. rekʿat namāz öte-** 8b/07, 9a/06, 10a/07

**t. rekʿat namāznı öte-** 8b/11

**t. ṣahābe-i kirām** 53b/05

**t. ṭeref** 4a/05

**t. yār** 60a/06

**t. yüz** 38a/08, 62b/11

**t. yüz ellig** 25b/05

[=73]

**törtünçi** Dördüncü, dört sayısının sıra sıfatı.

**t.** 6b/04, 7a/07, 8a/06, 13b/10, 14b/08, 22a/11, 22b/05, 23a/05, 25b/06, 27a/11, 28b/07, 29a/11, 55a/10, 56b/04, 57b/04, 58a/10, 58b/11, 59b/06, 59b/10, 65a/01, 65a/02, 66a/04, 71b/04, 72a/10, 73b/08, 75b/04, 76a/10, 76b/03, 77a/07, 77b/08, 78a/05, 79a/06, 79a/11, 80b/02, 92b/08, 101b/11, 107b/07, 109b/06, 110a/01, 111a/04, 111b/10, 112a/04, 113b/11, 114a/11, 116a/03

**t. (altmış törtünçi)** 16a/04

**t. (ellig törtünçi)** 15b/09

**t. (ḳırḳ törtünçi)** 15b/04

**t. (on törtünçi)** 14b/11, 23a/09, 108b/05

**t. (otuz törtünçi)** 15a/10

**t. (seksen törtünçi)** 16b/03

**t. (toḳsan törtünçi)** 16b/09
**t. (yetmiş törtünçi)** 16a/09
**t. (yigirme törtünçi)** 15a/05, 23b/02, 105b/04
**t. (yüz on törtünçi)** 17a/09
**t. (yüz törtünçi)** 17a/03
**t. āsmān** 66b/05, 107a/04
**t. dūzaḫ** 39b/01
**t. martaba** 106a/05
**t. yer** 107a/07
[=65]

**Ṭūbā** Ar. Cennette bulunduğuna ve bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşağıda büyük ağaç.
**Ṭ. (dıraḫt-ı Ṭūbā)** 33b/06
**Ṭ.+nı (dıraḫt-ı Ṭūbā)** 33a/10
**Ṭ.+nıŋ (dıraht-ı Ṭūbā)** 33a/09
**Ṭ.+nıŋ (dıraḫt-ı Ṭūbā)** 33b/05
**Ṭ.+yı dıraḫt** 33a/11
[=5]

**tūde** Far. Yığın, küme.
**t.** 104a/03
[=1]

**Tūfān-ı Nūḥ** Nuh peygamber zamanında dünyayı kaplayacak şekilde yağan çok şiddetli yağmur.
**T.** 12a/02
[=1]

**tuġ-** 1. Doğmak, gününü tamamlayıp anne karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek. Krş. **tuḳ-, tuġul-**
**t.-ar** 11a/11, 11b/01, 58a/06
**t.-ar** 109b/08
**t.-arlar** 52b/11
2. Doğurmak, dünyaya getirmek.
**t.-ar** 58a/05,
**t.-ar érdiler** 53a/06
**t.-up** 109a/05, 109a/07, 109b/07
**t.-updur** 84b/06, 84b/10
[=12]

**tuġul-** Gününü tamamlayıp anne karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek. Krş. **tuġ-, tuḳ-**
**t.-up** 109a/03
**t.-up érdi** 84b/02
[=2]

**tuḫm** Far. Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.
**t.+ıça** 115b/08
[=1]

**tuḳ-** 1. Bk. **tuġ-** 1
**t.-ġanlarını** 42a/06
**t.-ḳan** 44a/02
**t.-ḳan zaman** 109a/01
**t.-ḳannıŋ** 90a/08
**t.-ḳannıŋġa** 118a/09
2. Bk. **tuġ-2**
**t.-ġalı** 86a/03
[=6]
**bir anadın tuḳ-** 44a/02
[=1]

**tuḳġan** Bk. **tuḳġan**
**t.** 42a/06

[=1]

**tuḳḳan** Hısım, akraba, soy. Krş. **tuḳkan**

**t.+ıŋġa (uruḳ tuḳḳanıŋġa mihrban bol-)** 118a/09

**t.+nıŋ (uruġ tuḳḳan)** 90a/08

[=2]

**ṭulū**ʿ Ar. doğma, doğuş.

**t. ḳıl-** Doğmak**.** 97a/05

[=1]

**tumşuḳ** Gaga, papağan, kartal vb.nin kemerli gagası.

**t.+ıda** 55a/08

[=1]

**tur** 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

**t.-ar** 110a/08, 108a/11

**t.-dı** 106b/10

**t.-ur bol-** 37b/11

2. Devam etmek; sürmek; beklemek.

**t.-adur** 29a/11

**t.-adurlar** 85b/08, 87a/10

**t.-arlar** 67b/04

**t.-ġalı 100b**/11

**t.-uŋ** 99b/05

3. Ayakta durmak.

**t.-(!)** 93a/07

**t.-arlar** 32a/03, 65a/04, 67b/02, 92a/07

4. Nesne ve kişiler için bir yerde bulunmak.

**t.-adur** 103b/05, 104a/04

**t.-dı** 53b/09

**t.-ġan** 103a/08

**t.-up** 43b/07

[=5]

5. Fiillerin bileşik çekimini yapar.

**t.-adur** 31b/08, 49b/08

**t.-ar** 66b/09, 79b/11, 97b/10, 102a/11, 110a/05, 116a/07

**t.-arlar** 33a/01, 33a/04, 33a/07, 58b/10, 65b/02, 66a/08, 67b/03, 67b/06

**t.-dılar** 48b/10

**t.-dum** 49a/07

**t.-ġan** 11b/10, 50a/06, 79a/05, 79a/06

**t.-ġay** 80b/08

**t.-ġaylar** 33b/11

**t.-up** 34b/10, 46b/11, 75b/04

**t.-up érdi** 93b/09, 115a/07

**t.-up érdiler** 98a/06

**t.-updurlar** 61a/09

[=30]

6. İsimleri yüklem yapar.

**t.-ġan** 79a/08

**t.-ur** 4a/03, 4a/08, 4a/11, 6a/01, 6a/06, 7b/01, 7b/03, 7b/12, 11b/11, 12a/01, 12a/02, 12a/03, 12a/03, 12a/06, 12a/06, 12b/03, 12b/04, 12b/09, 12b/10, 13a/01, 13a/01, 13a/04, 13a/08, 14a/02, 14a/03, 14a/04, 14a/05, 14a/06, 14a/08, 17a/10, 17a/11, 18b/01, 18b/11, 18b/10, 19a/02, 19a/02, 19a/05, 19a/06, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19a/09, 19b/01, 22a/03, 22a/03,

22a/05, 22b/03, 22b/08, 29a/01, 29a/05, 29b/01, 29b/08, 29b/08, 29b/08, 30b/02, 30b/07, 31a/01, 31b/04, 31b/06, 33a/09, 33a/11, 36a/02, 36a/04, 36a/06, 36a/07, 37a/02, 37b/05, 37b/05, 37b/06, 37b/07, 37b/10, 37b/11, 39a/02, 39a/04, 39b/03, 40a/01, 40a/03, 40a/04, 40a/06, 40b/03, 40b/06, 40b/06, 40b/10, 41a/03, 41a/06, 41a/06, 41b/05, 41b/06, 43a/02, 44a/03, 51b/04, 52a/09, 52a/10, 52b/03, 54a/02, 54a/03, 54b/08, 54b/09, 55a/10, 55b/01, 56a/02, 57a/11, 57b/06, 58b/01, 58b/05, 59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/03, 59b/04, 59b/05, 59b/05, 59b/05, 59b/06, 59b/06, 59b/07, 60a/11, 61b/01, 62b/09, 64a/09, 64b/03, 64b/05, 65a/02, 65a/08, 65b/01, 66a/03, 66a/07, 66b/05, 66b/06, 67a/03, 67a/09, 67b/08, 70b/07, 71a/02, 71a/07, 71a/11, 71b/02, 71b/02, 71b/04, 71b/06, 71b/06, 71b/06, 71b/07, 71b/08, 71b/09, 71b/10, 72a/02, 72a/05, 72a/07, 72a/11, 72b/02, 72b/04, 73a/02, 73a/03, 74a/05, 74b/02, 74b/03, 74b/10, 76b/05, 82b/09, 83b/10, 83b/10, 84b/01, 86b/01, 88b/03, 93b/06, 95a/03, 100a/02, 101a/08, 101a/10, 101b/02, 101b/03, 101b/04, 101b/05, 108a/01, 108a/07, 108a/10, 108b/09, 108b/11, 109a/01, 109a/11, 109a/11, 109b/01, 110a/04, 110a/07, 110a/11, 110a/11, 110b/01, 110b/03, 110b/05, 110b/05, 110b/06, 110b/07, 110b/08, 110b/08, 110b/09, 110b/11, 111b/08, 112a/01, 112b/01, 112b/03, 112b/04, 112b/09, 113b/05, 113b/10, 115b/04, 117a/03, 117a/03, 117a/04, 117a/07

**t.-ur dép** 119b/09

**t.-ur me**n 89b/02

**t.-ur sén** 92a/04

**t.-urlar** 43b/08

[=265]

**asıġlıḳ tur-** 108a/10

**ber-ḳarār tur-** 9a/11

**éşikte tur-** 85b/08

**muʿallaḳ tur-** 29a/11

**muntaẓır tur-** 32a/03, 87a/10

**ötkezgen tur-** 43b/08

**şaf şaf tur-** 65a/04

**şük tur-** 106b/10

**yafıġlıḳ turur bol-** 37b/11

**yek-pāy tur-** 67b/02

[=11]

**alıp tur-** 49a/07

**aḳıp tur-** 31b/08

**alıp tur-** 58b/10

**bağlap tur-** 33a/07, 46b/11, 65b/02, 67b/03

**baḳıp tur**- 102a/11
**ber-karār tur-** 9a/11
**bilip tur-** 75b/04
**bolup tur-** 61a/09
**kelip tur-** 97b/10
**ḳıla tur-** 79a/05, 79a/06, 79a/08
**ḳılġalı tur-** 48b/10
**ḳılıp tur-** 80b/08
**ḳılıp tur**- 115a/07
**körünüp tur-** 49b/08
**köterip tur-** 34b/10
**minip tur-** 93b/09
**ötep tur-** 116a/07
**tegip tur-** 66b/09
**teprete tur-** 11b/10
**tutup tur**- 33a/01, 33a/04, 33b/11, 66a/08, 110a/05
**urup tur-** 79b/11
**yıġlap tur-** 67b/06
[=31]

**Ṭūr I** *Kur'an-ı Kerim*'in elli ikinci suresi. Krş. **va'ṭ-Ṭūr**
**T.** 21a/11
[=1]

**Ṭūr II** Hz. Musa'ya ilk vahyin geldiği Sina Yarımadası'nın güneyindeki Sina Dağı. Krş. **Sīnā**
**Ṭ.-ı Sīnā** 92b/08
**Ṭ.-ı Sīnā Tağı** 106a/07
**Ṭ. Tağı** 5b/10, 6a/02, 10a/02, 95b/11
[=6]

**tut-** Tutmak, elle kavramak; yanında bulundurmak; alıkoymak; … olarak görmek; … hâlde bulundurmak; Ağrı, sancı, hastalık vb.) musallat olmak, yakalamak; isimlere gelerek bileşik fiil oluşturur.
**t.-(!)** 119a/04
**t.-adur** 117a/05
**t.-adurġan** 118a/01
**t.-arlar** 36b/04, 43a/06, 88b/09, 89a/11
**t.-ar** 102b/08 , 114a/07
**t.-ġıl** 4a/04, 49a/11
**t.-ḳan** 38b/06, 112b/03
**t.-maġlıḳ** 111b/11
**t.-maḳnıŋ** 18a/08
**t.-maydur** 117a/10
**t.-tı** 116b/08
**t.-up** 25a/11, 36a/10, 88a/02, 104a/06
**t.-up al-** 99a/11
**t.-up siz** 49a/08
**t.-up tur-** 32b/11, 33a/04, 33b/11, 66a/08, 69b/03, 110a/05
**t.-up ye-** 94b/09, 95b/11
**t.-tı** 9b/07
**t.-tılar** 4a/04, 13a/07, 105a/04
[=35]
**aġrık tut-** 9b/07
**ʿazīz tut-** 119a/04
**dost tut-** 13a/07, 89a/11, 102b/08, 114a/07, 118a/01
**farmānıŋ tut-** 69b/03
**ḥarīf tut-** Meslektaş olarak görmek. 43a/06, 88b/09
**oġrı tut-** 105a/04

**öz pāyıŋda tut-** 49a/11

**roza tut-** 18a/08

**ẓarīf tut-** 38b/06

[=14]

**hürüp tut-** 117a/05

[=1]

**tutuḳ** Bulutlu, kapalı.

**t. (havā tutuḳ bol-)** 89a/01

[=1]

**tutul- (**Güneş ve ay) Tutulma olayına uğramak.

**t.-ur** 81b/09, 81b/09, 81b/11, 107b/08

[=4]

**āf-tāb tutul-** 107b/08

**ay tutul-** 81b/09, 81b/11

**kün tutul-** 81b/09

[=4]

**tutulmaġlık** (Güneş, ay vb.) Tutulmak.

**t.+ı** 108a/07, 108b/08

[=2]

**tuvaḳ** Toynak; at, eşek vb. tek tırnaklı hayvanların tırnağı.

**t.+ı** 97b/02

**t.+ıġa oḫşa** 97b/03

[=2]

**tuy-** Duymak, farkın etmek.

**t.-madılar** 115b/01

[=1]

**tuzsuz** Tuzsuz.

**t.** 51b/09

[=1]

**tüg** Tüy, kuşların gövdesini örten ince ve tel gibi uzantıların her biri veya tamamı.

**t.+i** 68b/04, 68b/04

[=2]

**tüke-** Tükenmek, bitmek.

**t.-mes** 31b/04

[=1]

**tüken-** Tükenmek, sona ermek.

**t.-di** 25a/02

[=1]

ʿ**umrları tüken-** 25a/02

[=1]

**tükençi** Sonuncu**.**

**t.+si** 10a/11, 10a/11

[=2]

**tükrük** Tükürük; tükürük bezlerinden ağıza akan ve yutmayı kolaylaştıran salgı.

**t.** 68a/10, 69a/10

**t.+niŋ** 68a/11

[=3]

**tülki** Tilki; köpekgillerden, sivri burunlu, uzun ve çok tüylü ve postu kürk olarak kullanılan, sansardan büyük, memeli hayvan.

**t.** 116a/03, 116a/06

[=2]

**tün** Gece.

**t. yarmı** 28a/09, 52b/10, 103b/09

[=3]

**tüp** Dip, çukur bir yerin en aşağı kısmı.

**t.+i (tübi)** 40a/05

**t.+ide (ʿarşnıŋ tübide)** 108a/10
**t.+ide (tübide)** 61a/09, 61a/11, 62a/03
**t.+idegi (tübidegi)** 69a/10
**t.+idin (tübidin)** 35a/07
**t.+iġaça (tübiġaça)** 101b/04
**t.+ige (tübige)** 39a/05
[=9]

**Türkistān** İran'ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dahil Pamir ve Hindikuş-Kunlun dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına ulaşan, Moğolistan'la birlikte güney Sibirya'nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı noktaya kadar devam eden Türk yurdu.
**T.** 73a/01
**T.+da** 3a/03
**T.+dın** 3a/05
**T.+ġa** 73a/01
[=4]

**türlüg** Türlü, çeşitli.
**t.** 69a/05, 71b/05, 72a/01
**t. (alvān türlüg)** 32b/11
**t. (her türlüg)** 49b/10, 105a/08
**t. (miŋ türlüg)** 32b/07, 32b/09, 32b/09, 54b/10, 70b/06, 73b/02, 91b/03, 91b/06
**t. (sekiz yüz miŋ türlüg)** 74b/02
**t. (yetmiş türlüg)** 31b/04, 31b/09
**t. (yüz miŋ türlüg)** 37b/09
[=18]

**tüş-** 1. Düşmek.
**t.-medi** 98b/06
**t.-ti** 93b/08, 98a/08, 98a/11
**t.-tiler** 93a/03
**t.-üp** 81b/02, 106a/05
[=7]
2. İnmek
**t.-er** 36b/05, 36b/06, 36b/07, 36b/08, 36b/09
**t.-erler** 36b/05, 97b/08
**t.-gende** 98b/10
**t.-megey** 33b/06
**t.-se** 74a/07
**t.-ti** 4a/05, 7a/01, 13a/10, 13a/11, 13a/11, 13b/03, 13b/06, 13b/07, 13b/08, 13b/09, 13b/11, 14a/10, 14a/10, 14b/01, 14b/01, 14b/02, 14b/02, 75a/03, 103b/01, 114b/03, 114b/04, 114b/04
**t.-tiler** 7b/12, 114b/02, 114b/02
**t.-üp** 86b/03, 102a/03
**t.-üp kel-** 105b/07
[=38]
**aldıġa tüş-** 98a/08
**dūzaḫḳa tüş-** 36b/05, 36b/05, 36b/06, 36b/07, 36b/08, 36b/09
**köŋüllerige tüş-** 98a/11
**naẓarları tüş-** 93b/08
**yaruġluḳ tüş-** 4a/05
**yerge tüş-** 106a/05
[=11]

**kelip tüş-** 7a/01
[=1]
**tüş** Düş, rüya.
**t.+i** 7b/12
**t.+ige oḫşa dép** 7b/12
**t. kör-** 7b/12, 7b/12, 7b/12
**t.+leride** 8b/03
[=6]
**tütün** Duman.
**t.** 63b/09
**t.+ge oḫşa** 82a/04
**t.+ni** 63b/10, 77a/02
**t.+ni tart-** 89a/10, 89b/01
[=6]

**U**

**u** Bk. **ve**
ʿ**Ubayd** Salih peygamber'in babası.
ʿ**U.** 26b/02
ʿ**U.+nıŋ** 26b/02
[=2]
**uç-** (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar) Havada yol almak.
**u.-sa** 61b/03
**u.-tı** 5b/11
**u.-tılar** 61a/01, 61a/02, 61a/04
**u.-up** 33b/03, 80b/04, 102a/05, 102a/06
**u.-up ket-** 5b/10
[=10]
**uça** Sırt, arka.
**u.+sıda** 74b/07
**u.+sıġa** 41b/10
[=2]
**uçra-** Rastlamak, tesadüf etmek.
**u.-dı** 98b/01
**u.-ġan** 5b/07
[=2]
ʿ**Ukkāşe** Cesaret ve kahramanlığı ile tanınan sahabe.
ʿ**U.** 7b/04
[=1]
ʿ**uḳūbat** Ar. *ʿuḳūbet* Ceza.
ʿ**u.+dın bölek** 42b/09
ʿ**u.+ları** 41a/06
[=2]
**ul** 1. (Sıfat) O.
**u.** 1b/04, 1b/05, 2a/03, 2b/02, 3b/01, 3b/09, 6a/02, 6a/04, 6a/05, 6a/06, 6a/09, 6b/01, 6b/06, 7b/09, 8b/06, 9a/09, 10a/03, 12b/09, 12b/10, 12b/10, 13a/02, 13a/06, 18b/04, 25a/06, 28b/11, 29a/04, 29a/06, 29b/01, 29b/03, 30b/10, 31a/09, 31b/05, 32a/06, 33b/03, 34a/03, 34a/07, 38a/01, 38b/04, 39a/09, 39b/08, 40a/07, 40b/07, 40b/11, 41a/08, 41a/10, 41b/11, 42a/10, 42a/11, 42b/04, 42b/06, 42b/09, 42b/09, 43a/01, 43a/09, 43b/06, 43b/11, 44a/04, 44a/06, 44a/09, 44b/05, 44b/08, 48a/04, 48a/06, 48b/06, 49b/10, 49b/11, 50a/02, 50b/09, 51a/01, 51b/05, 59a/10, 59a/10, 63b/08, 65b/05, 69a/08, 69b/03, 70a/03, 70b/01, 70b/02, 70b/04, 70b/07, 70b/08, 74a/02,

82b/07, 84a/01, 88b/03, 91b/09, 94a/04, 105a/04, 106b/09

**u. küni** 75a/04, 100b/07

**u. vaḳtdın bu vaḳtġaça** 51b/03

[=93]

2. (Zamir) O

**u.** 3b/10, 4a/01, 4b/01, 5b/02, 5b/09, 12b/05, 12b/07, 13a/04, 29a/03, 29a/10, 29b/01, 30b/09, 41b/09, 42a/01, 42a/04, 42a/08, 43a/03, 45a/03, 74b/11, 75a/01, 112a/06

**u.+dur** 2b/09, 22b/10, 22b/11, 32b/03, 42b/04, 46a/08, 49b/05, 69b/06, 77a/02, 80a/10, 101a/09, 101a/10, 101b/05, 101b/08, 101b/11, 102a/05, 102a/07, 102a/10, 102b/01, 102b/03, 102b/04, 102b/06, 102b/07, 102b/09, 102b/11, 103b/06, 104b/01, 105a/01, 105a/03, 105a/07, 105a/08, 105a/10, 105b/04, 1506a/05

**ança** 46a/05, 78a/02, 78a/04

**anda** 7b/09, 8b/05, 29a/03, 29a/05, 33b/09, 45a/10, 49a/03, 52b/02, 54a/02, 54b/08, 57a/03, 57a/08, 57b/03, 57b/09, 78a/06, 82b/05, 104a/09

**andaġ** 1b/08, 42a/04, 60b/07, 64a/03, 74a/06

**andaġdur** 60b/06, 66a/01, 66a/10, 95a/09

**andaḳ** 36a/02

**andaḳı** 35a/08

**andın** 7b/12, 20b/03, 20b/04, 20b/04, 20b/04, 20b/05, 20b/05, 20b/05, 20b/06, 20b/06, 20b/06, 20b/07, 20b/07, 20b/07, 20b/07, 20b/08, 20b/08, 20b/08, 20b/09, 20b/09, 20b/09, 20b/10, 20b/10, 20b/10, 20b/10, 20b/11, 20b/11, 20b/11, 20b/11, 21a/01, 21a/01, 21a/01, 21a/01, 21a/02, 21a/02, 21a/02, 21a/02, 21a/02, 21a/02, 21a/03, 21a/03, 21a/03, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/05, 21a/05, 21a/05, 21a/06, 21a/06, 21a/06, 21a/06, 21a/07, 21a/07, 21a/07, 21a/07, 21a/08, 21a/08, 21a/08, 21a/08, 21a/09, 21a/09, 21a/09, 21a/09, 21a/10, 21a/10, 21a/10, 21a/10, 21a/11, 21a/11, 21b/01, 21b/01, 21b/01, 21b/01, 21b/02, 21b/02, 21b/02, 21b/05, 21b/05, 21b/05, 21b/06, 21b/06, 21b/06, 21b/07, 21b/07, 21b/07, 21b/07, 21b/07, 21b/08, 21b/08, 21b/08, 21b/08, 21b/09, 21b/09, 21b/09, 21b/09, 21b/10, 21b/10, 21b/11, 21b/11, 21b/11, 21b/11, 21b/11, 22a/01, 36a/03, 69a/10, 69a/11

**andın andın** 21a/11, 21b/10

**andın keyin** 7b/12, 20b/01, 20b/02, 20b/02, 20b/02, 20b/03, 21b/05, 45b/10, 47b/06, 47b/11, 48b/10,

50b/06, 53b/09, 55a/03, 55a/04, 55a/06, 55a/09, 55b/02, 56b/08, 57a/03, 57a/09, 57b/04, 57b/10, 83b/07, 84a/10, 91a/06, 96a/05, 96a/08, 97a/07, 97b/06, 100a/04, 107b/10, 108b/03

**andın soŋ** 7b/12

**anı** 1b/12, 3a/07, 6b/10, 18b/05, 29a/11, 39b/02, 50a/08, 82b/04, 82b/05

**anıŋ** 5b/07, 8a/11, 8b/11, 9b/02, 10a/07, 35a/03, 38a/08, 38b/02, 39a/02, 40b/07, 49b/07, 59b/03, 59b/04, 59b/05, 59b/07, 74a/04

**anıŋ üçün** 10b/01, 11b/03, 11b/08, 14a/09, 32a/11, 32b/01, 46b/08, 50a/11, 56a/02, 56a/02, 69b/04, 114b/09, 115b/02, 116a/08, 116a/10, 117a/09

**anıŋda** 71b/03

**anıŋdın** 4b/02, 4b/07, 63a/01, 64a/11, 95b/09

**aŋa** 2a/03, 52a/02, 52a/05, 52a/07, 56a/05, 78a/04, 78a/04, 106b/08, 106b/09, 106b/10, 113b/06

[=290]

**ular** Onlar.

**u. üçün** 74a/03

**u.+dın** 119b/09

**u.+ġa** 99b/05

**u.+nı** 58b/06

**u.+nıŋ** 1b/06, 9b/01, 23b/08, 53b/08, 64a/06, 75b/09

[=10]

**ʿulamā** < Ar. *ʿulemā* Alimler, bilginler.

**ʿu.** 29b/05, 29b/06

**ʿu.+lar** 19a/09, 100a/10

**ʿu.+lardın** 34b/02

**ʿu.+larını (umarā ve ʿulamā ve ekābır)** 1b/12

[=6]

**uluġ** Ulu, yüce.

**u.** 34b/07, 39a/04, 71a/06, 73b/09, 89a/07, 93b/05

**u.+ınıŋ** 44a/03, 44a/08

**u. kiçik** 89a/11

[=9]

**umarā** < Ar. *umerā* Emirler, beyler.

**u.+lar** 47a/01, 48a/04

**u.+ları** 50b/05

**u.+ları birle** 46b/04, 50a/04

**u.+larıġa** 47a/01

**u.+larım birle** 49b/11

**u.+sı** 47a/04, 47a/06, 58b/03

**u. ve nadīm** 2b/06

**u. ve ʿulamā ve ekābır** 1b/12

[=12]

**ʿUmmān** Hint Okyanusu'nun bir bölümüne verilen ad.

**U. (daryā-yı ʿUmmān)** 71b/10

**U.+ġa (daryā-yı ʿUmmān)** 72a/09

[=2]

**ummat** < Ar. *ummet* Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk.

**u.-ı Muḥammad** 67b/05
**u.+ını** 87b/11
**u.+ları** 107b/03
**u.+larıdın** 107b/02
**u.+larınıŋ** 68a/07
[=5]

ʿ**umr** Ar. Yaşama veya var olma süresi, hayat.
ʿ**u.+ı** 101b/09
ʿ**u.+ı içre** 38a/03
ʿ**u.+ımız içre** 7a/02
ʿ**u.+ını** 112b/05
ʿ**u.+ını ye-** 111b/08
ʿ**u. kör-** 24b/10, 25b/01, 25b/05, 26a/03, 26a/06, 26a/09, 26a/11, 26b/05, 26b/10, 27a/06, 27a/10, 27b/02, 27b/05, 27b/08, 28a/11, 53b/08
ʿ**u.+ları** 24b/02, 25a/01, 25b/04, 25b/08, 26b/07, 26b/10, 26b/11, 28a/02, 28a/05, 52b/11, 53b/08, 54a/08, 82a/05
ʿ**u.+ları içre** 23b/06
ʿ**u.+ları tüken- 25a**/02
ʿ**u.+larını ötkez-** 43b/07
ʿ**u.+mız** 53b/10
ʿ**u.+nıŋ** 77b/08
ʿ**u.+um** 118a/09
ʿ**u.+uŋ** 118a/10
[=41]

ʿ**Umrān** Amram, Hz. Musa'nın babası.
ʿ**U.+nıŋ** 27b/11
[=1]

**una-** Kabul etmek, tasvip etmek.
**u.-mağan** 46a/08
**u.-may** 44b/11
**u. turġan** 59a/03
[=3]

**unutḳaḳ** Unutkan.
**u. bol-** 58a/09
[=1]

**unutul-** Unutulmak.
**u.-up** 104a/04
[=1]

**ur-** Vurmak, elini veya elindeki bir şeyi bir yere hızla indirmek, hızla çarpmak; baskın yapmak, hücum edip savaşmak; öldürmek veya yaralamak; (vurmalı sazları) çalmak.
**u.-adur** 41b/08
**u.-alı** 7b/10, 7b/12, 7b/12
**u.-a'lmas** 102b/05
**u.-ar** 65a/04
**u.-dılar** 6a/08, 9b/09, 9b/10, 87b/02, 93b/11
**u.-mağlıḳ** 7b/10
**u.maḳnıŋ** 18a/01
**u.-sa** 7b/12, 102b/05
**u.-up** 42b/11 69a/01, 75a/04, 79b/11, 80a/07, 84a/08, 96b/10
[=11]
ʿ**alem ur-** 7b/12, 7b/12
**barḳ ur-** 65a/04, 79b/11
**çeng ur-** 75a/04
**ḥad ur-** Sınır koymak. 18a/01

**ḳars ur-** 96b/10
**ḳol ur-** 102b/05
**nāḳūs ur-** 7b/10, 7b/10
**sāṭūr ur-** 7b/12
**taşḳa ur-** 9b/09
**yüzige ur-** 84a/08
**zehr ur-** 42b/11
**zırāʿatnı ur-** 41b/08
[=15]

**uruġ** 1. Soy, nesil.
**u.+larnı** 71a/05
**u. tukġan** 42a/06
**u. tuḳḳan** 90a/08
**u. tuḳḳanıŋġa mihrbān bol-** 118a/09
**u. tutḳannı kör-** Akrabayı ziyaret etmek. 112b/03
[=5]

**uruḳraḳ** Aile.
**u. bol-** 42b/08
[=1]

**üstād** Far. Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sahibi olan; hoca.
**ü.+ı** 119b/07
**ü.+ıġa** 77a/03
**ü.+ıŋ** 119b/05
**ü.+ıŋġa** 119b/04
**ü.+ıŋġa (sadaḳa seniŋ üstādıŋġa)** 5a/06, 23b/11, 57b/10
**ü.+ıŋġa (sadaḳa séniŋ üstādıŋġa bolsun)** 41b/06
[=8]

**uşūl** Ar. Musikimizde belli düzümlerden yapılarak kalıp halinde tespit edilmiş ölçülere verilen isim.
**u. ḳıl-** Tempo tutarak musikiye eşlik etmek. 41a/02, 90b/07
[=1]

**uşaḳ** Küçük.
**u.** 11b/10, 31a/05, 80a/11
[=3]

**uşbu** (Sıfat) İşte bu. Krş. **şubu**
**u.** 8a/01, 8a/03, 74b/08, 94a/10, 119b/09
[=2]

**uy** Öküz.
**u.** 12a/06, 62a/01, 110b/03
**u. (aḳ uy)** 110a/09
**u.+ġa** 91b/01
**u.+nıŋ** 12a/05, 97a/10, 110b/01
[=8]

**uyġak** Uyanıklık, uyanık olma.
**u.+ıda** 23a/01
[=1]

**uyḳu** Uyku; organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyâdan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu.
**u.** 32a/08, 32a/09, 32a/09, 32a/09, 32a/11, 32b/02
**u.+da** 22b/11, 98b/09
**u.+nı** 32a/11
[=9]

**uyḳula-** Uyuklamak.

**u.-dılar** 98b/08
**u.-maḳ** 77a/10
**u.-maḳdın** 77a/06
**u.-ydurlar** 98b/11
[=4]

**uza-** Uzamak.
**u.-p** 99a/03, 99a/04
[=2]

**uzaḳ** Uzak, ırak.
**u.** 82b/10
[=1]

**uzat-** Uzatmak, uzamasına yol açmak.
**u.-ıp** 32a/04
**u.-tı** 103a/08, 1506a/05
**u.-tılar** 51a/02
[=4]
**ḳol uzat-** 103a/08, 1506a/05
[=2]

ʿ**uẕr** Ar. Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme; mazeret.
ʿ**u. ayt-** 50b/04
ʿ**u. tilini aç-** 70a/08
[=2]

**uzun** Uzun, kısa karşıtı.
**u.** 32b/05, 80a/01, 116b/09
**u. bol-** 118a/09, 118a/10
[=5]

**uzunluḳ** Uzunluk.
**u.+ı** 14a/03, 14a/06, 14a/07, 36a/04, 38a/11, 62b/09, 63a/02, 65a/10, 72a/02, 72a/08, 72a/11, 84a/04, 93b/03, 97a/08, 113b/07
**u.+ını** 35a/03
[=16]

## Ü

**ü** Bk. **ve**

**üç** Üç, sayı adı.
**ü.** 9a/03, 9a/09, 10b/05, 11a/01, 13b/01, 38a/11, 44a/01, 48b/07, 49a/04, 49b/04, 54b/01, 68b/05, 83b/01, 94a/07, 95a/07, 112b/01, 114a/02, 119b/07
**ü. (altmış üç)** 28a/10
**ü. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07
**ü. (on üç miŋ)** 39a/02
**ü. (sekiz miŋ tört yüz yigirme üç)** 17a/11
**ü. (tört miŋ üç yüz yigirme iki)** 19b/06
**ü. (üç lek otuz miŋ üç yüz)** 19b/02
**ü. (üç lek yetmiş miŋ)** 71a/11
**ü. (üç miŋ üç yüz)** 97a/08
**ü. (üç miŋ üç yüz on üç)** 22b/08, 22b/08
**ü. (üç miŋ üç yüz seksen)** 19b/09, 19b/10
**ü. (üç yüz on üç)** 82a/11
**ü. (yigirme üç)** 14b/01
**ü.+din ziyāde** 11a/01
**ü. kün** 28a/10, 109a/07
**ü. lek** 55a/04, 71a/11
**ü. lek otuz miŋ üç yüz** 19b/01
**ü. lek seksen miŋ** 72a/02
**ü. lek tört** 53b/08
**ü. martaba** 47a/02

**ü. miŋ** 55a/06, 61a/11, 73a/02
**ü. miŋ üç yüz** 97a/08
**ü. miŋ üç yüz on üç** 22b/08
**ü. miŋ üç yüz seksen** 19b/09
**ü. miŋ yüz beş** 19b/05
**ü. rekʿat namāz öte-** 9b/02
**ü. yüz** 26a/11, 73a/06, 93b/11
**ü. yüz altmış** 18a/02, 74a/10, 93b/05
**ü. yüz altmış martaba** 113a/11
**ü. yüz miŋ** 115b/09
**ü. yüz on üç** 82a/11
**ü. yüz seksen iki** 20a/02
**ü. yüz toḳuz** 98b/11, 98b/08
[=61]

**üçün** İçin.
**ü.** 2a/11, 10b/01, 11b/03, 11b/08, 14a/09, 32a/11, 32b/01, 34b/07, 41a/09, 46b/08, 50a/11, 56a/02, 56a/02, 69b/04, 73a/08, 74a/03, 82b/06, 114b/09, 115b/02, 116a/08, 116a/10, 117a/09
**ü. (néme üçün)** 11a/10, 11b/06, 11b/07, 14a/08, 32a/09, 55b/10, 56a/01, 69b/02, 75a/09, 75b/01, 75b/04, 75b/05, 75b/08, 75b/10, 114a/06, 114a/08, 116a/06
[=39]

**üçünçi** Üç sayısının sıra sıfatı.
**ü.** 6b/03, 7a/07, 8a/06, 13b/09, 14b/07, 22a/11, 22b/04, 23a/05, 25b/02, 28b/06, 29a/10, 38b/11, 54b/08, 56b/01, 57a/09, 58a/10, 58b/09, 59b/05, 59b/10, 64b/04, 64b/05, 65a/01, 71b/02, 72a/06, 73b/01, 75b/01, 76a/08, 76b/03, 77a/06, 77b/07, 78a/03, 79a/05, 79a/11, 80b/01, 92b/07, 101b/08, 107b/05, 109a/06, 109b/11, 111a/03, 111b/09, 112a/03, 113b/10, 114a/11, 116a/03, 119b/09
**ü. (altmış üçünçi)** 16a/03
**ü. (ellig üçünçi)** 15b/09
**ü. (ḳırḳ üçünçi)** 15b/03
**ü. (on üçünçi)** 14b/11, 23a/08, 27a/08, 108b/04
**ü. (otuz üçünçi)** 15a/09
**ü. (seksen üçünçi)** 16b/02
**ü. (toḳsan üçünçi)** 16b/08
**ü. (yetmiş üçünçi)** 16a/08
**ü. (yigirme üçünçi)** 15a/05, 23b/01, 105a/09
**ü. (yüz on üçünçi)** 17a/08
**ü. (yüz üçünçi)** 17a/03
**ü.+de** 68b/07
**ü. martaba** 106a/01
**ü. on üçünçi** 102b/09
[=65]

**ülgür-** Yetişmek.
**ü.-geli** 7b/09
**ü.-üp** 7b/08
[=2]

**ülü'l-ʿazm** *Kur'an-ı Kerim*'de bazı peygamberler için kullanılan tabir.
**ü.** 22a/07, 22a/09
[=2]

**ümīd** Far. Umut, istek.

**ü.+leri** 42b/03

**ü.+ni** 10a/01

[=2]

**ümīd-vār** Far. Ümitli

**ü. bol-** 35b/08

[=1]

**ümmet** < Ar. *ummet* Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk

**ü. ümmet** 83a/04

[=1]

**ün** Ses, seda.

**ü. çıḳ-** 47a/03

[=1]

**ündür-** İndirmek.

**ü.-ür** 114a/05

[=1]

**üst** Bk. **üstün**

**ü.+ide** 63a/01

[=1]

**üstühʸān** < Far. Kemik.

**ü.+nı** 59b/10, 60a/02

[=2]

**üstün** Benzerlerine göre daha yüksek derece ve seviyede bulunan; bir şeyin aşağıya göre yukarıda kalan tarafı. Krş. **üst, üze**

**ü.+ide** 69b/11, 70b/06

**ü.+ide turur** 110b/01, 110b/03, 110b/04, 110b/05, 110b/07, 110b/07, 110b/08, 110b/09, 110b/11

**ü.+idegi** 70a/04

[=12]

**üy** Ev.

**ü.** 37b/07

**ü.+de** 37b/08, 77a/01

**ü.+din** 86b/04, 86b/09, 87a/08

**ü. ét-** 48b/09, 52b/10, 53b/10

**ü.+ge** 2b/04, 45b/06, 45b/11, 48b/01, 50b/06, 51a/11, 85b/04, 85b/05, 87a/08, 103a/05

**ü.+ide** 88b/05

**ü.+leri** 54a/09

**ü.+lerige** 47b/11

**ü.+niŋ** 73b/05

**ü.+üŋde** 86b/08

[=24]

**üyle-** Evlenmek.

**ü.-gen émes** 45b/03

[=1]

**üz-** Koparmak.

**ü.-meŋler** 50b/02

**ü.-üp** 50a/07, 50a/10, 50b/10

[=4]

**üze** Krş. **üstün**

**ü.+side** 63b/11

**ü.+side turar** 110a/08

**ü.+sidin** 102a/05

[=3]

**üzül-** Kopmak.

**ü.-üp** 103a/11

[=1]

**V**

**vācıb** Ar. Dinî bakımdan farzdan sonra gelen ve yapılması zaruri ilahi emir.

**v.** 10b/03, 10b/05

**v. bol-** 69b/05

[=3]

**va'd-Ḍuḥā** Bk. **Ḍuḥā**

**v.** 20b/08

[=1]

**vaʿde** Ar. Ölüm vakti, ecel.

**v.+sige** 39b/11

[=1]

**vādī** Ar. İki dağ arasında uzanan arazi.

**v+si** 38a/09, 39a/03, 39b/04

**v.+side** 37b/06, 38a/09, 39a/03, 39b/04

**v. turur** 37b/05

[=8]

**vafāt** < Ar. *vefāt* Ölüm, ölme.

**v. bol-** 79b/08, 96a/07

[=32]

**vahdāniyet** Ar. Allah'ın ortağı ve benzeri bulunmaksızın tek oluşu, varlığının birliği.

**v.+iniŋ** 17b/03

[=1]

**vaḥy** Ar. Bir emir veya hükmün Allah tarafından peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen ilahi haber.

**v. al-** 22b/11, 58b/07

**v.+dur** 7b/12

**v. kel-** 28b/03, 109b/09, 109b/10

[=6]

**vaḳıʿa** Ar. Olmuş olan şey, olgu.

**v.+larnı** 82a/06

**v.+nı** 88a/10

**v.+sın** 79b/04

[=3]

**Vāḳıʿa** *Kur'an-ı Kerim*'in elli altıncı suresi.

**V.** 21a/05

**V. (sūra-ı Vāḳıʿa)** 15b/11

**V.+nı (ṣūrat-ı Vāḳıʿa)** 99b/03, 99b/09

[=4]

**vāḳıʿ** < vāḳiʿ Ar. Olan, vuku bulan.

**v. bol-** 53a/08

[=1]

**vaḳt** Ar. Zaman.

**v.** 8a/03, 8a/05, 8a/06, 8a/06, 8a/07, 8a/07

**v. (beş vaḳt namāz)** 7b/02, 8a/02, 8a/04, 11a/09, 69b/07, 94a/10

**v. (beş vaḳt namāznı öte-)** 38a/02

**v. (bir vaḳt)** 52b/08

**v. (iki vaḳt)** 54a/07

**v. (künde bir vaḳt)** 55a/04

**v.+da** 79b/02, 80a/09, 88a/11, 115a/04

**v.+da (her vaḳt)** 57a/01

**v.+da (ḫılāfetge olturġan vaḳt)** 104b/02

**v.+da (hīç vaḳt)** 102b/06

**v.+da (kün olturur vaḳtda)** 53a/05

**v.+dın (ul vaḳtdın bu vaḳtġaça)** 51b/03

**v.+ġaça (ul vaḳtdın bu vaḳtġaça)** 51b/04

**v.+ı** 47a/11

**v.+ı (namāz vaḳtı)** 69a/08
**v.+ı (vaḳt-ı bāmdād)** 8a/06
**v.+ı (vaḳt-ı dīger)** 8a/06
**v.+ı (vaḳt-ı ẖuften)** 8a/07
**v.+ı (vaḳt-ı pīşīn)** 8a/06
**v.+ı (vaḳt-ı şām)** 8a/07
**v.+ıda** 44b/03, 81a/05
**v.+ıda (āf-tāb çıḳar vaḳtıda)** 25b/04
**v.+ıda (çaşt vaḳtı)** 24b/05, 24b/11, 25a/06, 54a/08
**v.+ıda (Daccāl çıḳar vaḳt)** 88b/01
**v.+ıda (ẖuften vaḳtı)** 54a/08
**v.+ıda (namāz-ı dīger vaḳtı)** 93a/02
**v.+ıda (namāz-ı pīşīn vaḳtı)** 52b/09
**v.+ıda (namāz vaḳtı)** 7b/08, 68b/11
**v.+larda** 8a/05
**v.+ları érdi** 109b/05
**v.+larıda** 84b/02, 83b/06, 116b/01
[=51]

**vaḳtī** Far. Bir vakit.
**v.** 11a/11, 46b/04, 53b/08, 57b/08, 95b/09
[=5]

**vaḳtī ki** Far. Ne vakit ki, ne zaman ki.
**v.** 5b/04, 46a/06, 53b/11, 54b/06, 55a/02, 57a/07, 91a/03
[=7]

**vaḳtlik** Vakitli.
**v.+niŋ (ẖūş vaḳtlik)** 77b/07
[=1]

**va'llāhu aʿlem** Ar. "En doğrusunu Allah bilir" anlamında söz.
**v.** 97b/11
[=1]

**va'llahu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb** Allah en iyisini bilir.
**v.** 20a/09
[=1]

**vāriṣ** Ar. Kendisine miras düşen kimse.
**v.** 60a/01
[=1]

**vāsīʿ** Ar. Geniş.
**v.** 80a/02
[=1]

**vaṣl** Ar. Ulaşma, birleşme.
**v. bol-** 119b/09
[=1]

**vaṭan** Ar. Yurt, memleket.
**v.+ı** 90a/07
[=1]

**va'ṭ-Ṭārıḳ** Bk. **Ṭārıḳ**
**v.** 20b/06
[=1]

**va'ṭ-Ṭūr** Bk. **Ṭūr**
**v. (sūra-ı va'ṭ-Ṭūr)** 15b/08
[=1]

**vav** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin yirmi dokuzuncu harfinin adı.
**v**. 20a/08
[=1]

**vazīr** < Ar. *vezīr* Askerî ve idari yetkisi olan yüksek rütbeli kimse.
**v.** 45a/05, 45a/06, 45a/08, 48b/11, 49a/06

**v.+ġa** 45a/07, 49a/04
**v.-ı nīk-rāy** 49a/05
**v.+ıġa** 45a/05
**v.+lar** 48a/09, 91a/01
**v.+nı** 45a/10
**v.+nıŋ** 50b/07
[=13]

**vazirlīḳ** Vezirlik.
**v.** 48a/02
**v.+nı** 47b/05, 48a/05
[=2]

**ve** Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar.
**v.** 1b/04, 1b/06, 1b/06, 1b/07, 1b/09, 1b/10, 1b/10, 1b/12, 1b/12, 2a/01, 2a/03, 2b/06, 2b/09, 3a/01, 3a/01, 3a/07, 4b/08, 4b/10, 5a/08, 6a/04, 7a/05, 7b/04, 7b/04, 7b/04, 7b/05, 7b/05, 7b/09, 8a/11, 9a/09, 9b/08, 10b/08, 10b/08, 10b/09, 11a/09, 11a/10, 11b/03, 11b/04, 11b/05, 11b/08, 13a/02, 13a/05, 13a/06, 13a/06, 13a/10, 13b/06, 14b/06, 17b/06, 18a/11, 18a/11, 18b/02, 18b/02, 18b/08, 18b/08, 18b/09, 18b/09, 18b/09, 18b/09, 18b/09, 18b/09, 19a/03, 19a/04, 19a/09, 19a/10, 24b/02, 24b/03, 30b/11, 31a/01, 31a/11, 31b/02, 32a/10, 32b/03, 32b/04, 32b/05, 32b/05, 33a/01, 33a/03, 33a/03, 33a/06, 33b/07, 34a/01, 34a/08, 34a/08, 34a/09, 34a/09, 35a/08, 35a/08, 35a/10, 35b/02, 35b/07, 35b/09, 36a/06, 36a/08, 36a/08, 36a/08, 36a/09, 36b/06, 36b/07, 36b/09, 36b/10, 36b/10, 36b/10, 36b/10, 37a/01, 37a/02, 37b/05, 38a/03, 38a/04, 38a/04, 38a/05, 38a/06, 38a/10, 38b/06, 38b/07, 38b/07, 38b/09, 38b/09, 38b/10, 38b/10, 38b/10, 39a/04, 39a/04, 39a/10, 39a/11, 39b/09, 39b/10, 39b/11, 40a/09, 40a/10, 40b/01, 41a/01, 41a/02, 41a/02, 41a/06, 41a/09, 41a/10, 41a/10, 41b/01, 41b/02, 41b/03, 41b/03, 41b/04, 41b/08, 41b/09, 42a/04, 42b/03, 42b/04, 43b/07, 45a/08, 45a/09, 45b/07, 46a/08, 46a/10, 46b/02, 46b/05, 46b/05, 46b/08, 47a/11, 47b/07, 47b/08, 48a/07, 48a/08, 48a/09, 49a/08, 49a/11, 49b/11, 50b/03, 50b/05, 50b/08, 50b/08, 50b/09, 50b/09, 51a/03, 51a/11, 52a/08, 52b/09, 53a/06, 53a/06, 53b/03, 53b/04, 53b/04, 53b/08, 53b/11, 54b/04, 54b/11, 55a/02, 58a/10, 59a/02, 60b/11, 61b/03, 62b/08, 64a/01, 65b/11, 67b/08, 69b/06, 71a/02, 74a/08, 74a/09, 74b/01, 74b/01, 81a/03, 81a/06, 83a/03, 83a/08, 90b/03, 90b/06, 90b/10, 92a/03, 96b/08, 96b/09, 97a/06, 101a/06, 101b/01, 101b/01, 101b/01, 101b/01, 101b/08,

106a/01, 111a/07, 111b/06, 114b/08, 115b/07, 116a/11, 118b/11, 119b/09, 119b/09

**v.’l-ʿamel** 7a/11

**v.’l-ʿarş** 7a/10

**v.’l-arż** 7a/06

**v.’l-baḥr** 7a/09

**v.’l-ber** 7a/09

**v.’l-cennet** 7a/08

**v.’l-ḥayāt** 7a/09

**v.’l-ḥüsn** 7a/11

**v.’l-ʿışḳ** 7a/11

**v.’l-ʿilm** 7a/11

**v.’l-īmān** 7a/08

**v.’l-ḳalem** 7a/11

**v.’l-ḳamer** 7a/08

**v.’l-küfr** 7a/08

**v.’l-kürsī** 7a/10

**v.’l-lavḥ** 7a/10

**v.’l-leyl** 7a/07

**v.’l-memāt** 7a/09

**v.’n-nār** 7a/08

**ve.’n-necm** 15b/09

**v.’n-nehār** 7a/07

**v.’s-semā** 7a/07

**v.’ş-şems** 7a/07

**u.** 1b/10, 4b/04, 31b/08, 32b/04, 33b/02, 54a/04, 63b/01, 66b/11, 69a/06, 70a/05, 70a/06, 70a/06, 76a/01, 90b/07

**ü.** 4a/01, 4a/01, 31b/04, 70a/07, 81a/04, 89a/07, 117b/07

[=263]

**ve’l-ʿĀdiyāt** Bk. ʿ**Ādiyāt**

**v.** 20b/06

[=1]

**ve’l-ʿamel** Bk. ʿ**amel**

**v.** 7a/11

[=1]

**ve’l-ʿarş** Bk. ʿ**arş**

**v.** 7a/10

[=1]

**ve’l-ʿAṣr** Bk. ʿ**Aṣr**

**v.** 20b/08

[=1]

**ve’l-arż** Bk. **arż**

**v.** 7a/06

[=1]

**ve’l-baḥr** Bk. **baḥr**

**v.** 7a/09

[=1]

**ve’l-ber** Bk. **ber**

**v.** 7a/09

[=1]

**ve’l-cennet** Bk. **cennet**

**v.** 7a/08

[=1]

**ve’l-Fecr** Bk. **Fecr**

**v.** 20b/08

[=1]

**ve’l-ḥayāt** Bk. **ḥayāt**

**v.**7a/09

[=1]

**ve’l-ḥüsn** Bk. **ḥüsn**

**v.** 7a/11

[=1]

**ve'l-ʿışḳ** Bk. **ʿışḳ**

**v.** 7a/11

[=1]

**ve'l-ʿilm** Bk. **ʿilm**

**v.** 7a/11

[=1]

**ve'l-īmān** Bk. **īmān**

**v.** 7a/08

[=1]

**ve'l- ḳamer** Bk. **ḳamer**

**v.** 7a/08

[=1]

**ve'l-küfr** Bk. **küfr**

**v.** 7a/08

[=1]

**ve'l-kürsī** Bk. **kürsī**

**v.** 7a/10

[=1]

**ve'l-Ḳalam** *Kur'an-ı Kerim*'in altmış sekizinci suresi. Krş. **Ḳalam**

**v.** 21a/04

[=1]

**ve'l-Ḳurān** Kaf suresi. *Kur'an-ı Kerim*'in ellinci suresi.

**v.** 20b/05

[=1]

**ve'l-lavḥ** Bk. **lavḥ**

**v.** 7a/10

[=1]

**ve'l-Leyl** Bk. **Leyl**

**v.** 20b/07

[=1]

**ve'l-memāt** Bk. **memāt**

**v.** 7a/09

[=1]

**ve'n-nār** Bk. **nār**

**v.** 7a/08

[=1]

**ve'n-Necm** Bk. **Necm**

**v. (sūra-ı ve'n-Necm)** 15b/09

[=1]

**ve'n-nehār** Bk. **nehār**

**v.** 7a/07

[=1]

**ve's-semā** Bk. **semā**

**v.** 7a/07

[=1]

**ve'ş-şems** Bk. **şems**

**v.** 7a/07

[=1]

**va'ẕ-Ẕārıyāt** *Kur'an-ı Kerim*'in elli birinci suresi.

**v. (sūra-ı va'ẕ-Ẕarıyāt)** 15b/08

[=1]

**vebāl** Ar. Günah doğuracak ve insanı ahiret azabına sürükleyebilecek ağır sorumluluk.

**v. buyru-** 47a/07

[=1]

**vech** Ar. Yüz; tarz; sebep.

**v.+i** 17a/10, 47a/04, 107a/08, 108a/03, 114b/05

[=5]

**velī** Far. Ama, fakat, lâkin.

**v.** 33b/04

[=1]

**vesvese** Ar. Kuruntu, şüphe.

**v. ḳıl-** 75b/03, 75b/09, 104b/04, 114b/11, 115b/01

**v.+si** 76a/09

[=6]

**vilāyet** Ar. Diyar, ülke, memleket.

**v.+ge (vilāyetge)** 2a/05

**v.+de** 49b/04

**v.+din vilāyetge** 2a/05

[=3]

**vīrān** Far. Yıkık, yıkılmış.

**v. ḳıl-** 97a/07

[=1]

**vīrānalıḳ** Yıkılmış, harap olmuş eski yapı.

**v.** 72b/05, 72b/07

[=2]

**vitr** Ar. Yatsı namazından sonra kılınan üç rekatlık namaz.

**v. (namāz-ı vitr)** 10a/11

**v.+ni (namāz-ı vitr) 10a**/09

**v.+ni (namāz-ı vitrni öte-)** 10b/01

[=3]

**vucūd** Ar. İnsan veya hayvan gövdesi, beden; var olma.

**v.+ġa kel-** Doğmak. 26b/04, 58a/02, 58a/03, 58a/07

**v.+ıġa kel-** 26a/11, 26b/07, 27a/06, 27a/09, 27b/01, 27b/05, 27b/08, 28a/05, 28a/10

**v.+larıġa kel-** 25b/04, 25b/07, 26a/02, 26a/05, 26a/08

[=18]

## Y

**ya** Yay, iki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti.

**y.+ġa oḫşa** 80a/01

**y.+nıŋ** 94b/04, 100a/11

[=3]

**yā I** Far. Ya, veya.

**y.** 4a/10, 11a/11, 18a/09, 22a/06, 29b/06, 31b/01, 37b/11, 42b/09, 43a/01, 43b/05, 47a/02, 56a/03, 60a/07, 68a/05, 100a/10

[=15]

**yā II** Ar. Ey

**y.** 6b/08, 7b/06, 7b/12, 7b/12, 7b/12, 37a/10, 37a/11, 48b/11, 49b/03, 57a/02, 57a/05, 57a/08, 57b/03, 57b/09, 64b/08, 64b/08, 64b/08, 64b/09, 64b/09, 64b/09, 64b/09, 64b/09, 64b/10, 85a/04, 85a/09, 85a/11, 85b/03, 86a/11, 86b/05, 86b/09, 88a/03, 88a/10, 93a/10, 97b/07, 99b/11, 106a/06, 106a/11

[=37]

**yā III** Ar. Türklerin İslamiyet'in kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin otuz birinci harfinin adı.

**y.+ġaça** 19b/02

[=1]

**Yaʾcūc** Ar. Kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına ve çok kısa boylu

olduklarına inanılan iki kavimden biri.
**Y. (Yaʾcūc Maʾcūc)** 73a/05, 79b/03, 94b/09, 95a/02
**Y.-ı mehīn** 95a/06
**Y.-ı maḳmaʿ** 95a/08
**Y.+nı (Yaʾcūc Maʾcūc)** 96a/01, 96a/03
**Y.+nıŋ** 95a/08
[=9]

**Ya-sin** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz altıncı suresi.
**Y.** 21a/03
**Y. (sūra-ı Ya-sin)** 15a/11
**Y. turur (sūra-ı Ya-sin)** 19a/06
[=3]

**yād** Far. Anma, hatırlama.
**y. ḳıl-** Hatırlamak. 23a/03, 48a/07, 70a/07, 91a/02, 112b/02, 118a/06
[=6]
**y.+larıġa kel-** 7b/12
[=1]

**yād-ġār** Far. Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yahut onlardan kalan şey.
**y. ḳal-** 119b/09
[=1]

**Yāfaş** Tevrat'a göre Hz. Nuh'un üç oğlundan biri.
**Y.** 23a/07
**Y.+nıŋ** 95b/08
[=2]

**yafıġlıḳ** Örtülü, kapalı.
**y.** 39a/08
**y. bol-** 118b/05
**y. turur** 40a/06, 40b/10
**y. turur bol-** 37b/11
[=5]

**yafıl-** Örtülmek.
**y.-ur** 118b/07
[=1]

**yafın-** Örtünmek.
**y.-ıp (yafnıp)** 95a/10
[=1]

**yafraḳ** Yaprak.
**y.+ı (yafraḳı)** 12b/08, 12b/11
**y.+ını** 89a/10
**y.+ınıŋ (yafraġınıŋ)** 12b/08, 12b/11, 89b/01
[=6]

**yaġ-** Yağmak, (yağmur, kar ve dolu) gökten yere düşmek.
**y.-a başla-** 9b/07
**y.-ar** 68b/10
**y.-ḳanda** 68b/10
**y.-sa** 66a/05
[=4]
**yamġur yaġ-** 9b/07, 66a/05
[=2]

**yaḫşı** İyi, güzel.
**y.** 42a/11, 48a/10, 112b/10, 113a/05
**y. (yaman u yaḫşı)** 63b/01
**y. (yaman yaḫşı)** 50b/03
**y. duʿālar ḳıl-** 50b/05
[=7]

**yaḫşılıḳ** İyilik.

**y.+dın** 42a/07

**y.+nı** 59b/11

[=2]

**Yahūdī** Hz. Musa'nın dinine mensup kimse.

**Y.+ler** 84a/09

**Y.+niŋ** 84b/01

**Y. turur** 7b/12

[=3]

**Yaḥyā** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen, İsrailoğulları'na gönderilen bir peygamber.

**Y.** 23b/02

**Y.+ġa (Ḥażrat-ı Yaḥyā)** 109b/11

**Y. Peyġāmber** 26b/06, 109b/05

[=4]

**yaḳın** Arada az mesafe bulunan.

**y.** 81b/07, 96b/06, 117b/06

**y. bol-** 117b/05

[=4]

**yaḳınçılık** Cinsel olarak yakınlaşma.

**y. ḳıl-** 41b/02

[=1]

**Yaʿḳūb** Hz. İbrahim'in torunu ve İsrailoğulları'nın atası olan peygamber.

**Y.** 23a/11

**Y. Peyġāmber** 27b/03, 27b/07

[=3]

**yāḳūt** Ar. En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş.

**y.+dın** 31b/10

**y.+dın (aḳ ve sarıġ yāḳūt)** 31b/03

y**.+dın (ḳızıl yāḳūt)** 30a/07, 31b/01, 33b/08, 61b/05, 63a/04, 64b/06, 67a/04, 67a/11, 68b/02

**y.+dın (kök yāḳūt)** 31b/02

[=12]

**yalġan** Yalan.

**y.** 39b/10, 90b/04, 90b/05, 111b/06, 111b/09, 116b/03

[=6]

**yalaŋ** Yalın, çıplak.

**y. ayaġ** 51a/05

[=1]

**yalaŋaç** Çıplak, üryan.

**y**. 52b/09, 54b/06

[=2]

**yaldız** Eşyalara altın ve gümüş görünüşü vermek için sürülen, yapıştırılan, toz eriyik veya ince bir ṭabaḳa hâlindeki altın yahut gümüş.

**y.+ı** 115b/04

[=1]

**yaman** Kötü, fena.

**y.** 43b/08, 60a/03, 94b/03

**y. bol-** 6a/11

**y. işni ḳıl-** 113a/07

**y. nıyyat** 105a/02

**y. söz** 38b/07

**y. u yaḫşı** 63b/01

**y. yaḫşı** 50b/03

[=9]

**yamġur** Yağmur.

**y.+ġa** 58b/08, 64a/08, 66a/04
**y.+ı** 44b/01
**y. yaġ-** 9b/07, 66a/05
[=6]

**yan** Taraf, yön; bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.
**y.+ıġa** 100b/01, 102b/05
**y.+larıdın** 55b/05
**y.+larıdın (çap yan)** 24b/08
[=4]

**yan-** Dönmek.
**y.-dı** 45b/11, 115a/03
**y.-dılar** 10a/06, 47b/11, 50b/06
**y.-ıp kel-** 86a/10, 96a/06, 103a/05
[=8]

**yana** Yine, yeniden, daha; hatta.
**y.** 5b/08, 6b/06, 8b/08, 12b/05, 26a/11, 32a/11, 36b/02, 37b/02, 37b/03, 37b/05, 37b/06, 41b/10, 42a/09, 42a/10, 42b/01, 42b/05, 42b/06, 43a/02, 43b/01, 45b/03, 46a/07, 46a/11, 46b/06, 47a/05, 47a/06, 49b/05, 51b/01, 53a/01, 53b/03, 53b/04, 56b/08, 61a/02, 61a/02, 61a/03, 61a/03, 61a/04, 61a/07, 61a/10, 61b/11, 62a/07, 62a/08, 64a/01, 65a/10, 67a/10, 68a/02, 70b/02, 71a/04, 73a/09, 74b/03, 74b/05, 78a/05, 80b/09, 80b/11, 81a/01, 81a/10, 81b/06, 81b/08, 81b/10, 81b/11, 82a/02, 82a/04, 82a/05, 95a/06, 99a/05, 101b/07, 107a/03, 108a/08, 108b/07, 110a/08, 110b/01, 110b/04, 112a/09, 114a/04, 114a/05
[=74]

**yandur- I** Döndürmek, çevirmek.
**y.-ġalı bol-** 42b/06
[=1]

**yandur- II** Yandırmak, tutuşturmak.
**y.-ur** 74a/04
[=1]

**yaʿnī** Ar. Demek oluyor ki; sözün kısası, doğrusu anlamında kullanılan bir söz.
**y.** 1b/05, 1b/09, 2b/02, 4a/09, 4b/08, 7b/04, 29b/05, 55b/03, 63a/08, 63a/09, 74a/01, 79b/06, 82b/06, 90a/06, 111b/05, 119b/02
[=16]

**yaŋı** Yeni.
**y.** 84b/10
**y. ay** Yeni ay. 108b/03
[=2]

**yaŋlıġ** Gibi, benzer.
**y.** 3b/02
[=1]

**yap-** Örtmek.
**y.-ġıl** 118b/06
[=1]

**yār** Far. Dost; yardımcı.
**y. bol-** 82a/03, 82b/11
**y. ber-** 93a/11
**y.+ı** 18b/09, 19a/09
**y.+ları dép** 53b/06
**y.+larıdın** 84b/03

**y.+nıŋ (tört yār)** 60a/07
[=8]
**y. bol-** 2b/07
[=1]
**yaraḳ** Araç gereç.
**y. ḳıl-** 101a/04
[=1]
**yaral-** Meydana çıkmak.
**y.-ıp** 81a/07
[=1]
**yarat-** Yaratmak.
**y.-ġan** 63a/09
**y.-ıpdur** 33a/10, 34b/07, 37a/02, 37b/01, 38a/08, 39a/01, 39b/03, 40a/02, 40b/05, 41a/05, 52a/11, 52b/01, 62a/01, 68a/04, 68a/11, 68b/01, 69b/11, 71a/08, 71a/08, 73a/08, 73a/10, 73b/10, 110a/03, 110b/02
**y.-ıpdurlar** 68a/02
**y.-ḳan** 98a/10
**y.-ḳan sén** 92a/03
**y.-ḳan turur** 56a/02, 86b/01
**y.-ḳannıŋ** 52a/08
**y.-sa** 56a/04
**y.-tı** 4b/04, 4b/04, 5a/07, 5a/08, 13a/05, 30a/04, 30a/05, 30a/08, 30a/08, 30a/09, 30a/10, 30a/10, 30b/01, 30b/02, 30b/05, 30b/06, 54b/11, 56a/02, 56a/05, 59a/09, 59a/10, 59a/10, 59a/11, 61a/08, 62b/07, 62b/08, 63a/01, 63a/02, 63b/03, 63b/07, 70a/10, 70b/01, 70b/05, 70b/08, 71a/01, 71a/03, 71a/04, 71a/06, 71a/07, 71b/11, 71b/11, 79a/08, 107a/02, 107a/02, 108a/07, 108a/08, 108a/09, 108b/01, 108b/09, 108b/10, 110a/09, 110b/04
**y.-tı mu** 56a/03
**y.-tılar** 30a/05, 55b/11
**y.-tıŋ** 75a/08, 75a/10, 75a/10, 75a/11
[=91]
**yarım** Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri.
**y.** 108b/11
**y.+ı (yarmı)** 63a/05, 63a/06, 115b/05, 115b/05
**y.+ıda (tün yarmı)** 52b/10
**y.+ıda (tün yarmıda)** 28a/09, 103b/09
**y.+ını (yarmını)** 73a/11
[=9]
**yārī** Far. Yardım, muavenet.
**y.** 115a/10
**y. ber-** 116b/05
[=2]
**yarlıḳa-** Bağışlamak, affetmek.
**y.-dı** 11a/07
[=1]
**yaru-** Aydınlanmak, ışımak.
**y.-dı** 3a/03
[=1]
**yaruġluḳ** Aydınlık.
**y. tüş-** 4a/05
[=1]

**yaş I** Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.
**y.+da** 80a/09, 91a/03, 91a/05
[=3]

**yaş II** Genç.
**y.** 51b/10
**y. kişi** 51b/11
**y.+nı** 41b/08
[=3]

**yaş III** Gözyaşı.
**y.** 117b/09
**y.+ı** 37a/06
[=2]

**yaşa-** Hayatını devam ettirmek, ömür sürmek.
**y.-r érdi** 53a/01
[=1]

**yaşıl** Yeşil.
**y.** 31b/01
[=1]

**yaşlıḳ** Gençlik.
**y.+nıŋ** 77b/08
[=1]

**yat-** Boylu boyunca uzanmak, uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.
**y.-ar** 95a/10
**y.-ıp** 97b/05
**y.-ıpdur** 42b/11
**y.-ḳan** 70b/09
**y.-tılar** 98b/06
[=5]

**yatīm** < Ar. *yetīm* Babası ölmüş çocuk.
**y.+larġa** 119a/03
**y.+larnıŋ** 39a/11, 88b/11
[=3]

**yay-** Yaymak, bir şeyi açıp sermek.
**y.-ġaylar** 83b/03
[=1]

**yayıl-** Yayılmak, etrafa dağılmak.
**y.-ıp** 55b/06
[=1]

**yaz** İlkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi.
**y.** 88b/11, 112a/09
[=2]

**ye** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin otuz birinci harfinin adı.
**y.** 20a/09
[=1]

**ye-** Yemek, ağızda çiğneyerek yutmak.
**y.-di** 55a/03, 55a/04, 55a/07, 55a/09, 79a/04
**y.-diler** 7a/01, 13a/06, 50a/06, 114b/09, 115b/07, 115b/08
**y.-gen birle** 31b/04
**y.-gendin keyin** 115b/10
**y.-gil** 118b/04
**y.-gil dép** 79a/03
**y.-gin** 114b/07
**y.-me** 78a/01
**y.-megi yok** 31b/04
**y.-megin** 76b/11, 114b/07
**y.-mek** 50a/10, 113a/03
**y.-mep édük dép** 7a/02

**y.-mesler** 34a/11
**y.-mesmiz** 46a/07
**y.-mey** 42b/01
**y.-ŋler** 51a/11
**y.-p** 6b/10, 39a/11
**y.-p bol-** 86b/08
**y.-p yür-** 95b/08
**y.-pdürler** 23b/06
**y.-r** 43a/10
**y.-r érdiler** 52b/09, 53a/05, 54a/07
**y.-r men** 5a/03, 5a/04
**y.-r sén** 5a/03, 5a/04
**y.-rler** 31b/05, 34a/07, 51b/05, 88b/11, 94b/04, 95b/11
**y.-seler** 33a/01, 66a/06
**y.-sem** 55a/07
**y.-seŋ** 114b/07
**y.-sün** 47b/01
**y.-sünler** 50b/10
**y.-sünler dép** 50b/11
**y.-y tur-** 50a/06
**y.-ydür** 5b/02, 94b/09, 111b/08, 111b/09, 111b/10, 111b/10, 111b/11, 117a/06, 117a/06
**y.-ydürler** 43a/10
[=64]
**aşlıḳ ye-** 23b/06
**balānı ye-** 111b/11
**ġam ye-** 5a/03, 5a/04, 5a/04
**günāhnı ye-** 111b/10
**ḥalāl loḳma ye-** 118b/04
**ḥalāl ye-** 117a/06
**ḥarām ye-** 117a/06
**pulını ye-** 39a/11
**rızḳ ye-** 66a/06
**rızḳını ye-** 111b/09
**sūdge berip ye-** 43a/10
**ṭāʿatnı ye-** 111b/10
**ʿumrını ye-** 111b/08
[=15]
**tutup ye-** 94b/09, 95b/11
**yey tur-** 50a/06
[=3]

**yed'i-bayża** Hz. Musa'nın elini koynuna sokup çıkardığında elinin parlak ve bembeyaz hâle geldiği mucizelerinden biri.
**y.** 29a/02
[=1]

**yedür-** Yedirmek.
**y.-di** 115b/02
[=1]

**yek-pāy** Tek ayaklı.
**y. tur-** 67b/02
[=1]

**yek-şanba** < Far. *yek-şenbe* Pazar günü.
**y. küni** 25b/05, 25b/08, 28a/05, 62b/08
[=4]

**yel** Esinti, rüzgâr.
**y.+din turur** 12b/03
[=1]

**Yeldiz-nām** Kabe'nin yanında puthane yapan kafirin adı.
**Y.** 106a/02
[=1]

**Yelūs** Üçüncü göğün diğer adı. Krş. **Ḳulzum.**
**Y.** 64b/06
[=1]
**yemek** Yemek işi.
**y.** 77a/09
**y.+din** 77a/06
[=2]
**Yemen** Arap yarımadasının güneybatısında ülke.
**Y. ḫalḳı** 82b/11
[=1]
**yemīn** Ar. Sağ taraf, sağ.
**y.+din (yemīndin yesārġa)** Sağdan sola. 72b/01
[=1]
**Yemlīhā** Aṣḥāb-ı Kehf'in önde geleninin adı.
**Y.** 99a/07, 99b/01, 99b/03, 99b/04, 100a/03
**Y. birle** 99b/04
**Y.+nı** 99a/11
[=7]
**yer** Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal; ayakla basılan yüzey, zemin, mevki, mahal; taraf bölge, ülke.
**y.** 29a/04, 44b/08, 44b/09, 45b/02, 45b/04, 48b/05, 56a/10, 56b/03, 56b/06, 56b/10, 57a/05, 64a/04, 75b/02, 81b/03, 81b/08, 103a/10, 106a/04, 111b/08
**y. (hīç yer)** 33b/05
**y. (yete ḳat yer)** 113b/09
**y.+de** 18b/06, 34a/05, 34a/07, 47a/06, 48b/06, 53b/05, 56a/07, 59a/03, 71a/02, 71a/04, 71a/08, 72b/09, 72b/10, 73a/10, 74a/08, 74b/06, 99b/05, 102a/01, 103b/06, 113b/09, 113b/10, 113b/10, 113b/11, 113b/11, 114a/01, 114a/02
**y.+de (her yer)** 94a/03
**y.+de (tabaḳa yer)** 70b/08
**y.+de turur** 57a/11, 108a/07
**y.+degi** 69a/11, 81a/06, 83a/07, 114a/05
**y.+degi (yete ḳat yer)** 101b/03
**y.+din** 4b/09, 6a/04, 73b/01, 73b/08, 94a/04
**y.+din (tabaḳa yer)** 70b/07
**y.+din (yete yer)** 62b/05
**y.+dür** 29a/03
**y. émes** 79a/05, 79a/06, 79a/08
**y.+ge** 9b/10, 10a/03, 54b/06, 66b/09, 72a/03, 73a/11, 73b/01, 74b/09, 75a/03, 81b/02, 84b/05, 93b/10, 95b/09, 97b/08, 103a/08, 103a/09, 113b/05
**y.+ge (her yer)** 75b/06
**y.+ge (hīç yer)** 106b/03
**y.+ge (ṭabaḳa-yı yer)** 70b/07
**y.+ge (törtünçi yer)** 107a/07
**y.+ge (yete ḳat yer)** 59a/03
**y.+ge tüş-** 106a/05
**y.+i** 78a/06

**y.+iŋ (ṭabaḳa yer)** 74a/07
**y.+iŋ (ṭabaḳa yer)** 73b/08
**y.+iŋizdin** 44b/07
**y.+lerge** 47a/09
**y.+ni** 44b/05, 44b/06, 44b/08, 52a/08, 92a/03, 98a/10, 103a/07
**y.+ni (yete ṭabaḳa yer)** 70b/05, 70a/09
**y.+ni (yete ḳat yer)** 60b/06, 110a/05
**y.+nin** 74b/05
**y.+niŋ** 62a/07, 70a/10, 70b/06, 70b/11, 91b/07, 91b/11, 92a/05, 103b/01, 112a/10
**y.+niŋ (ṭabaḳa yer)** 73a/07, 73b/02, 74b/02
**y.+niŋ (yete ḳat yer)** 74b/09, 101b/04, 110a/02
**y.+niŋ (yete ḳat yerniŋ altı)** 61b/01
**y.+niŋ (yete yer)** 113b/04
**y.+niŋ (yetinçi ḳat yerniŋ altı)** 41b/06
**y.+niŋ (yetinçi yerniŋ altı)** 68a/03
**y.+niŋ altı** 44b/06
**y. satıp al-** 44b/05, 45a/02
**y. turur** 57b/06
**y. ve kök** 9a/09
[=130]

**yerī** Far. Bir yer.
**y.+ge** 8b/05
[=1]

**Yerkīʿ** Göğün birinci tabakasının adı.
**b.** 64a/01
[=1]

**yer suyı** Yeryüzü; toprak.
**y.+ġa** 42a/10, 42a/11
[=2]

**yer yüzi** Dünya, arz.
**y.** 75b/02
**y.+de** 55b/06, 71b/10, 72b/04
**y.+niŋ** 86a/06
[=5]

**yesār** Ar. Sol taraf, sol.
**y.+ġa (yemīndin yesārġa)** Sağdan sola.72b/01
[=1]

**yet-** Ulaşmak, varmak; belli bir kimse veya şeye erişmek.
**y.-e'lmeydür** 44a/01
**y.-e'lmeydürler** 43b/10
**y.-er** 39a/05
**y.-gey** 11a/08, 11b/09
**y.-güçe** 33b/04
**y.-ip édi** 28a/05
**y.-ip kel-** 115a/07
**y.-ip yaşa-** 53a/01
**y.-mediŋ** 61a/07
**y.-megen** 38b/09
**y.-megey** 33b/04, 61b/04
**y.-mes** 106b/03
**y.-meydür** 76a/01
**y.-ti** 1b/11, 103a/08
**y.-tiler** 10a/03, 28b/02, 119b/09
[=20]
**ḳażā-yı muḳaddar yet-** 1b/11
**mertebege yet-** 28b/02
**murādlarıġa yet-** 119b/09

[=3]

**yete** Yedi, sayı adı.

**y.** 18a/07, 22b/03, 62a/04, 63b/09, 63b/10, 70b/05, 71a/08, 76a/05, 83a/06, 88a/06, 97b/03, 100a/02

**y. (bir lek yete miŋ)** 72b/03

**y. (iki miŋ otuz yete)** 19b/11, 20a/01

**y. (on yete)** 10b/04

**y. (sekiz lek on yete miŋ)** 55b/02

**y. (seksen yete)** 20a/11

**y. (tört miŋ iki yüz on yete)** 20a/03

**y. (tört miŋ yete yüz otuz toḳuz)** 19b/08

**y. (tört miŋ yete yüz toḳuz)** 20a/08

**y. (yetmiş yete)** 10b/11

**y. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/02

**y. āsmān** 59a/01

**y. dūzaḫ** 36a/02, 41b/05, 59a/07

**y. iḳlīmdin öt-** 3a/02

**y. ḳat āsmānnı** 60b/06

**y. ḳat yer** 59a/03, 60b/06, 74b/09, 101b/03, 101b/04, 110a/01, 110a/04, 113b/09

**y. ḳat yerniŋ altı** 61b/01

**y. martaba** 105b/09

**y. miŋ** 49b/05, 68b/04, 72a/05

**y. miŋ yılçılıḳ** 36a/04

**y. patman** 23b/07

**y.+si** 25a/02, 27a/06, 28a/01, 28a/06

**y.+side (yigirme yete)** 26a/06

**y. ṭabaḳa yer** 70a/09, 70b/05

**y. yer** 62b/04, 113b/04

**y. yüz** 54a/04, 63a/03, 68b/02, 68b/03, 113b/07

**y. yüz ellig** 25b/08

[=58]

**yete āsmān** Göğün yedi katı.

**y.** 63b/10, 101a/10, 101b/02, 113b/04

**y.+dın** 62b/04

[=5]

**yete iḳlīm** Ekvatordan kuzey kutbuna doğru yeryüzünün ayrıldığı yedi bölgeden her biri; coğrafî alan, mıntıka.

**y.** 49b/07, 71a/08

[=2]

**yetgür-** Bk. **yetgüz-**

**y.-ürler (su yetgür-)** 34b/11

[=1]

**yetgüz-** Uzatmak, yetişmek. Krş. **yetgür**

**y.-(!)** 117b/04

**y.-diler** 51a/04

**y.-meŋler dép** 51b/01

[=3]

**ḳol yetgüz-** 51b/01

[=1]

**yetinçi** Yedinci, sıra sıfatı.

**y.** 7a/09, 14b/09, 22b/07, 23a/06, 26a/07, 30a/02, 59a/04, 67a/09, 71b/09, 74b/05, 76a/10, 102a/09, 114a/02, 116a/04

**y. (altmış yetinçi)** 16a/05

**y. (ellig yetinçi)** 15b/11

**y. (ḳırḳ yetinçi)** 15b/05

**y. (on yetinçi)** 15a/02, 23a/10, 27b/10, 104b/01
**y. (otuz yetinçi)** 15a/11
**y. (seksen yetinçi)** 16b/05
**y. (toḳsan yetinçi)** 16b/11
**y. (yetmiş yetinçi)** 16a/10
**y. (yigirme yetinçi)** 15a/06, 23b/03
**y. (yüz yetinçi)** 17a/05
**y. āsmān** 30b/03, 67a/10, 68a/03, 69b/09, 70a/05
**y. dūzaḫ** 41a/04
**y. ḳat yerniŋ altı** 41b/05
**y. martaba** 107a/01
**y. yerniŋ altı** 68a/03
[=37]

**yetmiş** Yetmiş, sayı adı.
**y.** 17b/09, 32a/01, 32a/02, 68b/08, 69b/11, 71a/11
**y. (alta miŋ yetmiş)** 20a/08
**y. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/08
**y. (miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10
**y. (yüz yetmiş)** 26a/09
**y. altınçı** 16a/10
**y. beşinçi** 16a/09
**y. birinçi** 16a/07
**y. ikinçi** 16a/08
**y. miŋ** 31b/06, 38a/09, 40a/03, 41a/06, 58b/02, 58b/03, 58b/04, 69a/03, 71a/11, 101b/06
**y. sekizinçi** 16a/11
**y. toḳuzunçı** 16a/11
**y. törtünçi** 16a/09
**y. türlüg** 31b/04, 31b/09
**y. üçünçi** 16a/08
**y. yete** 10b/11
**y. yete miŋ tört yüz otuz toḳuz** 22a/02
**y. yetinçi** 16a/10
[=33]

**yetmişinçi** Yetmişinci, yetmiş sayısının sıra sıfatı.
**y.** 16a/07
[=1]

**yıġ** 1. Üst üte koymak; toplamak.
**y.-ar** 77b/03
**y.-ıp** 41b/10
[=1]
2.Engellemek.
**y.-maġan** 38b/08
[=1]
**balā yıġ-** 77b/03
[=1]

**yıġaç** Ağaç.
**yıġaç.+ı** 84a/05
**y. birle** 54a/09
[=2]

**yıġı** Ağlama, ağıt.
**y. ve zārī ḳıl-** 51a/03
[=1]

**yıġıl-** Toplanmak, yığılmak.
**y.-ıp kel-** 94a/10
[=1]

**yıġla-** Ağlamak.
**y.-p** 37a/05, 45a/11, 46a/11, 46b/05

**y.-p tur-** 67b/06

**y.-rlar** 67a/06

[=6]

**yıḳıl-** Yıkılmak.

**y.-dı** 93b/10, 98a/08

**y.-ıp ket-** 80b/07

**y.-ur** 40a/05, 83b/08

**y.-urlar** 36b/02

[=6]

**dūzaḫḳa yıḳıl-** 36b/02

[=1]

**yıl** Dünyanın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene.

**y.** 24b/02, 24b/10, 25a/01, 25b/01, 25b/05, 25b/08, 26a/03, 26a/09, 26a/11, 26b/05, 26b/07, 26b/10, 27a/01, 27a/06, 27a/10, 27b/02, 27b/05, 27b/08, 28a/02, 28a/10, 54a/08, 55a/03, 55a/04, 55a/05, 55a/08, 61a/01, 61a/02, 61a/04, 61b/02, 70a/11, 82a/08, 83a/06, 91a/05, 94a/07, 94b/03, 96a/09, 97b/03, 98b/11, 98b/08, 100b/11

**y. (ḳırḳ yıl)** 2b/10

**y. (miŋ yıl)** 37b/02, 37b/02, 37b/03

**y. (yüz yıl)** 26a/06, 31a/08

**y.+da** 14a/11, 14b/01, 49b/04, 52b/11, 53a/05, 55a/06, 62b/11

**y.+da (her yıl)** 55a/05, 55b/07, 58a/04, 58a/05

**y.+da (miŋ yıl)** 38b/01, 39a/05

**y.+da (neçe yıl)** 28b/02

**y.+dın keyin** 28b/03, 49a/04, 94b/01

**y.+dın keyin (ḳırḳ yıl)** 96b/01

**y.+dın yılġa** 51b/05

**y.+dur** 52b/02

**y. érdi** 54a/09

**y.+ġa** 28a/05, 53a/01

**y.+ġa (yıldın yılġa)** 51b/05

**y.+ġaça** 48b/07

**y. turur** 52a/09, 52a/10, 52b/03, 54a/02, 54a/03, 54b/08, 54b/09, 55a/10, 55b/01

[=80]

**yılan** Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli olan, uzun sürüngen hayvan.

**y.** 40b/07, 40b/07, 73a/08, 74a/08, 81a/06, 114b/01, 114b/04, 115a/03, 115a/04, 115a/07, 115a/08, 115a/08, 115a/11, 115b/02

**y. (zehrlig yılan)** 38a/10 43a/01

**y.+dın** 74b/04

**y.+dur** 42b/09

**y.+lar** 71b/01

**y.+nıŋ** 5a/09

[=20]

**yılanlıḳ** Yılanlı.

**y.** 36b/06

[=1]

**yılçılıḳ** Bir yıl kadar.

**y.** 33a/08, 37b/05, 38a/08, 39a/02, 39b/03, 40a/03, 40b/05, 41a/05, 61a/10, 62a/04, 62b/09, 63a/03,

63a/03, 64a/09, 64b/05, 65a/02, 65a/10, 66b/06, 67a/03, 67a/09, 69b/10, 70a/03, 70b/07, 71b/02, 73b/01, 74b/10, 110a/07, 110a/10, 110b/06, 113b/07, 113b/08

**y. (bir miŋ yılçılıḳ)** 36a/05, 36a/05

**y. (yete miŋ yılçılıḳ)** 36a/04

[=34]

**yıpar** Asya dağlarında yaşayan bir ceylan cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde, misk. **Krş.** ıpar

**y.** 104a/03, 104a/06, 104a/10

**y.+dın** 31a/04

**y.+ıdın** 31a/05

**y.+ı** 104a/04

**y.+nı** 104a/07

[=7]

**yıraḳ** Irak, uzak.

**y.** 83b/04, 103b/05

**y. bol-** 46b/02, 76a/04, 76a/05, 80a/08

**y. ḳıl-** 45b/01, 46b/10, 88a/06

[=9]

**yigirme** Yirmi, sayı adı.

**y.** 13b/02, 24b/01

**y. (alta miŋ yigirme beş)** 20a/06

**y. (bir lek yigirme tört miŋ)** 22a/05

**y. (iki miŋ beş yüz yigirme sekiz)** 20a/05

**y. (miŋ beş yüz yigirme)** 20a/06

**y. (miŋ yigirme)** 17b/03

**y. (on alta lek yigirme miŋ)** 54a/03

**y. (on beş miŋ tört yüz yigirme)** 19b/04

**y. (on iki lek yigirme miŋ)** 54b/09

**y. (sekiz lek yigirme tört miŋ)** 55a/11

**y. (sekiz miŋ tört yüz yigirme üç)** 17a/11

**y. (tört miŋ üç yüz yigirme iki)** 19b/06

**y. (yigirme tört miŋ lek yigirme miŋ)** 52b/03

**y. (yüz yigirme)** 27b/05, 28a/02

**y. alta miŋ yigirme beş** 20a/06

**y. altınçı** 15a/06, 23b/02

**y. beş** 91a/02

**y. beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz** 20a/09

**y. beşinçi** 15a/05, 23b/02

**y. birinçi** 15a/04, 23b/01, 105a/06

**y. ikinçi** 15a/04, 23b/01, 105a/07

**y. kün** 109b/07

**y. sekizinçi** 15a/07, 23b/03

**y.+si** 26a/10

**y. toḳuz** 26b/01

**y. toḳuzunçı** 15a/07, 23b/04

**y. tört** 58a/01, 101a/10

**y. tört miŋ lek yigirme miŋ** 52b/03

**y. törtünçi** 15a/05, 23b/02, 105b/04

**y. üç** 14b/01

**y. üç miŋ beş yüz seksen** alta 20a/07

**y. üçünçi** 15a/04, 23b/01, 105a/09

**y. yete** 26a/06

**y. yetinçi** 15a/06, 23b/03

[=50]

**yigirminçi** Yirminci, yirmi sayısının sayı sıfatı.
**y.** 15a/03, 23a/11, 28a/07, 1506a/05
[=4]

**yik** İğ, büküm vererek lifleri iplik hâline getirmeye yarayan, bir ucu çengelli veya topuzlu, alt ucuna yakın kısmı şişkince, genellikle ağaçtan yapılmış âlet.
**y.** 116a/09, 116a/10
[=2]

**yikçi** İğci, iğ satan.
**y. érdi** 116a/09
[=1]

**yildiz** Kök.
**y.+i birle** 40a/05
[=1]

**yinçige** İnce.
**y. (ḳıldın yinçige)** 36a/06
[=1]

**yiriŋ** İrin, cerahat.
**y.** 39a/04
[=1]

**yoḳ** Yok, bulunmayan.
**y.** 3b/07, 3b/11, 4a/02, 5b/02, 6b/02, 6b/05, 6b/06, 6b/07, 11b/06, 28a/04, 29a/11, 31b/04, 32a/09, 32a/10, 32a/11, 33b/05, 35b/02, 35b/04, 44b/01, 49a/09, 51b/09, 51b/11, 52a/01, 52a/02, 52a/03, 52a/05, 52a/05, 52a/07, 52a/08, 77b/06, 77b/06, 77b/09, 79a/09, 99b/08
**y. bol-** 47b/01, 94b/07
**y. édi** 3b/08, 6b/05, 75a/09
**y. érdi** 1b/12, 49b/05, 75a/11
**y. ése** 3a/11
**y. ḳıl-** 65b/04, 96a/02
**y. mu** 112b/11
**y. tur** 34a/09, 71a/10
[=48]

**yoḳarı** Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı.
**y.+sıġaça** 101b/02
[=1]

**yoḳla-** Elle dokunup durumunu incelemek.
**y.-mas** 32b/02
[=1]

**yol** Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik.
**y.** 33a/08, 36a/05, 36a/05, 38a/09, 61a/10, 62a/04, 63a/03, 63a/04, 65a/10, 69b/10, 70a/04, 72b/02, 72b/03, 73b/01, 113b/07, 113b/08
**y. (on aylıḳ yol)** 35a/03
**y. ber-** 75b/04
**y.+da** 42b/11
**y. édi** 10a/04
**y.+ıġa** 95b/03
**y. turur** 36a/04, 37b/05, 39a/02, 39b/03, 40a/03, 40b/06, 41a/06, 62b/09, 64a/09, 64b/05, 65a/02, 66b/06, 67a/03, 67a/09, 70b/07,

71b/02, 72a/11, 74b/10, 108a/01, 110a/07, 110a/11, 110b/06

[=43]

**y. yür-** 18a/09

[=1]

**yolı** Defa, kez.

**y.** 14a/10

[=1]

**yolbars** Kaplan.

**y.+ġa** 91a/12

**y.+nıŋ** 60a/05

[=2]

**yörge-** Kundak yapar gibi sarmak.

**y.-p** 18b/05

[=1]

**yu-** Yıkamak, temizlemek.

**y.-p** 96a/07, 96b/05, 100b/03

**y.-sun** 18b/07

[=4]

**Yūenyūs** Ashab-ı Kehf'ten birini adı olarak geçmektedir.

**Y.** 100a/04

[=1]

**yulduz** Yıldız, ışıklı ve sabit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri.

**y.+ġa oḫşa** 79b/10

**y.+larġa** 59a/02

**y.+larnı** 108b/09

**y.+nı** 64a/03

**y.+nıŋ** 101b/01, 108b/11

[=6]

**Yūnān** Helenlerin soyundan olan halk veya bu halkın soyundan olan kimse.

**Y.** 73a/05

[=1]

**Yūnan tili** Hint- Avrupa dil ailesinden olan ve Yunanlılar tarafından kullanılan dil.

**Y. tili** 13b/08

[=1]

**Yūnus** Ninova halkına gönderilen, balığın yutması kıssasıyla bilinen peygamber.

**Y.** 21a/06, 23b/01

**Y. (Ḥażrat-ı Yūnus)** 112a/08

**Y. (Ḥażrat-ı Yūnus Peyġāmber)** 9a/02

**Y. (sūra-ı Yūnus**) 14b/10

[=5]

**Yūsuf** Hz. Yakūb'un oğlu, İsrailoğulları'na gönderilen peygamber. Krş. **Yūsüf**

**Y.** 21a/06, 23a/11

**Y. (Ḥażrat-ı Yūsuf)** 28b/06

**Y. (Ḥażrat-ı Yūsuf alayhi's-salām)** 78b/01

**Y.+ġa (Ḥażrat-ı Yūsuf)** 109a/04

**Y. Peyġāmber** 27b/06

[=6]

**Yūsüf** Bk. **Yūsuf**

**Y.+ge (Ḥażrat-ı Yūsüf)** 110a/01

[=1]

**Yūşa** Hz. Mûsâ'dan sonra peygamberlik yapan Beni İsrail peygamberi.
**Y.** 23a/06
[=1]

**yut-** Yutmak, ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek.
**y.-ar** 81b/08
**y.-saḳ dép** 9a/11
**y.-tı** 9a/03
**y.-tı dép** 81b/03
[=4]

**yügür-** Koşmak.
**y.-edürler** 43b/10, 44a/01
**y.-üp bar-** 91b/09
**y.-üp yür-** 5b/07
[=4]

**yügürt-** Koşturmak.
**y.-se** 31a/08
[=1]

**yük** Bir insan veya taşıtın taşıdığı şeylerin bütünü.
**y.+de ḳoy-** Hamile bırakmak. 10a/06
[=1]

**yükün-** Diz çökmek.
**y.-üp oltur-** 68a/05
[=1]

**yüŋ** Yün, koyun, keçi, deve vb. hayvanların vücudunu örten dokumada kullanılan tüy.
**y.+din (ḳara yüŋ)** 82b/03
[=1]

**yür-** 1. Yürümek, gezip dolaşmak. Bk. **yürü- 1**
**y.-di** 5b/07, 55a/08
**y.-diler** 98b/01
**y.-geni birle** 33b/10
**y.-üp** 18a/09, 18b/01, 18b/01, 18b/03, 91b/07
**y.-ür** 14a/02
**y.-ür érdiler** 52b/09
**y.-ürler** 88b/08
[=12]

2. Yaşamak, hayat sürmek.
**y.-gen** 34a/11
**y.-gey** 81a/05
**y.-ürler** 88b/05
[=3]

3. Sürerlik fiili. Krş. **yürü-**
**y.-üp** 97b/03
**y.-ür** 95b/08, 97b/05
**y.-ürler** 96b/10
[=4]

4. Güneş vb. için yer değiştirme
**y.-günçe** 107a/09
[=1]

**yol yür-** 18a/09
[=1]

**çıḳıp yür-** 98b/01
**ḳıçḳırıp yür-** 97b/05
**ḳılıp yür-** 96b/10
**mest bolup yürü-** 39b/01
**salıp yürü-** 85b/05
**yep yür-** 95b/08
**yügürüp yür-** 5b/07
[=7]

**yürü-** 1. Bk. **yür- 1**

**y.-gen** 39b/01
**y.-güçe** 85b/05
[=2]
**bolup yürü-** 39b/01
[=1]
2. Bk. **yür- 4**
**y.-ydür** 13a/03
[=1]
**yüz I** Surat, çehre; yüzey, satıh.
**y.+i** 4a/03, 4a/06, 12b/08, 12b/09, 12b/11, 13a/01, 91a/08, 97b/01
**y.+ide (yer yüzi)** 55b/06, 71b/10, 72b/04, 75b/02
**y.+ide** 97a/01, 97a/02
**y.+idegi** 38b/02
**y.+idin** 4a/09
**y.+ige** 36a/03, 52a/09
**y.+ige oḫşa** 97b/01
**y.+ige ur-** 84a/08
**y.+iniŋ (yer yüzi)** 86a/06
**y.+leri** 65b/07, 73b/03, 79b/10
**y.+leride** 80a/04, 80a/11
**y.+lerige oḫşa** 73b/03
**y.+lerini** 65b/08, 65b/10, 65b/11
**y.+lerini (ḳara yüz)** 65b/09
**y.+lerini ḳıblaġa ḳıl-** 7b/12
**y.+üŋniŋ** 3b/01
[=33]
**yüz II** Yüz, sayı adı.
**y.** 13a/10, 17b/07, 17b/08, 27a/06, 83b/09, 83b/11, 95a/04
**y. (alta yüz toḳsan tört)** 17b/10
**y. (beş miŋ toḳuz yüz yetmiş sekiz)** 19b/08
**y. (beş yüz)** 64a/09, 64b/05, 65a/02, 65a/10, 66b/06, 67a/03, 67a/09, 69b/10, 70b/07, 73b/01, 74b/10, 110a/10
**y. (beş yüz miŋ)** 61a/10
**y. (iki miŋ beş yüz beş)** 19b/07
**y. (iki miŋ beş yüz yigirme sekiz)** 20a/05
**y. (iki miŋ iki yüz ḳırḳ alta)** 19b/09
**y. (iki miŋ sekiz yüz)** 95b/06
**y. (iki miŋ yüz)** 97a/09
**y. (iki miŋ yüz on beş)** 19b/11
**y. (iki yüz)** 17b/05, 17b/06 18a/03, 18a/08
**y. (iki yüz altmış)** 26b/05
**y. (iki yüz ellig)** 26b/10, 27a/01
**y. (iki yüz seksen sekiz)** 10b/10
**y. (ḳırḳ beş miŋ yüz toḳsan)** 20a/07
**y. (ḳırḳ miŋ toḳuz yüz toḳsan toḳuz)** 19b/03
**y. (miŋ alta yüz)** 17b/01
**y. (miŋ alta yüz seksen iki)** 20a/01
**y. (miŋ beş yüz)** 26a/03, 93b/04
**y. (miŋ beş yüz seksen alta)** 20a/07
**y. (miŋ iki yüz)** 17b/02, 82a/08
**y. (miŋ yüz ellig)** 18a/02
**y. (miŋ toḳuz yüz yetmiş alta)** 19b/10
**y. (miŋ tört yüz tört)** 20a/04, 20a/04
**y. (on beş miŋ tört yüz yigirme)** 19b/04
**y. (on iki miŋ tört yüz tört)** 19b/05

**y. (otuz miŋ beş yüz yigirme iki)** 20a/05
**y. (otuz yüz)** 10a/03
**y. (sekiz miŋ tört yüz yigirme üç)** 17a/11
**y. (sekiz yüz altmış alta)** 14a/05
**y. (sekiz yüz miŋ türlüg)** 74b/02
**y. (seksen bir lek sekiz yüz altmış toḳuz miŋ)**
**y. (toḳuz yüz)** 73a/02
**y. (toḳuz lek toḳuz miŋ toḳuz yüz)** 102a/02
**y. (toḳuz miŋ iki yüz seksen tört)** 20a/02
**y. (toḳuz yüz altmış)** 24b/09
**y. (toḳuz yüz altmış bir)** 25a/01
**y. (toḳuz yüz on iki)** 25b/01
**y. (tört miŋ iki yüz on yete)** 20a/03
**y. (tört miŋ üç yüz yigirme iki)** 19b/06
**y. (tört miŋ yete yüz otuz toḳuz)** 19b/08
**y. (tört miŋ yete yüz toḳuz)** 20a/08
**y. (tört miŋ yüz otuz)** 19b/06
**y. (tört yüz)** 38a/08, 62b/11
**y. (tört yüz ellig)** 25b/05
**y. (üç lek otuz miŋ üç yüz)** 19b/02
**y. (üç miŋ üç yüz)** 97a/09
**y. (üç miŋ üç yüz on üç)** 22b/08
**y. (üç miŋ üç yüz seksen)** 19b/10
**y. (üç miŋ yüz beş)** 19b/05
**y. (üç yüz)** 26a/11, 93b/11, 73a/06
**y. (üç yüz altmış)** 18a/03, 74a/10, 93b/05
**y. (üç yüz altmış martaba)** 113a/11
**y. (üç yüz miŋ)** 115b/09
**y. (üç yüz on üç)** 82a/11
**y. (üç yüz seksen iki)** 20a/02
**y. (üç yüz toḳuz)** 98b/11, 98b/08
**y. (yete yüz)** 54a/05, 63a/03, 68b/02, 68b/03, 113b/07
**y. (yete yüz ellig)** 25b/08
**y. (yetmiş yete miŋ tört yüz otuz toḳuz)** 22a/02
**y. (yigirme beş miŋ toḳuz yüz on toḳuz)** 20a/09
**y. altmış** 27b/08, 74a/09
**y. ellig** 18a/05, 95b/05
**y. altınçı** 17a/04
**y. beşinçi** 17a/04
**y. birinçi** 17a/02
**y. ikinçi** 17a/02
**y. miŋ** 106a/03
**y. miŋ türlüg** 37b/09
**y. on** 91a/10
**y. on birinçi** 17a/07
**y. on ikinçi** 17a/07
**y. on törtünçi** 17a/08
**y. on üçünçi** 17a/08
**y. onunçı** 17a/06
**y. otuz tört** 27b/02
**y. sekizinçi** 17a/05
**y. toḳsan iki** 10b/11
**y. toḳuzunçı** 17a/06
**y. tört** 27a/10

**y. törtünçi** 17a/03

**y. üçünçi** 17a/03

**y. yetinçi** 17a/05

**y. yetmiş** 26a/08

**y. yıl** 26a/06, 31a/08

**y. yigirme** 27b/05, 28a/02

[=129]

**yüzlüg** Yüzlü.

**y. (ḳara yüzlüg)** 43b/09

[=1]

**yüzünçi** Yüz sayısının sayı sıfatı.

**y.** 17a/01

[=1]

## Z, Ż, Ẓ, Ẕ

**zabarcad** < Ar. *zeberced* Cam parlaklığında, açık yeşil renkte tabii magnezyum ve demir silikat.

**z.+dın** 30b/05

[=1]

**żād** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin hem "d" hem "z" sesi veren on sekizinci harfi harfinin adı.

**ż.** 20a/01

[=1]

**zaʿfarān** Ar. *zaʿferān* Safran.

**z.+dın** 31a/06, 31a/07, 33b/08, 35a/05, 61b/05, 68b/04

[=5]

**zāhıdlıḳ** Zahit olma durumu.

**z. ḳal-** 24a/02

[=1]

**ẓāhır** < Ar. *ẓāhir* Meydanda olan, açık.

**ẓ. bol-** 51b/06

[=1]

**zaḥmat** < Ar. *zaḥmet* Sıkıntı, eziyet.

**z. bol-** 102a/10

[=1]

**ẕākır** < Ar. *zakir* Anan, zikreden kimse.

**ẕ. (ṣalavāt ẕākırāt ẕākır pat)** 1b/04

[=1]

**Ẕākır** Annesinden doğar doğmaz konuşan çocuklardan biri.

**Ẕ.** 109a/05

[=1]

**ẕākırlıḳ** Zakir olma.

**ẕ. ḳal-** 24a/07

[=1]

**ẕākırāt** Zakirler.

**ẕ. (ṣalavāt ẕakırāt ẕākır pat)** 1b/04

[=1]

**ẓālım** Ar. Zulüm ve haksızlık yapan (kimse).

**ẓ.+lardın** 114b/08

**ẓ. (pād-şāh-ı ẓālım)** 42b/09

[=2]

**zamān** Ar. Olmuş ve olacak hadiselerin birbiri ardında cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belirsiz soyut kavram; bir önce veya bir sonraya göre belirli bir an; içinde bulunulan devir.

**z.** 86b/09, 113a/06

**z. (-er zamān)** 102b/01

**z. (-ḳan zamān)** 109a/02
**z. (āḫıru'l-zamān)** 79b/02
**z. (rasūl-ı zamān)** 25a/09
**z. (şul zamān)** 6b/11, 49a/09, 51a/09, 93a/01, 105b/01
**z.+da** 52b/03
**z.+da (āḫır zamān)** 43a/04, 53b/02
**z.+daki (āḫır zamān)** 42b/02
[=15]

**zamāna <** Ar. *zamāne* Devir, dönem.
**z.+larıda** 85a/04, 95a/04
**z.+yı āḫır** 86b/02
[=3]

**zamīn** < Far. *zemīn* Taban, toprak sathı.
**z.+ni (rūy-ı zamīn)** 66a/02
[=1]

**żār** Ar. Zarar.
**z. ḳıl-** 33a/01
[=1]

**zar-dār** Far. Zengin, varlıklı.
**z.** 50a/10, 89a/08, 117a/07
**z. bol-** 81a/07, 104a/11
**z.+lar** 91a/01
**z.+larġa** 52a/06, 90b/02
**z.+nı** 117a/05, 117a/09
[=10]

**zar-dārī** Bir zengin.
**z.** 52a/07
[=1]

**zārī** Far. Ağlama, inleme
**z. (taẓarruʿ ve zārī ḳıl-)** 46a/10
**z. (yıġı ve zārī ḳıl-)** 51a/03
**z. birle (tażarruʿ ve zārī)** 46b/05
[=3]

**ẓarīf** Ar. Zarif kimseye yakışır tarzda.
**ẓ . tut-** 38b/06
[=1]

**Ẕarıyāt** *Kur'an-ı Kerim*'in elli birinci suresi. Krş. **ve'ẕ-Ẕarıyāt**
**Z.** 21a/08
[=1]

**żarūrat** < Ar. *żarūret* Mecburiyet, zorunluluk.
**ż.+da** 112b/04
[=1]

**ẕāt** Ar. Kimse, kişi, özellikle saygıdeğer kimse.
**ẕ.+lar** 71a/01, 71b/01, 71b/03, 71b/05, 71b/07, 72a/01, 72a/04, 72a/07
[=8]

**żāyiʿ** Ar. Kayıp, yok olmuş, elden çıkmış şey.
**ż. ḳıl-** 41b/04
[=1]

**ze** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabulünden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on üçüncü harfinin adı**.**
**z.** 19b/09
[=1]

**zebān-ḫᵛāstlıḳ** ?
**z. ḳıl-** 75b/07
[=1]

**zebūn** Far. Güçsüz, zayıf.
**z.** 89a/04, 89a/05, 89a/06
**z. murdār ṭaʿām** 43b/01

[=4]

**zebūn-pelīd** Far. Murdar, pis.

**z.** 43b/04

[=1]

**Zebūr** Davud peygambere indirilen kutsal kitap.

**Z.** 13b/09, 14a/06

[=2]

**zehr** Far. Girdiği organizmada fizyolojik görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep olan madde, ağu.

**z.+din** 74b/01

**z.+idin** 74a/11

**z.+iniŋ** 38b/02

**z. ur-** 42b/11

[=4]

**zehr-ālūde** Far. Zehirli.

**z.** 73a/09, 74a/09

[=2]

**zehrlig** Zehirli.

**z. yılan** 38a/10, 43a/01

[=1]

**zekāt** Ar. İslam dininin biri olarak, sahip olunan ve belli bir miktarı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.

**z. ber-** 39a/10

**z.+nı** 81a/07

**z.+nıŋ** 18a/03

[=3]

**Zekeriyā** Kur'an'da adı geçen ve İsrailoğulları'na gönderilen bir peygamber.

**Z.** 23b/02

**Z. Peyġāmber** 24a/08, 26a/10

[=3]

**zel** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kadar kullandıkları alfabenin on birinci harfinin adı.

**z.** 19b/10

[=1]

**zen** Far. Kadın.

**z. ü farzand** 4a/01

[=1]

**zencebīl** Ar. Zencefil denen bitkinin asıl şekli.

**z.** 33b/07

[=1]

**ẕerre** Ar. Çok küçük parçacık.

**ẕ.** 39b/06, 40b/07, 105b/03

**ẕ. (bir ẕerre)** 89b/02

**ẕ. ẕerre bol-** 5b/11

[=5]

**zevāl** Ar. Yok olma, yok edilme.

**z.** 35b/03

**z. bol-** 29a/08

[=2]

**zevceyn** Karıkoca.

**z.** 7a/06

[=1]

**Zey** Kabe'nin yapıldığı taşların alındığı beş dağdan birinin adı. (

Kaynaklarda böyle bir dağ adına rastlanmamıştır.)

**Z. tağı** 106a/08

[=1]

**ẓı** Ar. Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 20. yüzyılın başlarına kullandıkları alfabenin yirminci harfinin adı.

**ẓ.** 20a/02

[=1]

**zınā** < Ar. *zinā* Evlilik bağı ile bağlı olmayan kadınlar erkek arasındaki cinsel ilişki.

**z. ḳıl-** 17b/11, 40a/08, 40a/09, 43b/08, 90b/09, 90b/10, 104b/05

[=7]

**ziyāret** Ar. Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.

**z. ḳıl-** 96b/02

[=1]

**ẕü'l-celal ve'l-ikram** Azamet ve kerem sahibi anlamında Allah'ın 99 isminden biri.

**ẕ.** 64b/10

[=1]

**ẕikr** Allah'ın isimlerini söylemek suretiyle yapılan ibadet.

**ẕ. ḳıl-** 4b/06, 58a/11

**ẕ. ü tesbīḥ** 70a/07

[=3]

**zindegānlıḳ** Dirilik, canlılık.

**z. ḳıl-** 17b/05

[=1]

**zinhār** Far. Sakın, aman.

**z.** 50b/02

[=1]

**zīrā** Far. Çünkü, şundan dolayı.

**z. ki** 72a/03

[=1]

**zirāʿat** Ar. Bitki yetiştirmek amacıyla toprak üzerinde yapılan çalışmaların bütünü, çiftçilik.

**z.+ını** 42a/08, 42a/09

**z.+nı ur-** 41b/07

[=3]

**ziyāde** Ar. Fazla, çok.

**z.** 11a/02, 34a/09, 116b/02, 116b/02

**z. bol-** 42b/09, 58a/10, 118a/05, 118a/06

**z. ḳıl-** 77a/11

**z. ḳoy-** 42a/01

[=10]

**zor** < Far. *zūr* Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlükle yapılan iş.

**z.** 39b/09

**z. ḳıl-** 62a/06, 62a/08, 104b/06

[=4]

**Zubayr** Bk. ʿ**Abdu'llāh Zubayr**

**Z. (**ʿ**Abdu'llāh Zubayr)** 106b/11

[=1]

**Zuḫruf** *Kur'an-ı Kerim*'in kırk üçüncü suresi.

**Z.** 20b/04

**Z. (sūra-ı Zuḫruf)** 15b/04

[=2]

**ẓuhūr** Ar. Meydana çıkma, baş gösterme.

**ẓ. ḳıl-** Ortaya çıkmak. 79b/07, 80a/09, 81a/08

[=3]

**Ẕu'l-ḳarneyn** Krş. **İskender**

**Ẕ.** 23b/04, 83a/01

**Ẕ. (Ḥażrat-ı Ẕu'l-ḳarneyn)** 28b/07

[=3]

**ẓulm** Ar. Adalete aykırı davranma, hak edene hakkını vermeme.

**ẓ. birle** 42b/09, 42b/09

**ẓ.+dın** 90a/06

[=3]

**zumra** < Ar. *zumre* Topluluk, grup.

**z.+dur** 74a/10

[=1]

**zumurrud** < Ar. *zümürrüd* Zümrüt, yeşil renkte çok değerli taş.

**z.+dın** 30b/06, 70a/01,113b/04

**z.+dın (kök zumurrud)** 30a/09, 63a/05, 64a/01, 67a/04, 115b/06

[=8]

**zühd** Ar. *zuhd* Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsini her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçme.

**z.** 52a/02

**z.+i** 52a/02

**z. taḳvā ḳıl-** 89a/07

[=3]

**Ẕü'l-ḥicce** Hicri yılın son ayı, dört haram aydan biri ve hac ayı.

**Ẕ. ayı** 26a/06, 27a/06

[=2]

**Zülkifl** *Kur'an-ı Kerim*'de adı geçen bir peygamber.

**Z.** 23a/07

[=1]

**Zülzilet** *Kur'an-ı Kerim*'in doksan dokuzuncu suresi.

**Z.** 21b/06

**Z. (sūra-ı Zülzilet)** 17a/01

[=1]

**Zümer** *Kur'an-ı Kerim*'in otuz dokuzuncu suresi.

**Z.** 21a/08

**Z. (sūra-ı Zümer)** 15b/02

[=2]

# BÖLÜM V: SONUÇ

- Bu çalışmada İsveç Lund Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu'nda 347 numarada "Malika Danishmand" adıyla kayıtlı olan ve 531 numarada "The story of Malika" adıyla kayıtlı bulunan *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'in tenkitli metni ve gramatikal dizini hazırlanırken eserin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* Doğu Türkistan Bölgesi'nde yazıldığı için bu bölgedeki yerel ögeleri içermekle birlikte Çağatay Türkçesinin standart yazı dilinin bütün dil özelliklerini de içinde barındırmaktadır.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl* Sokratik yöntem veya Platoncu yaklaşım diyebileceğimiz soru-yanıt tarzında yazıldığı ve Türk edebiyatında bu tarzda çok az eser bulunduğu için bu tarzda yazılmış eserlere yönelik olarak yeni bir değerlendirme odağı olma niteliği kazandırmaktadır.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'de, dinî içerikli bir eser olarak *Kur'an-ı Kerim,* hadis, peygamberler tarihi, peygamber kıssaları, ilmihâl bilgileri gibi İslam etkisi ile yazılmış birçok eserde bulunan ortak yönler soru-yanıt yöntemiyle anlatılmakta, bu yöntem İslami eser literatüründe çok kullanılmadığı için üslup ve yöntem açısından eseri cazip bir noktaya taşımaktadır.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'de evrenin yaratılışı, yeraltı ve cennet-cehennem ilginç betimlemelerle anlatılmaktadır. *Acâibü'l-mahlûkat, Marifetnâme* gibi başka eserlerde de benzer ögelere değinilmekle birlikte üzerinde çalıştığımız eserdeki özgün betimlemeler, özellikle yaratılış söylencelerine katkı verecek niteliktedir.

- *Dānışmand u Melīke Hezār Suvāl*'in alan yazına kazandırılması ile birlikte Türk dili ve edebiyatı eğitiminde, tarihî metinler açısından kültürel okumalara, metinle müzakere uygulamalarına yön verecek bir değere ve öneme sahip olacağı düşünülmektedir.

- Sonuç olarak üzerinde çalıştığımız eserin, gerek içeriği gerek dil özellikleri yanında içeriğinin zenginliğinden kaynaklı söz varlığı ile filolojik ve eğitimsel alan çalışmalarına katkı vermesi beklenmektedir.

## KAYNAKÇA

Açа, M. (2017). Sibirya halk anlatılarının "ölüler ülkesi"nin insanları ile İslamî anlatıların cehennem azabı çeken insanları arasında bir karşılaştırma. *TÜBAR*, 41, 11-24.

Akalın, M. (1994). Ahmedi'nin Dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten,* 37(1989), s. 9 153.

Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akyüz, K. (2013). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Andrews, W,G. (2000) *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı: Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelenek. (*T. Güney, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Atalay, B. (1970). Abuşka Lügâti veya Çağatay Sözlüğü. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Aydın, M. S. (1989). Ahlak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2, 10.

https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak#2-islam-felsefesi adresinden alındı.

Ayverdi İlhan ve Topaloğlu Ahmet. (2007). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Ayverdi, İ. (2009). *Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (4. b.). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Bang W. ve G. R. Rahmeti, haz. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. Burhaneddin Basımevi.

Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Çelik Başaran, G, haz. (2023). *Acayip Yaratıklar Sözlüğü*. İstanbul: Holden Kitap.

Cafoğlu, Z. (Dü.). (2010). *Eğitim Bilimine Giriş - Temel Kavramlar* (2. b.). Grafiker Yayınları.

Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge*, Ma: MIT Press.

Clauson, S. G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish. Oxford: Oxford University Press.

Çağrıcı, M. Ahlak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2, 1. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak#1 adresinden alındı.

Çetişli, İ. (2021). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

de Oliveira, R. (2024). Platon'un Eğitim Felsefesi. (İ. Görkaş, Dü.) *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 299-303.

Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (26. b.)*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Eagleton, T. (2022). *Edebiyat Kuramı: Giriş* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eckmann, J. (2014). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (O. F. Sertkaya, hzl.). Ankara: TDK Yayınları.

Eckmann, J. (2017). *Çağatayca El Kitabı* (G. Karaağaç, Çev.) Ankara: TDK Yayınları.

Elverskog, J. (2020*). Budist Uygur Edebiyatı*. (M. Ağca ve D. Uzunkaya, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Gabain, A. V. (1988*). Eski Türkçenin Grameri*, (M. Akalın, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

https://tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/ortak_metin.pdf

Kahraman, A. "AHLÂK-ı ALÂÎ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak-i-alai adresinden alındı.

Kaplan, M. (2006). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kanar, M. (2000). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi Yayınları.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.

Korkmaz, Z. (1992). *Türk dili üzerine araştırmalar I*. Ankara. TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

Köprülü, F. (1963). *"Çağatay Edebiyatı", İslâm Ansiklopedisi, C. 3.* Millî Eğitim Basımevi.

Köprülü, F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken.

Levend, A. S. (1973). Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 20, 35-80.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2024). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı (Hazırlık, 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*, 2024, Ankara.

Necip, E. N. (2013). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (İ. Kurban, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ongun, A. (2017). "Edebiyat Eğitiminin Amaçları Üzerine Bir Değerlendirme*." Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 6(1), 45-58.

Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi I.* Türk Tarih Kurumu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II.* Türk Tarih Kurumu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Radloff, W. (1986). Sibirya'dan Seçmeler. (A. Temir, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Redhouse, S. J. W. (1992). *A Turkish And English Lexicon*. (2. b.). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Saussure, F. (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B.Vardar, Çev.) Ankara: Multilingual Yayınları.

Steingass, F.(2005). *Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şahinoğlu, M. N. (1989). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 2).* İstanbul. https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak-i-nasiri adresinden alındı.

Şemseddin, S. (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. (7. b.). İstanbul: Kapı Yayınları.

Şen, M. (2007). *Tarihî Şîvelerde Ek Uyumsuzluğu Var mı? 4. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II* (s. 1695-1733). Ankara: TDK Yayınları.

Şen, Mesut (2016). Kutadgu Bilig bir siyasetname mi yoksa bir nasihatname midir? G. Sağol Yüksekkaya (Dü). *Yûsuf Has Hâcib ve Ölümsüz Eseri Kutadgu Bilig* bildiriler kitabı içinde (s.83-87). Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Şen, M. (2018). Çağatay Türkçesinin İsmi ve Kapsamı Üzerine. Ozan Kolbaş ve Orçun Üner (Ed.), *Âb-ı Hayât-ı Aramak: Gönül Tekin'e Armağan* (1. b). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Şen, M. (2021). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*. (3. b). İstanbul: Post Yayınevi.

Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhari (1298). *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*. İstanbul.

Taş, İ. (2017). *Türk Düşüncesinde Kozmogoni- Kozmoloji*. Konya: Palet Yayınları.

*Tercüme-i Acâ'ibü'l-mahlûkât*. (2019). (haz. Bekir Sarıkaya). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Turan, A, B. (2025). *Türk Canavarları Sözlüğü* İstanbul: Holden Kitap.

Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınları.

Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12.b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yudahin, K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. (A. Taymas, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yusuf Has Hâcip (1959). *Kutadgu Bilig.* (R. R. Arat, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

**EKLER**

**A nüshası 1b**

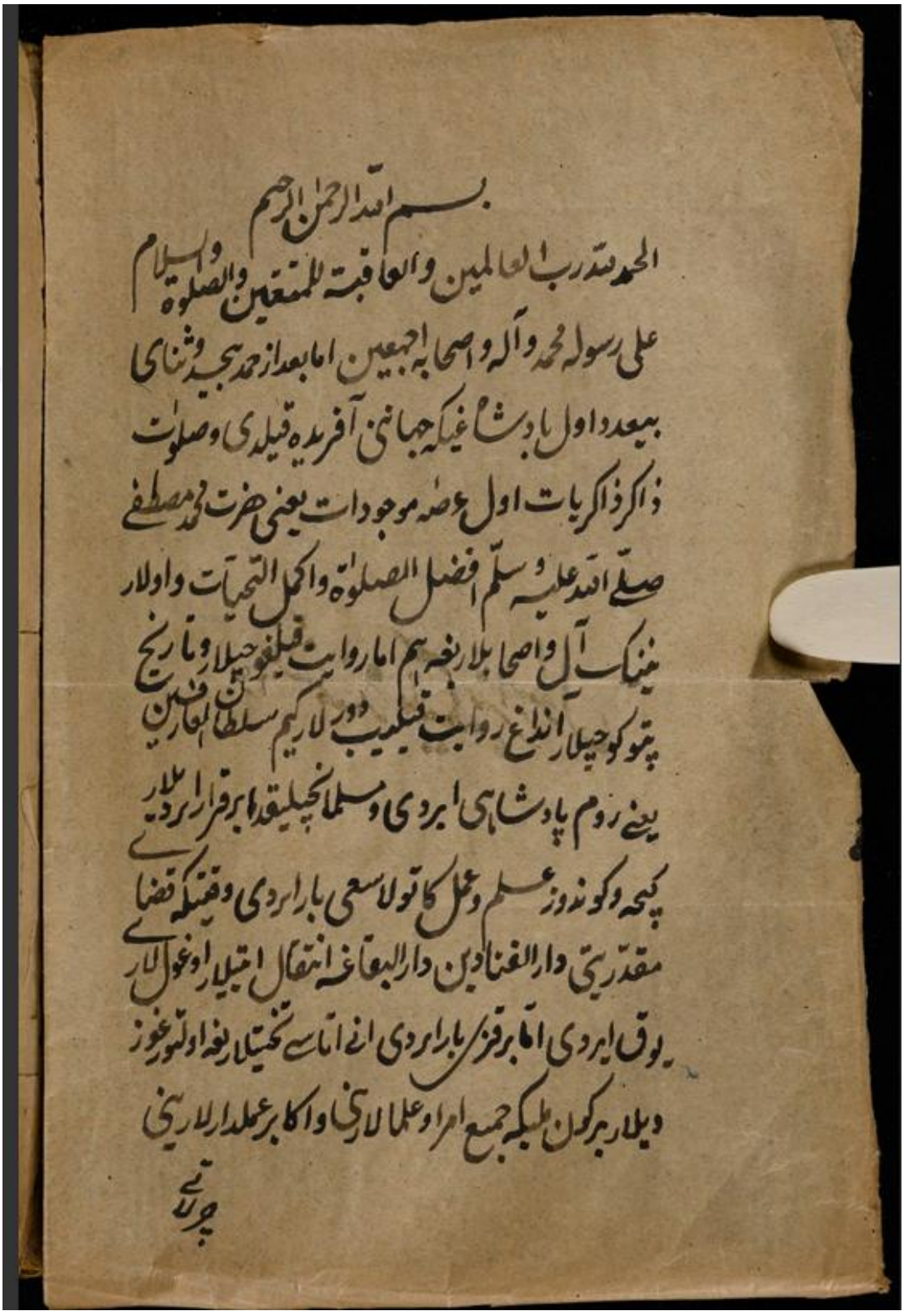

**A nüshası 40a**

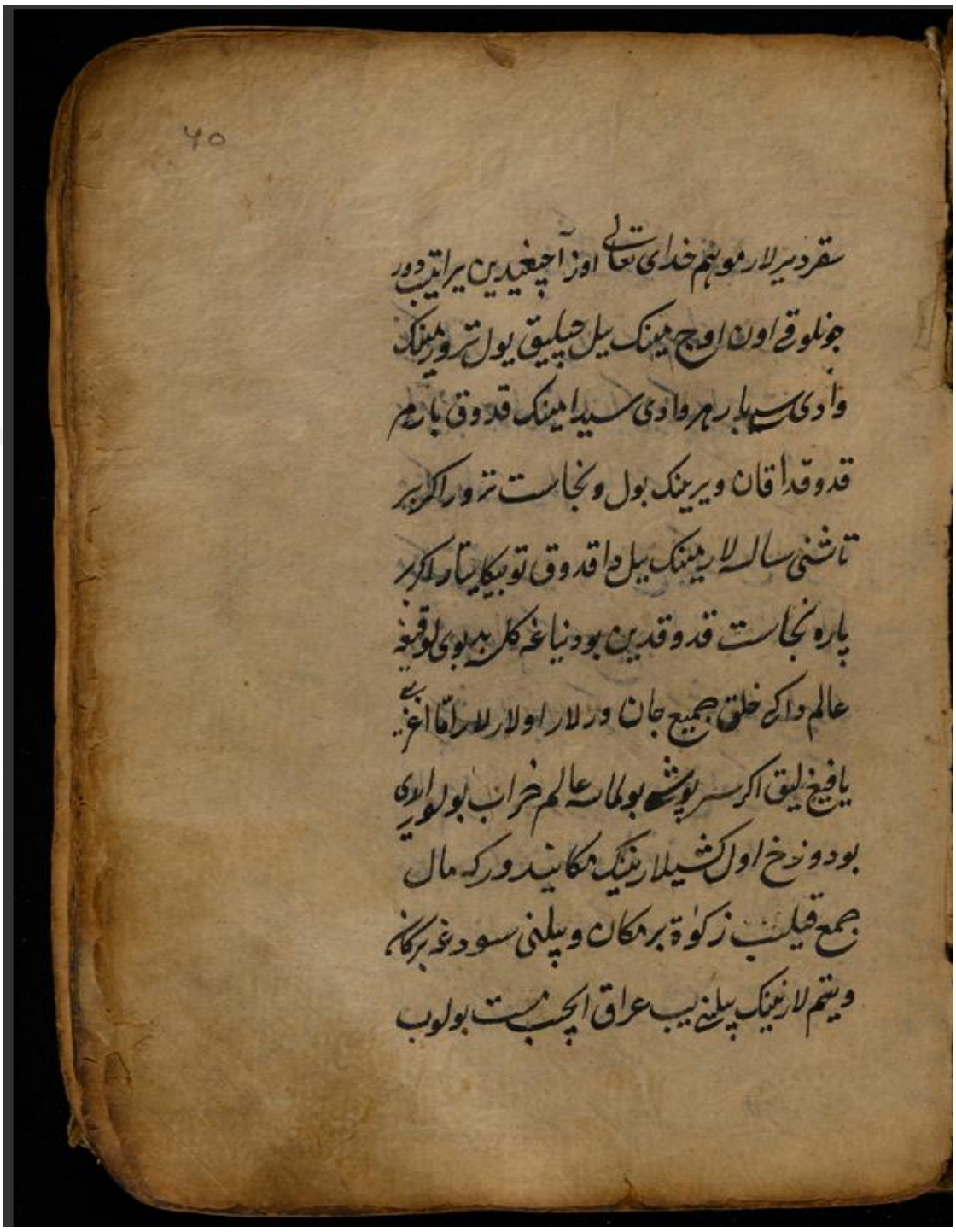

**A nüshası 101b**

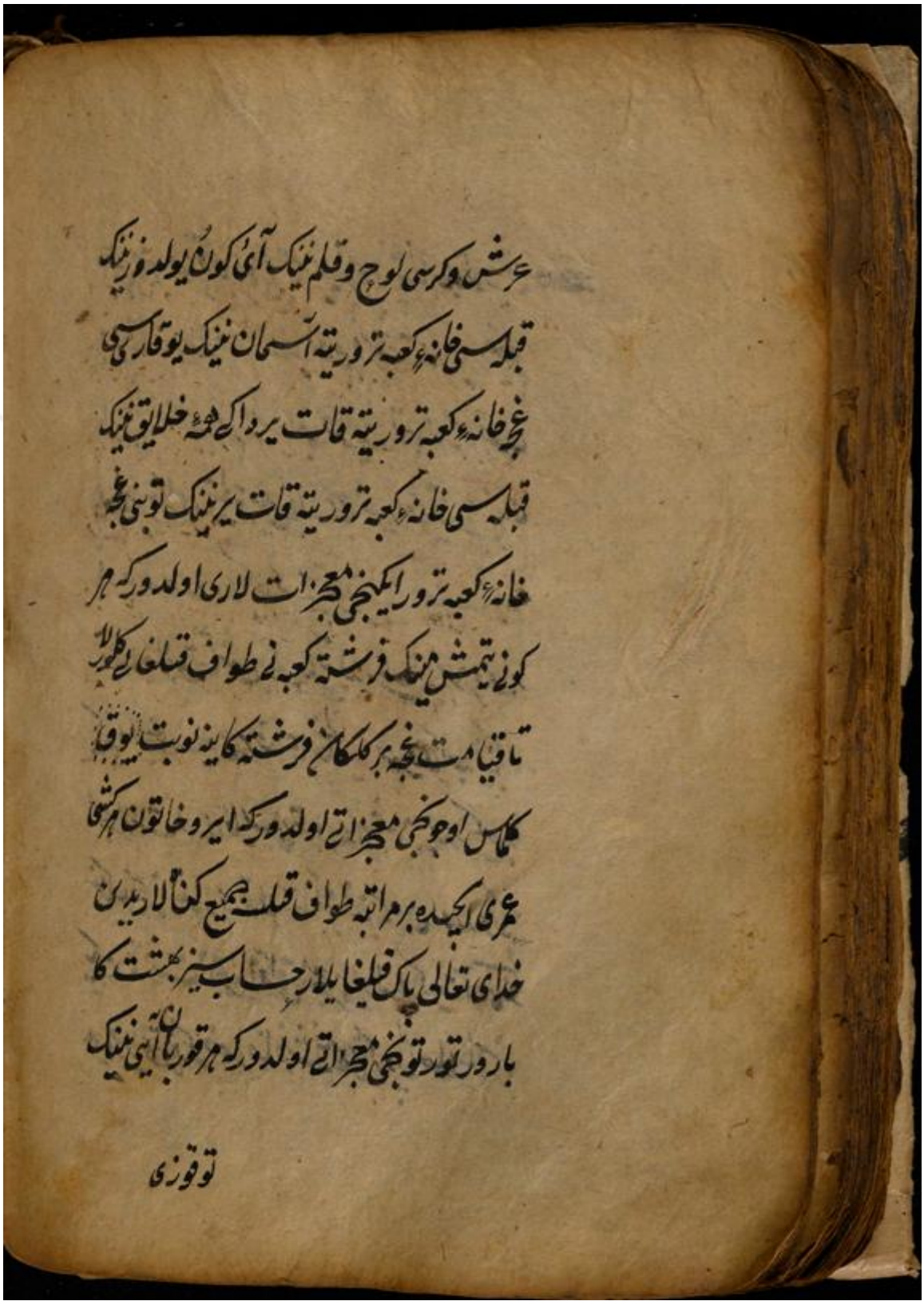

**B nüshası 1b**

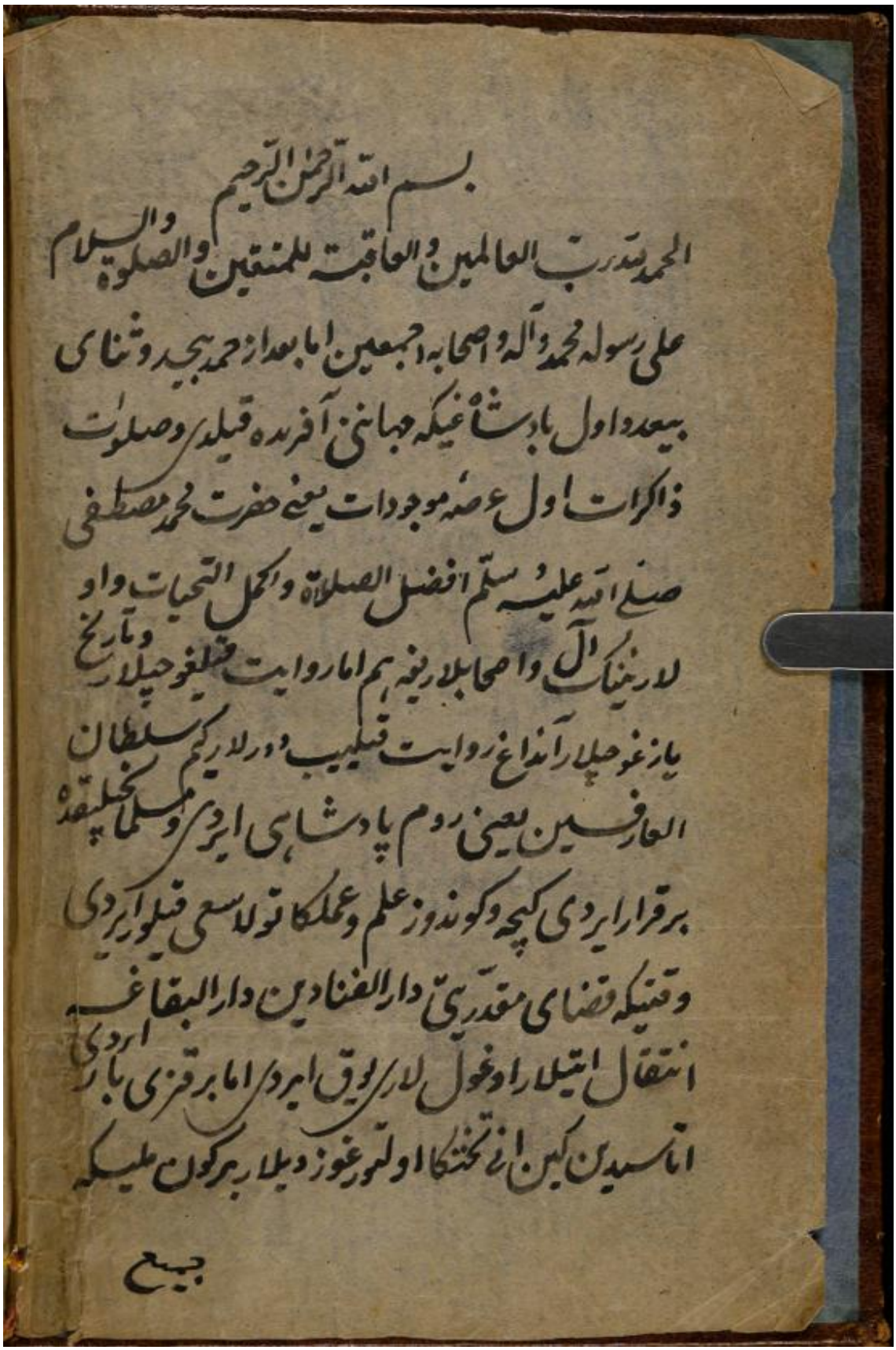

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام
علی رسوله محمد وآله واصحابه اجمعین اما بعد از حمد بیحد وثنای
بیعد اول پادشاهیکه جهانی آفریده قیلدی وصلوات
ذاکرات اول عرصه موجودات یعنی حضرت محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم افضل الصلاة واکمل التحیات واو
لارینک آل واصحابلاریغه هم امار وایت قیلغوچیلار تاریخ
یازغوچیلار آنداغ روایت قیلیب دورلار کیم سلطان
العارفین یعنی روم پادشاهی ایردی وملسما نخلیفه
برقرار ایردی کیچه وکوندوز علم وعملکا تولاسعی قیلور ایردی
وقتیکه قضای مقدری دارالفنادین دارالبقاغه
انتقال ایتیلار اوغول لاری یوق ایردی اما برقزی بار ایردی
اناسیدین کین انی تختکا اولتورغوزدیلار برکون ملیکه

جمیع

**B nüshası 23a**

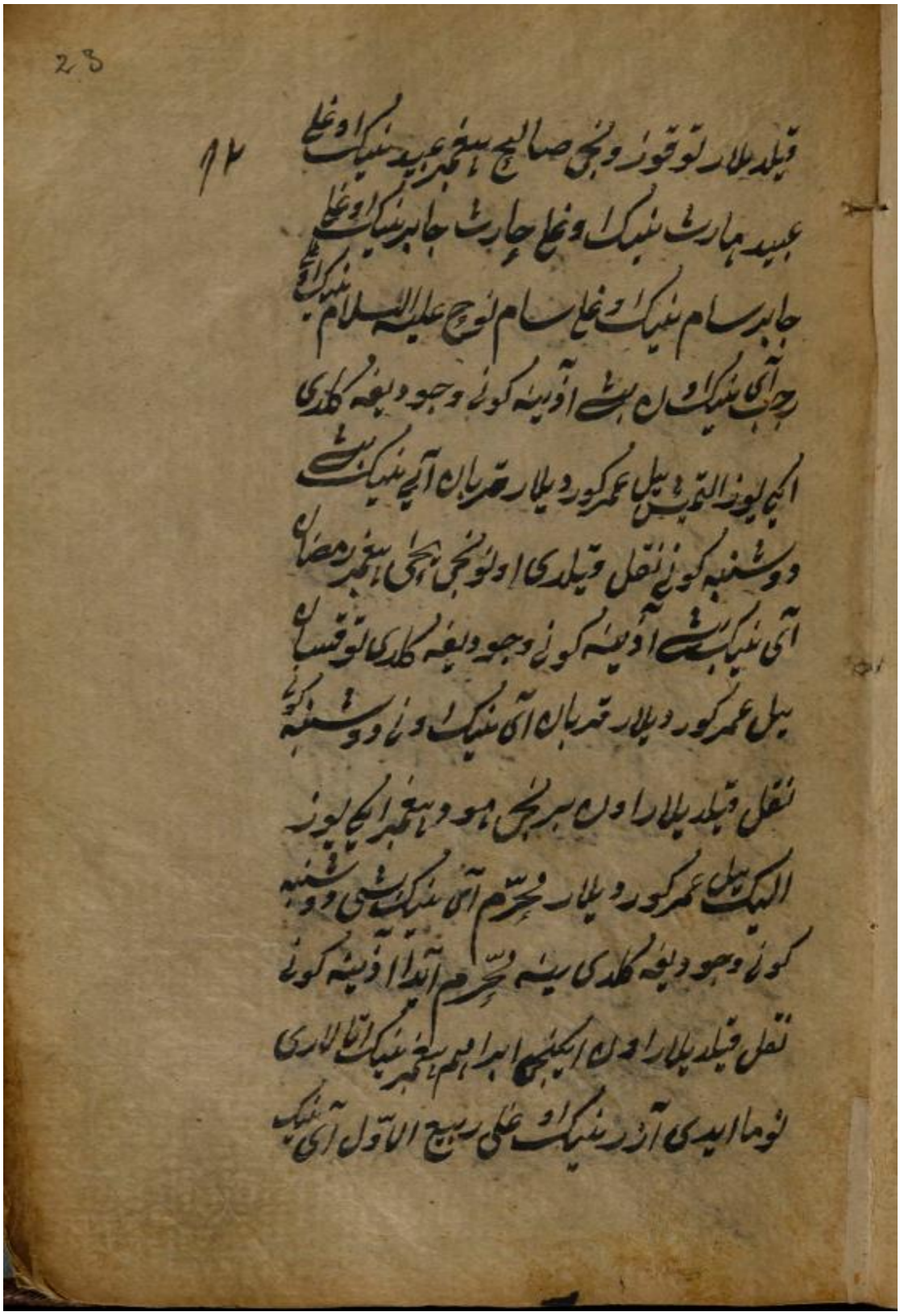

**B nüshası 67a**

